KULTURDEPARTEMENTET

ÖPPNA
RADION OCH TELEVISIONEN

Kartläggning och analys av
icke-kommersiell lokal radio och tv

Christer Hederström

Ds 2004:00

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning 5

2 Uppdraget 16

3 Medborgarnas radio och television 20

3.1 Medier och demokrati 20
3.1.1 Yttrandefriheten 20
3.1.2 Medier som instrument 21
3.1.3 Medierna och kulturpolitiken 23
3.1.4 Ett europaperspektiv 24
3.2 Media i det civila samhället 26
3.3 Public access som alternativ 30

4 Lokal radio 33

4.1 Regelverket 33
4.2 Historik 35
4.3 Närradion idag 36
4.3.1 Radiolandskapet 36
4.3.2 Verksamheten idag 37
4.4 Närradions skilda plattformar 40
4.4.1 Översikt 40
4.4.2 Föreningsradion - *originalet* 40
4.4.3 Lokalradio 43
4.4.4 Kombination föreningsradio-lokalradio 45
4.4.5 Föreningsradion – Minoriteternas radio 46
4.4.6 Studentradion 46
4.4.7 Privat eller kommersiell närradio 49
4.4.8 Folkbildningsradio 49
4.4.9 Andra behov och nya plattformar 51
4.4.10 Fristående internetradio 52
4.5 Sändningsteknik 53
4.5.1 Nuvarande teknik 53
4.5.2 Digital radio - DAB 54
4.5.3 Andra digitala sändningstekniker 57
4.5.4 Trådbunden distribution 59
4.5.5 Mastmonopol 60
4.5.6 Studioförbindelser 61
4.5.7 DAB och närradio 61
4.6 Räckviddsproblematik 63
4.6.1 Behovet av räckvidd 63
4.6.2 Kommunbegränsning 64
4.6.3 Riksförbudet 67
4.6.4 Frekvensbristen 68
4.7 Kommersialisering och privatisering 70
4.7.1 Regelsystemet idag 70

4.7.2 Kommersialisering ... 71
4.7.3 Delade kanaler ... 75
4.7.4 Privatiseringen ... 77
4.7.5 Särskilda problem för minoritetsmedier ... 79
4.8 Kostnader ... 80

5 Lokal television ... 84
5.1 Regelverket ... 84
5.2 Historik ... 86
5.3 Verksamheten idag ... 87
5.3.1 Tv-landskapet ... 87
5.3.2 Lokala kabelsändarföretag idag ... 89
5.3.3 Student-tv ... 94
5.3.4 Andra lokala tv-kanaler ... 95
5.3.5 Lokala samhällsprojekt ... 97
5.4 Teknikutvecklingen ... 98
5.4.1 Produktionsteknik ... 98
5.4.2 Sändningsteknik ... 100
5.4.3 Mottagningsteknik ... 103
5.5 Räckvidd ... 104
5.5.1 Vad är räckvidd? ... 104
5.5.2 Must carry och take away ... 105
5.5.3 Tillgången till etern ... 108
5.6 Kommersialisering och privatisering ... 111
5.6.1 Behovet av gränsdragning ... 111
5.6.2 Delad kanal ... 112
5.6.3 Privata intressen ... 113
5.6.4 Reglerad sändningsorganisation ... 114
5.7 Kostnader ... 115

6 Gemensamma problemområden ... 117
6.1 Upphovsrättsområdet ... 117
6.2 Referensbandning och pliktleveranser ... 119
6.3 Förhållandet till public service ... 120
6.3.1 Public service-företagens samhällsuppdrag ... 120
6.3.2 Gränsdragning och samverkan ... 122
6.4 Marknadsföring och information ... 123
6.5 Yttrandefrihetens gränsland ... 124
6.5.1 Extremistiska yttringar ... 124
6.5.2 Närradions särskilda problem ... 126
6.5.3 Öppna tv-kanaler ... 129
6.5.4 Etiska regler ... 129
6.6 Publikens makt ... 130
6.6.1 Publikmätningar ... 130
6.6.2 Tittarinflytande på programverksamhet i kabel-tv ... 131
6.7 Kommunalt ansvar ... 132
6.8 Begrepp och benämning ... 135
6.8.1 Behovet av nya benämningar ... 135
6.8.2 Ny benämning för lokal icke-kommersiell radio ... 136
6.8.3 Ny benämning för lokal icke-kommersiell television ... 137
6.9 Lokal sändarorganisation ... 138
6.9.1 Tillståndshavare som ideell förening ... 138

6.9.2 Alternativa associationsformer ... 143
6.10 Riksorganisation ... 147
6.10.1 Nuvarande intresseorganisationer ... 147
6.10.2 Behovet av samlade resurser ... 148
6.11 Finansiering ... 153
6.11.1 Lokala finansieringsformer ... 153
6.11.2 Samhällsstöd till minoritetsmedier ... 159
6.11.3 Statens stöd till lokala kanaler ... 160
6.11.4 Stöd till regional tv-produktion ... 163
6.11.5 Förutsättningar för ett samlat statligt stöd ... 164

7 Behov och möjligheter ... 167
7.1 Minoritetsmedierna ... 167
7.1.1 Behovet av minoritetsmedier i Sverige ... 167
7.1.2 Integration och mångfald ... 169
7.1.3 De varierande förutsättningarna ... 172
7.1.4 Exempel på mediaprojekt ... 174
7.1.5 Europa och minoritetsmedierna ... 176
7.2 Samhällsinformation ... 178
7.2.1 Kompletterande vägar för samhällsinformation ... 178
7.2.2 Parlamentariska sändningar ... 179
7.2.3 Behovet av journalistiska plattformar ... 182
7.2.4 Public journalism ... 183
7.3 Regionala plattformar ... 185
7.3.1 Behovet av regionala plattformar ... 185
7.3.2 Regional radio ... 186
7.3.3 Behovet av svenska tv-kanaler ... 187
7.3.4 Regionala programresurser ... 189
7.3.5 En samlad syn på regional television ... 192
7.3.6 Den ökande ensidigheten ... 194
7.3.7 Plattform för tv-distribution ... 195
7.4 Utbildningssfären ... 196
7.4.1 Medieutbildningen ... 196
7.4.2 Radio- och tv-verksamhet i skolor ... 199
7.4.3 Etermedierna och folkbildningen ... 200
7.4.4 Utbildningsradion ... 201
7.5 Grupper med särskilda behov ... 204
7.5.1 Media som ett instrument för ökad livskvalitet ... 204
7.5.2 Medier med intellektuellt funktionshindrade ... 205
7.5.3 Barn- och ungdomsprojekt ... 208
7.6 Krisberedskap ... 209
7.6.1 Sändningsstrukturen ... 209
7.6.2 Nuvarande krisberedskap ... 210
7.6.3 Beredskapen och minoritetskanalerna ... 211
7.6.4 Lokala kanaler utanför beredskapen ... 212
7.6.5 Beredskapshöjande åtgärder ... 214
7.7 Radio och television i samverkan ... 215
7.8 Lokala etermedier i politiken ... 216
7.8.1 Statlig mediepolitik ... 216
7.8.2 Partierna och närradion ... 217
7.8.3 Partierna och lokal-tv ... 219

8 Internationellt perspektiv 225
8.1 Översikt 225
8.2 Nordiska grannländerna 227
8.2.1 Nordisk översikt 227
8.2.2 Danmark 228
8.2.3 Finland 231
8.2.4 Norge 232
8.3 Länder utanför Norden 234
8.3.1 Australien 234
8.3.2 Irland 235
8.3.3 Nederländerna 237
8.3.4 Storbritannien 238
8.3.5 Tyskland 239
8.3.6 U. S. A. 241
8.3.7 Österrike 248
8.4 Intresseorganisationer 249
8.4.1 Nationella organisationer 249
8.4.2 Internationella organisationer 252
8.5 Finansiering 254

9 Analys och överväganden 257
9.1 Inledning 257
9.2 Lokal radio 259
9.2.1 Strukturförändring 259
9.2.2 En samlad sändningsorganisation 260
9.2.3 Stopp för kommersialisering 263
9.2.4 Ökad räckvidd 263
9.2.5 Digital radio 265
9.2.6 Ett nytt begrepp 266
9.2.7 En helhetslösning för det lokala radiolandskapet 266
9.3 Lokal television 267
9.3.1 Strukturförändring 267
9.3.2 Renodlad icke-kommersiell verksamhet 267
9.3.3 Ökad räckvidd 268
9.3.4 Ökade krav på teknisk kvalitet och kapacitet 269
9.3.5 En ny benämning 269
9.3.6 Marksänd digital-tv 270
9.4 Gemensamma frågor 271
9.4.1 Samhällsuppdraget och lagstiftningen 271
9.4.2 Infrastrukturellt stöd 272
9.4.3 Central organisation 273
9.4.4 Upphovsrättsproblematiken 274
9.4.5 Minoritetsmedierna 274
9.4.6 Demokrati- och folkrörelsearbetet 275
9.4.7 Medieutbildningen 276
9.4.8 Förhållandet till public service 276
9.4.9 Stöd för utveckling av mediaprojekt med funktionshindrade 277
9.4.10 Krisberedskapsfrågor 278

Referenser 280
Bilagor 289

SAMMANFATTNING

Rapporten är indelad i sju huvuddelar. Kapitlet *Medborgarnas radio och television* är ett resonemang om mediernas betydelse för demokrati och yttrandefrihet. Detta är utgångspunkten i de bedömningar som görs i följande kapitel. Två kapitel beskriver de specifika delarna av icke-kommersiell *Lokal radio* respektive *Lokal television* i Sverige. Därefter presenteras en omfattande genomgång av närradions och lokala tv-kanalers *Gemensamma problemområden* liksom *Behov och möjligheter* inom denna mediesektor. Därefter följer ett *Internationellt perspektiv* som uppmärksammar förhållandena i tio andra länder. Rapporten avslutas med kapitlet *Analys och överväganden.* En schematisk översikt över rekommenderade förändringar återfinns i slutet av denna sammanfattning.

Medborgarnas radio och television
Yttrandefrihet och fri tillgång till media är förutsättningar för demokrati skriver regeringen 2002. *Utan ett samhälleligt engagemang i mediepolitiken finns en risk att förutsättningarna för allsidig upplysning och god kommunikation försämras för de resurssvaga och glest bosatta,* skriver Demokratiutredningen 2000.

En alltför avreglerad mediesfär kan leda till att starka intressen tar över en större del av den gemensamma mediesfären. En sådan frihet kan således inskränka eller förhindra andras friheter, i synnerhet de resurssvagaste grupperna. För att försäkra sig om att medierna även kan bli *instrument,* som kan bidra till att stärka och utveckla demokratin, är det viktigt att även medborgarna får ett eget och direkt inflytande i bl.a. radio och tv-sfären.

En utvecklad public access - *allmänhetens tillgång* - är endast möjlig i demokratiska samhällssystem där den politiska makten har viljan *att på ett uppriktigt sätt ge sina medborgare förutsättningar att utan institutionella mellanled själva organisera, producera och distribuera radio och television.*

Radio och tv öppnas för alla
Idag drivs närradioföreningar och lokala kabelsändarföretag som ideella föreningar. Det finns ett ideellt engagemang på två nivåer; i såväl produktion som distribution. Det finns ett stort värde i detta, men också växande problem. Det finns dock många skäl att bevara kopplingen mellan dessa medier och föreningslivet. Ett väl spritt medieengagemang bidrar till att slå vakt om att en demokratisk insyn och styrning av en del av etermediesektorn kan bibehållas.

Den mediesfär som kartlagts utgör en liten del av det svenska medielandskapet när det gäller ekonomi och antalet verksamma. Sektorn har dock en särskild position i det civila samhället till skillnad mot andra etermedier. Räckvidden är betydande; man kan nå ett par miljoner av befolkningen via radio och tv. Denna räckvidd kan dessutom komma att öka kraftigt om *ett föråldrat regelsystem ses över och förnyas, samhället inrättar ett infrastrukturellt stöd till lokala radio- och tv-stationer och när även dessa ges tillgång att sända digitalt i etern via de marksända näten.*

Det finns dessutom många behov och möjligheter som den nuvarande närradion och systemet med lokala kabelsändarföretag ännu inte kunnat tillgodose. Främst har föråldrade regelsystem och misshushållning med lokala frekvenser och kanaler förhindrat ett bredare engagemang av enskilda och organisationer.

Stora förändringar behövs
Kartläggningen har visat att det saknas förutsättningar för att den nuvarande närradion och icke-kommersiell lokal kabel-tv skall kunna överleva i sina nuvarande former. Utan

genomgripande förändringar kommer en fristående *öppen* medieverksamhet inom civila samhället med tiden avvecklas. Med tanke på en tilltagande mediekoncentration och kommersialisering bör istället denna sektor stärkas. Dessutom finns tillkommande behov som en ökad regional tv-produktion förankrad i den svenska kulturkretsen och vidgade resurser för den växande andelen medborgare med utländsk bakgrund.

För detta behövs ett tydligare *samhällsuppdrag* och ett *offentligt stöd*. Statens roll blir här främst att åstadkomma en transparent och kongruent lagstiftning, främja uppbyggnaden av en nationell intresseorganisation samt utforma en målinriktad och effektiv stödordning. Man bör nu även ta särskild hänsyn till att Sverige idag har blivit det mångkulturella samhälle, som man inte ens kunde föreställa sig när närradion startades för ett kvartssekel sedan.

De frivilliga insatserna är en grundläggande finansieringsform för de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna. Skapar man blandformer med exempelvis delade kanaler ökar riskerna att ideella organisationer dras med i kommersiella konkurser i en bransch som saknar förutsättningar att nå lönsamhet på ett lokalt plan.

Det finns således starka skäl för att staten i samverkan med intressenterna tar ansvar för en *genomgripande förändring* av såväl radio- som tv-området inom det civila samhället. De förändringarna av nuvarande närradio och lokala kabelsändarföretag, som är nödvändiga, leder att en nya icke-kommersiell sändningsorganisation för lokalradio respektive lokal television etableras. Statens stöd skall således ha koncentreras på sändningsverksamheten, inte på programverksamheten. Detta kommer att kräva förändringar i flera delar av radio- och tv-lagen.

Lokal radio

Regelverket för närradion är internationellt unikt så till vida att *inte* den som bedriver sändarverksamheten – radiostationen – får tillstånd utan programproducenterna; ideella föreningar, samfund och motsvarande. Det finns cirka 1.200 tillståndshavare 2004 fördelade på cirka 160 orter och cirka 200 FM-sändare.

Bilden av närradion har blivit alltmer diffus. Den ursprungliga föreningsradion lever kvar även om den har minskat betydligt till förmån för andra former som ren lokalradio eller bydgeradio, minoritetsradio, studentradio, privat och kommersiell närradio. Det finns dessutom nya hittills oprövade former av lokal radio som ännu inte kunnat etableras.

Kartläggningen har också berört nuvarande sändningsteknik för närradion; liksom den kommande digitaliseringen. Behovet av ökad räckvidd, fler frekvenser och kommunbegränsningen har studerats. En särskild uppmärksamhet har ägnats åt missbruket av närradiosystemet i form av privatisering och kommersialisering liksom de problem möjligheten till delade frekvenser har inneburit. Minoritetsmedierna, som är en stor och växande andel av närradion, uppmärksammas särskilt i kartläggningen.

Det bör framhållas att flertalet av de förändringar som måste göras hänger ihop i varierande grad. *Möjligheten att sända reklam kan inte bibehållas och det s.k. riksförbudet tas bort om inte organisationsformerna i grunden förändras.* Det handlar således om en helhetslösning - en strukturförändring - för närradion.

En samlad sändningsorganisation
Radiofrekvenserna är en allmän egendom och rätten att få disponera en FM-frekvens måste förvaltas med ansvar och kompetens. Den mycket ovanliga modellen med att ge sändningsrätt till en ”ideell förening” bör avskaffas. Det finns demokrati- och yttrandefrihetsskäl samt

rättviseskäl likväl praktiska skäl för detta. Det nuvarande systemet har möjliggjort för vissa aktörer att kunna dominera eller helt ta en frekvens i besittning och därmed utestänga andra. Orättvisan och skevheten i det nuvarande systemet är uppenbar. Dessutom minskar i allmänhetens ögon legitimiteten för närradion i och med kanaler tas över av eller bli dominerade av enskilda eller organiserade särintressen.

Sändningsrätten bör ges till *en* organisation som ansvarar för respektive sändare och frekvens i respektive kommun. Flera sändningstillstånd inom en kommun bör kunna utfärdas till en och samma sändningsorganisation. Möjlighet att dela en frekvens mellan två eller flera sändarorganisationer bör *inte* tillåtas eftersom detta system har lett till stora problem. Organisationsformen syftar också till att omöjliggöra att ett enskilt intresse genom en eller flera bulvanföreningar lägger i praktisk mening lägger beslag på en frekvens.

För att få sändningsrätten skall organisationen bedriva *en icke vinstutdelande* verksamhet. Om en ideell förening fortsättningsvis används som organisationsform, bör det i regelverket finnas tydliga krav att organisationen skall vara *allmännyttig* och bedriva en *icke-vinstutdelande verksamhet* samt ha *ett brett ägarskap/medlemskap* inom sändningsområdet. Det bör finnas krav på att organisationen, som får sändningstillståndet för respektive frekvens, också är *religiös och partipolitisk obunden* liksom *att verksamheten bedrivs i demokratiska former med god insyn av det allmänna*. Det kan också övervägas om man kan kräva att sändningsverksamheten skall bedrivas med särskild hänsyn till *alla människors lika värde och rättigheter.*

Det finns *skäl att bibehålla rätten att sända reklam*. Även om reklam inte är någon betydande del av finansieringen för de föreningsdrivna radiostationerna. Ett avgörande krav för att reklamen skall kunna bibehållas är emellertid att regelsystemet förändras i grunden med inriktning mot tydligt reglerade icke-vinstutdelande sändningsorganisationer.

Skälen för att i grunden förändra tillståndssystemet är att förhindra missbruk av såväl sändningstillstånd som offentliga resurser. Samtidigt demokratiserar och effektiviserar man den lokala plattformen och skapar förutsättningar för att en icke-kommersiell lokal radio kan utvecklas med ett brett deltagande av enskilda, föreningar och andra lokala institutioner.

Ökad räckvidd

Räckvidden har stor betydelse även för icke-kommersiell verksamhet. Det har under kartläggningen inte kommit fram några hållbara motiv för den ursprungliga modellen med en närradio som inte skulle få nå längre än till kommungränsen. Kommunbegränsningen motverkar en utveckling av närradion.

Genom att den organisationsförändring, *ett strikt tillämpat regelsystem* ifråga om icke-vinstutdelande verksamhet, möjliggörs ett avskaffande av det s.k. *riksförbudet*. Syftet med detta är att främja organisationslivets nätverkssändningar över hela landet eller mellan specifika orter. Samma program, på bland annat minoritetsspråk, bör utan lagliga hinder kunna utväxlas i programnätverk och sändas fritt i olika delar av landet.

Genom att avskaffa kommunbegränsningen och riksförbudet ges möjligheter till *flerkommunsamverkan* vilket kan underlätta satsningar framför allt i och med glesbygdskommuner. Vid en framtida omdisponering av de lokala radiofrekvenserna kan man således överväga att *prioritera lokala och regionala radioprojekt*, som bedöms fylla för samhället sociala och kulturella behov.

Digital radio
Liksom övrigt radiomedia kommer närradion att framledes bygga på flera olika distributionsplattformar än enbart nuvarande FM-tekniken. Det är av största vikt att närradion redan idag kan börja arbeta med att stegvis utveckla och pröva sig fram med digitala sändningar i form av ett försök.

Innan man kan påbörja ett försök måste lagstiftningen ändras. Ett tillstånd att sända närradio får idag inte ges till någon som har tillstånd att sända lokalradio eller digital ljudradio. En närradiostation måste dock kunna få sända parallellt med bägge teknikerna (FM+DAB). För att stimulera utvecklingen bör även övervägas om *ett särskilt statligt bidrag bör utgå för investeringar i DAB-teknik* till icke-kommersiella lokala radiostationer.

En ny benämning behövs
Det internationellt unika begreppet ”närradio” är missvisande och bör ersättas. Runt om i landet, särskilt i glesbygden använder närradiostationer själva hellre begrepp som *lokalradio.* Det behövs ett tydligt och mer positivt begrepp, som även kan användas i lagtext. Det finns förslag som *fri radio, allemansradio, öppen kanal, medborgarradio* och *public access radio* samt *öppen lokalradio.*

En helhetssyn på det lokala radiolandskapet
Under kartläggningen har det framkommit att det behövs en förändring av hela den del av radiolandskapet som ligger utanför public service. En helhetslösning ligger utanför detta uppdrag. I en bilagd skiss ges en modell med en reell kommersiell riksradio samt *en lokalt förankrad* kommersiell lokalradio och en icke-kommersiell lokalradio, som kan användas som ett diskussionsunderlag.

Lokal television

All lokal-tv i Sverige sänds enbart via kabel. Antalet *aktiva* lokala kabel-tv-stationer i Sverige uppskattas vara totalt 100. De flesta drivs i icke-kommersiellt syfte, endast ett fåtal drivs (fortfarande) kommersiellt. Till skillnad mot närradion är inte reklam tillåten i programverksamheten, men väl sponsring. Den totala publikpotentialen för landets 90 icke-kommersiella lokala tv-stationer uppskattas för närvarande till ca två miljoner hushåll.

Renodlad icke-kommersiell verksamhet
Sedan 1998 har privata kommersiella intressen kunnat dela en kanal med ett lokalt kabelsändarföretag och kunnat kontrollera en sådan kanal genom att styra den ideella föreningen som innehar förordnandet. Tittarna har också svårt att skilja på den kommersiella och den icke-kommersiella verksamheten i en delad kanal. I radio- och tv-lagen bör göras en precisering om att ett ”särskilt bestämt utrymme för sändningar av tv-program” som avsätts för ett lokalt kabelsändarföretag är *en särskild avsedd kanal* i berört kabelnät.

Ökad räckvidd
Förhållandet i en ort med en enda kabelnätsägare och ett som har ett flertal sådana blir skev och orättvis. Det kan övervägas att genom lagstiftningen sätta högre krav på kabelnätsägarna genom att införa en *take away*-skyldighet d.v.s. det åligger *samtliga* kabelnätsägare inom kommunen/kommunerna att hämta signalen från den centrala avvecklingsenheten för det lokala kabelsändarföretaget. Sändningsrätt bör kunna ges ett lokalt kabelsändarföretag för samtliga kommuner *inom ett län.*

Om man ger garanterat utrymme åt en icke-kommersiell lokal/regional organisation i marksänd digital-tv är det naturligt att en sådan kanal får must carry-status i kabelnäten på samma vis som ett lokalt kabelsändarföretag.

Ökade krav på teknisk kvalitet och kapacitet
Inför en digitalisering av televisionen i Sverige bör staten överväga åtgärder som garanterar dessa lokala tv-kanaler en fortsatt fullgod distribution i digital form i kabelnäten. Digitaliseringen bör kunna leda till ökad kvalitet och lägre driftskostnader. Det bör uppmärksammas att det i lagstiftningen kan finnas behov av ett tydliggörande, som anger *att det utrymme (analog kanal) som bereds ett lokalt kabelsändarföretag i kabelnätet skall finnas även i digital form om sådant är tillgängligt*.

Det finns på större orter ett ökande intresse inom föreningslivet för lokal television och ett behov att upprätta icke-kommersiella specialkanaler för exempelvis parlamentariska sändningar, utbildningsverksamhet och evenemang. När en digitalisering av näten genomförs ökar utrymmeskapaciteten sex gånger nuvarande kapacitet. Möjligheten att ett lokalt kabelsändarföretag eller motsvarande *sändarorganisation kan få rätten till ytterligare en kostnadsfri kanal i kabelnäten* bör prövas.

En ny benämning
Lokalt kabelsändarföretag har visat sig vara en missvisande benämning. *Öppen kanal, öppen tv-kanal* eller *öppen television* kan vara en tänkbar framtidssäkrad benämning på svenska språket, som därmed bör gå att använda för regelverk som gäller såväl kabel som markburna sändningar.

Regional marksänd digital-tv
I det svenska tv-landskapet finns behov av fler *kanaler förankrade i den svenska kulturkretsen* vilket också inkluderar alla medborgare med utländsk bakgrund. I marksänd digital-tv, där en angloamerikansk ensidighet för närvarande dominerar, är behovet särskilt stort. I sammanhanget bör särskilt uppmärksammas de resurser som de *regionala film- och videoresurscentra* liksom AV-centraler och motsvarande utgör.

Det behövs en organisationsmodell som möjliggör för lokala och regionala intressenter från lokala föreningar och kommunala institutioner till högskolor, regionstyrelser och landsting att få ett direkt inflytande över den lokala och regionala sändningsverksamheten. Det kan dock behövas någon form av statligt strukturstöd som möjliggör uppbyggnad av organisation och teknik.

I varje sändningsområde för marksänd digital-tv bör det således finnas ett garanterat utrymme för *lokal eller regional* television som drivs *i icke-vinstutdelande allmännyttigt syfte med ett mångsidigt regionalt programutbud som är förankrat i den svenska kulturkretsen och som kompletterar public service-kanalerna.*

Övriga frågor

Den tredje etermediesektorn kan behöva legitimeras som en viktig funktion i samhället. Staten kan sätta de yttre ramarna utan att för den delen reglera den inre verksamheten. Staten kan således garantera demokratiska *sändnings*plattformar för alla, men utan att utöva inflytande på *programinnehållet*. Samhällsuppdraget bör vara inriktat på att utrymme skall ges för lokala och regionala intressenter *att sända lokal och regional radio och television i icke-vinstutdelande syfte* i såväl analoga som digitala former både i etern och i kabel.

Infrastrukturellt stöd
Finansiering av den framtida icke-kommersiella etermediesektorn måste vila på två grundpelare; direkt eller indirekt *offentligt stöd* (kommun, stat och EU) och *frivilliga insatser* av enskilda och organisationer. Övriga finansieringsformer kan endast utgöra *kompletterande* intäktskällor.

Till skillnad mot övriga kultur- och medieområdet har inte de icke-kommersiella lokala etermedierna under 20-25 års tid sedan de etablerades fått något statligt stöd av betydelse. I förhållande till övriga kultur- och medieområdet har dessa medier länge haft ett ovanligt stort underläge.

Ett statligt stöd till icke-kommersiella etermedier bör således komma till stånd. För optimera stödet måste detta kanaliseras genom en kvalificerad och transparent institution. Det kan vara en statlig myndighet eller kanske lämpligare en riksorganisation, som samlar samtliga intressen bland icke-kommersiella aktörer utanför public service-sfären. Avgörande för ett samhällsstöd är att mottagarna kan förutsättas ha kompetens att kunna projektera, söka och hantera ett stöd. Ett sådant stöd skulle inledningsvis beröra uppskattningsvis cirka 100 lokala tv-stationer och 150 lokala radiostationer. En stödordning bör också inkludera icke-vinstutdelande radiostationer, idag cirka 25, som sänder *enbart på Internet s.k. webbradio.*

Central organisation
En samlad riksorganisation kan bedömas vara en av avgörande faktor för att dessa medier skall kunna överleva och utvecklas i Sverige. Ett strukturellt stöd kan innebära att staten främjar bildandet av en *samlad* riksorganisation. Den holländska modellen förefaller härvidlag som bäst lämpad även för svenska förhållanden. Lämpliga organisatoriska förebilder i Sverige ifråga om förhållandet stat-riksorganisation finns bland annat inom idrottsrörelsen.

Upphovsrättsproblematiken
Lokal radio- och tv-verksamhet, som bedrivs i icke-vinstutdelande syfte, bör betraktas på ett annat sätt än verksamhet som innebär att de som sänder musik också tjänar pengar på densamma. Resonemangen kan komma att underlättas om denna icke-kommersiella mediesektor tydliggörs.

Minoritetsmedierna
Bland övervägande som kan göras är att skapa organisationsformer för dessa medier, med syfte att göra tillstånds- och regelsystemet tydligt och transparent för alla medborgare inklusive de med utländsk bakgrund. Det behövs särskilda informationsinsatser visavi kommunernas berörda förvaltningar.

Dessutom kan övervägas ett särskilt *statligt mediestöd för demokrati, integration och mångfald,* som skulle kunna ses som en samlad fortsättning på de skilda insatser som gjorts på området (Justitiedepartementet). I detta skulle ett riktat mediestöd för *publicistiska ändamål* på minoritetsspråk kunna vara en del. Behovet bedöms vara mycket stort vilket också framkom efter brandkatastrofen i Göteborg. Frågan om de ovan nämnda särskilda mediestöden bedöms dock vara av stor betydelse för samhället och därför bör bli föremål för samordning, en särskild delegation eller utredning i regeringskansliet.

Demokrati- och folkrörelsearbetet
De icke-kommersiella etermedierna bör nu uppmärksammas i vidare mening vid den kommande *översynen av den statliga folkrörelsepolitiken, kartläggningen av ideella föreningars rättsliga villkor och undersökningen om ideella insatser.* Man bör också

uppmärksamma betydelsen för demokratiutvecklingen med ideellt drivna kanaler, som direktsänder från politiska arenor som kommunfullmäktige och Europarlamentet.

Medieutbildningen
Medieutbildningen behöver en publikkanal. Kanalerna behöver medieutbildningen. Det kan finnas anledning att pröva en helhetssyn i frågan som kan innebära att man på ett bättre sätt för in skolan, folkbildningen och högskolan i synnerhet lärarutbildningen i sammanhanget. Det kan övervägas om det går att finna utrymme i det kommande public service-avtalet för *Utbildningsradions* direkta medverkan regionalt. Dessutom kan *Myndigheten för skolutvecklings Multimediabyrån* och *Lärarhögskolorna*.

Förhållandet till public service
Det finns å andra sidan utvecklingsmöjligheter med samarbete eller med en närmare samverkan mellan dessa två mediesektorer. Public service-företagen kan också bidra till att enskilda och organisationer inom denna sektor kan medverka eller indirekt ta del av ett internationellt arbete. Man kan också tänka sig ett samarbete ifråga om beredskapsfrågor och lokal publicistisk verksamhet. En framtida gemensam riksorganisation för de icke-kommersiella etermedierna bör komma att underlätta olika former av samarbete med *public service*-företagen.

Utveckling av medieprojekt med funktionshindrade
Regeringen skall enligt den statliga handlingsplanen för det handikappolitiska arbetet se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligt samhälle och att förbättra bemötandet av funktionshindrade. Hittills har man inte uppmärksammat de behov och möjligheter som finns för dessa grupper att få en egen och aktiv roll i lokal radio och tv-verksamhet.

TV Glad i Köpenhamn*, Grunden Media* i Göteborg och *Radio DV* i Malmö, har alla gett värdefulla erfarenheter för intellektuellt funktionshindrade. Staten bör utreda frågorna närmare och överväga huruvida en särskild stödordning för medieverksamhet för funktionshindrade, eventuellt inledningsvis med tonvikt på intellektuellt funktionshindrade, kan stimuleras och stödjas.

Krisberedskapsfrågor
I och med att minoritetsspråken tagit en allt större andel av sändningstiden har frågan fått ökad betydelse. Möjligheter bör även ges de kommuner som vill upprätta beredskapssamverkan med grannkommuner med hjälp av bl.a. gemensam lokal radioverksamhet. För detta krävs bestämmelsen om kommunbegränsning av närradion i radio- och tv-lagen tas bort.

Man skall också uppmärksamma beredskapsvärdet av att det finns åtskilliga FM-sändare för närradio lokaliserade utanför huvudnäten med sändare som drivs av Teracom. Staten bör närmare utreda hur denna sektor kan ingå i samhällets beredskapsplanering.

Översikt av rekommenderade förändringar

Den schematiska översikten nedan berör de lagreglerade formerna för närradio och lokal kabel-tv. De lokala kabel-tv-kanalerna, som inte är lagreglerade, kan dock beröras av förändringar ifråga om bl.a. krisberedskap, intresseorganisation och statligt stöd.

Idag	**Benämning**		**Närradio**	**Lokala kabelsändarföretag**
	Sändningsrätt		Ideella föreningar (programproducenterna) har sändningstillstånd (3 år). Paraplyorganisation (närradioförening) begränsad programverksamhet	Samlad organisation (ideell förening) har sändningsrätt (tre års förordnande)
	Delad kanal		Flera radiosändare med skilda tillståndshavare tillåtna på samma frekvens.	Upplåten *kanal* får delas med kommersiell eller annan organisation.
	Reklam och sponsring		Reklam och sponsring tillåten	Reklam ej tillåten Sponsring tillåten
	Räckvidd		Räckvidd till kommungräns Samtliga hushåll i sändningsområdet	Räckvidd enbart kabel-tv-hushåll i sändningsområdet. Samtliga kabelnät inom området nås i vissa fall inte
	Sändningsteknik		Analog FM Radio Får ej sända digitalt	Analog kabel-tv Får ej sända i etern
	Krisberedskap		Ingår ej i krisberedskapen	Ingår ej i krisberedskapen
	Intresse-organisation		Två riksorganisationer. Saknar resurser för medlemsstöd. Många ej organiserade	En riksorganisation (under uppbyggnad). Saknar långsiktig finansiering och resurser. Många ej organiserade (inkl. cirka 70 icke-förordnade lokala kanaler)
	Statligt stöd		Saknas	Saknas
Imorgon	**Benämning**		**Öppen lokal radio**	**Öppen television**
	Sändningsrätt	Steg 1	*Icke-vinstutdelande* sändningsorganisation (Radiostation). Ett tillstånd per frekvens alternativt kommun.	*Icke-vinstutdelande* sändningsorganisation (Tv-station). Ett tillstånd per kommun.
		Steg 2	Gemensam icke-vinstutdelandelokal organisation (administration, styrelse, information etc.) för radio och television	
	Delad kanal		Endast en sändningsorganisation per frekvens/kanal tillåts.	
	Reklam och sponsring		Reklam och sponsring tillåten i radio- och tv med undantag för must-carry/take away-kanaler	
	Räckvidd		Regional räckvidd; samtliga hushåll inom sändningsområdet (flera kommuner; län) nås. *Take away*-skyldighet för Öppen television i alla kabelnät. Fler förordnade kanaler möjliga i digitala kabelnät vid behov.	
	Sändningsteknik		Analog FM Radio + Digital radio (DAB)	Analog och digital kabel Trådlöst: Digital marksänd tv (DTT)
	Krisberedskap		Riksorganisation ingår i beredskapsinformationen (Medieråd) Statligt stöd till beredskapsteknik för lokala radiosändare	
	Intresse-organisation		Gemensam riksorganisation (information, marknadsföring, förmedling av stöd, finansiering, teknik, juridisk, programnätverk, internationellt samarbete m.m.)	
	Statligt stöd		Statligt stöd till lokala kanaler via gemensam riksorganisation. Statligt organisationsstöd till denna organisation.	

2 UPPDRAGET

Undertecknad har med början 21 augusti 2003 på kulturdepartementets uppdrag kartlagt och analyserat de framtida förutsättningarna för icke-kommersiell lokal radio och television i Sverige och överlämnar denna rapport, som avses utgöra ett underlag för regeringens fortsatta arbete med frågorna.

Vid sidan av public service radio och tv respektive privat kommersiell radio och tv finns idag i Sverige i cirka 160 kommuner icke-kommersiella lokala radiostationer och i cirka 90 kommuner icke-kommersiella lokala tv-kanaler. Dessa är kända främst som närradio och öppna kanaler.

Utvecklingen av effektiv digital teknik, som såväl för sändning som för produktion, får sannolikt en avgörande betydelse för ideella och föreningsdrivna etermedier. En granskning av detta har ingått i analysen. Vidare har beaktats den roll dessa medier har och kommer att ha för yttrandefriheten och i detta sammanhang även förhållandet till public service och kommersiella kanaler. Betydelsen av närradion och de lokala tv-kanalerna som minoritetsmedier har också uppmärksammats.

Som bakgrund i sitt uppdrag till utredaren skriver kulturdepartementet att *i dagens medielandskap är det betydelsefullt att det finns aktörer med en icke-kommersiell inriktning och målsättning. Lokal icke-kommersiell radio och tv finns på ett stort antal platser i landet. Närradio och lokal-tv fyller en viktig funktion genom att de möjliggör för olika intressen och åsikter att göra sig hörda i samhällsdebatten. Dessa medier kan därför sägas vara viktiga för demokrati, yttrandefrihet och mångfald, föreningsliv och integration*.

Regeringen tog 2001-2003 flera initiativ i syfte att få en bättre insikt om under vilka villkor lokal icke-kommersiell radio och TV verkar.

För att öka kunskapen om den lokala tv-verksamheten och dess förutsättningar när det gäller produktion och distribution genomförde Radio- och tv-verket en hearing om lokal-tv i maj 2002. Den samlade en rad betydelsefulla intressenter på området, t.ex. representanter från föreningslivet, kabel-tv-operatörer, kommunala företrädare och forskare. Vid hearingen framkom bland annat att det finns ett önskemål om ett ökat erfarenhetsutbyte mellan olika kabelsändarföretag i landet. Mot denna bakgrund gav regeringen ett tvåårigt uppdrag till Riksförbundet Öppna kanaler i Sverige att ansvara för att bl.a. utbildningsinsatser och ett ökat erfarenhetsutbyte kommer till stånd inom området icke-kommersiell lokal-tv. Insatserna skall bl.a. syfta till att utveckla folkrörelsernas möjligheter att använda tv-mediet som ett forum för kommunikation, lokal kultur och debatt. För 2003-2004 fördelades en miljon kronor per år för uppdraget.

Vid hearingen anfördes vidare att nätägarens ansvar för att de lokala kabelsändarföretagens program förs fram till kabelnäten borde ökas. Dessutom framkom att det finns ett missnöje med den nuvarande beteckningen ”lokalt kabelsändarföretag”. Mot denna bakgrund har regeringen genom tilläggsdirektiv till den s.k. Radio- och tv-lagsutredningen givit en särskild utredare i uppdrag att bl.a. analysera hur de lokala icke-kommersiella tv-sändningarna påverkas av digitaliseringen och om förutsättningarna för sådana sändningar kan förbättras genom lagstiftning.

Under senare åren har det framkommit att vissa föreningar som får sändningstillstånd för närradio har för avsikt att sända program utan, eller med begränsad anknytning till det lokala föreningslivet. Det har funnits farhågor för att en sådan utveckling skall leda närradion bort

från att vara en lokal föreningsradio med utrymme för olika åsikter. Mot denna bakgrund har Radio- och tv-verket haft i uppdrag att bedöma hur närradion i dag uppfyller syftet att vara en lokal föreningsradio utan kommersiella intressen. Radio- och tv-verket redovisade sitt uppdrag i maj 2002 i rapporten *Närradion igår, idag och imorgon* och en uppföljning i april 2003 i rapporten *Närradion i förändring*. I senaste rapporten föreslås bl.a. ett skärpt krav på lokal förankring som ett villkor för att få sända närradio.

I viss mån tillhör sektorn en subkultur och är mindre känd än de brett exponerade massmedierna som privata eller statliga radio och tv-kanaler. Internet har bidragit till att synliggöra denna sektor för såväl politiker som en bredare allmänhet.

Lite förenklat kan man säga att intresset för de s.k. *public access*-medierna är större än kunskaperna och ambitionerna. Det är exempelvis sällsynt med diskussioner i nyhetsorienterade massmedier som public service och dagspress om icke-kommersiella etermedier; hur den ser ut och vad den skulle kunna vara. Därför är det för en sådan här utredning viktigt att beskriva förhållandena i tio andra länder företrädesvis sådana som ligger nära oss kulturellt och socialt. Åtskilliga erfarenheter och möjligheter i flertalet av dessa länder har tidigare överhuvudtaget inte presenterats i tidigare utredningar. Här förekommer skilda lösningar ifråga om finansiering, organisation och regelsystem som i flera kan vara vägledande för svenska förändringar.

Det har också varit viktigt att ge en historisk tillbakablick som sträcker sig tillbaks till 60-talet. För att kunna sätta in denna sektor i rätt sammanhang måste också förhållandena för såväl medierna inom public service som den kommersiella privata sektorn beröras. Det är ju otvivelaktigt så att förhållandena inom dessa sektorer väl påverkar medierna inom det, som vi i denna utredning kallar, det civila samhällets etermedier.

Det är sällsynt att dessa radio- respektive tv-frågor utreds *i ett sammanhang*. Detta har varit av särskilt stor värde eftersom det handlar om i grunden samma syften. Däremot har förutsättningarna för icke-kommersiell lokal radio respektive television varit mycket olika främst ifråga om regelverk, organisation och distributionsteknik under de 20-25 år som ”närradio” respektive ”lokala kabelsändarföretag” varit verksamma. Någon övergripande utredning har inte genomförts under detta kvartssekel vilket kan vara skälet till att denna rapport har blivit omfattande.

Under uppdraget har samtal förts genom personliga möten med verksamma inom närradion och lokala tv-kanaler liksom inom berörda tre intresseorganisationer. Dessutom har samtal förts med företrädare för de tre public service-företagen och kommersiell radio samt Teracom och Darub AB. Kontakter har fortlöpande upprätthållits med berörda myndigheter likväl andra departement, som också berörs av dessa frågor.

Studiebesök på radio- och tv-stationer och medverkan i konferenser har gjorts på 16 orter i Sverige liksom fyra orter i Danmark och Tyskland. Kontakterna har i övrigt varit intensiva genom möten, telefonsamtal och e-post korrespondens med inom området verksamma i Sverige och övriga i andra länder. Utanför regeringskansliet har 268 personer, varav 30 utomlands, varit i kontakt med detta utredningsarbete. Kartläggningen och analysen som genomförts under ett år och redovisas i denna rapport.

Stockholm den 29 september 2004

Christer Hederström

Positionen: Etermedier i det civila samhället

Radio- och tv utanför statlig och privat sektor i Sverige

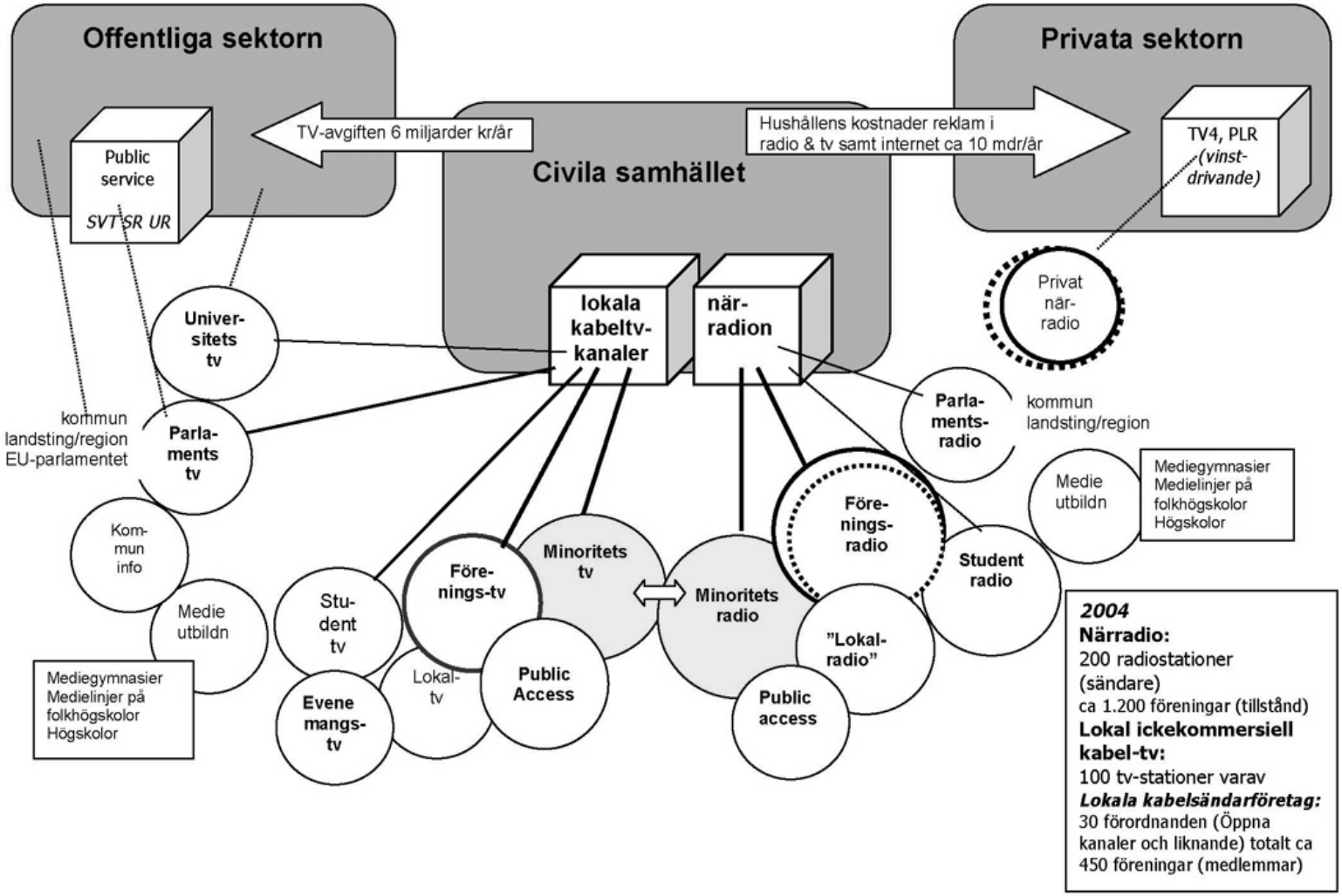

3 MEDBORGARNAS RADIO OCH TELEVISION

Det allmänna skall eftersträva att radiofrekvenserna tas i anspråk på ett sätt som leder till vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet[1]

3.1 Medier och demokrati

3.1.1 Yttrandefriheten

Det primära syftet med yttrandefriheten är att främja ett fritt informations- och kunskapsutbyte. Genom detta stärks medborgarnas möjligheter att komma till tals och kunna föra ett kvalificerat samtal till gagn för demokratin. Yttrandefriheten kan också bidra till att vidga näringsfriheten. Exempelvis kan allt fler privata vinstdrivande radio och tv-kanaler etableras, men om detta i praktiken leder till enbart ett rent förströelseutbud torde detta knappast stärka den medborgerliga yttrandefriheten i sak. Även om det inte kan finnas något att invända mot att skänka god underhållning. Det finns här en inneboende motsättning mellan yttrandefriheten och näringsfriheten vilket är naturlig eftersom det övergripande målet med yttrandefriheten är att stärka den politiska demokratin medan målet för näringsfriheten att vidga möjligheterna att få ekonomisk vinst. Tillåter man således att näringsfriheten på medieområdet vidgas *på bekostnad av* yttrandefriheten bidrar detta till en försvagad demokrati.

En del hävdar dock att en kommersiell mångfald innebär ökad yttrandefrihet, men det är tveksamt om detta leder till att den *demokratiska arenan* vidgas. Tvärtom kan en extremt liberal syn på frihet *från* förbud och begränsningar leda till att starka intressen genom ekonomiska eller politiska resurser tar över en större del av den gemensamma mediesfären. En sådan frihet kan således inskränka eller förhindra andras friheter. Om detta ej regleras genom i första hand politiska beslut och lagstiftning är det en logisk process att yttrandefriheten för de enskilda medborgarna och i synnerhet de resurssvagaste grupperna kommer att få stå tillbaka.

> I vårt samhälle finns en sanning som heter diskrimininäring. Åldersdiskriminering, diskriminering av svenskar som invandrat, diskriminering av kvinnor, diskriminering av icke-heterosexuella och funktionshindrade. Här pratar vi om deltagande på olika villkor. Så länge vi inte kan delta på samma villkor har vi ingen sann demokrati. Så länge vi blir bemötta på olika sätt kommer de priviligerade grupperna att ha lättare att ta för sig och sprida sitt budskap, utan att bli ifrågasatta eller negligerade.
>
> Jag väntar på att alla ska få delta på samma villkor. Jag vill vara en av många deltagare nu och hela tiden, och inte bara vart fjärde år. Och jag saknar en diskussion om vad demokrati är, där det inte är självklart att utgå från parlamentarismen. (ur en Insändare i Dagens Nyheter 2003)

Sedan kabel-tv infördes i Sverige har det också visat sig att syftet med yttrandefriheten står i konflikt med näringsfriheten. Denna problematik har också accentuerats sedan näringsfriheten blev en grundlagsfäst ny fri- och rättighet införd i regeringsformen 1994. Bland annat har kabelbolagens näringsfrihet stoppat de enskilda hushållen möjlighet att få utöva sin yttrande- och informationsfrihet genom att själva få välja såväl leverantör som kanaler i kabel-tv-utbudet. Det är en paradox att konsumenternas valfrihet på marknaden har begränsats av denna näringsfrihet.

[1] Yttrandefrihetsgrundlagen 3 kap. 2 §

Fram till 80-talet innan radio- och tv-monopolet upphörde i Sverige fanns en gemensam hållning och identitet ifråga om ”hela Sveriges Radio och TV”, som uppskattades av många. Ett radio- eller tv-program sågs av en stor del av publiken och man hade gemensamma referenspunkter. Det fanns dock nackdelar, som man blev mer varse i och med medieutvecklingen i omvärlden i första hand genombrottet för satellit- och kabel-tv.

Kravet på en mångfald av kanaler drevs främst som en ideologisk fråga om valfrihet. En mångfald av mediekanaler, som de flesta har ett likartat utbud, kan dock innebära ett hinder för såväl yttrandefrihet som näringsfrihet. Detta gäller särskilt i ett land med *ett mycket begränsat publikunderlag* som Sverige, som dessutom berörs av en fragmentisering genom den mångkulturella utvecklingen. En mångfald av mediekanaler, *med stor variation* i såväl programutbud som finansierings- och ägarform samt förankring i det lokala samhället kan däremot bli en allmännyttig tillgång. Detta kan dock kräva en rimlig balans mellan yttrandefrihet och näringsfrihet.

3.1.2 Medier som instrument

I dagens diskussion har begreppet ”medier” blivit närmast metafysiskt. Man säger att ”medierna gör”, ”medierna styr” o.s.v. Ett sådant resonemang skyler dock de verkliga förhållandena; att medier är *instrument* som tjänar olika syften i kommunikations- och informationsprocessen. Bakom medierna finns de verkliga användarna; privata eller offentliga ägare, journalister och andra som använder medierna för sina syften; att fånga och behålla en publik. På gott eller ont. Etablerade radio- och tv-kanaler distribuerar information till en masspublik, men *kommunikationen* saknas i stort sett helt d.v.s. dialogen med publiken. Tv-tittare och radiolyssnare tilltalas idag mer som *konsumenter* än som medborgare.

I de bästa av världar betraktas *public service*-medierna som en motkraft till kommersiella etermedierna. Motivet kan vara att ett civiliserat samhälle vill skapa ett mindre marknadsstyrt alternativ och ser också kulturskapande värden. Public service-medierna balanseras dock alltid mellan ett statligt inflytande och anpassningen till den kommersiella mediemarknaden. Aktörerna utgörs av såväl de som direkt eller indirekt äger medierna liksom de som har sin utkomst som anställda och även gör en karriär inom makttriangeln. Det kan här bli ett dilemma för dessa aktörer att släppa ifrån sig kontrollen av bl.a. *en del av* radio- och tv-sektorn till det *civila samhället* d.v.s. medborgarna, som enskilda aktörer eller organiserade i föreningar.

> I samspelet mellan människor behöver kunskaper, erfarenheter och åsikter kunna utväxlas så att konflikter kan blottläggas och lösas i en fortgående dialog. Att denna kommunikation fungerar väl är av central betydelse för demokratin. Genom att åstadkomma mötesplatser och offentliga rum där alla ges möjligheter att delta, vara delaktiga och ha inflytande i opinionsbildningen skapas förutsättningar för en upplyst förståelse i gemensamma angelägenheter. [1]

I alla samhällen används numera medierna för att ge ett inflytande över medvetandeprocessen d.v.s. de tankar och idéer som formar medborgarnas värderingar och attityder. En maktelit kan således kontrollera medvetandeprocessen genom styrning av nyhetsflödet i medierna och genom att man håller viktig information borta från medborgarna genom att styra medieflödet mot underhållning. Ett exempel är de goda relationerna mellan mediemogulen Rupert Murdoch (Fox News m.m.) och den kinesiska regimen. Efter BBC sänt ett kinakritiskt

[1] *Velferdsstat og demokrati* (i *Demokratins räckvidd*.) Eriksen, E. O. - Demokratiutredningens skrift nr 1, SOU 1998:55

program i Storbritannien fick regimen Murdoch att ta bort BBC från den tv-satellit som täcker Kina. Maktelitens mediekontroll finns även i demokratiska stater. Andra aktuella exempel är Italien och Ryssland där få ägare kontrollerar en mångfald av medier. Men det förekommer naturligtvis att det i demokratiska stater finns åtskilliga strävanden att erkänna att medborgarna är något mer än konsumenter och att medierna skall öppnas för alla. I Frankrike fastslogs 2000, förmodligen för första gången i europeisk mediehistoria i en författningstext, att innehavare av sändningsrätt också har ett sociokulturellt ansvar. Radio- och tv-myndigheten skall tillse

> att inom hela territoriet skall en tillräcklig del av frekvensresurserna avsättas för tjänster som produceras av en organisation som i sitt uppdrag har social kommunikation d.v.s. underlättar utbytet mellan sociala och kulturella grupper och utryck för olika sociokulturella strömmar, och som stödjer lokal utveckling, miljöarbete och kampen mot social utslagning.[1]

Ett samhälle där en väsentlig del av makten över medierna ligger hos ett fåtal, vare sig det är hos staten eller privata aktörer, utvecklas till ett auktoritärt samhälle. Demokratin kanske i bästa fall består, men då enbart i formell mening. *Auktoritativa* medier d.v.s. sådana som medborgarna upplever som seriösa och trovärdiga får däremot en demokratisk förankring. Public service-kanalerna i Sverige kan sägas fortfarande vara *auktoritativa*, men som stora institutioner, uppbyggda i industriell form, kan de inte möta behovet av att skapa identitet hos och kommunikation med många grupper bl.a. unga, invandrare och äldre i ett alltmer multikulturellt samhälle.

En ökad centralisering med en minskad lokal och regional närvaro leder också till att såväl public service-företagen som kommersiella företag i ökad grad tappar en naturlig kontakt med medborgarna. Detta sker samtidigt som det sker en förskjutning av hur journalisternas roll uppfattas av allt fler; från att betraktas som ombud för medborgarna till att bli maktens tjänare. Vid en svensk opinionsundersökning 1995 visade det sig också att *media* var makthavarna framför de flesta andra i svenska folkets ögon. 71 procent ansåg att media (dagspress, radio och tv) hade stor makt och inflytande. Närmast i jämförelse hamnade storföretagen på 62 , EU på 53 och de politiska partierna på 45 procent. 61 procent ansåg att medias makt och inflytande borde minska mot enbart 16 procent för de politiska partierna.[2] Även det har gått en tid sedan undersökningen har sannolikt inte denna inställning ändrats nämnvärt.

För att försäkra sig om att medierna även kan bli *instrument,* som kan bidra till att stärka och utveckla demokratin, är det viktigt att även medborgarna själva får ett mer direkt inflytande i bl.a. radio och tv-sfären. Detta inflytande kan ge en motvikt mot ett ökat missbruk av egen-intressen inom privata eller statligt initierade eller kontrollerade kanaler. Det är också denna insikt som ligger bakom public access-mediernas federala etablering i Tyskland och USA (se 8.3). I samspelet mellan medier och demokrati skall medierna utgöra instrument och demokratin målet – inte tvärtom.

På många sätt har Internet visat sig var ett effektivt instrument för nätverksbyggandet såväl lokalt som globalt, men för att nå de större publikerna är fortfarande radio- och tv-sändningar via etern, kabel och satellit oöverträffade i sin effektivitet. Man säger att medborgarna att istället för att dela eterutrymmet med etablerade kanaler istället nu kan sända sina egna radio- och tv-program via Internet. Det gäller dock att vara uppmärksam på vem som säger detta och med vilka motiv.

I also wonder about how we will survive as a democracy, and how we will retain a sense of citizenship

[1] *CSA Conseil Supèrieur de l'Audiovisuelle (=radio- och tv-myndigheten)* Artikel 29 i radiolagen (2000)
[2] TEMO telefonintervjuer 11-15 december 1995

when there is so much pressure on a daily basis to move us toward a society of consumers and away from a democracy of citizens.[1]

3.1.3 Medierna och kulturpolitiken

I propositionen *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* anges att utvecklingspolitikens mål om en rättvis och hållbar global utveckling, ska vara en uppgift för hela regeringens verksamhet. Sverige bör fortsätta att främja utvecklingen av kulturpolitiken i samarbetsländer samt ge fortsatt stöd till oberoende media. I kulturen möts människor på lika villkor.

Kulturutbyten har ingen givare och mottagare. De är ömsesidigt berikande. Därför har kulturpolitiken en speciell roll för att utveckla och stärka relationerna med andra länder. Sverige vill värna mångfalden inom kulturen och på medieområdet och bidra till ett kulturutbyte som berikar och som ökar förståelsen för de kulturskillnader som finns. Kulturpolitiken har sedan lång tid varit länkad till det internationella utvecklingssamarbetet genom insatser för ökad demokrati och social, ekonomisk och kulturell utveckling skriver regeringen i propositionen.

> Mediaområdet är en viktig del av kulturpolitiken men också av avgörande betydelse för hållbar utveckling. Yttrandefrihet och fri tillgång till media är förutsättningar för demokrati. Svenskt utvecklingssamarbete bör därför fortsatt inkludera stöd till en fri och oberoende journalistik och åtgärder för att främja oberoende medias möjligheter att bidra till allmänhetens tillgång till information och samhällsdebatt. Det bör också motverka mediakoncentration.[2]

I propositionen, som riksdagen ställde sig bakom 2003, menar man att för kulturpolitiken ska bli verkningsfull krävs att denna ingår i ett samspel med insatser inom andra delar av samhällslivet. Grunden för dagens kulturpolitik utgörs av de kulturpolitiska mål som riksdagen fastställde 1974 och som modifierades 1996. Här fastslås att för en nationell kulturpolitik står yttrandefriheten i främsta rummet. En mångfald röster och en fri debatt är en förutsättning för en levande demokrati och ett rikt kulturliv. Det är en central kulturpolitisk uppgift att värna denna frihet och skapa reella förutsättningar för alla att använda den. Den konstnärliga friheten skall garanteras genom en kulturpolitik som stödjer utan att styra det konstnärliga innehållet.

En reell yttrandefrihet kräver att alla har tillgång till ett språk, till kunskaper och information. Den kräver också att det finns en mångfald arenor som är tillgängliga för människor oberoende av social tillhörighet, kön, yrke, geografisk belägenhet, etniskt ursprung eller funktionshinder. För att den rätt till kulturell yttrandefrihet som slås fast i FN:s barnkonvention skall kunna realiseras krävs att också barn och unga har tillgång till språkliga och kulturella verktyg. Det fastslogs också i riksdagsbeslutet att sedan 1974 års kulturpolitiska mål formulerades har förutsättningarna för kommersiell kulturverksamhet förändrats, framför allt på grund av utvecklingen inom massmedieområdet. Kommersialismens negativa verkningar avspeglar sig i likriktning, förytligande och centralisering, men också i växande klyftor mellan olika människor och grupper. Kulturpolitikens uppgift är att motverka dessa negativa verkningar på kulturens alla områden. Det är särskilt viktigt att barn och unga har alternativ till det kommersiella kulturutbudet menar man.

---

[1] ur tal av Hillary Rodham Clinton vid University of Michigan 1998-04-28

[2] *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* prop. 2002/03:122

Kommersialiseringen av medierna medför inte i sig att förutsättningarna för att hela befolkningen får del av ett utbud av hög kvalitet ökas. Utan ett samhälleligt engagemang i mediepolitiken finns en risk att förutsättningarna för allsidig upplysning och god kommunikation försämras för de resurssvaga och glest bosatta.[1]

Redan 1981 tog videogramutredningen upp möjligheterna med lokal videodistribution som en del i demokratiutvecklingen. Radio- och tv-program, som producerats i lokala medieverkstäder bl.a. via biblioteken skulle sändas såväl genom områdets bibliotek som genom tv-sändning, antingen genom etern eller via kabel. Utredningen räknade med att förekomsten av ett lokalt distributionsnät skulle komma att öka de praktiska möjligheterna för medborgarna att göra bruk av sina grundläggande fri och rättigheter ”att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor” (2 kap 1§ RF).[2] Idén om lokala medieverkstäder slog dock aldrig igenom. Istället kom etablerandet av *lokala kabelsändarföretag* (se 5.2) och medieutbildningen som växte fram i olika former i grundskolor, gymnasier och högskolor.

3.1.4 Ett europaperspektiv

I EU hanteras film och tv-frågor i första hand ur ett *industripolitiskt perspektiv* och får en relativt marginell uppmärksamhet i den kulturpolitiska sfären.[3] MEDIA-programmet, som gäller t.o.m. 2006, ger stöd till den europeiska *audiovisuella industrin* i syfte att stärka dess konkurrenskraft och öka spridningen av europeiska verk. En översyn av direktivet om *TV utan gränser* pågår och Sverige har framfört synpunkter till kommissionen angående reklam riktad till barn samt en uppmaning till kommissionen att granska den s.k. sändarlandsprincipen (det land varifrån tv-sändningarna härrör är det land som har jurisdiktion över det sändande programföretaget, även om sändningarna är riktade till en annan medlemsstat).

Det finns inga klara ställningstaganden inom EU-organisationen ifråga om den direkta kopplingen mellan demokratin och hur medierna organiseras i de olika länderna. Medborgarnas rätt till egen tillgång till radio och tv finns dock formulerat 1995 i en rapport i EU-parlamentet som bl.a. rekommenderade att medlemsländerna skulle vidta

> åtgärder för att stödja medborgarradio/tv och öppna kanaler i syfte att ge medborgare direkt tillgång till och deltagande i ljud- och bildmedia. Utifrån den ökande betydelsen av elektroniska media för allmänhetens information stärks därmed den demokratiska processen.[4]

De europeiska stadgarna för *community radio*[5] som togs i Ljubljana 1992 fastslog att

> Recognising that community radio is an ideal means of fostering freedom of expression and information the development of culture, the freedom of form and confront opinions and active participation in local life; noting that different cultures and traditions lead to diversity of forms

[1] *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet.* Demokratiutredningen (SOU 2000:1)
[2] *Video* – Videogramutredningens slutbetänkande (SOU 1981:55)
[3] I den nya EU-kommissionen, som har nominerats, ligger mediefrågorna hos den kommissionär som även ansvarar för IT-frågor.
[4] Report on the Green paper *Strategy options to strengthen the European programme industry in the contaxt to the audiovisual policy of the European Union*. A4-0140/95. Committee on Culture, Youth, Education and the Media
[5] motsvarar närradio i Sverige

> of community radio; this Charter identifies objectives which community radio stations share and should strive to achieve.[1]

De direktsändningar från Europarlamentet som sedan 1997 görs av Öppna Kanaler i Sverige i samarbete med *Europe-by-Satellite (EbS)* har enligt uppgifter rönt uppskattning i såväl Bryssel/Strasbourg som av tittare i de berörda kommunerna. Verksamheten drivs dock på frivillig basis utan ersättning från vare sig svenska staten eller EU.

[1] *The Community Radio Charter for Europe* Adopted on 18 September 1994 in Ljubljana, Slovenia at the first AMARC Pan-European Conference of Community Radio Broadcaster. Fullständiga stadgar finns i bilaga 1.

3.2 Media i det civila samhället

Sammanlagt har svenskarna 32 miljoner medlemskap i 200.000 olika frivilligorganisationer. Totalt utförs 480 miljoner volontärtimmar per år det motsvarar 300.000 årsarbeten. Värdet av de ideellt producerade tjänsterna beräknas till 70 miljarder kronor per år. Dessutom omsätter den ideella sektorn 100 miljarder kronor per år vilket är ca 4 procent av BNP. Inom sektorn finns förutom volontärerna *100.000 anställda på hel- eller deltid* vilket utgör 2,5 procent av den totala arbetskraften i Sverige[1].

Enligt **Demokratiutredningen 1999 är** 52 procent av alla svenskar engagerade i ideellt arbete. Detta gäller framförallt inom idrott, kultur, fackföreningar/boende och socialt arbete. I snitt lägger volontärerna *12 timmar i månaden på ideellt arbete*. 25 procent av svenskarna har styrelseuppdrag i någon förening.[2] Totalt minskar dock föreningsanknytningen i Sverige; under perioden 1992-2000 med 1,7 procent som motsvarar 120.000 personer. Samtidigt har andelen passiva medlemmar ökat, medan de aktiva sjunkit med 7,5 procent.[3]

Den viktigaste delen av den ”informella” eller ”dolda” ekonomin är den som i fullt hedervärda former bärs upp av hushåll och frivilliga sammanslutningar och som regleras av sedvana, förtroenden och informella avtal. I stort sett utgör det som produceras där en ekonomi utanför penninghushållningen skriver Lars Ingelstam. Den *vita sektorn* är den del av det produktiva arbetet som ligger utanför penninghushållningen. Utanför betyder framför allt att produktionen inte använder pengar som *värdemätare.* I den mån penningtransaktioner förekommer har de en mera tillfällig, indirekt eller möjligen förstärkande roll. Det arbete som utförs i den vita ekonomin görs inte för att få inkomster, även om det ibland inbringar kontanter. Det registreras inte heller i nationalräkenskaperna eller i arbetsmarknadsstatistiken.

Ingelstam skiljer på tre delsektorer inom den vita sektorn, som skiljer sig med avseende på social organisation och värderingssystem. Den första består av *hushållen*, vilket inte torde kräva någon närmare förklaring. Den andra kan kallas *samverkanssektorn*. Den består av sammanslutningar i vilka de individuella medlemmarna, åtminstone i princip, har samma ställning och skyldigheter. Vidare skall de ha till syfte att uträtta något gemensamt och dessutom skall ett arbete utföras. Exempel inom denna sektor är ideella föreningar, fackföreningar, båtklubbar och bostadskollektiv. Det tredje området är den vitgråa sektorn som enklast kan beskrivas som *varu- och tjänstetransaktioner utanför marknaden.* Detta kan likna svartjobb, men med den skillnaden att de är fullt lagliga även om gränsdragningen här är varken tydlig eller särskilt konsekvent[4].

Samhällsvetaren Lennart Berntson påpekar att det civila samhället utgör ett försök att markera en skillnad mellan det enskilda och det gemensamma, det privata och det offentliga. Han noterar att begreppet hör närmare samman med liberal idétradition än med konservativ eller socialistiskt. Det är mera förbundet med sociologisk och historiskt tänkande än ekonomiskt enligt Lars Ingelstam.

Begreppet *social ekonomi* har sedan 1989 varit en officiell term i EU. För Sveriges vidkommande har begreppet varit aktuellt särskilt i samband med EU:s strukturfonder och program. Det används även i samband med övergripande sysselsättnings- och regionalpolitik. Den svenska definitionen av social ekonomi omfattar den svenska folkrörelsetraditionen med sin kombination av demokratiskt beslutsfattande och personligt praktiskt engagemang.

---

[1] *Den Ideella Sektorn. Organisationerna i det civila samhället* av Filip Wikström och Tommy Larsson (2002)
[2] *Demokratiutredningen* SOU 1999:84
[3] *Föreningslivet i Sverige* SCB Rapport 98 Joachim Vogel, Erik Amnå m.fl.
[4] *Ekonomi för en ny tid.* Lars Ingelstam (Carlssons 1995)

> Med social ekonomi avses organiserade verksamheter som primärt har samhälleliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.[1]

Den icke-kommersiella lokal radio- och tv-verksamheten, som behandlas i denna rapport, kan ses som visserligen liten men betydelsefull del i den sociala ekonomin. Privata kommersiella medier ligger således utanför den sociala ekonomin liksom *public service*-företagen, som trots en formellt självständig ställning ändå är direkt beroende av staten. Det är naturligt att ifråga om regionala medieprojekt, som involverar EU-stöd, lägga mer tonvikt vid kopplingen till den sociala ekonomin hellre än att använda kulturpolitiska argument.

Det civila samhället fyller många funktioner för en dynamisk samhällsstruktur. Det finns behov av institutioner utanför såväl den offentliga sektorn som marknaden. Dessa institutioner som kan vara av betydande storlek och fyller idag nästan en självklar och etablerad roll exempelvis folkbildningen, idrottsföreningar och hjälporganisationer som Röda Korset. De kan också vara mycket små som den lokala ideella föreningen med en handfull medlemmar som samlas kring ett gemensamt intresse. Medlemsantalet i en förening är en av flera indikatorer, men ingen mätare på vilken grad av betydelse föreningen spelar i ”sitt” samhälle. En fotbollsklubb aktiverar kanske några hundra spelare och andra aktiva, men kan beröra tusentals och tiotusentals nämligen sin publik och sina supportrar.

Idag beräknas antalet föreningar och samfund som är aktiva i närradion vara cirka 700 och inom lokal tv-verksamhet ca 450. Även här berörs betydligt fler än de aktiva medlemmarna i respektive förening av programverksamheten. En potentiell radio- eller tv-publik i tiotusentals och även hundratusental kan nås via etern och i kablarna. Att man sällan når en större publik handlar naturligtvis om att det inte finns ekonomiska resurser för att kunna hålla en tillräckligt hög programkvalitet och att marknadsföra sig samt att räckvidden begränsas av regelsystemet och att man i första hand oftast vänder sig till sina egna medlemmar.

Etermedia i civilsamhället bygger förstås på det frivilliga arbetet, men det går inte att upprätta en väl fungerande organisation administrativt och tekniskt utan att det finns en eller ett par anställda. Detta får man genom att föreningen ifråga har tillräckligt stor medlemsbas som ger tillräckliga inkomster för att kunna exempelvis hålla ett kansli. Men här behövs oftast också ett offentligt stöd i form av kommunalt bidrag eller subventioner som hyresfri upplåtelse av lokal. Ett offentligt stöd ges för att verksamheten ifråga bedöms ha en social eller kulturell betydelse för kommunen. *Det brukar sägas att varje satsad krona i offentligt stöd genererar frivilliga insatser värda sju kronor.*

Några exempel på detta är hur närradioföreningar och öppna tv-kanaler mot mycket begränsade ersättningar åtager sig att direktsända kommunfullmäktige eller regionfullmäktige. Öppna kanaler på sex orter som sänder direkt från Europaparlamentet en vecka per månad får ingen ersättning för detta. När de Öppna Kanalerna i de tre storstäderna sände direkt från *samtliga* riksdagens sessioner 1994-1998 blev den sammanlagda ersättningen inte ens 100.000 kr. De insatser som gjordes av föreningar inom närradion och Öppna kanalen i Göteborg tiden efter brandkatastrofen 1998 ersattes inte till fullo vare sig av kommunen eller annan offentlig institution.

[1] *Social ekonomi i EU-landet Sverige – tradition och förnyelse i samma begrepp.* Regeringens arbetsgrupp för den sociala ekonomin (Ds 1998:48)

Idag drivs så gott som samtliga närradioföreningar och lokala kabelsändarföretag som ideella föreningar, som i sin tur har ideella föreningar, samfund och studentkårer som medlemmar. Det finns således ett ideellt engagemang på två nivåer; i såväl produktion som distribution. Det finns ett stort värde i detta, men också växande problem. Värdet ligger i att man arbetar på kända villkor och med de begränsade resurser som man är van vid. Nackdelarna är beroendet av eldsjälar och avsaknaden av kvalitet och kontinuitet avseende administration, ekonomi, juridik och teknik. Detta är kanske det grundläggande skälet till att sådan här verksamhet kommer och går. Eldsjälen flyttar från orten och verksamheten ramlar ihop som ett korthus.

Det finns dock många skäl att bevara kopplingen mellan dessa medier och föreningslivet.
Ett skäl är att det finns unika möjligheter att utveckla radio och tv-mediet i nya former och med nytt innehåll i samspel med folkrörelsernas traditioner och erfarenheter. Ett annat skäl är att folkrörelserna kan kanalisera sitt arbete med medierna som effektiva instrument att mobilisera och rekrytera. I föreningarna kanaliseras och artikuleras omsorg, solidaritet och religion skriver Joachim Vogel och Erik Amnå. Mer allmänt kan man säga att föreningar bidrar till välfärdsförsörjningen i följande avseenden:

1. de underlättar värderade *aktiviteter*
2. de erbjuder *sociala kontakter:* möten med andra människor
3. de ger *information*: tillgång till unik kunskap
4. de skapar *identitet:* medlemskapet som symbol för egna självbilden
5. de skapar *samhörighet* med en viss grupp, värdering eller verksamhet
6. de erbjuder en arena för *kreativitet:* att organisera verksamhet inom organisationen
7. de understödjer sina medlemmars intressen och stärker deras *politiska* resurser

Många av dessa välfärdsfunktioner gäller inom de flesta arenor och samhällsfaktorer. Föreningarna gestaltar vår fritid, de bistår oss i våra konsumtionsval och tillvaratar våra intressen inom olika arenor. Deltagandet i föreningslivet genererar ett gemensamt socialt kapital mellan människor. Man lär sig att samarbeta kring ett gemensamt mål, att konfronteras med olika livserfarenheter och värderingar, att bereda och gemensamt fatta beslut, och att (delvis) organisera vardagslivet i kollektiva former. Det är alltså i sammanfogningen mellan förtroende, nätverk och medborgerligt engagemang som det skapas förutsättningar för att demokratin skall fungera.

Föreningslivet fungerar som en plantskola för den representativa demokratin, som vi kan kalla föreningarnas *folkstyrelseuppdrag.* Föreningslivet är för det första bra för den representativa demokratin eftersom det så att säga på köpet *utvecklar den kompetens och de dygder som behövs i ett gemensamt beslutsfattande*, nämligen förmågan att formulera sig, värdera, argumentera och besluta. Föreningslivet tillför vidare samhället en social infrastruktur av fria offentliga rum där alternativa politiska dagordningar kan upprättas. Medlemmarna myndiggörs och får nya möjligheter att göra sig hörda.[1]

Den svenska föreningskulturen är obekant för många invandrare. Medborgare med utländsk bakgrund har också en betydligt lägre föreningsanknytning än infödda svenskar. Tendensen 1992-2000 har också att engagemanget minskar betydligt mer än för genomsnittsmedborgaren.[2] De invandrare, som vill sända radio och tv på sina egna språk och med sin kultur, bildar en förening för att få sändningsrätt. Tyvärr bildas ofta en sådan förening enbart i detta syfte och någon reell föreningsverksamhet bedrivs i inte (se 6.9).

[1] *Föreningslivet i Sverige* SCB Rapport 98 Joachim Vogel, Erik Amnå m.fl.
[2] *Föreningslivet i Sverige* SCB Rapport 98 diagram 2.8

Utan föreningslivet i basen skulle inte de icke-kommersiella lokala etermedierna finnas i det civila samhället. Men det finns idag inga tecken på att dessa medier skall kunna utvecklas till att finnas på fler orter, bli mer angelägna för publiken och kommunmedborgarna och få vidgade uppgifter som exempelvis ett publicistisk uppdrag, ett folkbildningsuppdrag eller integrationsinsatser. Tecken tyder på att sådan här verksamhet kan fortleva med uttalade demokratiska alibin, men kan komma att övergå till att i praktiken bli en hobbyinriktad fritidsverksamhet. Därmed kan denna sektor mista sin legitimitet. Man måste i detta sammanhang därför ta ställning till den avgörande frågan om *samhällsnyttan*. En sådan betraktelse bör dock göras samtidigt som man avväger motsvarande samhällsnytta för public service respektive kommersiella kanaler.

För att kunna driva radio- och tv-stationer i det civila samhället, även med frivilliga insatser och tillfälliga kommunala bidrag, kan behövas ett grundläggande och långsiktigt stöd från samhället. Härvidlag bör man kunna studera stödformer för övriga folkrörelse-Sverige exempelvis politiska organisationer och idrotten.

Kunskaperna om vilka möjligheter som finns att nyttja lokala icke-kommersiella etermedier är idag föga spridda. De stora folkrörelseorganisationerna har ännu inte sett möjligheterna att kunna gå in och själva kunna vara med att utveckla en radio- och tv-verksamhet i icke-kommersiella former. Man har mer försökt få inflytande i public service-företagen och även varit involverat i kommersiella satsningar. Sådana satsningar har ibland utgått ifrån exempelvis icke-kommersiella etermedier, men övergått till kommersiella projekt som sedan alltid slutat i konkurs eller liknande. Typiska exempel på en olycklig sammanblandning av föreningsliv och kommersiell verksamhet, som fortfarande sätter sina negativa spår hos Stockholms arbetarekommun, är fiaskot med *Radio Fotfolket* och ideella föreningen *TV Stockholm* (i kabel-tv) i slutet av 80-talet. De ekonomiska förlusterna blev uppseendeväckande höga.

Det finns å andra sidan förstås en del goda exempel på folkrörelseengagemang i de icke-kommersiella etermedierna. *Folkuniversitetets* stöd är avgörande för den livaktiga verksamheten vid Öppna Kanalen/Student-tv i Lund genom 160-180.000 kr om året i studiecirkelbidrag. Även i Malmö räknar man med ett liknande stöd om cirka 50.000 kr per år. *Studiefrämjandet* ligger bakom *Mångfaldsprojektet* i Östergötland med närradion som instrument (beskrivs i avsnitt 5.1). I Stockholm har *Pingstkyrkan, IOGT-NTO* och *MHF* sedan flera år sänt programblocket *Absolut Stockholm* med tre timmar i veckan i Öppna Kanalen. Programmen, som produceras hos TV-Inter, fick i en tittarundersökning 2001 mycket god respons. Det visade sig att man hade fler än 30.000 tittare varje vecka vilket var en högre siffra än för flertalet av de kommersiella nischkanalerna i satellit- och kabel-tv-utbudet. Man kan också nämna TV-Inters barnprogram *Polarön* som sänds över ett 30-tal Öppna Kanaler och andra lokala kabelkanaler runt om i landet. *Riksidrottsförbundet* sände under ett år idrottsdokumentärer i Öppna Kanalen i Stockholm och var även representerad i kanalens styrelse. Senaste åren har FAI – *Fackligt Aktiva Invandrare* – med bland annat ett stöd från LO sänt i samma kanal.

Den icke-kommersiella etermediesektorn har nästan inga resurser att nå ut med information och även kunna hålla kontakter med de stora intresseorganisationerna. En stötesten är att det i Sverige finns en djupt rotad *centralistisk förvaltningstradition*, som har inneburit att radio- och tv-frågor på ett självklart sätt alltid har utgått ifrån beslut i Stockholm, med public service-företagen som en latent referenspunkt. Exempelvis har kommunerna inte haft något som helst eget inflytande på hur kabel-tv-näten etablerades under 80-talet. I styrelser i den tidigare public service-koncernens organisation fanns också flera av de stora intresseorganisationerna representerade, men de torde aldrig ha haft något praktiskt eller avgörande inflytande på verksamheten.

Den representativa synen förefaller att ha präglat de större folkrörelseorganisationernas inställning och bristande intresse för att ta tag i de *möjligheter* lokala icke-kommersiella etermedier innebär. Möjligheterna, som hittills har tagits till vara bättre i andra länder som Nederländerna och USA, är att med sin egen organisation och sina medlemmar ta ansvaret och genomförandet av såväl produktion som distribution. Hittills har folkrörelser och folkbildning lagt detta i händerna på uppdragstagare som finns utanför det civila samhället.

Det kan alltid behövas finansiering, men också nya attityder och visioner för ett modernare folkrörelse-Sverige. Härvidlag kan den icke-kommersiella lokala/regionala radion och televisionen ingå som rekryterande och mobiliserande instrument för folkrörelserna. Ett väl spritt medieengagemang bidrar dessutom till att slå vakt om att en demokratisk insyn och styrning av en del av etermediesektorn kan bibehållas.

Föreningslivets engagemang blir på många sätt mycket viktigt för de icke-kommersiella etermediernas fortsatta utveckling, dock inte avgörande. Det blir den enskilde medborgarens öppna tillgång till dessa mediekanalerna som avgör, vare sig det sker direkt eller via föreningslivet.

> Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser.[1]

3.3 Public access som alternativ

Under 70-talet utvecklades den s.k. *samhällsansvarsideologin* för massmedierna i Sverige. Den skiljde sig enligt Ivar Ivre från en tidigare liberalistisk ideologi genom en starkare betoning av massmediernas ansvar i det demokratiska samhället. Ett övergripande mål formulerades i utredningar och propositioner. Bl.a. fastslogs att i centrum för den svenska mediepolitiken måste ställas de demokratiska värdena liksom att massmedierna skall medverka till att förstärka och fördjupa den svenska demokratin.

För dagspressen, radions och televisionen angavs fyra demokratiska funktionskrav nämligen

- *att informera*
- *att kommentera*
- *att granska och kontrollera de som har makt att fatta beslut*
- *att vara kommunikationsled inom och mellan organiserade grupper*[2]

Denna nyttoorienterade massmedieideologi kom i skymundan under 80-talet. I och med avmonopoliseringen blev nöjesfunktionerna blev dominerande. Mångfalden av mediekanaler förväntades ge bibehållet intresse och utrymme för de demokratiska funktionskraven. Detta var i många delar ett önsketänkande. Plattformen för en demokratisk debatt och publicistisk verksamhet har inte vidgats i radio och tv. De kommersiella radio- och tv-kanalerna har en mycket begränsad publicistisk verksamhet samtidigt som antalet dagstidningar har stadigt minskat under 20 års tid.

[1] FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna - Artikel 19
[2] 1972 års pressutredning (SOU 1975:79)

Public service-företagen har ett publicistiskt uppdrag, som innebär att företagen även om man har ambitionen att i görligaste mån anpassa sin verksamhet till samhällets kulturpolitiska mål, måste slå vakt om sin journalistiska integritet och självständighet bland annat i förhållande till sin formella uppdragsgivare; staten. De kommersiella företagens mål är betydligt tydligare och enklare att förklara. Här gäller det att på effektivast möjliga sätt verka på marknaden inom de ramar och villkor staten ställer; att ge vinst åt sina aktieägare.

För de icke-kommersiella etermedier, som verkar i fältet mellan det offentliga sektorn och den privata sektorn i det s.k. civila samhället, finns betydligt mindre begränsningar. Å andra sidan saknas resurser för att effektivt kunna nå hela befolkningen eller att kunna engagera fler i verksamheterna.

Man bör också hålla i minnet att publicistisk verksamhet i public service eller kommersiella medier handlar om *yttrandefrihet genom ombud.* Även om medborgaren exempelvis deltar i en direktsänd debatt i en public service-kanal sker hans eller hennes medverkan på andras villkor (producenten, journalisten etc.).

Till skillnad mot public service-begreppet är fortfarande *public access* ett relativt okänt begrepp i Sverige trots att det aktualiserades redan under 80-talet av de utredningar som ledde fram till etableringen av närradion resp. lokala kabelsändarföretag. Access betyder definitionsmässigt att närma sig, att få tillträde eller tillgång till. Med FN-deklarationen (se ovan) som grund definierades ett UNESCO-möte i Belgrad 1977 begreppen *self-management, access* och *participation.* Utifrån detta har forskaren Anders Lindblad i en avhandling 1983 definierat begreppet *public access* på följande sätt:

- den *valfrihet* som publiken har i förhållande till medieorganisationens utbud.
- den *tillgång* som publiken har till olika återföringskanaler (feedback) till organisationens ledning och producenter.
- den möjlighet som ges publiken att på olika sätt *medverka* i produktion och/eller ledning i medieorganisationen.[1]

En amerikansk definition av public access **är***: The availability of television or radio broadcast facilities, as provided by law, for use by the public for presentation of programs, as those of community interest.*[2]

I USA betonas mycket värdet av *lokal* demokrati såväl i programverksamheten som i organisationen för en public access-kanal. Public access-kanalerna spelar också en mycket framträdande roll i amerikanska kommunal- och delstatsval eftersom det här ges större utrymme för politisk information och debatt än i de kommersiella kanalerna. En politiker kan få utveckla sina idéer och får ofta tala till punkt. Detta får ett ökat värde när nyhets- och faktaflödet i de kommersiella kanalerna i USA får ett minskat informationsvärde när detta fragmentiseras och blir allt snabbare.

Liksom för *public service* innebär *public access* att man verkar ”i allmänhetens tjänst” men också att produktionen och distributionen sker på den medverkande medborgarens egna villkor. Här saknas bl.a. de professionella journalistiska filter, som sätter villkoren för en medborgares medverkan. Detta är också vad som i EU har kallats för *medborgarradio* och *medborgar-tv.*

[1] *Lokal radio och tv – en analys av publikstruktur och deltagande*. Avhandling av Anders Lindblad Umeå Universitet 1983
[2] American Heritage Dictionary

I praktiken är en stor del av de föreningar, som sänder i icke-kommersiell radio och tv, öppna för varje medborgare som vill bli aktiv medlem i verksamheten. Det finns dock en del föreningar som enbart fungerar som formella plattformar eller bulvanorganisation för privata intressen. Sådana organisationer står oftast utanför demokratisk insyn och styrning. Detta blir ett hinder för en public access-verksamhet, som har som syfte att vara öppen för alla medborgare.

Public access-begreppet innebär att man som *enskild medborgare* är välkommen att delta i radio- eller tv-verksamheten. Man skall således inte vara tvingad att först vara med i en organisation som i sin tur är medlem i sändarorganisationen. Härvidlag är den svenska närradion som *föreningsradio* för närvarande en begränsad plattform för public access. Man kan säga att om ett villkor är att man måste vara medlem i en organisation för att sända radio eller tv handlar det om en *indirekt public access.*

Ett grundkrav för en demokratisk medieplattform är således att en person skall kunna välja att medverka i den lokala radio- eller tv-verksamheten antingen med individuellt ansvar utan att vara medlem i en organisation eller i en förening som är medlem med kollektivt ansvar i en sändningsorganisation.

En fullt utvecklad public access är endast möjlig i demokratiska samhällssystem där den politiska makten har förmågan att ge sina medborgare förutsättningar att utan institutionella mellanled själva organisera, producera och distribuera radio och television. Genom ett väl inriktat samhällsstöd, som baseras på ett tydligt regelsystem, kan dessutom sådan verksamhet främja såväl en kulturpolitisk som publicistisk utveckling på lokal och regional nivå.

När Medborgare äro SjuSofware, eller wandra uti mörkret,
då blomstras aristokraternas makt utan knot.
(Daglig allehanda 1771)

4 LOKAL RADIO

4.1 Regelverket

Det allmänna skall eftersträva att radiofrekvenserna tas i anspråk på ett sätt som leder till vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet.[1]

Närradions verksamhet regleras genom 4 och 6 kap. i radio- och tv-lagen (1996:844)[2]

4 kap.

1 § Med närradio avses lokala ljudradiosändningar för föreningslivet.

2 § Om en sammanslutning som kan få tillstånd enligt 4 § så önskar och det är tekniskt möjligt, skall det finnas en möjlighet att sända närradioprogram i en kommun. Om det finns särskilda skäl får det samtidigt sändas mer än ett närradioprogram i kommunen.

Sändningsområden för närradio skall omfatta högst en kommun. Utanför storstadsområdena bör det eftersträvas att sändningarna kan tas emot i hela kommunen. Radio- och TV-verket får om det finns synnerliga skäl besluta om större sändningsområden än en kommun. Lag (1998:311).

3 § Radio- och TV-verket bestämmer vilka som får sända närradio.

Tillstånd att sända närradio gäller för viss tid.

Om tillståndshavarna inte kan enas om fördelningen av sändningstid, bestämmer Radio- och TV-verket sändningstiderna. Detsamma gäller om en tillståndshavare begär att verket skall fastställa sändningsschemat i sin helhet. Den tillståndshavare som bedöms ha störst intresse av att sända vid en viss tidpunkt skall ges förtur. Radio- och TV-verkets beslut om sändningstid gäller tills nytt beslut fattas av verket eller en tillståndshavare eller närradioförening skriftligen underrättar verket om att tillståndshavarna enats om annan sändningstid. Lag (1998:311).

4 § Ett tillstånd att sända närradio kan ges endast till följande juridiska personer, nämligen

1. ideella föreningar som har anknytning till sändningsområdet,
2. församlingar och kyrkliga samfälligheter inom Svenska kyrkan,
3. obligatoriska sammanslutningar av studerande vid universitet och högskolor,
4. sammanslutningar av flera tillståndshavare i ett sändningsområde för gemensamma närradioändamål (närradioföreningar).

Vid bedömningen av om en ideell förening har anknytning sändningsområdet skall särskilt beaktas var

a) föreningens studio och övriga lokaler för verksamheten är belägna,
b) ansvarig utgivare och föreningens styrelsemedlemmar är bosatta samt
c) föreningsstämma och styrelsemöten hålls.

5 § Tillstånd att sända närradio får ges först efter det att sammanslutningen har anmält vem som har utsetts till utgivare enligt yttrandefrihetsgrundlagen.

6 § Ett tillstånd att sända närradio får inte ges till någon som har tillstånd att sända lokalradio eller digital ljudradio.

[1] Yttrandefrihetsgrundlagen 3 kap. 2 §
[2] Förslag till förändrad lagtext (markerad kursivt) fr.o.m. 2005 har lämnats till riksdagen september 2004.

Sändningstillståndet gäller inte om tillståndshavaren får tillstånd att sända lokalradio eller digital ljudradio. Tillståndet att sända närradio upphör då från och med den dag sändningar får ske med stöd av tillståndet att sända lokalradio eller digital ljudradio.

7 § Radio- och TV-verket får besluta att en sändningstid inte får utnyttjas av någon annan under en tid av högst tre månader, om en innehavare av tillstånd att sända närradio mot vilken det har riktats ett föreläggande vid vite enligt denna lag, avstår sändningstid eller avsäger sig sitt sändningstillstånd.

En sändare för närradio får inte användas för andra sändningar för vilka det krävs tillstånd enligt denna lag.

6 kap.

6 § I närradio får det endast sändas program som har framställts särskilt för den egna verksamheten.

Under högst tio timmar per månad får dock en tillståndshavare sända program som inte framställts enbart för den egna verksamheten, om innehållet i sändningarna

- är av särskilt intresse för tillståndshavarens medlemmar,
- främjar kunskap och bildning, eller
- utgör upptagningar av lokala kulturella tillställningar. Lag (1998:311).

7 § En närradioförenings programutbud får innehålla endast

1. sändningar från evenemang av gemensamt intresse för tillståndshavarna,

2. information, i begränsad omfattning, om kommunal verksamhet,

3. uppgifter om program och programtider samt andra upplysningar om närradioverksamheten på orten, och

4. provsändningar av program, framställda av juridiska personer som är behöriga att få tillstånd att sända närradio, i varje enskilt fall under högst tre månader.

Dessutom berörs närradion av reklamreglerna i radio- och tv-lagen. Det rör sig främst om bestämmelsen i 7 kap. att före och efter varje sändning av annonser skall det sändas en särskild signatur som tydligt skiljer annonserna från övriga sändningar (1 §) och att annonser får sändas högst åtta minuter under en timme (5 §). Dessutom finns sponsringsbestämmelsen att om ett program som inte är en annons helt eller delvis har bekostats av någon annan än den som bedriver sändningsverksamheten eller som framställer audiovisuella verk (sponsrat program), skall på lämpligt sätt i början och slutet av programmet eller vid ettdera tillfället anges vem eller vilka bidragsgivarna är (8 §).

I kap. 11 anges att ett tillstånd att sända närradio får återkallas om tillståndshavaren inte längre uppfyller kraven enligt 4 kap. 4 §, eller inte utnyttjat rätten att sända närradio under tre på varandra följande månader. Tillstånd att sända närradio får också återkallas om domstol funnit att ett program innefattat ett yttrandefrihetsbrott som innebär ett allvarligt missbruk av yttrandefriheten (Lag 1998:311).

Närradion permanentades år 1986 genom ändringar i närradiolagen (1982:459). Tillstånd ges exempelvis inte till ekonomiska föreningar, kommuner, företag eller riksorganisationer. Tillstånd får ges först efter det att sammanslutningen har anmält vem som har utsetts till utgivare enligt yttrandefrihetsgrundlagen och ett tillstånd att sända närradio får inte ges till

någon som har tillstånd att sända lokalradio eller digital ljudradio. Till skillnad mot exempelvis en ekonomisk förening eller ett aktiebolag finns inte reglerat genom lagstiftning vad en *ideell förening* är.

Radio- och tv-verket bestämmer vilka som får sända närradio. Tillstånden gäller för viss tid. Verket kan bestämma om sändningstiderna om tillståndshavarna inte kan enas om fördelningen eller om någon av tillståndshavarna begär att verket skall fastställa sändningsschemat i dess helhet. Enligt praxis meddelas sändningstillstånden normalt för en tid på tre år. Om det finns särskilda skäl får det samtidigt sändas mer än ett närradioprogram[1] i kommunen, och sändningsområdena för närradio skall omfatta högst en kommun. Det föreskrivs vidare att det utanför storstadsområdena bör eftersträvas att sändningarna kan tas emot i hela kommunen. Radio- och tv-verket får, om det finns synnerliga skäl, besluta om större sändningsområden än en kommun.

4.2 Historik

Närradion har i år firat sitt 25-årsjubileum, men tanken på organisationslivets egna radio och tv-kanaler väcktes redan på 1960-talet. Radioutredningen (RUT60) ville i sitt betänkande 1966 utvidga etableringsrätten att en *särskild ljudradio* och *särskild tv* kunde komma till stånd. RUT60:s förslag utgick ursprungligen från organisationslivets behov av egna kanaler på *lokal, regional* och *nationell* nivå vid sidan av public service-systemet (dåvarande Sveriges Radio-koncernen).

Det tillgängliga frekvensutrymmet fanns inom det FM-band som då enbart omfattade 87,5-100 MHz. Således saknades dagens vidgade utrymme upp till 108 MHz. Detta utrymme används huvudsakligen idag av privata lokalradion (PLR), som RUT60 sannolikt inte hade med sin föreställningsvärld 1966. Utredningen menade istället att *när Sverige tilldelas ytterligare frekvenser, blir utrymmet för sändningar av särskild rundradio avsevärt större.*[2]

En ny radioutredning föreslog 1977 en särskild rundradio, men till skillnad mot tidigare en s.k. *närradio* "för lokala sändningar med begränsad geografisk räckvidd". Närradiokommittén inledde försök med närradiosändningar med start i Jönköping 24 april 1979 och därefter följde 14 andra orter.[3] Alla slags organisationer deltog, men religiösa samfund dominerade med 40-50 procent av sändningarna. 1980 hade 341 sammanslutningar sändningstillstånd. Sändningarna från närradion visade sig vara populära hos allmänheten, som såg närradion som ett fräscht alternativt till Sveriges Radio. Någon andra alternativ fanns inte heller vid den tiden.

Närradiokommittén ville tillförsäkra människorna rätten att genom sina folkrörelser och föreningar utnyttja radiomediet för informations- utbildnings- och agitationsändamål. *Denna del är en viktig del av det arbete på radioområdet som internationellt går under namnet "public access"* skrev Närradiokommittén 1984 inför en permanentning från 1 juli 1985 efter den femåriga försöksverksamheten. *Genom att utgöra en del av basen för småskalig opinionsbildning kan de medverkande i närradion erhålla och stärka ett folklig inflytande över medierna,* menade också kommittén som menade att närradion skulle bli *föreningarnas radio.*[4]

---

[1] Med *ett närradioprogram* avser lagstiftaren en kanal eller en frekvens för närradio
[2] 1960 års radioutredning (SOU 1965:20)
[3] prop. 1977/78:91
[4] *Föreningarnas radio - Betänkande om närradions framtid.* Närradiokommittén SOU 1984:53

Tidigare hade kommittén föreslagit en närradiolag som bl.a. föreskrev att

> tillstånd att sända närradio kan ges till sådan lokal sammanslutning som är juridisk person och som har till syfte att främja ideella eller fackliga ändamål. Sammanslutningen skall om inte särskilda skäl föranleder annat, sedan minst ett år före ansökningsdagen bedriva verksamhet inom sändningsområdet[1].

En oenighet inom kommittén rådde dock och de två socialdemokratiska ledamöterna reserverade sig mot lagförslaget. Man tyckte att försöksverksamheten var för kort (1,5 år), att de var osäkert hur kostnaderna egentligen skulle bli för föreningarna när inte kommittén längre skulle betala vissa delar, att närradio skulle bli en utpräglad tätortsradio och att många av de traditionella folkrörelsernas lokalavdelningar valt att stå utanför. De påpekade också risken för kommersialisering av närradion då många föreningar har en svag ekonomi och verksamheten skulle bli beroende av kommersiella intressen. Riksdagens borgerliga majoritet klubbade dock igenom den nya lagen.

Till skillnad mot de flesta andra länder har närradion i Sverige redan från start utvecklats som en resurs för föreningslivet. En ”eterns stencilapparat” kallade man inledningsvis närradion för. Det har också förekommit begrepp som ”åsiktsradio” och i början av 90-talet talades det om ”ortsradio” (som ett närradioalternativ till ”lokalradio”). Medborgaren kan själv få producera och sända radio, men inte som enskild person utan enbart genom medlemskap i en förening som har sändningstillstånd. Endast i Danmark och Norge hade man en liknande inriktning med en ”idéburen” radio.[2]

4.3 Närradion idag

> *Närradion öppnar en ny uttrycksväg för röster som företräder folkrörelser och föreningar…* (Närradiokommittén 1984)

4.3.1 Radiolandskapet

Det svenska radiolandskapet består av tre radioformer: *public service-radion* (SR), den *privata lokalradion* (PLR) och *närradion.* SR med UR har en särställning som de enda - i formell mening - rikstäckande radioföretagen. Dessa radiosändningar finansieras med licensmedel och programutbudet är baserat på public serviceprincipen, d.v.s. program som vänder sig till alla.

Åtta av tio personer lyssnar på radio varje dag. I jämförelse med andra medier står radion för den högsta andelen mediekonsumtion per dag. Enligt RUAB:s senaste publikräkning har under ett genomsnittligt dygn radiolyssnandet i befolkningen mellan 9-79 år ökat med två procentenheter sedan föregående mätning.

Enligt RUAB:s statistik (se diagram nedan) har närradiolyssnandet nästan fördubblats sedan 1996. Orsaken till denna ökning kan dock vara att en del kommersiella radioföretag genom bulvanföreningar utnyttjar närradiofrekvenser; en *privat* eller *kommersiell närradio* (se 4.4.7). i motsats till den ursprungliga *föreningsradion.* Enligt RUAB:s senaste mätning har närradion

[1] Närradiolagen 2§ SFS 1982:459

[2] I Norge inlemmas numera närradion tillsammans med kommersiell radio i det gemensamma begreppet *lokalradio*

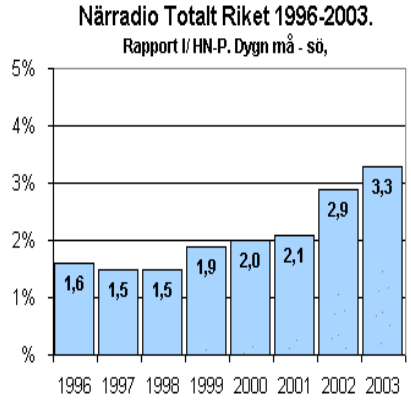

ett dagligt lyssnade på 2,4 procent. Det är betydligt lägre än för SR och PLR (49,5 respektive 33,4 procent), men dock högre än för SR:s P2 (1,9 procent).[1]

Finns det en *lokalradio*? Förutom sina rikstäckande sändningar har SR även lokalradio som i praktiken är regionala sändningar; en *länsradio*. PLR har trots sin uppgift som lokalradio tonvikten på centralt formaterad musikunderhållning med en mindre del lokala inslag som trafikrapporter och väder. Närradiosändningarnas innehåller generellt sett en mycket liten andel lokala inslag trots den begränsade räckvidden (en kommun). Utbudet präglas mer av organisationernas och samfundens kultur, språk, egeninformation och budskap utan lokal relevans.

enligt RUAB

Det finns idag mycket få radiostationer i Sverige som kan betecknas som lokala d.v.s. som har lokala ägare och ett lokalt präglad programutbud. Såväl inom PLR och närradion finns dock några undantag. (se 4.4.3). Gränserna mellan den *formella* lokalradion (SR och PLR) och den *informella* lokalradion (närradion) upplevs på en del orter som flytande.

4.3.2 Verksamheten idag

Rätten att sända är öppen för ideella organisationer, församlingar och kyrkliga samfälligheter, studentförbund och föreningar som bildats i syfte att sända närradio. Sedan år 1993 är reklam tillåten, men verksamheten är oftast beroende av annan finansiering från organisationerna själva i första hand frivilliga arbetsinsatser, medlemsavgifter, sändningsavgifter och bidrag (se 6.11.1).

När PLR etablerades halverades antalet tillståndshavare från cirka 2.220 år 1991 till cirka 1.200 år 2004. Dessa är 2004 fördelade på cirka 165 orter och cirka 200 sändare. I Radio- och tv-verkets tidigare dataregister för tillståndshavare delade verket in tillståndshavarna i kategorier som *radioförening, religiös förening, invandrarförening etc*. I det nya registret har Radio- och tv-verket valt att fr.o.m. 2004 ta bort denna indelning eftersom verket inte ansåg att man kunde klassificera föreningar utan deras egen vetskap. Om en förening är en radioförening eller invandrarförening ska således inte verket avgöra.

Enligt I Radio- och tv-verkets register finns 1.176 tillståndshavare för närradio, som numera fördelas på följande:[2]

Förening inom svenska kyrkan	55
Lokal ideell förening	996
Närradioförening	109
Obligatorisk studentorganisation	16

Under perioden 1998-2004 har antalet tillstånd varit i stort sett konstant. Ett problem är att det finns kvar från tidigare år är *618 tillstånd som aldrig löper ut*.[3] Av dessa utfärdades ca hälften 1987 och mellan 13 och 50 årligen 1988-1996. Från 1997 utfärdas tillstånd enbart tidsbegränsade för tre år i taget utifrån RTVV:s regelverk.

[1] RUAB:s mätning av radiolyssnandet 2004-03--06-13
[2] Enligt uppgift från Radio- och tv-verket 2004-06-15
[3] Granskning av register 2004-05-03

Cirka 300 tillstånd uppskattas vara *inaktiva*. RTVV har även svårt att få kontakt med dessa föreningar. Många kan helt enkelt ha upphört. En redovisning av det totala antalet tillstånd blir således missvisande. Det är naturligt att dessa tillstånd dras in om de är inaktiva eller ersätts av nya treårstillstånd om de fortfarande är aktiva. Detta torde emellertid enbart kunna ske efter en lagändring.

Man kan uppskatta att det idag finns ca 830 tillstånd som aktiv används för att sända närradio. Av dessa bedöms en fjärdedel utgöra det som Radio- och tv-verket tidigare kallade radioföreningar d.v.s. sådana som inte har annat syfte än att sända närradio. Här finns sådant som berör det aktuella problemet med kommersialisering (se 4.7) där medieföretag genom bulvanförfarande tar över frekvenser i vinstsyfte, men också ideellt engagerade radioentusiaster. Den s.k. *föreningsradion,* som drivs enligt de ursprungliga syftena med närradio d.v.s. av ideella föreningar med andra syften än att sända radio, liksom samfund och studentkårer, uppskattas ha cirka 75 procent av tillstånden.

Tendensen är dock att andelen föreningsradio kommer att fortsätta minska. I och med Radio- och tv-verkets nya klassificering av tillstånd fr.o.m. 2004 kommer dock denna utveckling inte att kunna följas.

Närradiotillstånd 1998-2004 (antal tillståndshavare)

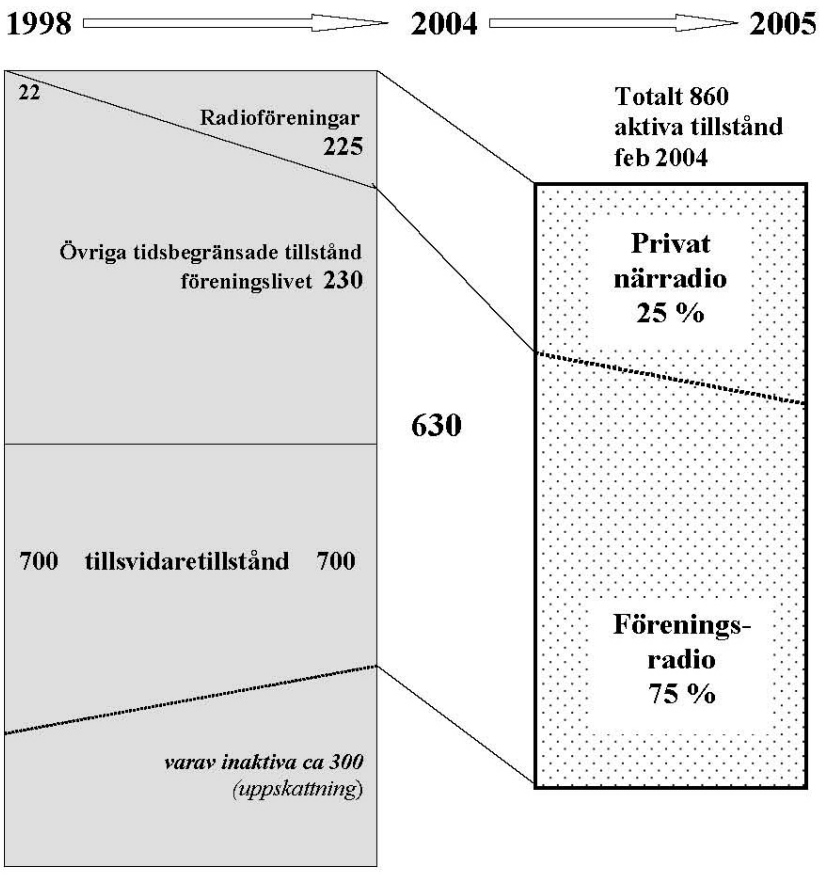

Uppgifter om antalet tillståndshavare ger dock en begränsad bild av närradions verksamhet. En viktigt pusselbit saknas nämligen *antalet sända programtimmar per kategori.* Det är allmänt känt att *andelen programtid för minoritetsspråk har ökat kraftigt* de senaste åren. Särskilt sändningar på *spanska* och *persiska* har blivit påtaligt inslag i stora och medelstora städer. Sändningar på svenska språket är numera sällan förekommande på en del frekvenser (se 7.1). Hittills har dock ingen detaljerad granskning kunnat göras över hur de olika språken

fördelas på samtliga närradiokanalerna i Sverige. Det har ej heller funnits utrymme inom den begränsade tiden för detta uppdrag att närmare undersöka detta[1].

När antalet närradiostationer minskar speglas detta inte av antalet registrerade tillstånd. Det kan finnas många sändningstillstånd på en och samma frekvens. När en väl så aktiv närradioförening, men som har ett mindre antal sändande medlemsföreningar, läggs ner syns inte detta i statistiken. Enbart under september 2004 rapporteras nedläggning av *Radio Oxelösund* (se 4.4.2) liksom trolig nedläggning av *Radio Skellefteå* och *Radio Gällivare* (se notis i avsnitt 6.7)

Antalet tillståndshavare varierar stort vid en jämförelse mellan olika län. En rättvisande redovisning måste ta i beaktande skillnaden mellan *formella* tillståndshavare och *faktiska* sändande föreningar. Detta gäller särskild i storstadslänen och i synnerhet i Skåne där SBS-Bonnier håller 90 bulvanföreningar för tre frekvenser (se 4.7). Man kan generellt säga att *Jönköping, Kronoberg, Västra Götaland* och *Örebro län* är närradiotätaste länen i söder. Detta speglar i viss mån också frikyrkornas starkaste geografiska förankring. I norr *är Dalarna, Gävleborg, Västernorrland* och *Jämtland* närradiotätast. Orsaken till att *Kalmar, Södermanland* och *Halland* är svaga kan bero på att det finns en *lokalt förankrad* och i förhållande till övriga landet lönsam PLR i dessa län liksom att det här finns kommersiella närradiokanaler som drivs av endast en tillståndshavare vardera.

Tab. 1 Närradions geografiska spridning
(Källa: RTVV och SCB/Leonor Camauer)

län	*Invånarantal jan 2004 1000-tal*	*Antal tillståndshavare okt. 2003*	*Antal invånare per tillstånd 1000-tal*	*Avvikelse från riksgenomsnitt*
Stockholm	1.863	213	*8,7*	-
Uppsala	301	33	*9,1*	-
Södermanland	260	15	*17,3*	-
Östergötland	415	37	*11,2*	-
Jönköping	328	55	*6,0*	+
Kronoberg	177	23	*7,7*	-
Kalmar	234	17	*13,8*	-
Gotland	57	0	*0*	
Blekinge	149	17	*8,8*	-
Skåne	1.154	228 *(140)*	*5,1 (8,2)*	*(justerad)*
Halland	281	14	*20,1*	-
Västra Götaland	1.516	306	*5,0*	+
Värmland	273	32	*8,5*	-
Örebro	273	38	*7,2*	
Västmanland	260	32	*8,1*	-
Dalarna	276	55	*5,0*	+
Gävleborg	276	42	*6,6*	+
Västernorrland	244	34	*7,2*	
Jämtland	127	22	*5,8*	+
Västerbotten	256	22	*11,7*	-
Norrbotten	253	30	*8,4*	-
Totalt riket	8. 982	1265	*7,1*	

Med tanke på att det finns cirka 300 *passiva* tillstånd registrerade får man undvika att dra för långtgående slutsatser av denna jämförelse.

[1] Styrelsen för Psykologiskt Försvar genomför en kartläggning av minoritetsmedier i Sverige, som skall redovisas 2004-09-30.

Andra otydligheter, som är betingade av lagstiftningen, gör det svårt att få en samlad bild av nuvarande situation. Eftersom en närradioförening till skillnad mot sina medlemsföreningar inte får sända egna program är det vanligt att närradioföreningen producerar och sänder alla program genom en stödförening (”en dotterförening”) med eget sändningstillstånd t.ex. ”Närradions vänner”. Men lagen kräver å andra sidan inte att det finns en närradioförening utan en tillståndshavare kan själv eller i samarbete med andra tillståndshavare ansvara för frekvensen. Å andra sidan kan det finnas flera närradioföreningar, som delar samma frekvens på en ort.

4.4 Närradions skilda plattformar

4.4.1 Översikt

Inom närradiosektorn inryms idag ett så brett spektrum av skilda verksamheter att det kan vara svårt att hitta ett samlat begrepp som beskriver det hela. Under kartläggningen har det visat sig att många förefaller vara missnöjda med begreppet ”närradio”, men har svårt att finna alternativ (se vidare 6.9). Jämförelsevis kan nämnas att inom public service finns inga variationer rörande lokalradion och för PLR en mycket begränsad variation. Den stora variationen synes dock inte ha varit lagstiftarnas ursprungliga avsikt utan det handlade från början om en *föreningsradio* eller en *åsiktsradio*.

Det kan i sig vara positivt att det finns utrymme för denna variation inom närradion, men samtidigt kan det bli svårt att skapa en infrastruktur som behövs för att utveckla närradion. Man får dock vara medveten om denna variation innan man tar sig an att förändra regelverket. Man kan försöka behålla de goda sidorna och samtidigt försöka bli av med avarterna, om nu dessa bedöms vara ett avgörande hinder för närradions överlevnad och utveckling.

Det saknas kunskap om närradion i samhället i stort. Andra övriga medier förefaller också ignorera denna sektor med undantag för enstaka udda händelser. Under utredningen har det också visat sig att aktörerna inom närradion själva känner till mycket litet om hur verksamheter utanför sin egen lokala sfär ser ut och förstår inte heller fullt ut hur det hela är tänkt att se ut. Man har helt enkelt tillräckligt med egna problem att lösa. Bristen på information och kunskap är stor. Det bör nämnas i detta sammanhang att närradions två intresseorganisationer inte saknar ambitioner att bidra till detta informationsarbete, men organisationerna saknar resurserna för att kunna nå ut. Radio- och tv-verket har också ambitioner, men saknar också resurser.

I detta avsnitt beskrivs olika former av närradio som f.n. finns i landet. (Närradions kostnader beskrivs i ett särskilt avsnitt 4.8 och finansiering i för radio och tv gemensamt avsnitt 6.11). En närradioverksamhet kan naturligtvis också finnas inom fler än en kategori. Det som alla kategorier har gemensamt är att alla tillståndshavare i formell mening är *ideella föreningar* och närliggande enligt lagstiftarens krav. Förhoppningsvis ger detta en representativ bild av närradion idag.

4.4.2 Föreningsradion - *originalet*

Den mest utpräglade föreningsradion finns i de större och medelstora städerna. Exempelvis *Göteborgs Närradioförening* (GNF) med 100, *Radio Norrköping* med 24 och Närradioföreningen *Stockholm Sydväst* med 30 sändande föreningar. Medlemsförteckningen för GNF i bilaga 3 ger en bra bild av föreningsbredden.

Föreningsradion kan förefalla att vara aktiv och livskraftig på flera orter. Men man måste skilja på vad som är ”äkta” föreningsradio och vad som enbart är formell föreningsradio. Det sistnämnda handlar om att sändningsrätten utövas via ett antal passiva föreningar antingen verkliga sådana eller bulvanföreningar för kommersiellt intressen. Man måste således granska sändningsverksamheten på varje frekvens innan man kan förvissa sig om att det rör sig om en *föreningsradio.*

Samfunden[1] är en väsentlig del av denna föreningsradio. Dessa, i synnerhet frikyrkorna, var mycket pådrivande när närradion skapades i Sverige. Även samfundens andel minskar nu även om Pingstkyrkan bibehåller sin traditionellt starka radioposition i många kommuner. Detta speglas också av att dess närradioverksamhet i en del kommuner har mutat in egna beteckningar som *Radio Malmö, Radio Borås* och *Radio Lund.* På flera orter finns också ett deltagande direkt eller indirekt av Svenska Kyrkan. Ett 80-tal lokala samfund deltar också i en särskild närradioorganisation; *Kristna Radionätverket (KRN).*

De politiska riksdagspartierna har under åren minskat sitt engagemang i närradion. En sällsynthet är i Vara där tre partier är aktiva i närradion; folkpartiet, moderaterna och socialdemokraterna. Annars hittar vi undantagsvis partierna runt om i landet. Exempelvis finns *Radio Moderat* i Örebro och *Kristdemokraterna* i Jönköping. Socialdemokraterna är som mest aktiva med *Radio A* i Skåne (Helsingborg, Malmö, Trelleborg och Ängelholm), *Radio S* i Falköping och i Lidköping. De etablerade politiska partierna synes vara som mest närradioaktiva i små kommuner. Däremot är andra politiska partier, som inte har riksdagsmandat, desto mer engagerade i förhållande till sitt väljarstöd. Det handlar i första hand om organisationer, som brukar betecknas som ytterlighetspartier, bl.a. *Nationaldemokraterna, Skånepartiet* och *SKP* (se 6.5).

I Marks kommun med 33.000 invånare finns ***Radio Mark*** i Kinna, som startades 1987 och idag sänder från en tekniskt mycket välutrustad studio i Kunskapens hus. Radio Mark sänder från kommunfullmäktiges sammanträden, som verkar ha en stor och trogen lyssnarskara, liksom från regionfullmäktiges sammanträden i Vänersborg. Av de politiska föreningarna som är verksamma i Marks kommun, har under verksamhetsåret 2002 Centerpartiet gjort program. Detta år sände Radio Mark 6-7 timmar i veckan under 46 veckor (sommaruppehåll 6 veckor). Sändningstiden är begränsad; i genomsnitt cirka en timme per dygn förutom kommunfullmäktige och regionfullmäktige en gång per månad 3-4 timmar respektive 8-10 timmar.

Enligt närradioföreningens verksamhetsplan skall Radio Mark

1. Fördela sändningstid till föreningarna och verka för god medlemsvård
2. Intressera organisationer och föreningar att sända i Radio Mark
3. Ha en utåtriktad verksamhet
4. Utveckla samarbetet med skolan
5. Verka för spridning av bildning, kunskap och kultur
6. Provsändningar för nya föreningar

Trots att Mark är en av de mest föreningstäta kommunerna i landet har man idag endast sju medlemsföreningar/sändande föreningar bl.a. *Svenska Kyrkan, Studieförbundet Vuxenskolan, Filadelfiaförsamlingen, Finska Föreningen, Finska Pingstförsamlingen* och *PRO.*

Radio Norrköping 89,0 MHz**,** som bildades redan 1983, är en typisk föreningsradio med ett stort inslag program från invandrarföreningar. 2002 sände Radio Norrköping 2674,5 timmar

[1] Även om alla frikyrkor bl.a. Pingstkyrkan inte formellt betecknas som *samfund* har vi valt att generellt använda denna benämning i rapporten.

program. Mer än hälften av sändningstiden är på spanska. För detta stod *Victor Jara kulturförening, Centro Cultural Bolivia, Huelen Chile, Radio Amiga, Vientos del Sur, Jesus Vive, Estrella Latino, Alondra* och *Radio Bellizima.* I övrigt finns bosniskt, iransk och syrianskt deltagande i verksamheten liksom svenskspråkiga föreningar som tre frikyrkor, studentradio och Studiefrämjandet.

Pingstkyrkan kan sägas vara en motor i verksamheten och Radio Norrköpings ordförande kommer också från denna. Det finns ingen anställd utan styrelsen utför nödvändiga arbetsuppgifter på ideell basis och föreningens ekonomi är för närvarande god. Tack vare det mångåriga engagemanget från ordförande och några till är detta en väl fungerande verksamhet. Behovet av längre sändningsblock finns hos flera föreningar och det bedöms finnas behov av ytterligare en frekvens i kommunen. Norrköping har 124.000 invånare och ligger i den s.k. fjärde storstadsregionen.

Närradion hänger på en skör tråd
- fler föreningar måste visa intresse

Hällefors närradioförening har det knapert, både ekonomiskt och med antalet medlemmar. Just nu är det bara styrelsen, bestående av fem personer, som är aktiva i radiosändningarna.
- Vi jobbar på så mycket vi kan, men det är svårt när vi är så få. Varje sändning tar mer tid än man kanske tror. Det ska bokas gäster och planeras. Minst dubbelt så lång tid som sändningen är lägger vi säkert ner på varje program. För att få sända närradio måste man betala en medlemsavgift på 500 kronor per år, och en STIM-avgift på 25 kronor per påbörjad timme, om man vill sända musik.
- Det kravet vi ställer är att man ska kunna prata. Tekniken kan vi hjälpa till med, om det kommer nya som är intresserade av att sända.

- - -

Närradioföreningen sänder kommunfullmäktiges sammanträden, men sänder också i samband med Bergslagsrallyt varje år. Dessutom har de en direktsändning varje söndagsmorgon, programmet heter Söndag hela veckan. - I söndag hela veckan bjuder vi alltid in en Hälleforsprofil, det kan vara en lärare, en politiker eller någon annan som får berätta om sitt liv, berättar Niclas Elfsten som är programledare för programmet tillsammans med Göran Söderlund. Drömgästen är Carl Jan Granqvist eller Ulrika Messing, båda med Hälleforsförankring.

Hällefors närradioförening bildades 1989, då rådde full aktivitet i etern. Allt från kyrkliga föreningar och RIA till Studieförbundet vuxenskolan hade regelbundna sändningar. Men sedan har det bara gått utför, och i dag är ingen förening aktiv. - Nu är frågan om vi kommer överleva. Frågan om reklamradio har dykt upp men det är svårt eftersom vi arbetar ideellt. Ska vi sända reklamradio måste vi ha fasta sändningstider varje dag. Som läget är i dag är det inte möjligt, säger Niclas Elfsten.
Att läget försämrats så mycket de senaste åren tror man inom Hällefors närradioförening beror på att många ungdomar flyttar från samhället i allt större utsträckning. Dessutom tror de att datorns intåg har gjort att allt fler sitter hemma vid sina datorer istället för att engagera sig i föreningslivet.
- Det är nog många som inte förstår tjusningen med att sända radio, när man sitter där i en direktsändning och vet att man kan nå tusentals människor. Det är det som är roligt, berättar Fredrik Fogelqvist. - Och att få respons från lyssnarna, det är också värt mycket, tillägger han.

Programidéerna är många, så många att det är svårt att hinna förverkliga alla.
- Problemet för oss är inte att hitta idéer. Det är att ha tid att sända. Vi är för få för att kunna få en stadig tablå. Det är synd. Det skulle vara ett lyft för radion om vi kunde få in fler röster i radion och framför allt flera olika program varje dag, tror Fredrik och Niclas. Det måste till nya krafter för att få föreningen att gå runt, det är alla eniga om. Och hoppet ligger hos föreningarna i Hällefors.
- Under nästa år kommer vi att bli mer offensiva gentemot föreningar här i Hällefors. Vi kommer att skicka ut förfrågningar om de är intresserade av att höras i etern, säger Elfsten.[1]

I Oxelösund **(**11.000 inv.) finns ***Radio Oxelösund*** – *Kustradion 91,3.* Närradioföreningen ansvarar för sändningarna och administrationen. Medieföreningen/Radio Oxelösund i Folkets Hus, som äger studion och dess utrustning, är en sammanslagning av andelsägande föreningar. Man har 1,5 tjänster (på arbetsmarknadsåtgärder). Radiostationen är i ekonomisk kris och under våren 2004 sände man endast dagtid fram till kl.1600. Radiostationen har planerat att bli en lokal radio för både Oxelösund och Nyköping (33.000 inv.) men får inte

[1] Bergslagsposten 2003-12-17

sända över kommungränsen (se 4.6.2). Radio Oxelsund lades ned i september 2004 efter att huvudsponsorn Metallfacket dragit sig ur och kommunen ställt sig kallsinnig till bidrag.

4.4.3 Lokalradio

I mindre kommuner hittar vi oftast *lokalradion* som enbart i formell mening är närradio. Det föreningsliv som deltar i verksamheten gör det vanligen genom en gemensam sändande förening. I glesbygdskommuner får naturligtvis närradion en särskild betydelse som *bygderadio* och har i många fall inte konkurrens från annat än SR:s fyra kanaler.

Krokom är en stor kommun till ytan cirka 25 kvadratmil med 14.000 invånare nordväst om Östersund. I bygdegården i Kaxås i Offerdalsbygden finns ***Radio Krokom*** som startade i april 2004 efter att den kommersiellt drivna Cityradion tidigare lämnat frekvensen. Uppe på Almåsaberget finns sändare på 101,0 MHz med en effekt om 250 watt och en mast som sponsrats av det lokala elbolaget. Eftersom det är en bergig terräng når sändaren inte hela kommunen utan cirka två tredjedelar, men dock merparten av hushållen. Radio Krokom har en deltidsanställd programvärd. Radio Krokom uppger att man kort tid efter starten redan ett tusental lyssnare.

Någon särskild närradioförening har inte bildats utan hela verksamheten bedrivs av en tillståndshavare *Krokombygdens Kulturella Radioförening (KKR),* som 100 föreningar eller enskilda som medlemmar. (Medlemsavgift 200 för föreningar och 100 kr för enskilda)

> Nu finns det äntligen en radiokanal som det går att lyssna på, nämligen Radio Krokom. Jag vill med dessa rader tacka de som står bakom Radio Krokom för det fina musikutbudet.
> På Radio Jämtland går det nämligen inte att lyssna, där bjuds det bara på olåt - ungefär som när man råkar trampa katten på rumpan. Jag hoppas att Radio Krokom fortsätter i denna stil och inte låter sig uppköpas av något skivbolag och därmed tvingas att spela efter deras pipa. Tack än en gång. Bosse H.
> (Insändare i Östersunds-Posten 2004-04-07)

En annan till ytan vidsträckt kommun i Jämtland är Berg med huvudorten Svenstavik **(**7.500 inv.). Här är *Bergs Lokal-tv-förening*[1] huvudman för ***Radio Berg*** som sänder via en 1.000 watts sändare och en slavsändare om 25 watt. Man hyr sändarna för att få tillgång till säkert driftsunderhåll. På vintern kan snö och is fresta på sändningsmasterna. Radio Berg sänder fem timmar måndag-torsdag, sju timmar fredagar och lördag tre timmar. Söndagar är det sändningsuppehåll. Förutom Radio Berg sänder också Hovedbergs Bygdegårdsförening en timme per dag.

Radio Berg har en radioproducent som arbetar 80 procent på lönebidrag. Många sådana här lokalradiostationer står eller faller med tillgången till någon form av anställd resursperson. Det handlar om personer som finansieras genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Ibland byggs en sådan här station upp av en riktig eldsjäl, men verksamheten riskerar falla ihop som ett korthus om just denna person plötsligt faller bort.

Ett av de största problemen för denna lokalradio i glesbygden är att kostnaderna för att nå hela kommunen blir betydligt högre än i storstaden eftersom man måste använda två eller fler sändare för att nå flertalet invånare. Kommunens yta är stor och terrängen kan också vara mycket kuperad.

[1] förordnad som lokalt kabelsändarföretag

Radio Gagnef, finns i en utpräglad glesbygdskommun; Djurås i Dalarna med cirka 10.000 invånare. Radiostationen består av fem sändande föreningar; *Nedre Dalarnas Bysamverkan, Medieföreningen, Skogs- och industriarbetarfacket, Frikyrkoalliansen* och *Lestadianerna.* Man sänder endast fredagar 17-21 omväxlande vecka 17-01 och lördagar 11-24 omväxlande vecka 11-15. Här ingår bl.a. två 15-minuters block med kommuninformation per vecka. Till programmet Fredagsmix som är ett önskeprogram ringer 50-70 personer till programledarna vid varje sändning. Inför varje jul har man en uppesittarkväll som tjugo företag skänker ca 500 kr var till. Barnen får förutom julklappar medverka i tävlingar i radion. Sändningar från en ny gymnasieskolas medieprogram planeras.

Många vill stödja närradion i Gagnef
Gagnefs närradio noterade drygt 100 nya medlemmar strax före årsskiftet. Detta efter en värvningskampanj med syfte att öka aktiviteten inom föreningen. - Vi är mycket nöjda med resultatet, säger Putte Bagander som är lönebidragsanställd inom närradion. Förhoppningen är att några av de nya medlemmarna inte bara är intresserade av att stödja verksamheten, utan också är intresserade av att sända radio.[1]

Närradion i Gagnef behöver ekonomisk hjälp.
Föreningen har inte råd att färdigställa och utrusta den studio som man håller på att ställa i ordning i f d väntsalen bakom konsumhuset i Djurås. Nu söker närradion kommunalt stöd för att kunna fortsätta sin verksamhet.
Gagnefs närradio startade 1996 och är en ideell förening med ett antal andra föreningar som medlemmar. Dessa hyr sändningstid av närradioföreningen. Närradion bedriver sin verksamhet i hyrda lokaler vid Djurås torg. Som studio används en släpvagn. Stora investeringar har gjorts i studioutrustning och lokaler - föreningen beräknar värdet till cirka 800 000 kronor. - Vi tror att vår verksamhet är av stor betydelse för Gagnefs kommun och dess invånare. Vi har gjort en enkätundersökning som visar att 62 procent av invånarna lyssnar på våra sändningar, säger Sigvard Moberg, ordförande i Gagnefs närradioförening.[2]

För att närradion ska kunna fortsätta krävs moderna lokaler och ny utrustning. Föreningen håller på att ställa i ordning nya lokaler, men har inte råd att slutföra arbetet. Då föreningen heller inte har råd att skaffa nödvändig studioutrustning söker den ett ekonomiskt stöd av kommunen på 180.000 kronor. Med hjälp av kommunens EU-samordnare har man dessutom upprättat en ansökan om 100.000 kronor i EU-stöd.

Ideella föreningen ***Radio Active*** har ett 70-tal medlemmar, som sänt radio över Ystad med omnejd sedan 1995. Man sänder dygnet runt och i konkurrens enbart med Sveriges Radios kanaler. Det finns ingen PLR-station i området. Stationen är en kommersiell station i det hänseende att den finansieras enbart genom reklamintäkterna. Den har inga kommunala eller statliga bidrag. Stationen anser sig inte vara kommersiell i eftersom den inte har några privata vinstintressen. Alla eventuella överskott går tillbaka in i verksamheten för exempelvis teknisk utveckling eller medlemsvård. Man har nio anställda varav två på lönebidrag. Man samarbetar bl.a. ifråga om annonsförsäljning med en annan närradiostation; *FM Österlen* i Simrishamn.

Stationen, som ser att många av de lokala föreningarna i Ystad inte har ekonomiska möjligheter att sända radio, har gjort det möjligt för alla föreningar att kostnadsfritt få med sin information i diverse programpunkter. Dessutom är flera av radiostationens programledare aktiva i andra föreningar och på så sätt blir föreningslivet väl representerat i programinnehållet. Utöver föreningslivet har Radio Active genom åren samarbetat med bl.a. kommunen, räddningstjänsten, polisen samt Fältgruppen för ungdomar. Man ser sig som en viktig del i det lokala näringslivets marknadsföring. Speciellt för mindre butiker som inte har råd med dyra tidningsannonser.

Radio Active har vid flera tillfällen anmält intresse för ett PLR-tillstånd i regionen Ystad/ Österlen, men det finns enligt Post- och telestyrelsen inga frekvenser för PLR tillgängliga för området. Trängseln i etern är ju betydligt större i Skåne än exempelvis i Norrland. Radio Active är annars en radiostation som skulle väl passa in i den nya tillståndsmodellen för PLR med lokalt förankrad lokal radio.

[1] Dalademokraten 2004-01-22
[2] Dalademokraten 2004-04-06

4.4.4 Kombination föreningsradio-lokalradio

Radio Eskilstuna 92,7 är ett bra exempel på en föreningsradio, som fungerar som en väl förankrad icke-vinstutdelande *lokalradio*station. Bakom stationen finns en stark förening KFUM, som i grunden bär upp verksamheten även om andra föreningar får möjlighet att sända. Man betecknar sig som en föreningsradio, som riktar in sig till alla Eskilstunabor. Radio Eskilstuna har ca 4.000 dagliga lyssnare och ca 13.000 som lyssnar någon gång under veckan och säger sig vara en av Sveriges mest avlyssnade närradiostationer. *Radio Eskilstuna 92,7 sänder nästan dygnet runt alla dagar i veckan hela året med en omväxlande heltäckande programtablå.*

Radio Eskilstuna drivs helt ideellt av cirka 70 entusiaster varav många är ungdomar och har för närvarande tre heltidsanställda. Stationen tar regelbundet emot praktikanter från skolorna, kommunen och arbetsförmedlingen och har avtal med arbetsförmedlingen, K68 och med gymnasieskolorna och kan erbjuda intressanta och arbetsutvecklande praktikplatser för arbetslösa och för gymnasieelever. Radio Eskilstuna har avtal med Frivårdsmyndigheten för att kunna ta emot ungdomar i samhällstjänst.

Man har en egen omfattande utbildningsverksamhet och är en "pedagogisk" radio, ordnar nybörjarkurser för intresserade "radioter" varannan månad. Man sänder direkt från olika lokala arrangemang till exempel kommunfullmäktige, olika kulturella begivenheter och idrottsarrangemang. Stationen främjar Eskilstuna som musikstad genom att spela, intervjua och göra reportage om kommunens olika musikgrupper och musikstilar.

Svalöv Närradio CMR 105.5 i Skåne är ett annat exempel på en radioförening som samlar ett stort antal enskilda medlemmar och bedriver en väl förankrad lokal radiostation i kommunen med samarbete med föreningar, samfund och företag.

Svalövs Närradio CMR 105.5 sänder med en av Darub hyrd sändare om 500 w nordlig riktning och 50 watt sydlig riktning och når en större del av denna skånska kommun med 13.000 invånare. Man sänder vardagar 12.00-22.00 och helger 11.00-22.00 i huvudsak countrymusik, men har också annan musik. Man vänder sig till en publik om 25-80 år. Har bl.a. programmet ”Melodier vi minns” som tre äldre herrar i 70-årsåldern sänder på söndagar 11-13.

CMR 105,5 har deltagit med direktsändning från ”Svalövsdagen” och även i samband med Företagsmässan i Svalöv den 20-21 september. Radion har gästats av artister som framträtt live från studion bl.a. Hillbillygruppen Washboard Wilma & The Uncool Hillbillies. Föreningen har 407 enskilda medlemmar (april 2004). 16 personer arbetar ideellt med verksamheten. Reklamfinansiering förekommer inte eftersom medlemmarna helt enkelt inte vill ha detta. Däremot har man travtips från Pressbyrån. CMR 105,5 samarbetar med Företagsalliansen, Svalövs kommun, Svalövs Församlingar och Räddningstjänsten.

Närradiostationer som Eskilstuna och Svalöv har en bred förankring och stark lokal identitet i verksamheten som helhet. Genom sin starka position i respektive kommun att de kan konkurrera om publiken med PLR och även med SR:s länsradio P4.

Junsele Närradioförening har fått ett engagerat stöd av Sollefteå kommun som av bl.a. beredskapsskäl (se även 7.6) har stött uppbyggnaden av ett *heltäckande* närradionät i kommunen av tre 250 watts sändare. Finansieringen har bl.a. möjliggjorts genom ett omfattande EU-projekt (se 6.11) och ideella insatser av medlemmar i FRO (Försvarets Frivilliga Radioorganisation). I kommunen ser man det som intressant att i framtiden kunna

samarbeta om närradion i Ådalen med grannkommunen Kramfors. Dessa kommuner har exempelvis en gemensam flygplats. Lagen tillåter dock inte en gemensam närradioverksamhet över kommungränsen.

4.4.5 Föreningsradion – Minoriteternas radio

Antalet föreningar som sänder på minoritetsspråk har snabbt vuxit under senare år. Detta sker samtidigt som andelen traditionella föreningar, som sänder på svenska, minskar inom detta område. Ännu snabbare växer andelen *sändningstid* på andra språk än svenska. I många städer finns redan kanaler som domineras av andra språk än svenska.

Tab. 2 Radio Norrköping: Fördelning av språkgrupper 2003

Språk	Antal föreningar	Sänt timmar 2003	Ökning/ minskning i %	Andel % av totala sändningstiden
Svenska	8	701,5	+18	25
Spanska	12	1421,5	-7	51
Bosniska	3	374,0	+35	13
Persiska	2	230,0	+22	8
Finska	1	38,0	-3	2
Syrianska	1	42,0	+-0	2
TOTALT	24	2807,0	+5	100

Exempelvis i Norrköping är 51 procent av sändningstiden på den enda närradiofrekvensen på spanska. Under del vardagar sänder Radio Sydväst, den starkaste närradiosändaren i Stockholm, till största delen på spanska (bortsett från informationsslinga o.d.); totalt 53 tim/vecka. På de två frekvenserna i Stockholms nordvästra del 90,5 och 91,1 MHz sänder *Järva-Vällingby Närradioförening* mest på persiska och spanska samt engelska, men nästan aldrig på svenska.

En betydande del av de ideella föreningar som skapas för att sända närradio – inget annat - bildas just av svenskar med utländsk bakgrund. Många sådana här i praktisk mening ”radioföreningar” har ett mycket litet antal medlemmar och bedriver ingen traditionell föreningsverksamhet överhuvudtaget. Man bör särskilt uppmärksamma att svensk föreningstradition kan vara svår att ta till sig för de utländska medborgare som bosatt sig i landet de senaste decennierna.

Lokala etermediers stora betydelse för minoritetsgrupper förefaller att ännu inte ha fått den uppmärksamhet som frågan förtjänar inom bl.a. demokrati- och integrationspolitiken. Området behandlas i ett särskilt avsnitt (7.1).

4.4.6 Studentradion

Studentradion har en särskild prägel av ungdomsradio och kan sägas vara det närmaste alternativet till SR:s P3-kanal. Studentradion tenderar att leva sitt eget liv även om den kan anses vara en del av föreningsradion. Antalet studentradiokanaler varierar något år från år. För närvarande finns aktiva kanaler i åtta högskolekommuner. I universitetsstäderna Lund och Uppsala dominerar *studentradion* frekvensen, men man får liksom på de andra studentorterna dela tid med andra föreningar. I Stockholm sänder studentkårerna vid de tre högskolorna[1]

[1] Stockholms Universitet, Tekniska Högskolan och Handelshögskolan.

vardera egen radio över *Stockholm Närradio 95,3*. Studenterna vid Södertörns Högskola sänder över *Radio Sydväst* i Hägersten.[1]

En av de mesta kända studentradiostationerna är ***Radio AF*** i Lund. Ett annat bra exempel är ***Studentradion i Uppsala***. Dess mål beskrivs här:

Studentradion 98,9 ska vara en öppen och kreativ gemenskap som är utvecklande för studenter som vill ägna sig åt radio och engagera sig i en förening.

Studentradion 98,9 har som mål att erbjuda kvalitativ och relevant radio för, i första hand, universitetsstudenter i Uppsala. Studentradion har som mål att vara studentens val framför andra radiostationer. Detta särskilt genom att

- vara ett alternativ till andra radiostationer. Med detta menar att sträva efter en egen profil vad gäller musik och annat programinnehåll.
- vara en friare, mer passionerad och underhållande radiostation
- sträva efter mångfald i programutbudet
- granska och bevaka organisationer och institutioner som berör målgruppen
- förmedla information om för målgruppen intressanta evenemang

Uppsala Universitet lät en arbetsgrupp utvärdera Studentradion 2003. Från rapporten hämtar vi följande:

> Uppsala Studentradio sänder måndag-fredag, kl. 13-20. Programmen ansluter till den tradition för musik- och pratradio som utvecklats under de senaste decennierna och ger överlag ett professionellt intryck. Variationen i utbudet är jämförelsevis stor, vilket torde bero på att medarbetarna utgör en ganska heterogen skara, representerande olika intressen och inriktningar.
>
> - - -
>
> Uppsala Studentradio är, precis som andra närradiostationer, tydligt orienterad mot sin målgrupp, studenter inskrivna vid Uppsala universitet. Det märks också på programutbudet, som har en både akademisk och studentikos karaktär. Seriösa reportage och samtal om aktuella student- och samhällsfrågor blandas med mer lättsmält gods, som t.ex. i programmet *Förfest* på fredagarna.
>
> Studentradion har också fungerat som en plantskola för unga radiojournalister, som sedan gått vidare till de större kommersiella stationerna eller Sveriges Radio.
>
> Studentradion har i samarbete med Institutionen för informationsvetenskap gett kurser i radioproduktion för Medie- och kommunikationsvetenskap A och en mindre kurs för Vetenskaps-kommunikation. I samarbete med Litteraturvetenskapliga institutionen ges radiokurser för Retorik B. Ett samarbete med Institutionen för musikvetenskap är under planering. Grundidén är att sända en kurs via Studentradion. I samarbete med Folkuniversitetet ges kurser och studiecirklar anordnas.

Rapporten beskriver också Studentradion som ett *medium för information och rekrytering*

> Inför rektors beslut om stöd för Studentradions verksamhet 2000-06-06 förklarade Studentradion sig bl.a. vara beredd att samverka med universitetets informationsavdelning och sprida information om lokala händelser och beslut som rör universitetets verksamhet. Likaså var det Studentradions uppfattning att den utgjorde ett starkt argument att välja Uppsala som studieort. Av samma rektorsbeslut framgick också att den planerade utvärderingen av stödet bl.a.

[1] Södertörns Högskola ligger i Huddinge kommun, men studentkåren sänder via en för ändamålet bildad ideell förening registrerad i Stockholms kommun. Huddinge saknar f.n. närradioverksamhet.

skulle belysa vad universitetet fått ut av samarbetet informationsmässigt och rekryteringsmässigt.

I sin självvärdering av verksamheten 2001 förklarar Studentradion att den genom pressutskick från informationsavdelningen hålls kontinuerligt underrättad om viktiga händelser i Uppsalas universitetsvärld och att uppskattningsvis ett par av dessa varje vecka används i det redaktionella arbetet. Utöver detta bevakar radion kårer, nationer och föreningar samt andra organisationer som är av intresse för studenter. Inslag rörande t.ex. bostadsbrist, studiemedelssystem, utbildningspolitik, utbildningskvalitet och aktuella avhandlingar är vanligt förekommande i radions samhälls- och aktualitetsprogram. Ämnen som uppmärksammats är bl.a. handikappanpassning på nationer och institutioner, strippor på en nations herrmiddag och social snedrekrytering på universitetet. Radion har också medverkat till marknadsföring bland studenterna av Tryck & Medias tjänster. I samband med Uppsala studentkårs rekryteringsprojekt Vår framtid har Studentradion vidare besökts av högstadieungdomar från Rinkeby.

Universitetet har ett intresse av att verksamheten inom universitetet speglas i medierna. Här utgör Studentradions bevakning en komponent, liksom ERGO:s, UNT:s och rikspressens. Detta är inte detsamma som att Studentradion – eller f.ö. något annat medium – skall fungera som megafon vid spridningen av information från universitetet. Radion har ett eget journalistiskt uppdrag. Svaret på frågan vad universitetet rent informationsmässigt får ut av stödet till och samarbetet med Studentradion är därför enligt vår uppfattning entydigt: ett medium till som aktivt bevakar verksamheten inom universitetet och som därmed bidrar till att en större mångfald av röster fokuserar universitetslivet och studenterna. Bilden av Uppsala universitet blir på så sätt mer mångfacetterad och därmed mer rättvisande.

I de samtal med företrädare för Studentradion som vi fört under vår utvärdering har det också tydligt framgått att existensen av en livaktig och väl fungerande studentradioverksamhet utgör ett rekryteringsargument, förvisso bland många andra, när det gäller att locka nya studenter till universitetet. Vi har träffat studenter för vilka detta varit avgörande. Det är vår uppfattning att ett mångfacetterat föreningsliv, inte minst med mediala kopplingar, verksamt bidrar till att göra universitetet attraktivt för ungdomar med olika social och etnisk bakgrund.[1]

Veckotablån för Studentradion 98,9 i Uppsala vårterminen 2004

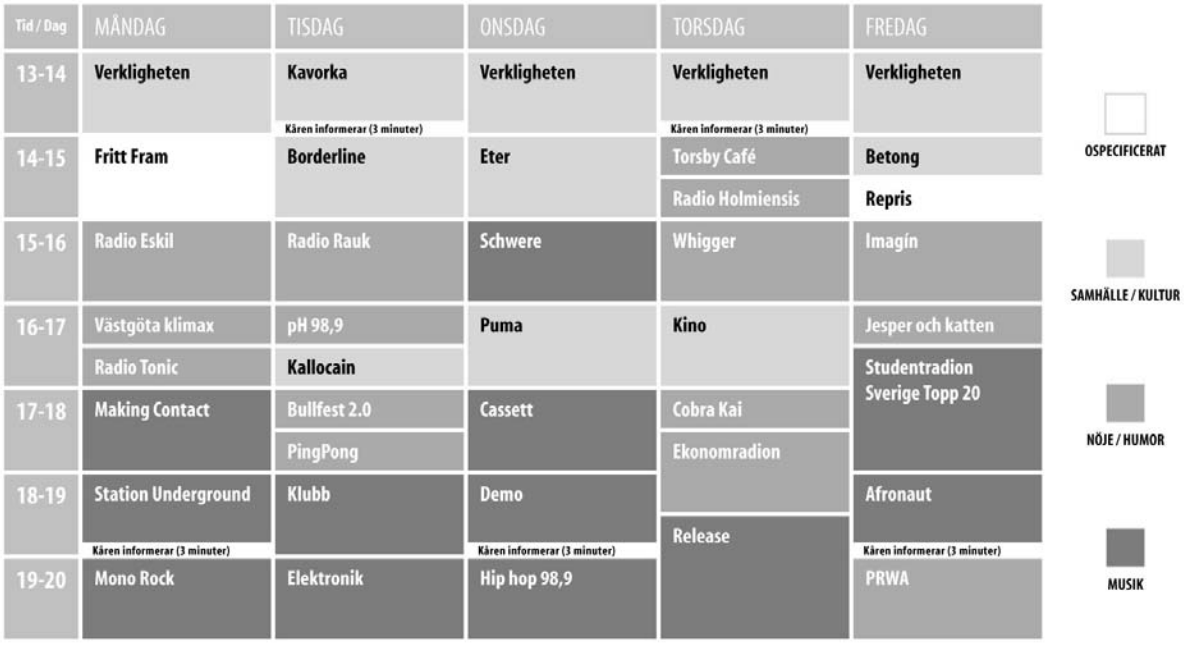

[1] *Arbetsgruppen för utvärdering av studentradion* Uppsala Universitet. Rapport 2003-05-15

Studentradion i Uppsala påpekar att man är en förening, som har radio som enda verksamhet. Det är en verksamhet som samlar ett hundratal mediaintresserade ungdomar som gör 35 timmar radio i veckan. Föreningen har också ett stort socialt värde och blir för många studenter den fasta punkten att samlas kring, så som Uppsalas studentnationer är för många andra. Ett enklare sätt att skydda frekvenserna från kommersiellt övertagande kan vara att ha krav på en viss mängd redaktionellt material menar Studentradion, som har stora mängder eget producerat material. Man vill göra radio som är relevant för studenterna och att bevaka studentlivet och det lokala.

Studentradion är dock helt beroende av sina medlemmars ideella arbete för att fungera och ekonomin går ofta precis ihop. *Radio Stil,* Linköpings studentradio, gick emellertid i konkurs 2003, trots en stor satsning på reklamackvisition.

Företrädare för studentradion på större orter främst Stockholm, Göteborg och Uppsala har framhållit behovet att få *sända i en egen kanal* utan att behöva dela tid med andra föreningar. Man vill hellre få driva något som liknar en egen *radiostation,* som kan planera sin egen programtablå, och genom att vara helt inriktad på den stora studentpopulationen i dessa städer. En mer sammanhållen kanal kan bli mer attraktiv för lyssnarna och därmed också locka reklamköpare eller sponsorer.

4.4.7 Privat eller kommersiell närradio

Det är inte förekomsten av reklamfinansiering som avgör om en närradiostation är kommersiell eller inte. Det handlar om ägandet och syftet med verksamheten. Privat närradio kan definieras som radiokanal som i praktisk mening helt eller nästan helt disponeras av en enda intressent. Det kan handla om rent kommersiella intressen - exempelvis *SBS-Bonnier Radio* i Malmö - som i praktiken tagit över frekvenserna i tre kommuner genom bulvanföreningar eller *Dansbandsradion* i Svedala. Denna kommersiella närradio beskrivs närmare i avsnitt 4.7.2

Här finns lokala närradiostationer, som i grunden drivs eller stöds av lokal eller regional dagspress, men som öppen för en samverkan med föreningslivet på orten. De synes vara väl förankrade i sina respektive sändningsområden och ha en trogen lyssnarskara. Några exempel är *Radio Roslagen* i Norrtälje *och Radio Lidingö*, som har Norrtelje/Lidingö Tidning bakom sig. Reklamfinansiering är naturlig, men stationerna är också beroende av frivilliga insatser och medlemsavgifter. Dessa radiostationer skulle sannolikt istället sända som PLR-stationer enligt nya modellen med 40.000 kronorstillstånd *om det fanns tillgängliga frekvenser att tillgå* för dessa i respektive sändningsområde.

Den privata närradion kan också bestå av *icke-kommersiella* intressenter bl.a. enskilda entusiaster, som bildat förening för att sända radio i huvudsak ungdomsinriktad musik exempelvis *BMU 91,6* i Botkyrka. Oftast tar sådan radioverksamhet hela frekvensen i anspråk och andra intressen saknas. Privatiseringens utryck är också att en av Malmös två närradiofrekvenser disponeras idag helt av Skånepartiet och närliggande intressen (se 4.7.4).

4.4.8 Folkbildningsradio

Liksom för de politiska partierna har folkbildningsorganisationernas direkta engagemang i närradions programverksamhet minskat sedan 1980-talet. Däremot finns det fortfarande

åtskilliga projekt runt om i landet som har kopplingar till dessa organisationer genom att de står bakom eller deltar i projekt som berör närradio.

Folkuniversitetet är involverat ifråga om studentradion på en del universitetsorter. Andra folkbildningsorganisationers lokalavdelningar finns med som medlemmar i närradioföreningar i första hand i glesbygd och i mindre städer. På andra orter kan däremot folkbildningen helt lysa med sin frånvaro i dessa sammanhang. Exempelvis i Göteborg och Stockholm saknas folkbildningsorganisationernas lokalavdelningar helt. En del av medieutbildningen (se 7.4) finns på *folkhögskolor,* som är en del av folkbildningssamhället. Det kan finnas en mycket tydlig närvaro i närradion, som *Radio Hola* som har egen studio vid Hola Folkhögskola och sänder över Kramfors Närradio. Folkhögskolor kan också vara medlemmar i en närradioförening exempelvis *Ljungskile folkhögskola* i Trollhättans Närradioförening eller *Elevkåren vid Vara Folkhögskola* är med hos Radio Vara i Västergötland.

Potentialen för att utveckla folkbildningsprojekt med hjälp av närradion synes vara stor tack vare den lokala förankringen dessa lokala radiostationer har. Det kan dock komma att behövas ett mer samlad syn från respektive studieförbunds riksorganisation och liknande för att kunna göra meningsfulla satsningar eventuellt i samarbete med Utbildningsradion (se 7.4.4).

Kunskapsradion

1996 i februari startade *Kunskapsradion FM 92,2* i Karlstad och har sedan dess sänt program fyra timmar per dag måndag till fredag under cirka 40 veckor per år. Programmen produceras genom att spela in föredrag/debatter och sedan redigera materialet mycket varsamt. Man beräknar kunna nå c:a 120.000 presumtiva lyssnare med närradioföreningens 250-wattssändare.

En del av Kunskapsradions målsättning är att ”öppna upp samhället” att så många som möjligt får tillfälle att ta del av samhällsutvecklingen. Man vill att även de människor som inte har tillfälle eller råd att komma till olika evenemang också skall få ta del av kulturlivet i Värmland spelar också in disputationer, diskussioner och hela konferenser. Längre program som konferenser sänds på lördagar för att man skall kunna uppleva hela sammankomsten med alla inläggen i ett sammanhang.

Karlstads universitet har c:a 10 000 studenter och en livlig konferensverksamhet. Förutom att universitetet själv anordnar kurser och öppna föreläsningar söker sig även organisationer till universitetet och arrangerar olika typer av sammankomster. *Core Curriculum* – universitetets öppna föreläsningar ger Kunskapsradion möjlighet att spela in 24 föreläsningar varje termin. Föreläsarna är informerade från kursanordnaren att Kunskapsradion kommer att spela in föredraget och har för avsikt att sända föredragen som radioprogram. Genom att samverka med olika studieförbund och få spela in deras föreläsningar vill Kunskapsradion skapa en folkbildning som kan komma hela regionen tillgodo.

Sedan 1980 har Karlstads kommuns kommunfullmäktigesändningar sänts över Radio Solsta, men numera har Kunskapsradion FM 92,2 tagit hand om sändningarna. Detsamma gäller grannkommunen Hammarös kommunfullmäktige och Landstingsfullmäktige.

Kunskapsradion frågar sig varför man inte kan sända regelbundet över andra närradiostationer i Värmland. Men det har varit omöjligt att ge ett tillfredsställande svar på detta. Resultatet av det s.k. riksförbudet har också lett till att i Värmland finns det för närvarande bara tre närradiostationer och det är en tidsfråga när det finns bara en kvar. Det är en inte möjligt att förse en närradiostation med intressanta program om man inte får hjälp av någon annan skriver Kunskapsradion som vill bygga upp ett nätverk som servar de olika

närradiostationerna i regionen med informativa program. Då kan radiostationen verka folkbildande menar Sven-Erik Svensson, eldsjälen bakom projektet. (En närmare beskrivning av Kunskapsradion med en programtablå ges i bilaga 2).

Mångfaldens röst
Projektet *Mångfaldens röst: En röst på sju språk* är ett samarbete mellan *Studiefrämjandet,* invandrarföreningarna i Östergötland *och* EU-programmet *Equals "*Mångfaldens ansikten". Som bas för projektet har Studiefrämjandet byggt upp ett nätverk som dels består av 13 invandrarföreningar, dels av olika myndigheter och organisationer. Projektet är ett bra exempel på hur närradion kan nyttjas i folkbildning. Det kan dock bli problem eftersom regional räckvidd för närradion inte är tillåten. (Projektet beskrivs närmare i avsnitt 7.1)

4.4.9 Andra behov och nya plattformar

Kartläggningen har visat att det finns en potential av även andra typer av användare av lokal icke-kommersiell radio. Olika institutioner eller projekt har ambitioner att sända radio lokalt som en del i sin verksamhet, men kommer av olika skäl aldrig igång. Detta kan bland annat bero på att det på en ort saknas tillräckligt med sändningsutrymme. Om det redan finns en aktiv närradioförening på orten med ett antal medlemsföreningar är det enkelt att ansluta sig till denna, men då finns det kanske inte tillräckligt med attraktiv sändningstid. Detta gäller särskilt större orter. Finns det ingen närradio på orten, får man bygga upp hel verksamheten själv från grunden, som att söka sändningstillstånd, frekvenstillstånd, hyra/köpa sändare o.s.v.

Detta är således en brant uppförsbacke. Dessutom saknas lokalt information och kunskaper. Det går inte heller att räkna med kvalificerad hjälp i form av rådgivning och instruktion från någon av riksorganisationerna för närradio eftersom dessa i sin tur saknar fasta resurser.

Det finns också projekt som helt enkelt stupar på att de inte kan få tillräckligt med sändningsutrymme eller får disponera en radiokanal helt utifrån sina egna behov och utan att behöva ta hänsyn till andra sändande föreningar. Det kan handla om att få disponera långa tidsblock hela kvällar eller dygnet runt. Att helt enkelt få driva en radiostation istället för att enbart få sätta ihop ett program.

Några exempel på behov av sammanhållna kanaler/sändningsblock:

- Ungdomsradio
- Studentradio
- Religiös radio
- Iransk radio
- Latinamerikansk radio (på spanska, portugisiska och svenska)
- Multikulturell kanal
- Alternativ nyhetskanal (*public journalism*)
- Sportradio

Andra exempel på sammanhållna radiokanaler, som även tidigare har planerats som PLR, men fallit på för höga koncessionsavgifter är Jazzradio, Talk Radio och Kvinnoradio (Radio Q). Även dessa projekt skulle passa väl in i närradioverksamhet om det fanns tillräckligt med frekvensutrymme.

Ungdomsradio
Det är kanske många som betraktar det utbud som SR:s P3 och PLR-stationerna erbjuder ”ungdomsradio”, men den ungdomsradio som en del vill utveckla i närradion handlar om

mycket mer än den musik som ungdomar tycker om. Man vill engagera ungdomar i hela radioverksamheten ”från ax till limpa” bl.a. i identitetsskapande och kompetenshöjande syfte.

Bland aktuella projekt kan här nämnas att i Stockholm har Kulturhusets ungdomsavdelning *LAVA* planer på att under pågående ombyggnadsarbeten 2004 bygga en musik/radiostudio med möjlighet till direktsändning i närradio. Man behöver möjlighet att kunna sända flera timmar om dagen, men detta kan bli en omöjlig ambition eftersom de tre närradiofrekvenserna[1] som når hela staden redan är väl utnyttjade av ett 50-tal olika föreningar. Tidigare planer på en liknande verksamhet i ungdomsverksamheten *Mondo* i Medborgarhuset föll delvis på samma problem. Det går inte att erbjuda mer än de enstaka timmar eller halvtimmar, som kan finnas vakanta mellan de nuvarande tillståndshavarnas sändningstider på respektive kanal.
Andra ambitiösa projekt är *Just radio* på Gotland och *Linköpings Ungdomsradio 95.5,* som närmare beskrivs i avsnitt 7.5.3.

Behovet av ungdomsradio finns uttryckt även på andra sätt. Man kan säga att den regelmässiga produktions- och sändningsverksamhet i närradion som *Tekniska Museet* (tidigare numera nedlagda Telemuseum) tillhandahåller för Stockholms skolungdomar är ett sådant uttryck. Sambandet mellan ungdomsskolan och närradion finns även på andra platser (se 7.4.2).

Behovet av andra specialkanaler
I övrigt kan noteras att det emellanåt utrycks önskemål eller idéer om andra typer av specialinriktade kanaler i olika större städer t.ex. en särskild minoritetsradiokanal för nyheter och fakta, en kanal på arabiska och persiska, en latinamerikansk kanal (på portugisiska och spanska samt *svenska*) och en kanal för religösa föreningar och samfund. Till denna familj av önskade specialkanaler hör förstås också studentradion.

En kommersiell lokalradiostation på kristen ekumenisk grund planerades 2002 i Stockholmsområdet. Stationen, skulle heta *Radio Crux,* och sända dygnet runt nyheter, musik, tävlingar, reklam och drama. Bakom föreningen finns bland andra det *ekumeniska Kristna radionätverket,* pingströrelsens *Ibra radio* och missionsradion *Radio Norea.* Eftersom det inte fanns utrymme i närradiospektret sökte man det nya frekvensen i Södertälje för PLR enligt det nya systemet med 40.000 kronorstillstånd. Frekvensen tillföll dock en annan aktör, som dock ännu inte kommit igång. Hade samfunden fått denna kanal hade detta i sin tur kunnat medföra att utrymmet för exempelvis minoritetsradio och studentradio i närradiokanalerna hade kunnat utökas i Stockholm.

Det kan finnas anledning att ställa sig frågan huruvida behovet av sådana här specialinriktade kanaler har nått en sådan nivå att det minskade behovet av föreningsradio (d.v.s. det *reella* föreningslivets behov av radiokanaler) gör att man bör omprioritera hur de lokala radiofrekvenserna skall utnyttjas för samhällets bästa (se även 4.6.4).

4.4.10 Fristående internetradio

Det beräknas för närvarande finnas 100 svenska webbradiokanaler varav större delen är kompletterande– *simulcasting* - till reguljära FM-sändningar från SR och PLR-stationer samt även en del närradiostationer. Antalet fristående webbradiostationer, *som enbart sänder på Internet,* beräknas våren 2004 vara 25 i Sverige. Samtliga bedrivs ideellt även om det finns ambitioner och drömmar om att i framtiden bli vinstgivande genom reklam, sponsring eller

[1] 88, 88,9 och 95,3 MHz

abonnemang. Den idag mest kända kanalen är *Radio Seven,* som redan sänt i fem år, men man kan även nämna *Polar Radio* och *radiofantasy.se.* (se även 4.5.4)

Det är framförallt ungdomar, som vill sända musikradio och som inte känner sig hemma i den föreningsdrivna närradion, som engagerar sig i sådan här verksamhet. Några orsaker som har nämnts är att ungdomar har allt mindre intresse av att engagera sig i föreningslivet, att man inte heller får det fria sändningsutrymme man vill ha i FM-radion och att det dessutom är både enklare och billigare med webbradio.

4.5 Sändningsteknik

4.5.1 Nuvarande teknik

Ljudradiosändningar i Sverige sker idag nästan helt med analog teknik på FM-bandet 88-108 MHz. SR sänder sju digitala kanaler med DAB-teknik under senare år begränsat till de tre storstadsområdena och Luleå. Ingen av SR:s kanaler i det reguljära FM-utbudet sänds digitalt utan dessa sju kanaler har ett exklusivt utbud som endast går att lyssna till på DAB-radion eller via Internet. DAB-nätet är dock utbyggt för hela landet och kan tas i bruk med kort varsel.

Det finns för närvarande i reguljär drift endast en AM-sändare; *mellanvågssändaren* i Sölvesborg 1179 kHz, som under dygnets mörka timmar når stora delar av Europa. Där utöver finns tre *kortvågssändare,* som ändrar frekvens beroende på årstid och solfläcksaktivitet. Dessa sändare används av Radio Sweden (d.v.s. Sveriges Radios utlandsprogram). I övrigt finns för Sverige tilldelat sju mellan- och långvågsfrekvenser för högeffektssändare (300-600 kW) och 17 lågeffektssändare (1kW) på skilda orter i Sverige. Högeffektssändarna har stor räckvidd och skulle om de var aktiva efter mörkrets inbrott kunna nå även andra länder. Lågeffektsfrekvenserna har vid enstaka tillfällen de senaste åren använts av närradioföreningar vid evenemang. För detta har tillfälliga sändningstillstånd utfärdats av Radio- och tv-verket.

Inom alla tre radioformer, således inklusive närradion, sänder idag i varierande omfattning även via Internet parallellt med FM-sändningarna. *Utöver detta* växer nu fram en fristående radioform som *enbart* nyttjar Internet.

Större delen av rundradiosändarna i Sverige inklusive de kraftfullaste sändarna används för att distribuera SR:s kanaler. Cirka 75 procent av alla sändare ägs av statliga företaget Teracom.
Som synes har närradion den mest splittrande ägarbilden. Flertalet sändare ägs av företag som hyr ut sändarna, studioförbindelser och ger anknytande teknisk service till närradioföreningar och motsvarande. 73 sändare ägs av närradioföreningarna själva. Närradiosändarna är de svagaste sändarna normalt från 10 till 500 watt ERP[1] undantagsvis finns sändare på 1.000 watt i till ytan vidsträckta kommuner. Detta att jämföra med vid närradions start då sändareffekten överlag inte fick överstiga 20 watt ERP. En typisk PLR-sändare är på 3.000 watt och SR:s huvudsändare ligger på 60.000 watt ERP. Trots det relativt stora antalet sändare är den samlade geografiska räckvidden för närradion mycket begränsad i förhållande till SR-nätet och även PLR.

[1] Effective Radiated Power

Tab. 3. Antal FM-sändare[1], ägare och användare

FM-sändare[2] som används av	Teracom	Övriga bolag[3]	Närradio-föreningar	Summa
Sveriges Radio	588			588
Privat Lokalradio	86	81		167
Närradio	105[4]	29	73	207
Totalt	779	110	73	962

Närradioverksamhet finns i lite mer än hälften av landets kommuner. Det finns 207 sändare (sändningstillstånd) för närradio i 151 av 290 kommuner. Undantag från kommunbegränsningsregeln finns på sex platser vilket innebär att ytterligare sex kommuner[5] berörs av närradioverksamhet. 139 kommuner berörs således inte av närradioverksamhet. Det handlar mestadels om kommuner med ett litet befolkningsunderlag. En del städer och större förortskommuner bl.a. Danderyd, Eslöv, Fagersta, Haparanda, Härnösand, Nyköping, Skara, Vänersborg och Östersund saknar dock närradiosändare.

Det råder stor trängsel i etern ifråga om det analoga FM-bandet. Med en från början bättre frekvensplanering hade det funnits mer utrymme för såväl PLR som närradio i många delar av Sverige. Men de tre olika radioformerna har startats *vid helt skilda tidpunkter* och *utan ha något samband med varandra*. Regeringen medger att frekvensspektrat inte nyttjas optimalt.

> Ett av skälen är att de första näten planerades för endast en aktör, till skillnad från dagens situation med det stora antal som är verksamma i radiobranschen. Det finns också andra hänsyn som tagits vilket lett till minskad spektrumeffektivitet, däribland att de regionala indelningarna av sändningarna inte alltid motsvarar de sändningsmässigt mest gynnsamma. Enligt den frekvensförvaltande myndigheten, Post- och telestyrelsen, är frekvensbandet 87,5-108 MHz i det närmaste fullt utnyttjat, varför en tillkommande sändare måste planeras med strikt tillämpning av internationella tekniska rekommendationer.
> En revidering av frekvensplanen i nu aktuell del skulle medföra att många ekonomiska såväl som mediepolitiska överväganden måste göras när det gäller närradio, lokal- och regionalradio samt rikstäckande radio.[6]

4.5.2 Digital radio - DAB

DAB-radion finns nu i 30 länder. Även om flertalet sändarnät ännu är under uppbyggnad och provdrift har en konsumentmarknad nu börjat ta fart i en del länder i första hand Storbritannien.

Olika tekniker för distribution av trådlös digital ljudradio har beskrivits i Digitalkommitténs slutbetänkande 2004. Nedan följer ett utdrag ur betänkandets beskrivning ifråga om de tekniker som i första hand kan vara aktuella för framtida närradiosändningar. Dessa tekniker kan antingen komma att ersätta eller komplettera nuvarande analoga FM-sändningar.

> Systemet Eureka 147 DAB (DAB) bygger, liksom FM-radio, på marksändningar, dvs. det handlar i grunden om att utnyttja radiovågor genom spridning från sändarmaster på marken

[1] Innebär sändartillstånd. En del sändare kan vara inaktiva.
[2] Post- och telestyrelsen 2004-02-24
[3] inklusive en kommun
[4] Teracom överlät sitt affärsområde för närradio till Darub AB 2004-01-01
[5] Ale-Kungälv, Burlöv-Lomma, Hallstahammar-Surahammar, Karlskoga-Degerfors, Kumla-Hallsberg och Solna-Sundbyberg.
[6] Statsrådet Mona Sahlin i Riksdagen. Svar på fråga 1998/99:702 av Ola Karlsson (m) om revidering av frekvensplanen.

för att distribuera radiosignalerna. Förespråkare för DAB hävdar att tekniken representerar den mest fundamentala utvecklingen i radioteknologi sedan introduktionen av FM stereoradio. De viktigaste egenskaperna hos DAB-tekniken är att den utnyttjar frekvensutrymmet effektivare. Tekniken förväntas också leda till störningsfri mottagning av ljud av hög kvalitet, användarvänliga radioapparater och större valmöjligheter genom utrymme för fler radiostationer. Utöver ljudradiosändningar ger DAB-tekniken möjligheter att sända olika typer av information i anslutning till radioprogrammen samt andra helt nya datatjänster.

I digitala radiosystem omvandlas signalen till numerisk information innan den sänds ut, dvs. till en ström av ettor och nollor (bitström). Om utsändning skulle ske av all information som t.ex. en studioinspelning innehåller, skulle den digitala tekniken emellertid inte leda till att mindre frekvensutrymme tas i anspråk, snarare tvärtom. En digital stereosignal t.ex. från en Cd-skiva har en datahastighet på ca 1,4 miljoner bitar per sekund (1,4 Mbit/s). För att få en acceptabel frekvensekonomi är det därför nödvändigt att komprimera och reducera informationens bithastighet. Den standard som antagits inom DAB (MPEG Audio Layer II) gör det möjligt att komprimera informationen i den digitala ljudsignalen (tal och musik) till 15 procent av den ursprungliga informationsmängden. När signalen tas emot av en digital mottagare rekonstrueras informationen (”packas upp”).

En annan faktor som leder till att DAB-tekniken mera effektivt utnyttjar frekvensbandet än analog radio är att de digitala signalerna från olika näraliggande sändare och utfyllnadssändare liksom sådana digitala signaler som reflekterats av föremål i terrängen kan komplettera varandra och förstärka den ursprungliga signalen. Digitala sändarnät kan därför planeras annorlunda än analoga sändarnät, där sändare som ligger bredvid varandra måste använda olika frekvenskanaler.

Den digitala sändningstekniken innebär att flera olika radiokanaler i ett DAB-nät blandas (multiplexeras) i en och samma signal. Till skillnad från FM-radion krävs därför i den digitala radion samarbete i tekniska frågor mellan radioföretag. I samband med multiplexeringen avgörs hur stor kapacitet varje program ska tilldelas. Den gemensamma digitala signalen tar i anspråk ca 1,5 MHz i frekvensutrymme och ger möjlighet att överföra totalt 1152 kbit/s. Hur många radiokanaler och andra tjänster som får plats i en multiplex beror främst på vilken ljudkvalitet man vid varje givet tillfälle eftersträvar. Program med musik kräver t.ex. regelmässigt mer frekvensutrymme än ett talprogram.
- - -
En av fördelarna med den digitala tekniken är alltså att utrymmet för en kanal kan anpassas efter behov. Synen på hur stort utrymme som behövs för ljudradiosändningar skiljer sig emellertid åt beroende på vem man talar med. I t.ex. Storbritannien är riktmärket att en multiplex rymmer så många som tio tjänster, varav nio är radiokanaler. I Sverige anser framför allt SR att kapacitetsbehovet per radiokanal är högre, vilket skulle innebära att färre antal kanaler får plats i en multiplex. I det förslag som ligger till grund för den nuvarande fördelningen i de frekvensblock som används i försöksverksamheten grundas fördelningen på att varje kanal kan disponera 224 kbit/s, vilket ger fem–sex kanaler per multiplex.

Medan FM-tekniken innebär att en kanals utsändningar måste ske med olika frekvenser i olika delar av landet, bygger DAB på s.k. singelfrekvensteknik. En konsekvens av detta är att innehållet (kanalerna i en multiplex) måste vara exakt det samma överallt i ett visst sändningsområde. En fördel med detta är att sändningar i ett nationellt DAB-nät alltid sker på samma frekvens. Andra fördelar är bättre frekvensutnyttjande och möjligheter till en effektivare nätuppbyggnad.
- - -

Sammanfattningsvis kan det, enligt delbetänkandet, konstateras att DAB-tekniken har den omedelbara fördelen att den bygger på marksändningar. Detta är den sändningsform som är mest känd och använd av alla tekniker för distribution av radio i dag. Fördelen med marksändningar är framför allt att de är väl anpassade för mobil mottagning och att de ger goda möjligheter för regional och lokal nedbrytning. Digitala marksändningar ger möjligheter till högre kapacitet och därmed fler radiokanaler än i FM, goda förutsättningar för hög

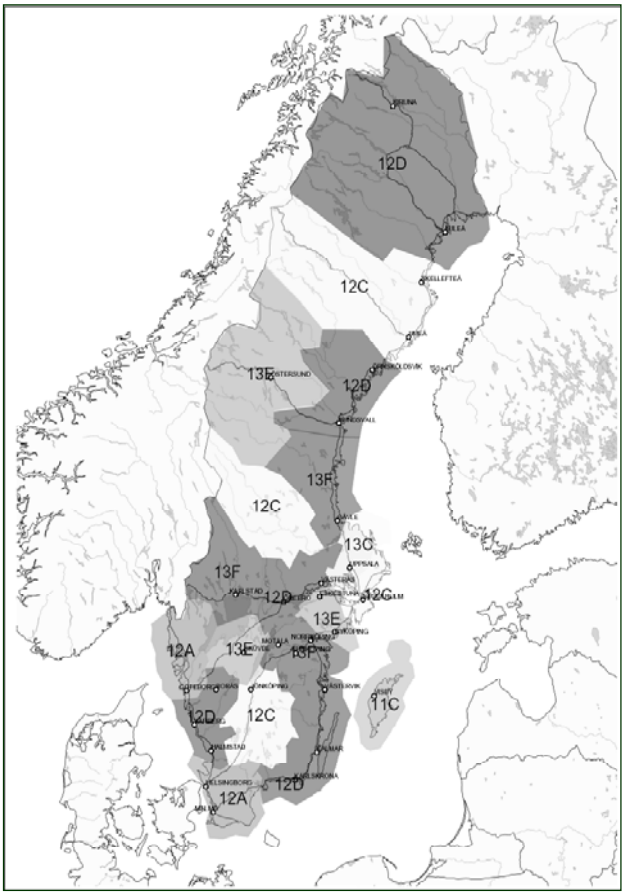

ljudkvalitet samt robust och störningsfri mottagning, också när mottagning sker mobilt. Slutligen kan DAB-tekniken användas för att utveckla radiomediet genom flexibel användning av kapaciteten samt möjligheten att utveckla nya tjänster och samordna distributionen med andra digitala kommunikationssystem.

Bland nackdelarna, eller begränsningarna, med DAB-systemet kan det enligt delbetänkandet nämnas att det parallellt med FM-sändningarna kräver nytt frekvensutrymme och att det är en stor investering för radioföretag och sändarföretag att bygga ett nytt sändarnät för digital radio. En ny utmaning ligger också i att ett antal radioföretag måste samverka om den gemensamma tekniken för multiplexering i en frekvenskanal.

Den största utmaningen för digital radio handlar dock, enligt delbetänkandet, mindre om teknikens möjligheter och begränsningar än om hur publiken kommer att agera. År 2002 finns det enligt vissa bedömare 25 miljoner radioapparater i Sverige. Många hushåll har bilradio, köksradio, klockradio, stereoanläggning, freestyle osv. Om DAB på sikt ska kunna ersätta FM krävs alltså en mycket stor insats av landets hushåll för att skaffa sig nya mottagare.

Det finns frekvensmässiga förutsättningar att inleda utökade DAB-sändningar i Sverige enligt den plan som redovisats både av SR och RU. Redan i dag har två nationellt heltäckande DAB-nät frekvenskoordinerats och det finns frekvensmässiga förutsättningar att koordinera ytterligare nationella, regionala och lokala DAB-nät. Det frekvensutrymme som finns tillgängligt kan förväntas täcka de svenska behoven för DAB-utsändningar under ett flertal år framöver.

Om DAB-sändningarna i framtiden kommer att ersätta FM-sändningarna kan det förutses att behovet av ytterligare frekvenser för DAB kommer att överstiga dagens tillgång på frekvenser. Både SR och RU har uttalat att de i framtiden kan förutse behov av ytterligare två nationella DAB-nät. Tanken är att SR skall förfoga över två nät och privata programföretag över två nät. Härutöver måste utrymme tillförsäkras för närradiosändningar.

Det är mycket svårt att förutse när behov av ytterligare frekvenser kan förväntas uppstå eftersom denna fråga hänger nära samman med marknadsutvecklingen för DAB-standarden. Det är dock klart att ett av banden som år 2003 är reserverat för DAB-sändningar, VHF Band III, kommer att omplaneras vid Internationella Teleunionens konferens år 2006. Regeringen bör därför vid ett eventuellt beslut om att utöka DAB-sändningarna i Sverige lämna PTS i uppdrag att bevaka nuvarande frekvenstilldelning samt arbeta för att Sverige tillförsäkras frekvensutrymme i band III för ytterligare två nationellt heltäckande nät. I vart fall det ena av dessa nät bör enligt kommitténs bedömning vara regionalt nedbrytbart. Härutöver bör

regeringen ge PTS i uppdrag att tillse att tillräckligt mycket frekvensutrymme finns för närradiosändningar i varje kommun i hela landet.[1]

Ju fler multiplexer som etableras på en sändarort ju billigare blir systemet för varje deltagande radiostation i systemet. Totalkostnaden kan fördelas på många. En övervägande som måste göras när en multiplex skall fyllas med kanaler är vilken kvalitetsnivå som kan hållas i form av bandbredd. Finsmakaren kräver 256 kB/s vilket skulle utrymme endast för sex kanaler i en multiplex. För exempelvis närradion skulle 128 kB/s vara fullt tillräckligt och även ge stereokapacitet. Detta är också idag den vanliga bandbredden vid nedladdning på internet av musikfiler i mp3-format. En radiostation som har ett programutbud som är inriktad på tal och inte använder musiken annat än i mono skulle kunna nöja sig med 64 kB. Bygger man upp en multiplex med radiostationer som använder 128 kB så ryms det tolv kanaler istället för sex.

Kostnaderna för att etablera DAB-radio synes vara mycket höga idag. Men med den snabba teknikutvecklingen och en snabbt vidgad världsmarknad torde kostnaderna sjunka kraftig under närmsta året. Försäljningen av DAB-radiomottagare har skjutit fart och antalet kanaler ökar i många brittiska städer. Det handlar dels om kanaler som sedan tidigare enbart sänt på FM dels om nya kanaler som enbart sänder via DAB. Det har visat sig att det är just utbudet av helt nya kanaler även med helt nya programformat som lockar konsumenterna *inte* ljudkvaliteten. Många DAB-mottagare som säljs används för monolyssning inte för stereo. I Bristol finns det nu 34 radiokanaler varav 19 är helt nya DAB-kanaler. Utrymme skapas nu i Bristol också för en icke-kommersiell ”community radio” vid sidan av public service och kommersiell radio.

4.5.3 Andra digitala sändningstekniker

I detta avsnitt redovisas annan teknik som kan vara relevant för framtida närradiosändningar. Satellitradion är också en viktig del av utvecklingen på radioområdet, men har lite relevans i detta sammanhang.

DRM

Digital Radio Mondiale (DRM) är en plattform som kan distribuera digital radio i frekvensutrymmet under 30 MHz, vilket är det frekvensutrymme som utnyttjas för AM-sändningar. Fördelen med systemet är att samma frekvenser som för det analoga systemet kan användas. Plattformen utvecklas av ett internationellt konsortium som har bl.a. brittiska, franska, japanska och tyska public service-företag som medlemmar.[2] Här deltar även *SR/Radio Sweden*, som 2003 började provsända DRM via kortvåg. Konsortiets målsättning är att skapa en världsstandard för digital AM-radio. Utgångspunkten för arbetet har också varit att ljudet skall hålla minst samma kvalitet som FM-ljudet.

DRM-tekniken har lett till ett nytt intresse för mellanvågsbandet i Frankrike. Två stationer i Paris-området sänder redan; *Superloustic* 999 kHz och *Radio Nouveaux Talents* 1575 kHz. De får nu sällskap av *la Radio de la mer, Ciel AM* och *Radio Livres Télérama*. Myndigheterna har nu också gett tillstånd till tre stationer som f.n. sänder på FM att också få sända på mellanvåg. Det sänds för närvarande cirka 350 timmar DRM om dygnet enbart i Europa.

Kina håller på att välja DRM för sin mellanvåg och kortvåg samt vill delta i den internationella utvecklingen. Både China Radio International and China Radio National har

[1] *Digital Radio* – Digitalradiokommitténs slutbetänkande (SOU 2004:16) - Kartan visar regionala DAB-nät med 19 frekvensområden Källa: Teracom AB

[2] Digital Radio Mondiale http://www.drm.org/

valt DRM-systemet. *Asia-Pacific Broadcasting Union* (ABU, som är EBU:s motsvarighet i Asien, har 100 medlemmar i 52 länder, satsade i maj 2004 på en introduktion av DRM genom ett uppvisningsprojekt i Bangkok i samarbete med DRM-konsortiet och det nationella rundradiobolaget NBT. ABU:s avsikt är att Bangkoksändaren skall underlätta för ABU:s medlemmar att få erfarenheter och kunna sätta upp egna digitala mellanvågssändare. Förutom förbättrad mottagningskvalitet kommer digital radio att lätta på trängseln i etern. En fördel blir också att man kommer att spara in 40 procent av elkostnaderna för sändarna. Man har räknat ut att enbart dessa besparingar betalar av en DRM-sändare efter 10-12 års drift.[1]

IBOC

IBOC (In-Band, On-Channel) är en plattform som utnyttjar de befintliga AM- och FM-näten för distribution av de digitala radiosignalerna på samma frekvenser som dagens marksända FM- och AM-kanaler. Systemet skall tillhandahålla ett ljud som i FM-bandet håller Cd-kvalitet och som i AM-bandet håller FM-kvalitet. Bland systemets fördelar märks att det inte kräver något nytt frekvensutrymme samt att investeringskostnaderna kan hållas nere eftersom sändningarna sker via samma infrastruktur som de analoga signalerna. De nya radiomottagarna skall också klara både analog och digital mottagning. Bland systemets nackdelar märks risken för att de digitala signalerna stör de analoga signalerna samt annan elektronisk utrustning som t.ex. telefoni. Tekniken har vidare, i vart fall när de digitala sändningarna sker parallellt med de analoga, en lägre total kapacitet i jämförelse med DAB. I och med att befintligt frekvensutrymme utnyttjas skapas det heller inte utrymme för nya aktörer.[2] Tekniken bakom systemet, som även kallas *HD Radio* (högdefinitionsradio) i USA, har under 2003 förbättrats och är enligt tekniker som lyssnat full acceptabelt för rundradiosändning.[3] Minst 100 radiostationer i USA rapporteras redan sända med denna teknik våren 2004.[4]

Nätverket Närradio i Sverige (NNIS) har påpekat att fördelen med IBOC DAB framför Eureka-DAB, som nu används i Sverige, är att man använder samma frekvens som den analoga FM-signalen. I äldre FM-mottagare hör man bara den analoga signalen. I en ny IBOC DAB/FM-mottagare får man in såväl den nya digitala signalen som den gamla. Det behövs således inte en ny frekvens. När den digitala signalen blir för svag "blendar" IBOC-DAB-mottagaren automatiskt till den analoga signalen. I Eureka-DAB tystnar mottagaren när signalen blir för svag.

En annan nackdel med Eureka-DAB är att man måste dela utrymmet (muxen) med 5-11 andra kanaler. Går DAB-sändaren sönder tystnar alla kanaler. Ur beredskapssynpunkt är således Eureka-DAB mer sårbart än om sändarna s.a.s. står fria från varandra. NNIS ser således IBOC DAB som det bästa alternativet för närradion, men vill dock inte avhända sig möjligheten för närradion att få frekvensutrymme inom Eureka-DAB. NNIS föreslår att närradion skall få sex multiplexer i Stockholm, tre i Malmö och Göteborg samt två i de mindre städerna i L-bandet (1450-1490 MHz). Man anser också att närradion skall kunna operera egna multiplex, utan att vara tvingade att hyra av Teracom eller annat företag.[5]

Förespråkare menar att en användning av L-bandet, som är internationellt koordinerat för DAB, skulle ge utrymme för minst 120 nya radiokanaler i Sverige. En amerikansk *community radio* som deltagit i tester av IBOC är *Radio Berkeley* i Kalifornien.

OLON, den holländska organisationen för icke-kommersiell lokal radio och tv (se 8.4), gjorde

[1] *Asia-Pacific Broadcasting Union* http://www.abu.org.my/public/compiled/p435.htm
[2] *Digital Radio* – Digitalradiokommitténs slutbetänkande (SOU 2004:16)
[3] Radio World oktober 2003
[4] Radio World juni 2004
[5] Skrivelse från Nätverket Närradio i Sverige/Gagarin Milkovich 2004-02-25

2002 på telemyndighetens uppdrag en detaljerad studie av olika framtida alternativa digitala tekniker för dessa medier. Rapportens slutsats var att det inte handlade om att välja *ett* system utan *två*. Ett för de större sändningsområden d.v.s. de större städerna och ett annat för de mindre. Här föreslogs för community radio L-bandet Eureka-147 DAB respektive DRM-FM/ DRM-AM.[1]

Radio via mobiltelefoninätet
Även mobiltelefoninätet kan användas för att sända digital radio. Sändningarna bygger då på en tvåvägskommunikation där varje mottagare har en egen uppkoppling till sändaren. Bland nackdelarna märks att överföringshastigheten och utrymmet för data i dagens nät är jämförelsevis låg samt att sändningskostnaderna med dagens kostnadsmodell skulle bli hög.
I Finland pågår nu experiment med tekniken DVB-H, som är utvecklad utifrån sändningsstandarden för digital television.

Radio via digital-tv
Det finns också möjlighet att avsätta utrymme för en digital tv-kanal i ett frekvenspaket (mux) – se 5.4.2 – för enbart radiosändningar. *Ett* sådant utrymme skulle kunna ge plats för 15-25 radiokanaler. Fördelen skulle vara att man kan använda samma nät för såväl radio som tv.

4.5.4 Trådbunden distribution

Radio via kabelnät
Liksom tv-sändningar kan radio distribueras genom kabelnät och andra trådtjänster som t.ex. bredband. Distributionssättet har en hög kapacitet men är inte anpassat för mobil mottagning. Med tanke på att det inom ett sändningsområde i synnerhet i ytterkanterna kan råda en bristfällig mottagningskvalitet eller helt enkelt fläckvis ingen mottagning alls kan sändning via kabel-tv-nätet med maximal kvalitet ersätta den trådlösa mottagningen. I Stockholms kommun vidaresänder de större kabel-tv-bolagen *com hem* och *UPC* förutom SR- och PLR-kanaler även de tre av de sex närradiofrekvenserna. Detta är dock ett frivillig åtagande från kabelbolagens sida till skillnad mot televisionen där bolagen åläggs att vidaresända public service och TV4 liksom att kostnadsfritt distribuera signalen från ett lokalt kabelsändarföretag (i Stockholm Öppna Kanalen).

I stort sett används utrymmet motsvarande en tv-kanal för distribution av samtliga radiokanaler i ett kabelnät. Men inom detta utrymme för ljudradio kan det ändå bli frågan om prioriteringar av vilka radiokanaler som skall vidaresändas. Kabelbolag gör också olika urval utifrån sina egna utgångspunkter.

Internetradio
Internetradio (IP-radio eller webbradio) är radio som distribueras till mottagarna via ett IP-nätverk. Själva distributionen av signalerna sker via telenät, kabel-tv-nät eller bredbandsnät. Fördelar med Internetradion är att personer, som befinner sig utanför en radiokanals normala sändningsområde, kan tillgodogöra sig sändningen via Internet oavsett var han eller hon befinner sig lokalt, ute i landet eller ute i världen. Vidare råder det etableringsfrihet, det krävs inga sändningstillstånd, det råder ingen frekvensbrist och investeringskostnaderna är låga. Har man en bra bredbandsuppkoppling i sitt hem kan man mycket väl driva en webbradiostation från bostaden.

En nackdel med Internetradio är att sändarföretagens behov av bandbredd ökar i takt med att Internetpubliken växer. Till skillnad mot etersändning ökar radiostationers kostnader ju fler

[1] *EUREKA! – A Solution for Small Scale Digital Radio* (OLON 2002)

personer som lyssnar samtidigt. För att lyssning med acceptabel kvalitet och till låga kostnader skall vara möjlig krävs det vidare uppkoppling sker med fast förbindelse och inte via trådlöst internet. Den trådbundna webbradion kan dock för lång tid framöver inte betraktas som en ersättande teknik för trådlösa radiosändningar eftersom den inte når mobila mottagare på ett effektivt sätt.

En uppskattning är att det idag finns totalt ca 20.000 webbradiokanaler på Internet. Alla dessa kan således tas emot även i Sverige. Det beräknas finnas 100 svenska webbradiokanaler varav större delen är kompletterande tjänst – *simulcasting* - till reguljära FM-sändningar från SR och PLR-stationer. Även en del närradiostationer sänder även på Internet (se även 4.4.10).

Under en genomsnittlig vecka lyssnar 600.000 personer (6,5% av befolkningen 9-79 år) på radio via webb. Veckoräckvidden för SR:s webbkanaler är 2,8 procent och för PLR är 4,7 procent. Det är främst yngre åldersgrupper (9-34 år) som lyssnar, män, studerande och höginkomsttagare.[1]

Webbradioutvecklingen kan tyckas vara kraftfull, men just mångfalden kanaler på ett växande antal olika plattformar gör det också svårt att finna lönsamma nischer på den begränsade svenska marknaden. Man kan inte konkurrera med den traditionella FM-radion, som har en effektivare lokal räckvidd d.v.s. når i princip alla inom sändningsområdet även mobilt. Webbradion kan således inte för närradions del ersätta eterburna sändningar på FM eller via DAB, utan innebär en viktig kompletterande plattform.

4.5.5 Mastmonopol

Som framgår i tabell 3 ägs cirka hälften av radiosändarna runt om landet av de sändande organisationerna, i första hand närradioföreningar, själva. Övriga har tidigare ägts av statliga Teracom, som fr.o.m. 2004 har överlåtit närradiotjänsterna till piteföretaget Darub AB[2], som nu hyr ut och ger service på närradiosändare. Dessa tjänster omsätter för närvarande cirka fem miljoner kr kronor per år.

När närradioverksamheten i landet inleddes för 25 år sedan var det inte möjligt att en sändande organisation som en närradioförening själv skulle kunna äga och driva en radiosändare utan detta ombesörjdes av dåvarande Televerkets rundradiodivision (det som senare bildade det statliga bolaget Teracom). När detta monopol avskaffades 1993 blev det möjligt att bygga upp en egen sändarverksamhet genom inköp eller hyra av utrustning från annat företag. Här tillkommer då också hyra av utrymme för sändare och för antenn.

Många närradioföreningar valde dock att fortsätta anlita den statliga operatören som kunde upprätthålla en tillfredsställande driftsäkerhet och service. Även om årskostnaderna synes vara höga. Det som framför allt har varit avgörande för många att fortsätta anlita Televerket/Teracom har varit tillgången till de bästa sändarpositionerna i respektive sändningsområde. Närradioantenner har placerats i mastlägen där även andra radiosändare som för SR och kommersiell radiokommunikationstrafik och radiolänkar finns exempelvis Brudarmossen i Göteborg och teletornet i Bredäng i Stockholm. Dessa positioner är optimala så till vida att de ger bästa möjliga räckvidd.

De närradioföreningar som idag vill köpa in egen sändarutrustning och driva verksamheten själv kan inte få tillgång till dessa mastlägen eftersom Darub AB genom sitt samarbete med

[1] Webbradiolyssnadet 2003 RUAB 2003-09-11
[2] Darub har även hand om radiotidningssändningar.

Teracom har fördelar, *dock inte monopol.* Även om en närradioförening skulle ha råd att sätta upp en egen sändarmast är det sannolikt att de är svårt och i vissa fall omöjligt att hitta en bättre eller likvärdig position inom sändningsområdet.

Konsekvensen är således att närradioföreningen väljer att kvarstå som kund till Darub för att få fortsätta sända från Teracoms mast. Så länge Darub kan erbjuda en service på tillfredsställande nivå till ett attraktivt pris innebär detta förhållande i de flesta fall inga nackdelar för närradioföreningarna. Det är ännu för tidigt att bedöma huruvida Darub AB:s engagemang kommer att innebära en jämförelse med tidigare förbättrad service och lägre kostnader för närradiokunderna.

4.5.6 Studioförbindelser

För att upprätta förbindelse mellan studio och sändare används olika tekniker. Tidigare hyrde man vanligtvis kopparledning (d.v.s. vanlig teleledning) av Telia. Även överföring via ISDN har förekommit. De olika alternativen för stereoöverföring per koppartråd är

> a) *utjämnad förbindelse,* d.v.s. de står för utrustning i "ändarna" och injustering och underhåll av ledning och utrustning. Utrustningen "utjämnar" d.v.s. kompenserar för ljudförvrängning som uppstår vid analog överföring av ljud i tråd över längre sträckor. Dessutom ingår, placerad hos Telia, "selektorutrustning" d.v.s. den växel som kopplar ihop olika studios med sändaren.
> b) *icke utjämnad förbindelse* inom en och samma telestations ledningsområde. D.v.s. ren koppartråd från en punkt till en annan. Telia står för underhållet av tråden. Brukaren står själv för utrustning för utjämning av förbindelse och eventuell selektorutrustning. All utrustning placeras hos brukarna eller i vart fall utanför Telias lokaler.

Ett annat alternativ, men kostsamt, är digital förbindelse (Telia) som ger fyra analoga förbindelser som motsvarar två stereolinjer. Vid digital förbindelse av denna typ är avståndet betydelselöst både vad gäller pris och kvalitet. Sålunda drar man från studio direkt till sändaren och har selektorutrustningen där. En annan metod är trådlös mikrovågslänk (radiolänk). En idealsituation, som dock är sällsynt, är en komplett radiostation med studio, sändare och antennsystem *på samma plats.*

Det kan också finnas behov att skicka en signal till fler än en sändare. I sådana fall är den enklaste metoden att använda s.k. fattigmanslänk. På en sändarplats tar man helt enkelt emot den utgående FM-signalen från den andra sändaren och sänder i sin tur ut denna. Detta system tillåts endast så länge sändarna ifråga finns inom en och samma kommun. Dessutom innebär detta att två skilda frekvenser nyttjas för samma program.

För en eventuell direktdistribution av program till flera radiostationer inom större regioner eller rikstäckande kan satellitöverföring vara kostnadseffektiv i jämförelse med teleledningar och liknande. För överföring av program i paketerad format - d.v.s. ej direktsänt - kan Internetöverföring (FTP) av filer i det numera mycket använda komprimerade formatet *mp3* vara en smidig lösning. Annars är direktöverföring via Internet det som för närvarande betraktas som det intressantaste alternativet för förbindelsen mellan studio och sändare. Denna teknik, som kräver en dator i vardera änden marknadsförs nu av såväl Darub som andra företag.

4.5.7 DAB och närradio

Det pågående teknikskiftet med digitalisering inom svensk radio involverar kommer även att bli betydelsefullt för den framtida närradion. Vid en övergång från analog FM-radio till DAB-radio innebär detta för närradions del att såväl organisationsform som lagstiftning måste ändras i grunden liksom att sannolikt finansieringsmöjligheterna kan komma att behöva förbättras.

Digitalradiokommittén har i huvuddelen av sitt slutbetänkande liksom i ett tidigare delbetänkande behandlat frågor som direkt berör SR och PLR. Kommittén har dock berört närradioområdets problematik vid en digitalisering.

> Vid en hearing om frekvensutrymme för digital radio mars 2002, framförde företrädare för svensk närradio synpunkter på digital radio från närradions perspektiv. Företrädarna hade noterat att hanteringen av digital radio i Sverige ännu inte inkluderat närradions behov och intressen och efterlyste ett förberedelsearbete för att också närradion skall tillförsäkras frekvensutrymme för digital radio.
>
> Den bedömning som gjordes var att de flesta närradiostationer i ett övergångsskede sannolikt inte kommer att ha ekonomiska resurser att klara de kostnader som DAB-tekniken innebär. Närradions företrädare menade därför att staten i ett inledningsskede måste bidra med ekonomisk hjälp för att möjliggöra närradions medverkan i teknikskiftet. *Närradions Riksorganisation* (NRO) har framfört att det inom närradion redan finns en uppbyggd organisation, dvs. de lokala närradioföreningarna, som kan medverka i den tekniska samverkan som digital radio kräver.
> *Sveriges Närradioförbund* har framhållit att det kan bli särskilt svårt för den stora del av närradions lyssnare som består av äldre människor att ta till sig den nya tekniken. Förbundet har vidare pekat på att det finns skäl som talar för att FM-sändningar kan behöva behållas för närradion under mycket lång tid framöver
>
> *NRO* har uppgett att närradion måste få delta från början i ett teknikskifte från analog till digital radio och att närradion också måste få lämna synpunkter kring frekvenstilldelning för att tillgodose närradions behov av lokala sändningsfrekvenser. Organisationen har framhållit vikten av att utreda hur närradion skall kunna erhålla ekonomiska resurser för att kunna fortsätta sin verksamhet med digital sändningsteknik. *KRN – Kristna radionätet* har uttalat att ideell och folkrörelseanknuten radio bör garanteras en DAB-frekvens som kan användas för både nationella och regionala sändningar. Enligt KRN är detta en viktig åtgärd och garanti för en fortsatt yttrandefrihet för de små aktörerna eftersom ingen i dag vet vad som händer med närradion när FM-nätet skall stängas av i framtiden.[1]

Kommittén konstaterar det inte är tillåtet att samtidigt inneha tillstånd att sända närradio och digital ljudradio. De aktörer som sänder närradio kan därför inte delta i försöksverksamheten med bibehållet närradiotillstånd. Man uttalar att när det gäller regelverket för närradion kommer särskilda lösningar att behöva konstrueras. För att överhuvudtaget möjliggöra för en tillståndshavare att samtidigt inneha ett närradiotillstånd och ett digitalt ljudradiotillstånd krävs en lagändring. Vidare innebär huvudregeln i gällande lagstiftning för närradio att sändningsområdena för närradio skall omfatta högst en kommun. Utan lagändringar skulle närradion därför i praktiken inte kunna bedriva sändningar i det befintliga regionalt nedbrytbara DAB-nätet.

Möjligheterna för närradiobranschen att bidra med de investeringar som krävs i den digitala radions inledningsskede måste därför enligt kommittén betraktas som mycket små. Situationen för den privata radiobranschen och närradion är alltså att de båda verkar under sådana ekonomiska förhållanden att de har svårt att finansiera en satsning på en ny teknik.

[1] *Digital Radio* – Digitalradiokommitténs slutbetänkande (SOU 2004:16)

Kommittén anser att det i framtiden är av största vikt att närradion kan beredas digitalt sändningsutrymme av minst samma omfattning som närradion förfogar över i de analoga sändningarna i dag. Kommittén bedömer dock att det för närvarande finns varken ekonomiska eller tekniska lösningar för närradions deltagande i DAB-sändningarna. Bland de ytterligare frågor som är aktuella att utreda enligt kommittén är hur närradion vid en avveckling av FM-sändningarna kan garanteras ett digitalt sändningsutrymme av minst samma omfattning som i dag.

Under kartläggningen har det även bland enskilda närradiostationer uttrycks en del oro över närradions möjligheter att få en plats i den digitala utvecklingen. Studentradion vid Tekniska Högskolan i Stockholm har framfört önskemål om att studentradion inte skall glömmas bort när ny teknik diskuteras och tas i bruk.[1]

Teknikskiftet från analoga FM-sändningar till digitala sändningar kommer förmodligen att ske under en lång period om kanske tio år. Det kan vara lämpligt att redan idag såväl förbereda ianspråkstagandet av ny teknik genom att man inleder en *försöksverksamhet* med närradiosändningar via DAB. Tekniken kräver att sändningsverksamheten måste drivas i nära samverkan med andra användare av en s.k. multiplex (mux). Med tanke på den ideellt drivna närradions begränsade resurser förutsätts att man sänder samma program som man sänder i FM, även i DAB. Så länge man i Sverige inte nyttjar DAB i L-bandet finns det ingen möjlighet att bryta ner räckvidden till ett mindre område än det som är avsatt för regional frekvens.

4.6 Räckviddsproblematik

4.6.1 Behovet av räckvidd

Behovet av att *kunna* nå en stor publik d.v.s. att ha bästa möjliga räckvidd är grundläggande för alla medier. Närradion är dock genom lagstiftningen hårt begränsad ifråga om möjligheterna att nå ut. Kommunbegränsningen och det s.k. riksförbudet gör att man inte kan nå grannkommunerna eller kunna samverka med programnätverk inom ett län. Det är också omöjligt för mindre kommuner att gå samman om en gemensam radioverksamhet. Naturligtvis kan då inte heller föreningar och folkrörelser med rikstäckande verksamhet och som saknar lokal organisation nå fram till sina medlemmar eller allmänheten i övrigt med sina program. Till detta kan läggas bristen på frekvenser i det nuvarande FM-bandet liksom ännu inget utrymme för närradion är avsatt i DAB-nätet.

Räckviddsproblematiken består således av

- *Kommunbegränsning* – inga sändningar utanför kommungränsen
- *Riksförbudet* – inga sändningar utanför kommungränsen (med ett begränsat undantag)
- *Frekvensbrist* – saknas lokala och regionala frekvenser för icke-kommersiellt bruk

Det kan dock vara avgörande att samtliga dessa tre led i räckviddsproblematiken löses i *ett* sammanhang tillsammans med frågan om lokal sändarorganisation (6.7).

[1] Skrivelse från Studentradion KTH/Rocket Radio 2004-05-16

4.6.2 Kommunbegränsning

Närradion är idag det enda mediet i Sverige, som har en lagstadgad räckvidd begränsad till en administrativ gräns nämligen kommungränsen. Under senaste år har detta visat sig vara till stor nackdel för närradions utveckling och även överlevnad. Detta beror på att de potentiella lyssnarna liksom de aktiva inom respektive förening som sänder närradio i en kommun även kan finnas i grannkommuner. Radiovågornas utbredning låter sig inte anpassas till administrativa gränser.

Normalt får inte föreningar sändningstillstånd för en kommun om de har sitt säte (vanligtvis angivet i stadgarna), kansli eller studio i en annan kommun. En invandrarförening, som verkar i hela Stockholmsområdet, kan således inte få sända från en sändare i Stockholms kommun, om den har sitt säte i Sundbyberg eller Haninge.

En aktuell metod att kringgå kommunbegränsningen är att man som förening eller annan aktör sänder sitt program med en annan förenings sändningstillstånd som plattform. Detta sker i Malmö där *Malmö Närradioförening* i juni 2004 miste nio av 25 medlemsföreningar som erbjuds gratis sändningstid i ”Radio Sydväst”; en förening i grannkommunerna *Burlöv-Lomma närradioförening* vars sändare även når stora delar av Malmö kommun. Detta förfarande bryter mot bestämmelsen om att i närradio får det endast sändas program som har framställts särskilt för den egna verksamheten.[1]

Sådana här överträdelser kan dock vara svåra att beivra utifrån nuvarande lagregler. Det visar bl.a. situationen med kommersiella *SBS Radio* som utan hänsyn till kommungränserna sänder över Malmö-området via närradiosändare i de tre närliggande kommunerna Kävlinge, Landskrona och Svedala (se 4.7).

En förening som bedriver en rikstäckande verksamhet kan ej heller få sändningstillstånd utan verksamheten måste vara inriktad på den kommun man får sändningstillstånd för. Exempelvis stoppade detta *Swedish Blues Association*, med säte i Stockholm, från att börja sända i Stockholm Närradio 2002. Det finns dock sätt att kringgå dessa bestämmelser. Exempelvis kan en riksorganisation bilda en lokal förening enbart i syfte att få sändningstillstånd för riksorganisationens radioverksamhet i respektive kommun. Under åren har lagstiftningen således bidragit till att skapa problem på detta område. Nedan presenteras några aktuella fall.

Stockholm - Fall 1

Stockholms Närradioförening (SNRF) hos regeringen 2003 ansökt om ett tillfälligt särskilt sändningstillstånd, som innebär att SNRF och dess medlemsorganisationer får rätten att från sändare i Stockholms kommun nå grannkommuner alternativt länstäckning. Dessutom begärde SNRF bl.a. att regeringen utarbetar ett förslag som innebär att regeln i lagstiftningen som begränsar räckvidden för närradio till en kommun avskaffas. SNRF beskrev situationen så här:

> *SNRF* och *Radio Sydväst* är två närradioföreningar i Stockholms stad som tillsammans samlar cirka 50 medlemsorganisationer. Det finns ytterligare några närradioföreningar, men dessa två föreningar är de enda som med sina sändare når i princip hela kommunen och dessutom har den bredd i medlemskapet som motsvarar den ursprungliga idén med närradio nämligen en föreningsradio.
>
> SNRF disponerar tre FM-frekvenser 88,0 och 95,3 MHz samt 101,1 MHz.
> Sändningstillstånden för SNRF och dess medlemmar gäller en täckning av Stockholms kommun. I princip får således sändningarna inte höras utanför kommunen. Räckvidden kan av

[1] Radio- och tv-lagen 6 kap. 6 §

geometriska skäl ej heller helt anpassas till exakt kommuntäckning. Sändningsmönstret från de centralt belägna sändarna gör att bl.a. Sundbyberg och Solna naturligen delvis täcks in genom nuvarande kommunräckvidd medan i vissa ytterdelar *inom* Stockholms kommun bl.a. Gärdet slås en av huvudfrekvenserna ut av kraftfulla sändare för Sveriges Radio i Teracoms mast i Nacka. Effekten på huvudsändarna är 160 watt ERP medan SR-sändningar har en effekt av 60.000 watt ERP. Här finns således det paradoxala förhållandet; för att inte nå ut över kommungränsen måste sändareffekten hållas låg vilket innebär att lyssnare i ytterkanten får mottagningsproblem.

Grunden för ideellt föreningsarbete har senaste åren försämrats betydligt. Situationen för den föreningsdrivna närradion i Stockholm har år för år försämrats genom att *dess ekonomiska bas har försvagats p.g.a. de geografiska begränsningarna*. Ett av skälen kan vara att begreppet *närradio* antyder en geografisk begränsning i sig; en mycket lokalt förankrad verksamhet som i Stockholms fall utgörs av stadsdelarna. Detta kan ha sin relevans om man driver en journalistiskt orienterad lokal nyhetsverksamhet liknande den som de kommersiella lokaltidningarna i Stockholm driver. Sådan verksamhet förekommer överhuvudtaget inte inom närradion i Stockholm utan verksamheten baseras nästan helt på föreningar, samfund och studentkårer verksamma inom hela kommunen – *och även i stadens grannkommuner.* Dessa organisationer utgör naturligtvis SNRF:s ekonomiska bas.
- - -
Det har också visat sig att föreningar med säte i Stockholms kommun – främst invandrarorienterade sådana, men även samfund och andra organisationer som *studentradion* – också vill nå ut till *grannkommunerna.* Det kan nämnas att *Filadelfiaförsamlingen,* som sänder via SNRF, har sin verksamhet i sju av grannkommunerna. Med nuvarande regelsystem kan detta endast lösas tekniskt genom att man upprättar en helt separat sändningsverksamhet i resp. grannkommun antingen genom ev. befintlig närradioförening eller startar en egen. Ett i de flesta fall oöverstigligt hinder för detta är de extra kostnader det skulle medföra att upprätta en parallell verksamhet i varje grannkommun.

Inom Stockholmsområdet upplevs numera inga tydliga gränser mellan Stockholms stad och grannkommunerna. En stockholmare kan arbeta i innerstaden och bo i Botkyrka eller bo i innerstaden och arbeta i Haninge samtidigt som hans/hennes förening kan finnas en tredje kommun i inre storstadsområdet. Det vore exempelvis orimligt att på andra områden kräva att en förening endast får vara verksam inom en viss kommun och om någon bor i en grannkommun så måste han eller hon bilda en systerförening för att kunna vara aktiv.
En invandrarförening, som börjar sända hos SNRF, har helt enkelt inte resurser att starta en parallell verksamhet i varje grannkommun. Det skulle dessutom vara ett rent slöseri med resurser att av administrativa skäl inte bättre nyttja de centrala närradiosändarna.

SNRF påpekar att det är endast i närradion som yttrandefriheten begränsas geografiskt.

Varken public service- eller privata lokalradion omgärdas av kommungränser. Det vore också omöjligt att tänka sig att en lokal tidning eller tidskrift skulle ha utgivningsförbud i annan kommun än den som man har sitt formella säte i. Det råder, i synnerhet ifråga om storstadsområdena, idag ingen som helst geografisk förankring i närradions programverksamhet, *som bygger på ett strikt lokalt innehåll*. Enda undantaget kan vara direktsändningar från kommunfullmäktige. Invandrarföreningar, intresseföreningar och samfund bygger till övervägande del programinnehållet på musik producerad världen runt, förkunnelser och budskap som inte avgränsas av kommunala gränser. De som arbetar ideellt med närradioföreningarna i Stockholm och i medlemsorganisationerna kan ha sin hemort antingen inom Stockholms kommun eller i någon grannkommun.

SNRF framhåller också de ojämlika sändarvillkor som råder. SR sänds via kraftfulla FM-sändare på upp till 60.000 watt ERP och tio PLR-stationer täcker staden med sändare om 1.000-3.000 watt. SNRF har sändareffekter på 20-160 watt, Radio Sydväst 250 watt och övriga ligger på 10-90 watts uteffekt.

SNRF konstaterar att utvecklingen sprungit förbi de ursprungliga idéerna med närradion och att det inte längre kan fortsätta på detta vis om man vill behålla en vital föreningsradio. Det finns således starka motiv för SNRF att få höja effekten i betydande grad för att kunna få en garanterad räckvidd inom hela kommunen och även nå tolv grannkommuner. Enligt SNRF:s mening finns således särskilda skäl enligt 4 kap § 2 i Radio- och tv-lagen att medge en ökad räckvidd för Stockholms Närradioförening och dess medlemsorganisationer.[1] Denna tolkning av lagen delades dock inte av Radio- och tv-verket.[2]

Stockholm - Fall 2

SNRF har under åren 1999-2003 haft sina två huvudsändare med antenner lokaliserade i ett höghus på Kungsholmen i innerstaden. Under 2003 blev närradioföreningen uppsagd eftersom husägaren hade bestämt sig för att helt avveckla all radioverksamhet på och under höghusets tak. En inventering av nya sändarlägen visade sig att den ur ekonomisk och teknisk bästa placeringen skulle vara Nacka Forum i *Nacka* kommun varifrån sändningarna skulle riktas in mot Stockholm. SNRF sökte då tillstånd hos Post- och telestyrelsen, som först dock måste inhämta Radio- och tv-verkets yttrande eftersom placeringen låg 700 meter *utanför* Stockholms kommungräns.

Radio- och tv-verket, som utgår från att sändningsområden för närradio skall omfatta högst en kommun[3] enligt lagen[4], avstyrkte dock sändarplaceringen.

> Enligt Radio- och tv-verkets praxis ska en sändare placeras inom sändningsområdet, d.v.s. i detta fall inom Stockholm kommun. Den sökta placeringen av sändaren ligger utanför sändningsområdet och har inte motiverats med förbättrad täckning inom sändningsområdet. Såvitt framgått i ärendet skulle den sökta placeringen – även om riktantenn används – innebära att sändningarna kan tas emot även utanför Stockholms kommun, bl.a. i Nacka kommun. Vad Stockholms närradioförening i övrigt anför om ekonomiska motiv för att flytta sändaren till Nacka kommun utgör inte skäl att tillstyrka placering utanför sändningsområdet[5].

SNRF har sedermera funnit en annan sändarplacering i Hägersten, som ligger i Stockholms kommun, men som dock har sämre räckviddsförutsättningar än det ursprungliga alternativet i Nacka. Idag är det otillfredsställande mottagningsförhållanden för såväl 88 som 95,3 MHz i Stockholms innerstad. I en del av de centrala delarna hörs överhuvudtaget inte sändningarna samtidigt som sändare i andra kommuner hörs här bland annat Radio Lidingö. Liknande förhållanden finns i andra delar av landet och utgör förstås en ohållbar situation.

Detta exempel belyser det underläge närradion har i jämförelse med de andra radioformerna. Såväl SR som PLR sänder över Stockholm från Nacka (Nackamasten eller Nacka Forum). Om det skulle vara aktuellt kan således inte Stockholm Närradio träffa en överenskommelse med Teracom/Darub AB om att sända från Nackamasten. Göteborgs Närradioförening har däremot kunnat nyttja Teracoms radiomast för göteborgsområdet eftersom den är placerad i Brudarmossen strax *innanför* Göteborgs kommungräns. Det är således inte är tekniska eller ekonomiska skäl som avgör var en närradiosändare placeras utan enbart formella skäl.

Radio Oxelösund

I området Nyköping/Oxelösund i Sörmland finns idag i praktisk mening ingen fungerande lokal radio d.v.s. en verksamhet förankrat inom området. Public service bevakar genom länsradion SR Radio Sörmland. PLR-stationen bedriver ingen lokal programverksamhet.

---

[1] skrivelse till kulturdepartementet 2003-01-08
[2] Radio- och tv-verkets beslut 2002-11-28
[3] Radio- och tv-verket får dock besluta om större sändningsområde än en kommun om det finns synnerliga skäl.
[4] 4 kap 2 § i Radio och tv-lagen 1996:844
[5] Radio- och tv-verkets beslut 2003-06-17

Radio Oxelösund är en närradioförening som fram till 2003 varit en aktiv närradioförening i kommunen. Eftersom det inte finns någon närradio i grannkommunen Nyköping har man haft ambitionen att bygga upp en lokal radiostation för hela området. Med en större räckvidd räknade man med att med en ”Radio Onyx” skulle få ett ökat intresse från föreningslivet liksom förvaltningar i de två kommunerna. Därmed skulle man också kunna få ekonomin att gå ihop. Radio- och tv-verket avslog dock Radio Oxelösunds begäran att få ett sändningstillstånd även för Nyköping.

Radio Skellefteå
har under många år varit en livskraftig närradiostation med en betydande andel lyssnare i sitt sändningsområde och i praktiken fungerat som en lokalradio. Tidigare ville man upprätta en satellitverksamhet i den mindre grannkommunen Norsjö, men detta kunde inte Radio- och tv-verket ge tillstånd till.

4.6.3 Riksförbudet

Enligt radio- och tv-lagen får det i närradio endast sändas program som har framställts särskilt för den egna verksamheten. Under högst tio timmar per månad får dock en tillståndshavare sända program som inte framställts enbart för den egna verksamheten, om innehållet i sändningarna är av särskilt intresse för tillståndshavarens medlemmar, främjar kunskap och bildning, eller utgör upptagningar av lokala kulturella tillställningar.[1] Tillsammans med begränsningen av räckvidden till en kommun omöjliggör denna bestämmelse reguljära regionala sändningar eller nationellt nätverksutbyte inom en organisation. Detta blir exempelvis ett hinder för att ett regionalt nätverk av närradiostationer skall kunna sända direkt från samtliga landstingsfullmäktige eller regionfullmäktigesändningar. Ett närradioärende som fick uppmärksamhet i riksdagen 1997 var *Kunskapsradion* i Karlstad (se 4.4.8), som ville sända sin folkbildningskanal till hela Värmland.

> Kunskapsradion i Värmland är ett sådant exempel. Den sänder 20 timmar program i veckan måndag till fredag. Materialet är inspelade föredrag och olika evenemang i Karlstad under veckan. Bl.a. bandas alla öppna föreläsningar på högskolan och föredrag och debatter i bibliotekshuset. Radion spelar också in evenemang på andra orter, t.ex. i Sunne och Munkfors. Sändningarna fyller en viktig funktion för att nå fler människor med informativa program och för att sprida den kunskap som annars bara förmedlas i föreläsningssalar till många gånger fler människor än vad som annars skulle nås.
>
> Ett annat exempel är den önskan som finns i Västra Götalands län att sända debatter i regionfullmäktige genom närradion. Helt klart finns ett starkt regionalt intresse för detta, liksom ledigt utrymme i närradion. Att då avgränsa möjligheten att sända regionalt till 10 timmar per månad som föreslås i propositionen förefaller underligt. Övriga sändningar från regionfullmäktige skulle då endast kunna komma lyssnarna i en kommun till godo.
>
> Båda exemplen visar att närradion kan fylla ett regionalt och/eller lokalt intresse och behov av kulturprogram och utbildningsprogram. Inte minst genom sändningar från regionfullmäktige ökar möjligheten för människor att följa politiken och sändningarna kan på så vis bidra till ett ökat engagemang för den regionala politiken. Vad gäller sändningar från högskolan ser vi detta som ett ypperligt sätt för högskolan att verka för att uppfylla den tredje uppgiften för högskolorna.[2]

[1] Radio- och tv-lagen 6 kap. 6 §
[2] motion 1997/98:K32 av Ingbritt Irhammar, Görel Thurdin, Agne Hansson m.fl.(c)

I motioner från de flera partier föreslogs bl.a. att en försöksverksamhet med sammanlänkande närradiostationer tillåts i Värmland under en treårsperiod där program med ett informativt innehåll får sändas. De föreslår vidare att programmen skall få hämtas från hela länet och sedan distribueras ut till de sändare som deltar i försöksverksamheten.[1]

I en annan motion föreslogs att regeringen lägger fram ett förslag till ändring av radio- och tv-lagen om generösare regler för programutbyte i närradio. Motionärerna anförde att den s.k. 10-timmarsregeln hindrar ett smidigt utbyte av programmaterial mellan föreningar som inte i första hand baseras på lokal anknytning, utan där det snarare är kultur eller intresse som utgör den gemensamma grunden för programmen. Detta kan t.ex. gälla språkliga minoriteter, föreningar eller kyrkor och samfund. Vidare bör föreningar som sänder närradio inom en region med intresse av att samarbeta och utbyta programmaterial i vissa frågor kunna göra detta i större omfattning.[2] (Se även en mediepolitisk redovisning 7.8)

Detta har medfört att man exempelvis för en sammankomst av rikskaraktär som man vill sända direkt från måste finna vägar att kringgå denna begränsning. Detta göra genom att ett antal föreningar bildas enbart för ändamålet att under exempelvis en vecka per år sända direkt till närradiokanaler i hela landet (via teleledningar, Internet, satellit e.d.). Man bildar således ett tillräckligt antal föreningar som vardera har rätt att sända tio timmar till närradiostationer utanför sändningsområdet. *Granskningsnämnden för radio och tv* saknar resurser för att kunna följa, kontrollera och förhindra en sådan verksamhet.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte under riksmötet 1997/98 propositionen med föreslag om att det s.k. riksförbudet i princip skulle behållas.[3] Bestämmelsen om undantag föreslogs dock bli utvidgad till att gälla under högst tio timmar per månad för sändningar som främjar kunskap och bildning eller som utgör upptagningar av lokala kulturella tillställningar. Det utvidgade undantaget föreslogs bli utvärderat efter två år. Vid riksmötet 1998/99 behandlade utskottet ett motionsyrkande (fp) om att undantag från riksförbudet skulle kunna medges för sändningar av särskilt lokalt eller regionalt intresse. Med hänvisning till det pågående utvärderingsarbetet av bl.a. gällande ordning för närradioverksamhet som Radio- och tv-verket på regeringens uppdrag genomförde 2002 avstyrkte utskottet i övrigt samtliga motioner.

Granskningsnämnden fick i uppdrag att efter två år utvärdera det utvidgade undantaget från riksförbudet. Nämnden konstaterade 2000 att den nya bestämmelsen förefaller ha ökat förutsättningarna för reklamfinansierade musiksändningar och nätverksbildningar, men man föreslog ett utvidgat undantag. *Kristna Radionätet* tillstyrkte förslaget. *Närradions Riksorganisation* fann förslaget ointressant, men ansåg att invandrarorganisationerna skulle få möjlighet att sända i större områden. *Sveriges Närradioförbund* ansåg att riksorganisationer skulle få sända obegränsat. I sin utvärdering 2003 bedömde Radio- och tv-verket att ett sådant undantag inte motverkar en kommersialisering av närradion och fann det inte lämpligt att lägga fram förslag om ytterligare undantag från riksförbudet.[4]

4.6.4 Frekvensbristen

Kartläggningen har visat att det finns behov i en del delar av landet för att ytterligare närradiokanaler skall kunna etableras. Det rör sig om såväl manifesta som latenta behov. Bland de manifesta behoven kan nämnas studentradion, som vill ha en egen kanal (se 4.4.6) på en del orter och nya användningsområden för närradion exempelvis det integrationsprojekt

[1] motion 2000/01:K332 av *Lisbeth Staaf-Igelström m.fl. (s)* Även motion 2000/01:K387 *av Viviann Gerdin m.fl. (c, v, m, fp)* hade yrkanden av samma innebörd.
[2] motion 2000/01:K236 av Inger Strömbom och Ingvar Svensson (båda kd)
[3] proposition 1997/98:77
[4] *Närradion i förändring* Radio och tv-verket 2003

som torde förutsätta en regional kanal för Östergötland (se 7.1.4). I anslutning till detta län kan nämnas att det bedöms finnas behov av ytterligare en närradiofrekvens i Norrköping (se även 4.4.2). En kommersiell radiokanal[1] med multikulturella förtecken har sändningstillstånd i området enligt det nya systemet för PLR, men sänder enbart musik. Invandrarföreningarnas möjligheter att själva få sända med längre block i kommunen begränsas till en närradiokanal.

De latenta behoven är alla de radioprojekt av skilda slag som man vill starta runt om i landet, men som kräver tillgång till en egen kanal beroende på krav på mycket sändningstid och flexibilitet. Projekt som man har visioner om och diskuterar, men som aldrig kommer tillstånd.

Till detta kommer de överväganden ifråga om ett eventuellt avskaffande av kommunbegränsningen och riksförbudet (se avsnitten ovan). Detta torde leda till ett ökat behov av nya frekvenser även om man idag kan omdisponera en del av de befintliga kanalerna. Man bör också uppmärksamma att även i de kommuner som *inte* har en aktiv närradioverksamhet finns det en frekvens avsatt för närradioändamål. Det handlar om cirka hälften av landets kommuner (se 4.5.1). Detta innebär att en sådan frekvens kan stå oanvänd, kanske för alltid, samtidigt som man i en grannkommun har behov av ytterligare en frekvens. Dessa frekvenser skulle kunna flyttas dit behoven finns. Samtidigt måste säkerställas att sådana närradiofrekvenser inte tas över som slavsändare för PLR-stationer.

Schematisk beskrivning av behovstrycket på FM-bandet

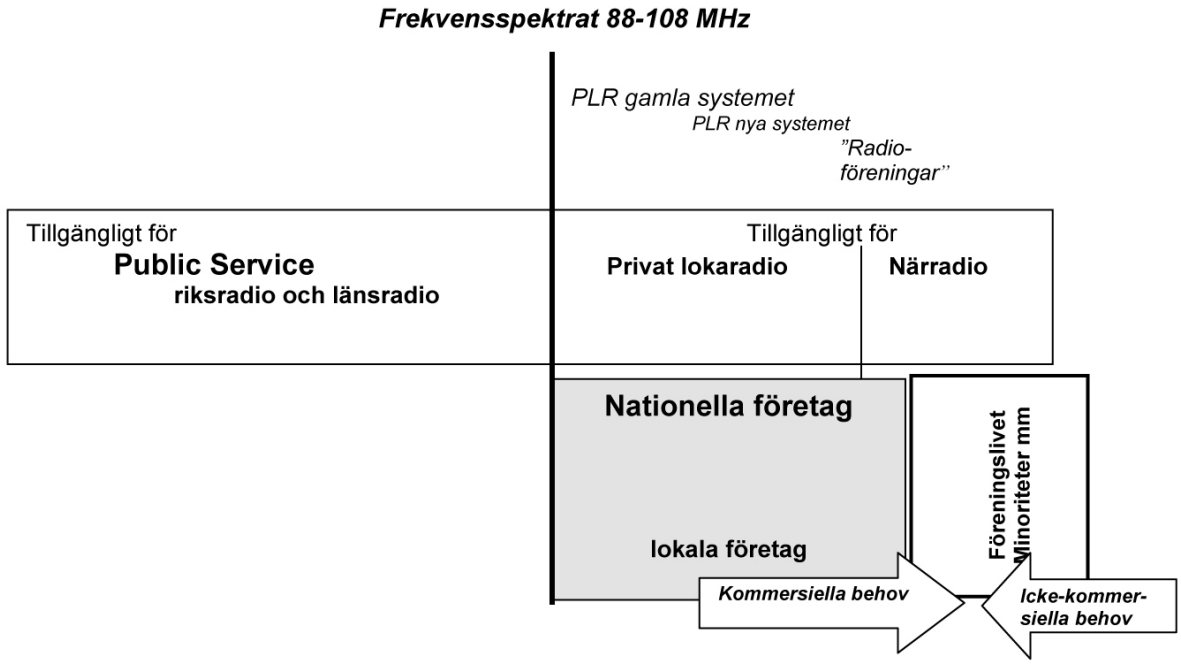

I sammanhanget bör man här uppmärksamma att sju av elva frekvenser för PLR enligt det nya tillståndssystemet för närvarande står vakanta. Med tanke på den svaga kommersiella efterfrågan på dessa frekvenser skulle de kunna omvandlas till närradiofrekvenser. Den naturligaste vägen vore dock att se över och överväga en omdisponering av hela frekvensutrymmet för alla radiosändningar utanför public service. I remissvar 2003 har också *Statskontoret, Göteborgs universitet, Närradions riksorganisation, Nätverket Närradion i Sverige* och *Stockholms Närradioförening* förespråkat en översyn av hela ljudradioområdet.

[1] *International FM* 100,9 ägs av JFM Förvaltnings AB med koppling till annan PLR-verksamhet i området.

Radiofrekvenserna är svenska folkets gemensamma egendom. Härvidlag kan man också föra en filosofisk diskussion om samhället vore mer förtjänst av att icke-kommersiella lokala radiokanaler får företräde på alla tillgängliga frekvenser som är avsedda för *lokal* radio. Men då bör man vara beredd att erkänna att nuvarande PLR-system är en de facto *riksradio* och som sådan bör få frekvenser för nationellt bruk. Detta kan också vara nödvändigt för att ge plats för den *reellt lokalt förankrade* kommersiella lokalradion som idag nyttjar närradiofrekvenser.

4.7 Kommersialisering och privatisering

4.7.1 Regelsystemet idag

Redan i de första förslagen om en särskild rundradio på 1960-talet (se 4.2) markerades att en ny radioform vid sidan av public service inte skulle få reklamfinansieras. Det var först 1993 som riksdagen beslutade att tillåta reklam i närradiosändningar. Bakgrunden var att det omkring 1990 förekom organiserade försök att kringgå lagstiftningen. Under 1992 blev försöken fler och mer systematiska. Föreningar utnyttjades som bulvaner och närradioformen användes för att etablera kommersiella ljudradiosändningar. Möjligheten att sända privat reklamradio via lokalradiostationer, som infördes 1993, syftade för närradions del till att återföra närradion till att vara ett uttrycksmedel för det ideella föreningslivet.

Lokal- och närradiokommittén ansåg 1996 att utvecklingen mot en kommersiell närradio var bruten och att det därför inte fanns skäl att slopa möjligheten att sända reklam och sponsrade program. I syfte att stärka och stimulera närradioverksamheten föreslogs andra åtgärder, bl.a. avseende kretsen av möjliga tillståndshavare[1]. Ändringarna som gjordes 1998 innebar bl.a. att tillståndshavarkretsen utökades genom att det blev möjligt för lokala ideella föreningar som bildats för att sända närradio, s.k. radioföreningar, att få sändningstillstånd. Skälen för att utvidga kretsen av tillståndshavare var att intresset för att sända närradio minskat samt ambitionen att genom ett tillskott av sändningsberättigade vitalisera närradion och göra den mer attraktiv på den sändande orten. Avsikten var att ge närradion en möjlighet att även i framtiden vara ett forum för debatt och meningsutbyte[2].

Genom lagändringen skulle det bli möjligt för enskilda att bilda en ideell förening med syfte att sända radio. I propositionen angavs bl.a. att det för tillstånd skulle krävas att föreningen och dess medlemmar har lokal anknytning genom boende eller verksamhet. I propositionen uttalades vidare att en förändring av tillståndshavarkretsen medförde en viss risk för kommersialisering av närradion eftersom det kunde bli enklare för någon att få tillstånd som enbart har ett ekonomiskt intresse av att sända närradio. Det hänvisades dock till att det inte heller före lagändringen fanns några svårigheter för sådana intressenter att via ”samarbete” med tillståndsberättigade vinna tillträde till närradion.

Bestämmelsen om undantag från förbudet mot sändningar av centralproducerade program – det s.k. riksförbudet – utvidgades, vilket innebar att tio timmar per månad undantogs från förbudet. Vidare utvidgades sändningsområdena (dock ej över kommungränsen) och sändningsavgifterna avskaffades.

Det utvidgade undantaget från förbudet mot centralproducerade program ansågs innebära en viss risk för en kommersialisering av närradion. Regeringen aviserade därför att

[1] *Den lokala radion* SOU 1996:176
[2] prop. 1997/98:77, bet. 1997/98:KU28, rskr. 1996/97:207

bestämmelsen skulle utvärderas. Om utvärderingen visade att de nya bestämmelserna hade missbrukats eller att gränsen mot den kommersiella lokalradion hade blivit otydlig, skulle en återgång till den tidigare ordningen övervägas.

Granskningsnämnden för radio och TV lämnade under år 2000 en rapport till regeringen med en utvärdering av det utvidgade undantaget från riksförbudet.[1] Granskningsnämnden ansåg att enbart den bestämmelsen inte inneburit någon ökad risk för kommersialisering. Nämnden fann dock att den förändringen tillsammans med övriga ändringar hade ökat möjligheten att bedriva reklamfinansierade musiksändningar dygnet runt och att bilda nätverk.

4.7.2 Kommersialisering

Att reklam sänds i närradion innebär i sig inte en kommersialisering. En ideell förening som exempelvis studentradion kan använda reklam som en av flera metoder för att få radioverksamheten att gå ihop ekonomiskt. Om däremot en privat aktör använder en närradiofrekvens för att genera en vinst för sin egen eller sina aktieägares räkning innebär detta en kommersialisering. Om reklam inte var tillåten så skulle naturligtvis intresset från kommersiella aktörer minska betydligt, om inte försvinna helt.

Det kommersiella trycket mot den ursprungliga föreningsdrivna närradion kan framstå på olika sätt. Det handlar ganska ofta om att en entreprenör delar frekvensen och kanske ingår i samma närradioförening på en ort. Det gäller det förstås att komma väl överens särskild ifråga om fördelning av sändningstid. Lokal organisation, tradition och personkemi avgör ofta. Men det som går bra i Umeå kanske inte går lika bra i Gävle. Det mest påtagliga kommersiella trycket är när frekvenserna helt tas över av företag, som i fyra kommuner i Skåne.

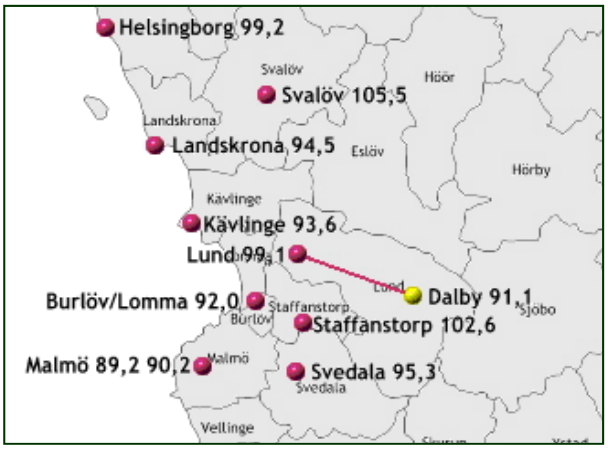

Det fall som senaste åren mest aktuella fallet är SBS Radios sändningar av *Vinyl Radio/ Lugna Melodier* via närradiofrekvenserna i Kävlinge, Landskrona och Svedala. Dessa sändningar sker formellt med sändningstillstånd för *30 likartade föreningar i vardera kommun.* Studio och kontor liksom postadressen för resp. förening - t.ex. ”Kävlinge Musikförening” - finns i Malmö. Genom att kontrollera dessa 90 bulvanföreningar kan företaget sätta upp i praktiken oöverstigliga hinder för utomstående, det ideella föreningslivet och de kommersiella konkurrenterna, att göra anspråk på sändningstid på någon av dessa närradiofrekvenser. Dessutom sänder alla föreningar i respektive ort under ett gemensamt namn och sändningsbeteckning liksom sändningar över kommungränserna vilket enligt lagstiftningen inte är tillåtet.

Vinyl sände tidigare även över närradiosändaren i Vellinge Skåne, men har aldrig kunnat sända från sändare i *Malmö kommun* där huvuddelen av lyssnarna finns. SBS Radio, som ägs av amerikanska SBS och Bonnierkoncernen, har inte tillgång till någon särskild frekvens för PLR i Malmö kommun. Det har emellertid de två konkurrenterna på den nationella kommersiella radiomarknaden, som har var sin frekvens i Malmö. *Radio Rix* och *Energy Radio* betalar för dessa en årlig koncessionsavgift till staten om 2,1 resp. 2,6 miljoner kronor.

[1] dnr Ku2000/2998

Genom att använda närradiosändare, som når Malmö, kan SBS Radio därmed undslippa att betala en avgift om uppskattningsvis 1,5-2 miljoner kronor per år.
Källa för kartan: Radiofakta.se

Sändarna är relativt starka i närradiosammanhang och har tillsammans en bra räckvidd. Kävlingesändaren finns i Barsebäck och är på 850 watt. Genom den höga effekten och sitt fria läge på en udde nära havet har denna sändare en räckvidd som vida överträffar behovet att nå kommunen Kävlinge. Hörbarheten i Malmö kommun inklusive innerstaden är således god. I Skåne finns också den kommersiellt drivna *Dansbandskanalen* på närradiofrekvensen i Staffanstorp med huvudkontor i en annan kommun nämligen Lund. Liknande projekt har tidigare genomförts i Västra Sverige.

Ovan beskrivet agerande har försvarats med att man utnyttjar närradiofrekvenser som annars inte används alls eller i någon större utsträckning. Orsaken till detta underutnyttjande har dock inte granskats närmare. Förfarandet har sannolikt motverkat att ideella föreningar ens kunnat överväga att starta närradiosändningar i dessa kommuner.

Under slutliga redigeringen av denna rapport har kommit in uppgifter om att lediga närradiofrekvenser på en del andra orter planeras tas över av kommersiella företag. Detta skulle bland annat innebära ett påtagligt hot mot den planerade satsningen på en ungdomsradio i Visby – *Just Radio* (se 7.5.3). Det har dock inte funnits tid att verifiera dessa uppgifter, som dock bör noteras inför ett fortsatt arbete med frågan.

Föreslagen ändring av regelverket

Av Radio- och tv-verkets undersökning 2002 framgår bl.a. att det finns kommersiella intressen i närradion. Dessa intressen förekommer inte i någon större omfattning och de har inte heller påverkats på något påtagligt sätt av lagändringarna som genomfördes 1998. Närradion uppfyllde enligt verket i huvudsak syftet att vara en lokal föreningsradio utan kommersiella intressen. Kommersialiseringen har inte en sådan omfattning att det fanns anledning att införa ett reklamförbud eller på annat sätt skärpa lagstiftningen. De åtgärder som föreslogs– utökade informations- och rådgivningsinsatser, utökad tillsyn och utökad möjlighet att medge undantag från förbudet att centralproducera program – syftade till att stärka närradion som lokalt medium för föreningar. I rapporten föreslås också att en uppföljning borde göras av hur närradion uppfyller sitt ursprungliga syfte.[1]

I denna uppföljning bedömer verket att kommersialiseringen av närradion inte har avstannat, men att någon dramatisk ökning inte kan anses ha skett. Det redovisas att lokalradioaktörer har etablerat intressen i närradion, framför allt på några orter i Skåne och till viss del på västkusten. Av uppgifterna i rapporten framgår att det också förekommer närradionätverk, dvs. samarbeten mellan olika radioföreningar kring program, erfarenheter och reklam. Vidare framgår att det förekommer att samma personer bildat radioföreningar på en eller flera orter.

Radio- och tv-verkets tolkning av den nuvarande lagstiftningen är att en radioförening uppfyller kravet på lokal förankring om föreningen har sitt säte och bedriver sin sändningsverksamhet inom sändningsområdet. Detta har fått till följd att radioföreningar bildats som har ringa eller ingen övrig anknytning till sändningsområdet. Det nämns som exempel att föreningen har sitt säte inom sändningsområdet medan föreningens kansli eller studio är belägen utanför sändningsområdet.

[1] *Närradion – igår, idag och imorgon* - Radio- och TV-verket (2002)

Verket föreslår dock inte ett reklamförbud utan föreslår en lagändring i syfte att skärpa kraven på lokal anknytning för ideella föreningar. Vidare föreslås att medel avsätts för utökade informations- och rådgivningsinsatser samt att en uppföljning görs av vilket genomslag de föreslagna åtgärderna får.[1] Förslaget har inte mött några invändningar i remissomgången. Flera remissvar pekar på behovet av en översyn av hela radiolandskapet, som tar hänsyn till alla olika former av privat lokalradio och närradio.

NRO[2] och *Stockholms Närradioförening (SNRF)* anser dock att den föreslagna lagändringen är otillräcklig för att komma till rätta med kommersialiseringen av närradion. NRO anser att man tydligare borde definiera kommersialisering och ha utrett förutsättningarna för närradioföreningarna. Man pekar bl.a. på att Radio- och tv-verket och Granskningsnämnden saknar resurser att granska alla tillståndshavarna. Tillståndsgivningen måste ses över och en tänkbar lösning är att låta närradioföreningarna administrera ortens koncession. Icke-kommersiella aktörer bör få egna frekvenser, framför allt regionalt men även rikstäckande. Reklam och sponsring bör tillåtas tills andra finansieringssystem införts. SNRF anser att förslaget är för lamt och inte kommer att leda till en minskad kommersialisering.

Göteborgs Universitet utrycker genom samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden tvivel mot möjligheterna att framgångsrikt "göra närradion lokal" genom att betona fysisk lokal förankring. Istället borde innehållets lokala giltighet betonas - exempelvis för invandrargrupper - och även nätverk tillåtas. *Radioutgivareföreningen (RU)* menar att närradion i första hand skall finansieras via de organisationer och föreningar som radioformen är avsedd för. RU anser att radioreklam med undantag av sponsring skall vara förbehållen PLR och annan kommersiellt betingad radioform som kan komma att införas i den svenska lagstiftningen. *Journalistförbundet* invänder mot att man behåller möjligheterna till sponsring vid ett ev. reklamförbud. Detta skulle enligt förbundet undergräva närradions självständighet och snarast öka risken för kommersialisering.

Utifrån Radio- och tv-verkets förslag och remissomgången har regeringen nu föreslagit riksdagen att det fr.o.m. 1 januari 2005 införs skärpta krav på anknytning till sändningsområdet för att ideella föreningar skall få tillstånd att sända närradio. Det skall särskilt beaktas *var föreningens lokal, studio och kansli är belägna, var ansvarig utgivare och föreningens styrelsemedlemmar är bosatta samt var föreningsstämma och styrelsemöten hålls*. Propositionen innehåller dock inga resonemang hur ”lokal, studio och kansli” skall definieras.

Den föreslagna ändringen av 4 kap i Radio- och tv-lagen innebär att definitionen av den första kategorin tillståndshavare ändras till *Ideella föreningar som har anknytning till sändningsområdet.* Medan övriga tre kategorier förblir oförändrade[3]. Regeringen anser att de kriterier som skall ligga till grund för bedömningen bör komma till uttryck direkt i lagtexten. På så sätt skapas en förutsägbarhet såväl för dem som skall tillämpa bestämmelsen som för dem som söker tillstånd att sända närradio.

> Radio- och tv-verket skall göra en helhetsbedömning av angivna kriterier för att bedöma en förenings anknytning till sändningsområdet. I detta ligger ett mått av frihet för verket att bedöma vilka av kriterierna som avgör om en förening uppfyller kravet på därmed kan ges tillstånd. Liksom i dag skall föreningar annan verksamhet än närradiosändningar inom regelmässigt anses ha en lokal anknytning. Lagändringen ha sin främsta effekt för

[1] *Närradion i förändring* - Radio- och TV-verket (2003)
[2] NRO inkom även med skrivelse i samma ärende till kulturminister Marita Ulvskog 2001-06-13
[3] lagrådsremiss 2004-03-18

radioföreningar som verksamhet inom sändningsområdet än att sända närradio. Regeringen instämmer i Radio- och TV-verkets förändring av kraven på övriga sammanslutningars sändningsområdet inte behövs eftersom det ligger natur att de har en tydlig lokal anknytning.[1]

Det unika tillståndssystemet

Det svenska systemet att utfärda sändningstillstånd för programproducenter d.v.s. föreningar är internationellt sett nästan unikt. Endast Danmark har ett liknande system. I det flesta länder utfärdas sändningstillstånd för *radiostationer* d.v.s. den organisation som ansvarar och driver sändningsverksamhet på respektive frekvens. I Sverige gör vanligtvis paraplyorganisationen *närradioföreningen* detta arbete, men denna har endast en begränsad egen sändningsrätt på ”sin” frekvens (slinga och vissa program av gemensam art). Fördelarna bedöms vara att föreningar skulle löpa mindre risk för godtycke ifråga om fördelning av sändningstid om de har egna tillstånd. Nackdelarna har dock visat sig vara många (se vidare 6.9).

Det kan vara konstruktivt att behandla problematiken om kommersialisering och privatisering av närradio i ett nära sammanhang med andra radioformer vid sidan av public service. Vi har valt att benämna radioformerna som *nivåer*. Syftet är att understyrka att dessa lokala radioformer ofrånkomligen hänger ihop på olika sätt. Man kan således lösa en hel del av närradions problem genom att organisera den privata lokalradion på annat sätt. Alternativet är att hitta lösningar för i synnerhet den föreningsdrivna närradion som gör denna oberoende av hur framtidens PLR utvecklas. Det handlar emellertid samma FM-band och oftast helt eller delvis gemensamma geografiska målområden. I praktiken finns idag fem olika nivåer av lokal radio:

- *PLR enligt första systemet* (hög koncessionsavgift, inget krav på innehåll),
- *PLR enligt andra systemet* (låg koncessionsavgift, särskilda krav på lokalt innehåll)
- *privat närradio* – ofta vinstdrivande, föreningskopplingen är enbart formell,
- *närradio för föreningslivet* i praktiken icke-vinstutdelande, aktiv föreningskanal,
- *tillfälliga sändningar* – evenemangsradio, militärövningar m.m.[2]

Den årliga avgiften för att sända lokalradio varierar kraftigt för de gamla sändningstillstånden för den privata lokalradion (nivå 1). I det nya systemet (nivå 2) är koncessionsavgiften en enhetstaxa för alla. Den är på 40.000 kr per år. Den genomsnittliga avgiften för de ursprungliga tillstånden är 1,4 miljoner kronor per år.

Kommersialiseringen handlar således om hur entreprenörer utan hänsyn till föreningslivets behov använder möjligheten att få sändningstillstånd i affärsdrivande syfte. Den avgörande frågan här är inte om tillståndshavaren finansierar sin verksamhet med reklam eller inte. Den grundläggande orsaken till att företag som SBS Radio[3] (tidigare Bonnier Radio) torde vara att det inte finns tillräckligt med frekvenser för PLR-stationer i alla delar i Sverige. Avsaknaden av en sådan frekvens exempelvis i Skåne gör att *Vinyl Radio/Lugna Favoriter* i Malmö använder närradiofrekvenser i tre andra kommuner. Det är naturligtvis en bonus att man även slipper alla sorters koncessionsavgifter. Bonnier Radio har tidigare också försökt nyttja närradiofrekvenser i andra kommuner bl.a. i Örebro där man dock inte fick gehör eftersom den närradioförening, som disponerar frekvensen, har en stark förankring bland föreningar och samfund i kommunen.

[1] Prop. 2003/04:182

[2] Här nyttjas antingen aktiva närradiofrekvenser eller för ändamålet av PTS tilldelade särskilda frekvenser lokalt, regionalt eller nationellt i perioder om högst två veckor.

[3] SBS Radio ägs till 51 % av amerikanska SBS och till 49 % av svenska Bonniers.

Det finns en del aktörer inom den privata närradion, som förmodligen gärna hellre skulle sända som en ”riktig” PLR inom nivå 2 än att finnas på nivå 3. Risken när man sänder på en närradiofrekvens finns alltid att andra föreningar – vare sig de är bulvanföreningar eller ”äkta” ideella föreningar – kräver att få del av utrymmet.

Det finns kombinationer av nivå 3 och 4 som exempelvis *Radio Umeå* (se 4.7.3) som sänder reklamfinansierad lokal radio på dagtid vardagar och föreningsradio övrig tid. Regionala dagstidningsföretag ligger bakom en del lokala radiostationer inom nivå 3-4. Dessa närradiostationer bedöms ha ett ganska väl utvecklat samarbete med föreningslivet. Det har också rapporterats om ett ökat intresse från andra tidningsföretag att sända närradio bl.a. Norrköpings Tidningar och Gotlands Tidningar.

4.7.3 Delade kanaler

Vid sidan av de ovan nämnda problemen i Skåne framträder konflikten mellan privat kommersiell radio och föreningsradio som tydligast när kanaler delas. Man kan dock nämna att det finns exempel på närradioverksamhet som fungerar med en uppdelad kanal. Kanske inte som den bästa lösningen, men som en kompromiss i brist på frekvenser.

Radio Umeå 102,3 MHz är en närradioförening som i stort sett täcker in hela kommunen. Verksamheten kan delas in i tre delar:

- Föreningsradion (tre samfund + en paraplyorganisation *Sium* för 15 invandrarföreningar),
- Studentradion.
- Reklamfinansierad lokal radio på dagtid ”Radio Umeå”.

Den lokala radion Radio Umeå startades av Robert Jacobsson 1998, som också är närradioföreningens ordförande. Radio Umeå verkar i den avsaknad av reellt lokalt förankrad radio som finns i de flesta städer runt om i landet i det vakuum, som uppstår när en PLR-station får en lokal frekvens, men de facto inte bedriver en lokal programverksamhet. De nationella radiobolagen tagit hand om även de nya PLR-frekvenserna bl.a. i Umeå.

På en ort kan hybridlösningen med delad kanal således fungera. Lagen tillåter dock att fler än en sändare får användas på en och samma frekvens. Vilket bäddar för bråk när det dessutom finns mer än en närradioförening eller motsvarande på frekvensen. Detta har påpekats av bland annat Stockholms Närradioförening:

> Närradioföreningarna har en avgörande betydelse för att den ursprungliga idén med närradio skall kunna bibehållas och utvecklas. En närradioförening har ett stort ansvar för att administrera medlemmarnas sändningar och driva och utveckla det hela tekniskt.
> En växande grad av skyldigheter måste också balanseras med ökade rättigheter. Till detta hör bl.a. möjligheten att en närradioförening skall kunna driva och utveckla samt marknadsföra en kanal (frekvens) i ett sammanhang och med långsiktig planering. En delad frekvens innebär bl.a. en stor risk för konflikter och dessutom ett resursslöseri med två sändare på samma frekvens. Det bör övervägas att framledes bör endast en närradioförening tillåtas per tilldelad frekvens. I detta sammanhang måste naturligtvis tillståndsmyndigheten få ställa höga krav på en närradioförening, som får ensamrätt till en frekvens, bl.a. att verksamheten bedrivs i demokratiska och ideella former med en bred medlemsbas. Sändningstillstånden måste således ges utifrån en bedömning i första hand av föreningarnas och lyssnarnas behov.[1]

I Gävle finns ett aktuellt exempel på den konflikt som råder mellan föreningsradion d.v.s. *Gävle Närradioförening* och den privata närradio reklamfinansierade *Cityradion,* som i formell mening delar frekvens med varandra.

[1] Stockholms Närradioförenings skrivelse till kulturdepartementet 2003-01-08

Tvist inom Gävle närradio
Närradioföreningen - med sin ordförande Axel Andersson, tidigare s-riksdagman och Per Falk, sekreterare, i spetsen - anklagar liberalerna för att ha svikit sina tidigare ideal genom att förorda kommersiell radio framför föreningsradio. Enligt Andersson/Falk vägrade Cityradion att släppa ut Finska Klubben och Seniorradion/PRO i sändning på måndagen - trots att reklamfinansierade Cityradion har nästan hundra gånger så mycket sändningstid.

Saboterar idealen
"De ideal som folkpartiet slogs för - och som dåvarande utbildningsminister Jan-Erik Wikström också införde i Sverige vid 1980-talets början - saboteras i dag av samma organisation i Gävle", konstaterar Axel Andersson och Per Falk. Styrelsen för Gävle Närradioförening har gett Finska Klubben och Seniorradion mer sändningstid på måndagarna enligt Radio och TV-verkets bestämmelser.

Vägrades sända
Trots det vägrade ändå Cityradion att släppa fram dem i sändning, något som Axel Andersson och Per Falk betecknar som ett flagrant brott mot bestämmelserna. Finska Klubben har närmare 70 sändningstimmar om året och Seniorradion 60. Cityradion har däremot 1 698 timmar. Eftersom den dessutom sänder på varje annan ledig tid får den totalt nästan 5 600 sändningstimmar om året. Närradioföreningens styrelse kommer att anmäla Cityradion till Radio- och TV-verket[1].

Problemen i Gävle ställdes också på sin spets när Cityradion erbjöd kommunen att sända kommunfullmäktige till en lägre kostnad än närradioföreningen kunde göra. Detta skulle ha ryckt undan föreningens grundfinansiering. Det hela ordnade upp sig till slut, men närradioföreningen vill att reklamutbudet i närradion begränsas till 20 min/dygn och högst 60 min/vecka (istället för 8 min/timme). Man menar att den reklammängden mer än väl räcker till för en ”normal” ideell organisation för att sprida sitt budskap.

Pensionärernas Riksorganisation i Gävle, som sänder *Seniorradion*, har påpekat att problemet inte är unikt för Gävle. Det finns på många platser i landet. Mycket tid, kraft och energi går åt för att försöka lösa dessa motsättningar. I stället borde denna energi och tid kunna användas för att utveckla närradioföreningens och respektive medlemsförenings radioverksamhet.

> Eftersom frågan om motsättningar mellan medlemmar i Närradioföreningen och utomstående föreningar ej är unik bör den finnas i Radio- och TV-verkets bestämmelser för sändningsrätt. Vi föreslår att medlemskap i närradioförening krävs för att förening skall erhålla sändningsrätt.
> Närradioföreningen får därigenom en otvetydig central roll i kommunens närradioverksamhet. Den skall ansvara för att sändningsförutsättningarna finns, att programtablåer upprättas, att rekrytera nya sändande föreningar och att utbilda de personer, som skall svara för den journalistiska och tekniska verksamheten hos sändande förening.[2]

2002 försattes Halmstad närradio i konkurs. Mediabolaget i Halland, där bland annat Hallandsposten och Radio Rix (MTG Radio) ingår, köpte inventarier och sändningsutrustning från konkursboet. - *Syftet med köpet är att vi ville rädda närradion,* sade Göran Johansson, vd för Mediabolaget och Hallandsposten. Det juridiska namnet för den nya radion är *Föreningen för nya närradion* i Halmstad. Här inrättades således en i praktiken *delad kanal*.[3] Andra exempel på konflikter i Göteborg och Stockholm redovisas i avsnitt 4.7.4.

Man måste ta i beaktande att de olika nivåerna av lokal radio påverkar varandra och är till vissa delar beroende av varandra såväl i manifest som latent form. Det ironiska i sammanhanget är att de stora mediebolagen bolagens radiostationer (nivå 1) har trots benämningen ”privat lokalradio” en mycket begränsad lokal inriktning utan fungerar till sitt innehåll i högsta grad som rikstäckande radiokanaler. Många potentiella aktörer inom nivå 2 och 3 har inte råd att betala de höga koncessionsavgifterna vars nivåer sattes genom

[1] Arbetarbladet 2004-01-13
[2] Skrivelse från PRO Gävle 2004-05-24
[3] Hallandsposten 2003-03-05. Enligt uppgifter juli 2004 sänder Radio Rix ännu inte på kanalen.

auktionsförfarandet 1993.

PLR i nivå 2 inrättades med goda ambitioner att förbättra situationen, men det var endast elva sådana sändningstillstånd[1] som utlystes 2001 samtidigt som hela det gamla systemet med PLR i nivå 1 bibehölls. Fler frekvenser fanns inte enligt Post- och telestyrelsen. Av dessa har idag sex återlämnats och ett är inaktivt. De fyra återstående är knutna direkt eller indirekt till etablerade PLR-verksamheter inom nivå 1. På flera är antagligen skälet till att verksamheten upphört att orterna är för små för att man skall kunna nå lönsamhet. I Sundsvall fick exempelvis den lokala satsningen *Radio Decibel* upphöra efter ha bedömts ha för liten andel lokalt producerat material (se notis ovan).

Sedan när är Radio Rix lokal?
Vi har kunnat läsa och höra, att Radio Decibel 107,4 lägger ner i Sundsvall. Trist och tråkigt, tycker många.
En av orsakerna sägs vara att Decibel, enligt granskning från Radio och tv-verket, producerar för lite lokalt, det vill säga mindre än 50 procent. Som bekant heter det lokalradio och det är ett rimligt krav, att 50 procent produceras inom orten.
Detta beslut angående lokal reklamradio togs 1993, så detta kan på inget sätt vara en ny fråga. Men vad jag vet så har väl Decibel varit lokalt?
Min fundering gäller snarare hur Radio Rix FM 105,5 kan anses producera 50 procent lokalt?
Vad jag vet, så har Rix i Sundsvall ingen lokal programledare eller lokal musik eller något annat som anknyter till Sundsvall?
Kanske är det denna snedvridna konkurrens som nu gör att vår lokalaste radiokanal av alla, Radio Decibel, nu tvingas lägga ner?

Radiofantast i Sundsvall[2]

Dessutom finns det klara indikationer på behovet av en riktig *lokalradio,* som bedrivs professionellt med *publicistiska ambitioner* och *en genuint lokal förankring*. Med eller utan koppling till lokala eller regionala tidningsföretag.

Vid utgången av 2004 går kvarvarande tillstånden i nivå 2 ut och kommer då att utvärderas av Radio- och tv-verket. Sändningstillstånden för PLR i nivå 1 går ut först 2008. Skulle detta bli sista tillståndsperioden i nivå 1 och man därmed övergår till att enbart utfärda tillstånd enligt nivå 2 skulle kunna bidra till att befria närradion från det kommersiella trycket.

Sannolikt kommer digitaliserade närradiosändningar att förändra förutsättningarna betydligt när det gäller tillgången på frekvensutrymme. Detta ligger dock kanske 5-10 år framåt i tiden. Det finns dock behov redan idag av ett *tydliggörande* av hela radiosystemet. Den ideala modellen torde vara för radio utanför public service-sektorn att *endast två nivåer av "äkta" lokal radio* skall finnas; en lokal kommersiell och en lokal icke-kommersiell d.v.s. nuvarande nivå 2 och 4. Enbart den svenska mediemarknadens begränsade omfång och möjlighet att inrymma alla nuvarande varianter torde stämma till eftertanke.

4.7.4 Privatiseringen

Under kartläggningen har framkommit att det finns andra allvarliga problem inom närradion, som inte har med kommersialiseringen att göra. Det handlar om en privatisering där enskilda personer genom egenbildade föreningar tar kontroll helt eller delvis över närradiofrekvenser. Det kan också handla om extrempolitiska grupperingar. Den bör understrykas att det inte handlar om en olaglig verksamhet utan om ett sätt att utnyttja ett bräckligt regelsystem.

I Malmö har Skånepartiet bildat en egen närradioförening och tagit över en av de två närradiofrekvenserna i kommunen. Tidigare sände föreningslivet och samfunden via Malmö Närradioförenings två kanaler, men när Skånepartiet började sända på en av kanalerna flyttade

[1] Arjeplog, Lycksele, Malå, Sundsvall, Västbergslagen och Östersund/Åre är återlämnade,
Södertälje är inaktivt och Gällivare, Norrköping, Skellefteå samt Umeå är aktiva. Antalet ansökningar var 96.
[2] Insändare i Sundsvalls-Tidning 2003-11-27

de övriga föreningar på den kanalen över till den andra kanalen. Kvar finns endast Skånepartiet och föreningar knutna till partiet. Det finns samtidigt en iögonfallande frekvensbrist i Malmö. Med tanke på att kommunen är landets mest invandrartäta är elva sändande invandrarföreningar (varav fem iranska) på 89,2 MHz ett litet antal exempelvis i jämförelse med Norrköpings 19 invandrarföreningar. I Malmö således har Skånepartiet lyckats få en egen kanal och dessutom, vare sig man har avsett detta eller inte, trängt undan invandrarföreningarna från etern (se även 7.1). En liknande process skedde i Köpenhamn när den nazistiska *Radio Oasen* tog över hela närradiofrekvensen i Greve (se 6.5.1).

Den kommunala anarkin

I andra större städer som Göteborg och Stockholm finns starka närradioföreningar som ännu har god kontroll över sina frekvenser. 100 föreningar sänder över Göteborgs Närradioförenings fyra frekvenser. Stockholm Närradioförening (SNRF) har tre frekvenser och 27 sändande föreningar. I Stockholm finns också Radio Sydväst med en frekvens och 30 föreningar. I båda städerna finns emellertid även mindre närradioföreningar som kontrollerar ett par frekvenser som inte helt täcker respektive kommun (en tidigare förortsradio).

Myndigheterna avsatte 2003 en femte frekvens 100,2 MHz för närradio i Göteborg. På denna frekvens sänder från 2004 nu två konkurrerande närradioföreningar *med var sin sändare* från *samma* Teracommast. Den ena sändaren drivs av *Göteborgs Närradioförening* som sedan flera år samarbetar med staden och även får ett kommunalt stöd. Den andra sändaren drivs av en nystartad närradioförening *Multikulturella radio- och tv-föreningen* med finansiering med statliga s.k. storstadspengar om 281.000 kr avsedda för stadsdelen Norra Biskopsgården. Varken studio eller sändare finns i den avsedda stadsdelen. Sändarna kostar vardera ca 150.000 kr/år i hyra.

Utan att ta ställning till vem som bär skulden är det ett uppseendeväckande slöseri med skattemedel som det innebär att sätta upp två sändare på samma frekvens samtidigt som statliga medel får undergräva ekonomin för en kommunalt stödd närradioverksamhet. Att detta kunnat ske kan bl.a. bero på dålig kommunikation inom kommunen. Stadsdelsnämnden tog beslut om projektet utan att dessförinnan kontakta idrotts- och fritidsförvaltningen eller kommunstyrelsen liksom ej heller Göteborgs Närradioförening. Bristen på kunskaper omöjliggjorde samordningsmöjligheter.

Under sommaren 1999 etablerades i Stockholm ett samarbete mellan de två närradioföreningarna *SNRF* och *Radio Sydost* i syfte att pröva former för ett effektivare nyttjande av frekvensen 101,1 MHz. Utan SNRF:s vetskap hade under tiden sändartillstånd utfärdats för en nystartad närradioförening, *Föreningsrådet i Östberga,* som avsåg att dela frekvensen med Radio Sydost. Sändarna låg för nära varandra och kunde inte sända samtidigt utan att störa varandra. Detta skedde dock en tid eftersom inga avtal träffades om tidsdelning. En långvarig konflikt utbröt mellan SNRF/Radio Sydost och Föreningsrådet liksom att tjänstemän på flera myndigheter liksom flera kommunala förvaltningar redan hade det hett om öronen. Konflikten löstes när politikerna i berörd stadsdelsnämnd enhälligt beslöt att verksamheten i Östberga skulle upphöra.

Det väckte stor förvåning att Radio Östberga finansierades av staden. Stockholms stad ägde studion och sändaren, som inköptes för 203.000 kr efter ett beslut i *Gatu- och fastighetsnämnden.* Kommuner brukar sällan köpa eller aldrig äga närradiostationer. Trots detta föredrogs inte ärendeposten i särskild ordning vid nämndsammanträdet och enligt de uppgifter SNRF inhämtat var *inte* politikerna medvetna om innehållet sitt eget unika beslut. Överhuvudtaget var denna nämnd helt fel organ för att hantera mediefrågor. I Stadshuset kände inte heller de tjänstemän som närmast berörs av mediefrågor bl.a. informationschefen,

som ansvarar för direktsändningarna via SNRF från kommunfullmäktige, till beslutet att köpa en närradiostation.

Det var förstås positivt att staden bidrar till en lokal radioverksamhet. Det fanns emellertid inget tekniskt motiv för en särskild *sändare* i stadsdelen. Det hade varit naturligt att föreningsrådet istället efter att ha byggt upp en radiostudio i Östberga ansökt om medlemskap i en närliggande befintlig närradioförening och därefter hyrt en ledning mellan studion och sändaren. Det finns ingen anledning att tro att någon av dessa tre närradioföreningar, som också hade stadsdelen inom sin räckvidd, hade nekat ”Radio Östberga” vare sig sändningstid eller medlemskap. Några kontakter med dessa föreningar togs dock inte vare sig av kommunala tjänstemän varken före eller efter etableringsbeslutet. Enskilda intressen torde i detta fall på ett olyckligt sätt påverkat kommunal beslut från början till slut.

När kommersiella aktörer eller privata entreprenörer tar över en närradiofrekvens och använder den helt eller till största delen för sin egen verksamhet utestängs naturligtvis andra aktörer. Detta skulle kanske inte vara något större problem om det fanns många frekvenser på varje ort, men utanför de tre storstadsområdena finns det endast en närradiofrekvens tilldelad per kommun. Den som kontrollerar närradiofrekvensen kan upprätta ett *defacto* lokalt sändningsmonopol.

För storstadsområdena med relativt många frekvenser råder också speciella förhållanden. En del frekvenser har stor räckvidd och når in i grannkommunerna och en del når kanske inte ens till fullo den kommunen man har sändningstillstånd för. I ett storstadsområde kan en del frekvenser vara väl utnyttjade och en del andra dåligt utnyttjande. Detta beror i hög grad på att flera olika närradioföreningar ansvarar för sin frekvens/sina frekvenser och någon samordning sällan förekommer.

De problem som har belysts i detta avsnitt visar också avsaknaden av en kompetent och närvarande sändningsorganisation bäddar för uppseendeväckande kommunala felbeslut. Enbart de två fall i Göteborg respektive Stockholm som redovisats här har nära en halv miljon kronor av skattebetalarnas pengar kastats i sjön. Pengar som hade kunnat komma till en god användning exempelvis för satsningar på minoritetsspråksproduktion i redan etablerade närradiokanaler.

4.7.5 Särskilda problem för minoritetsmedier

Av de 30 kommuner som har den största andelen befolkning med utländsk bakgrund finns det för närvarande tillgång till närradiosändningar i sammanlagt 38 frekvenser i 23 kommuner och för lokala kabelsändningar i 17 kommuner. Anmärkningsvärt är att bland de sex kommuner som har den största andelen finns dessa sändningsmöjligheter i endast två av kommunerna (se 7.1). I åtta av de 30 kommunerna finns närradiofrekvenser, som kan betraktas som inte tillgängliga för övrigt föreningsliv eftersom respektive kanal bygger på att en och samma intressent driver hela programverksamheten som en sammanhållen radiostation. En musikradio eller en iransk kanal. Man kan vidare notera att i två ytterligare kommuner - *Solna* och *Sollentuna* – disponeras vardera kanal helt av en iransk förening[1] som bedriver kommersiell verksamhet.

I den kommun med största andelen befolkning med utländsk bakgrund Botkyrka används den enda frekvensen av *BMU 91,6 (Tullinge),* som sänder elektronisk musik dygnet runt. I ytterligare fyra kommuner bland de trettio används frekvenserna för musikradio; *Järfälla,*

[1] *Radio Sedaye Shoma* resp. *Radio AWA*

Landskrona, Sigtuna och *Växjö*. I *Gävle* domineras frekvensen av en reklamfinansierad musikradio även om det finns ett visst utrymme för föreningar att sända.

Orsaken till att radioverksamhet på minoritetsspråk inte förekommer i de åtta kommunerna kan knappast vara att intresset saknas. Detta med tanke på den stora aktivitet inom detta område som råder i andra kommuner. Det handlar om brist på frekvensutrymme och att det kan vara en alltför svår uppgift för en förening som vill sända på ett minoritetsspråk att kräva sin lagliga rätt till utrymme i en kanal som byggts upp för ett format som musikradio. Man skall heller inte blunda för att en intressent som sänder på ett minoritetsspråk och dominerar kanalen med sin verksamhet inte heller gärna släpper in andra föreningar vare sig de sänder på samma språk eller annat. Motivet kan vara att man behöver behålla mycket sändningstid för att kunna sända så mycket reklam som möjligt.

Enbart i Stockholm stad sänder 40 föreningar på tio utländska språk via sex frekvenser som administreras av tre olika närradioföreningar. En likartad volym finns i Göteborg, men där samordnas tre av frekvenserna av en och samma närradioförening för 100 sändande föreningar varav ungefär hälften sänder på utländska språk.

Vissa språkgrupper har haft betydligt lättare för att ”ta för sig” när det gäller bidrag, sändningstider och annat. Föreningar som sänder på exempelvis etiopiska, tigreanska, somaliska, balochi och turkiska måste hävda sig mot de grupper som talar iranska och spanska – förutom svensktalande föreningar som etablerade samfund och studentradio. Om detta kan man inte moralisera, men man bör dock uppmärksamma rättviseaspekterna.

För sändningar på minoritetsspråk förefaller särskilt i storstadsområdena nu en anarkistisk situation alltmer utvecklas. Det saknas administrativa resurser och organisatorisk tydlighet för att samordna och effektivt fördela sändningstider för sändande föreningar. För minoritetsradion utgör språkproblem och kulturella skillnader dessutom en svår utmaning. Man kan lätt inse att det nuvarande tillståndssystemet inte är demokratiskt. *Den starkes rätt över den svage gäller även här.* Det gäller att finna former för en lokal sändningsorganisation som inte kan kontrolleras av ett fåtal enstaka intressen särskilt som detta sker på bekostnad av andra.

4.8 Kostnader

Det torde inte finnas någon mediesektor, dagstidningsbranschen inräknad, som har en så stor variation på sin verksamhet och därmed även ekonomin som just närradion. Här redovisas några exempel på kostnader för några radiostationer i skilda befolkningsområden. I ett för radio och television gemensamt avsnitt (6.11) behandlas finansieringen.

De vanligaste kostnaderna för en närradioverksamhet för de *icke-kommersiella* kategorier (beskrivna i avsnitten 4.4) är som följer nedan (moms tillkommer på alla prisuppgifter)

Hyra eller köp av sändarteknik
Sändarsystemet inklusive processor, radiolänk och antenn är den tyngsta posten i verksamheten. Om man investerar i en egen sändare vilket på sikt kan bli minst kostsamt kan hela systemet komma att kosta cirka 80.000-150.000 kronor beroende på bl.a. på uteffekt, antennens placering och hur man förbinder studion med sändaren. Enbart studioförbindelser kan kosta 12-28.000 kr/år. Om det finns flera medlemsföreningar som har egna studios får man således räkna med denna kostnad för varje sådan medlemsförening.

Exempelvis äger nystartade föreningen bakom Radio Krokom sändaren inklusive antenn som kostat 140.000 kr i inköp. Att förbinda studion med sändaren via en radiolänk kostar ca 18.000 kr/år. Några närradiostationer har skaffat sig sändare med uteffekter i nivå med PLR-stationer. Radio Skellefteå investering i huvudsändare kostade 275.000 kronor plus två slavsändare à 30.000 kronor.

Många närradioföreningar hyr istället sändarsystem av Darub AB (tidigare Teracom). Normalt brukar en sådan hyra ligga på 80.000-100.000 kr/år. Då ingår drift, service, försäkringar och sådant. För Radio Mark i Kinna är största utgiftsposterna sändarhyran 70.000 kr samt lokalhyra och försäkringar.

Sändaravgift till Post &Telestyrelsen
Denna avgift 7.500 kr/år upplevs som särskilt betungande i till ytan stora kommuner och då särskilt i glesbygd där det kan krävas flera sändare för att nå merparten av kommuninvånarna. I exempelvis en kommun som Sollefteå eller Skellefteå krävs tre sändare för att nå hela kommunen. Till detta kommer då radiolänksförbindelser mellan studio och respektive sändare. Det paradoxala är att det är i just sådana här kommuner som man kan tycka att närradion behövs som mest eftersom det finns ett fåtal andra radiokanaler och sällan någon annan kanal som är en riktig ”lokalradio”.

Upphovsrättsavgifter
Tas ut av STIM, IFPI/SAMI och ALIS (se 6.1). *Radio Norrköping* betalar 48.000 musikavgifter per år. (30 kr/tim till IFPI och 27 kr till STIM). Av föreningarnas utgifter går 39 procent i upphovsrättsavgifter. *Studentradion* i Uppsala betalar för upphovsrätten 33.700 kr.

Ungefär en tredjedel av kostnaderna inom *Stockholm Närradio* beräknas gå till upphovsrättsavgifter. *Radio Krokom* upplever utgifter för upphovsrättsavgifter (1.000 kr/mån) som betungande eftersom man vill spela mycket svensk musik för alla åldrar. I fler glesbygdskommuner har man liknande åsikter trots att avgifterna är betydligt högre i storstadsområdena eftersom tarifferna baseras på *möjliga* lyssnare.

Personalkostnader
För att radioverksamheten skall få kontinuitet och stadga är det nödvändigt att det finns personal som kan sköta administration och teknik samt fungera som en länk mellan närradioföreningen och dess medlemmar. Härvidlag räcker det inte med enbart frivilliga insatser och en besjälad styrelse. En heltidsanställd kan vara tillräckligt för att driften kan bedrivas i betryggande former på en mindre ort. De flesta närradioföreningar liksom medlemsföreningar har ingen personal anställd utan om det finns hel- eller deltidsarbetande personal handlar det om kommunala och statliga arbetsmarknadsstöd av skilda slag.

Radio Berg har en exempelvis en radioproducent som arbetar 80 procent på lönebidrag. *Radio Krokom* har en deltidsanställd programvärd. *Radio Oxelösund* sysselsätter 1,5 tjänst på statliga arbetsmarknadsfinansiering och ett mindre stöd från kommunen. *Radio Marks* som har en årsbudget (2004) är 412.000 kronor har en heltidsarbetande stationsansvarig som finansieras av kommunen och ett lönebidrag.

Det fanns 3,5 tjänster och 2-5 praktikarbeten vid *Radio Skellefteå* när föreningen gick konkurs våren 2004 (se 6.11). Man hade nära 1 miljon kronor i personalkostnader, men 915.000 kronor finansierades genom offentligt arbetsmarknadsstöd, praktikanter o.d. Hos *Studentradion i Uppsala* är största utgiftsposterna är arvodering av en heltidsarbetande stationschef 127.300 kr (motsvarar studiemedel). Även om större delen av lönekostnaderna

vid en närradioverksamhet kan täckas in genom offentligt stöd måste man ändå räkna med egenfinansierade lönekostnader.

Lokalhyror
En närradioförening kan i sig klara sig utan egna lokaler. En eller flera studios kan finnas hos medlemsföreningarna och administrationen kan klaras av kanske hemma hos ordförande och kassör. I vissa fall måste närradioföreningen betala hyra för utrymme där sändaren placeras liksom takhyra för sändarmast. Detta kan för en del dock vara en tung post, men det förekommer ofta att man utnyttjar hyresfritt en av de mer aktiva medlemsföreningarnas lokaler t.ex. i Pingstkyrkan eller Folkets Hus. Det kan också handla om indirekt subvention genom att kommunen upplåter lokaler hyresfritt.

Försäkringar och skatter
Utrustningen är på olika sätt försäkrad. Det finns dock inga normer inom försäkringsbolagen för försäkringar av sådant som radiostudios och sändare som ägs av ideella föreningar. Därför överenskommes detta från fall till fall.

Normalt är en allmännyttig ideell förening befriad från skatt på eventuellt överskott på sina intäkter. Om en närradiostation säljer reklam och sponsring kan den i vissa fall ha *rätt* att bli momsbelagd. Det innebär att alla kostnader blir 20 procent lägre, men å andra sidan måste intäkterna också bli motsvarande högre (t.ex. vid uthyrning av studion, vid reklamförsäljning). Men om radion har en stor omsättning kan man tjäna pengar på detta. Flertalet föreningar som är verksamma inom närradion betalar dock moms vilket innebär att man får betala samma pris som en konsument i handeln för exempelvis en cd-spelare. Någon reklamskatt utgår inte för radioreklam.

Övriga utgifter
Bland övriga kostnadsslag märks

- Tekniskt underhåll, förnyelse av tekniken
- Ljudband/minidisc för referensband, reportage etc.
- Cd-skivor för radions musikutbud
- Medverkande arvode/reseersättning
- Tele och porto, Internet e-post och webb
- Allmän administration/kontor
- Medlemsavgifter till närradioförening och riksorganisationer
- Information och marknadsföring

En samlad bedömning
Det är omöjligt att ange någon summa för vad en närradiostation kan kosta att sätta upp och driva. Alltför många variabler spelar in på en sådan kalkyl. En väl oberäknelig faktor är exempelvis hur stort frivilligt engagemang som kan förväntas i verksamheten. Men för att idag upprätta och driva en ny föreningsbaserad närradiostation i en medelstor stad bör man räkna med bruttokostnader på mellan 300.000 och 800.000 kr per år.

Man säga att 600.000 kr per år är ett minimum om man utgår ifrån att ha *en* person (utan lönebidrag o.d.) anställd. Detta gäller dock endast om man byggt upp något som liknas vid en *radiostation* d.v.s. en samlad radioverksamhet som förutom sändarna tillhandahåller medlemsföreningarna studiofaciliteter och administrativa tjänster. Oftast byggs en sådan verksamhet upp av en närradioförening.

Driver närradioföreningen verksamheten enbart som en sändarservice som medlemmarna är kopplade till med egna ledningar från egna studios måste man räkna fram kostnader på annat

sätt. Så fungerar det exempelvis för Stockholms Närradioförening, som enbart tillhandahåller medlemmarna tre sändare på lika många frekvenser. I sin helhet blir dock *den samlade kostnaden* för sådan närradioverksamhet betydligt högre än i det förstnämnda exemplet. Att använda många olika studios med var och en egna ledningar till sändarna på samma frekvens blir förstås ett ineffektivt nyttjande i förhållande till en radiostation med all verksamhet samlad på ett ställe.

Ett närradioverksamhet som enbart bygger på att medlemsföreningarna har egna studios och ledningar innebär också att det kan bli ekonomisk oöverstigligt för nya medlemmar att börja nyttja frekvensen. Till skillnad mot i Stockholm tillhandahåller Göteborgs Närradioförening till självkostnadspris de medlemmar, som inte har egna resurser, två studiofaciliteter i anslutning till sitt kansli och sändarkontroll.

Hur man än ser på frågan så är f.n. ekonomin vårt största problem. År 2003 betalade vi kr 57.600:- i sändarhyra och i år har vi betalt kr 60.925:-. Det gör att Sundsvalls Närradioförening f.n. måste ta ut kr 37:- per sändningstimme av sändande föreningar. För den som sänder skyddad musik så kostar STIM, Ifpi/SAMI också en del. Blir vi färre sändande föreningar så blir kostnaden för varje timme allt högre. Det blir en ond cirkel och snart är närradion i Sundsvall ett minne blott.
(kassören i Sundsvalls Närradioförening)

5 LOKAL TELEVISION

5.1 Regelverket

Det allmänna skall eftersträva att radiofrekvenserna tas i anspråk på ett sätt som leder till vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet[1]

Lokala kabelsändarföretags verksamhet regleras genom 6, 7 och 8 kap. i Radio- och tv-lagen (1996:844). Nedan återges de viktigaste delarna i lagtexten.

8 kap. Vidaresändningar i kabelnät

2 § Var och en som äger eller annars förfogar över en anläggning för trådsändning där TV-program vidaresänds till allmänheten och varifrån sändningarna når fler än 100 bostäder skall i varje kommun där han eller hon har en sådan anläggning kostnadsfritt tillhandahålla ett särskilt bestämt utrymme för sändningar av TV-program från ett eller flera av Radio- och TV-verket utsedda företag (lokala kabelsändarföretag).

4 § Den som vidaresänder TV-program med hjälp av radiovågor på frekvens över 3 gigahertz skall i varje kommun där han eller hon bedriver en sådan verksamhet kostnadsfritt tillhandahålla ett särskilt bestämt utrymme för sändningar av TV-program från ett eller flera lokala kabelsändarföretag.

5 § Ett lokalt kabelsändarföretag skall vara en sådan juridisk person som har bildats för att bedriva lokala kabelsändningar och som kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet.

Ett lokalt kabelsändarföretag skall i sin sändningsverksamhet sträva efter vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet.

Radio- och TV-verkets förordnande av lokala kabelsändarföretag skall avse högst tre år.

6 § Radio- och TV-verket får medge undantag från skyldigheterna enligt 2 och 4 §§ om det finns särskilda skäl till det.

6 kap. Sändningarnas innehåll m.m.

9 § Den som sänder program enligt denna lag skall använda en sådan beteckning för sina sändningar som har godkänts av Radio- och TV-verket. Beteckningen skall anges minst en gång varje sändningstimme eller, om detta inte är möjligt, mellan programmen.

7 kap. Reklam och annan annonsering

8 § Om ett program som inte är en annons helt eller delvis har bekostats av någon annan än den som bedriver sändningsverksamheten eller som framställer audiovisuella verk (sponsrat program), skall på lämpligt sätt i början och slutet av programmet eller vid ettdera tillfället anges vem eller vilka bidragsgivarna är. I sökbar text-TV skall ett sådant meddelande lämnas löpande. - - - Ett program som huvudsakligen handlar om nyheter eller nyhetskommentarer får inte sponsras.

11 § Ett lokalt kabelsändarföretag får inte sända reklam såvida det inte är fråga om meddelanden som avses i 8 §.

[1] Yttrandefrihetsgrundlagen 3 kap. 2 §

> 12 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte för sådan reklam som den sändande gör för sin programverksamhet.

Radio- och tv-verket är den myndighet som kan förordna ett lokalt kabelsändarföretag. Ett förordnande gäller högst tre år och sker efter ansökan av en svensk juridisk person. Radio- och tv-lagen ställer inte några särskilda krav på vilken organisationsform ett lokalt kabelsändarföretag har. Det ska emellertid vara en juridisk person som har bildats för att bedriva lokala kabelsändningar och som kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet (8 kap. 5 §).

Ett lokalt kabelsändarföretag ska i sin sändningsverksamhet sträva efter vidaste möjliga yttrande- och informationsfrihet (7 kap. 11 §). I radio- och tv-lagen finns det emellertid inte några bestämmelser med krav på att sändningsverksamheten ska bedrivas exempelvis opartiskt. De lokala kabelsändarföretagen är således inte ålagda att beakta objektivitet eller balans i programverksamheten.

Med ett förordnande av Radio- och TV-verket följer en särskild rätt att få sända kostnadsfritt i ett kabelnät. Nätinnehavaren är nämligen skyldig att bereda ett gratis sändningsutrymme för denna sändningsform om nätinnehavarens kabelnät når fler än 100 bostäder i en kommun. Om nätinnehavaren har minst den täckningsgraden måste nätinnehavaren i varje kommun där en sådan anläggning finns tillhandahålla ett särskilt bestämt utrymme (högst en kanal) för lokala kabelföretags sändningar (8 kap. 2 §). Skyldigheten att upplåta en gratiskanal syftar till att vidga yttrandefriheten och ge mindre resursstarka aktörer tillgång till mediet. Ett förordnande gäller normalt bara en kommun.

En sändning via kabelnät kan vara i juridisk mening av två slag – en vidaresändning eller en ursprunglig sändning. En *vidaresändning* i kabelnät är en samtidig och oförändrad återutsändning av ett program från en sändare på jordytan eller från en satellit. Det är på detta sätt kabelanslutna hushåll tar emot rikskanalerna (SVT1, SVT2 och TV4) samt de svenska och utländska satellitkanalerna (t.ex. TV3 och Kanal 5). En *ursprunglig sändning* i kabelnät förs direkt ut i nätet från t.ex. en studio. Dessa sändningar kan vara både lokala/regionala (t.ex. Öppna Kanalen i Göteborg, Jönköpings Lokal-tv-förening, och mer eller mindre rikstäckande). De flesta sändningar genom kabelnät är vidaresändningar. Det innebär att de flesta kanaler som tv-konsumenten har i sin kabel-tv är kanaler som antingen sänds över marknätet eller som vidareförmedlas via satellit, och som sedan går ut i kabelnätet.

I radio- och tv-lagen finns även regler om att felaktiga uppgifter bör beriktigas när det är befogat (6 kap. 3 §) och att program med grovt och verklighetstroget våld eller pornografi inte får sändas när det finns en betydande risk för att barn ska se programmen (6 kap. 2 §).

I denna rapport har också beaktats de lokala kabelkanaler som sänder utan ett förordnande som lokalt kabelsändarföretag. Denna verksamhet regleras i radio- och tv-lagen enbart i 2 kap. så till vida att den som bedriver en sändningsverksamhet för vilken det inte behövs tillstånd skall anmäla sig för registrering hos Radio- och tv-verket. I anmälan skall anges namn, firma eller motsvarande, ställföreträdare för juridisk person, postadress och telefonnummer och uppgift om den verksamhet som bedrivs (3 §).

5.2 Historik

Icke-kommersiella tv-sändningar utanför public service-sfären diskuterades redan i 1960 års radioutredning. I förslaget om den *särskilda rundradion* som senare ledde till närradion här fanns även televisionen med i visionerna (se 4.2). Vid sidan av närradio användes under 70-talet begreppet *när-tv* och viss verksamhet drevs också i försöksform i centrala antennsystem och lokala kabelnät i bostadsområden.

Utbildningsradions föregångare TRU - *Kommittén för Radio- och tv i utbildningen* – drev 1974-75 i Kiruna tillsammans med public servicekoncernen Sveriges Radio AB och kommunen ett försök med Kabelvisionen. Här fanns då ett av landets största kabelnät med ca 1.700 hushåll. Kanalen fick oväntad draghjälp genom den stora gruvstrejken i mars 1974 och nådde vid vissa tillfällen 50 procent av tittarna. Utvärderingen visade bl.a. att tittarna ansåg Kabelvisionen gav den bästa rapporteringen om konflikten; överlägset bl.a. riks-tv och tidningar.[1]

1983 inledde SR och dåvarande televerket ett tvåårigt kabel-tv-försök i Lund som avsåg att nå 12.000 hushåll 1985. I försökets samrådsgrupp ingick representanter från Lunds kommun, Universitetet, televerket, SVT i Malmö, UR i Lund, tidningarna Arbetet och Sydsvenskan samt landstinget. Ett av motiven att välja Lund var möjligheten att kunna vidaresända marksända tv-kanaler från utlandet d.v.s. danska och tyska kanaler. En kanal skulle vidare vara lokalt sammansatt och vara tillgänglig för publiken utan extra kostnad. UR hade ansvaret för denna kanal och hade som stöd för verksamheten en redaktion med representanter även från landstinget, kommunen, studieförbund, universitetet och *Sveriges Dövas Riksförbund.*

Liknande försök gjordes inom ramen för SVT:s sändningsrätt med start 1984 i *Borås, Göteborg, Jönköping, Norrköping, Sundsvall/Timrå, Södertälje, Upplands Väsby* och *Västerås*. Massmediekommittén drog slutsatsen av försöken att SR-företagens sändningsrätt inte var ändamålsenlig att använda som grund för lokal produktion för kabelnät. Kommittén behandlade frågan om s.k. lokala egensändningar i kabelnät och såg sådana

> som ett mycket värdefullt tillskott i den lokala kultur- och mediemiljön. Speciellt gäller detta om verksamheten medför att program- och meningsyttringar som eljest inte kan nå allmänheten ges chanser att göra det, liksom om sändningarna rent allmänt kan bidra till att skapa en mer pluralistisk mediesituation på orten ifråga.[2]

Kommittén hade tagit till sig erfarenheter i andra länder och konstaterade att ”de lokala kanalerna kan som regel inte bära sina egna kostnader genom avgifter från abonnenterna”. Man pekade därför på behovet av stöd och stimulans i olika former. Kommittén förslog dock inget annat än nätägaren utan kostnad för nyttjaren skulle tillhandahålla en särskild kanal – eller som man skriver i betänkandet; en s.k. *öppen kanal.* Kommittén föreslog att ett lokalt operatörsföretag skulle kunna få tillstånd att sända i den särskilda lokala kanalen. I några remissyttranden förordades att kommunen alltid skulle vara med i kabelsändarföretagen och i ett fall förordades att samordningsansvaret skulle läggas hos den lokala närradioföreningen.

Regering och riksdag beslöt dock att tillstånd till satellitsändningar skall kunna ges till kabelnätsinnehavare och till s.k. *lokalt kabelsändarföretag*. Dessa skulle vidare få tillstånd att upplåta kanaler i ett kabelnät åt andra för egensändningar. Tillstånd att själva få bedriva sådana sändningar skulle däremot endast de lokala kabelsändarföretagen få.[3] Lagtexten formulerades så att ett tillstånd kunde ges en ”juridisk person som har bildats för att bedriva

[1] *Kabelvision Kiruna – försök med en ny kanal* DsU 1975:8
[2] *Via satellit och kabel* Massmediekommitténs slutbetänkande SOU 1984:65
[3] Prop. 1984/85:199.

lokala kabelsändningar och i vilken ingår företrädare för olika intressen och meningsriktningar inom tillståndsområdet (lokalt kabelsändarföretag)". Tillstånden skulle ges av dåvarande Kabelnämnden (föregångaren till Radio- och tv-verket).

Ett lokalt kabelsändarföretag blev redan från början en teknisk-juridisk konstruktion som syftade till ett brett deltagande. Organisationsformerna blev i början blandade; aktiebolag, stiftelse och ideell förening. Idag används enbart ideell förening. I propositionen eller i riksdagsbehandlingen 1985 framkom inget om informations- och utbildningsinsatser skulle behövas för att skapa intresse och för att utveckla sådan här verksamhet i kommunerna t.ex. i samverkan med medieverkstäder och skolor. Inte heller föreslogs något statligt stöd för att bygga upp denna särskilda modell av lokal television i hela landet.

Dock hade Kabelnämnden 1985-1993 i uppdrag att fördela ett visst statsbidrag i form av ett lokalt programstöd för "verksamhet som kan främja ett allsidigt utbud av lokalt producerade program i kabelnät". Det handlade om cirka 1 miljon kronor per år (se vidare 6.11.4).

Begreppsapparaten med sådant som *lokalt kabelsändarföretag, egensändningar, lokala sändningar, vidaresändning, programkanal, upplåtelse* och *nätinnehavare* bidrog inte till att tydliggöra de nya möjligheterna för gemene man.

De första sex lokala kabelsändarföretagen som förordnades 1986 var

- Föreningen Kabel-TV i Stockholm (idag *Öppna Kanalen*)
- Stiftelsen Uppsala Lokal TV (idag Föreningen *Uppsala Lokal TV)*
- Norrköpings Kabelsändarföretag (idag *Kanal Norrköping – public access kanal*)
- Malmö När TV AB (idag *Öppna Kanalen*)
- Stiftelsen Landskrona Vision (idag *Öppna Kanalen* ansökt 2004)
- Stiftelsen Västerås Vision (idag *Öppna Kanalen*)

Ingen av dessa finns kvar idag, men nya lokala kabelsändarföretag har tagit vid och sänder idag på samtliga dessa orter (angivna inom parentes ovan). De två äldsta lokala kabelsändarföretagen idag finns Jönköping och Skövde.

Att kabelnäten inte nådde alla hushåll blev man alltmer medveten om och det började ställas krav på lokala etersändningar. Det fanns på den tiden också tekniskt utrymme i för detta i det analoga frekvensområdet (UHF) och dessutom såg många det som naturligt att sända tv i etern på samma sätt som närradion. 1987-1988 ansökte man i 15 kommuner hos regeringen att få sända i etern (se vidare 5.5.3).

5.3 Verksamheten idag

5.3.1 Tv-landskapet

Nationella eller regionala tv-kanaler
Det finns idag tre svenska tv-kanaler, *SVT1, SVT2* och *TV4,* som sänder rikstäckande. Samhällsägda SVT, som även distribuerar Utbildningsradion, är de två public service-kanalerna. Dessa finansieras genom den tv-avgift *3,4 miljoner tv-hushåll* betalar årligen via Radiotjänst AB. Privatägda TV4 AB har ett public service-*liknande* uppdrag, men finansieras genom reklam. Det finns dessutom ett antal reklamfinansierade svensktalande kanaler som sänds från utlandet i första hand London via satellit. TV3, ZTV och TV8 ägda av MTG i Stenbeckssfären. Kanal 5 har amerikanska ägare. Dessutom finns ett antal filmkanaler ägda av MTG, TV4 eller Canal Plus samt många utländska s.k. nischkanaler med sport, nyheter.

Någon lokal tv-verksamhet genom etersändningar finns inte annat än till namnet. Nyhetssändningar i ”lokal-tv” från SVT och TV4, som går via etern, är regionala sändningar som omfattar minst ett eller flera län. Detta gäller även i digitala marknätet där Nollettan sänder i Östergötland.

Sändningar via satellit direkt till svenska hushåll sköts av två konkurrerande företag*; Canal Digital* och *Viasat*, som ägs av norska Telenor resp. MTG. Marknäten - d.v.s. trådlösa sändningar från radiomaster i Sverige - ägs och drivs av statligt ägda bolaget Teracom. I det nuvarande analoga nätet sänds enbart SVT och TV4, medan utbudet i det digitala marknätet innehåller åtskilliga av de kanaler som också sänds över satellit och kabel.

Av de cirka 4,4 hushållen i Sverige beräknas cirka 4,1 miljoner inneha tv-mottagare. Av dessa hushåll tar omkring 32 procent emot tv-program från sändningarna i marknätet, cirka 44 procent genom kabel-tv-nät och cirka 27 procent genom sändningar över satellit. I Sverige startade utbyggnaden av kabelnät för vidaresändning av program från satelliter 1984. Idag har ca 2,5 miljoner hushåll tillgång till kabel-tv.

Nätinnehavare är den som äger eller förfogar över ett kabelnät. Förfogar över nätet gör den som efter avtal med fastighetsägaren bestämmer t.ex. vilka kanaler som ska finnas i nätet eller vilken kanalplats en tv-kanal ska ha. Det finns cirka 70 nätinnehavare i Sverige. De fyra bolag[1] som har flest anslutna hushåll är *Com hem ab* 1.400.000, *Canal Digital Kabel-TV* 222.000, *UPC Sverige* 277.000 och *Kabelvision AB* 300.000 hushåll.

De tre förstnämnda kabeloperatörer sänder även digitalt. De flesta av com hems anslutna hushåll har möjlighet att ta emot digitala sändningar. Com hem, liksom UPC, erbjuder förutom traditionella tv-sändningar även ”pay-per-view”. Tjänsten innebär att tv-tittaren kan beställa film, sportevenemang och musikprogram. Tv-tittaren betalar endast för den eller de filmer som han beställer.[2]

Lokala tv-kanaler

All lokal-tv i Sverige sänds enbart via kabel. Antalet *aktiva* lokala kabel-tv-stationer i Sverige uppskattas vara totalt 100.[3] De flesta drivs i icke-kommersiellt syfte, endast ett fåtal drivs (fortfarande) kommersiellt. Några är registrerade av Radio- och tv-verket för kabelsändningar, som även kan ske rikstäckande. Det är endast de *lokala kabelsändarföretagen,* som är något så väl kända. Övriga kanaler är i bästa fall kända i sitt sändningsområde, men kan förtjäna mer uppmärksamhet.

Tab. 4 Antalet lokal-tv-kanaler i Sverige 2004

Lokala kabelsändarföretag (förordnade) icke-kommersiell	30
Lokal kabel-tv icke-kommersiell	61
Lokal kabel-tv kommersiell*	9
Totalt	100

* här ingår två registrerade kabelbolag (Com hem och UPC)

[1] *Com hem* startades och ägdes tidigare av *Telia* (staten) och ägs numera av riskkapitalbolaget *EQT* i Wallenbergsfären. EQT ägde tidigare *UPC*, som dessförinnan hade startats och ägts av Stockholms stad under namnet *Stjärn-tv* samt under en kort mellanperiod av ett företag i Singapore. UPC har sin huvudägare i USA. *Kabelvision* ägs av Tele2 i Stenbecksfären och är enligt branschuppgifter våren 2004 till salu. I *Canal Digital,* ägd av norska Telenor, ingår numera också kabelbolaget *SOL*.

[2] *Medieutveckling* Rapport från Radio- och tv-verket 2004-05-17

[3] Det finns något fler registrerade än aktiva hos Radio- och tv-verket.

Sammanfattningsvis kan konstateras att cirka 90 procent av lokal-tv i Sverige bedrivs i icke-kommersiella former. Den totala publikpotentialen för dessa 90 tv-stationer uppskattas för närvarande till ca två miljoner hushåll. Majoriteten av dessa (1,25 miljoner hushåll) nås av lokala kabelsändarföretag. Den samlade publikpotentialen för kommersiell lokal-tv beräknas för närvarande ej överstiga 50.000 hushåll.[1]

Lite mer än hälften av landets 4,1 miljoner tv-hushåll nås inte av *lokal television* beroende på att till skillnad mot närradion är de lokala kanalerna begränsade till kabeldistribution. Sådana kanaler kan därför i teoretisk mening inte nå mer än knappt halva landets befolkning. Kabel-tv-näten i Sverige anses dessutom nu vara fullt utbyggda. Sändningar per bredband via Internet *(ip-tv)* bedöms vara enbart en *kompletterande* distributionsform de närmsta tio åren (se vidare 5.4.2). Marksänd digital-tv kan förändra förutsättningarna för dessa icke-kommersiella kanaler; de kommer första gången att kunna nå ut till *samtliga* hushåll inom sitt verksamhetsområde.

5.3.2 Lokala kabelsändarföretag idag

Det finns 30 s.k. lokala kabelsändarföretag, som har fått statliga förordnanden för att få kostnadsfri distribution i kabelnät inom respektive kommun. Detta är vad vi vanligtvis ser som de icke-kommersiella lokala tv-kanalerna och ofta benämner Öppna Kanaler. Ett lokalt kabelsändarföretag förordnas för en treårsperiod av Radio- och tv-verket vilket i praktiken innebär en slags koncession för att få kostnadsfri distribution i kabelnäten. Normalt förordnas en kanal per kommun vilket innebär att ett lokalt kabelsändarföretag i praktiken får ett sändningsmonopol ifråga om kostnadsfri distribution. Genom överenskommelse med kabelnätsägaren kan signalen även distribueras in i grannkommunerna.

Granskningsnämnden för radio och tv genomförde 2003 en kartläggning av alla lokala kabelsändarföretag.[2] *Granskningsnämnden* kom fram till att sändningarnas omfattning varierar kraftigt. Några lokala kabelsändarföretag bedriver inga regelbundna sändningar alls, medan enstaka företag i framförallt storstadsregionerna har ett förhållandevis stort programutbud.

Sändningsverksamheten enbart mätt i sändningstid ger en bild av att lokal-tv-verksamheten i Sverige är stor och utbredd. Att det bedrivs sändningar hela eller stora delar av dygnet innebär emellertid inte att det visas program under motsvarande tid. Sändningarna består tvärtom främst av annat än program, nämligen av bild- och textslingor, tablåer och annan utfyllnad.

Granskningsnämndens slutsats var att omfattningen av lokal-tv-verksamheten i Sverige är klart begränsad. Den genomsnittliga programtiden under en normalvecka för de som har regelbundna sändningar är cirka tio procent av den totala sändningstiden. Då är även programrepriser medräknade. Slingor och annan utfyllnad upptar i genomsnitt närmare 90 procent av sändningstiden. Få kabelsändarföretag producerar ett så stort material att hela eller ens stora delar av programtiden fylls med originalsändningar. Det normala får snarare anses vara att programverksamheten till övervägande del utgörs av repriseringar.

Denna lokal-tv-verksamhet i Sverige visar upp en viss programbredd, men bredden finns inte i varje enskilt sändningsområde. Några lokala kabelsändarföretag har tvärtom en programverksamhet, som är uppbyggd kring en enstaka eller ett fåtal programtyper. Exempel

[1] Regionala sändningar i det marksända digital-tv nätet ingår inte i denna uppskattning.
[2] De *icke förordnande,* enbart registrerade, lokala kanalerna ingick inte i granskningen.

på programtyper som förekommer ofta är religiösa program, samhällsinformation och student-tv.
De flesta sändningarna är lokala och produceras av de lokala kabelsändarföretagen själva eller av deras medlemmar.

Studien visar att ett visst samarbete mellan sändarföretag äger rum idag, men att samarbetet inte är särskilt utbrett. Hälften av sändarföretagen uppger att det inte förekommer något utbyte alls med andra sändarföretag. Det förekommer även utbyte av material och information mellan olika student-tv-kanaler i Sverige och utomlands. Flera av sändarföretagen har gjort studiebesök hos andra sändarföretag och det förefaller finnas ett intresse av att utöka den typen av sammankomster och utbyten.

Det är relativt vanligt med samarbete mellan ett sändarföretag och den kommun vars område sändarföretaget bedriver sändningar i. Ett sådant samarbete kan innebära såväl hjälp med utsändningar från kommunfullmäktigesammanträden som bidrag med teknisk utrustning och annan hjälp med sändningsmöjligheter. Andra samarbeten som är vanligt förekommande är med medieinriktade gymnasieskolor, högskolor och universitetet. Ofta är exempelvis gymnasie- och högskolor medlemmar i sändarföretaget och producerar respektive sänder som föreningsmedlemmar. Samarbetena kan emellertid handla även om annat än strikt programproduktion rapporterar Granskningsnämnden.[1]

Några lokala kabelsändarföretagen sänder inte alls. Exempelvis sänder TV Berg enbart närradio. En del har mycket sändningstid genom repriseringar av program vilket numera underlättas av datorstyrd teknik. Man kan säga att de mest aktiva kanalerna är de som sänder mycket nyproduktion och har en bredd i utbudet. Därmed liknar de också mer en tv-station. Som sådana kan man betrakta kanalerna i *Göteborg, Jönköping, Malmö, Lund, Lysekil, Skövde, Stockholm* och *Västerås.*

Det finns dock på flera av de andra orterna ambitioner att utveckla kanalerna på liknande sätt bl.a. genom regionalt samarbete med andra kanaler. Här kan nämnas att Öppna kanalen i *Eskilstuna* nu samverkar och sänder i samma nät som Öppna Kanalen i *Västerås.* Avesta-Borlänge och Falun upprättar ett programnätverk *Dala Kanal*. *Trollhättan* har ett regionalt samarbete med Uddevalla och Lysekil liksom att samarbete med Göteborg diskuteras. Regional samverkan diskuteras ifråga om *Järfälla, Nacka, Sollentuna, Stockholm* och *Södertälje.* På samma sätt diskuteras kring en Öppen Kanal i Skåne *(Malmö, Landskrona, Lund m.fl.)*. En livaktigt student-tv håller på att utvecklas i Uppsala, som bygger upp ett närmare programsamarbete mellan de 8-10 student-tv-föreningarna som finns runt om i landet.

Många kanaler har planerats under åren, men aldrig kommit igång beroende på skilda problem. Inte ovanligt är att man inte kunnat samla tillräckligt med intressenter (organisationer) bakom ett lokal kabelsändarföretag eller också har de tekniska problemen med att nå kabelnätet/näten från en studio blivit oöverstigliga. Det kan också handla om att man delat kanal med en kommersiell aktör som gått omkull eller haft samarbetsproblem med (se 5.6.2). Bland de orter som på detta sätt ”varit på gång” på olika sätt de senaste fem åren kan nämnas *Arvika, Botkyrka, Borås, Karlstad, Nyköping, Tyresö, Täby, Uddevalla, Upplands Väsby*, *Varberg* och *Värnamo.* Nya kanaler rapporteras för närvarande vara under planering i *Askersund, Kramfors, Landskrona* och *Växjö.*

[1] *Vad sänder lokal-TV? En studie av de förordnade lokala kabelsändarföretagens sändningar 2003* Granskningsnämndens rapportserie - Rapport nr 12

Intresset för att starta lokala kanaler synes ha ökat de senaste 1-2 åren. Skälen till detta kan bland annat vara att den idag enda aktiva intresseorganisationen *Riksförbundet Öppna Kanaler i Sverige* (se 6.10.1) har lyckats stimulera intresset runt i landet. Man har bedrivit aktiviteter som kunnat finansieras genom regeringens projektstöd 2003-2004. Med denna finansiering driver Riksförbundet Öppna Kanaler ett nationellt projekt igång kallat *projekt plattform.* Syftet med projektet har varit att sammanföra och samla erfarenheter från de icke-kommersiella lokala tv-stationerna. Man har också arbetat med utbildningsinsatser och utvecklat tv-mediet till ett debattvänligt forum för folkrörelserna. Konferenser på regional och nationell nivå har hållits runt om i landet vilket har lett till att nätverk mellan tv-stationerna har byggts upp. Ett månatligt nyhetsbrev - *Public Access* - har kunnat ges ut.

Inom projekt plattform har skapats olika delprojekt. En del av delprojekten fungerar som pilotprojekt och är tänkta att fungera som exempel på hur man kan arbeta i framtiden. Flera pilotprojekt har börjat spridas till flera tv-stationer. Ett delprojekt är satsningen att låta fyra tv-stationer tillsammans hålla i utbildningsverksamhet med ett lokalt studieförbund. I delprojektet stöttar projekt plattform den lokala tv-stationen både ekonomiskt och erfarenhetsmässigt. Det lokala studieförbundet går också in med ekonomiskt stöd och arbetar fram en kursplan tillsammans med tv-stationen.

Det nationella delprojektet *Media aperta* arbetar med tekniska, upphovsrättsliga och nätverksbyggande frågor. Inom projektet utvecklas bl.a. ett program som gör det möjlighet att låta en vanlig persondator att fungera som ett sändningssystem där filmer, dokumentärer och andra tv-program lagras på datorns hårddisk. Via ett sändningsschema som ingår i datorprogrammet kan tv-stationens sändningar av tv-program skötas helt datoriserat vilket medför möjligheter att sända utan dyra personalkostnader och på s.k. obekväm arbetstid. Inom *Media aperta* ingår också ett datoriserat nätverk som ger tv-stationerna möjlighet att via Internet byta tv-program med andra tv-stationer på ett enkelt och billigt sätt.

För att underlätta för folkrörelser som har svårt att nå ut i medierna och skapa sin egen debatt har delprojektet *Tre kamera* startats. Ett mobilt tv-studiosystem tagits fram, som med modern teknik och enkel pedagogik, kommer att erbjuda folkrörelser och föreningar möjlighet att nå ut med sina aktiviteter och debatter i tv-mediet. Det mobila tv-systemet skall också fungera som en ledstjärna för de icke-kommersiella tv-stationerna hur de med små ekonomiska medel kan få ett professionellt verktyg som kan höja deras produktionsnivå enligt riksförbundet.[1]

Digitaliseringen har också lett till att produktions- och sändningsteknik blivit både billigare *och* bättre vilket i sin tur gör att fler kan bli engagerade i lokal tv-verksamhet. Dessutom är det sannolikt att de framtida möjligheterna med större räckvidd genom etersändning via marksänd digital-tv har spätt på intresset.

Öppna Kanaler

Flera lokala kabelsändarföretag ser sig idag vara ”Öppna kanaler” i sin sändningsbeteckning och/eller kallar sig som sådana i allmänhet. Den första Öppna Kanalen startade i Stockholm 1993 och i Göteborg 1994 då man tog över efter *TV-Stockholm* respektive *Kållevisionen.* I en forskningsrapport 2000 ges en ingående beskrivning av den historiska och ideologiska bakgrunden till utvecklingen av Öppna Kanalen i Göteborg.[2]

Riksförbundet Öppna Kanaler genomförde tidigare (i mars-april 2003) en inventering av resurser och verksamhet vid samtliga lokala kabelsändarföretag i Sverige. Det fanns då 31 lokala kabelsändarföretag varav tio var Öppna kanaler d.v.s. medlemmar i Riksförbundet. 29

[1] projektledare Mathias Persson 2004-08-25

[2] *Öppna Kanalen i Göteborg – utvecklingen av en lokal TV-verksamhet* Marianne Björkemarken (2000)

av dessa kanaler nådde tillsammans 1.240.000 hushåll i 52 kommuner. Riksförbundets medlemmar når 906.000 (73 %) av dessa hushåll i 28 kommuner och dominerar därmed denna sektor.

24 av 30 lokala kabelsändarföretag sänder i *com hems* kabelnät vilket också speglar bolagets marknadsdominans i landet. Stockholmsbaserade *UPC* når större delen av kabelhushållen i Stockholm, Järfälla och Botkyrka även om com hem är en betydande operatör även här. På nio orter är lokala kabelsändarföretag beroende av en enda operatör.

De 29 lokala kabelsändarföretag hade tillsammans 452 *medlemsföreningar* varav hälften är aktiva d.v.s. producerar själva program. Största medlemskåren hade Stockholm med 56 medlemsföreningar följda av Göteborg 44, Västerås och Skövde 34 bland de Öppna Kanalerna. Bland övriga kan noteras Södertälje 42 och Järfälla 39. Antalet medlemsföreningar avspeglar dock inte aktiviteten vid resp. lokala kabelsändarföretag. I Stockholm är så gott som samtliga medlemsföreningar aktiva och producerar egna program medan i Skövde fyra föreningar och i Västerås tolv. Av Södertäljes 42 föreningar är det endast en (1) som är aktiv. Stockholm hade inte oväntat flest *sändningstimmar* under året; 3.300 timmar. Övriga med fler än 1.000 sändningstimmar var Lund 2.000, Eskilstuna 1.776, Västerås 1.637 och Göteborg 1.035 tim.

Hälften av lokala kabelsändarföretag (14) rapporterar att man har *egen studio*. I Jönköping handlar det om fem medlemsföreningar med egna studios som är kopplade till kanalen. På sex orter tillåter kanalerna inte att *program sänds på utländska språk* utan översättning till svenska. *EU-parlamentet* simultantolkat på svenska, sändes direkt av fem Öppna kanaler (Göteborg, Jönköping, Malmö, Skövde och Västerås) mellan 204 och 282 timmar 2002. Av dem som inte sänder EU-parlamentet är ytterligare 14 intresserade av att få göra detta. *Kommunfullmäktige* sänds direkt i sex städer (Jönköping, Lund, Skövde, Södertälje, Uddevalla och Västerås). I Stockholm sändes landstingsfullmäktige[1].

Digital Video i olika former används numera som sändningsformat för 13 lokala kabelsändarföretag. Nio använder redan hårddisk (dator) för att sända. Två kanaler använder DVD. Inom produktionen dominerar Digital Video ännu mer; 22 använder detta format även om en hel del också har kvar S-VHS. Endast sex av stationerna rapporterar att de har anställd personal eller tillgång till anställd personal, som även har andra arbetsuppgifter. I övrigt uppges personal utgöras av personer på arbetsmarknadspolitiska åtgärder och i hög grad ideella insatser.

Öppna Kanalen i Stockholm är landets största lokala kabelsändarföretag och når 360.000 hushåll i Stockholm och nio grannkommuner. Sedan ovanstående inventering gjordes har föreningen ökad sitt medlemsantal till 60 sändande föreningar som vardera betalar en årsavgift om 8.500 kr (2004). I början av juni 2004 sändes 73 tim/vecka och sändningstablån är nära nog fullbokad på alla attraktiva sändningstider (d.v.s. kvällar och hela helgerna). Detta är ett skäl till att man i Stockholm till skillnad mot fem andra Öppna Kanaler i landet inte direktsänder EU-parlamentet. Medlemsföreningarna måste nämligen prioriteras. (En aktuell programtablå finns som bilaga 4).

Det finns inte längre plats för alla, särskilt nya föreningar, som vill sända sina program på rimliga sändningstider d.v.s. sen eftermiddag och kvällar på vardagar och hela dagen och kvällen på lördag och söndag. Öppna Kanalen i Stockholm har framfört önskemål om att man bör överväga att få tillgång till *ytterligare en kanal.* Då skulle man exempelvis kunna pröva att låta respektive kanal få sin speciella karaktär.

[1] Upphört fr.o.m. 2004

Det är en stor variation av organisationer som sänder i dessa kanaler. Exempelvis i Öppna Kanalen i Göteborg har under 2004 följande hittills sänt i kanalen: *ABF, Angeredsgymnasiet, Arken Bibelcenter, Cymbal TV, Finska Pingstförsamlingen, Göteborgs IntegrationsCenter, Grizzly Photo, Grunden Media, JMG(Journalisthögskolan), Kontakt-Info Göteborg, Livets ord, LP-Väst, Media Klubb 7, Media Noor, Meros förlag, Scientologikyrkan, Smyrnakyrkan, TV Noor, Universitets-TV, GR-utbildning* och *Ordfront.*[1] Exempel på programutbud i två lokal kanaler utanför storstadsregionerna, Jönköpings lokal-TV och Kanal Lysekil, ges i bilaga 5-6.

Vid studie av de olika lokala kabelsändarföretagens tablåer är det överraskande att konstatera hur relativt få invandrarproducerade tv-program som sänds i Göteborg och Malmö i förhållande till Stockholm trots att dessa städer har en mycket hög andel invånare som har utländsk bakgrund (se även 7.1). I Malmö är det ytterst få program som sänds. Orsaken torde inte finnas i att intresset skiljer sig så mycket mellan de tre storstäderna utan i hur kanalerna i grunden är organiserade.

I Stockholm betalar man ingen sändningsavgift utan denna är inbakad i en hög årsavgift, som man får betala vare sig man sänder eller inte. Därför utnyttjas sändningsmöjligheterna till fullo. I de andra städerna betalar man förutom årsavgifter för varje sändning även repriser vilket leder till att man endast sänder om man har något nytt eller viktigt. Systemet i Stockholm kanske inte befrämjar programkvaliteten, men å andra sidan torde denna metod vara att föredra framför att under stor del av sändningstiden visa en pausslinga.

Det kan således finnas behov av att hitta sändningsmodeller, som befrämjar en bättre programaktivitet i de lokala kabelsändarföretagen. Mer kvantitet och mer kvalitet. Den modell som i år har tagits fram för den nya öppna kanalen *TV Sydney* i Australien kan vara ett bra alternativ (se 8.3.1) eftersom detta kan medverka till att kanalen blir mer sammanhållen och attraktiv för tittarna. Man får överväga huruvida det är möjligt att genom regelsystemet tvinga fram en effektivare sändningsverksamhet exempelvis genom att sätta som villkor för en förordnad kanal att den används för sändning av tv-program (inklusive reprisering) ett minimum timmar per dygn.

Kvalitén i programutbudet i de lokala kanalerna ifrågasätts ofta. Detta kan dock ses som en ganska orättvis betraktelse om man tar hänsyn till att det mesta produceras av frivilliga krafter som oftast inte har någon finansiering. I sammanhanget jämförs då med utbudet i de professionella kanalerna som omsätter miljardbelopp. Enbart Sveriges Television har 3.200 anställda. Öppna Kanalen i Stockholm har en (1) anställd.

I och med att tekniken gör det möjligt att med enkla medel åstadkomma en mycket hög visningskvalitet även i dessa tv-kanaler kan man alltmer koncentrera sig på kvaliteten i utbud och innehåll. Härvidlag kan man uppmärksamma Leif Furhammars resonemang 1997 om kvalitetskriterier för tv-program (se 7.3.5).

Jag tittar väldigt ofta på Öppna kanalen. Jag tycker det är en av de roligaste sakerna som vi har i det svenska tv-utbudet. Inte alltid så välgjorda program, men de är gjorda med hjärtat. Och dessutom de är väldigt annorlunda än den produktion som SVT och TV4 har.
(Statsminister Göran Persson i *TV Söder* september 2003)

[1] enligt uppgift från Öppna Kanalen i Göteborg maj 2004

5.3.3 Student-tv

Liksom studentradion (4.4.6) är student-tv en verksamhet som har en helt egen profil. Detta hindrar inte att student-tv idag ingår, som en del av den Öppna Kanalen eller motsvarande, i berörda universitets- och högskolestäder. Student-tv förekommer i varierande omfattning för närvarande i Jönköping, Luleå, Lund, Skövde, Umeå, Uppsala och Örebro, men har under senare år även förekommit i Eskilstuna-Västerås och Gävle.

Steve i Lund
Den ojämförligt största student-tv-kanalen är *Steve* i Lund, som helt dominerar den Öppna Kanalen där. Steve når ca 90 procent av Lunds hushåll, samt grannkommunerna Staffanstorp, Eslöv och Dalby. Steve, som bildades 1994, är Lunds enda lokala tv-kanal och den första tv-stationen i Sverige med att sända all sin produktion även över Internet. Steve har varit plantskola för en hel del studenter som sedan gått vidare till SVT och TV4. Dessutom tjänar Steve, som är en väl etablerad institution i Lund, i hög grad som en förebild för övriga student-tv-projekt runt om i landet. Steve samarbetar med utländska student-tv kanaler i första hand *UTV* i Köpenhamn och tre andra danska städer samt *STV* i Trondheim.

Öppna kanalen i Lund har idag enbart tre medlemmar; *Kommunen, Folkuniversitet* och *Akademiska Föreningen (AF)*. AF, som är den aktiva medlemmen, är en paraplyorganisation inom studentvärlden i Lund som ägs av Nationerna (studentföreningarna) i Lund. AF har tretton utskott med aktiva studenter, som sysslar med allt från teater, museiverksamhet, spex, föreläsningar till radio och tv. Steve är det utskott som sysslar med tv. Utskottet styrs primärt av AF som bestämmer budget och tillsätter förman för utskottet varje år. *Förmannen* får därefter sköta utskottet relativt fritt under verksamhetsåret men skall hela tiden rapportera till AF och meddela om budgeten behöver revideras.

De som är medlemmar i Steve betalar en viss avgift varje termin och måste också vara medlemmar i AF för att beviljas medlemskap i Steve. Förmannen och styrelsen bestämmer över utskottets verksamhet. Steve brukar varje år ha ett tiotal redaktioner, som fokuserar sig på olika genrer som kortfilm, musik, reportage, humor, debatt m.m. Varje redaktion har minst en producent som bär ansvaret för redaktionen. En redaktion brukar producera runt en timme program i månaden, vissa redaktioner producerar dock mer speciellt de som fokuserar på direktsändningar och debatter. När det är som mest aktivt produceras ca sju timmar tv i veckan.

De faciliteter som brukas i Lunds Öppna Kanal ägs och förvaltas av AF och Steve. All produktion sker digitalt och även avveckling sker digitalt från hårddisk. Det digitala materialet omvandlas dock till analogt format innan det når kabelleverantören. Steve har en stor studio på ca 80 kvm med fyra studiokameror. Tre persondatorer används vid redigering. Det finns tre kamerapaket för reportage som medlemmarna får boka via Internet. Ett radiolänksystem finns för att kunna direktsända från olika platser i Lund, bl.a. från stadshallen och kommunfullmäktigemöten. All sändning sker ifrån Steves lokaler, antingen sänds program från hårddisken eller direktsändningar från studion eller via radiolänk. Satsningen på professionell utrustning och radiolänksystem har betalat sig i längden. Medlemmarna känner att det är riktig utrustning de får arbeta med.

En av de stora produktionerna som Steve levererar varje månad är kommunfullmäktigesändningar. Videokonferenser, evenemangsinspelning, reklamfilmer och informationsfilmer är andra produkter som Steve levererar varje termin. Under verksamhetsåret 2003/04 genererade dessa produktioner 250.000 kr. En annan viktig

inkomstkälla är samarbeten med studieförbund, under ovanstående verksamhetsår genererade studiecirklar 160.000 kr. Steves samanlagda inkomst var ca 500.000 under verksamhetsåret och man går precis ihop ekonomiskt. Budgetens stora utgifter är främst löner och hyra. Förmannen är heltidsanställd och har en lön som genererar en inkomst som ligger på samma nivå som studiebidraget.

Öppna Kanalen/Steve i Lund har en annorlunda organisation jämfört med andra Öppna Kanaler. Dessutom är den sannolikt unik för en tv-station:

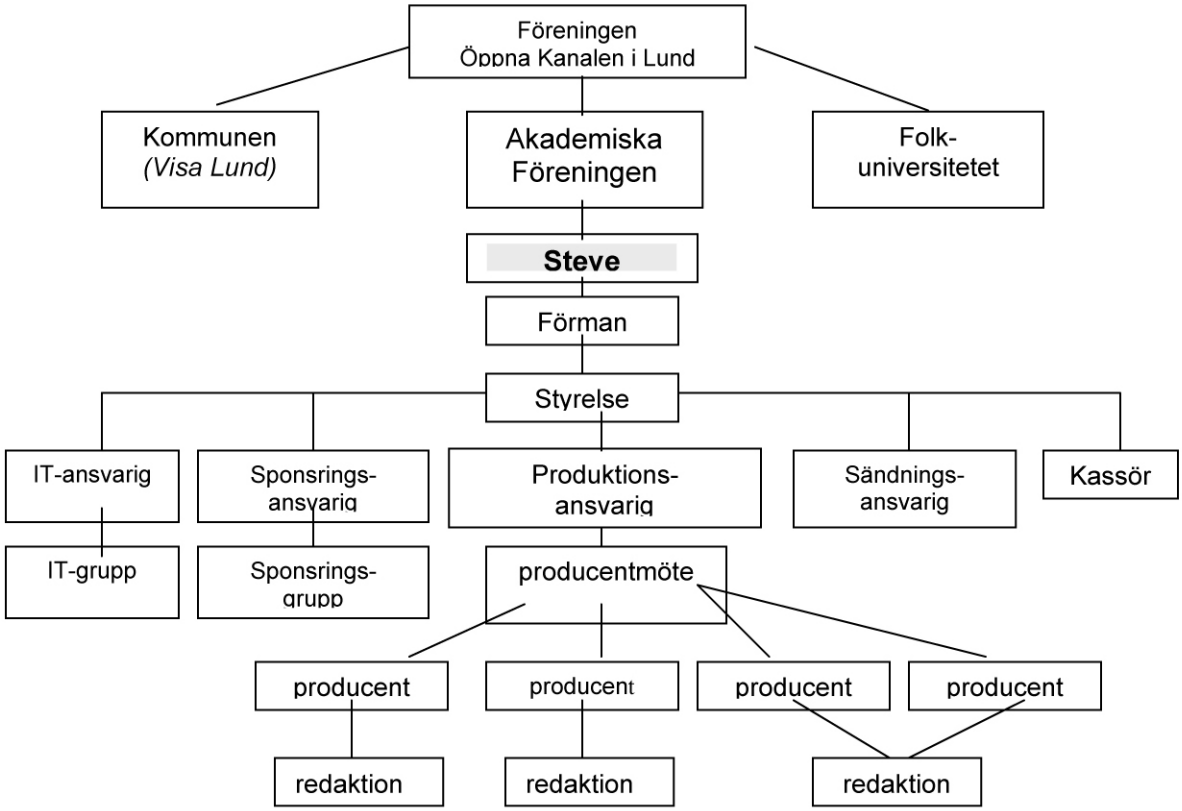

Öppna Kanalen i Lunds årsomsättning är noll kr, eftersom man har lyckats lägga all ekonomi hos AF och utskottet Steve. Öppna Kanalen i Lund har inga faciliteter utan enbart AF:s faciliteter nyttjas för avvecklingen. Det skulle medföra problem om en ny aktör skulle vilja bruka den öppna kanalen. Denna aktör blir beroende av AF:s goda vilja att sända andra medlemmars program. Nya aktörer kan i och för sig själv införskaffa den utrustning som behövs för att börja sända i Lunds Öppna Kanal, men ekonomin och kunskaperna som behövs för att starta egen sändningsverksamhet blir för höga. Det ligger helt enkelt i AF:s makt och ännu mer i Steves att besluta om någon ny aktör skall få sända på den öppna kanalen i Lund. AF och Steve sätter pris och ger ut tider i tablån. Om detta är ett problem kan diskuteras, men det ligger klart ett intresse från studenternas sida att behålla Öppna Kanalen i Lund som sin egen.

5.3.4 Andra lokala tv-kanaler

Den tysta majoriteten

Det finns i Sverige idag registrerat ca 70 lokala kabel-tv-stationer som sänder utan att vara förordnande som lokalt kabelsändarföretag. Några drivs kommersiellt oftast av lokala

videoproduktionsbolag, men absoluta flertalet drivs utan uttalat kommersiella syften av kommunala eller privata bostadsbolag, bostadsrättsföreningar, kommuner, gymnasieskolor och lokala kabelbolag. Två exempel är Osby Kanal och Dorotea TV.

Dorotea TV
1992 etablerades ett kabel-tv-nät som nådde ca 700 hushåll i samhället. En lokal informationskanal startades med som första syfte att direktsända kommunfullmäktige. 1995 startades även informationsslingan med föreningsinformation och gratulationer. 1996 startade den ideella föreningen *DLTV* och begagnad filmutrustning skaffades. 1998 fick man digital videoutrustning med hjälp av sponsring från det lokala näringslivet.

Stort intresse att se DLTV finns även i ute kommunens byar liksom bland utflyttade doroteabor. Detta sker via Internet. Microsoft nya Medieservice 9 valdes som standard *för Internetstreaming Multicast Broadcast* vilket garanterar hög bildkvalitet ut till byarna och spar dessutom bandbredd. Allt sparas digitalt på hembyggd hårddisk om hela 1.800 Gb med basfilformat MPEG2 och råfilmarkivering på DVD. Systemet är möjligt att utveckla till mycket avancerade tjänster exempelvis möjlighet för tittaren att själv via webbplatsen ladda hem ett program och även kunna ladda *upp* ett program till tv-stationen. Även om tv-stationen behöver en heltidsengagerad verksamhetsansvarig kräver utsändningar kräver inga större resurser. Man kan programmera en schemaläggning av ett helt års tv-utsändning om det skulle behövas.

Kommunen har genom sitt bostadsbolag stött kanalen med lokal och står även för upphovsrättsavgifter. Man vill kunna sända till samtliga hushåll i kommunen, men inser att det i så fall krävs trådlösa sändningar via marksänd television.

Osby Kanal
är en kommunal lokal tv-kanal som bedriver sändningsverksamhet inom Osby tätort och når ca 4.500 personer via kabelnätet. Osby Kanal gör inslag och reportage, och belyser i huvudsak vad som händer inom kommunen. Varje vecka produceras ett sändningsband på en timme med varierat innehåll som har första sändning på torsdagen. Vissa inslag läggs även ut på Internet. Bandet rullar dygnet runt i en vecka med varannan timme tv-program och varannan timme Slingan, som består av annonser och annan information.

Kanalen delar lokal i Kompetenshuset Källan med Osby Mediatek, som är en annan verksamhetsdel inom Arbetsmarknadsprojekt Osby. Där finns det möjlighet att bland annat lära sig göra hemsidor och digital bildbehandling. Det fungerar även som en inkörsport till Osby kanal där man får lära sig digital videoredigering och filmning, samt vara med i arbetet med producera de lokala sändningarna från idé till färdigt program. Kanalen tar emot praktikanter som har intresse av att lära sig mer om media. Kommunen har sedan 2001 en heltidsanställd medieutvecklare för verksamheten med tv-kanalen.

Även om Osby Kanal inte är ett förordnat lokalt kabelsändarföretag sänds den utan kostnad i kabelnätet. Detta ingick i uppgörelsen när det kommunägda nätet såldes till Com hem. Osby har 13.000 invånare. Eftersom man inte når till fler än till de som bor i hyreshus i kommunens tätort finns det stor risk att kommunen i längden inte kan fortsätta finansiera verksamheten. Osby Kanal ser trådlösa sändningar via det digitala marknätet som lösningen på detta problem och kan tänka sig en modell som innebär samverkan med de fem andra kommunerna[1] i nordöstra Skåne (i stort sett f.d. Kristiansstads län). Det finns också ett nära samband med smålandskommunen Älmhult. Bl.a. är IKEA största arbetsgivaren i bägge kommunerna.

[1] Kristianstad, Östra Göinge, Hässleholm, Bromölla och Höör.

Kommersiellt drivna lokalkanaler
Det är svårt att få någon exakt bild av situationen för de kommersiellt drivna lokala kanalerna. Men på en av kanalerna bekräftar man att det inte går att driva en lokal kanal kommersiellt utan att man samtidigt har andra intäktskällor. Man skall notera att ett företag oftast måste göra upp med kabelnätsägaren om en avgift för att få sända i dennes nät. Det fåtal kommersiella kanaler som finns drivs vanligtvis som en del av en annan verksamhet främst produktion av video och film liksom reklam.

CTV Karlskoga, som når ca 9.000 hushåll i Karlskoga och Degerfors, är en sådan kanal. CTV betalar 27.000 kr/år för att sända i kabeln. *Bålsta-Enköping Lokal-tv* är ett företag som försöker klara sig på såväl reklam som kommunalt stöd (sändningar från kommunfullmäktige) med en personalstyrka om två personer. Kanalen når ca 11.000 hushåll. Fyra anställda har *KAK-TV*, som sänder i Köping, Arboga och Kungsör, har funnits i elva år och har en potential om cirka 40.000 tittare. KAK-TV betalar inte för att sända i de kommunalt ägda näten i Köping och Kungsör, men för att nå 3.400 hushåll i Arboga måste man betala 36.000 kr/år till Kabelvision.

Ett par lokal-tv-företag har försökt att dela kanal med ett lokalt kabelsändarföretag bl.a. i Helsingborg och Uddevalla (se 5.6.2). Det finns också kanaler som drivs som en integrerad del i stugbyar i anslutning till vintersporterna *Ide, Sälen* och *Åre.*

Det finns inga erfarenheter vare sig i Sverige eller utomlands som tyder på att tv-verksamhet som bedrivs inom ett lokalt eller regionalt område kan bli kommersiellt lönsamt. Detta beror främst på det begränsade befolkningsunderlaget och konkurrensen av en mångfald tv-kanaler. Detta gäller i synnerhet alla regioner utanför de tre storstadslänen. Samtliga övriga län har en befolkning som vardera är *maximalt* 415.000 invånare d.v.s. 191.000 tv-hushåll per län.

Erfarenheter från Danmark kan vara lärorika härvidlag. När ”lokal-tv” på 80-talet tilläts i det analoga marksända nätet var från början inte nätverkssändningar tillåtna. Detta ändrades med tiden och inom ett par år togs tv-stationerna över av amerikanska tv-företag. Kravet på lokal verksamhet begränsades till en halvtimme lokala nyheter per dag. I övrigt fylldes tablån helt av amerikanska såpoperor och liknande. Och så ser det ut fortfarande. TV Danmark ägs numera av amerikanska SBS, som också driver Kanal 5 i Sverige. Icke-kommersiell lokal-tv i Danmark är - med undantag för Köpenhamn - förvisad till ”fönster” på undanskymda sändningstider i dessa lokala kanaler och kan inte utveckla en verksamhet i egen regi.

Det är svårt att kunna förvänta sig något annat än att en kommersiell lokal- eller regional-tv i Sverige utvecklas på samma vis som kommersiell lokalradio (PLR) och i praktiken blir ett rikstäckande nätverk. Programutbudet blir sannolikt mycket likartat det som vi känner igen från TV3 och Kanal 5. Ett undantag kan möjligen bli *NollEttan* i Östergötland, som sänder i såväl kabel som marksänd digital-tv med ett abonnemangssystem (149 kr/år). Kanalen finansieras endast till en tredjedel genom reklam.

5.3.5 Lokala samhällsprojekt

Olika samhällsorienterade projekt har under åren skett i anslutning till lokala kabelsändarföretags verksamhet. Detta har oftast skett med statliga medel. Det finns också projekt som fått kommunalt stöd bl.a. en nyhetssatsning på fem språk i *Öppna Kanalen i Göteborg* efter brandkatastrofen. En del satsningar görs i anslutning till EU-projekt som i *TV Lysekil* inom programmet *Carpe Mare*. Här redovisas exempel på några projekt som kan ha gett erfarenheter som kan vara värdefulla i nya satsningar inom lokal eller regional tv. Flera

andra projekt redovisas som minoritetsmediaprojekt i avsnitt 7.1 eller under rubriken finansiering i avsnitt 6.11.

I *Södertälje* har storstadsmedel disponerats för mediainriktad verksamhet under perioden 2000-2003. Under första finansieringsperioden startade en stadsdelsövergripande "arbetskrafts och kompetensutvecklande" verksamhet för ungdomar i arbetslöshet med medieinriktning i samarbete med *Södertälje lokalt tv-förening*. Projekteringen avbröts dock. Under 2002 och 2003 har *Storstads Tv* och *TV Tälje* dock genomförts i samarbete med Södertälje kommuns informationsstab. Södertälje Lokal tv förening har ansvarat för genomförandet av produktion och sändningar. En "central" redaktion har funnits med professionell bemanning kompletterad med lokal tv-föreningens ideella krafter. Styr- och ledningsgrupp för arbetet har utgjorts av representanter för storstadsarbetet och infostaben på kommunen samt lokal tv-representanter. En mindre sponsring har skett i form av studiointeriör samt rekvisita från det lokala affärslivet.

Eftersom syftet med Storstads tv har varit att spegla skeenden, händelser och människor i storstadsstadsdelarna har "lokala redaktionsråd" tillkommit för att vara rådgivande till och delaktiga i produktionsprocessen. Samarbetet har bl.a. skett med föreningar, skolor och fritidsgårdar. Spin-off effekter av arbetet är bl.a. en uppmärksammad film om mobbning producerad av tre 12 åringar utifrån egna erfarenheter och att kommunfullmäktige nu prövar tv-sändningar av fullmäktige. Storstadsarbetets ekonomiska stöd till Storstads-tv och TV-Tälje har upphört fr.o.m. 2004. Lokal tv-föreningen har sökt och söker ekonomiskt stöd hos bl.a. *Framtidens kultur* och olika EU-program. I övrigt drivs arbetet i fortsättningen ideellt, men med ett starkt reducerat utbud.

Inom ramen för *Mediacentrum Fosie* i Malmö finns en uppbyggd produktionsapparat med bl.a. kameror och videoredigering. Här har skett produktion av video och dokumentation av olika projekt; t.ex. samverkan med skolor och videoproduktioner tillsammans med barn. En del produktioner har sänts i *Öppna Kanalen* i Malmö. Produktionsenheten kring video planeras att även framöver att finnas kvar som en integrerad del i stadsdelen med bl.a. möjlighet för samverkan med föreningar och skolor. Under en period sändes information om Storstadssatsningen i Fosie Stadsdel via Öppna Kanalen (den s.k. slingan).

Inom ramen för storstadssatsningen ingick även tv-stationen *Station Rosengård* 2000 - 2001 i samarbete med Skurups Folkhögskola och TV Malmö-Öppna Kanalen. (Se vidare 7.1.5).

5.4 Teknikutvecklingen

5.4.1 Produktionsteknik

Fler människor än någonsin kommer nu att producera och sända tv, men även via en mångfald andra vägar än *public service* och kommersiella kanaler. ”TV har avmärkvärdigiserats” var en replik vid ett seminarium för flera år sedan. DV-tekniken med små avancerade kamerorna och den persondatorbaserade redigeringen öppnar på ett dramatiskt sätt tv-världen för vardagslivet långt utanför ”tv-fabrikerna”. Tekniken skapar *förfinade* instrument, som kommer att förnya och bredda möjligheterna till ett kreativt bildskapande. Det har väl inte undgått någon att "små videokameror" har använt för inspelning av flera framgångsrika biofilmer bl.a. av filmregissören Lars von Trier. Till kanske mångas förvåning användes också sådana

kompakta kameror (DV-CAM) för publik- och kritikersuccén *Det nya landet* som SVT sände redan 2000. Dessutom lät man senare ”blåsa upp” filmen till 35 mm film för biovisning.

Redan 1998 tog *Öppna Kanalen* i Stockholm i bruk det nya digitala formatet. De nya videokamerorna ger vanliga konsumenter och därmed också de ideella krafter som jobbar i "public access TV" för första gången tillgång till nära *broadcast quality* - en bild- och ljudkvalitet, som hittills varit förbehållen enbart de professionella produktionsbolagen och tv-kanalerna. En tv-tittare har numera mycket svårt att kunna skilja på en scen inspelad med en avancerad s.k. proffskamera från en inspelad med en 5-10 gånger billigare DV-kamera. Tidigare var skillnaderna mycket markerade exempelvis mellan Betacam- och VHS-formaten. Även mobiltelefoner har börjat användas för att filma videosekvenser som sedan från en händelse var som helst kan sändas via mobilnätet till tv-stationen. Detta bäddar för ögonvittnesskildringar, som tidigare varit otänkbara.

Fördelarna framför tidigare analog teknik (exempelvis VHS) är många. De små kassetterna har lång speltid och inspelningar kan kopieras och redigeras hundratals gånger utan försämrad bildkvalitet. Det går bl.a. att redigera sina inspelningar i själva kameran, som också lätt går att koppla ihop med t.ex. en bärbar persondator. En del DV-kameror väger mindre än ett halvt kg med batteri och går att stoppa i fickan. Det går även att sända det redigerade programmet direkt från datorn rakt in i ett lokalt kabelnät eller över en etersändare. Sedan hårddiskar i storleksordningen ända upp till en terrabyte (1.000 Gb) nu finns för ett par tusenlappar är det inget problem att lagra många timmar tv-program för exempelvis automatiserade sändningar i flera dygn utan teknisk personal.

Man får kompetenta redigeringsprogram till priser under 10.000 kr. Med vissa operativsystem för datorer medföljer också utan kostnad enklare redigeringssystem som räcker i de flesta fall väl till för att iordningställa program för tv-sändning exempelvis Apples iMovie. DV-tekniken används numera även av stora tv-bolag. Detta innebär att *för första gången* finns kameror och kompatibla system, som kan användas på alla nivåer - från krävande amatörer till professionella miljöer. För alla som jobbar inom lokal icke-kommersiell lokal television bryter DV-tekniken ner den sista barriären mellan de som producerar och de som tittar; den tekniska bild- och ljudkvaliteten. *Detta kan öppna för gemensamma kreativa arenor för exempelvis public service och public access.*

Hela teknikområdet har redan sedan sju-tio år utvecklats mot präglats av *billigare och bättre* produktionsresurser. Förutsättningarna för att bygga upp små tv-stationer, som når många hushåll men kräver minimal personalstyrka och mycket små teknikinvesteringar har funnits ett tag. En *komplett mini-tv-station*, som genom marksänd digital-tv kan nå alla hushåll i exempelvis hela storstadsområdet Malmö, kan drivas för cirka 2,8 miljoner kr/år i drift *inklusive* personalkostnader samt teknikinvesteringar och sändarkostnader (se kostnadskalkylen i bilaga 6). En sådan här lågbudgetverksamhet förutsätter naturligtvis att större delen av programproduktionen görs av sändarorganisationens medlemmar och/eller tas in från andra källor (exempelvis parlamentariska direktsändningar, programutbyte på nationell nivå i nätverk).

En totalinvestering på 30-40.000 kr för videokamera och dator räcker för att skapa bra tv, tekniskt sett. Allt viktigare blir istället utbildning i produktion liksom mediepedagogiken. Sedan måste man ju också ha något att berätta. Detta problem brottas ju alla med, vare sig man jobbar yrkesmässigt eller ideellt.

5.4.2 Sändningsteknik

Television når numera tittarna på fyra olika sätt; via etern från sändare på jordytan (marksänd tv), via kabelnät, via satellit och via Internet bredband. Alla distributionsvägar digitaliseras stegvis och om ett par år har de analoga sändningarna helt upphört. Fördelen med digitala sändningar - oberoende sändningsplattform - är att det kommer att finnas 6-7 gånger så stor kapacitet på samma bandbredd som tidigare analoga kanaler. Man kan också välja att använda bandbredden till att istället för en mångfald kanaler sända högupplösnings-tv (HDTV) med en bildkvalitet som når samma nivåer som en DVD-film.

Marksänd digital-tv

Riksdagen har beslutat att det analoga marksända tv-nätet skall upphöra senast 1 februari 2008. Detta kommer att helt ersättas av det marksända digitala tv-nätet som till vissa delar redan har tagits i bruk. Teracoms nät består av 54 större sändar-stationer som är fördelade på regionala områden. Vissa regionala områden kan även brytas ned i lokala områden .

Kartan t.v: Kulmarkerade sändarstationer anger de platser där lokala/regionala programkanaler idag kan kopplas in till det digitala marknätet.

De viktigaste egenskaperna hos digital tv-distributionsteknik är

- Stor överföringskapacitet, d.v.s. flera programtjänster eller mer information inom ett givet frekvensutrymme.
- Möjlighet till lokaloberoende mottagning av marksändningar, inkl. portabel mottagning inom- och utomhus med enkla antenner.
- Ökad störtålighet gentemot brus och interferenser från andra radiosignaler och egna ekon.
- Flexibilitet med avseende på ett varierat utbud av TV-program och nya typer av tjänster, inkl. sådana med en hög grad av interaktivitet.
- Krypterbarhet för olika former av betal-TV eller av upphovsrättsskäl.
- Lägre energi- och distributionskostnader.[1]

Multiplexer 1-4 (kallas ofta ”mux”) når redan 90 procent av landets hushåll och den femte ännu ej fullt utnyttjade muxen når 50 procent. På samma frekvens som tidigare använts för analog sändning kan nu ges utrymme för 6-7 tv-kanaler med digital teknik. Den andra muxen har tilldelats TV4 och till TV4 fyra anknutna kanaler samt ett regionalt utrymme. Detta regionala utrymme används f.n. i Skåne och Östergötland av *NollEttan*.[2] Utöver området Stockholm/Mälardalen har detta regionala utrymme ännu inte fördelats i landet.

Andra grupperingar bl.a. Öppna Kanalen i Göteborg har tillsammans med andra anmält sitt

[1] *Från massmedia till multimedia – att digitalisera svensk television.* (SOU 1996:25)

[2] Lokal-TV nätverket AB i Linköping har köpt 91 % av Skånekanalen och avser att hösten 2004 börja sända som Nollettan Skåne.

intresse[1] eller hos regeringen sökt sändningstillstånd för återstående regionalt utrymme i MUX2. Man kan även sända regionalt i MUX1, som för närvarande disponeras helt av SVT. - En översikt med nuvarande kanaler i respektive frekvenskanal/ MUX redovisas i avsnitt 7.3.6

Kostnaden för att sända[2] över ett område beräknas uppgå till 700.000 exkl. moms per större sändarstation och år (gäller vid 100 procentig beläggningsgrad av kapaciteten). Till detta kommer anslutningskostnader inklusive kodning om 200-400.000 kr för signalmatningen från programleverantören till respektive inmatningsstation. För kostnaden får man tillgång till en egen kanal dygnet runt året om. Sändningar i en hel region exempelvis via Västra Götalands-regionens sex sändare beräknas kosta cirka 4,5 miljoner kronor per år. Beloppet kan förefalla högt, men å andra sidan blir kontaktkostnaden per hushåll mycket lågt exempelvis i förhållande till tryckta medier.

Kabel-tv

Tack vare en hög kapacitet i kabeln kan kabel-tv-bolag som *com hem* och *UPC* erbjuda en mångfald tv-kanaler inte enbart svenska och angloamerikanska utan även sändningar från bl.a. Norden och övriga Europa samt Mellanöstern. I och med digitaliseringen växer utrymmet för ännu fler kanaler inom befintliga nät och många nya och gamla behov kan tillgodoses. Någon ytterligare utbyggnad av kabel-tv väntas dock inte utan efter många år med investeringar och förnyelse av tekniken inklusive Internettjänster blir det först de närmaste åren kabelbolagen kan börja ta hem vinsterna i affärsverksamheten. Kabelbolagen vill av naturliga skäl inte åläggas nya must carry-åtaganden särskilt sådana som innebär att man utan ersättning tvingas distribuera *kommersiella* kanaler som TV4.

2,5 miljoner hushåll (61 procent av tv-hushållen) i Sverige nås genom kabel-tv. Detta innebär dock inte att alla dessa hushåll kan nås av ett lokalt kabelsändarföretag. I många kommuner finns det nämligen fler än en operatör och det är på intet sätt självklart att samtliga kabelnät i en kommun kan användas (se vidare 5.5).

Idag sänds de lokala icke-kommersiella kanalerna enbart via kabelnätet. Det är dock nödvändigt att dessa kanaler för att få en stark lokal förankring inom sitt sändningsområde och kunna utvecklas måste börja sända även i etern (se 7.3.6). Därmed uppnår man också den kritiska massan d.v.s. ett tillfredsställande publikunderlag för en meningsfull verksamhet. Den marksända regionala digitala televisionen blir den enda möjligheten för dessa kanaler att nå alla hushåll inom sändningsområdet.

Internet-tv

Det har senaste åren ofta kommit upp i diskussionen möjligheten att kabeldistribution skulle kunna ersättas eller kompletteras med sändning via Internet s.k. ip-tv. Denna möjlighet ligger dock en bra bit in i framtiden.

Mottagning via ip-tv når fortfarande inte samma kvalitet som traditionell tv vare sig det gäller bildkvalitet eller valfrihet. Men bildkvaliteten har förbättrats kraftigt de senaste tio åren; från kreditkortsstora bildrutor med låg upplösning och ryckiga rörelser till bilder i A4-storlek med tillfredsställande upplösning och följsamma rörelser.

Nyckeln för att teknologin skall utvecklas är att åstadkomma bandbredd och kompression. Dessa två faktorer hänger ihop. Först år 2015 räknar man med att ca 123 miljoner hushåll i Europa och USA har en bandbredd på sin Internetanslutning om minst 2 Mb/s, som idag

[1] Öppna Kanalen i Göteborg och Lokal-TV nätverket AB har i augusti 2004 meddelat att de av flera skäl inte kan dela den av Radio- och tv-verket tilldelade regionala frekvensen utan har hos kulturdepartementet begärt att få var sitt regionalt utrymme.

[2] med nettokapacitet för bandbredden om 3,8 Mb/s

brukar betraktas som ett minimum för god och säker mottagning av film och tv via ip-tv. Ny kompressionsteknik har dock tagits fram som ger fullgod mottagning med en bandbredd om 1,5 Mb/s och högupplöst tv med 4 Mb/s.

Under de kommande 10-20 åren kommer ip-tv radikalt att förändra strukturen på den tv-industri som vi känner till den idag. Inom tio år kommer enligt expertisen potentialen för ip-tv vara mer än 60 miljoner hushåll i USA och 50 miljoner i Europa. Ip-tv kommer att förändra intäktsflödena för rättsinnehavare, tv-bolag och distributörer eftersom de flesta mellanleden i distributionskedjan från producenten/rättsinnehavaren till tv-tittaren. Ip-tv kommer också att förändra de traditionella distributörernas *gate keeper*-funktioner och erodera tv-stationerna och tv-bolagens roll menar Gunnar Bergvall i en rapport. När ip-tv slår igenom på allvar kommer detta att bli en svår utmaning för de stora tv-bolag som finansierar verksamheten med reklam och även för de licensfinansierade public service-bolagen. Vinnarna blir upphovsmännen och produktionsbolagen.[1]

Det kan också tilläggas att *bandbredd kostar*. Ju större tv-publiken blir via Internet ju mer bandbredd behövs för att klara av tusentals samtidiga tittare vid direktsändning. Detta är motsatsen till etersändningar som innebär en sjunkande kontaktkostnad per tittare ju större publiken blir på samma frekvens.

En rimlig bedömning är att ip-tv enbart kommer att vara en kompletterande distributionsform de närmsta tio åren *i synnerhet* för lokala och regionala aktörer som de icke-kommersiella lokala tv-kanalerna. Däremot innebär marksänd digital-tv och Internet möjligheter till fruktbara synergier.

Sändningar via Internet direkt till hushållen kan sannolikt enbart bli ett intressant *komplement* till nuvarande distributionsformer under närmsta tioårsperioden. Däremot blir Internet en mycket viktig komponent i överföringen av tv-signalen från avvecklingspunkten/studion till sändaren. Det kan komma att bidra till att lösa problemen med för ett lokalt kabelsändarföretag att nå alla kabelnät i en kommun där det finns skilda operatörer (se vidare 5.5), men framför allt blir detta en teknik för att nå sändarna för marksänd digital-tv. Bl.a. har företaget *Intinor* i Luleå konstruerat direktsändningslösningar för både radio och tv. Dessa använder Internet som bärare mellan evenemang och utsändningspunkt. På detta sätt slipper man sätta upp dyra radiolänkar eller hyra fasta förbindelser via kabel- eller telenät.

Södertälje lokal-tv har en för lokala kabelsändarföretag ny teknisk lösning. Man sänder via en växel på bredband till tre kabeloperatörer (SOL, Com hem och C-sam). Som sedan sänder på kabel-tv till sammanlagt ca 24.000 hushåll.

5.4.3 Mottagningsteknik

Ny presentationsteknik för tv-sända program revolutionerar tv-tittandet. Det handlar å ena sidan om ökad kvalitet i bild och ljudupplevelsen. Konsumenterna kommer att kräva bl.a. bättre upplösning (=skarpare bild) i tv-rutan och i synnerhet när storbildsskärm eller videoprojektor används. Genom att DVD-skivan nu ersätter VHS-kassetten, som hyr- och köpfilmsmedium, kommer konsumenterna börja kräva åtminstone samma kvalitetsnivå i tv-sändningarna. Detta kan komma att kräva att tv-bolagen börjar sända HDTV – d.v.s. högupplöst television som kräver betydligt högre bandbredd i det digitala nätet än vad man för närvarande har avsatt för varje kanal.

[1] *IPTV — Disruptive Technology in the Television Industry* Gunnar Bergvall - Rapport Xyber AB 2004

Å den andra sidan handlar det om frihet i tid från tv-bolagens programtablåer. De nya digitala videospelarna med hårddisk – DVR - som redan finns på svenska marknaden ger denna nya frihet. En DVR kan automatiskt spela in program, nyheter och filmer som tittaren kan tänkas ha nåt intresse av. När denne sedan känner för att tillbringa en stund framför TV:n kan han/hon välja fritt bland en många favoritprogram. Att man då dessutom med automatik kan utesluta reklamavbrotten innebär förstås en stor fördel för tittaren, men utgör å andra sidan ett rejält hot mot den framtida finansieringen av kommersiell television. Hotet är redan så påtagligt i USA att man nu planerar att vidareutveckla alternativa finansieringskällor såsom abonnemangssystem och *pay-per-view* (betalt per titt).

DVR-revolutionen sägs också komma att förändra det totala programutbudets karaktär för de större tv-företagen inklusive public service. Andelen program med närvarokänsla som *direktsändning* av sport, aktuell politisk debatt och lokala nyheter kommer att öka på bekostnad av sådant som tittarna kan finna på annat sätt och dessutom med bättre bild- och ljudkvalitet framför allt spelfilmer.

Hur man i framtiden kommer att ta emot digitala tv-sändningar kommer att påverka även de icke-kommersiella regionala eller lokala kanalerna. Det är svårt att se att dessa exempelvis skulle kunna ha tillräckliga resurser för att sända HDTV, men däremot blir marksänd digital-tv en resurs ifråga om mobiliteten; att tittarna kan se programmen var de än befinner sig i staden eller regionen vare sig det är på storbildskärm eller i en mobiltelefon. Viktigast är dock att uppmärksamma vad en ökad användning av DVR kan medföra för möjligheterna att försöka reklamfinansiera lokala och regionala kanaler i det digitala marknätet.

5.5 Räckvidd

5.5.1 Vad är räckvidd?

Räckvidd handlar om hur många personer eller hushåll som *kan* nås genom en distribution av radio eller tv i etern i kablarna. Storleken på den faktiska *publiken* blir sedan nästa steg. Räckviddens ena funktion är den geografiska och den andra är den demografiska räckvidden. En tv-kanal i ett storstadsområde kan ha ganska liten geografisk räckvidd men ändå nå ett stort tittarunderlag, medan en glesbygdskanal kan når långt men inte så många hushåll. Glesbygden ligger alltid sämre till eftersom distributionskostnaderna per hushåll blir betydligt högre än i storstaden. Ibland blir det även hel omöjligt att nå ut om man som ett lokalt kabelsändarföretag är begränsad till kabel som i bästa fall endast finns i en tätort i en glesbygdskommun. Det enda som kan tala till glesbygdens förmån härvidlag är att avsaknad av konkurrens med andra kanaler (och övriga medier) och att det är lättare att skapa en lokal identitet i verksamheten (”Vår tv-kanal”).

Finns lokal-tv? När man i diskussioner i utredningar och liknande sammanhang diskuterat lokal-tv och regional-tv har inte några tydliga definitioner gjorts av dessa begrepp. I praktiken kallas ju också den regional-tv som sänds av SVT och TV4 ibland för ”lokal-tv” trots att hela län och ibland flera län ingår i sändningsområdet. En Öppen Kanal är inte ”lokal-tv” utan en alternativ tv-form ”public access” med en visserligen lokalt initierad och driven verksamhet, men som väl kan sända program från andra delar av landet och även från andra länder. Det kan handla exempelvis EU-sändningar och sändning av minoritetsprogram producerade på en ort och sedan visade på flera orter runt om i landet. Det är orimligt att kräva att exempelvis ett eritreanskt program producerat med stor möda på en ort inte skall kunna visas på andra orter.

1992 gjordes definierades begreppet lokal-tv som *en produktions- och sändningsverksamhet för TV, helt knuten till det lokala samhället som administrativ, social och kulturell enhet*.[1] Detta innebär att även program producerade utanför lokal-samhället kan sändas i lokal-tv. Det sker dock i ett lokalt sammanhang och/eller på lokala villkor. Alla beslut, utom föreliggande regelverk och lagstiftning, är således lokala. Programverksamheten i ett lokalt kabelsändarföretag kan därmed bestå av ett utbud utan innehållsligt lokal förankring, som lika väl kan sändas regionalt eller nationellt. Det viktiga är således att det *är lokala intressen,* som bestämmer hur tv-stationen drivs vilket ger naturligtvis stort utrymme för lokal produktion. I Storbritannien har public access också kallats *local public service.*

Ett lokalt kabelsändarföretag har normalt endast rätt till kostnadsfri distribution i den kommun man har förordnandet i. I många fall har en och samma kabelnätsägare ett nät som går över kommungränser och kan nå flera kommuner samtidigt. Ett lokalt kabelsändarföretag kan sända i grannkommuner om berörda kabelnätsägarna tillåter detta och om det inte redan finns ett lokalt kabelsändarföretag förordnat i kommunen.

Öppna Kanalen i *Göteborg* når exempelvis även com hems abonnenter i *Mölndal, Kungälv* och *Partille*, men inte hushåll i andra kabelbolags nät som Sweden on Line och Seths Kabel-TV. Enligt uppgift från Öppna Kanalen har Göteborgs Elverk (som har eget nät) haft funderingar på att ansluta signalen till Ale Kommun. I Stockholm nå Öppna Kanalen nio grannkommuner genom de två stora operatörerna UPC och com hem, men inte hushåll anslutna till mindre nät som tillhör Kabelvision eller SOL ens inom Stockholms kommungränser.

5.5.2 Must carry och take away

Kabelnäten når idag 70 procent av tv-hushållen varav endast ett par procent ännu använder digital teknik. De Öppna kanalerna når med analog teknik i dessa nät nära en miljon hushåll. I framtiden kommer det givetvis att bli aktuellt att även för Öppna Kanaler och andra lokala tv-kanaler att övergå till sändning med digital teknik. Därför måste dessa ägna särskild uppmärksamhet åt att a) *anpassa och förbättra nuvarande lagstiftning ifråga om kabeldistribution av icke-kommersiella tv-kanaler* och b) *tillse att ett utrymme för sådana sändningar garanteras i det marksända digital-nätet.*

Om ideell lokal-tv-verksamhet får möjlighet att sända även i etern innebär detta givetvis att *alla* hushåll inom verksamhetsområde kan nås. Cirka 110.000 hushåll i Stockholms stad kan inte se Öppna Kanalen p.g.a. att de antingen är anslutna till mindre eller finns i villor eller andra fastigheter utan indragen kabel-tv. De mindre kabelnäten är till skillnad mot de större näten ej skyldiga att distribuera signalerna från det lokala kabelsändarföretaget. Detta undantag tar ingen hänsyn till om flera sådana här mindre nät finns i samma stadsdel och har samma operatör/ägare. Hushåll som är anslutna till sådana här nät har ingen möjlighet att begära och få Öppna Kanalen om kabelbolaget ifråga inte finner det kommersiellt intressant. Hushållen har ingen valfrihet, eftersom det är i praktiken omöjligt att byta till ett kabelbolag som kan erbjuda denna kanal

Kabellagstiftningen är också ofullständig så till vida att *den inte tar hänsyn till hur många olika kabelnätsägare*, som finns i en och samma kommun. Även om kabelnät med mer än 100 anslutna hushåll enligt lagen skall distribuera det lokala kabelsändarföretaget måste detta själv stå för distributionen av sin signal *till* dessa nät. I Göteborg finns inte problemet med 'nätsplittring' eftersom ett enda kabelnät /ägare dominerar den kommunen, men exempelvis i

[1] *Öppna Kanaler 1993 Lokal television för alla* Christer Hederström (1992)

Karlstad finns fler nätägare vilket knäckte det nystartade lokala kabelsändarföretaget som själv skulle tvingas att bekosta radio- eller kabellänkar för att knyta ihop nätet. Det ligger således en stor orättvisa i detta system; *i kommuner med många olika kabelnät och ägare kan det i praktiken bli omöjligt att etablera en öppen kanal eller motsvarande.*

Förändringen i radio- och tv-lagen behöver också tydligare definiera kabelbolags sändningsplikt ifråga om det lokala kabelsändarföretaget. Det kunde vara naturligt att s*amtliga* kabelnätsägare inom en kommun åläggs att *gemensamt ansvara för att signalen från det lokala kabelsändarföretaget distribueras till samtliga kabelhushåll.* En tv-tittare i ett litet nät bör vara lika mycket värd som en i ett stort. Ett sådant samhällsansvar kan av kommunerna i USA åläggas kabelbolag, som de facto har en monopolställning visavi hushållen.

Särskild uppmärksamhet kan ägnas huruvida kabelbolagens arbete med att förändra sina nät från analog till digital teknik inte försvårar eller i värsta fall förhindrar ett lokalt kabelsändarföretag att nå ut till samtliga hushåll i respektive nät. Det kan övervägas att i lagstiftningen sätta högre krav på kabelnätsägarna genom att införa en *take away*-skyldighet. Detta skulle innebära att det skulle åligga *samtliga* kabelnätsägarna inom kommunen/kommunerna att hämta signalen från den centrala avvecklingsenheten/ studion hos det lokala kabelsändarföretaget.

Räckvidden för ett lokalt kabelsändarföretag är således begränsad till i stora drag de två tredjedelar av befolkningen som har tillgång till kabel-tv och som finns i kabelnät som utan kostnadskrävande lösningar kan ta emot sändarföretaget. Med dessa förutsättningar uppskattas att lite mer än hälften av kabelhushållen skall kunna nås av ett lokalt kabelsändarföretag d.v.s. cirka 1,5 miljoner av 4 miljoner hushåll. I stort sett är utbyggnaden av kabelnäten nu fullföljd. De hushåll, som valt att ta emot de utländska satellit-tv-kanalerna (TV3, Kanal 5 etc.) direkt via parabolantenn, kan inte nås av ett lokalt kabelsändarföretag alls.

En annan aspekt av en räckviddsbegränsning är att kommunen i de flesta fall är ett för litet område för att samla ett tillräckligt publikunderlag. Detta diskuteras närmare ifråga om närradion, som i lag begränsad är till en räckvidd till kommungränsen (se 4.6) medan ett lokalt kabelsändarföretag kan tillåtas nå grannkommuner. För television, som är mer kostnadskrävande än radio, behövs även en ännu större räckvidd och därför är i många fall ett län eller en region att föredra.

En regional räckvidd kan innebära att många kommuner tillsammans med andra institutioner kan samverka om ett generellt utbud, men behov upprätta lokala fönster. Det torde vara nästan en självklarhet att desto fler lyssnare och desto fler intressen som vill medverka i sändningsverksamheten desto bättre finansieringsunderlag och annat engagemang. Denna aspekt brukar ibland glömmas bort när man diskuterar icke-kommersiell verksamhet.

Mycket talar således för att lokala tv-sändningar i framtiden vare sig de sänds per kabel eller i etern alltid kommer att nå regionala områden som består av flera kommuner. Det torde därför underlätta resonemangen om sådan här television att man hittar andra begrepp för att beteckna verksamheten i stort. I det följande används genomgående begreppet *sändningsområde*, inte för att beteckna *program*verksamhetens art, men som en teknisk och juridisk avgränsning.

Tolkningen av begreppet *must carry* skiljer sig något mellan lagstiftarens intentioner och hur användarna upplever detta. För de som sänder i lokala kabelsändarföretag ser man must carry helt enkelt som en skyldighet för kabelbolag att kostnadsfritt distribuera programmen medan lagstiftaren ser det som att *upplåta utrymme* i kabelnätet. Av detta följer också att användarna också ser det som naturligt att operatören av marksänd digital-tv också skall ha skyldighet att

distribuera programmen kostnadsfritt. Det är dock hittills endast i Norge, som man beslutat att en digital kanal skall upplåtas i marknätet för en *Åpen Kanal* (se 8.2.4).

Radio- och tv-lagsutredningen föreslår att det skall finnas kvar en skyldighet att *vidaresända* vissa tv-program i kabelnät även efter det att de analoga marksändningarna har upphört. Digitaliseringen gör att antalet tv-program som skall vidaresändas gratis kan utökas. Vidaresändningsplikten skall därför omfatta dels alla program som sänds av SVT och UR, dels upp till tre programtjänster som sänds av andra programföretag. För de senare skall krävas att de sänds med stöd av ett sändningstillstånd som innehåller krav på opartiskhet och saklighet samt villkor om ett mångsidigt programutbud där det skall ingå nyheter.[1]

Företrädare för Öppna Kanaler har påpekat att det är nödvändigt att samma utrymme måste kostnadsfritt upplåtas i det digitala nätet som i det analoga. Annars kommer verksamheten att upphöra. Radio- och tv-utredningen har i uppdrag att analysera hur de lokala icke-kommersiella tv-sändningarna påverkas av digitaliseringen och om förutsättningarna för sådana sändningar kan förbättras genom lagstiftning. Detta uppdrag beräknas dock redovisas först i slutet av 2004.

Riksförbundet Öppna Kanalen har i flera skrivelser och remissyttranden till regeringen också påpekat att det måste fastslås i lagtexten att *den tekniska kvaliteten ifråga om bild och ljud skall vara likvärdig övriga kanaler som distribueras i respektive kabelnätägares nät.*

I det framtida medielandskapet är det sannolikt att det kommer att finnas sådana här tv-kanaler, som är alternativ till konventionella public service kanaler och kommersiella kanaler, *såväl i kabel som i etern*. En ”öppen kanal” syftar till att nå så många medborgare som möjligt såväl som producenter som tittare. Givetvis vill man nå ut via system som kan nå samtliga hushåll inom verksamhetsområdet. Det är också först då som det lokala och regionala intresset från organisationslivet, högskolor, kommuner och landsting uppstår på allvar (se även 7.3). I många delar är en ”öppen kanal” en verksamhet som kompletterar public service och även de kommersiella kanalerna. Man sänder sådana program som dessa tv-kanaler inte vill, kan eller bör sända.

Man kan idag ifrågasätta formuleringen i det krav som ställs som villkor för must-carry. Ovan nämnda exempel på programutbudet i de öppna kanalerna kan endast leva upp till kravet på ett ”mångsidigt programutbud”. Ur ett demokratiskt perspektiv bör direktsändningar från parlamentariska församlingar och offentligt finansierade utbildningsprogram ha samma vikt – om inte tyngre – än ”nyheter”. Man kan också ställa sig frågan om kravet på ”opartiskhet och saklighet” också innebär att man i praktiken omöjliggör sändningar på andra språk än svenska. Det torde inte finnas tillräckliga samhälleliga resurser för att kontrollera efterlevnaden av ett sådant krav ifråga om alla invandrarspråk som förekommer i öppna kanaler t.ex. somaliska, tigrinja, etiopiska, arabiska, persiska, spanska. *Därvidlag kan ett sådant här krav innebära att man upplever en tydlig diskriminering av minoritetsmedierna.*

En naturlig fråga att ställa sig efter detta resonemang är om man skulle kunna överväga att lägga till i ett regelsystem för must carry/take away-skyldigheter att en av dessa tre programtjänster skall vara *en lokal/regional kanal som drivs utan kommersiell finansiering i icke-vinstutdelande*[2] *allmännyttigt syfte.*

---

[1] *Must carry* – delbetänkande av Radio- och tv-lagsutredningen (SOU 2003:109) och
Nytt regelverk för marksänd digital-tv - delbetänkande av Radio- och tv-lagsutredningen (SOU 2004:39)

[2] Ett utredningsförslag om en ny företagsform; icke-vinstutdelande aktiebolag bereds f.n. i regeringskansliet (se 6.9.2)

Det bör påpekas att en vidgad must carry-åtagande kan innebära fördelar också även för såväl kabelbolag som operatörer av marksänd digital-tv. Programutbudet breddas genom lokalt och regionalt förankrad produktion och innebär en motvikt till ett ensidigt kommersiellt utbud från utlandet.

5.5.3 Tillgången till etern

Inlåsningen i kabelsfären
För att fullfölja de grundläggande syftena med lokala kabelsändarföretag som en demokratisk plattform för lokal television måste man överväga andra metoder att nå hela befolkningen inom ett sändningsområde. Redan åren efter det att lokala kabelsändarföretag introducerats kom krav på etersändningar av lokal-tv. Det fanns på den tiden också tekniskt utrymme i för detta i det analoga frekvensområdet (UHF) och dessutom såg många det som naturligt att sända tv i etern på samma sätt som närradion. Redan 1982 hade *Stockholms Närradioförening* i en skrivelse till regeringen begärt ”när-tv-försök med etersändningar över Storstockholm som en del av den nya massmediautredningens arbetsuppgifter”.[1]

Svenska kommunförbundet var särskilt aktivt i denna fråga 1987 då man också ordnade konferenser om lokal-tv (se även avsnitt 6.7) liksom utställningen *Lokal TV-kanal i Norden.*[2] 1987-1988 ansökte man hos regeringen i 15 kommuner att få genomföra försök med etersänd lokal-tv. I *Gävle, Hallstahammar, Sala, Södertälje* och *Umeå* var det kommunen själv som stod bakom ansökan direkt eller indirekt genom ägande i bostadsbolag eller medlemskap i sändarförening. *Mediecentrum i Jönköping* (stödd av bl.a. högskolan, kommunen och landstinget samt länsbildningsförbundet, ABF och arbetarkommunen) försökte dessutom få SVT och Utbildningsradion att med sin sändningsrätt medverka i ett försök med när-tv i anslutning till en vecka med symposier i Jönköping. Bland övriga sökande kan nämnas två närradioföreningar; *Filadelfiaförsamlingen i Stockholm* och *Östersunds närradio.* Inga ansökningar bifölls.

Kommunförbundet påpekade i sin skrivelse till regeringen att utöver det intresse för etersändningar som framkommit i kommunerna ville Kungälvs kommun att förbundet skulle arbeta för en lagändring. Förbundet föreslog att en försöksverksamhet med etersänd lokal-tv skulle utredas. I en bilagd promemoria från förbundet pekade man på att

> Där intresse finns och diskussionen förs kring mediefrågorna i kommunerna koncentreras argumenten kring
> - den lokala nivåns behov av debatt, information och spegling med många röster och många intressen representerade
> - den kulturpolitisk motiverade ambitionen att tillföra det lokala samhället modern teknik för yttrande- och informationsfrihet, arena för det offentliga samtalet och forum för information om konst och kultur likaväl som att tillföra kulturlivet ytterligare ett medium för konstnärlig gestaltning.
>
> Många kommunala företrädare är medvetna om att kommunerna kanske är den enda instans, som kan arbeta för att den lokala samhällsnivån som helhet får tillgång till en varierad mediestruktur. Steget från kabeldistribuerad till etersänd lokalteve innebär, mot bakgrund av ovanstående, förmodligen en avgörande förändring.[3]

[1] Skrivelse från Stockholms Närradioförening till utbildningsminister Jan-Erik Wikström 1982-05-12
[2] *Lokal TV-kanal i Norden.* Utställningskatalog Svenska Kommunförbundet 1987
[3] Skrivelse och PM från Svenska Kommunförbundet 1987-09-04

Kommunförbundet menade att den begränsade räckvidden i kabel motverkar framför allt möjligheterna att finna finansiering och engagemang. Frågan utreddes dock inte vidare.

Det har också under 90-talet lagts förslag i Riksdagen om att tillåta etersänd lokal-tv bl.a. en sändningssamverkan mellan lokala kabelsändarföretag och Utbildningsradion (7.8.3). I och med digital-tv började diskuteras minskade fokuseringen på att sända analog lokal-tv. Istället började krav resas på att Öppna Kanaler och liknande skulle få utrymme i det nya marksända digitalnätet. Bl.a. stod statsminister Göran Persson för den åsikten 1998 och en motion med den inriktningen presenterades av Sven Hulterström (s) 2001 (se 7.8.3).

Med anledning av att tekniska förutsättningar nu finns är det nu rimligt att växande förväntningarna nu finns att icke-kommersiell lokal television efter snart 20 års inlåsning i kabelsfären skall få rätt att nå ut till *samtliga* hushåll inom sitt sändningsområde. Vid sådana överväganden måste man uppmärksamma att lagstiftningen för lokala kabelsändarföretag är helt baserad på trådsändning d.v.s. kabel-tv. Man måste förmodligen finna andra organisationsformer – och göra förändringar i radio- och tv-lagen.

Behovet av och möjligheterna för lokala och regionala sändningar har under hela utredningsfasen av marksänd digital-tv varit ett återkommande tema. Redan i tilläggsdirektiv 1995 till utredningen om tekniska förutsättningar för utökade sändningar av radio och television ville regeringen att möjligheten att bedriva lokal eller regional tv-verksamhet skulle belysas. Man menade att om nuvarande analoga nät avvecklas kan ytterligare 4–6 digitala nät byggas ut. Därmed skulle det komma att finnas totalt 10–12 rikstäckande digitala nät med utrymme för totalt uppemot 50 programtjänster och utrymme för lokala, digitala sändningar. Redan i första utbyggnadsetappen skapas förutsättningar för regionala och lokala sändningar och efter två år ytterligare möjligheter till lokal nedbrytning av marknätet. Om någon eller några av de riks-täckande kanalerna reserveras för regionala och lokala programtjänster kan inom några år ett hundratal koncessioner erbjudas skriver man i direktiven.[1]

Kabeldistributionen når oftast inte villahushållen. Dessa hushåll har oftast ordnat sin mottagning av extrakanalerna utöver SVT och TV4 med hjälp av satellit och parabol, som inte tar emot lokala eller regionala sändningar. Detta uppmärksammades också av den första digital-tv-utredningen 1996. Utredaren menar att det digitala marknätet lämpar sig väl för regionala och lokala sändningar. En begränsning med sändningarna i det analoga marknätet jämfört med de andra distributionssätten är att den totala sändningskapaciteten begränsas av tillgängligt frekvensutrymme. I och med digitaliseringen minskar detta i betydelse då kapaciteten i marknätet ökar.

> Kabelsändningar är lätta att avgränsa geografiskt vilket gör att de kan vara lämpliga för lokala eller regionala sändningar. En förutsättning är dock att hela den tänkta målgruppen är ansluten till kabel-TV-nätet. Det innebär att man som regel måste komplettera kabelsändningarna med exempelvis marksändningar om syftet är att nå ut till alla hushåll i ett större sändningsområde, t.ex. en kommun eller ett län.[2]

Övergången till marksänd digital TV ökar förutsättningarna för regional och lokal TV till relativt låga kostnader skriver utredaren. Att behålla marknätet vid teknikskiftet innebär en välfärdsvinst eftersom konsumenterna får ökad valfrihet. Möjligheten att enkelt kunna ta med sig den digitala avkodaren till t.ex. fritidshuset måste också värderas positivt. Fördelarna i

[1] Tilläggsdirektiv till utredningen om tekniska förutsättningar för utökade sändningar av radio och television till allmänheten (U 1991:10) Dir. 1995:88

[2] *Från massmedia till multimedia* Slutbetänkande av utredningen om tekniska förutsättningar för utökade sändningar av radio och television till allmänheten (SOU 1996:25)

jämförelse med tidigare är att kostnaderna för digitala sändningar blir betydligt lägre än i ett analogt nät. Digital-TV-kommittén utvecklade detta i sitt slutbetänkande som menar att

> förslaget om att avveckla de analoga marksändningarna till förmån för digitala sändningar leder till ökade förutsättningar för regionala TV-sändningar. Det innebär ökad tillgänglighet till regionala nyheter, sport och politiska möten till gagn för samverkan och demokrati på regional nivå.
>
> Etablerandet av fler regionala programföretag kan också antas leda till fler arbetstillfällen för journalister, tekniker och andra i de aktuella regionerna. Dessutom ger regionala programföretag en möjlighet för lokala och regionala näringsidkare att använda TV-mediet för marknadsföring. Det bör öka möjligheten för dessa, ofta mindre företag att nå ut till nya kundgrupper. Med den digitala tekniken kan man sända fler TV-program och andra tjänster på ett givet frekvensutrymme. Det ger ökat utrymme för TV-program som riktar sig till särskilda grupper, t.ex. program för olika invandrargrupper på respektive hemspråk. En sådan utveckling gör det möjligt att nå ut med samhällsinformation på olika språk som ger invandrare som kommer till Sverige större möjligheter att bli fullt delaktiga i samhället.
>
> Regional TV kan genom ökad räckvidd och bättre sändningstider generera en större samhällelig nytta. Genom närheten till medborgare och beslutsfattare kan sändningar med regional eller lokal anknytning bidra till att stimulera den offentliga debatten. Viktigt är också att det finns alternativa regionala program i varje region för ett främjande av yttrandefrihet och mångfald.
> Marknätet ger, genom sin cellstruktur, en möjlighet att sända över ett klart avgränsat område. Dvs. ökade möjligheter till regional och lokal TV.[1]

Tidigare har endast public service-företagen och privata kommersiella aktörer getts utrymme i etern ifråga om television. Närradion har å sin sida alltid varit etersänd. Redan under en tidigare ansökningsomgång har två lokala kabelsändarföretag - *Öppna Kanalen i Göteborg* och *Jönköpings Lokal-TV* - sökt tillstånd för regionala sändningar och ej erhållit detta trots digital-tv-kommitténs förslag om prövning. Men 2003 har Radio- och tv-verket godkänt att Öppna Kanalen i Göteborg kan erhålla ett regionalt sändningstillstånd i en delad kanal[2] det marksända digitala nätet. Regeringen har dock ännu ej beviljat detta tillstånd.

I och med ett sådant tillstånd kan Öppna Kanalen i Göteborg nå hela Västra Götalandsregionen via sändarna i Göteborg, Borås, Trollhättan, Uddevalla och Skövde. Detta innebär att man år 2008 skulle kunna ha potentiella tittare i 750.000 hushåll istället för nuvarande 210.000 kabel-tv-hushåll. En sådan regionalisering innebär att verksamheten blir betydligt mer intressant för potentiella icke-kommersiella intressenter exempelvis Regionstyrelsen (som film- och videoresurscentrat *Film i Väst* är en del av), kommunerna inom regionen, högskolor m.m. (se vidare 7.3). En regionalisering innebär också att den nuvarande lokala kabel-tv verksamheten i de olika kommunerna kan etablera bl.a. en gemensam distributionsplattform. Intresse inom regionen har redan aviserats av *TV Lysekil, Öppna Kanalen i Skövde* och olika intressen i och kring Trollhättan och Uddevalla. Intresset för att börja sända marksänd digital tv har under kartläggningen visats av lokala kabelsändarföretag även i andra delar i landet bl.a. i Eskilstuna-Västerås, Bergs kommun i Jämtland, Jönköping och i Skåne.

Det lokala kabelsändarföretaget *TV Berg* i Svenstavik, som f.n. sänder enbart närradio, har tillsammans med olika intressenter i Jämtland 2004 lanserat projektet *BY-TV* i Bergs

[1] *Digital TV – modernisering av marknätet.* Slutbetänkande av digital-tv-kommittén (SOU 2001:90)
[2] Den andra tillståndshavaren i kanalen är *TV Väst AB*, som är ett dotterbolag till det kommersiellt drivna tv-bolaget *Nollettan* i Linköping.

kommun. Man avser att sända över Jämtland via marksänd digital-tv och har i september 2004 inlämnat en ansökan till kulturdepartementet.

> BY-TV:s mål är att vara en brett arbetande regional icke-kommersiell television
> - som ger människor kunskap, insikter och stimulans att delta som engagerade och ansvarstagande medborgare i den lokala demokratiska processen.
> - som tar ett särskilt ansvar för den regionala kulturen samtidigt som det moderna multietniska och multikulturella Sverige speglas.
> - En regional kanal som ger sändningsutrymme för mer lokalproducerade TV program.

Man kan säga att det är följdriktigt att det sådant här ambitiöst icke-kommersiellt projekt lanseras i ett glesbygdslän av just TV Berg, som redan 1994 framförde önskemål om att få sända i etern. Man hade då utrett möjligheterna etersändningar och funnit att det till ett rimligt pris skulle gå att nå mellan 70-80 procent av kommunens alla hushåll från en sändarpunkt. *Speciellt i glesbygd är etersänd lokal-tv ett måste om regeringens intentioner om yttrandefrihet för alla ska uppfyllas* skriver Bergs lokal-tv-förening.[1]

Uppgifter om pågående projekt utomlands, som berör digital-tv och icke-kommersiell lokal television, har ännu inte framkommit. Däremot debatteras frågan i flera länder. I Australien planerar den nya öppna kanalen *TV Sydney* en modell, som ett alternativ till kommersiell tv, där man skall disponera fyra digitala kanaler i det marksända nätet; *community channel, education channel, state and local government channel* och *cultural channel*. *Offener Kanal i Berlin* arbetar för att sända digitalt i den första huvudstad där det analoga nätet redan har släckts ner. Men med tanke på att här finns ett av världens största kabelnät är inte behovet så omedelbart i jämförelse med en svensk glesbygdskommun.

5.6 Kommersialisering och privatisering

5.6.1 Behovet av gränsdragning

Till skillnad mot närradion får man i ett *lokalt kabelsändarföretags* programverksamhet inte sända reklam (men däremot sponsringsmeddelanden). I jämförelse med närradion finns det inget större tryck från kommersiella aktörer att komma in och utnyttja den icke-kommersiella *program*verksamheten.

Ett lokalt kabelsändarföretag kan vara öppet för även andra organisationer än ideella föreningar. Det finns således utrymme för medlemskap även för bl.a. skolor och företag. Det kan också ge en fördel inför ett förordnande att sökande kan redovisa så många olika typer av organisationer som möjligt. Inte enbart ideella föreningar och liknande får, som inom närradion, sändningstillstånd. Det finns således möjlighet för aktörer med andra syften än ideella att komma in i verksamheten och kunna få ett inflytande exempelvis i styrelser. Det handlar oftast om en mycket bräcklig organisation, som utsätts eller kan utsättas för egenintressen som kan förstöra eller försvåra verksamheten övriga aktiva som har mer seriösa syften och tar ett gemensamt ansvar för verksamheten.

Inom närradion kan en kanal (frekvens) inte delas mellan en ideell förening och exempelvis ett företag som – i formell mening - bedriver kommersiell radioverksamhet. För lokal television kan däremot en kanal kunna delas mellan en icke-kommersiell driven lokalt kabelsändarföretag och ett kommersiellt driven tv-bolag. Förhållandena är således

[1] *Lokal-tv i glesbygd.* Skrivelse från Bergs lokal-tv-förening till Glesbygdsmyndigheten 1994-01-15

motsägelsefulla och otydliga. Det är särskilt svårt att förstå för de aktörer, bl.a. med invandrarbakgrund, som är *samtidigt* aktiva i såväl närradio som lokal-tv.

5.6.2 Delad kanal

Fram till 1998 tolkades lagtexten[1] så att det *särskilt bestämda utrymmet* som kabelnätsägaren skulle tillhandahålla var en *egen* kanal för lokalt kabelsändarföretag. 1992 konstaterade Radio- och tv-verkets föregångare Kabelnämnden att det var otillåtet att blanda ideella och kommersiella sändningar. Ett lokalt kabelsändarföretag skulle disponera en hel kanal. Nämnden ansåg att det inte är möjligt för ett lokalt kabelsändarföretag att överlåta sändningsutrymme i sin kanal till andra för reklamsändningar. Detta skulle innebära att grundvalen för lokalt kabelsändarföretags särställning undanrycks. Det är heller inte rimligt att ett lokalt kabelsändarföretag avstår från möjligheten att sända i sin kanal.[2] 1998 omprövade Radio- och tv-verket denna tolkning och tillåter sedan dess att kommersiella intressen skall kunna *dela en kanal* med ett lokalt kabelsändarföretag.

Möjligheten till en delad kanal kan ses som etn ambition att få en kanal bättre utnyttjad sedan det visat sig att en del lokala kabelsändarföretag, särskilt utanför storstäderna, hade haft svårigheter att fylla kanalen med nyproducerat innehåll och upprätthålla ett utbud som kan attrahera tittare.

Fördelarna med en delad kanal framhålls av en aktör i Uddevalla vars bas är en kommersiell station, TV Fyrstad, med ett antal lokal-tv-föreningar som satelliter, som skriver att

> Vi, den kommersiella parten, stödjer de ej kommersiella. Vi sänder deras program i ett regionalt kabelnät, vi lånar ut utrustning och kunnig personal, vi anordnar kurser i tv-produktion och vi ser till att kanalen innehåller en mångfald av program. Ett stort problem för de ej reklamfinansierade har mycket ofta varit att uppehålla en rikhaltig programproduktion. Vi löser detta med den delade kanalplatsen. I vårt nätverk finns tv-föreningar på följande orter. Uddevalla, Lysekil, Vänersborg, Trollhättan, Sotenäs, Dals Ed och Färgelanda. Och antalet växer.
>
> Om man tycker att det kommersiella kan "användas" för att skapa tillgång till tv-mediet för också ideella krafter, så är detta ett intressant experiment. Många gymnasie- och högskolor deltar i projektet. Vi delar gärna med oss av våra erfarenheter.
> Vi försöker inte dölja att också den kommersiella parten har stor nytta av samarbetet. Vi blir på sätt och vis, lokalt representerade, så som vi aldrig skulle kunna motivera ekonomiskt, annars. - Lokal-tv har bara ett bra konkurrensmedel och det är att vara troget lokala. Det här projektet gör det lättare.[3]

Men det finns också nackdelar med att blanda kommersiell och icke-kommersiell verksamhet i samma kanal. Det blir svårt för *tittarna* att skilja på den kommersiella och den icke-kommersiella verksamheten i en delad kanal. Det skulle kunna innebära samma svårigheter som om SVT och TV4 delade en kanal.

Erfarenheter visar också att den icke-kommersiella delen får ett beroende av den kommersiella delen. Om företaget ifråga går i konkurs kan den övrig verksamhet som föreningarna driver falla ihop. Att man går i konkurs har numera nästan blivit legio. Kommersiell lokal kabelsänd television blir inte lönsam vilket torde bero på den begränsade räckvidden. Problemet ställs på sin spets när personer som driver och kanske äger den kommersiella delen också är finns med som ordförande eller på annan post i någon av de

[1] 2 § 8 kap. i Radio- och tv-lagen (1996:844)
[2] Kabelnämndens beslut 1992-03-06
[3] skrivelse från Bengt Högberg, projektledare, TV Fyrstad 2004-05-12

ideella föreningarna. I nuvarande organisationsmodell finns inget hinder för att medlemsbasen i ett lokalt kabelsändarföretag *kan* utgöras helt eller delvis av bulvanföreningar.

Ett belysande exempel är Helsingborg där *tre* skilda ideella organisationer 2003 sökte förordnandet som lokalt kabelsändarföretag; *Föreningen Öresundskanalen i nordvästra Skåne, (NVS), Helsingborgs Informationstelevision* och en nystartad förening *Öppna Kanalen.* Förordandet gick till NVS, som avsåg att dela kanal med en reklamfinansierad kanal TV7. Man tog över efter *TV Öresunds* konkurs. TV7 skulle sända i hela Nordvästskåne via bolaget Masterfilm i Åstorp, men brist på pengar satte stopp.

I detta fall kan man fundera över om ett bättre alternativ hade varit att låta samtliga de tre föreningar som sökte förordnandet få dela på kanalen och därmed hade man undvikit det kommersiella beroendet. På detta vis hade möjligheterna till ett bredare engagemang inom föreningslivet i Helsingborg ökat, men det handlar som framgår ovan också om att tillståndsgivaren måste ta hänsyn till om det finns fler intressenter än just ideella föreningar. Ett lokalt kabelsändarföretag är till skillnad mot närradion inte ursprungligen skapat enbart för föreningslivets behov utan är mer orienterad mot det ”lokala” engagemanget i sig. Målsättningen torde dock vara att få alla intressenter inom ett sändningsområde att samverka och arbeta inom samma sändningsorganisation

Produktionsbolaget Masterfilm skulle ha förevigat invigningsveckan i kulturhuset och arrangerat en filmvisning på samma plats i går, men i sista stund ställdes alla planer in. Masterfilm Sverige har lämnat in en anmälan till Helsingborgs tingsrätt och försattes i omedelbar konkurs. Tre och ett halvt års slit till ingen nytta, säger Dick Fridén som äger Masterfilm tillsammans med Peter Lindgren. Satsningen på den lokala kabelkanalen TV 7 innebar ett flertal nyanställningar som snabbt urholkade ekonomin. När en stor finansiär plötsligt drog sig ur var konkursen ett faktum. – I princip saknade vi 600 000 kronor. Vi började känna paniken men kunde inte springa ifatt pengarna, säger Dick Fridén, som ändå har viss tröst att ge. Den ideella föreningen Öresundskanalen Nordvästra Skåne, NVS, som delade kabelkanalen med TV 7, kommer att fortsätta sända sina program. Masterfilm hade även andra produktioner igång. Inom kort lämnar de lokalen på Storgatan i Åstorp, med obetald hyra och telefonräkning. Personalen är uppsagd, tolv personer fanns på avlöningslistan, och någon av dem hade bara hunnit med en månad på arbetsplatsen. [1]

5.6.3 Privata intressen

Under de 20 år som lokala kabelsändarföretag har funnits har det vid skilda tidpunkter och på olika orter uppstått konflikter om sändningsrätten d.v.s. att i praktiken få ett lokalt monopol på kostnadsfri distribution i kabelnät. Det finns rent privata intressen, som kan vara betingade av behov av makt eller ekonomiska vinning, men också kan det handla om eldsjälar som har sina helt egna idéer om hur ”lokal-tv” skall bedrivas. Alla dessa intressen kommer oftast i konflikt med det ursprungliga syftet med lokala kabelsändarföretag d.v.s. *kabelsändningar och som kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet*.

Konkurrensen om denna fria tv-kanal i en kommun har fördelen att den som får förordnandet också måste anstränga sig för att leva upp till denna målsättning om en bred förankring och yttrandefrihet. Nackdelen är å andra sidan att om ett den ”fria kanalen” måste byta huvudman när förordnandetiden om tre år gått ut motverkas möjligheterna till kontinuitet och konsolidering. Det tar mycket tid att bygga upp en sändningsverksamhet såväl administrativt som tekniskt.

[1] Helsingborgs Dagblad 2004-04-01

Under åren har olika intressen konkurrerat om det lokala förordnandet i *Falun, Göteborg, Helsingborg, Järfälla, Stockholm, Uddevalla* och *Västerås*. De hårdaste striderna om det som i dagligt tal kallas ”koncessionen” står i större städer med många kabel-tv-hushåll.

Den största striden inför en period om förnyat förordnande utvecklades när *föreningen Öppna Kanalen i Stockholm* 1996 erhöll ett kommunalt bidrag om 3,5 miljoner kronor. Privata intressen försökte då komma åt såväl det fortsatt förordnandet som bidragen genom politiska kontakter och genom förtalskampanjer mot föreningen Öppna Kanalen i lokalpress. Föreningen fick under ett års tid bedriva ett intensivt försvarsarbete. Mycket av det frivilliga arbetet inom organisationen lades ned på kontakter med politiker, tjänstemän och media för att kunna säkerställa att de anslagna medlen inte hamnade hos konkurrerande egenintressen. Såväl avsändaren som mottagaren av detta stöd hade inga erfarenheter, en dålig organisation och beredskap för medelsanvändning i en lokal tv-verksamhet. Staden revisorer kunde 1998 slutligen fria föreningen från alla falska anklagelser om ekonomiska oegentligheter i samband med användningen av stadens bidrag. Föreningen Öppna Kanalen var nära kollaps, men klarade sig och drivs idag på ett tillfredsställande sätt även om det kommunala engagemanget numera saknas.

Konflikterna i Helsingborg och Uddevalla kommer och går vilket innebär att man riskerar att aldrig nå en konsolidering på dessa orter. En lösning i sådana här fall kan vara att skapa en annan sändningsorganisation som mer eller mindre tvingar olika intressenter att samarbeta. Det är lätt att inse att det finns ett stort intresse för sådan här tv-verksamhet i dessa två kommuner.

5.6.4 Reglerad sändningsorganisation

Till skillnad mot närradion förutsätter lagstiftningen att det finns en sändningsorganisation för lokal icke-kommersiell television. Det innebär dock problem att det saknas en tydlig reglering av hur en sändningsorganisation skall se ut.

Problemen kan komma att ställas på sin spets när dessa tv-kanaler kommer att tillåtas att även sända via marksänd digital-tv och därmed på sikt kunna nå samtliga hushåll inom ett vidgat sändningsområde. Det kan då bli kommersiellt intressant att få inflytande och kontroll över verksamheten förutsatt motsvarigheten till dagens lokala kabelsändarföretag också kan få fördelar framför en helt kommersiellt driven kanal exempelvis *must carry*- och *take away*-status och/eller *regional prioritering* i multiplexpaketen i det marksända digitalnätet.

Ifråga om kommersiellt och icke-kommersiellt handlar det dock om en balansgång. Hellre än att ställa olika grupperingar mot varandra kan det vara konstruktivt att hitta lösningar till samarbete, som leder till att de bästa sidorna hos olika aktörer utnyttjas. Lokala och regionala kommersiella aktörer bör inte vara förhindrade, kanske hellre uppmuntras, att medverka till att en lokal eller regional icke-kommersiell kanal blir ett intressant alternativ inom sändningsområdet. Detta kan ske exempelvis genom produktionsuppdrag från institutioner som kommuner och högskolor liksom extern medieutbildning. Även public service-televisionen lägger ut uppdrag till fristående produktionsbolag.

Däremot bör en ny organisationsform säkerställa att företag (liksom enskilda personer) inte kan få ett *kommersiellt inflytande i en sändningsorganisation.* För detta finns det såväl demokratiskäl som kommersiella skäl; yttrandefrihet och konkurrensaspekter. Därvidlag står det klart att den nuvarande modellen för ett lokalt kabelsändarföretag är helt otillräcklig. Ett resonemang kring en sändningsorganisation förs i avsnitt 6.9.

5.7 Kostnader

Hela tv-området har redan sedan sju-tio år utvecklats mot *billigare och bättre* tekniska resurser för produktion. Det sker också en digital konvergens mellan videoteknik och datorer. Detta gör det möjligt att använda en konventionell bärbar dator för exempelvis videoredigering. Teknikkostnaderna för en lokal-tv-station blir dramatiskt lägre än under den helt analoga eran. Fram till dessa dagar har dock de lokala kanalerna dragits med relativt tunga kostnader för den analoga tekniken, som också behövde mer tidskrävande arbetsinsatser.

I princip kan ett lokalt kabelsändarföretag fungera med enbart några avvecklingsenheter som videomaskiner och datorer i en källarskrubb i anslutning till lokala kabelnätet. Sedan återstår bara för någon ansvarig att ladda in program och förprogrammera utrustningen för sändningarna. Men flertalet lokala kabelsändarföretag har betydligt större ambitioner än så och man strävar oftast att utveckla något som kan likna en liten tv-station – med eller utan egna produktionsresurser.

Ett exempel på en mini-tv-station för såväl produktion som sändning beskrivs i bilaga 6.
Här finns angivna typiska kostnadsslag för sådan här verksamhet. Totalkostnaden för denna tv-station inklusive investeringar är cirka 2,8 miljoner kr/år. Detta är dock en modell för hur en sådan tv-station bör vara uppbyggd. Idag drivs en lokal tv-verksamhet med en budget som kan varierar mellan några tiotusental kronor till en miljon kronor per år.

Det som alltid varit en tung om inte omöjlig kostnad att bära för de icke-kommersiella lokala kanalerna har varit personal. Det har t.o.m. hänt att man måste tacka nej till lönebidragsanställningar trots att man endast behöver stå för 20 procent av lönen. Det är mycket få kanaler som har anställd personal som man helt finansierar ur egen kassa. Driftskostnaden för de kanaler som gav uppgift om detta i den enkät som Riksförbundet Öppna Kanaler genomförde 2002 var 1,1 miljoner kronor för Öppna Kanalen i Göteborg respektive Stockholm samt Västerås 610.000, Eskilstuna 525.000, Lund 450.000, Nacka 400.000, Skövde 219.000 och Malmö 195.000 kronor.

2003 omsatte landets i räckvidd största lokala kabelsändarföretag Öppna Kanalen i Stockholm 1,3 miljoner kronor. Personalkostnaderna var 798.663 kronor, men halva beloppet täcks in av lönebidrag. Den andra stora kostnadsposten 154.000 kronor är lokalhyran i kommunägda Medborgarhuset där man har kontor, kontrollrum och studio. I övrigt drevs verksamheten 2003 utan större utgifter. Öppna Kanalen i Stockholm har liksom flera andra lokala kabelsändarföretag ingen egen produktionsverksamhet utan fungerar som en sändarorganisation. Det är medlemsföreningarna som står för programverksamheten på frivillig basis. Förutom nämnda personal bedrivs även styrelsearbetet och annan verksamhet i föreningen Öppna Kanalen i ideella former.

I Lund är Öppna Kanalen liktydigt med student-tv. Steves samanlagda inkomst var ca 500.000 under senaste verksamhetsåret (2003). Utgifterna hölls på samma nivå. Budgetens stora utgifter är främst löner och hyra. Förmannen är heltidsanställd och har en lön som genererar en inkomst som ligger på samma nivå som studiemedlet ca 7.000 kr varje månad. Andra kostnader som ryms i Steves budget är STIM-avgift, reparationskonto, avskrivningar, porto och telefon.

Det är nära noga omöjligt att beräkna kostnaderna för att driva ett lokal-tv station. Är man mer än en sändarorganisation och även producerar egna program blir kostnaderna betydligt högre. Desto mer frivilliga resurser, som man har tillgång till i verksamheten desto lägre kostnader. Det bör dock uppmärksammas att många frivilliga insatser också kräver fasta

personalresurser för att bl.a. upprätthålla kontinuitet och säkerhet samt kommunikation och instruktion.

Man kan inte heller göra några vittgående jämförelser mellan närradion och lokal kabel-tv. För närradions del är kostnaden för att kunna nå ut d.v.s. sändarsystemet den tyngsta utgiftsposten. Denna kostnad finns inte för kabeldistributionen. Dessutom har närradion betydligt större upphovsrättsliga utgifter vilket är naturligt då musikanvändningen är betydligt mer omfattande än i televisionen. När den lokala icke-kommersiella televisionen kommer att sända i det marksända digitalnätet kommer också här sändarkostnaderna att bli den dominerande utgiftsposten. Å andra sidan blir produktionstekniken allt billigare och bättre. Medlemmar i verksamheten – vare sig det är enskilda eller organisationer – kommer att i ökad grad nyttja egen produktionsutrustning.

Mycket talar således för att om ett strukturellt stöd för en lokal television via marksänd digital-tv utformas bör tonvikten ligga på sändningsverksamheten. Denna är till skillnad mot produktionsverksamhet väl definierad och de ekonomiska ramarna kan fastställas för längre tidsperioder. Ett produktionsstöd kan dock behövas för särskilt angelägna projekt exempelvis demokratisatsningar, minoritetsspråk, barn och ungdomar m.m. För lokal tv via kabel kan ett organisationsstöd vara prioriterat. En tv-station kan exempelvis behöva minst en fast anställd (verksamhetsledare, mediepedagog etc.) och administrativa resurser.

Det finns ingen fullt utvecklad lokal tv-station i landet idag.[1] En del lokala kabelsändarföretag i de större och medelstora städerna har en väl fungerande organisation och teknik, men behöver ändå betydligt bättre resurser för att kunna utvecklas och nå ut till och engagera medborgarna i berörda kommun/er. En del andra lokala kanaler har en så pass begränsad verksamhet och undanskymd roll att de utan att nya resurser tillförs kommer att upphöra. Detta berör särskilt de mindre orterna.

[1] Här bortses från regionala tv-stationer (SVT, TV4 och NollEttan).

6 GEMENSAMMA PROBLEMOMRÅDEN

6.1 Upphovsrättsområdet

Inom närradion finns idag tre upphovsrättsliga avtal: STIM (Sveriges Tonsättares Internationella Musikbyrå) som är en organisation för *kompositörer* i Sverige och som också hanterar utländska kompositörers rättigheter. IFPI/SAMI som är organisationerna för *skivbolagen* (IFPI) och *artister* (SAMI) dvs. musiker och sångare. ALIS som är en organisation för *författare* och *journalister.* Dessutom finns det andra organisationer som hanterar upphovsrättsliga frågor, t.ex. NCB och CopySwede. I det följande redovisas enbart STIM.

STIM bevakar de ekonomiska rättigheterna åt svenska och utländska kompositörer, bearbetare, textförfattare och deras förlag. När deras musik framförs offentligt eller spelas in tar STIM betalt för detta och fördelar sedan pengarna mellan dem som äger rättigheterna till musiken.
Den som använder musik i ett offentligt sammanhang måste betala för ett tillstånd - en licens - från STIM. Licensen ger rätt att använda musik inom ett visst användningsområde, till exempel på en servering, en konsert eller för att använda musik på en webbplats. STIM har idag tecknat mer än 30.000 licenser med musikanvändare.

STIM är en del av ett internationellt nätverk av liknande organisationer som bevakar rättighetshavarnas ekonomiska rätt enligt upphovsrättslagen. STIM bevakar alltså även utländska upphovsmäns rättigheter och fördelar pengar till dessa. På samma sätt fördelar utländska organisationer pengar till svenska upphovsmän via STIM. Dessutom skall STIM verka för tillkomst och spridning av ny svensk musik.

Enligt STIM:s redovisning för 2003 var intäkterna från närradion 2,3 miljoner kronor och av detta fördelades 1,6 miljoner. 600.000 kronor per år avskiljs från licensintäkterna och fördelas på de musikrapporter STIM får in från religiösa sändande föreningar. Denna musikrapportering är frivillig och har sitt ursprung i ett krav de religiösa samfunden ställde i förhandlingarna med STIM. De var oroliga för att den musik de framförde inte skulle tillfalla dessa upphovsmän utan läggas på musikrapporter från P4-lokal och från den kommersiella lokalradion vars musikrapporter tjänar som underlag för fördelning av resterande medel.

Närradiointäkterna för STIM var i 1992 uppe i sitt högsta belopp 6.089.000 kr. Intäkterna från närradion sjönk dramatiskt till 1.872.000 kr när PLR startade 1995. Under senaste fem åren har intäkterna legat på ca 2,1-2,4 Mkr. Avgifterna baseras på ett avtal mellan STIM och närradioorganisationen NRO som utgår från räckvidden d.v.s. antalet *möjliga* lyssnare inte antalet *faktiska* lyssnare.

Möjligheten att använda befintligt bildmaterial som del av sändning är knivig för vissa producenter/sändare, för dem bl.a. studenter som vill kommentera dagsaktuella händelser, och för minoriteter som vill vidaresända material som inte kommer via de stora kommersiella satelliterna. Frågan om invandrargruppers vidaresändning av utländskt program var aktuell redan för tio år sedan. Det är ingen hemlighet att även idag vidaresänds radioprogram från utländska radiostationer bl.a. har BBC nämnts. Det är inte ovanligt att man spelar in program via Internet, som senare används i närradioprogrammen eller helt enkelt vidaresänder direkt. I vissa fall har sådana här närradioprograms enda lokala inslag bestått i reklamen.

Det görs få program som diskuterar dagsaktuella händelser ur olika befolkningsgruppers perspektiv. En del av den problematiken har att göra med svårigheterna att använda audiovisuellt material ur ett upphovsrättsperspektiv. Upphovsrättens konflikt med citaträtten

(inte bara i musik med samplingar) bör noteras i sammanhanget.

Inom den snabbast växande delen av närradion – minoritetsradion – är det många föreningar som överhuvudtaget inte betalar något till STIM. Detta handlar i huvudsak om ett informationsproblem betingat av språkliga och kulturella skillnader. Föreningar som sänder på minoritetsspråk kan ha svårt att kommunicera med sin egen närradioförening – och inte heller STIM om de skulle vilja det. Man kan också förmoda att många föreningar helt enkelt inte har medel att betala annat än det som är nödvändigt för att kunna sända i radio och tv; medlems- och sändningsavgifter.

En del närradiostationer sänder också samma signal som går i etern som strömmande ljud på internet där lyssnandet ännu är begränsat. Det handlar mest om att förenings- eller församlingsmedlemmar kan lyssna på sin närradio utanför respektive kommun på resa eller boende utomlands. Denna verksamhet, som kan sägas vara en slags slavsändare, blir dock mer kostsam ju fler lyssnare man får på Internet eftersom bandbreddskraven ökar vid många samtidiga lyssnare. Internetsändningar är således ett kompletterande system, som inte kan öka en närradioverksamhets intäkter utan hellre belasta den. Särskilda musikavgifter för sådana närradiosändningar kan därför förhindra en utveckling av Internetdistribution för de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna.

STIM:s intäkter från lokal-tv år 2002 var 313.000 kronor och någon skillnad på kommersiell respektive icke-kommersiell görs inte. Intäkterna fördelas genom att de läggs på toppen av intäkterna från SVT från vilka STIM erhåller 100-procentig rapportering. Området ansågs för litet för att begära in musikrapportering med efterföljande öronmärkt avräkning. Det är naturligt att musikanvändningen i programverksamheten är av betydligt mindre omfattning för den lokala televisionen än i för närradion. Dock sänder en lokal tv-kanal många timmar musik per dygn i en s.k. programslinga när inte program sänds. Men för att inte behöva betala avgifter till upphovsrättsorganisationer används oftast egenproducerad musik eller annan licensfri musik i en slinga.

Ifråga om de svenska avtalen kan man ställa sig frågan om den föreningsdrivna icke-kommersiella närradion belastas orättvist genom att man tar ut samma avgifter som för den privata vinstdrivande närradion. Förekomsten av reklam i programverksamheten betyder inte att man nödvändigtvis bedriver kommersiell verksamhet.

Kartläggningen har bekräftat att musikavgifterna till upphovsrättsorganisationerna är en mycket betungande del för många ideella föreningar som sänder närradio. Det har också vuxit fram en bild av en mycket ojämnt fördelad betalningsbörda. Det finns i växande grad oklara samband mellan det rapporterade och det faktiska antalet spelade timmar musik. Dessutom råder det förhållande att närradio på olika orter betalar högst varierande summor.

En ofta förekommande kritik mot nuvarande ersättningssystem är att de icke-kommersiella medierna drabbas extra hårt eftersom det bygger på ett potentiellt lyssnarunderlag inte det faktiska. En förening som exempelvis sänder 1.000 timmar/år musik i närradio i Stockholm betalar 30.500 kr baserat på en tariff som utgår från ett mer än 150.000 *möjliga* lyssnare med en förening på en ort med färre än 20.000 *möjliga* lyssnare betalar 10.850 kr. Den *föreningsdrivna* radion har ett genomsnittligt lyssnade på 2 % av radiopubliken (då räknar man inte in kommersiell privat närradio). Avgiftsberäkningen baserar sig sålunda på en helt teoretisk modell som utgår från att alla hushåll inom sändningsområdet lyssnar på berörd kanal.

Beräkningsmodellen bygger på att organisationen inte kan särskilja det icke-kommersiella musikanvändandet mot annan användning. Musikavgifter skall enligt Konkurrensverket utgå

ifrån mängden musik, potentiella kretsen, faktiskt lyssnade och STIM:s egna kostnader. I Tyskland betalas samtliga sådana här avgifter årsvis och regionalt för icke-kommersiell lokal radio och tv genom en uppgörelse mellan respektive förbundsstats Öppen Kanal-organisation. För år 2004 betalar exempelvis Öppna Kanalen i Berlin till organisationen GEMA 8.000 euro/år för alla musikanvändning. Öppna Kanalen i Berlin når 1,6 miljoner kabelhushåll med tv och ännu fler hushåll via FM-radio. Som jämförelse kan nämnas att i enbart Kramfors måste närradion betala ca 100.000 kr per år i musikavgifter.

De nya danska upphovsrättsavtalen innebär att kommersiell radio i år har fått en sänkning av musikavgifterna till organisationen KODA i förhållande till 1995 års avtal med 8 % och de *icke-kommersiella* med 30 %. För att anses som icke-kommersiell lokalradio (närradion) krävs det att radiostationen ifråga i huvudsak inte är reklamfinansierad eller intäkter från försäljning av sändningstid samt att andelen musik av programtiden är under 50 %. Avgifternas storlek bestäms utifrån befolkningsstorleken i täckningsområdet, som nu dock definierats om. Täckningsområdet utgörs av det område där den lokala radion tillfredsställande kan tas emot med normala, individuella antenner. Det rör sig således inte längre om det område som radiostationen har sändningstillstånd för. I det nya medieavtalet 9 juni 2004 mellan den danska regeringen och stödpartierna i folketinget uttalas också en ambition att upphovsrättsavgifterna för radio och tv skall sänkas kraftigt.

År 2003 fick således STIM in ca 2,6 miljoner kr för musikanvändningen inom hela området närradio och lokal kabel-tv. Med tanke på att det avgår administrativa kostnader blir det totala nettot blygsamt. Förutom att de nuvarande avgifterna fördelas orättvist på de icke-kommersiella användarna belastas också den ideella sektorn av en administrativ uppförsbacke. Det kan också vara på plats att varna för en utveckling som innebär att intäkterna flyter in från nästan alla svensktalande program, men bara sporadiskt från program på andra språk. Detta kan komma att motverka en integrationsprocess. Beräkningsmodellen kan också upplevas som mindre legitim eftersom den inte baseras på mätt eller uppskattat faktiskt lyssnade.

Det kan vara värt att notera att det ur ett internationellt perspektiv i Sverige är ovanligt svårt och dyrt att använda skyddat material i icke-kommersiellt sammanhang. Det kan därför finnas anledning att finna former för ett *paketavtal för hela denna sektor*. Ett sådant kan innebära att *samtliga* musikanvändare inom icke-kommersiell lokal radio och tv får betala en avgift som inte bör bli så betungande som idag. Detta förutsätter sannolikt att det finns någon form av *en* samlad organisation för detta radio- och tv-område, inklusive radio och tv via internet, som kan bli upphovsrättsorganisationernas förhandlingspart. Ett annat alternativ kan vara att staten tillsätter en särskild utredning eller en förhandlingsman för att lösa problemen.

6.2 Referensbandning och pliktleveranser

För att säkerställa framtida bevisning om programinnehållet har den som bedriver radio- eller tv-sändningar enligt lag skyldighet att spela in varje program och bevara dessa inspelningar i minst sex månader från sändningen.[1] Den som sänder har skyldighet att utan kostnad lämna en kopia av dessa inspelningar till *Radio- och tv-verket*. Även *Granskningsnämnden för radio och TV, Konsumentombudsmannen* och *Justitiekanslern* kan begära in kopior av referensband.

Varje organisation som innehar sändningstillstånd ansvarar således för att referensbanda alla sina program. För en del sammanslutningar av tillståndshavare – främst närradioföreningar – har man organiserat en gemensam referensbandning vid sändarpositionen. Men i andra fall så

[1] 5 kap. 3 § lagen (1991: 1559) med föreskrifter på tryckfrihetsförordningens och yttrandefrihetsgrundlagens områden

måste varje tillståndshavare själv såväl tekniskt som administrativt ombesörja referensbandningen. Detta kan förstås samlat sett bli ett omfattande arbete, för såväl föreningarna som för arkivmyndigheten, när en ort kan ha många olika tillståndshavare, kanske fler än 30. Situationen har senare år också försvårats p.g.a. av kulturella och språkliga klyftor när antalet tillståndshavare med invandrarbakgrund ökat.

Enligt lagen om pliktexemplar[1] har *Statens ljud- och bildarkiv* (SLBA) rätt att utan kostnad erhålla pliktexemplar av radio- och tv-sändningar. Lagen gäller ovan nämnda referensband, som efter sex månader skall levereras till SLBA. För public service m.m. skall hela utbudet levereras. Ett urval om fyra veckor per år ska lämnas av bl.a. närradio och lokal kabel-tv. Information om urvalsveckor, till de stationer som omfattas av lagen, skickas löpande från SLBA. Under urvalsveckan 18 (2003) hade av 758 leveranspliktiga (=som hade sänt) av de 1282 tillståndshavarna för närradio 735 levererat referenskopior. I jämförelse kan nämnas att privat lokalradio hade 89 tillståndshavare av 90 leveranspliktiga levererat kopior.

SLBA får således in större delen (92-97%) av leveranspliktig närradio, men måste för att klara detta lägga ner en i förhållande till andra medier en omfattande administrativ insats. SLBA måste hålla ajour ett adressregister för närradio som således är tretton gånger större än för PLR. Detta beror på att för närradio gäller sändningstillstånden de programproducerande *organisationerna*, medan för PLR gäller sändningstillstånden per frekvens (=radiostationer).

SLBA uppger att man lägger ner ett stort arbete för att nå alla organisationer som har sändningstillstånd. Det hela kompliceras av att en del av innehavarna av de icke-tidsbegränsade tillstånden inte längre kan nås. Under urvalsveckorna 11 och 18 registrerades 557 resp. 524 tillståndshavare som inte har sänt (43 och 41 %). Dessutom har arbetat komplicerats ytterligare genom den framväxande privata närradion med aktörer innehar virtuella ideella föreningar (se 4.7). Ett exempel är att för närradiosändare på tre mindre orter i Skåne finns sammanlagt 30+30+30 tillståndshavare, men som sänder samma program och använder gemensam beteckning istället för den som godkänts av Radio- och tv-verket. I princip skall samtliga dessa 90 tillståndshavare leverera referenskopior även om samtliga i praktiken sänder ett och samma program,

SLBA har inga liknande problem ifråga om andra pliktleveranser inklusive lokala tv-sändningar per kabel. Handläggningen ifråga pliktexemplar från närradion skulle kunna förenklas betydligt om urvalet istället skulle liksom för övriga radio- och tv-organisationer ske *per kanal/radiostation* hellre än för varje tillståndshavare d.v.s. producerande förening. Den som skulle ansvara för frekvensen skulle således också bli ansvarig för pliktexemplar liksom referensbandningen.

6.3 Förhållandet till public service

6.3.1 Public service-företagens samhällsuppdrag

Det finns *tre* public serviceföretag i Sverige vilket ur internationell jämförelse är unikt.[2] Ett tv-bolag *Sveriges Television*, ett radiobolag *Sveriges Radio* och ett särskilt radio- och tv-bolag för utbildningsprogram *Utbildningsradion.*

[1] SFS 1993:1392 med ändring 1995:1375

[2] I de flesta länder med public service finns dessa funktioner samlade i ett och samma bolag exempelvis BBC och i våra grannländer DR, NRK och YLE.

> En av tankarna bakom begreppet "public service" är att alla medborgare i ett demokratiskt land ska få tillgång till opartisk och mångsidig information inom en mängd olika områden. För att människor är olika och har olika förutsättningar ska ett public serviceföretag spegla omvärlden ur många olika perspektiv. Som SVT-tittare ska man kunna ta reda på vad som tilldrar sig i landet och världen runtomkring så att man själv kan bilda sig en egen åsikt.
> ---
> Public service som begrepp dök först upp i USA men slog igenom i England under 1800-talet. Det blev snabbt populärt i hela Europa och blev normen för radio och tv på den här sidan Atlanten. I ursprungslandet USA blev kommersiella medier normgivande. Man har inte i något land lyckats översätta "public service" till ett heltäckande uttryck. Så det är engelska som gäller. Public service i Sverige är finansierad av en tv-avgift. Den fördelas mellan alla public service-bolagen (SVT 60%, SR 35% och UR 5%)[1].

Public service regleras genom bl.a. radio- och tv-lagen, samt yttrandefrihetsgrundlagen och det statliga sändningstillståndet. Alla hushåll ,som äger en tv-apparat, skall betala tv-avgift; för närvarande 1.872 kronor/år. Pengarna sätts in på ett särskilt konto i Riksbanken. Varje år får public service-företagen SR, SVT och UR pengar från detta konto. Hur mycket bolagen skall få bestäms av regeringen.

De tre företagen har till uppgift att bedriva radio/tv-verksamhet i allmänhetens tjänst. Verksamheten skall bedrivas självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer i samhället. I detta avsnitt beskrivs de uppgifter, som public service-företagen har ålagts av staten i sina sändningstillstånd och som här kan bedömas ha relevans till det sammanhang som de icke-kommersiella lokala kanalerna verkar i d.v.s. i, av och med det civila samhället. UR behandlas närmare i ett särskilt avsnitt 7.4.3.

SVT skall samtidigt sända *två tv-program* till hela landet. SR skall samtidigt sända *fyra rikstäckande ljudradioprogram*, varav ett även skall ha regionalt uppdelat innehåll. SR får inte ta flera frekvenser i FM-bandet i anspråk för sina sändningar än dem som SR använt under huvuddelen av år 2001. SVT och SR skall utforma sändningarna på sådant sätt att de inte endast kan tas emot av en begränsad del av allmänheten i sändningsområdet. SVT och SR skall upplåta sändningstid för sändningar av utbildningsprogram från UR. Företagen har också fått sändningstillstånd för digitala sändningar, som förutom att sända det ordinarie utbudet enligt uppdraget också sänder ett antal specialkanaler som enbart finns i digital form.[2] Sändningsrätten skall utövas *opartiskt och sakligt* samt med beaktande av att en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet skall råda i radion respektive televisionen.

SVT och SR skall erbjuda ett mångsidigt programutbud som kännetecknas av hög kvalitet i alla programgenrer. Programmen skall utformas så att de genom tillgänglighet och mångsidighet tillgodoser skiftande förutsättningar och intressen hos landets befolkning. Programutbudet skall spegla förhållanden i hela landet och som helhet präglas av folkbildningsambitioner. Företagen skall beakta programverksamhetens betydelse för den fria åsiktsbildningen och utrymme skall ges åt en mångfald av åsikter och meningsriktningar. SVT och SR skall tillhandahålla ett mångsidigt utbud av program av hög kvalitet på svenska språket och tillvarata den svenska kulturen i dess vidaste bemärkelse.

SVT och SR skall meddela nyheter, stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden och därvid ge den allsidiga information som medborgarna behöver för att vara

[1] svt.se
[2] Tv-kanaler: *SVT24* och *Barnkanalen.* Radiokanaler: *SR c, SR Minnen, SR Klassiskt, P3 Star, SR P7 Sisuradio, SR Sverige* och *SR X.*

orienterade och ta ställning i samhälls- och kulturfrågor. Företagen skall granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna samt spegla verksamheten inom sådana organ och inom andra maktsfärer. Nyhetsförmedling och samhällsbevakning skall utgå från olika perspektiv, så att händelser speglas utifrån olika geografiska, sociala och andra utgångspunkter.

Företagen skall verka för debatt kring viktigare kulturfrågor, bevaka och granska händelser och utveckling på kulturlivets olika områden och i samverkan med det övriga kulturlivet stimulera och förmedla olika kulturaktiviteter. Företagen skall tillvarata och utveckla televisionens resp. radions särskilda förutsättningar att ge upplevelser och stimulera fantasin och därigenom ge möjligheter till inlevelse, engagemang och förströelse. Nyskapande programinnehåll skall främjas, i såväl inköp som i företagens egen skapande verksamhet. Företagen skall samarbeta med kulturinstitutioner och fria kulturproducenter i hela Sverige i syfte att erbjuda utsändningar av föreställningar, konserter och andra kulturhändelser.

SVT och SR skall tillhandahålla ett mångsidigt utbud som speglar de olika kulturer som finns i Sverige. Det utländska programutbudet skall spegla olika kulturkretsar. Företagen skall ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos barn som tillhör språkliga eller etniska minoritetsgrupper. Man skall beakta språkliga och etniska minoriteters intressen. Det lokalt producerade utbudet bör både spegla respektive områdes särprägel och egenart och på ett mer allmänt sätt bidra till mångfalden i programverksamheten. Företagen skall beakta funktionshindrades behov. Program skall även produceras för speciella målgrupper. I fråga om program om och för funktionshindrade liksom om verksamhet för språkliga och etniska minoriteter får de tre företagen sinsemellan fördela ansvaret för olika slags insatser.

Public service-företagen har också några specifika uppdrag. SVT skall bidra till utvecklingen av svensk filmproduktion. För döva inriktas programverksamheten att sända främst nyheter, information och kulturprogram på teckenspråk. Barn och ungdomar skall särskilt prioriteras.
SR sänder även program för utlandet (Radio Sweden) och skall bereda utrymme för sändningar av radiotidningar.

6.3.2 Gränsdragning och samverkan

Vanligtvis sänds fullmäktige i närradion. Den kommunala ersättningen till närradion för sådana sändningar är nämligen också ett indirekt stöd till verksamheten (se 6.11) och oftast det enda förekommande kommunala bidraget till verksamheten. Därmed begränsas utvecklingen av närradion i de kommuner där SR kostnadsfritt sänder direkt från kommunfullmäktige. Även i icke-kommersiell lokal-tv sänds direkt från parlamentariska församlingar. Det kan därför upplevas oroande att SVT i år aviserat att man kan tänka sig börja sända SVT24 regionalt liksom att sända från Europaparlamentet.

Såväl SR som SVT har startat flera nya radio- respektive tv-kanaler vid sidan av det utbud som kan tas emot av hela befolkningen. Det har uppmärksammas att flera sådana tv-avgifts-finansierade kanaler sannolikt kommer att verka inom samma intressesektor som övriga icke-kommersiella radio- och tv-kanaler. Därmed måste man uppmärksamma risken för att utvecklingsmöjligheterna inom denna sektor kan komma att motverkas.

I detta sammanhang bör också UR:s roll övervägas. Dess verksamhet möter redan den icke-kommersiella lokala televisionen genom att program som UR sänder från Universitets-TV i Göteborg även sänds regelmässigt i Öppna Kanalen i Göteborg, som nu också avser att nyttja det marksända digitala nätet i Västra Götaland. Liknande ”möten” kommer sannolikt att ske på många andra håll när Universitets-TV och liknande högskoleprojekt börjar sändas

regionalt på andra håll i landet. Men man kan också se fördelar med ett engagemang från UR:s sida. Detta behandlas närmare i avsnitt 7.4.3).

I stort förekommer aldrig någon samverkan i vare sig smått eller stort mellan public service-företagen och de icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanalerna. Istället samverkar public service allt oftare med den privata kommersiella sektorn. Detta gäller särskilt SVT som lägger ut uppdrag bl.a. till Kinnevikssfärens medieföretag. Detta görs naturligtvis med affärsmässiga utgångspunkter. Det kan dock inte undvikas att public service har alltmer påverkats och präglats av den kommersiella sfären vilket visar sig när man sänder program som lika väl hade kunnat sändas i kommersiella kanaler. *Robinson* var ett sådant exempel.

Det kan finnas fördelar med att upprätta ett organiserat samarbete mellan public service och de icke-kommersiella lokala etermedierna. Förmodligen skulle synergieffekter uppstå och båda sidorna skulle kunna dra nytta av detta. Några exempel på samverkansområden kan vara *integrationsprojekt, utbildningssatsningar, publicistisk och tekniskt utveckling för lokala etermedier, satsningar på särskilda grupper (funktionshindrade, pensionärer etc.) och beredskapsfrågor.* Man skulle också kunna samverka på det *nordiska området* och även *internationellt*. En samverkan kan också komma bli mer eller mindre nödvändig ifråga om *sändningsteknik* d.v.s. marksänd digital tv och DAB eftersom man sannolikt kommer att verka inom samma distributionssystem.

Det som public service-företagen skulle kunna dra särskild nytta av är den lokala och regionala förankringen som dessa lokala etermedier idag har och som förmodligen kan komma att öka. Det torde vara möjligt att upprätta samverkan på många områden utan att public service-företagens självständighet och integritet hotas. På motsvarande sätt måste man också dra tydliga gränser så att de lokala icke-kommersiella etermedierna inte blir beroende av public service.

6.4 Marknadsföring och information

Ett underskattat problem för de icke-kommersiella lokala etermedierna är bristen på information om de möjligheter som finns att starta och driva sådana här kanaler. Det föråldrade regelsystemet är för utomstående svårt att förstå sig på. Det kan även vara krångligt att förstå att regelsystemet är så olika för närradio respektive lokala kabelsändarföretag. En förening som har sändningstillstånd för närradio och som också vill sända tv skall inte söka sändningstillstånd för kabel-tv. Många vet idag inte att möjligheten att få sända tv i en öppen kanal eller liknande finns. Detta gör det svårt att hitta organisationer som kan och är villiga att engagera sig i tv-verksamhet. Myterna om att det skulle vara särskilt dyrt att producera television lever också kvar och skrämmer sannolikt bort många.

Det finns behov av information till bl.a. medialärare om hur man arbetar med dessa medier. Som framgår i avsnitt 7.4 finns det en omfattande medieutbildning i grundskolan, gymnasieskolan och på högskolan. Det är också uppenbart att journalister i allmänhet saknar kunskaper om medierna, som de själva inte arbetar med. En närmare kartläggning har inte kunnat göras under detta uppdrag, men det har ändå har framkommit att fakta om denna mediesektor i stort sett helt saknas i medieutbildningen. Det finns också mycket litet fakta att tillgång i anknytande högskoleutbildningar som på populära linjer som *Media och kommunikation, Kommunikationsvetenskap* etc.

Man kan också tolka det dåliga intresset att ta upp informationen i såväl utbildning som i andra media som att sådan här verksamheter inte har lyckats få ett ordentligt genombrott trots

den funnits i 20-25 år i landet. För de radio och tv-kanaler som finns etablerade idag visar det sig att det är svårt att nå ut med information om den verksamhet man bedriver. Här har dock Internet inneburit rejäla förbättringar i och med att man kan lägga ut information på en egen webbplats och lättare kan kommunicera med medlemmar och andra via e-post.

Det svåraste problemet är emellertid att kunna nå ut till allmänheten via dagstidningar och liknande. Det handlar främst om att få sin programtablå publicerad på radio- och tv-sidan vid sidan av programmen från SVT och de kommersiella kanalerna. Fram till 2003 publicerade exempelvis Dagens Nyheter dagligen programtablån för Öppna Kanalen liksom för Stockholm Närradios två kanaler. Tidningen tog emellertid bort tablåerna med motiveringen att det handlar om lokala kanaler och att DN är en rikspridd tidning. Det finns även andra skäl som gör att dagstidningar inte tar med programtablåer från sådana här lokala kanaler bl.a. abonnerar många tidningar på radio- och tv-tablåer som datorsammanställs centralt av ett företag i Stockholm. Eftersom det inte sänds mycket lokala radio- och tv-program överhuvudtaget i Sverige blir det därmed nära nog omöjligt att få in lokala kanaler i ett sådant system. Detta hindrar inte en del kanaler att komma överens med den lokala tidningen och få tablån införd s.a.s. manuellt. Detta kräver dock en hel del arbete (av ideella krafter) och personliga kontakter.

Idag publiceras den dagliga tablån för Öppna Kanalen i Stockholm i Metro, Miljötidningen och Stockholm Fria, men förlusten att inte finnas med i den största dagstidningen upplevs som stor. Göteborgs-Posten publicerar Öppna Kanalens tablå och detsamma gör Jönköpings-Posten för att ta några positiva exempel. Det finns inga resurser att marknadsföra sig på andra sätt exempelvis genom annonser i dagspressen eller reklam i kollektivtrafiken.

När man bygger upp en lokal sändarorganisation vare sig det handlar om radio eller tv måste det redan från början planeras hur information och marknadsföring skall bedrivas. Känner medborgaren inte till kanalerna kommer inte heller någon utveckling av verksamheten att ske. I ett administrativt stöd till en sändarorganisation bör detta vara ett obligatoriskt inslag. För att utveckla en effektiv kunskapsspridning om denna mediesektor får ett engagemang från en central organisation en avgörande betydelse.

Ifråga om att marknadsföra en positiv image via bl.a. dagspressen kan moderna och/eller relevanta benämningar underlätta (se 6.8). Det kan också bli av stor betydelse om programverksamheten expanderar genom att ett radio eller tv-program som produceras i en ort också kan sändas på andra håll i landet (nätverkssamarbete). Detta kan komma att öka intresset bl.a. hos lokala tidningar.

6.5 Yttrandefrihetens gränsland

6.5.1 Extremistiska yttringar

Detta kapitel belyser problematiken med organisationer, som allmänt betraktas hysa extremistiska åsikter och vars rätt att få sända radio och tv brukar ifrågasättas av bl.a. politiker och i massmedia. De svårigheter som de ideellt drivna radio- och tv-organisationerna möter i handhavandet av sådan programverksamheten bör få mer uppmärksamhet. Avsikten är här inte att ta värdera vare sig den berörda programverksamhetens innehåll eller ifrågasätta dessa organisationers rätt att komma till tals i dessa kanaler.

Radioutredningen RUT60 föreslog 1965 en *särskild rundradio* (se 4.2) förutsåg problemen. Man menade att en viss förhandsgranskning borde ske för att t.ex. nazistiska grupper med öppet antisemitiskt syfte skulle kunna utestängas. Något krav på opartiskhet ville utredningen inte ha, men man ansåg att det inte borde vara tillåtet *att välja en starkt utmanande eller anstötlig yttre form eller förtala eller förfölja grupper av personer med annan tro, åskådning eller livsstil.*[1]

Under en stor del av närradions 25-åriga levnad har det förekommit program, som anmälts för yttrandefrihetsbrott såsom förtal, rasistiska eller främlingsfientliga uttalanden. Sådana fall blir ett ärende för *Justitiekanslern* (JK) och inte för *Granskningsnämnden för radio och tv*, som tar sig an brott mot regelsystemet (radio- och tv-lagen). JK är ensam åklagare när det gäller tryck- och yttrandefrihetsbrott, d.v.s. när det är fråga om otillåtna uttalanden i tryckta skrifter, radio- och tv-program, Cd-skivor m.m. Under perioden 1988-2004[2] behandlade JK 156 sådana ärenden rörande närradion. 43 ärenden rörde hets mot folkgrupp. I stort sett alla anmälningar har lämnats utan åtgärd. Undantaget var de många anmälningarna ifråga om föreningen *Radio Islam* som sände sina program genom Stockholms Närradioförening. Ahmed Rami, som stod bakom sändningarna, anklagades för judefientliga uttalanden. Frågan kom också upp i Riksdagen 1997 i bl.a. en flerpartimotion:

> Var och en kan konstatera att närradion i dag ofta utnyttjas på ett sätt som knappast kan anses stå i överensstämmelse med intentionerna vid dess tillkomst. En rad rasistiska och nazistiska kanaler har upprättats och den mest notoriska av dessa, Radio Islam i Stockholm, har under en längre tid systematiskt lyckats lägga sig till med sändningstid som inte längre utnyttjas av andra föreningar. Samtidigt vet alla att Radio Islam inte är en förening, utan endast ett täcknamn för ett par personer som gjort antisemitisk och likartad propaganda till sin livsuppgift. I dagsläget sänder Radio Islam åtminstone 35 timmar i veckan i Stockholms närradio. Det är nödvändigt att reglerna ses över i syfte att förhindra att närradion utnyttjas på det vis som Radio Islam gör.[3]

I riksdagsbehandlingen menade dock konstitutionsutskottet att närradion är en åsiktsradio. Möjligheten för staten att ingripa med straff är begränsad till vissa handlingar som hotar viktiga allmänna eller enskilda intressen. Utskottet konstaterade att det förekommit program inom närradion som lett till fällande domar för yttrandefrihetsbrott. Det har rört sig om både ansvar för förtal och hets mot folkgrupp. Utskottet erinrade om att riksdagen under våren 1993 på förslag från regeringen beslutade om åtgärder mot att närradion används till bl.a. propaganda för organiserad rasism och annan främlingsfientlighet. Åtgärderna innebar att vid dom för allvarliga yttrandefrihetsbrott skall sändningstillståndet kunna återkallas i högst fem år, om det föreligger synnerliga skäl. Beslut om återkallelse fattas av domstol med jury.

I propositionen anförde regeringen att uppfattningen om alla människors lika värde är en av förutsättningarna för demokratin och att organiserad rasism därför utgör ett angrepp på grundläggande principer i vårt samhälle. Enligt regeringen ger lagstiftningen om hets mot folkgrupp staten en möjlighet att försvara sig mot sådana angrepp. Utskottet ville emellertid också understryka vikten av att värna om yttrandefriheten liksom en allmän och fri debatt. Också påståenden som allmänt uppfattas som huvudlösa och stötande måste kunna få föras fram i den allmänna debatten så länge det inte är fråga om hot eller missaktning i sådana avseenden som anges i bestämmelsen om hets mot folkgrupp eller om annat tryckfrihetsbrott som t.ex. förtal).

[1] 1960 års radioutredning (SOU 1965:20)
[2] t.o.m. 2004-05-12
[3] motion till riksdagen 1997/98:K331 av Eva Flyborg m.fl. (fp, m, c, kd)

Utskottet ansåg att den typ av brott som aktualiseras i motionerna även fortsatt borde beivras på nuvarande sätt, dvs. med utgångspunkt från grundlagsbestämmelser i framför allt yttrandefrihetsgrundlagen. Någon översyn eller ändring av radio- och tv-lagens bestämmelser i detta hänseende borde enligt utskottet således inte göras.[1]

6.5.2 Närradions särskilda problem

Förutom *Radio Islam*, som numera sänder webbradio, är *Skånepartiet* och *Sverigedemokraterna* ofta förekommande bland de nämnda 43 ärendena hos JK. Även de senaste åren.

Skånepartiet sänder numera över en närradioförening som partiledaren Carl Herslow direkt eller indirekt kontrollerar; *Malmö Fria Närradioförening.* Organisationen sände från början på en av *Malmö Närradioförenings (MNF)* två frekvenser, men bröt sig ur och bildade en egen förening. Efter en tid dominerade partiet ena kanalen så pass mycket att kvarvarande övriga sändande föreningar, som inte upphörde, valde att "byta miljö" till MNF:s andra kanal. Även om *i formell mening* ingen kan ta över en närradiofrekvens för egen räkning besitter Skånepartiet nu *i praktiken* en egen kanal och sänder med egen sändare. MNF har idag endast en kanal som övriga föreningslivet i Malmö får samsas om.

Man kan i detta sammanhang inte undvika att beröra en aktuell dansk erfarenhet. *Radio Oasen* i köpenhamnsförorten Greve fick sitt sändningstillstånd 1995 och uppfyller sedan sex år tillbaka de reglerna för så kallat basbidrag till närradio. Fram till 2003 fick stationen 78.000 danska kronor i statligt årligt bidrag (se även 8.2.2). [2]

> Totalt handlar det om 61 sändningstimmar i veckan, fyllda av mer eller mindre omaskerade varianter av samma budskap: mot invandrare, för ett rasrent Danmark. Långa tal, högläsningar ur rasistiska programskrifter och livesamtal med hängivna lyssnare varvas med vit makt-musik och tyska marscher.
> - - -
> Kommunledningen i Greve är inte särskilt stolt över Radio Oasen och har flera gånger försökt dra in sändningstillståndet, bland annat sedan stationen sänt högläsning ur Adolf Hitlers "Mein Kampf". Men hittills har statens Radio- och tv-nämnd bara hörsammat Greves protester en enda gång efter att kanalen sänt rasistiska uttalanden om en känd dansk politiker med utländsk bakgrund. Anmälningen resulterade i ett tre månader långt sändningsförbud.[3]

Närradiofrekvensen i Greve användes tidigare av många ideella föreningar, som mer eller mindre flydde till andra sändare i köpenshamnsområdet när Radio Oasen hade kommit igång på allvar. Parallellen till den spontana omstruktureringen av kanalerna i Malmö är förstås uppenbar.

Inget ingrepp mot naziradio
Kulturminister Brian Mikkelsen (K) vill inte ingripa mot den nazistiska lokalradion i Greve, Radio Oasen, som nu ansöker om fler sändningstimmar. Brian Mikkelsen understryker att han tar avstånd från den ideologi, som radiostationen, som drivs av den danska naziledaren Jonni Hansen, bygger på. Men att han inte har behörighet att ingripa. Nazisterna har proklamerat att de vill fördubbla radiostationens sändningstid till 120 timmar per vecka.[4]

[1] Konstitutionsutskottets betänkande 1997/98:KU28
[2] Regeringen har ändrat regelsystemet fr.o.m. 2004 för att förhindra fortsatt bidragsgivning till radiostationen.
[3] *Nazistisk närradio får bidrag av staten*. Dagens Nyheter 2004-02-19
[4] Fyens Stiftstidene 2004-06-24

Bland de 30 föreningar som idag sänder på en av Stockholm Närradioförenings (SNRF) tre frekvenser finns fyra inom samma politiska spektrum*; Medborgarpartiet, Gjallarhornet, Nationaldemokraterna och Sverigedemokraterna (SD)*. Endast SD är medlem i Närradioföreningen och kan få sändningsrabatt, övriga har tilldelats sändningstider av närradioföreningens styrelse.

SNRF har valt att låta dessa föreningar sända. Detta beslut grundar sig förstås på yttrandefrihetsprincipen, men även det strategiska valet mellan pest och kolera. Låter man dessa föreningar inte nyttja föreningens sändare kan de med sina sändningstillstånd sätta upp en egen närradiosändare på samma frekvens som SNRF använder.[1] Därmed uppstår en *delad kanal* vilket sannolikt leder till stora problem (beskrivs närmare 4.6) bl.a. mister närradioföreningen möjlighet att upprätthålla en sammanhållen programtablå. Om detta sker kan en utveckling, liknande den i Malmö och Köpenhamn ske även i Stockholm.

SNRF anser dock att staten inte tar några konsekvenser av sina utfärdade sändningstillstånd utan det blir tredje person som drabbas. Reaktionerna på att dessa organisationer sänder har inte låtit vänta på sig. SNRF har fått ta emot telefonsamtal och e-post från lyssnare. Här är två exempel:

> - Jag vill bara säga att jag tycker det är väldigt dålig stil att låta ett "parti" som inte står för demokrati och lika värde får sända närradio i Stockholm genom er. Visa att ni är starka och klarar av att säga ifrån när dem högerextrema grupperna i Sverige försöker visa sitt hat mot andra medmänniskor.
>
> - Jag undrar hur ni tänker när ni låter Sverigedemokraterna och nationaldemokraterna sända hos er? Att hjälpa till och öka på detta förskräckliga hat, varför? Det här står i er policysamling:
> Programetiska krav. Utöver de krav, som ställs i radio- och tv-lagen liksom i yttrandefrihetsgrundlagen, skall program, som sänds genom Stockholm Närradio ha en framtoning som inte skadar allmänhetens helhetssyn på närradion, SNRF och dess verksamhet. Det har ni gjort så mycket man bara kan. Jag blir så ledsen.

Dilemmat för SNRF liksom för andra närradioföreningar är att sändningstillståndet för en förening utfärdas av staten, som sedan inte tar ansvaret för vad som sedan händer. Det är naturligtvis omöjligt för den lyssnande allmänheten att förstå att det *de facto* inte är närradioföreningen som bestämmer vem som får sända eller inte. Det är överhuvudtaget svårt för de flesta att förstå att det är ”programmen” (föreningarna) som har sändningstillstånd, inte ”radiostationen” (närradioföreningen).

> Yttrandefriheten är en central del av demokratin. Medborgarnas frihet att föra fram sina åsikter måste hela tiden värnas. I en demokrati har fria och självständiga medier en central funktion att fylla för en mångfald i nyhetsförmedling och opinionsbildning. Varje demokratiskt samhälle förutsätter ett öppet och allsidigt kommunikationssystem som erbjuder hela befolkningen på lika villkor tillgång till arenor för såväl information och opinionsbildning som kultur och underhållning. Ett demokratiskt samhälle kräver aktiva och väl informerade medborgare.[2]

Närradion är en viktig del i denna yttrandefrihetsprocess, men som regeringen skriver förutsätts ett *kommunikationssystem*. Ett sådant innebär att det finns såväl sändare som mottagare samt en feedback. *Yttrandefriheten handlar således inte enbart om att få föra fram*

[1] Man behöver inte bilda en närradioförening för att driva en egen sändare. Således kan vilken förening som helst, som har fått sändningstillstånd, bedriva sändningar i egen regi med en egen sändare även om frekvensen delas.
[2] prop 2001/02:80

sina åsikter utan också om att få en publik, som i sin tur har rätt att ställa krav på avsändaren.

Det kan vara tänkvärt att konstatera att andelen politiska partier som idag nyttjar närradion har minskat. Å andra sidan finns de inte heller i public service eller i kommersiella kanaler heller. På de flesta orterna finns inga riksdagspartier engagerade. I Malmö finns dock fortfarande någon slags balans gentemot Skånepartiets radiokanal eftersom socialdemokraternas *Radio A* sänder alla vardagsmorgnar på den andra kanalen. I Stockholms kommun sänder *enbart* ovan nämnda fyra partier. Därmed går det inte att hävda att programverksamheten är allsidig och att åsikterna möts och balanseras mot varandra. En närradiokanal kan hos allmänheten börja uppfattas som extrem vilket förstås är orättvist gentemot de som ideellt engagerat sig i närradioföreningen ifråga.

Det är naturligtvis viktigt att även organisationer med extrema åsikter skall få föra fram dessa även via radiomediet. Men dessa organisationer kan med tiden komma att ta en ökad andel av den totala sändningstiden. Det behöver dock inte främst handla om att dessa organisationer får ökad sändningstid utan mer om att sändningarna uppmärksammas allt mer. Allmänheten kan betrakta systemet som mindre trovärdigt i och med att inslaget av organisationer med extrema åsikter upplevs få en oproportionellt stor andel av sändningstiden. Då är risken stor att intresset för att engagera sig i närradio eller att överhuvudtaget lyssna minskar.

Ett annat tillståndssystem, som innebär att enbart den organisation som ansvarar för en frekvens (d.v.s. driver en radiostation) får sändningstillstånd, kan ge möjligheter till att utveckla en konstruktiv gemenskap kring en lokal radioverksamhet. Ett sådant regelsystem skulle utgå ifrån ett samhällsuppdrag liknande det som återfinns i radio- och tv-lagen ifråga om de medieföretag som har fått sändningstillstånd av regeringen (främst public service-företagen):

> Den som sänder TV-program eller som sänder ljudradioprogram efter tillstånd av regeringen skall se till att programverksamheten som helhet präglas av det demokratiska statsskickets grundidéer och principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet.[1]

En bestämmelse i denna anda skulle kunna prövas även ifråga om organisationer som i framtiden får sändningstillstånd genom Radio- och tv-verket.

En sammanfattande bedömning är att om inte förändringar sker riskerar närradion att ytterligare minska sin betydelse som arena för såväl information och opinionsbildning. Det finns således behov av ett helt förändrat regelsystem. Detta skulle kunna innebära att yttrandefriheten kan bibehållas på en mycket hög nivå *samtidigt* som möjligheter till ett demokratisk inflytande och styrning av sändningsorganisationen säkerställs.

> … one of the most frightening developments that I have personally been studying and thinking about is the way mass communications has played a role in the genocide of Rwanda and Bosnia, where people who before had lived at least peacefully with one another were whipped into frenzies of hatred and fear because of the messages that were coming across the television, the radio, and even the computer.
>
> People who didn't know how to make sense of those messages, but were pushed into action because of what they were being told.[2]

[1] radio och tv-lagen 6 kap. 1 §
[2] ur tal av Hillary Rodham Clinton vid University of Michigan 1998-04-28

6.5.3 Öppna tv-kanaler

Man kan också uppmärksamma att problem med extremistiska grupperingar också har varit aktuella hos en del av de Öppna tv-kanalerna i storstäderna. Här har respektive sändarorganisation, d.v.s. lokala kabelsändarföretaget, genom sin egen medlemsverksamhet (föreningsstämma, styrelsebeslut och stadgar) själva löst problemen. Men här finns förstås alltid risken att en medlemsmajoritet på formellt demokratisk väg kan utestänga en obekväm röst från sändningsmöjlighet. Därför måste höga krav ställas på en framtida sändningsorganisations instruktion och medlemsbas, en demokratisk insyn och kontroll liksom att möjligheter till överklagande hos myndighet kan finnas.

Det finns således ett dilemma med den gränslösa yttrandefrihet, som man har ambitionen att upprätthålla för de icke-kommersiella lokala kanalerna. De som driver kanalerna kan ha idealistiska ambitioner, men kanske inte möta förståelse från allmänheten eller ens från sina egna medlemmarna. Dilemmat visar sig med all tydlighet i det intermezzo som i maj 2004 inträffade i Södertälje.

F.n. sänds idag inte många tv-program utan *Södertälje Lokal-tv förening (SLTV)* sänder lokal föreningsinformation i en s.k. slinga dygnet runt. En av de 44 medlemmarna i SLTV är *Arameiska föreningen.* När denna förening visade en skylt från den mycket aktiva *Aktionsgruppen mot könsneutrala äktenskap*, som motsätter sig äktenskap mellan homosexuella, reagerade kommunstyrelsens ordförande som fastslog att ”vi vill inte figurera tillsammans med det gänget”. Arbetarkommunen fick också 15 telefonsamtal i ärendet. Tillsammans med miljöpartiet konstaterade socialdemokraterna att de skulle dra tillbaka sin egen information i kanalen – så länge aktionsgruppen bereddes plats. Inför hotet om att dessa partier skulle lämna kanalen helt omarbetades Arameiska föreningens skylt. Besvikelsen från SLTV var stor eftersom man tyckte att partierna istället för att utöva påtryckningar hellre borde ha tagit en debatt i frågan.

Händelsen i Södertälje belyser också problemet med de bristfälliga resurser en sändningsorganisation idag har för att nå ut till kommunmedborgarna och organisationerna med information om verksamhetens syfte och dess möjligheter. Det är inte endast i Södertälje som politiker inte förstår vad ett lokalt kabelsändarföretag är.

6.5.4 Etiska regler

Frågan om bindande etiska regler för närradion har diskuterats sedan starten. Det har dock betonats att det är viktigt att föreningarna på samma sätt som pressen själva kan ta ansvar för verksamhetens etiska regler.

I en proposition 1998 konstaterar regeringen att etiska regler behövs för närradions programverksamhet då det förekommit inslag i etern som visar på bristande respekt för privatlivet och fientlig inställning till vissa folkgrupper. Regeringen menade emellertid att det var att föredra att närradioaktörerna själva kunde svara för en självsanerande verksamhet utan ingrepp från statsmakterna. Med hänsyn till att arbete då pågick med att komma överens om etiska regler för föreningarnas programverksamhet ansåg regeringen det lämpligast att avvakta riksorganisationernas eget arbete med etiska regler innan ändringar i programreglerna borde övervägas.[1]

[1] prop. om Närradio m.m. 1997/98:77

Några särskilda etiska regler har dock ännu inte tagits fram för närradion. Närradions Riksorganisation har rekommenderat sina medlemmar att använda de etiska regler för press, radio och tv, som pressens huvudorganisationer tillsammans med public service-företagen kommit överens om 1990. Dessa regler skall gälla i den utsträckning som de kan tillämpas med hänsyn till radiolagen och programföretagens avtal med staten (sändningstillstånden). Radioutgivareföreningen, som företräder den privata lokalradion, har i tillämpliga delar anslutits sig till dessa regler.

Frågan om etiska regler har även diskuterats inom lokal kabel-tv, men liksom inom närradion, förekommer sällan en rent publicistisk verksamhet i dessa kanaler. Även om frågan idag inte upplevs som akut finns det goda skäl för att man bör utarbeta etiska regler för de icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanalerna. Dessa är idag är ett par hundra till antalet och kan framöver få en växande betydelse även på det publicistiska området (se 7.2.3). Man bör i detta sammanhang uppmärksamma behovet av att sådana etiska regler utges på flertalet av de mest använda språken i Sverige. Frågan bör kunna lösas av de tre intresseorganisationerna i samarbete eller av en eventuellt framtida riksorganisation för lokal radio och tv.

6.6 Publikens makt

6.6.1 Publikmätningar

De icke-kommersiella lokala etermedierna har liksom public service-medierna aldrig bedrivit sin verksamhet med publikmaximering som ett mål. Tvärtom har man mer fokuserat på att nå de många små publikerna. Tittare och lyssnare skall få ta del av ett programutbud, som inte de kommersiella medierna vars främsta mål är publikmaximering, kan erbjuda. Som det något tillspetsat har formulerats*; publikkvaliteten är viktigare än publikkvantiteten.* För en del närradiokanaler och för de öppna tv-kanalerna finns mer än i de andra medierna också målet med publiken möjlighet till deltagande i produktions- och sändningsprocessen s.k. *public access* (se 3.3).

Det är ändå av intresse för dessa radio- och tv-kanaler att få någon kännedom om hur stor publiken kan vara. Detta gäller särskilt för de icke-kommersiella närradiokanaler som sänder reklam i första hand studentradion. Men det är då lika viktigt att fokusera på kvalitativa bedömningar; vad tycker publiken om vissa program etc. Detta kan vara ett arbetsinstrument för kvalitetsutveckling.

Närradions speciella uppbyggnad med sändande föreningar, som kan vara många om en och samma frekvens, gör det komplicerat att hitta en relevant mätmodell. Föreningar som delar en frekvens kan förväntas ha ett svalt intresse av att få veta något om de andra föreningarnas publik. Ett samfund kan exempelvis inte förväntas vilja vara med och mäta studentradions eller en minoritetsradios publik och vice versa.

Publikmätningar görs regelbundet för hela radio- och tv-området i Sverige av *Radioundersökningar AB (RUAB)*. I de kvartalsmätningar som RUAB redovisar finns alltid ”Närradion” redovisad tillsammans med SR- och PLR-kanalerna (se även 4.3.1). Liksom för PLR mäter RUAB den närradio som finns inom ett P4-område. I Stockholm har senaste åren publikandelen legat kring två procent (i paritet med SR:s P2-kanal). Men frågan är dock vilka närradiokanaler som har mätts och vilka ”program” (alltså tillståndshavare). Man kan vara rätt säker på att andelen publik varierar mycket mellan de olika tillståndshavarna, som förutom att de sänder med helt olika syften också har en mycket varierande andel av sändningstiden på respektive kanal.

Utifrån dagens oklara situation för närradion kan också dessa mätningar te sig ganska meningslösa. I den senaste RUAB-mätningen får närradion i Skåne ett lyssnande på 10,7 procent vilket skulle vara omkring fem gånger mer än vad som annars är normalt i landet. Naturligtvis beror detta på att i mätningen ingår närradiofrekvenser som används av privat kommersiell radio (se 4.7.2).

RUAB har nu erbjudit de föreningar, som sänder närradio i de områden där de finns ett tillräckligt stort intervjuunderlag, sina tjänster. Det är dock tveksamt att de sändande föreningarna har råd att bekosta en sådan mätning.[1] En förening som sänder två timmar i veckan skulle få betala nära 5.000 kronor (inklusive moms) för en sådan mätning.

På tv-området har hittills inga RUAB-mätningar gjorts för de lokala kabelkanalerna. Dock har enstaka mätningar gjorts av andra företag. I Öppna Kanalen i Stockholm mättes 1999 för tre folkrörelseorganisationer tittandet på det programblock som *TV Inter* regelbundet producerar *Absolut Stockholm.*[2] Detta gjordes för att dessa organisationer skulle kunna motivera fortsatta satsningar.

Stora organisationer kan således tänkas satsa på sådan här mätningar. Inom det ideella föreningslivet i stort finns det annars alltför begränsade ekonomiska resurser. Och finns dessa så prioriteras andra områden. Man kan dock tänka sig att en framtida samlad regional organisation eller en riksorganisation skulle kunna satsa på regelmässiga publikmätningar. Sådana kan exempelvis utföras av företag som RUAB eller som en del i forskningsprojekt vid högskolor.

6.6.2 Tittarinflytande på programverksamhet i kabel-tv

När kabel-tv etablerades på allvar i Sverige blev redan från början medborgarnas direkta eller indirekta inflytande över verksamheten mycket begränsad. I flerhushållsfastigheter fick konsumenterna ingen möjlighet att själva välja kabel-tv-leverantör utan avtal tecknades mellan bostadsbolagen och kabelbolagen över huvudet på hyresgästerna. Inte heller hade kommunerna, till skillnad mot i USA, någon rätt att utöva ett avgörande inflytande över vilka som fick rätt att anlägga kabel-tv-nät. Medlemmarna i ett hushåll fick således inte rätt att göra ett fritt val vare sig som medborgare eller som konsumenter.

Lokala kabelsändarföretag har liksom konsumenterna en svag ställning i förhållande till kabel-tv-bolagen vars verksamhet är skyddad i yttrandefrihetsgrundlagen dels genom rätten att etablera trådnät, dels genom rätten att sända ljudradio- och televisionsprogram. Konkurrensverket konstaterar i sin rapport 2003 att det såväl av lagtexten som av förarbetena framgår att denna etableringsfrihet för sändningsverksamheten inte gör någon åtskillnad mellan att bedriva egen programverksamhet och att vidaresända, dvs. endast distribuera andras program. Yttrandefrihetsgrundlagen inskränker inte etableringsfriheten för trådsändningar annat än på två sätt. Det ena är genom den s.k. must carry-regeln. Det andra undantaget är att det allmänna kan ingripa mot verksamhet som inriktas på våldsframställningar, pornografiska bilder och hets mot folkgrupp. Var och en får annars utnyttja den positiva *friheten* att sända vad den vill genom tråd. Det innebär enligt huvudregeln att kabel-tv-företagen bestämmer över programutbud och programsammansättning.

[1] Föreningarna måste också betala moms, som oftast inte är avdragsbar för ideell verksamhet.
[2] Pingstkyrkan, MHF och IOGT-NTO. Sänds tisdag-torsdag 2100-2200. Resultatet blev positivt för föreningarna. Man hade fler tittare än många s.k. nischkanaler inklusive filmkanaler i kabel-tv-utbudet.

Regleringen av trådsändningar i yttrandefrihetsgrundlagen bygger på en intresseavvägning mellan risken för sändningsmonopol och principen om etableringsfrihet. Det framgår av förarbetena att risken för att nätinnehavaren skulle få sändningsmonopol och utesluta andra från inflytande över programsättningen var förutsedd och att den utgjorde det starkaste skälet för den inskränkning i etableringsfriheten som det allmännas rätt att i lag meddela föreskrifter om sändningsplikt (must carry-skyldigheten) utgör. Skyldigheten för nätinnehavaren är formulerad så att denne måste ge utrymme för vissa program "i den utsträckning *det behövs* med hänsyn till *allmänhetens intresse* av tillgång till *allsidig upplysning*". Hur begreppet allsidig upplysning skall tolkas framgår inte av förarbetena.

Ambitionen från lagstiftarens sida vid yttrandefrihetsgrundlagens tillkomst var att åstadkomma ett lika gott skydd för yttrandefriheten i andra medier som för tryckta skrifter. Förhållandena är dock inte kongruenta från den enskildes synpunkt. När det gäller tryckta skrifter har den enskilde både rätten och den praktiska möjligheten att vända sig till olika distributörer av exempelvis dagstidningar, tidskrifter, böcker för att ta tillvara sin informationsfrihet. Denna möjlighet finns inte i praktiken när det gäller kabelsändningar.

Lagrådet föreslog att förmedlingsplikten skulle begränsas, t.ex. genom en hänvisning till "allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning". Med den lydelse som lagtexten således fick begränsades alltså möjligheten till konsumentinflytande påtagligt, eftersom must carry-skyldigheten bara får ta sikte på allmänhetens intresse av tillgång till allsidig upplysning. Begreppet allsidig upplysning kan knappast ges en så extensiv tolkning att det skulle kunna omfatta andra programtjänster än sådana som är rikstäckande eller har en mycket stor spridning.

Konkurrensverket har prövat kabel-tv-företagens marknadsställning, och då särskilt frågan om bolagens programpaketering till hushåll kan utgöra ett oskäligt avtalsvillkor enligt 19 § konkurrenslagen. Konkurrensverket konstaterade visserligen att samtliga kabel-tv-företag som distribuerar programkanaler till hushållen kan sägas ha en dominerande ställning eftersom de oftast blir ensam distributör på den relevanta marknaden. Konkurrensverket fann emellertid att paketeringen av programkanaler mer beror på tekniska och ekonomiska faktorer än att företagen utnyttjar de möjligheter som följer av den dominerande ställningen och tillskansar sig oskäliga vinster. Konkurrensverket ansåg att distributionen av programkanaler i paket snarast utgjorde en del av företagens affärsidé och kunde uppfattas vara normalt handelsbruk i branschen. Konkurrensverket ansåg att det först är när digitaliseringen är helt genomförd som det finns större skäl att kräva att företagen erbjuder varje abonnent möjlighet att påverka sitt eget programutbud.

Ett hushåll har idag begränsade möjligheter att själv avgöra om de vill se ett lokalt kabelsändarföretags sändningar utan detta avgörs mycket av i vilken fastighet man råkar bo i. I Stockholm gäller det att bo i en fastighet som är ansluten till com hem eller UPC. Är fastigheten ansluten till ett annat kabelnät kan man inte se Öppna Kanalen (se även 5.5). Det hjälper inte heller att byta till marksänd digital-tv (Boxer). Det finns således ingen fri marknad. Härvidlag är ett lokalt kabelsändarföretag ett "inlåst media".

6.7 Kommunalt ansvar

Ett kommunalt demokratiunderskott

Det kommunala engagemanget för lokal radio och tv är idag förvånande svagt. Här skiljer sig Sverige från USA där de lokala icke-kommersiella kanalerna har betydelse för den

kommunala informationen, utbildningen och för den lokala politiska debatten och beslutsprocessen (se 8.3.6).

Det finns ingen sammanhållen policy varken från kommunal eller statlig sida ifråga om hur medieverksamhet skall stödjas och hur detta i så fall skall göras. Detta trots att medierna intar en central roll i medborgarnas dagliga liv. Det har i Sverige alltid funnit ett centralistiskt synsätt och en statlig förvaltningshegemoni ifråga om medierna vare sig dessa verkar nationellt eller lokalt. Detta kom sig tydligast till utryck under 80-talet när kabel-tv etablerades. De svenska kommunerna, till skillnad mot exempelvis i USA, hade inget att säga till om när kabelnätverken byggdes upp. Undantaget var om kommunen genom sitt bostadsbolag själv startade ett kabelbolag.[1]

De kommuner som 1987-88 ville starta lokala tv-sändningar i etern (se 5.5.3) fick aldrig statens tillstånd att lokalt utmana det centrala monopolet SVT (som dock senare fick konkurrens i etern av TV4 AB). Såväl närradion som de lokala kabelsändarföretagen har alltid fått och får sina sändningstillstånd genom en central myndighet, som inte heller är ålagd eller har resurser att inhämta fakta eller synpunkter från berörd kommun innan tillstånd utfärdas.

Det är naturligtvis av stor vikt att ifråga om sändningar i etern måste centrala myndigheter utfärda tillstånd eftersom frekvensutrymmet är begränsat och internationellt fördelat. Det är dock olyckligt att kommuner hela tiden har stått utanför processen ifråga om lokala satsningar på radio och tv. Detta återspeglas också idag av att det i förvaltningar och hos politiker i kommunerna saknas kunskaper om vilka möjligheter som finns och vilka krav man kan ställa på dessa medier lokalt. Förmodligen har detta också bidragit till ett *demokratiskt underskott* ifråga om dessa kanalers lokala förankring.

Dessutom kan bristen på engagemang och kunskap om etermedierna mycket väl bidragit till en felsatsning och en i många fall uppenbara överetablering av medieutbildning i kommunerna under 90-talet och fram till idag (se 7.4). Sådana satsningarna har istället styrts på en övertro på den svenska mediemarknadens kommersiella bärkraft utan att man samtidigt sett till behoven av en radio och tv-verksamhet förankrad i närområdet.

Situationen har naturligtvis inte blivit bättre av den tillkommande mångfalden av kommersiella kabel- och satellitkanaler som gör att alternativa mediekanaler har fått ett relativt ännu mindre utrymme även lokalt. Det kommunala engagemanget finns förstås i vissa kommuner, särskilt i glesbygden, men begränsar sig oftast till att ge den lokala närradioföreningen (eller i vissa fall tv-föreningen) ersättning för direktsändningar från fullmäktige.

Det händer även emellanåt att kommuner gör satsningar på lokal radio eller television, men det kan handla om extraordinära händelser som utlöser en sådan aktivitet. Det var först efter brandkatastrofen i Göteborg 1998 som kommunen satsade på ett regelmässigt stöd till närradion och Öppna Kanalen. Sollefteå kommun har medvetet satsat på närradion av beredskapsskäl (se 7.6), men detta är ett undantag. Det har också visat sig, som framgår i avsnitt 6.11, att en hel del offentliga medel som satsats på medieprojekt helt enkelt har slösats bort. Det visat sig att inom kommuner och landsting saknas medvetenhet och kunskaper om medieområdet och det finns ingen beredskap att bereda sådana ärenden på ett kompetent sätt. Politiker och tjänstemän kan lätt bli offer för välformulerade privata entreprenörer.

[1] I Stockholm bildade de tre kommunala bostadsbolagen *Stjärn-tv AB,* som senare såldes till privata intressen. Kommunen var orienterad de amerikanska förhållandena och Stjärn-tv AB startade en särskild produktionsenhet som skulle möjliggöra ett lokalt medborgerlig engagemang. Denna enhet med sin produktionsutrustning överläts 1993 för en symbolisk 1 krona till den nystartade Öppna Kanalen.

De hittillsvarande systemen är svåra att förstå sig på och hantera för såväl beslutsfattare som användare liksom för allmänheten i övrigt. Orsaken kan vara att kunskaperna om lokal radio och tv ofta saknas i kommunerna. Mediefrågorna har av tradition alltid varit centraliserade till huvudstaden till skillnad mot kulturområdet där kommuner och landsting kan bedriva mycket av egen politik. Staten har ett avgörande ansvar för den grundläggande infrastrukturen inklusive regelsystemen för all radio och tv-verksamhet i landet, men det är i kommunerna som verksamheten bedrivs.

Demokratiunderskottet handlar således om att kommunerna inte formulerat en mediepolitisk agenda och inte heller åtagit sig ett ansvar för en lokal mediepolitik. Kommunerna har överlämnat hela området till staten och kommersiella aktörer att besluta om.

Gällivare närradio hotas av nedläggning
Närradions framtid är hotad. Ett kommunalt bidrag på 200.000 kronor har strukits i den kommande budgeten. Detta kan innebära döden för närradion. Det blir inga utsändningar från kommunfullmäktigemöten, skolans röst i närradion tystnar och kyrkornas gudstjänster kan inte längre nå ut i etern. Ordförande i Närradioföreningen, Sören Engelmark, tror att fullmäktigedebatterna varit besvärande för somliga politiker.
- Det som sagts i radion har man sagt. Det går direkt ut i etern, vilket kan kännas besvärande för politikerna, men är viktigt för demokratin, säger han. Indragningen av bidraget innebär ett allvarligt avbräck för föreningen som har en anställd reporter. Intäkterna från reklamradion är inte en garant för fortsatt verksamhet.
- Får vi inte betalt så kan vi inte satsa pengar på utsändningar av fullmäktigemöten. Även annan kommunal information försvinner, säger Engelmark.
Den kommande satsningen på "Vi i fyran", ett lokalt skolradioprogram kan frysa inne och gymnasiets medialinje blir utan praktikplatser.
-Medborgarna vill veta vad som händer i en kommun. En nedläggning av Närradion gör att människor kommer längre från de politiska besluten. De här pengarna handlar inte om stora summor utan någon promille av anslagen man har. Logiskt sett borde politikerna värna om Närradion och om demokratin. Jag tycker det här är skrämmande, säger Sören Engelmark. (Norrländska Socialdemokraten 2004-09-16)

Kommunerna har enligt lag ansvar för socialtjänsten, vård och omsorg av äldre och funktionshindrade, barnomsorg och förskoleverksamhet, det offentliga skolväsendet för barn och ungdom, plan- och byggfrågor, hälso- och miljöskydd, renhållning och avfallshantering, räddningstjänst, vatten och avlopp samt ordning och säkerhet. All annan verksamhet sker på frivillig grund bl.a. fritidsverksamhet, kultur (bortsett från biblioteken), bostäder, energi och näringsliv.

Förutom intressenter inom föreningsliv och folkrörelser finns här givna intressenter inom offentliga sfären som kommunala institutioner som verkar inom flertalet av ovannämnda ansvarsområden liksom landsting/regioner, folkhögskolor, medieutbildning, AV-centraler, film- och videoresurscentra m.m. Kommunerna bör även uppmärksamma utvecklingen, som innebär att såväl public service som kommersiella medieintressenter trappar ner sitt engagemang lokalt och regionalt liksom att behovet av lokala/regionala plattformar för icke-kommersiell radio och tv alltmer aktualiseras (se 7.3). Av särskilt stor vikt är också att kommunerna uppmärksammar dessa mediekanalernas växande betydelse för minoritetsgrupper. Det kan också vara av kommunalt intresse att försöka finna skäl till att satsningen på integrationen med hjälp av dessa kanaler varierar så markant mellan olika kommuner.

De icke-kommersiella lokala medierna kan förutsättas att framledes inte endast sändas via FM-radio och kabel-tv utan även via digital radio och marksänd digital-tv. Det leder i sin tur till betydligt bättre räckvidd, på sina håll även utöver kommungränsen. Det kan exempelvis vara naturligt att kommuner som ligger inom samma kulturgeografiskt sammanhållna region även samverkar ifråga om radio och tv. Detta är i övrigt vanligt förekommande ifråga om räddningstjänst, flygplats och kraftbolag.

De lokala etermedierna kan prövas utifrån olika utgångspunkter i en kommun:

- Kultur- och utbildningspolitiska
- Socialpolitiska inklusive integration
- Arbetsmarknadspolitik
- Demokratiutveckling
- Informationsbehov
- Säkerhets och beredskapsskäl

Bland frågeställningarna ifråga om det kommunala engagemanget finns frågan om var ansvaret och kunskapen om etermedier skall finnas i den kommunala organisationen liksom hur detta ansvar skall utövas. Eftersom mediefrågorna berör många förvaltningar kan det vara lämpligt att frågorna hamnar nära kommunstyrelsen exempelvis på en informationsenhet eller motsvarande. Där finns förmodligen redan en del kompetens ifråga om medier. Särskilt i de större städerna finns ett stort behov av en samordning. Dessutom torde en motsvarande ”spegling” behövas inom Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.[1] Idag finns inte ens mediefrågorna här till skillnad mot engagemanget under 80-talet (se 5.5.3).

För att utveckla dessa lokala icke-kommersiella radio- och tv-stationer torde det bli nödvändigt med ett *ömsesidigt* engagemang från såväl staten som kommunerna. Utgångspunkten för ett sådant engagemang behöver inte vara byggd på enbart ekonomiska överväganden. Det handlar främst om att utnyttja befintligt infrastruktur på ett bättre sätt. Relativt begränsade ekonomiska satsningar i en kommun på icke-kommersiell radio och tv kan liksom inom idrotten ge fruktsamma resultat eftersom större del arbetet genomförs med ideella krafter.

6.8 Begrepp och benämning

6.8.1 Behovet av nya benämningar

När idén om en radio- och tv-verksamhet vid sidan av public service för första gången lanserades i Sverige av radioutredningen 1965[2] var benämningen *särskild rundradio* som skulle vara avsedd för organisationslivets möjligheter att sända radio och tv nationellt, regionalt och lokalt.

Kartläggningen har bekräftat att det finns starka skäl för att hitta nya begrepp för icke-kommersiell såväl lokal radio som lokal television. När man försöker finna en ny beteckning måste man samtidigt uppmärksamma eventuella förslag om förändringar av den lokala organisationsformen för såväl radio som television (se 6.9). Det finns också ett stort informations- och marknadsföringsvärde med en beteckning som blir likartat för icke-kommersiell radio respektive television. Begreppen skall tydligt ange om vad det handlar om och dessutom avge positiva signaler. Det bör vara en tankeställare att de svenska begreppen *närradio* och *lokalt kabelsändarföretag* är internationellt sett unika.

Begrepp på engelska, exempelvis *public access,* kan inte användas i svensk lagstiftning. Man bör sträva efter att hitta en benämning som kan användas i såväl lagstiftning som i den praktiska verksamheten och som kan förstås av en bred allmänhet och hos andra medier. Att

[1] Fr.o.m. 2006 i gemensam organisation *Sveriges kommuner och landsting*
[2] RUT60 (SOU1965:20)

överge gamla begrepp är dock en svår process och kräver åtskillig marknadsföring i ett övergångsskede.

Det är också väsentligt att nya benämningar skall kunna användas när annan sändningsteknik tas i bruk. För radion handlar det om digital radio och för televisionen digital marksänd tv. Ny sändningsteknik antingen ersätter eller kompletterar (förstärker) nuvarande teknik. Man får således vara uppmärksam på att inte beteckningen i sig begränsar ianspråktagande av de nya tekniska möjligheterna och även de vidgade möjligheterna att nyttja olika plattformar samtidigt. Konvergensutvecklingen ifråga om distributionsteknik är således idag mer påfallande än när nuvarande regelsystem utformades för 20-25 år sedan.

6.8.2 Ny benämning för lokal icke-kommersiell radio

Begreppet *närradio* och *när-tv* kom först under 70-talet i och med det decentraliserade samhället kom på modet (den gröna vågen). I och med den första utredningen om närradion[1] låstes benämningen till en *geografisk avgränsning* istället för som tidigare en mer innehållsrelaterad. Begreppet närradio kan härledas från Pingströrelsens tidigare trådburna sändningar av gudstjänster till ålderdomshem och liknande.

Närradio är ett nära nog ett unikt svenskt begrepp. I de flesta länder i världen kallas företeelsen *community radio* men även *(public) access radio.* I Danmark var dock även *public access*-aspekten med från början med vilket kom till uttryck med s.k. *gräsrotsradio* för den enskilde medborgaren. Annars används vanligen begreppet *icke-kommersiell lokal radio* eller *idéburen radio*. I Norge har *närradio* använts, men eftersom gränsdragningen mot kommersiell lokalradio är ännu otydligare än i Sverige används numera generellt *lokalradio*. I Storbritannien och Nya Zeeland används ”access radio”, men i förstnämnda blir nu *community radio* fastställd i och med parlamentsbeslutet 2004. I USA kallas det vanligen *low power FM*, *public access radio* eller *community radio.* I Tyskland använder man *Offener kanal* för såväl radio och tv men även *Bürger(hör)funk (medborgarradio)*, *freies radio* och *Nichtkommerzielle Lokalradio (NKL)* förekommer. Vanligaste samlingsbegreppet för dessa medier i Tyskland är *Bürgerrundfunk.*

I övrigt utomlands har ”community radio” utformats utifrån behoven av antingen en verksamhet som bygger på lokal*samhället* och den lokala identiteten – en *lokalt förankrad radio*. *Public access*-aspekten är vanligare utomlands, medan radion som en *föreningsradio* inte förekommer utomlands.

Det har också förekommit svenska begrepp som ”åsiktsradio” som idag kan anses vara ur tiden. I början av 90-talet talades det om ”ortsradio” (som ett närradioalternativ till ”lokalradio”). Dessa begrepp har dock aldrig användarna själva aldrig tagit till sig. Även användningen av begreppet *närradio* förefaller möta ett växande motstånd hos användarna. Särskilt utanför storstadsområdena använder man hellre i sin dagliga verksamhet begreppet *lokalradio,* som lyssnare sägs identifiera sig bättre med. Intrycket är helt enkelt att begreppet närradio inte längre ger sådana positiva signaler, som man kunde uppleva på 1980-talet.

Med tanke på eventuella förändringar av närradion, som kan innebära regionalisering inte minst vid ianspråktagande av ny sändningsteknik, finns anledning att överväga ett nytt begrepp. Ett sådant skulle kunna vara mer innehålls- eller användarrelaterat än rumsligt begränsat. Det kan också finnas anledning att hitta ett begrepp som är mer kongruent med de andra radioformerna; public service och privat lokalradio.

[1] *Närradio* Betänkande av närradiokommittén (SOU 1981:13)

6.8.3 Ny benämning för lokal icke-kommersiell television

Lokala icke-kommersiellt drivna tv-sändningar är idag i Sverige i första hand kända som *öppna kanaler*[1] eller ”lokal-tv”. Den hittillsvarande benämningen av verksamheten är i lagstiftning och anknytande regelverk ”lokalt kabelsändarföretag”. Denna benämning upplevs som såväl otydligt som vilseledande. Benämningen kan delas in i tre led; *lokalt, kabel* och *företag*.

> *1. Lokalt:*
> Verksamheten begränsar sig i praktisk mening inte längre till en enskild kommun utan genom samarbete med grannkommuner sänder en ”öppen kanal” alltmer regionalt och når fler än en kommun. I de tre storstadskommunerna når Öppna Kanalen 3-7 kommuner vardera. Det finns också en målsättning att kunna nå ett helt län. Dessutom är det innehåll som sänds ofta utan lokal relevans. Fem Öppna kanaler sänder exempelvis från EU-parlamentet.
>
> Det finns också strävan att kunna sända *trådlöst* via det markbundna digital tv-nätet. Det är det inte möjligt att avgränsa räckvidden till enbart *en* kommun utan sådana sändningar når flera kommuner och blir av naturliga skäl regionala.
>
> *2. Kabel:*
> Se föregående angående marksända digital-tv-nätet. Dessutom kan sägas att en del av ”lokala kabelsändarföretag” ända sedan 80-talet krävt att få sända i etern. Motivet är att kunna nå alla medborgare inom verksamhetsområdet. En del kanaler har planer på att komplementera sina sändningar med internetdistribution och även samverka med närradion. Framtidens ”lokala kabelsändarföretag” kommer således sannolikt att sända både i kabel och i etern.
>
> *3. Företag:*
> Eftersom verksamheten helt eller i huvudsak drivs ideellt och icke-kommersiellt (reklam är inte tillåten) så är begreppet ”företag” motsägelsefull och skickar fel signaler till en del aktörer som kan förvänta sig kommersiella intäkter i verksamheten.

I likhet med *community radio* är det vanligt utomlands med begreppet *community television.* Begreppet *open channel* har dock fått ett ökat genomslag även i USA där annars *public access* och *community television* är vanliga begrepp. På följande sida gers en översikt över hur dessa kanaler benämns i olika länder (Tab. 5).

Begreppet *icke-kommersiell lokal radio* respektive *tv* är i längden är alltför tungrott att använda som ett samlingsbegrepp. *Icke*-kommersiell är en negation som kan indikera att det *primära* syftet kan vara att fungera som en motvikt till kommersiell radio/tv. Många anser dock att närradion skall komplettera såväl PLR som public service. Det finns skäl som talar för att man liksom för *public service* hittar ett *gemensamt* samlingsbegrepp som ger mer positiva signaler.

Det finns skäl för att hitta ett relevant och tydligare begrepp i syfte att tillhandahålla sådan här radio- respektive tv-verksamhet såväl för lokal, regionala och nationella aktörer liksom att anpassa regelverken till nya tekniska förhållanden. Detta är kopplat till behovet av transparenta lösningar, som kan underlätta för främjande och stödjande aktiviteter inom den offentliga sektorn (stat, kommun, landsting, EU, högskolor etc.) och i organisationslivet.

Slutligen bör också uppmärksammas att det förutom de *lokala kabelsändarföretagen* finns ett hundratal andra *lokala kabelkanaler* i landet. Flertalet bedrivs i icke-kommersiella former i nät som ägs av bl.a. kommuner och bostadsbolag och kräver därför inget statligt förordnande

[1] Begreppet *Öppen kanal* användes redan av Massmediekommittén 1984 (se 5.2)

för att få sändas kostnadsfritt. Det som skiljer dessa två kategorier av icke-kommersiella lokala tv-kanaler är att en del har statliga förordnanden och andra har det inte.

I tilläggsdirektiv till radio- och tv-lagsutredningen har regeringen angett att frågan om benämningen bör övervägas.[1]

Tab. 5 Benämningar för icke-kommersiell lokal tv i de länder där systemen förekommer:

	Officiell beteckning	**Använd beteckning**
EU (kommissionen & parlamentet)	*ej fastställd*	medborgar-tv, open channel
Danmark*	icke-kommersiell lokal tv	lokal-tv, gräsrots-tv, idéburen tv
Norge	åpen kanal	Åpen Kanal (nationell)
Finland	lokal kabelsändning	lokal-tv
Sverige	lokalt kabelsändarföretag	öppen kanal, lokal-tv
Australien*	community television	community television
Brasilien	canal comunitária	canal comunitária
Frankrike*		public acces
Holland	lokale omroep	Open Kanaal(i storstäder)
Irland (planering)		community television, open channel
Kanada	community television	community television
Nya Zeeland*	community television	community television, regional television
Storbritannien*	*ej fastställd*	community television, local public service
Sydkorea***	special services	public access (nationell)
Tyskland (+tysktalande Belgien)	Offener kanal	Offener kanal, Bürgerrundfunk,
USA**	public access *(educational access, governmental access)*	public access, PEG, community tv, open channel
Österrike		Offener kanal

* = även etersändning (UHF)
** = etersändning förekommer.
*** = satellit

6.9 Lokal sändarorganisation

6.9.1 Tillståndshavare som ideell förening

Idag är alla tillståndshavare inom den icke-kommersiella etermediesektorn ideella föreningar eller närliggande organisationsformer. För *närradion* gäller att sändningstillstånd ges enbart ideella föreningar, studentorganisationer och samfund men *inte* företag, offentliga institutioner eller enskilda personer. Det är också av detta skäl närradion också kallas för

[1] Direktiv SOU 2000:01

”föreningsradion”. En närradioförening, d.v.s. paraplyorganisationen för den lokala sändarverksamheten, kan *endast* vara en ideell förening för att få eget sändningstillstånd.

Sverige har en internationellt sett unik tillståndsgivning ifråga om sändningstillstånd för närradio. Det är de programproducerande föreningarna som får tillstånden inte den organisation som driver radiostationen ifråga. Radio- och tv-verket ville 1994 ändra på detta. Tillstånd skulle inte längre ges till varje enskild förening utan istället skulle en paraplyorganisation ges sändningsrätten på en närradiofrekvens. I denna paraplyorganisation skulle de föreningar och enskilda som ville sända närradio bli medlemmar. Detta blev således en konstruktion, som liknade ett lokalt kabelsändarföretag.

Lokal- och närradioutredningen 1996 följde dock inte Radio- och tv-verkets förslag. Man fann det angeläget att även i fortsättningen bibehålla den höga rättssäkerhet det innebar för den enskilda organisationen att alltid garanteras tillstånd och sändningstid, oavsett de konflikter som fanns eller kunde komma att uppstå på orten. Modellen med en tillståndshavare ansågs i och för sig smidig, men gav inte samma garanti för att alla fick tillgång till mediet. Vidare ansågs att närradion i sådant fall skulle tyngas med en noggrann reglering av formerna för tillståndshavarnas interna arbete och för tvistlösning under löpande tillståndsperiod.[1]

Erfarenheter sedan 1996 har dock visat att nackdelen med att behålla detta tillståndssystem har varit betydligt större än fördelen. Detta har främst att göra med att en ideell förening kan vara som en kritiker uttryckt det ”vad som helst med vem som helst”. Det avgörande problemet är att enskilda eller kommersiella intressen kan gömma sig bakom denna organisationsform och ta i besittning en frekvens på sådant sätt att det leder till att andra utestängs från möjligheterna att sända radio.

En ideell förening med en bred medlemsbas, många aktiva medlemmar och en omfattande radioverksamhet är ett ideal. Det finns dock åtskilliga föreningar med sändningstillstånd, som inte är annat än en formell medlemsbildning. Verksamheten har i praktiken en privat karaktär med endast en eller ett fåtal personer som är aktiva. Det kan handla om privatpersoner, som avser nyttja sändningsmöjligheten utifrån en privat agenda t.ex. som ett sätt att försörja sig själva eller det kan också vara bulvanföreningar som bildats av lokala eller nationella medieföretag för att komma åt frekvenserna (utan att behöva avlägga de koncessionsavgifter som gäller för privat lokalradio). Det är detta som ibland benämns som *privat närradio* eller *kommersiell närradio.*

I Skåne har exempelvis har ca 90 ”ideella föreningar” med fantasifulla namn fått sändningstillstånd för sändningar över närradiosändarna i tre grannkommuner. Samtliga föreningar sänder radioprogram från ett stort mediaföretag och är registrerade hos en och samma adress i Malmö (se vidare 4.7).

Det finns exempel på hur en och samma intressent bildat många föreningar för att på så sätt kunna ta över kontrollen genom rösträtten på årsstämman. Inom närradion finns aktuella exempel på att en intressent bildat många föreningar med egna sändningstillstånd för att tillskansa sig så mycket sändningstid som möjligt. Ett sådant beteende drabbar givetvis övriga sändande föreningar på berörd frekvens och blockerar dessutom utrymme för sådana föreningar som kan tänkas starta närradiosändningar.

Enskilda personer, som använder föreningsformen för att kunna sända närradio, gör detta inte nödvändigtvis utifrån en privat agenda utan det kan också handla om ett praktisk sätt att

[1] *Den lokala radion* - Lokal- och närradiokommittén (SOU1996:176)

komma igång med en mer hobbyinriktad, men icke-kommersiell verksamhet. Delvis kan detta ses som en naturlig utveckling av att ungdomar idag står mer främmande för föreningsformen som *verksamhetsform* och endast ser föreningsbildandet som en av samhället ålagd formalitet för att få sända radio. Liknande synpunkter har framförts ifråga om många minoritetskanaler där de föreningar som bildats till största delen är bildade för att få sända radio. *Utan närradions nuvarande regelsystem skulle således sådana föreningar inte ha bildats överhuvudtaget.*

För den *lokala televisionen* gäller att ett lokalt kabelsändarföretag är en juridisk person och kan organiseras som aktiebolag, stiftelse, ekonomisk förening eller ideell förening och liknande. Medlemmar kan vara såväl företag, organisationer, kommuner och enskilda. Samtliga lokala kabelsändarföretag drivs idag som ideella föreningar. Tidigare har i detta sammanhang förekommit såväl aktiebolag som stiftelser.

Till skillnad mot närradion är det endast det lokala kabelsändarföretaget, som har det som användarna brukar benämna *sändningstillståndet* d.v.s. det statliga förordnandet att disponera en kanal utan kostnad i kabel-tv-nätet. Det lokala kabelsändarföretagets medlemmar har inga egna sändningsrätter annat än den tillgång respektive medlemskap erbjuder i kabelnätet. Medlemssfären för exempelvis en Öppen Kanal omfattar i stort sett samma typ av föreningar som finns inom närradion. Särskilt ifråga om minoritetsmedier finns det dessutom föreningar som sänder *både* radio *och* tv på en ort.

Vid Radio- och tv-verkets prövning av ett förordnande vägs bl.a. in om företaget är representativt med hänsyn till de lokala förutsättningarna, är öppet för nya medlemmar eller delägare och beredd att i sin verksamhet ge företrädare för olika lokala intressen och meningsriktningar möjlighet att komma till tals. Av radio och tv-lagen följer vidare att det lokala kabelsändarföretaget i sin sändningsverksamhet ska sträva efter vidaste möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet. Vid sidan av detta system med statliga förordnanden finns utan någon reglering andra lokala tv-kanaler (se 5.3). Någon lagreglerad organisatorisk plattform för icke-kommersiell lokal marksänd digital-tv finns ännu inte.

En ideell förening anses bildad då föreningen antagit stadgar, valt styrelse samt antagit en firma. Organisationsformen ideell förening har fördelar genom att den medför stor flexibilitet och möjligheter till demokratisk påverkan på ett enkelt sätt. Nackdelen är emellertid att en ideell förening inom denna sfär oftast står och faller med en eller ett par eldsjälar eller annat slags av enskilt engagemang. Det finns ju ingen begränsning hur liten en ideell förening kan bli i antalet medlemmar och styrelseledamöter även om det ligger i sakens natur att en *förening* av färre än två medlemmar är svår att föreställa sig. Det förefaller också råda stor osäkerhet inom föreningslivet huruvida en ideell förening är reglerad i lag eller inte. Det är den inte. Däremot styrs verksamheten av praxis.

En sändande förening inom närradion liksom en medlemsförening i ett lokalt kabelsändarföretag kan således vara en ideell förening till namnet, men kan i praktiken vara en plattform för *en* enskild person, som har sin högst privata agenda, utan någon medlemsaktivitet. Det finns idag en tydlig tendens som visar att bildandet av föreningar i syfte att sända radio eller tv inte leder till någon *föreningsverksamhet* annat än i formell mening.

Den lösa organisationsformen har trots sitt övergripande demokratiska syfte visat sig vara till förfång för att kunna utveckla radio- eller tv-verksamheten i synnerhet på större orter. Det har varit lätt för egenintressen, vare sig det rör sig enstaka personer eller en gruppering, att ta sig in i sådana här organisationer i syfte att tillskansa sig fördelar på bekostnad av övriga. Detta försvårar för de eldsjälar som har ett uppriktigt ideellt engagemang. De har inte kunna

koncentrera sig på att utveckla verksamheten med radio eller tv utan mycket energi används istället till försvara en närradioförenings eller ett lokalt kabelsändarföretags avsedda position.

Det är också tänkvärt att de ”goda krafterna” inom denna mediesfär ofta är yrkesarbetande och utför driver radio- och tv-verksamheten på sin fritid. De här beskriva ”motkrafterna” utgörs oftare av personer som om de inte tillhör en kommersiell sfär (som exemplet med Bonniers i Skåne) försörjer sig genom sjukskrivning eller arbetsmarknadspolitiskt stöd. De goda krafterna har på vissa orter således en motståndare, som kan vara mer uthållig eftersom denne *inte* verkar på en ideell grund utan har sin försörjning tryggad på annat sätt.

Flertalet som arbetar på de ideellt drivna kanalerna med arbetsmarknadspolitiskt stöd eller liknande är seriösa och lojala. De bidrar på ett bra sätt till verksamheten. Det kan dock bli ett dilemma för de föreningar, som i övrigt oftast inte har fast anställd personal och resurser för arbetsledning, att ta sig an personer i rehabiliterande syfte.

En bidragande orsak till ibland även tumultartade situationer är sannolikt en del medlemmars bristfälliga kunskaper om demokratiska processer och avsaknad av erfarenheter av föreningsarbete. Det måste här understrykas att dessa problem finns såväl bland infödda svenskar som invandrade. Kulturkrockar och språkbarriärer bidrar till problemen. Eftersom invandrarorganisationer utgör en betydande andel av medlemsbasen för såväl närradio och ”Öppna kanaler” på de större orterna blir dock också personer med invandrarbakgrund ofta mer eller mindre avsiktligt inblandade i kontroverser bl.a. genom att utnyttjas som alibin för mindre nogräknade aktörer.

I sammanhanget kan man också påminna om att sändningar sker på många skilda språk och att antalet språk ökar. Den programrättsliga övervakningen (yttrandefrihetsbrott, brott mot regler etc) kommer att bli alltmer komplicerad för myndigheterna när sändningar sker på exempelvis balochi, pashto, swahili, urdu, isländska och albanska.

Ett vanligt tvisteämne brukar vara sändningstider som vanligtvis bestäms av respektive styrelse efter haft samråd med medlemmarna t.ex. i schemamöten eller andra slag av medlemsmöten. Även om en öppen tv-kanal eller en närradiofrekvens finns tillgänglig dygnet runt vill alla sända på tider då man kan nå största publiken d.v.s. kvällstid vardagar och hela lördag och söndag. men inte nattetid. I Stockholm finns sedan många år i Öppna Kanalen ett beslut som innebär att sändningar på främmande språk på bästa kvällstid skall versioneras på svenska (textas eller översättas på annat sätt) för att komma så många tittare som möjligt till godo. Bakom beslutet ligger också integrationsmotiv. Bestämmelsen har dock uppfattats av en del medlemsföreningar, som diskriminering av invandrare, och har också varit bakgrund till kuppartade försök att vid föreningsstämmor avsätta styrelsen.

Under de 25 år som gått sedan närradions startade, liksom de 20 år lokala kabelsändarföretag funnits, har en förskjutning av det demokratiska syftet med föreningsbildning skett. Genom att bilda en förening kan en enskild person tillsammans med närstående intressen liksom en organisation skaffa sig kontroll och de facto ägarskap av ett sändningsutrymme eventuellt även en hel frekvens/kanal. I mildaste fall enbart om att försäkra sig om att bevaka och behålla sin inarbetade sändningstid. Det handlar således inte längre om att skapa en gemensam demokratisk plattform för radio eller tv. *Proceduren har ersatt substansen.*

En sändningsorganisation i form av en ideell förening är särskilt utsatt för egenintressen eftersom en kostnadsfri kabelkanal (i praktiken ett lokalt monopol) eller en radiofrekvens är en mycket värdefull tillgång. Detta visar dessutom särskilt svårt att hantera när man lyckats få offentligt stöd i form av kommunala projektpengar e.d. När Öppna Kanalen i Stockholm tilldelades ett kommunalt engångsstöd om 3,5 miljoner kronor 1996 var det många

egenintressen som försökte komma åt dessa medel och föreningen var under två år mycket hårt utsatt i form av förtal, kuppförsök, infiltration. Föreningen Öppna Kanalen var nära kollaps, men överlevde (se 5.6.3).

I detta sammanhang måste man också uppmärksamma att vissa sändningsorganisationer, som idag drivs på ett tillfredsställande sätt, gör detta tack vare att man har en skicklig, besjälad och kompetent styrelseordförande. I bästa fall leder denne en styrelse, som i stora delar även har denna nivå. Men sändningsorganisationerna kan vara så beroende av en enda eldsjäl och vid dennes eventuella frånfälle riskerar hela föreningen att haverera.

Med de hittills gjorda erfarenheterna av sändningsverksamhet i lokal radio och tv kan man starkt ifrågasätta om organisationsformen *ideell förening* räcker till för att bedriva en så pass komplicerad verksamhet. Tvärtemot det goda syftet med demokratiskt inflytande kan man fråga sig om en sådan sändarorganisation motverkar demokratin. I detta sammanhang kan det vara värdefullt att överväga om *folkstyrelseaspekten* måste uppmärksammas och ställas mot tendensen mot en ökad *deltagardemokrati.* I det sistnämnda fallet riskerar man att *egenintressen* får ett betydligt större spelrum för inflytande och makt. I deltagardemokratin blir yttrandefriheten inte ett mål utan ett medel för att tillgodose sitt eget inflytande i beslutsprocessen. Det kan handla om att kunna bevaka sina egna intressen i en sändarorganisation inte att utveckla medierna som arenor för demokratisk debatt och liknande.

Man bör också uppmärksamma att möjligheten att bilda en ”egen” förening också underminerar den aktivitet som en reell ideell organisation bedriver. Det kan handla om en invandrarorganisation, som sänder eller vill sända radio eller tv, men att någon av medlemmarna har sin egen agenda och bryter sig ut genom att bilda en egen förening i avsikt att sända radio eller tv. En sådan här utveckling går emot traditionella folkrörelseidéer om att många människor tillsammans organiserar sig.

En sändningsorganisation, som bygger på medlemskap av ideella föreningar och andra organisationer, motverkar också möjligheten för den enskilde medborgaren att få tillgång till radio- och tv-verksamheten på *egna produktions- och sändningsmässiga* villkor. Medborgaren måste för att få denna tillgång bli medlem i en förening som har sändningsrätt eller är medlemsförening i en sändningsorganisation – eller bilda en egen förening. Utrymmet för s.k. *public access* (se 3.3) är således begränsat eftersom organisationernas egenintressen sätts före medborgarintresset. Det finns dock såväl lokala tv-kanaler som närradiostationer som idag drivs av en enda ideell förening, som innehar sändningsrätten/förordnandet, men som också är öppen för direkt medlemskap för enskilda personer. Detta gäller särskilt på mindre orter. Närradioföreningar på större orter har enbart tillståndshavare d.v.s. ideella föreningar och liknande som medlemmar.

Det finns också ett problem med att representativitet sätts före kompetenskrav. I en sändningsorganisations styrelse finns till övervägande del personer som själva är aktiva med lokal radio eller tv. Detta kan förvisso innebära en viss kompetens, men eftersom dessa personer oftast sitter i styrelsen på mandat för sin medlemsförening och ser som sin uppgift att i första hand bevaka denna medlemsförenings intressen – särskild sändningstiderna – än att i första hand främja sändningsorganisationens intressen. Detta innebär naturligtvis att vissa medlemsföreningar kan utöva ett större inflytande på verksamheten än andra. Nytillkomna eller små medlemsföreningar kan få svårt att hävda sig mot organisationer som länge redan funnits i verksamheten.

Resonemangen ovan utesluter dock inte att föreningslivet kan och skall erbjudas fortsatt tillgång till en sändarorganisation. Lösningarna bör leda till att man hittar former för en mer kompetent och effektiv sändarorganisation, som kan drivas i demokratiska former.

6.9.2 Alternativa associationsformer

Utredningen om närradio 1990 föreslog ett lokalt offentligrättsligt organ, ett *närradioråd,* i respektive sändningsområde. Till råden skulle delegeras uppgiften att fatta beslut om sändningstidens fördelning, som således skulle bli ett myndighetsbeslut.[1] Några förändringar föranledda av förslaget dock inte gjorts.

Försök har också gjorts att samla närradion lokalt i samma riktning som man har reglerat televisionen d.v.s. de lokala kabelsändarföretagen. I en riksdagsmotion 1994 föreslogs att sändningsrätt för lokala radiosändningar skall kunna sökas av föreningar alternativt stiftelser med lokal förankring bildade just för att sända radio. I föreningarna skulle ingå kyrkor, företag, organisationer, myndigheter, institutioner, tidningar, kommunala förvaltningar och verksamheter, olika typer av boendeföreningar, studieförbund m.fl. Föreningarna skulle ha en bred bas av intressenter som representerar olika meningsriktningar på orten. De skulle vara öppna sammanslutningar som kan förväntas verka för vidast möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet och genom sina stadgar kunna garantera ett demokratiskt beslutsfattande.[2]

I Tyskland drivs *sändningsorganisationen* för lokal radio och tv – *Offener Kanal* –av de delstatliga mediemyndigheterna (Se 8.3.5). Dessa utövar kontroll över systemet i syfte att slå vakt om den demokratiska tillgången för såväl enskilda som organisationer. Något inflytande över innehållet i sändningarna utövas inte av dessa sändningsorganisationer, som även utan avgift tillhandhåller produktionsresurser.

De svenska public service-företagen är organiserade som aktiebolag där aktierna helt kontrolleras av en stiftelse vars syfte är att främja företagens oberoende. Ägarstiftelsen har ingen roll i tilldelningen av medel till företaget eller i beslut om företagets organisation eller verksamhetens inriktning. Företagets styrelse fattar beslut om verksamhetens allmänna inriktning dock inte om programmens innehåll. Den här konstruktionen syftar till att ge SVT, SR resp. UR en självständig ställning eftersom företagen således *formellt* ägs varken av staten eller andra intressen. Övriga radio- och tv-företag, som finansieras nästan uteslutande av reklamintäkter eller abonnemang t.ex. den privata lokalradion, TV3, TV4 och Canal Plus, drivs naturligt som aktiebolag liksom inom övriga näringslivet. De ägare som kontrollerar aktiemajoriteten är i formell mening oförhindrade att utöva ett direkt eller ett indirekt inflytande i programverksamheten.

Ett lokal kabelsändarföretag är numera alltid organiserat som en *ideell förening* vilket knappast fanns i lagstiftarens omedelbara föreställningsvärld 1984. I propositionen resonerade ansvarigt statsråd i första hand kring *stiftelse*- respektive *aktiebolagsformen.* Här gavs förslag på två varianter; ett aktiebolag där aktierna är fördelade mellan ett antal lokalt verksamma organisationer, institutioner och företag med olika inriktning eller ett aktiebolag vars aktier ägs av en ideell förening med olika intresseinriktning.[3]

Det finns förstås även andra skäl till ideell förening som organisationsform inte är den bästa lösningen för radio- och tv-verksamhet. Det finns alltid – och kommer förmodligen framöver

[1] *Lokalt ledd närradio* (SOU 1990:70)
[2] motion 1994/95:K434 Georg Andersson m.fl. (s)
[3] Prop. 1984/85:199

att finnas – behov av ekonomiskt stöd i första hand från organisationslivet och offentliga sektorn men även företagen. Förutom stat, kommun och landsting är numera även EU som stödmöjlighet viktig i synnerhet för regionala projekt. De som ger stöd måste naturligtvis känna sig övertygade om att den organisation, som får stödet, är transparent d.v.s. har en form som man känner sig hemma med och som man kan kontrollera medelsanvändningen direkt eller indirekt. Mottagaren får således inte stöd alls eller har stora svårigheter att få stöd så länge denne inte betraktas som tillräckligt kompetent att hantera ett stöd.

De organisationsformer, som idag finns och kan vara aktuella i detta sammanhang, är olika bolagsformer bl.a. aktiebolag, handelsbolag och enkla bolag liksom ekonomiska föreningar och stiftelser. Dessa har alla en fastare form än ideella föreningar och är lagreglerade. Det finns mycket som talar för att den mest reglerade formen nämligen aktiebolag även bör användas även sådan här radio- och tv-verksamhet. Detta konstruktion kräver dock en särskild ägarorganisation t.ex. en stiftelse. Det finns ett starkt skäl som talar emot aktiebolagsformen, nämligen möjligheten till vinstutdelning d.v.s. möjligheten att den ekonomiska insatsen från ägarna, som i detta fall kan vara ideella föreningar, eller att ett externt stöd t.ex. från en kommun, kan hamna helt eller delvis utanför avsedd verksamhet.

Icke-vinstutdelande företag

En bolagslösning kräver således *icke-vinstutdelande företag*, i likhet med de modeller som finns utomlands bl.a. i Holland, Storbritannien och U.S.A. Amerikanska public access-kanaler organiseras ofta som *non-profit access corporations* (paragraf 501 i skattelagstiftningen ger skattebefrielse). Denna bolagsform finns dock ännu inte i Sverige, men en utredning har hösten 2003 föreslagit nya former av aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Utredningen skriver att den nya aktiebolagsform som föreslås kännetecknas av att aktiebolagets tillgångar och eventuella överskott i bolaget till övervägande del skall användas inom bolaget för dess konsolidering och utveckling av verksamheten. Åtskilliga bestämmelser har föreslagits som på ett för aktiebolag ingripande sätt bl.a. reglerar möjligheterna till överföring av värden från bolaget till andra.

Registreringsmyndigheten, dvs. PRV, åläggs ytterligare kontrollfunktioner bl.a. i samband med bolagets registrering. Revisorns roll har stärkts i jämförelse med vad som gäller för andra aktiebolag. Utredningen har också föreslagit att för aktiebolag av den nya bolagsformen skall efter dess firma anges en särskild beteckning som utvisar aktiebolagets speciella karaktär.
Sammantaget medför dessa bestämmelser att en viss form av ”garantistämpel” kommer att åvila de aktiebolag som registrerats som ett aktiebolag av den nya formen, och de kommer att bli lätt igenkännbara. Detta kan förväntas skapa en särskild image, som har en goodwill-effekt. Då den nya bolagsformen enligt direktiven till utredningen är tänkt att användas främst inom områdena skola, vård och omsorg, d.v.s. områden där många verksamheter till stora delar finansieras genom offentliga medel, torde det ur skattebetalarnas synvinkel vara positivt att bolagsformen i sig är en form av garanti för att de offentliga medlen stannar inom verksamheten som sådan. Även för privata intressenter, som av icke-kommersiella skäl önskar bidra till verksamheterna i fråga, kan det vara av betydelse att veta att bolagsformen inte möjliggör för ägarna att använda de tillskjutna medlen för annat än verksamheten i sig.

Den nya bolagsformen avviker inte från andra aktiebolag vad avser hur verksamheten bedrivs. Däremot är det möjligen så att de aktieägare som valt att låta aktiebolaget bli ett aktiebolag av den nya formen kan antas ha visat att deras främsta intresse inte är att driva verksamheten för egen vinning utan för verksamheten som sådan. Detta kan i sin tur medföra att bidragsgivare, långivare m.fl. kan förvänta sig en varaktighet i verksamheten.

I fråga om icke-vinstutdelande aktiebolag är någon vinstutdelning till aktieägarna inte alls aktuell och vid bolagets likvidation får de endast tillbaka vad de tillskjutit bolaget. Att investera i ett aktiebolag av denna modell torde vara intressant. I samma utsträckning som det idag är intressant att bidra ekonomiskt till exempelvis ideella föreningars verksamhet. Om aktieägarna i bolaget är samma personer som faktiskt driver verksamheten som anställda eller är samma personer som är verksamhetens brukare, finns det således annat än ekonomiska intressen som är drivkraften bakom deras engagemang.[1]

Även i ett icke-vinstutdelande aktiebolag kan dock komma att krävas ett aktiekapital om minst 100.000 kronor som är samma belopp som för vanliga aktiebolag. Detta kan innebära en omöjlig tröskel för mycket små organisationer. Om den föreslagna modellen med ”icke vinstutdelande aktiebolag” får Riksdagens godkännande kan det övervägas om detta kan vara *den lämpligaste organisationsformen för icke kommersiell lokal radio och tv*. Under remissomgången fick också förslaget stöd av såväl Närradions Riksorganisation som Riksförbundet Öppna Kanaler. Om företagsformen icke-vinstutdelande aktiebolag inte realiseras i Sverige bör nu andra befintliga former övervägas som alternativ till ideell förening

Stiftelse
Stiftelseformen kan vara en ändamålsenlig organisationsform istället för ideell förening. Exempelvis är Svenska Filminstitutet en stiftelse. Här finns dock fler nackdelar i förhållande till den föreslagna nya aktiebolagsformen. Därför måste man överväga att - liksom vid andra organisationsformer - att vid statlig tilldelning av sändningsrättigheter, koncessioner, finansiellt stöd e.d. utforma grundkrav på organisationen ifråga (stadgar, finansiering etc.). Dessa organisationskrav kan antingen utformas och ställas av staten och/eller en fristående riksorganisation som har statens uppdrag att förvalta fördelning av offentliga medel. Beroende på hur stiftelsen utformas och vilka som är stiftarna varierar den demokratiska insynen och den ekonomiska kontrollen. Staten kan vara en av stiftarna, som exempelvis ifråga om Filminstitutet.

Ekonomisk förening
Till skillnad mot en ideell förening är en *ekonomisk förening* lagreglerad. Hur en ekonomisk förening skall utformas finns i detalj angivet i lagtexten.[2] Utifrån en förmodad förutsättning att det skall gälla en övergång från ideell förening till ekonomisk förening ges här en förenklad beskrivning av hur en ekonomisk förening bildas och organiseras.

En ekonomisk förening har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

Vidare skall en förening anses som ekonomisk förening, om bl.a. föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att verka för att de deltar på det sätt som anges här i ekonomisk verksamhet som en eller flera andra föreningar bedriver och föreningens tillgångar till övervägande del består av andelar i den eller de andra föreningarna.

1 *Aktiebolag med begränsad vinstutdelning* (SOU 2003:98) Utredningen föreslår två modeller. Här redovisas enbart modellen med icke-vinstudelande aktiebolag och inte modellen med begränsad vinstutdelning .
[2] Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar. Ändring införd: t.o.m. SFS 2004:249

Verksamheten får bedrivas i ett av föreningen helägt dotterföretag. För en ekonomisk förening är utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om rätten till medlemskap, rösträtt och överskottsutdelning.

En ekonomisk förening skall registreras hos den statliga myndigheten Bolagsverket senast sex månader efter det att beslut fattades om att bilda den. För en ekonomisk förenings förpliktelser svarar endast föreningens tillgångar. En ekonomisk förening skall ha minst tre medlemmar, som skall anta stadgar samt välja styrelse med minst tre ledamöter och revisorer. Vad som skall anges i föreningens stadgar anges i detalj i lagtexten. Stadgarna följer i stort sett samma mall som brukar användas av ideella föreningar.

En ekonomisk förening får inte vägra någon inträde som medlem, om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak. Styrelsen skall pröva en ansökan om inträde, om inte annat följer av stadgarna och skall föra en medlemsförteckning, som skall hållas tillgänglig hos föreningen för var och en som vill ta del av den.

Styrkan hos en ekonomisk förening är således att det finns ett regelsystem som måste följas medan i en ideell förening kan enstaka intressen utforma ett helt eget regelsystem bl.a. att exempelvis demokratisk insyn försvåras och att styrelsen kan ”leva sitt eget liv” utan att medlemmar genom föreningsstämman kan utöva sitt inflytande. I många ideella föreningar bl.a. sådana som är verksamma inom lokal radio och tv är det inte ovanligt att föreningsstämmor skjuts upp på obestämd tid eller helt enkelt aldrig utlyses. Detta är förstås möjligt om exempelvis medlemskåren utgörs av samma personer som sitter i styrelsen.

En sammanfattande slutsats

För att en sändarorganisation skall kunna fungera med ekonomisk hållbarhet, stabilitet och kontinuitet behövs en organisationsform som är tydlig. Det är därför rimligt att en organisation, som får samhällets förtroende att disponera en radiofrekvens eller en tv-kanal, skall bedrivas i en legitim och transparent form *med ett trovärdigt regelsystem som är lika för alla.* Härvidlag ligger en väl reglerad organisationsform som aktiebolag eller ekonomisk förening närmast till hands.

Detta innebär dock inte att motsvarande krav behöver ställas på *användarnas* organisationsformer d.v.s. de ideella föreningarna som medlemmar i en sändningsorganisation. Däremot kan medlemmarna i en sändningsorganisation här kunna komma att få ta ett tydligt kollektivt ansvar för verksamheten genom föreningsstämma eller bolagsstämma. Numera kan dessutom ett personligt ansvar utkrävas av varje medlem i en ideell förenings styrelse liksom i alla andra organisationsformer. Detta kan bl.a. leda till att man anstränger sig att för sändningsorganisationen välja en styrelse som sätter *kompetens* före *representativitet.* Detta innebär inte att man skall bortse ifrån att representativitet i sig också kan bidra med värdefullt kunnande och erfarenheter i en styrelse. Man måste dock skapa en struktur som gynnar det gemensamma intresset, inte egenintresset.

Vid val av organisationsform måste man också uppmärksamma hur den demokratiska insynen och kontrollen av organisationen ifråga skall utövas. Vid bolagsbildning utövas detta av ägarna, i en stiftelse av stiftarna och i en ekonomisk förening av medlemmarna. Den smidigaste lösningen kan här vara att låta sändarorganisationen, som bolag, stiftelse eller ekonomisk förening, ägas av en ideell förening, som samlar alla producerande medlemsföreningar, liknande en av de nuvarande Öppna Kanalerna eller en närradioförening. Man kan också överväga möjligheterna till hybridlösningar exempelvis att en sådan ideell

förening äger ena delen av bolaget och andra delen ägs av en offentlig institution som en högskola eller en kommun/ landsting.[1]

Organisationsformen för den som innehar ett av staten givet sändningstillstånd eller förordnande måste förändras för att garantera kontinuitet, kompetens, utvecklingsmöjligheter och demokratisk kontroll. Vilken organisationsform man än väljer torde det vara nödvändigt att också utforma ett tydligt ”reglemente” om vad som skall åstadkommas och på vilket sätt samt knyter detta till sändningsvillkor o.d. Det är naturligt att detta regelsystem så detaljerat som möjligt anges i radio- och tv-lagen.

6.10 Riksorganisation

6.10.1 Nuvarande intresseorganisationer

Intressen på radiosidan finns naturligt samlade ifråga om public service inom den informella koncernen SVT-SR-UR och den kommersiella lokalradion samlas (med undantag för Modern Times Group) inom *Radioutgivareföreningen (RU).* Det finns *två* riksorganisationer för närradio*; Närradion Riksorganisation* (NRO) med 50 medlemmar (närradioföreningar) och *Sveriges Närradioförbund* (SNF) med ett 20-tal medlemsföreningar. Dessutom är ett 40-tal närradioföreningar inte anslutna till någon riksorganisation. Fristående från riksorganisationerna är *Nätverket Närradion i Sverige (NNIS)* aktivt i opinionsbildningen. SNF är det äldsta förbundet, men NRO är idag större och en mer aktiv organisation. NRO har till uppgift att

- bevaka och tillvarata medlemmarnas intressen rörande lagar och förordningar inom närradion samt frågor av gemensam betydelse,
- samarbeta och när så krävs förhandla med myndigheter och andra, inom närradion verksamma intresseorganisationer,
- främja bildandet av lokala närradioföreningar,
- svara för att medlemmarna erhåller information om närradiofrågor,
- bevaka bl.a. upphovsrättsfrågorna.

Dessutom finns *Kristna Radionätet* (KRN) en intresseorganisation med ett 80-tal medlemmar - kristna samfund och föreningar - som sänder närradio.

På tv-sidan bevakas intressena på samma sätt för public service som för radio (se ovan), men den kommersiella privata sektorn har ingen gemensam riksorganisation utan mer informella möten mellan aktörerna sker i andra slags intresseorganisationer som Digital Forum. När lokal-tv-verksamhet i kabel infördes i Sverige 1984 och då särskilt ”lokala kabelsändarföretag” organiserades sådan verksamhet i *Sveriges Lokal-TV Förbund,* som numera inte längre är verksamt. 1998 bildades *Riksförbundet Öppna Kanaler i Sverige* (RÖK), som idag har tio medlemskanaler. Dessa når tillsammans cirka hälften av kabel-tv-hushållen i landet. Övriga 20-tal lokala kabelsändarföretag är också involverade i RÖK:s verksamhet genom ett statlig projektbidrag om 2 miljoner kronor 2003-2004 (se 5.3.2). RÖK driver bl.a. en omfattande svensk och internationell webbplats och ger sedan 1998 ut *Public Access;* ett månatligt nyhetsbrev om medier. Man håller också i utbildningsprojekt och regionala konferenser.

Riksförbundet Öppna Kanalers mål är enligt stadgarna

[1] En liknande modell har nu genomförts i Sydney Australien (se 8.3.1)

- att bidra till utvecklandet av en kommunikations- och medieinfrastruktur som tillvaratar och stärker demokratiska grundvärden som yttrandefrihet, informationsfrihet, offentlighet, tankefrihet och jämlikhet,
- att bidra till att utvecklingen inom tv-området kommer samtliga befolkningsgrupper till godo och motverkar klyftor relaterade till exempelvis ålder, kön, språk, arbete, inkomst, utbildning och boende,
- att bidra till att utvecklingen inom tv-området främjar kontakt, förståelse och integration mellan olika befolkningsgrupper.

Förbundets syfte är verka för dessa mål, främst genom

- att underlätta samordning av medlemmarnas gemensamma angelägenheter,
- att samla och distribuera information i frågor som rör gemensamma intressen till och från medlemmarna,
- att verka för utveckling och tillämpning av public access för att stärka demokrati, yttrandefrihet och offentlighet,
- att kunna företräda medlemmarnas intressen i regionala, nationella och internationella sammanhang, samt
- att stödja bildandet och utvecklandet av lokala Öppna Kanaler.

Förbundets verksamhet skall vara icke-kommersiell, partipolitiskt och religiöst obundet.

De flesta förefaller vara medvetna om att den splittring på fler än en intresseorganisation - i princip i tre delar om man räknar in den icke-organiserade delen - inom närradion har varit till men för utvecklingen. NRO respektive SNF har nu en uttalad målsättning att försöka hitta vägar till ett samgående. RÖK, som nu avser att också organisera även de icke-kommersiella icke-förordnade lokala tv-kanalerna, överväger också ett påbörja ett närmare samarbete med närradion. Som synes i tabell 6 är två tredjedelar av antalet lokala sändarorganisationer *inte* organiserade i något nationellt förbund eller liknande. Det handlar dock i allmänhet om radiostationer och tv-kanaler på mindre orter medan de i större orter oftast är organiserade.

Utomlands är det vanligare att motsvarande riksorganisationer omfattar såväl radio som tv. I Tyskland tar sig *Bundesverband Offene Kanäle* (BOK) an alla Öppna Kanaler vare sig de sänder kabel-tv och/eller på FM-radio. I Danmark finns för de icke-kommersiella kanalerna *Sammenslutningen af lokale radio- och tv-stationer* (SLRTV). I Holland samlas all radio och tv i *Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland* (OLON) (Se vidare översikten 8.4).

6.10.2 Behovet av samlade resurser

De lokala ideella sändarorganisationerna har mycket begränsade tillgångar och kämpar år efter år för sin överlevnad. I bästa fall finns en studio med modern digital teknik. Det finns dock en mycket värdefull resurs nämligen den av staten givna *sändningsrätten* d.v.s. en frekvens för närradion eller den i praktiken ensamrätten till en kostnadsfri distribution i kabelnäten för lokal television.

Denna sändningsrätt har även intresserat en del enskilda aktörer, som agerar med långt ifrån ideella förtecken. Bland de frågor som under många år inneburit problem för de lokala sändarorganisationerna är de aktörer som med falska förespeglingar om samarbete och goda vinster går in i verksamheten med en privat agenda. Genom att kommunikationen mellan sändarorganisationerna på de olika orterna i stort sett saknades gick det flera år innan dessa aktörer blev kända på riksnivå och de hann också ställa till ekonomisk skada för de föreningar

som hade blivit engagerade. När Riksförbundet Öppna Kanaler bildades kunde man börja samordna sådan information och därmed kunde detta bidra till att minska sårbarheten.

Inom närradion har dessa problem fått en något annan karaktär genom att systemet inte har tydliga gränser mellan kommersiella och icke-kommersiella aktörer liksom att det är programproducenterna d.v.s. föreningarna som får sändningstillstånden. Det kan även på det lokala planet vara svårt att få en sammanhållen bild och att upprätta kommunikation med olika parter som också kan inkludera kommunala förvaltningar.

Det finns ett stort behov av *en samlad organisation,* som ansvarar för många frågor som inte kan lösas på lokal nivå. Till skillnad mot andra etermediesektorer är den minsta sektorn; de icke-kommersiella lokala etermedierna som mest uppsplittrade och därmed svaga.

För att kunna utveckla och stärka en verksamhet även lokalt behövs även erfarenhetsutbyte, information, marknadsföring och samverkan med andra liknande verksamheter runt om i landet. Lokala eller regionala icke-kommersiella aktörer har inte tillräckliga resurser för att inneha nödvändig ekonomisk, juridisk och teknisk expertis. Till detta kommer behovet att kunna bevaka sina gemensamma intressen och framföra önskemål till regionala och centrala organ inklusive riksdag och departement.

Tab. 6 Organisationsanslutning för icke kommersiell lokal radio och tv 2004 med prognos 2005-2010

	Nuvarande radio- resp. tv-stationer		Prognos medlemsunderlag radio/tv-stationer[1]	
	Radio	TV	kort sikt 2005-2006	lång sikt 2007-2010[2]
Närradions Riksorganisation[3]	**50**			
Sveriges Närradioförbund[4]	**18**			
Ej organiserade	42		70-100	
Riksförbundet Öppna Kanaler[5]		**10**		
Ej organiserade LKS[6]		20		
Ej organiserade övr. lokala kanaler[7]		70	30-50	
Summa	110	100	100-150	150-200

Det måste finnas resurser för internationella kontaktytor som nordiskt samarbete, kontakter med EU-organ liksom europeiska samarbetsorganisationer på radio- och tv-området exempelvis för frågor som berör ungdomar och minoriteter. För att även de lokala aktörerna skall få tillgång till världen utanför Sverige behövs ett samordningsfunktioner som en central organisation kan erbjuda. För detta ändamål bildar de lokala aktörerna tillsammans oftast en riksorganisation. Detta föregås vanligtvis av en period med nätverksbyggande och informella arbetsgrupper.

Här nedan ges exempel på olika arbetsuppgifter för en riksorganisation som under de första åren kan komma att behöva en bemanning motsvarande cirka 5-7 heltidstjänster. För flertalet

[1] vid konsolidering i två steg
[2] baserat på 150 lokala/regionala radiostationer (FM + DAB) i lika många kommuner (sändarorter) och lokala/regionala tv-kanaler (kabel och DTT) i 100 kommuner
[3] förening med säte i Skellefteå. Har flertalet av de större stationerna som medlemmar med undantag av Malmö.
[4] förening med säte i Alingsås.
[5] förening med säte i Göteborg, kansli i Malmö. Medlemskanalerna når ca hälften av landets kabel-tv-hushåll t
[6] ett tiotal lokala kabelsändarföretag planerar medlemskap i RÖK under 2004-05
[7] här är borträknat tio kanaler som drivs i kommersiellt syfte

av dessa frågor finns inga resurser idag varken hos de nuvarande tre intresseorganisationer eller hos Radio- och tv-verket:

- Rådgivning och annat stöd vid upprättande av nya radio- eller tv-stationer
- Administration av statliga bidrag (fördelning, uppföljning och redovisning)
- Teknikutveckling: ny produktionsteknik, digital radio och tv, Internet
- Upphovsrättsfrågor
- Juridiska frågor; lagar och avtal, yttrandefrihetsfrågor
- Säkerhets- och beredskapsfrågor
- Etiska regler
- Ekonomiska frågor; biträde vid projektansökningar m.m.
- Organisationsutveckling; effektivisering av lokala sändarorganisationer
- Administrativt stöd vid lokal eller regional upphandling av teknik
- Information; webbplats, nyhetsbrev och broschyrer
- Marknadsföring och presstjänst
- Adressregister
- Publikundersökningar och publikkontakter
- Statistik och utvärdering
- Språkstöd
- Administration av programutbyte regionalt, nationellt och internationellt (nätverk)
- Biträde ifråga om lokala kontakter med kommuner, landsting och länsstyrelser
- Kontakter med
  - Kommun- resp. landstingsförbund
  - folkrörelseorganisationer, studieförbund, högskolor
  - invandrarorganisationer på riksnivå
  - public service-företagen och andra medieorganisationer
  - departement och mediemyndigheter (RTVV, GRN, PTS och SLBA)
  - Teracom, Darub och andra företag som levererar sändarteknik
  - andra myndigheter (Integrationsverket, Ungdomsstyrelsen m.m.)
  - EU-institutioner och andra internationella kontakter
- Nordiskt samarbete
- Konferenser och kurser

En del av de arbetsuppgifter och funktioner som räknats upp ovan kan också läggas hos en statlig myndighet som Radio- och tv-verket. Det kan dock inte vara till fördel att samma myndighet som utfärdar tillstånd även fördelar statsbidrag. Det torde vara en fördel att en intresseorganisation hellre än en statlig myndighet står för information, rådgivning, marknadsföring och utbildning. Det finns dock möjligheten att inrätta en särskild statlig organisation exempelvis en nämnd (som *presstödsnämnden*) eller ett institut om det inte blir möjligt att en gemensam riksorganisation kan upprättas.

Man kan göra en kalkyl för en riksorganisation som behöver ett stöd om cirka 10 miljoner kronor per år. Ungefär 40 procent av detta belopp skulle gå till projektstöd till lokala kanaler. Övrigt skulle gå till organisationsstöd för riksorganisationen. Det är viktigt att understryka att ett sådant stöd inte skall gå till att bygga upp en omfattande byråkrati utan idén är att genom organisationen kanaliseras stödet delvis i indirekta former genom de gemensamma resurserna till de lokala radio- och tv-stationerna. En del intäkter kan förväntas som medlemsavgifter, avgifter för särskilda tjänster/ medlemsservice och bidrag från nordiska rådet eller EU. Sedan tillkommer för staten en annan kostnad för ett eventuellt riktat stöd till de cirka 250 radio- eller tv-stationerna (se 6.11), som förutsätts administreras av riksorganisationen.

Som framgår i föregående avsnitt 6.9 finns fördelar med att dels finna effektivare organisationsformer för att driva lokala och regionala icke-kommersiella kanaler, dels att samordna radio och tv-verksamhet såväl organisationsmässigt som fysiskt. I diskussionen om konsolidering av sektorn och uppbyggnad av en central intresseorganisation bör även detta lokala perspektiv således uppmärksammas

Det kan också vara konstruktivt för en fortsatt diskussion att förutse den räckviddsförändring som digitaliseringen kan innebära. En regionalisering genom bl.a. DAB-radio och marksänd digital television kommer sannolikt att leda till ökat behov och ännu högre krav på en central intresseorganisation. Man kan också vända på påståendet; det är inte möjligt med en digitalisering och regionalisering av de icke-kommersiella lokala etermedierna utan stöd av en central resurs.

Som beskrivits på annan plats i denna rapport (4.5.4) växer det nu fram webbradiostationer även i Sverige. Flertalet – om inte samtliga – av dessa webbradiostationer drivs i ideella former. Det kan vara naturligt att även dessa erbjuds medlemskap i en samlad organisation för icke-kommersiell lokal radio och television.

6.10.3 Bildandet av en samlad organisation

Stora fördelar kan förmodligen vinnas med en konsolidering av intresseorganisationerna för icke-kommersiell lokal radio och tv. Detta skulle innebära att exempelvis de tre nuvarande förbunden beslutar sig för att gå samman eller att man beslutar bilda ett helt nytt förbund. Det är inte statens uppgift att vara *direkt* involverad i den processen. Däremot kan man se det som en nödvändighet för ett effektivt statligt stöd att det endast finns en samlad organisation och staten kan följaktligen ställa krav på hur organisationen utformas.

Att ge ideella föreningar myndighetsuppgifter, eller mer korrekt uttryckt offentliga förvaltningsuppgifter, som rör statlig bidragsgivning förekommer i olika sammanhang. Ett motiv till att överlämna offentliga förvaltningsuppgifter till enskilda organ har varit att skapa en större självständighet i förhållande till vad den traditionella myndighetsformen ger utrymme för. I det följande ges tre exempel på modeller på hur statens stöd till folkrörelser och folkbildning kanaliseras genom en samlad organisation.

Riksidrottsförbundet
Riksidrottsförbundet (RF) är en ideell förening, består av 67 specialidrottsförbund med till dem anslutna ideella föreningar som bedriver idrottslig verksamhet. RF har för sin regionala verksamhet 21 distriktsidrottsförbund. RF:s beslutande organ är RF-stämman, extra RF-stämma och Riksidrottsstyrelsen. RF har till uppgift att handha för idrottsrörelsen gemensamma angelägenheter, såväl nationellt som internationellt. RF:s främsta uppgift är att stötta medlemsförbunden och företräda idrottsrörelsen i kontakter med myndigheter, politiker, m.fl. En annan viktig uppgift för RF är den strategiska ledningen, vilken strategi idrotten ska välja inför 2000-talet när det gäller t ex finansiering, organisationsformer och kommunikation.

RF har i uppdrag att fördela statsbidraget om en halv miljard kronor per år till idrottsrörelsen. Riksdagen beslutade 1995 om att överlämna förvaltningsuppgifter till RF. Senare har RF tilldelats utökat myndighetsansvar.[1]

[1] *överlämnande av förvaltningsuppgifter till Sveriges Riksidrottsförbund* (Lag 1999: 1044), lag om ändring i sekretesslagen (Lag 1999: 301) och ny förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS nr: 1999:1177) även *En idrottspolitik för 2000-talet - folkhälsa, folkrörelse och underhållning* Prop. 1998/99:107

Folkbildningsrådet
Staten fördelar varje år ca 2,5 miljarder kr i bidrag till folkhögskolor och studieförbund inom folkbildningen. I samband med den omfattande reformeringen av det offentliga skolväsendet samt översynen av statens åtagande rörande folkbildning, flyttades myndighetsansvaret för bidragsgivning m.m. till en ideell förening, *Folkbildningsrådet*. I samband med en översyn av såg regeringen behov av att förenkla statsbidragsgivningen samt av att sätta kvalitet och förnyelse i fokus. Sedan år 1991 fördelas och redovisas statens bidrag av denna ideella förening. Bakom rådet står de tre medlemmarna *Folkbildningsförbundet*, *Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation* och *Landstingsförbundet*.

Regeringen har slagit fast vissa syften med sin bidragsgivning. Statsbidraget ska medverka till att stärka demokratin, bredda kulturintresset samt öka enskildas engagemang i samhällsutvecklingen. Flera förhållanden bidrog till att ansvaret för att fördela statsbidrag till folkbildningen år 1991 övergick till Folkbildningsrådet. Utmärkande för folkbildningsarbetet var den fria och frivilliga studieformen, vilken regeringen såg som en *”förutsättning för yttrandefriheten och för de enskilda medborgarnas möjligheter att bilda opinioner.”* Folkbildningen måste själv formulera sina mål och känna ansvar för sin verksamhet samt föra en levande diskussion om innehåll och kvalitet. Detta var också ett skäl till att man valde att lägga ut bidragsgivning och övriga myndighetsuppgifter på en ideell förening. Därigenom skulle kvalitet och förnyelse fokuseras. En myndighet bedömdes ha sämre förutsättningar att åstadkomma detta.

Ett grundläggande villkor för att överföra ansvaret för folkbildningen till ett folkbildningsråd var att dess aktörer bildade en ideell förening som omfattade samtliga studieförbund och folkhögskolor. Staten överlät helt till folkbildningens aktörer och blivande medlemmar i Folkbildningsrådet att fastställa stadgar, organisera verksamheten, utse styrelse samt, att med utgångspunkt i de mål som staten beslutade om för statens bidragsgivning, fastställa kriterier för fördelning av statsbidraget.

Statskontoret har konstaterat att statens överlämnande av offentliga förvaltningsuppgifter till Folkbildningsrådet är jämförelsevis långtgående. Bl.a. säger Statskontoret att folkbildningsrådet aktivt och till synes framgångsrikt har lyckats hantera den dubbla rollen att vara i myndighets ställe och samtidigt fullgöra medlemsuppgifter.

Statskontoret föreslår att Folkbildningsrådets juridiska status och förutsättningar att fullgöra sina förvaltningsuppgifter behöver klargöras. Vidare bör ansvarsförhållandena mellan rådet och staten tydliggöras. Därigenom kan rådets olika roller bättre hållas isär. Enligt Statskontorets sammanvägda bedömning står Folkbildningsrådet och staten inför ett vägval när det gäller hur de offentliga förvaltningsuppgifterna bäst bör utformas för att gagna både folkbildningens utveckling och tillgodose rättmätiga krav på insyn, kontroll och flexibilitet.[1]

Forum Syd
Den ideella föreningen Forum Syd, liksom ett antal andra ramorganisationer, har till uppgift att bearbeta ansökningar från enskilda organisationer om stöd för internationellt utvecklingsbistånd. Forum Syd är också samverkansorgan för flera ideella organisationer, även i andra frågor än fördelning av biståndspengar.

Varje år vänder sig omkring 250 föreningar till Forum Syd med ansökningar om ekonomiskt stöd för samarbete med syd och öst. Hittills har årligen 80–90 miljoner kronor fördelats på olika projekt. Ansökningarna ställs till ramorganisationen, t.ex. till Forum Syd, som gör sin

[1] Folkbildningsrådets myndighetsroll - ett vägval Statskontoret 2003:15

bedömning och lämnar en samlad rekommendation till Sida. Normalt ifrågasätter Sida inte rekommendationen; däremot ställs specificerade krav på återrapportering. Sida har en arsenal av kontroll- och uppföljningsinstrument som systemrevision av ramorganisationerna; riktade uppföljningar av stöd; krav på revision av projekt som fått stöd; specificerade återrapporteringskrav och stickprov vid beredning och rapportering.

Sammanfattning
Att överlämna offentliga förvaltningsuppgifter till ideella föreningar är enligt riksdagsbeslut och rättspraxis möjligt. Enligt Statskontoret aktualiseras i ifråga om Folkbildningsrådet om det överhuvudtaget är lämpligt att delegera förvaltningsuppgifter som innebär myndighetsutövning, då detta ställer höga krav på tillämpning av offentligrättsliga principer. Ett syfte med att överlämna uppgifter till en ideell förening är att utnyttja de demokratiska strukturer som manifesterar en ideell förening.

Ett överlämnande av förvaltningsuppgifter innebär att statens möjligheter att påverka verksamhetens inriktning till viss del begränsas. Myndighetsformen är i detta sammanhang mer flexibel. Det kan dessutom finnas risk för att den ideella organisationens oberoende undergrävs och dess möjligheter att föra fram nya, kritiska perspektiv på samhällets utveckling minskar.[1]

Regeringskansliet har utfärdat utförliga riktlinjer för sitt arbete med bildandet av aktiebolag och ideella föreningar när staten samverkar med annan part. I dessa riktlinjer framhålls bl.a. vikten av

- att kontrollera förutsättningarna för parternas samverkan, verksamhetens inriktning, finansiering m.m.
- att planeringen av en bolags- eller föreningsbildning måste utgå ifrån att riksdagens godkännande i normalfallet behövs beträffande riktlinjer för verksamhet och verksamhetsform, eftersom bildandet av ett bolag eller en förening oftast innebär ett långsiktigt ekonomiskt åtagande för staten.
- att det skapas en genomförandeorganisation där parterna gemensamt medverkar.[1]

Ett statligt stöd till den icke-kommersiella etermediesektorn skulle således kunna innebära att man riktar ett ekonomiskt stöd direkt till lokala verksamheter via en samlad riksorganisation som sedan använder detta till att delvis driva en central verksamhet och som helt eller delvis fördelar medel till lokala projekt. Denna modell liknar således det som beskrivits ovan ifråga om RF, Folkbildningsrådet och Forum Syd. Denna modell används för organisationen för icke-kommersiella lokala radio- och tv-stationer i Holland (se 4.4) och är i likhet med RF av mer operativ art. Målsättningen bör vara att *samhällsmedel skall distribueras, nyttjas och redovisas på effektivast möjliga sätt.*

6.11 Finansiering

6.11.1 Lokala finansieringsformer

De knappa ekonomiska resurser är ett mycket grundläggande problem för utvecklingen av de icke-kommersiella lokala etermedierna. Som framgått i denna rapport finns det åtskilliga kostnader som tynger dessa medier. En del kanaler läggs ner och en del kommer aldrig igång eftersom kostnaderna blir för höga och intäktsmöjligheterna begränsade.

---

[1] *Statens samverkan med annan part i aktiebolag och ideell förening* – Finansdepartementet 2003

Närradion, till skillnad mot lokal kabel-tv, måste hålla tunga utgiftsposter liksom för sändningsteknik (köp eller hyra av sändare, antenner, radiolänkar etc.) och frekvensavgifter till staten och upphovsrättsavgifter för musik. Lokal kabel-tv har å andra sidan större utgifter för produktionstekniken och verkar dessutom med den begränsningen att man till skillnad mot närradion inte når alla hushåll inom sitt närområde. Detta förhållande gör det svårare att hitta intressenter d.v.s. sådana som vill sända eller sponsra verksamheten.

Men för att upprätthålla en trovärdig och för såväl aktiva som lyssnarna attraktiv verksamhet måste det finnas möjligheter att nå en viss kvalitetsnivå i produktionen och sändningarna. Det behövs en kontinuitet som endast en etablerad organisation kan ge. Denna är nödvändig även för att de lokala eller regionala intressen, som förväntas stötta verksamheten med ekonomiska bidrag, reklamköp eller annat, skall vilja ställa upp. Det handlar om kommuner, skolor, företag och inte minst föreningslivet själv.

De vanligaste finansieringsformerna är

Ideella och frivilliga insatser
Liksom inom idrotten är den avgörande resursen för verksamheten i och kring dessa medier det lokala engagemanget med *ideella och frivilliga insatser.* Sådana insatser är förstås av stort *ekonomiskt* värde i verksamheten, men innebär också kulturella och sociala funktioner. Utan dessa insatser riskerar en sådan här radio- och tv-verksamhet att mista sin legitimitet. Samtidigt skall man vara uppmärksam på att om man exempelvis avlönar en verksamhetschef eller stationschef kan detta innebära att ännu fler frivilliga kan rekryteras till en organisation som därmed har förutsättningar att bli mer dynamisk d.v.s. drivas mer kompetent och mer ansvarsfull styrning. Dessutom uppstår förbättras möjligheterna till kontinuitet och långsiktig planering.

När man räknar upp olika möjligheter att finansiera ideellt driven verksamhet måste man ha i åtanke att alla finansieringsformer också kräver arbetsinsatser i sig. Dessa kan variera i omfattning. Från att organisera det frivilliga arbetet (styrelsemöten, planering, rekrytering m.m.), förhandlingar med kommun och andra intressenter liksom för i närradion att skaffa kunder till reklamen och sedan producera denna på ett professionellt sätt. När man bedömer värdet av frivilligt arbete behövs således att man räknar ut ett nettoresultat efter gjorda insatser.

Medlems- och sändningsavgifter, lyssnarstöd
En begränsad intäktskälla är medlemsavgifter medan sändningsavgifter kan vara mer användbara eftersom de kan vara rörliga. En närradioförening som sänder med eget tillstånd utan andra föreningar på frekvensen kan dock ha svårt att ta ut medlemsavgifter och sändningsavgifter. Föreningen har helt enkelt för få medlemmar utan drivs mer i form av en radioförening av några entusiaster. Man kan också ha ett system med stödmedlemmar, som kan vara företag och andra organisationer. Några varianter i närradion är gåvor från medlemmar och lyssnare, liksom en frivillig lyssnaravgift.[1]

*Krokombygdens Kulturella Radioförening (KKR),*som driver Radio Krokom har 100 föreningar eller enskilda som medlemmar. Man tar ut en medlemsavgift om 200 kronor för föreningar och 100 kronor för enskilda. Föreningen *Svalöv Närradio CMR 105.5* finansieras i första hand genom medlemsavgiften 200 kr. Man har 407 enskilda medlemmar (april 2004). Medlemsavgiften täcker precis hela kostnaden för sändarsystemet.

[1] Detta är vanligt i Österrike (se 8.3.7)

För att sända tv behöver man inte vara medlem utan kan få sitt program sänt mot avgift. Inom lokal kabel-tv förekommer det att man tar ut en rabatterad sändningsavgift för medlemmar och en full sändningsavgift av icke-medlemmar (Öppna Kanalen Göteborg). Man kan också baka in sändningsavgiften i en hög medlemsavgift (Öppna Kanalen Stockholm). Den senare modellen stimulerar till ökad aktivitet i programtablån och gör det lättare att budgetera verksamheten. Generellt kan man säga att närradion endast till en mindre del är beroende av dessa avgifter, medan dessa spelar en betydligt större roll inom lokal kabel-tv.

Reklam och sponsring

Det råder en allmän mytbildning kring reklamens möjligheter att finansiera radio och tv. Det uppskattas att för att få en professionell radio- eller tv-station lönsam genom reklamfinansiering *krävs en stor räckvidd* med befolkningsunderlag på en miljon för radio och två för television. En annan regel säger att det behövs 300.000 lyssnare för att ett radioprogram skall ”gå runt” med reklam. Utifrån dessa resonemang är det svårt att hitta något område i Sverige som kan vara tillräckligt stort för en lönsam lokal/regional radio eller television, som finansieras med reklam. Sverige är helt enkelt ett för litet land.

Det har också visat sig att det är sällsynt att föreningar, som sänder närradio, kan åstadkomma ett netto på reklamförsäljning i programverksamheten. Utgifterna blir höga för ackvisition, administration och produktion av reklam, som håller en någorlunda professionell nivå. På många orter har man dessutom konkurrens av PLR. Reklam kan dock vara en *kompletterande* intäktskälla för en del tillståndshavare inom närradion. Framför allt har studentradion uttryckt önskemål om att få behålla möjligheten att sända reklam, som en av många finansieringskällor.

Ifråga om de lokala kabelsändarföretagen har frågan ibland väckts om man skulle kunna tillåta reklam även här. 1989 drog *TV-utredningen* slutsatsen att reklamsändningar *inte* bör få förekomma i lokala egensändningar i kabelnät även om rikstäckande reklam-tv skulle införas.

> Ett införande av reklam i sändningarna skulle knappast underlätta utvecklingen av lokal-TV som ett medium för föreningar, amatörgrupper och lokala eldsjälar. I stället skulle annonsörernas krav leda till att man bytte ut de enkla föreningsproduktionerna mot mer professionellt gjorda program för att nå större publik. Kostnaderna för detta skulle troligen överstiga de möjliga inkomsterna från reklam. Erfarenheterna hittills av försöken att reklamfinansiera lokala TV-sändningar i Danmark tyder på det.
>
> Den slutsats som jag drar är att reklam i lokala egensändningar skulle medföra att karaktären av lokalt förankrad verksamhet försvann, utan att det på de flesta orter blev möjligt att med reklaminkomsternas hjälp bedriva andra former av lokal-TV.[1]

Utredaren, som arbetade i en tid präglad av 80-talets förväntningar efter avmonopoliseringen av radio och tv, såg här kanske ett hot som aldrig realiserades; en reklamfinansierad lokal-tv. Det avgörande skälet för att de lokala kabelsändarföretagen inte får sända reklam är dock att de har, till skillnad från kommersiella kabelaktörer, en garanterad och kostnadsfri tillgång till en kabelkanal i en kommun. Tillgången till gratiskanalen innebär således att de lokala kabelsändarföretagen åtnjuter en särskild ställning i förhållande till andra aktörer. Syftet med den särställningen är att vidga yttrandefriheten. En reklamfinansiering skulle kunna innebära en otillbörlig konkurrens mot andra tv-kanaler, som får betala för sin distribution till kabelbolaget. Däremot får ett lokalt kabelsändarföretag sända sponsrade program med undantag för nyheter och nyhetskommentarer. Trots detta används sponsring i mycket begränsad omfattning i verksamheten. Liksom för reklam kräver nämligen sponsorverksamhet en arbetskrävande administrativ insats inklusive ackvisition och dessutom en produktion av

[1] *TV-politiken* - Betänkande av TV-utredningen (SOU 1989:73)

sponsorskyltar o.d. En sådan verksamhet kan komma att kräva en relativt större arbetsinsats än själva programverksamheten.

I fråga om kommersialiseringen av närradion är inte förekomsten av reklam den avgörande delen utan om närradioverksamheten drivs i vinstutdelande syfte eller inte (se 4.7.2). Vill man fortsätt med att komplettera sin finansiering med reklam finns det inga möjligheter om olika föreningar, som är medlemmar i en närradioförening och således delar en frekvens, konkurrerar i sitt lokalområde om samma annonsörer. De olika föreningarna bör gå samman om en organisation som tar hand om sponsring och reklam bl.a. för att kunna uppfattas som en seriös aktör av näringslivet. De medel som kommer in till en sådan försäljningsorganisation kan sedan komma alla sändande föreningar till del genom lägre sändningsavgifter m.m. Det enklaste vore att enbart närradioföreningen får sända reklam för bl.a. finansiera sändare. En närradioförening får dock inte sända reklam eller sponsring enligt nuvarande lagstiftning.

Radio Berg tjänade in 60.000 kronor i reklamintäkter 2003. *Radio Krokom,* som startat våren 2004, har budgeterat med reklamintäkter om 50-60.000 kr/år. Detta är dock två i praktiken lokalradiostationer utan konkurrens i sin respektive glesbygder. På en större ort kan det bli svårare. Här måste man låta en professionell firma sköta reklamförsäljningen. Trots att provision avgår, kan stationen ändå få intäkter som de inte annars skulle få. *Radio Stil,* Linköpings studentradio, gick emellertid i konkurs 2003, trots en stor satsning på reklamackvisition.

Lotterier och bingospel

Det finns också möjlighet att bedriva lotterier. Men detta är hårt reglerat för lokal radio och television. Tillstånd ges bara om det kan antas att marknaden för lokala lotterier inte försämras. Utan tillstånd får man anordna lotteri där pristagare utses i en tävling som har anordnats i sändningen, om det som villkor för att delta i lotteriet inte fordras att insats betalas och värdet av högsta vinsten uppgår till högst 1/60 basbelopp (ca 650 kr). Vid prövning av tillstånd för bingospel skall särskild hänsyn tas till sammanslutningens behov av inkomster från bingospel för sin verksamhet. Om utrymmet för bingospel på marknaden är begränsat skall vid bedömningen av behovet av inkomster från bingospel hänsyn främst tas till omfattningen av ungdomsverksamheten i sammanslutningar vars ändamål naturligen kan förenas med ungdomsverksamhet. [1]

Kanske framtiden för närradion: Bilbingo
Vi vill vara först med det bästa, senaste och det är vi nu. Det säger Göthe Persson, bilbingoarrangör i Bromölla med 40 år i branschen som sedan en vecka sänder bilbingo över närradionätet - för att slippa störa grannarna. Och från och med förra veckan har ännu en nyhet tillkommit: numera sänds bingoutropen över radionätet.

- Men det är ingen ordinarie närradiosändning, utan en speciell frekvens, 91.0 mHz som vi tilldelats av Post- och telestyrelsen, säger Sven-Olof Svensson, som så här i början är behjälplig med tekniken och ser till att alla som kommer kan få in rätt frekvens på sin radiomottagare, vare sig det är bilradio eller medhavd transistor. - Vi fick ett erbjudande från länsstyrelsen att göra så här, sedan det kommit fram att man testat detta i Ängelholm. Detta är framtiden - de kommer att gå över till detta överallt, och därför vill vi vara först med det senaste och bästa, säger Göthe Persson. (Sydöstran)

Kommunala bidrag

Andra intäktskällor, som dessa medier kunnat nyttja, har varit i första hand kommunala bidrag oftast i form av att sänder kommunfullmäktige i radio eller tv och får ersättning för detta. Storleken på sådana bidrag/ersättningar kan variera mellan kommunerna. I en liten kommun

[1] Lotterilag (1994:1000)

kanske man får 8.000 kronor om året. I större kommuner brukar det variera mellan 15.000 och 70.000 kronor om året. Särskilt i små kommuner kan denna summa bli avgörande för en närradiostations överlevnad. Beslutar kommunen att upphöra med sändningarna händer det att närradion också försvinner, även om det fanns flera föreningar som sände program. Sedan huvudsponsorn fackklubben Metall 39, som bidrar med 100.000 kr/år, beslutar sig för att dra sig ur blir *Radio Oxelösund* ännu mer beroende av kommunalt bidrag/ersättning i form av ca 30.000 kr/år för kommunfullmäktigesändningar och utfyllnad av lönebidrag om 2.000 kr/mån.

Även ersättning för sändningar av landstingsfullmäktige och regionfullmäktige kan vara en avgörande finansieringsdel. *Radio Lidingö* fick exempelvis 70.000 kronor/år från Stockholms läns landsting 2003. I jämförelse kan nämnas att intäkter från medlemsavgifter är 15.000 kronor och från reklamen 31.000. I nätverket VGN (se 7.2.2) finns dessa intäkter från regionfullmäktige som en liten men viktig post. *Radio Mark* får här ca 4.000 kronor per år. Den uppgörelse som *Katrineholms* kommun gjort med närradioföreningen innebär att man får 235.000 kronor för upprustning av verksamheten. Motprestationen är att man sänder direkt från fullmäktige i fyra år via radio och Internet. Därefter betalar kommunen 30.000 kr/år. I Sundsvall är ersättningen för 2.500 kronor per fullmäktigesammanträde ”vilket är en räddning för stunden” skriver kassören i närradioföreningen. Radio Krokom har som viktig intäkt vid sidan av reklamen 35.000 kr/år för sändningar av kommunfullmäktige.

För Öppna Kanalen i Stockholm blev ersättningen för direktsänd tv från landstingsfullmäktige mycket viktig och när verksamheten upphörde 2004 innebar detta ett intäktsbortfall om cirka 250.000 kr/år.

Åtta lokala kabelsändarföretag uppger i den inventering som Riksförbundet Öppna Kanaler gjorde 2003 *kommunala intäkter* 2002 på mellan 130.000 och 750.000 kronor. Södertälje och Göteborg låg i särklass med 1 miljon resp. 750.000 kronor. Det handlar här om direkt kommunalt stöd respektive stöd genom Storstadssatsningen (som är statliga medel) i Södertälje som nu är avslutad. I övrigt handlar det om ersättning för utförda tjänster d.v.s. sändning och i vissa fall även produktion av fullmäktige.

Andra intäktskällor är kommunala föreningsbidrag eller projektbidrag. Problemen med projektbidrag är att sådana inte kan användas en löpande och långsiktig verksamhet. Föreningsstöd går i förekommande fall nästan alltid till den producerande föreningen och inte till sändarorganisationen. Undantaget är Göteborgs stads årliga direktstöd till Göteborgs närradioförening och Öppna Kanalen (se 6.11.3). Kommunalt stöd öronmärks oftast till radio- eller tv-verksamhet som involverar invandrargrupper, kulturbidrag eller som lokalt aktivitetsstöd för barn och ungdomar (upp till 25 år). Det kan också finnas bidrag från exempelvis landsting för regional utveckling.

Radio Eskilstuna 92,7...

- ska inte gå med vinst,
- drivs för sina ideella värdens skull,
- lever på entusiasm och gemenskap och meningsfull sysselsättning men behöver "vanliga" pengar för att kunna investera och för daglig drift,
- tar därför in medlemsavgifter och tar emot gåvor från medlemmar och från intresserade lyssnare och gynnare,
- söker bidrag hos olika fonder, organisationer och myndigheter som stöder insatser för:
  - arbetslöshetsbekämpning
  - kamp mot våld och rasism
  - information om sjukdomar mm
  - barn och ungdomar
  - utbildning och praktik inom massmediaområdet
  - kulturell utveckling och mångfald
  - musikutveckling etc.

Andra metoder
Det finns andra byggstenar i finansieringsprocessen. Inte så ovanligt är uthyrning av studio och annan utrustning. Man kan också ge utbildning i radio- eller videoproduktion. Samarbete med studieförbund förekommer på vissa orter. I Lund och Uppsala är *studiecirklar* en del av många finansieringsvägar för studentradion och student-tv. Man kan också ordna kulturarrangemang som samtidigt sänds i radio eller television och få bidrag i form av arvoden. Radio- eller videoproduktionskurser kan ordnas i samarbete med studieförbund.

Ett lokalt radio- eller tv-projekt kan också bli *en del av en större infrastrukturell satsning*. Detta är idag inte så vanligt förekommande, men kan bli aktuellt när mer regional icke-kommersiell radio- och tv-verksamhet utvecklas. I Sollefteå blev satsningen på närradion (se 4.4.4) möjlig genom att kommunen inköpte tre sändare med en del av de EU-medel om 2,8 miljoner kronor som kanaliserades genom länsstyrelsen för EU-projektet ”Distansnära” för kommunens handikappade och invandrare. Närradion ingår tillsammans med datautbildning i kommunens Aktivitetscenter. Även Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och landstinget är involverade.

Studentradion i Uppsala har en årsbudget 2004 om 528.000 kronor. Största intäkten är Universitetets bidrag i form av lokal 180.000 kronor och avgifter från Kuratorskonventet, kårerna, nationer och föreningar om totalt 184.000 samt reklam 80.000 kronor. Studiecirklar ger 30.000 kronor. Reklamfinansieringen är således inget som avgör om studentradion vare sig i Uppsala eller på andra orter skall överleva, men ses som ett viktigt komplement. Till detta kommer finansiellt stöd från Universiteten och studentorganisationer. Studentradion är dock helt beroende av sina medlemmars ideella arbete för att fungera och ekonomin går ofta precis.

Det finns goda möjligheter att få stöd för väl planerade och genomtänkta projekt i synnerhet om de bedrivs i samverkan med aktörer i andra EU-länder eller har en regional inriktning. *Kanal Lysekil* har 2004 fått ett regionalt EU-stöd om 220.000 kr. Pengarna skall matchas mot 1.450 timmar frivilligt arbete värt samma summa i ett projekt om ”utveckling av samverkan mellan ungdomar och äldre via tv-medier och webben”. Det krävs dock en hel del kunskap och administrativa resurser att ansöka om bidrag. Det uppskattas att det tar en full arbetsvecka för en person att få ihop en komplett EU-ansökan. Man kan också nämna att det finns möjligheter till stöd för nordiska samarbetsprojekt, men då måste fler än ett nordiskt land vara involverat i ett projekt.

Som synes finns det åtskilliga intäktsmöjligheter, men för att kunna nyttja dessa fullt ut krävs att det finns administrativa resurser som söka och hantera ett stöd. Denna kan vara i form av en kompetent styrelse där flera ledamöter skall kunna lägga ner mycket tid på ideell basis. Ännu större möjligheter får man naturligtvis med att ha en kompetent resursperson fast anställd på heltid; en *stationschef* eller liknande. En sådan bör ha tillräcklig administrativ och ekonomisk förmåga för att bl.a. kunna söka utveckla intäktssidan med bl.a. bidrag från kommun, länsstyrelse/EU och liknande liksom att kunna hålla goda kontakter med företag och organisationer för att få stöd bl.a. reklam och sponsring.

Radio Gagnef
Då föreningen heller inte har råd att skaffa nödvändig studioutrustning söker den ett ekonomiskt stöd av kommunen på 180.000 kronor. Med hjälp av kommunens EU-samordnare har man dessutom upprättat en ansökan om 100.000 kronor i EU-stöd.[1]

Radio Gagnef har en årsbudget om ca 70.000 kr. Man får in ca 18.000 kronor för kommunfullmäktigesändningar och räknar med ca 8.000 kr/år i reklamintäkter (från en restaurang, en utställningslokal, en livsmedelsaffär och en radiofirma).

Det handlar mycket om att lägga verksamheten ”mitt i byn” d.v.s. göra radio- eller tv-stationen till en angelägenhet för kommunen och dess medborgare. Information och marknadsföring har hittills saknats eller varit sällsynt för dessa kanaler. En fast anställd resursperson kan också bidra i arbetet med marknadsföring och rekrytering av nya medlemmar liksom att engagera och leda frivilliga insatser.

Det behövs långsiktigt stöd som kan bygga upp och upprätthålla en lokal sändarorganisation för radio och television. En sådan organisation kan bidra till att dels de finansieringsmetoder som redan står till buds utnyttjas bättre och dels finner nya finansieringsvägar. Största problemet är dock att ingen av de uppräknade finansieringsmodellerna ger möjlighet till den långsiktiga planering, som en radio- eller tv-verksamhet kräver. Det handlar här normalt om principen ”ett år i taget, sedan får vi se…” istället för den 3-5-åriga planeringsperiod som behövs för en förankrad verksamhet som är hållbar såväl tekniskt som ekonomiskt.

6.11.2 Samhällsstöd till minoritetsmedier

Några sammanhållna system för offentligt stöd för invandrarnas medieorganisationer finns inte vare sig på kommunal eller statlig nivå. Stöd till radio- och tv-verksamhet som bedrivs av etniska minoriteter finns idag endast i indirekt form. Invandrarföreningar eller studieorganisationer som har invandrarorienterad verksamhet får bl.a. projektstöd vari radio eller tv-verksamhet kan ingå som en del av ett integrations- eller ungdomsprojekt.

Stockholms stad har dock under åren 1998-2003 gett invandrarföreningar ett särskilt stöd för att sända i närradio eller Öppna Kanalen. Föreningarna kunde få 5.200 kronor per år för radio och 12.000 för tv. Detta stöd har nu upphört. I efterdyningarna av brandkatastrofen 1998 kanaliserar Göteborgs stad ett årligt stöd till *Göteborgs Närradioförening* om 450.000 och till *Öppna Kanalen* om 750.000 kronor. En betydande del av detta stöd bedöms komma invandrarföreningarna till godo genom att sändningsavgifterna för de lokala kanalerna kan hållas på en rimlig nivå och att en kompetent samordning och resursnyttjande ifråga om administration och teknik kan ske vid respektive centralt sändande organisation i närradion resp. kabel-tv-nätet. Malmö kommun ger inga direkta bidrag till minoritetsmedier.

Minoritetsgrupper, som vill sända radio och tv, kan även nyttja delar i de statliga bidragssystemen för etniska organisationer. Sammanlagt utgår cirka 108 miljoner kronor per år i statliga bidrag till etniska organisationer. Ett bidragssystem, som genomfördes under 2001-2003 omfattar 27,5 miljoner kronor per år 2003 varav ca 20 miljoner kronor disponeras till organisations- och verksamhetsbidrag. Ca 10 miljoner kronor fördelades i organisationsbidrag och ca 10 miljoner kronor i verksamhetsbidrag.

Bidragssystemet innebär att riksorganisationer bildade på etnisk grund får ett organisationsbidrag om de uppfyller bl.a. följande krav:

[1] Dalademokraten 2004-04-06

- till övervägande del har medlemmar med invandrarbakgrund.
- har minst 1 000 betalande medlemmar.
- har en riksomfattande organisation med tillfredsställande geografisk spridning i förhållande till dem som utgör organisationens medlemsunderlag.
- samt uppfyller kriterierna för en demokratisk organisation.

- De organisationer som bedriver en aktiv integrationsbefrämjande verksamhet kan också få ett verksamhetsbidrag, som ges med utgångspunkt från de mål och prioriteringar som regeringen anger i regleringsbrevet för Integrationsverket.

I övrigt fördelas inom ramen för kulturpolitiken olika temporära stöd för att stärka den etniska och kulturella mångfalden i samhället. Organisationer bildade på etnisk grund/institutioner som 2002 fick 11,1 miljoner kronor i bidrag till kulturverksamhet. Dessutom fördelar Kulturrådet varje år drygt 50 miljoner kronor i statsbidrag till trossamfund. År 2002 fördelade Ungdomsstyrelsen ca 9,5 miljoner kronor till etniska ungdomsorganisationer. Därutöver finns ett bidrag om 5,5 miljoner kronor från överskottet från Svenska Spel.

En arbetsgrupp i regeringskansliet har föreslagit att ett sammanhållet bidragssystem skapas för organisationer bildade på etnisk grund som bedriver verksamhet för att upprätthålla språk, kultur och identitet. Statsbidraget, som även skall avse nationella minoriteter, bör fördelas utifrån kultur- och minoritetspolitiska mål av en myndighet inom kulturområdet. Samtidigt bör stödet till aktiv integrationsverksamhet stärkas och Integrationsverket bör fördela projektbidrag för sådan verksamhet till såväl organisationer bildade på etnisk grund som andra organisationer. Möjligheterna att bedriva mer långsiktiga projekt bör enligt arbetsgruppen underlättas.[1]

Det finns således offentliga medel som väl kan komplettera, stödja och bidra till att utveckla de frivilliga insatserna för denna mediesektor. Avsaknaden på administrativa resurser och transparenta organisationsformer *såväl lokalt som nationellt* utgör den avgörande tröskeln för att få fram dessa medel.

6.11.3 Statens stöd till lokala kanaler

Även om det under alla år med de icke-kommersiella etermedierna efterlysts någon form av statligt stöd har det trots allt förekommit ett visst statligt stöd. Sedan är det en annan sak om stödet kan ha varit otillräckligt eller ineffektivt.

Kabelnämnden (föregångaren till Radio- och tv-verket) lämnade 1985-1993 statsbidrag till lokalt programstöd för ”verksamhet som kan främja ett allsidigt utbud av lokalt producerade program i kabelnät”. Medlen fördelades två gånger om året dels efter ansökan dels genom nämndens egna initiativ till lokala kabelsändarföretag. De verksamhetsområdena som prioriterades var

- Startstöd
- Erfarenhetsutbyte
- Utbildning
- Utveckling
- Projekt med barn och ungdom

Under perioden söktes stöd om sammanlagt 34,5 miljoner kronor medan totalt 8,5 miljoner gavs i stöd till lokal programverksamhet. Största delen av stödet gick till lokal-tv-föreningar

[1] *Ett sammanhållet bidragssystem för etniska organisationer* Ds 2003:10

(94 projekt) och film/kulturföreningar (24), medieverkstäder (10) och studieförbund (10). Ungefär hälften av det totala beloppet (4,4 Mkr) gick till de tre storstadslänen. Vid periodens slut fanns 24 lokala kabelsändarföretag.

Skälet för att det lokala programstödet avskaffades var att enligt regeringens förslag *de ekonomiska villkoren för lokala kabelsändningar har förbättrats genom den nya kabellagen. Sedan den 1 januari 1992 får program i egensändning finansieras med reklam och sponsring*.[1] Dessutom pekade man på att reklam och andra meddelanden mot betalning får införas i sökbar text-tv. I en motion (v) motsatte sig man att stödet avskaffades. *Istället bör stödet på sikt utökas och än mer lokalt förankrad tv-produktion utredas.* Motionärerna jämför med förhållanden i USA med en lag om ”allemans-TV”, *som i princip ger alla medborgare rätt till elementär utbildning, tillgång till produktionsutrustning och utnyttjande av lokala tv-stationers sändningstid.*[2] Riksdagen tillstyrkte dock avskaffande av programstödet. Kulturutskottet framhöll dock att de lokala verksamheterna som stödet avsetts för har varit av värde.

> Deras betydelse för att befästa yttrandefriheten och deras pedagogiska betydelse kan framhållas, liksom värdet av de utvecklingsprojekt och det erfarenhetsutbyte som genomförts. Det kan därför framstå som naturligt att frågan om befrämjande av dessa verksamheter i lämpligt sammanhang blir föremål för ytterligare överväganden.[3]

Avskaffandet av programstödet kan sägas vara ”ett olycksfall i arbetet” som kan bero på den begreppsförvirring som ovan antytts ifråga ”lokalt kabelsändarföretag” och ”egensändningar”. Reklam har nämligen aldrig varit tillåten i programverksamhet för ett lokalt kabelsändarföretag, men däremot i andra egensändningar i kabel. Någon analys gjordes inte om det över huvudtaget var ekonomiskt möjligt med reklamfinansiering i lokala sändningar. Erfarenheterna av reklamfinansierad lokal tv i Sverige har sedan dess visat sig nedslående. Man uppmärksammade inte heller problematiken, som uppstår när verksamhet som drivs i ideella former blandas med kommersiell verksamhet.

Under senare år har det statliga stödet till sektorn varit såväl direkt som indirekt. Det indirekta stödet handlar bl.a. om flertalet av de som arbetar på del- eller heltid på en del kanaler finansieras genom statligt stöd i form av olika *arbetsmarknadsåtgärder,* som dock riktas mot enskild person. Det har under kartläggningen inte framkommit någon lokal radio- och tv-verk-samhet som har anställd personal finansierad med organisationens egna medel. Ett undantag är Steve – student-tv i Lund liksom från 2004 Öppna Kanalen i Stockholm som har en person anställd med föreningens egna medel.

Ett indirekt statligt stöd kan också sägas vara det engagemang som förekommer från en del högskolor och universitet. Det kan handla om Göteborgs Universitet som är medlem i Öppna Kanalen och där sänder Universitets-tv. Det kan också vara det årliga lokalstöd om 180.000 kronor som Uppsala Universitet ger studentradion.

Statlig medel kan också kanaliseras via länsstyrelser. Exempelvis var Radio Krokoms startkapital om 163.000 kronor s.k. bygdemedel (tidigare vattenregleringspengar) via länsstyrelsen i Jämtland. Till skillnad mot övriga kultur- och mediesektorn finns ingen naturlig instans exempelvis en myndighet som icke-kommersiell lokal radio och tv kan söka direkt statligt stöd på nationell nivå hos. Däremot har en del medel beviljats ur *Allmänna arvsfonden* hos Socialdepartementet liksom olika enheter inom andra departement. Budgetåret 2002 fördelade regeringen och Arvsfondsdelegationen arvfondsmedel om 261 miljoner

[1] prop. 1992/93:160
[2] motion 1992/93:Kr313
[3] utskottsbetänkande 1992/93:KrU26

kronor. Av detta gick till projekt som anknöt till närradio och/eller ”lokal-tv” 1.069.000 kronor.

Unga konsumenter Bosna Idrottsförening Projektet Bosna info 150.000 kr
Projektet Till-it för ungdomsråd Nacka-Värmdö Lokal-TV förening 250.000 kr
Kvinnlig könsstympning Örebro Muslimska Ungdomsförening 200.000 kr
Projektet Ung Dialog –Föreningen Pannhuset Göteborg 300.000 kr
Projektet Barnens rättigheter och familjen Children First Stockholm 169.000 kr

Statlig finansiering har också skett 2000-2004 genom olika projekt med anknytning till närradio och Öppna kanalen inom ramen för *Storstadssatsningen* (Justitiedepartementet) om sammanlagt 6.756.000 kronor.[1] Största satsningen har gjorts i Södertälje, som har haft två verksamheter med medieinriktning. Sammanlagt har här 4 miljoner kronor disponerats för mediainriktad verksamhet[2] under perioden 2000-2003. I stockholmsområdet fanns även två mindre projekt som vardera erhöll 50.000 kronor; ett samarbete mellan Oxhagsskolan i Akalla och *TV Kista* samt bl.a. somalisk tv i Öppna Kanalen genom *Kulturföreningen MultiMedia* (Somaliska kvinnors riksförbund).

I Malmö har satsningar gjorts med anknytningar till närradion och Öppna kanalen om cirka 2 Mkr med den största delen till *Station Rosengård* 2000-2001. I Göteborg har Bergsjökanalen som sänder via Göteborgs Närradioförening fått 425.000 kronor över hela perioden t.o.m. 2004. *Föreningen Radio och Tv klubb 93* har av Biskopsgårdens stadsdelsnämnd beviljats 281.000 kronor av storstadsmedel 2003-2004 för närradioprojekt (se även 4.7.4).

Inom regeringens projekt *Stöd för demokratiutveckling* beviljades stöd till 142 olika projekt 2000-2002. Några av dessa projekt hade inriktning mot icke-kommersiella etermedier och fick sammanlagt *392.000 kronor. Television Latinoamericana* fick 148.000 kronor för en serie program i Öppna Kanalen i Stockholm om demokratiska rättigheter och skyldigheter. Vidare fick inom ramen för denna inriktning *Ung Kraft* 147.600 kronor för ungdomsprojekt som inkluderar lokala tv-program i Malmö och Lund. Kulturföreningen *MultiMedia Meeths Television* i Göteborg beviljades 96.000 kronor. *Somaliska kvinnors riksförbund* fick 50.000 kronor för Demokratiprojekt - Föreningsuppbyggnad. Projektet avsåg genomföras i form av studiecirklar, seminarier, konferenser och via Öppna Kanalen i Stockholm.

Större delen av regeringens projektbidrag har kanaliserats via Justitiedepartementet. 1999 fick Riksförbundet Öppna Kanaler 130.000 kr i EU-medel från Utrikesdepartementet för att kunna inköpa tekniskt utrustning för att påbörja direkta tv-sändningar från Europaparlamentet i sex svenska städer. Kulturdepartementet har beviljat ett projektbidrag till Riksförbundet Öppna Kanaler 2003-2004 om totalt 2 miljoner kronor.

Det finns också samhällsmedel att söka hos *Stiftelsen Framtidens Kultur,* som perioden 1995–2002 fördelade drygt 525 miljoner kronor till skilda kulturprojekt. Men endast ett par procent av fördelade medel har hittills gått till medieanknutna projekt.

Med reservation för att något enstaka projektbidrag inte uppmärksammats vid denna granskning kan man konstatera att under perioden 2000-2004 har totalt cirka 10,3 miljoner kronor i statliga medel gått till verksamhet som har anknytning till icke-kommersiell lokal radio och television. Beloppet motsvarar ungefär *två miljoner kronor per år* är som synes litet med tanke på att det handlar om en nationell nivå. En revision skulle dessutom kunna leda till att det kommer att ifrågasättas om en del av projektmedlen har använts effektivt eller för sitt ursprungliga syfte. Någon samlad resurs inom regeringskansliet eller hos någon myndighet,

[1] Satsningen på tv-utbildning i Malmö av romer om ca 2,2 Mkr ingår ej här eftersom den involverar SVT/UR.
[2] *Södertälje lokalt tv förening*.

som kan utvärdera och rapportera använda medel i medieprojekt finns inte. Ett grundläggande problem kan vara att det inte finns något sammanhållet stödsystem för denna sektor.

Det är också viktigt att uppmärksamma på behovet av resurser som kan möjliggöra utvärdering av tilldelat stöd. Hittills saknas en samordning av informationen om det offentliga stödet till medieprojekt inom denna sektor. De som söker medel och de som behandlar ansökningar vet helt enkelt inte vilka projekt som tidigare har haft framgång eller som misslyckats. Viktiga och kanske avgörande erfarenheter tas inte tillvara för utveckling av nya projekt.

Arbetsmarknadsstödets avigsidor
Många icke-kommersiella radio- och tv-kanaler är bemannade med anställda på lönebidrag eller andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Exempelvis har *Radio Berg* i Svenstavik en radioproducent som arbetar 80 % på lönebidrag. En av större och mest aktiva närradiostationerna, som byggt upp en stor del av sin verksamhet på ett sådant stöd, Radio Skellefteå, gick maj 2004 i konkurs.[1] Under perioden 1986-2003 har sammanlagt 1.500 ungdomar (under 25 år) engagerats på radiostationen. Konkursen rör 3,5 tjänster och 2-5 praktikarbeten. En del av orsaken till konkursen är att Arbetsförmedlingen efter många år drog in praktikplatserna förra året. Trots att det årliga driftbidraget från kommunen höjts från 30.000 till 60.000 kronor räckte inte pengarna.

Radiostationen har varit mer en lokalradio i Skellefteå och har haft ett genomsnitt på sex procent av lyssnarna. Rikssnittet för närradio ligger på två procent. För att täcka in hela kommunen har man behövt använda tre sändare. Radio Skellefteås rörelseintäkterna 2003 var 1.186.000 kr. Av dessa var 56.000 kr medlemsavgifter, 179.000 kr reklamintäkter och 915.000 kr i huvudsak kommunala och statliga bidrag.

Till stor del var således Radio Skellefteå offentligt finansierad. Detta är i sig ingen nackdel. En lokal radio- eller tv-station kan vara en utmärkt arbetsplats för personer på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det finns dock uppenbara risker med att enbart förlita sig på sådan arbetskraft och inte ha någon fast anställd personal. *Beroendet* av arbetsmarknadspolitiska åtgärder ger dock en sårbarhet inför såväl politiska som ekonomiska konjunkturer. Många företrädare för de ideellt drivna kanalerna har uttryckt oro över att möjligheterna till arbetsmarknadspolitiskt stöd kommer att minskas. Eftersom åtskilliga kanaler kommit att bli beroende av sådana insatser ökar risken för att fler – i synnerhet närradiostationer i mindre kommuner – kommer att följa Radio Skellefteå i spåren.

6.11.4 Stöd till regional tv-produktion

Det finns anledning att kritisera nuvarande brist på mångfald och bredd i utbudet av tv-kanaler i det marksända digitalnätet. Detta tenderar att bli mer ensidigt än någon annan plattform för distribution av television (se även 7.3.6). Även de lokala/regionala sändningarna riskerar att präglas av ett likartat utbud bestående av såpoperor och annan underhållning med instoppade enstaka lokala nyhetssändningar som alibi. Detta är de danska erfarenheterna av etersänd ”lokal-tv”.

Det finns behov att stimulera regional tv-produktion som också kan få regionala distributionsmöjligheter. Kopplingen till den regionala filmproduktionen blir därmed en intressant möjlighet. Det kan dock behöva tillkomma stimulansåtgärder för en *regional tv-produktion*. Härvidlag kan man påminna om Leif Furhammars utredningsförlag 1997 om att

[1] Radio Skellefteå har ansökt om 230.000 kronor i start, sändar- och driftbidrag hos kommunen för att med en mer begränsad verksamhet göra en omstart i september 2004.

en fond inrättas med ändamålet att stödja svensk kvalitetstelevision producerad utanför de sändande bolagen. Några av huvudpunkterna i förslaget, som enligt Furhammar också kan beröra framtida produktion som kan sändas i lokala icke-kommersiella kanaler (public access):

- Fonden ska kunna ge betydande bidrag till fria TV-produktioner inom två övergripande programkategorier: kortfilm och dokumentärer.
- Fonden bör finansieras helt med statliga medel och administreras av en myndighet, Svenska TV-nämnden.
- TV-nämndens styrelse utser under en försöksperiod två "nämndproducenter" som har att bedöma vilka projekt som ska stödjas.
- Produktionsstöd kan sökas av produktionsföretag utanför de sändande TV-bolagens krets. Till ansökan ska fogas intyg från ett sändande bolag som ska bekräfta sin avsikt att sända det färdig programmet och bidra till finansieringen.
- Grundmodellen för samproduktioner inom ramen för TV-nämndens verksamhet ska vara att nämnden bidrar med högst 80procent av produktionskostnaderna, producenten med minst 10procent, det sändande bolaget med minst 10 procent.
- Fonden dimensioneras under försöksperioden till minst 75 miljoner kronor per år.[1]

Denna modell skulle även kunna användas för en regionalt finansierad fond, som kan skapas av kommuner, landsting, regionstyrelser och liknande. Här kan även ett regional EU-stöd naturligt komma in i bilden.

6.11.5 Förutsättningar för ett samlat statligt stöd

Enligt Statskontorets kartläggning uppgick de statliga bidragen till ideella organisationer 2003 till nästan *6,5 miljarder kronor* fördelade på 96 olika bidrag. Denna summa inkluderar även bidrag utanför statsbudgeten: 852 mkr från överskottet från Svenska Spel och 265 mkr ur Allmänna arvsfonden. De största bidragen går till folkbildningen (2,6 miljarder), idrotten (1,2 miljarder, varav 767 mkr från Svenska Spel) och bistånd via enskilda organisationer (940 mkr). Dessa tre bidrag står för drygt 70 procent av de totala bidragen.

Organisationsbidrag är den vanligaste bidragsformen sett till antalet bidrag. Knappt hälften av antalet bidrag är organisationsbidrag. De största organisationsbidragen ges till handikapporganisationer (159 mkr), ungdomsorganisationer (159 mkr, varav 85 mkr från Svenska Spel) och som partistöd (145 mkr).

Verksamhetsbidrag (för utpekade verksamheter) dominerar beloppsmässigt. Drygt hälften (56 procent) är verksamhetsbidrag. Två av de största bidragen hör till denna bidragsform: bidragen till folkbildningen och idrotten. Andra stora verksamhetsbidrag ges till funktionshindrade för verksamhet (81 mkr) och till sociala organisationer (54 mkr). Övriga bidragsformer fördelar sig beloppsmässigt som följer: *projektbidrag* (för tidsbegränsade verksamheter) 20 %, *organisationsbidrag* (generellt bidrag till en organisation) 18 %, *uppdragsersättning* (ersättning för verksamhet enligt avtal) 6 % och *anläggningsbidrag* (för lokaler) 0,4 %.[2]

För år 2004 är statens stöd till kultur- och mediesektorn *8,36 miljarder kronor*. Av detta användes exempelvis (miljoner kronor) för

- presstöd 509

[1] Betänkandet av Utredningen för stöd till TV-produktion (SOU 1997:172)
[2] *Bidrag till ideella organisationer.* Kartläggning, analys och rekommendationer Statskontoret (2004:17) 2004-06-02

- litteraturstöd 101
- kulturtidskrifter 21
- filmstöd 235

Det bör noteras att en betydande del av dessa statliga bidrag går till kommersiell verksamhet. För presstödet handlar det nästan uteslutande om vinstutdelande privatägda tidningsföretag. Förutom det direkta presstödet får dagspressen också indirekt stöd genom skattelättnader av olika slag.

Hela branschen för marknadskommunikation omsatte *48,2 miljarder kronor* 2003. De totala reklaminvesteringar i Sverige omsätter ca 23 miljarder kronor per år. Radio, television (inklusive text-tv) och internet omsatte 5,2 miljarder kronor 2003. Här kan noteras att denna sektor upptar endast 21 procent av hela det ekonomiska medieutrymmet i Sverige och av detta står radio endast för 1,9 %.[1] *6,4 miljarder kronor* gick 2003 till public service-systemet genom tv-avgiften.[2]

För att ytterligare belysa omfattningen på mediaområdet kan också tilläggas att hemelektronikbranschen 2003 omsatte *7,6 miljarder* kronor varav hälften var försäljning av nya tv-mottagare. Under den senaste femårsperioden har det varje år sålts tv-mottagare för cirka 3,5 miljarder kronor.[3]

Riksdagen har under 90-talet avvisat motioner om förslag med stöd till bl.a. Öppna Kanaler med hänvisning till att det handlar om ”lokal-tv” och därför är det en fråga för kommuner och landsting. Man hänvisar till föreningsbidrag i respektive kommun. Detta är emellertid en synnerligen osäker väg för att kunna bedriva en långsiktig verksamhet, som bl.a. kan innebära investeringar i och drift av studio och sändare. Dessutom har det funnits en utbredd missuppfattning om Öppna Kanaler. Det handlar enbart i viss mån om ”lokal-tv”. Paradoxen är att samtidigt betraktar kommunerna mediefrågor i allmänhet och mediepolitiken i synnerhet som ett enbart rikspolitiskt ansvarsområde.

Den tyska modellen innebär en stabil och enkel finansiering. Man tar två procent av tv-avgiften och fördelar till förbundsstaternas mediemyndigheter som i de flesta fall använder ungefär hälften av pengarna till att genom Öppna Kanaler tillhandahålla sina medborgare avgiftsfria produktions- och sändningsmöjligheter i radio och tv. Denna modell har vid olika tillfällen kommit upp i den svenska debatten och även tagits upp i riksdagsmotioner under 90-talet (se 7.8). En annan modell som framstår som ändamålsenligt är den holländska, som innebär ett lagstadgad statligt stöd till en samlad nationell organisation för landets 300 lokala radio- och tv-stationer (se 8.4).

Storleken på ett statligt stöd är svår att bedöma eftersom det rör sig om ett helt nytt stödområde. Men för att få fram en lämplig arbetshypotes kan man utgå från den ursprungliga nivå för det danska statliga stödet till icke-kommersiell lokal radio och tv – 60 miljoner Dkr – och sätta detta i relation till valuta och befolkningsunderlag. Därmed kan en nivå om 100 miljoner svenska kronor per år betraktas som rimlig. Beloppet kan förefalla högt med tanke på hittills gjorda blygsamma insatser, men motsvarar cirka 18 procent av det direkta presstödet eller 1,6 procent av intäkterna från tv-avgiften.

[1] IRM - Institutet för reklam- och mediestatistik 2004
[2] Fördelning 2003 av TV-avgiftsmedel ur Rundradiokontot och Distributionskontot:
Sveriges Television 3 660,2, Sveriges Radio 2 062,7, Sveriges Utbildningsradio 291,9, Radiotjänst i Kiruna 150,3, Sveriges Radio Förvaltnings AB 243,3 och Granskningsnämnden för radio & tv 6,2 miljoner kronor.
[3] CE Konsumentelektronikbranschen http://www.srl.se

De viktigaste användningsområdena för ett statligt stöd (direkt eller via en riksorganisation) kan vara ett årligt

- Organisationsstöd för gemensam riksorganisation
- Teknikstöd för digitalisering av sändarteknik (DAB och DTT) och för radiosändare (FM)
- Publicistisk utveckling för minoritetsmedierna (teknikstöd, versionering och utbildning)
- Stöd till radio och tv-projekt för barn och ungdomar

Dessutom tillkommer projektstöd (engångsstöd) bl.a. för att stimulera bildande av *gemensam* lokal sändarorganisation på de orter där både icke-kommersiell radio och television finns. Här kan ingå att stimulera ökat deltagande av folkrörelser och kommunala verksamheter. De största kostnaderna blir det tekniska stödet. Ett räkneexempel: En närradiostation får ett årligt sändarstöd i storleksordningen 50.000 och en lokal-tv kanal för marksänd digital-tv 300.000 kronor. Om 100 radiostationer och 20 tv-stationer under ett år får detta stöd rör det sig om ett totalt belopp på 11 miljoner kronor. Exempelvis kostar en försöksverksamhet med DAB-radio i ett sändningsområde cirka en halv miljon kronor per år.

I jämförelse med andra mediesektorer ligger totala kostnaderna för ett skisserat statligt infrastrukturell stöd på en låg nivå. Ett avgörande kriterium för ett stöd med offentliga medel måste vara att det finns kompetenta mottagare i form av en trovärdig och transparent organisation, som kan se till att medel använts till avsedda ändamål och dessutom på ett effektivt sätt.

Förekomsten av ett statligt stöd har också den viktiga funktionen att det kan legitimera och underlätta för kommuner och andra offentliga organ liksom organisationslivet att också ge stöd på olika sätt eller att direkt engagera sig i denna radio- och tv-verksamhet.

7 BEHOV OCH MÖJLIGHETER

> Television can also provide a platform for the voices of all members of society, not just the most powerful. And like other media, such as radio and the Internet, television must take care not to let itself be used as a vehicle for the dissemination of bigotry, stereotypes or dehumanizing imagery.[1]

7.1 Minoritetsmedierna

7.1.1 Behovet av minoritetsmedier i Sverige

Minoritetsmedier är en samlad benämning på de medier som vänder sig till eller produceras av svenskar med utländsk bakgrund[2] eller som tillhör etniska minoriteter. Till etniska minoriteter hör även de nationella minoriteterna.[3] Hittills har ingen bred kartläggning av minoritetsmedier i Sverige genomförts. *Styrelsen för Psykologiskt Försvar* (SPF), genomför emellertid 2004 en kartläggning av medier som vänder sig till etniska minoriteter. Bakgrunden till projektet beskriver SPF bl.a. så här:

> En dryg femtedel av Sveriges befolkning har därmed själva invandrat eller har föräldrar som invandrat. Detta präglar Sverige på olika sätt. Det är naturligtvis av största vikt att alla invånare får och har tillgång till olika områden av svenskt samhällsliv. Om vissa grupper i samfundet stängs ute riskerar klyftorna i samhället att förstärkas och cementeras.
>
> Massmedierna har en nyckelposition i det offentliga samtalet och i det demokratiska samhället. Via medierna får vi en inblick i, kännedom och kunskap om vad som händer i vår omvärld och därigenom få tillgång till händelser som vi annars inte skulle känna till. Mediernas roll i produktionen av betydelser och värderingar är känd sedan länge.
>
> Om medier och myndigheter brister i förmågan att nå alla landets medborgare med viktig information under störda lägen i samhället, ytterst vid hög beredskap och i krig, riskerar man att medborgarnas förtroende för dessa instanser undergrävs. I förlängningen riskerar medborgarnas förtroende för och tillit till det demokratiska samhället att undergrävas. Ur ett beredskapsperspektiv gör detta att gruppen invandrare blir en viktig målgrupp för beslutsfattare på olika nivåer i samhället samt för massmedieföretagen i former av medieberedskap.
>
> Hur olika etniska minoriteter använder medier beror på medievanor och tillgång till medier i ursprungslandet. Andra viktiga faktorer är: utbildningsnivå, kunskaper i svenska och graden av integration. Det är direkt felaktigt att generalisera omkring etniska minoriteters medievanor och behov. Varje språkgrupp, och ofta delgrupper inom dessa, måste analyseras var för sig. Skillnaden inom gruppen invandrare är betydlig större än inom gruppen svenskar.[4]

Beredskapsfrågor har betydelsefulla kopplingar till minoritetsmedierna. I SPF:s rapport förs ett resonemang om statens ansvar för förvaltandet av den etniska mångfalden på medieområdet samt den rådande minoritetsmediepolitiken och en jämförelse görs med andra länders minoritetsmediepolitik.

---

[1] United Nations Secretary-General Kofi Annan's message on the World Television Day 2002-11-21
[2] utländsk bakgrund = person som är född utomlands eller som har minst en förälder som är född utomlands
[3] Nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar och deras språk är samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch.
[4] direktiv 2004 bilaga till upphandlingsbeslut Dnr SPF 1/04 Styrelsen för Psykologiskt Försvar

Enligt i Presstödsnämndens kartläggning 2002 finns 120 tidningar som produceras av minoritetsgrupper. Endast fyra av dessa har presstöd. Fram till för tio år sedan fanns ett särskilt presstöd för invandrade minoriteter. I andra nordiska länder är villkoren mer generösa. I Norge och Finland har presstödet stor betydelse för minoritetsgruppernas tidningar. I Danmark finns ett statligt stöd för icke-kommersiell radio- och tv-produktion.

Rapporten bygger bland annat på intervjuer med tre olika språkgrupper; samer, somalier och iranier. Flera av dem uttryckte besvikelse och stark kritik mot svenskspråkiga medier. Medierna anses måla upp en alltför negativ bild av invandrare. Några av dem som intervjuats säger att de upplever det som att de svenska medierna medverkar till att stöta ut dem från samhället. Minoritetsmedierna har inte enbart behov av ökat ekonomiskt stöd, utan också när det gäller samordning, utveckling och utbildning. I dag finns inga särskilda fortbildningskurser för journalister i minoritetsmedier.[1]

Det behövs bl.a. stöd för versionering (textning eller ”voice-over”) av tv-program på andra språk än svenska och kompletterande medieutbildning (bl.a. medierätt). Organisation för programutbyte (nätverk) behövs för produktioner på invandrarspråken. *Publicistiskt* utrymme behövs för minoritetsspråken (nyheter och fakta inklusive samhällsinformation). För detta finns inga möjligheter inom nuvarande public service-system eller i kommersiella kanaler.

20 procent av befolkningen har utländsk bakgrund och andelen är stigande. Utvecklingen bland de etniska grupperna har varit mycket negativ under särskilt 1990-talet skriver Kent Asp i utredningen om information vid katastrofbranden i Göteborg.

> Arbetslösheten har mångdubblats och är t.ex. över 50 procent bland människor som kommer från länder utanför Europa. Boendesegregationen har ökat påtagligt. De etniska grupperna har väsentligt lägre inkomster och sämre hälsa än etniska svenskar. De stora nya grupper som kom till Sverige i början av 1990-talet saknar generellt arbete och får sin försörjning via socialbidrag. Tillsammantaget har det lett till att stora grupper står utanför ett aktivt svenskt samhällsliv. Ett tecken på det är valdeltagandet i kommunalval bland utländska medborgare. Från det första valtillfället 1976 har deltagandet sjunkit från 60 procent till 40 procent 1994 och 31 procent 1998.
> Segregationen, diskriminering, negativ attityd hos stora delar av majoritetsbefolkningen och ouppfyllda förväntningar har lett till en negativ inställning till det svenska samhället hos många. En grogrund för misstro finns. Arbetslösheten och få kontakter med svenskar har också inneburit att allt fler har svårigheter att ta till sig svenska medier bland förstagenerationsinvandrarna.
> Utredningens undersökning av medievanor och medieanvändning visar att framförallt läsningen av morgontidningar är lägre än bland svenskar. TV har relativt höga tittartal liksom de ”egna” etniska medierna – närradio och lokal-TV. Utredningen konstaterar att behoven av information på icke svenska språk har ökat under senare tid men utbudet har minskat.
> - - -
> TV sänder knappast alls på andra språk medan Sveriges Radio har riks- och lokalsändningar på P4. De etniska gruppernas medier har mycket små resurser och drivs helt ideellt.
>
> Närradio och lokal-TV har ett uttalat integrativt syfte och spelar stor roll både för personer som inte kan svenska och för andra människor i etniska grupper som får informationen i ett välkänt kulturellt sammanhang.
> Utredningens slutsatser är att det ökande behovet av information på icke svenska delvis måste tillgodoses av statliga myndigheter för att svara mot kraven på att alla invånare skall få den information som gör att de kan förstå och medverka i samhällslivet.

[1] Presstödsnämndens rapport ”Minoriteternas medier” 2002

En särskild satsning bör enligt Kent Asp göras på etnisk närradio och lokal-tv, som för närvarande utgör outnyttjade resurser i informationen till de etniska grupperna. De etniska medierna har små resurser och arbetar helt ideellt. De spelar redan en roll för sina språkgrupper – både för de människor som inte kan svenska och för de som efterfrågar sina landsmäns syn på samhällsfrågor – men kan bli betydelsefullare. Utredningen föreslår att kulturdepartementet får i uppdrag att utreda hur en satsning kan göras på att ge de etniska medierna tekniska och ekonomiska förutsättningar för att stadigvarande fungera som förmedlare av samhällsinformation. Adekvata utbildningar bör också anordnas. [1]

Enligt Digitalradiokommittén utgör möjligheten till sändningar på minoritetsspråk ett starkt skäl för utökade digitala sändningar.[2]

7.1.2 Integration och mångfald

Det bör framhållas att det här handlar mycket om hur olika invandrargrupper skall kunna nå fram genom dessa kanaler. Integrationsaspekten måste sättas i främsta rummet d.v.s. man måste bygga upp en verksamhet, som om den präglas av och är orienterad mot en kulturellt och språkligt avgränsad grupp medborgare, blir intressant även för infödda svenskar och andra grupper med utländsk bakgrund. Kommunikationen *mellan* olika invandrargrupper främjas genom att ombesörja att svenska är ett *gemensamt språk* i alla program.

Riksförbundet Öppna Kanaler har 1999 definierat begreppet *integrations-tv:*

> Integrations-tv är en produktion i väsentlig del *för, av* och *med* invandrare och andra minoritetsgrupper, men även orienterat mot det samhälle vi lever tillsammans i. Det skall även vara av intresse för och kunna förstås av publiken på det gemensamma språket (versionering i form av svenskt tal eller textning).

Riksförbundet har rekommenderat sina medlemsstationer att uppmuntra och stimulera de lokala föreningar med program, som helt eller till stor del lever upp till målsättningen om integrations-tv. Detta kan exempelvis innebära att låta sådana program få prioriterad sändningstid eller rabatt på sändningsavgiften. Detta blir även ett värdefullt stöd för de föreningar som har ambitionerna att nå bortom sina kärntittare bl.a. andra invandrare och infödda.

Deltagande i beslutsprocessen; att man har möjlighet att påverka viktiga beslut som rör en själv, är ett bra mått på integration. Närradion och Öppna Kanalerna engagerar i högre grad än andra etermedier minoritetsgrupper inte enbart på mottagarsidan utan även inom produktion och sändningsverksamhet. Till skillnad mot den statliga eller privata sektorn är invandrare betydligt synligare i verksamheten, *inte enbart i rutan utan även i beslutande organ som styrelser*. En annan viktig faktor att uppmärksamma är att ungdomar och kvinnor med invandrarbakgrund har en mycket framträdande roll som aktiva inom de Öppna Kanalerna.

En stor del av utbudet av invandraranknutna program i de Öppna Kanaler tillför dock föga till en *integrationsprocess* eftersom programmen sänds utan översättning (text) på svenska eller ens engelska. Därmed blir exempelvis ett program på somaliska eller grekiska för större delen av hushållen (inklusive alla andra invandrare). Man kan texta program, vilket tekniskt är ganska okomplicerat tack vare smidig datorisering, men det är ett tidkrävande arbete. Därför

[1] *Brandkatastrofen i Göteborg – Drabbade – Medier – Myndigheter* (SOU 1999:68)
[2] *Digital Radio* – Digitalradiokommitténs slutbetänkande (SOU 2004:16)

är det fortfarande ganska sällsynt att detta görs. Det bör dock nämnas att *Television Latinoamericana (TVL),* som sänder i Öppna Kanalen i Stockholm[1] har gjort detta i tio år.

I en studie av närradion i Norrköping gjord vid Växjö Universitet konstaterar man att närradion som institution, inte är avgörande, men en viktig del i integrationsprocessen. En process som är i ständig förändring.

> Vi har framförallt funnit att närradions betydelse och dess förmåga att nå ut och fungera som informationskälla och ledsagare i det svenska samhället inte går att underskatta. Närradion i Norrköping drivs på ideell basis och är en god kanal för differentierade åsikter och intressen. Studiens undersökta föreningar lider dock alla av brist på ekonomiska resurser som försvårar möjligheten till att producera programmen och utöka sändningstiderna. Vi anser att i dagens medielandskap har närradion en viktig funktion att fylla för samhällsutvecklingen och framförallt integrationen. En integration som är en process mellan alla medborgare.
>
> Genom Public Service-neddragningar, neddragningar av stöd till invandrarpress och deras lokalproducerade sändningar har behovet ökat, ett behov som närradioföreningen delvis fyller. Närradion är ett redskap att socialisera in de nya svenskarna i det svenska samhället och att bibehålla ursprungskulturen, men den är även en källa till att närma sig nyfunna traditioner. Vi har funnit att närradion i Norrköping är en viktig faktor för demokratisk delaktighet. Att den ger information på respektive lyssnares hemspråk underlättar möjligheten för de med annan etnisk bakgrund att delta i den offentliga debatten. En viktig faktor i denna delaktighet är att närradion är ickekommersiell och lyder således ej under krav från ägare och annonsörer. Lyssnandet har här en förmåga att nå längre fram än till exempel textbaserad information för vissa individer.
>
> Närradion är en del av Sveriges minoritetsmedier och lokalt i Norrköping är det den enda kanalen som riktar sig direkt till de etniska minoritetsgrupperna där föreningarna fungerar som en länk mellan myndigheter/institutioner och medborgarna. Integrationen är en viktig och aktuell fråga och alla vi träffat är överens om att målet med integrationen inte är att assimilera personerna in i det svenska samhället utan integration innebär att inte ge upp sin särart för att som integrationsverket säger uppnå likvärdiga ekonomiska och sociala villkor.[2]

Det måste vara till stor fördel om det finns mediakanaler i svenska städer där infödda svenskar och invandrade svenskar kan mötas på lika villkor. Mångkulturella kanaler som man kan få behålla sina egen identitet i och skapa utifrån sina egna villkor och visioner. Detta fyller särskilt för ungdomar viktiga funktioner för identitetsskapande och synliggörande samt träning i social förmåga.

För att möjliggöra sändningar med kvalitet och kontinuitet räcker det dock inte till att utbilda invandrargrupper att producera television. Det måste alltid finnas tekniska resurser för sändningarna. Här finns idag mycket stora brister i synnerhet som det är mycket sällsynt att någon lokal icke-kommersiell kanal har anställd personal - om en ens verksamhetsledare eller chef - utan förlitar sig nästan helt på tillfällig personal på frivillig basis eller i kortfristiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Motsvarande kanaler i exempelvis Tyskland och USA kan ha fem-tio heltidsanställda. Förutom personal behövs kompletterande teknisk utrustning vid stationerna främst inklusive smidigare redigeringsmöjligheter i datorer. Centralt för integrations-tv program är dessutom datorutrustning för textning av program på invandrarspråk.

En värdefull möjlighet är att ett program som produceras för integrations-tv vid en lokal station kan utväxlas mellan de övriga Öppna Kanalerna och därmed nå betydligt fler inom ett lokalt område. Exempelvis kan somalierna i Göteborg vara en för liten grupp för att nå en låg kontaktkostnad med egen produktion och distribution. Det är naturligt att samtliga somalier i

[1] TVL sänds numera även i Öppna Kanalen Västerås

[2] *Närradion - En studie om dess funktion i ett mångkulturellt samhälle* - Sofia Eriksson, Karl Händel, Ulf Magnusson, Institutionen för samhällsvetenskap Växjö Universitet (2003)

landet ur tv-perspektiv blir ett lokalsamhälle – en *community* för att tala i Internettermer. Ett sådant nätverksarbete kan samordnas genom en central organisations försorg.

Sammanfattningsvis måste man således för att utveckla en integrations-tv säkerställa att kanalerna har grundläggande personella och tekniska fasta resurser liksom att en bred medieutbildning sker. För att genomföra detta med frivilliga basinsatser behövs ett stöd från samhället.

Tab. 7 Radio- och tv-resurser för minoritetsgrupper

De 30 kommuner med flest utrikes födda och inrikes födda med båda föräldrarna födda utomlands i absoluta tal (31 december 2002) och deras andel av kommunens totala befolkning[1] - samt antalet för minoritetsspråk tillgängliga närradiokanaler resp. lokala kabel-tv-kanaler. *Kommunnamn kursivt* = negativ situation

Kommun	Antal personer med utländsk bakgrund	Andel av befolkningen	Närradiokanaler			TV-kanal
			Antal	***Varav antal med begränsad räckvidd****	***Kanaler med minst ett minoritets-språk***	**Lokalt kabelsändar-företag****
Botkyrka	35 383	47,0	1		****	
Södertälje	27 720	34,8	1		1	**1**
Malmö	84 813	31,9	2		1	**1**
Huddinge	24 315	28,1	-		-	
Upplands Väsby	10 132	27,1	-		-	
Sigtuna	9 420	26,3	1		****	
Solna	14 986	26,0	1		1(iransk)	
Göteborg	121 442	25,6	5	1	5	**1**
Järfälla	15 548	25,4	1		****	1
Stockholm	189 904	25,0	6	3	6	**1**
Landskrona	9 574	24,9	1		***	(1)
Haninge	17 320	24,4	1		0	
Eskilstuna	20 029	22,2	1		1	1
Sollentuna	12 439	21,3	1		1(iransk)	1
Nacka	16 279	21,2	1		0	1
Västerås	26 144	20,3	1		1	**1**
Borås	19 906	20,3	1		1	
Helsingborg	24 166	20,2	1		0	1
Trollhättan	9 627	18,2	1		1	
Uppsala	31 372	17,5	1		1	1
Lund	17 192	17,1	1		1	1
Norrköping	20 391	16,5	1		1	1
Täby	9 759	16,2	1		0	
Örebro	20 103	16,0	1		1	**1**
Halmstad	13 567	15,7	1		1	
Jönköping	17 006	14,3	1		1	1
Växjö	9 401	12,5	1		****	
Linköping	15 850	11,7	1		1	
Gävle	9 729	10,7	1		***	1
Umeå	10 030	9,4	1		1	**1**
Summa			38	4	27	17

* = frekvenser med begränsad effekt, som når enbart delar av tillståndskommun

** = når via kabelnätet 40-80 procent av kommunens hushåll, **fet stil** = även andra språk än svenska

*** = frekvensen domineras av en kommersiell aktör genom bulvanföreningar

**** = frekvensen disponeras helt för musikradio

[1] *Befolkningsstatistik 2002* (SCB)

7.1.3 De varierande förutsättningarna

Av de 30 kommuner som har den största andelen befolkning med utländsk bakgrund finns det för närvarande tillgång till närradiosändningar i sammanlagt 38 kanaler/frekvenser i 23 kommuner och för lokala kabelsändningar i 17 kommuner (Se tab. 7). Bland de tio kommuner, som har den största andelen, finns dessa sändningsmöjligheter i endast fem av kommunerna (Problematiken bakom minoritetsgruppers tillgång till närradiokanaler behandlas närmare i avsnitt 6.5.4). Även om en frekvens *i formell mening* finns tillgänglig kan den i praktiken således vara ”spärrad” för minoritetsgrupper.

Det kan förstås finnas andra orsaker till att minoritetsintressen inte är aktiva i en del städer t.ex. ekonomiska problem. Göteborgs närradioverksamhet får ett fortlöpande stöd av kommunen, men i övrigt kan inte ”utspärrningen” förklara den i vissa fall uppseendeväckande skillnaden mellan städer. Man bör uppmärksamma att Malmö trots stadens storlek och med sin stora andel invånare med utländsk bakgrund i praktiken endast ger dessa grupper tillgång till *en* kanal eftersom den andra frekvensen disponeras av Skånepartiet och anknytande intressen. Detta att jämföra med fem kanaler i Göteborg och sex i Stockholm. Dessutom har det sedan *Station Rosengård* (se 7.1.4) upphörde sända i Öppna Kanalen i Malmö 2002 sänts mycket få *tv-program* med minoritetsanknytning. Detta står i en mycket skarp kontrast till utbudet på minoritetsspråk i Stockholm.

Granskningsnämndens studie av lokala kabelsändarföretag 2003 visar att av de 29 kanalerna, som har haft tillstånd under hösten 2003, är det tre sändarföretag som inte bedrivit några sändningar alls. Resterande 26 sändarföretag kan delas upp på sändarföretag med helsvenskt utbud och sändarföretag med ett programutbud på flera språk. 17 av 26 sändarföretag har helt och hållet ett svenskt utbud och vänder sig till en svenskspråkig publik. Nio sändarföretag sänder även på andra språk. Samtliga sändarföretag har dock svenska som huvudspråk. De språk som förekommer i tv-sändningarna är arabiska, engelska, etiopiska, finska, hindu, kinesiska, kongolesiska, persiska, portugisiska, romani, somaliska, spanska, tigrinja och syriska.

Program på svenska dominerar lokal-tv-sändningarna. Sändningar på andra språk är främst en storstadstendens. De 14 utländska språken finns representerade i sammanlagt nio sändningsområden och samtliga förekommer i Stockholm, Göteborg eller Malmö. Mer än hälften av de utländska sändningarna visas enbart i Stockholm. Där utgör sändningar på andra språk än svenska 45 procent av det totala utbudet, vilket innebär ca 22-28 timmar per vecka i genomsnitt. För övriga sändningsområden är utbudet på andra språk betydligt mindre. Det handlar i de flesta fall om enstaka sändningstimmar. *17 av totalt 29 sändarföretag saknar ett sådant programutbud helt.*[1]

Som synes av ovanstående sammanställning av utbudet av radio och tv-utbudet på minoritetsspråk i de olika städerna är skillnaderna mellan de olika kommunerna stora. Även om det kan återstå mycket att förbättra i Göteborg och Stockholm är situationen där relativt god medan i många andra städer är den helt enkelt dålig. Orsaken till detta kan vara hur radio- respektive tv-kanalerna ifråga är organiserade, det kommunala intresset m.m. Man kan inte bortse ifrån eventuell påverkan av en latent främlingsfientlig agenda på en del orter.

Public service-ansvaret

I sändningsvillkoren (se 6.3.1) anges att public service-företagen skall beakta språkliga och etniska minoriteters intressen. Företagen utvecklar själva hur detta ansvar skall tas. Som

[1] *Vad sänder lokal-TV? En studie av de förordnade lokala kabelsändarföretagens sändningar 2003* Granskningsnämndens rapportserie - Rapport nr 12 (2004)

exempel ska hos SVT i varje programkategori etnisk och kulturell mångfald beaktas i planering, kontrakt och utvärderingar. Detta avser såväl medverkande personer i programmen som funktioner i programprojekten, framför och bakom kameran. (Denna av SVT framtagna policy kan med fördel även följas av andra bl.a. icke-kommersiella lokala tv-kanaler). SVT ska i sina program:

- undvika generaliseringar om etniska, religiösa och kulturella grupper och låta människor framträda som individer och inte, i första hand, som representanter för den egna etniska gruppen
- synliggöra människor med olika bakgrund i vardagliga sammanhang
- spegla och berätta om interkulturella möten
- söka källor och experter med olika etnisk och kulturell bakgrund
- ifrågasätta traditionella perspektiv genom att spegla och granska i syfte att bidra till att öka kunskapen om och förståelsen mellan människor med olika etnisk och kulturell bakgrund
- spegla och granska integrationsprocessen i Sverige och andra länder
- använda programledare med olika etnisk och kulturell bakgrund och erfarenhet
- reflektera samhället genom att tillse att medarbetare och medverkande som talar svenska med dialekt eller brytning deltar och framträder i programverksamheten[1]

Utbudet av program för invandrare i SVT1+2 [2]

	2001	2002	2003
Programutbud			
timmar/vecka	4.20	3.55	3.20
Procentandel	3	2	2
Programtyper (timmar/vecka)			
Nyheter	0.55	1.20	1.45
Fakta	2.40	1.55	0.45
Barnprogram, underhållning	0.45	0.40	0.45
Övrigt utbud	4.20	0	0
Totalt	4.20	3.55	3.20
Programtyper (procentandel)			
Nyheter	21	35	53
Fakta	62	48	23
Underhållning	17	18	23
Övrigt utbud	0	0	0
Totalt	100	101	99

Även om goda ambitioner regelmässigt uttrycks i policydokument och liknande tycks frågan hittills har vägt lätt i förhållande till andra satsningar inom public service. Detta gäller i synnerhet programutbudet. Utifrån nuvarande resurser finns dock ingen möjlighet för public service-företagen att kunna möta mer än en liten del av de behov som finns för språkliga minoriteters radio och television.

Tv-program, som särskilt vänder sig till invandrare och etniska grupper, förekom 2003 enbart ifråga om rikstäckande tv-kanaler *enbart* i SVT1 och SVT2. Utbudet i övriga kanaler är helt inriktat på svensktalande (på svenska eller på engelska med svensk textning). Minoritetsprogrammens sammanlagda andel av SVT:s totala utbud uppgick i genomsnitt till knappt 3.20 tim/vecka vilket motsvarar knappt *två procent* av SVT:s totala programutbud. Under 2001-2003 har utbudet minskat med en timme per vecka eller nästan 25 procent. Ungefär 75 procent av detta programutbud bestod av nyhetsprogram på finska och faktainriktade program samt 45 min per vecka i huvudsak av barnprogram.[2]

Det finns idag inga tecken på att SVT eller de privata kanalerna kommer att kunna eller kommer att ge dessa grupper det utrymme som åtminstone svarar mot deras andel av befolkningen. SVT:s utbud kommer sannolikt även fortsättningsvis att, vid sidan av svenska program, präglas av ett angloamerikanskt utbud.

En sammanfattande bild

Det har under kartläggningens gång visat sig att området minoritetsmedier är betydligt mer mångfacetterat och omfattande än vad som tidigare kunde bedömas. Vill man bearbeta material från tidigare genomförda utredningar eller kartläggningar finns det emellertid inget

[1] SVT:s Policy för etnisk och kulturell mångfald (2004)
[2] *Svenskt TV-utbud 2003* - Undersökning av Kent Asp - Granskningsnämnden rapport nr 13

stöd för arbetet utan man måste börja i stort sett från noll. Det kan tyckas märkligt att ingen genomgripande undersökning ännu genomförts. Frågorna är mycket viktiga och ”står ut” på ett sätt som gör att man måste överväga betydligt bredare utredningsinsatser än vad som är möjligt inom ramen för detta uppdrag.

Iransk kvinna trotsar hot mot jämställdhetsarbete med sin närradio

I Norrköping har en grupp män som kallar sig Manliga skräcknätverket försökt tysta iranska kvinnor som kämpar för jämställdhet. Men Shokouh Ershadi som är ordförande i kvinnoföreningen vägrar att låta sig skrämmas till tystnad. I år har iranska Shokouh Ershadi kämpat för jämställdhet och sänt närradio för iranska invandrarkvinnor. I början av augusti hotades hon därför till livet av några anonyma landsmän. Flygblad på persiska där hon och andra kvinnor pekades ut med namn spreds på stan. De kallades för horor och de skulle straffas om de inte slutar engagera sig. Hoten är polisanmälda. men många iranska kvinnor är rädda och vågar inte ens gå ut i Norrköping. Men Shokouh Ershadi vägrar sluta kämpa - hon sänder närradio och berättar om hoten. Hon hoppas att en markering mot männen som trakasserat henne ska leda till att hoten inte omsätts i handling.(tv4.se augusti 2001)

7.1.4 Exempel på mediaprojekt

I detta avsnitt beskriver vi några helt olika projekt som involverar primärt minoritetsspråkgrupper. Vare sig projekten lyckas eller inte kan de stimulera till nya idéer och bidra med intressanta uppslag till nya liknande projekt.

Station Rosengård – en stjärna som släcktes
Tv-verksamheten *Station Rosengård* existerade under fem års tid som ett samarbete mellan *Rosengårds Stadsdelsförvaltning, Skurups Folkhögskola* och *TV Malmö/Öppna Kanalen i Malmö*. Stationen Rosengård, som hade fyra anställda på hel- eller halvtid, sände från sin studio i Rosengård över hela staden via Öppna Kanalen. Programinnehållet var byggt på det lokala perspektivet, med tonvikt på invånarnas röst. Genom att man hade egna lokaler mitt i bostadsområdet och dessutom personal fick man nära kontakt med rosengårdsborna och även en kontinuitet i verksamheten. Programverksamheten var i huvudsak på svenska.

I sin verksamhet utgick Station Rosengård från undersökningar som FN-organet OECD gjort om utvecklingspotentialer i olika samhällen. Här har man kommit fram till att samhällen som verkar för och/eller tillvaratar den mångkulturella mötesplatsen har större utvecklingspotential än andra samhällen. Stationen skulle ha sin förankring i det mångkulturella samhälle som Rosengård utgör.

Station Rosengård ville ge röst åt stadsdelen Rosengård och dess invånare. Den skulle vara en resurs för människorna i området och ge dem tillgång till ett forum för verklig kommunikation. Man ville också tillvarata initiativ underifrån. Station Rosengård skulle genom sin verksamhet verka för ökad delaktighet och förståelse för olika sociala och etniska förutsättningar bland invånarna. En viktig funktion var också att skapa en rättvisande bild av Rosengård för malmöborna. Genom verksamheten skulle kunskapen om det svenska samhället och det svenska språket ökas.

Tv-verksamheten var icke-kommersiell och avsåg att arbeta i en anda av god folkbildningstradition kännetecknad av

- en sann vilja att göra verkligheten begriplig,
- en tro på kunskapens betydelse för att påverka samhället,
- en vilja att lära av varandra och därmed respekt för olika individers erfarenheter och idéer,
- en öppenhet för nya mönster och beredskap att möta förändringar,
- en övertygelse om att den fria debattens och diskussionens betydelse för ett demokratiskt samhälle.

Genom samarbete med skolorna i Rosengård ville Station Rosengård också verka för skol-tv-produktioner. Program skulle göras tillsammans med boende, bostadsföretag, föreningar och organisationer i stadsdelen. Integrationsprojektet finansierades av statliga medel (storstadssatsningen), som disponerades av kommunen, som när dessa medel var slut, beslöt lägga ner Station Rosengård 2002. Malmö kommun ville inte finansiera verksamheten med egna medel.

Mångfaldens röst - ett integrationsprojekt med regionala ambitioner

Projektet *Mångfaldens röst: En röst på sju språk* är ett samarbete mellan *Studiefrämjandet,* invandrarföreningarna i Östergötland och EU-programmet *Equals "*Mångfaldens ansikten" . Projektets syfte är att bidra till mångfald och integrering av invandrare i det svenska samhället genom att invandrarföreningar sänder närradio på sina egna språk och då har ett samarbete med svenska myndigheter och organisationer. Meningen är att invandrare bättre ska förstå svenska institutioner, regler och lagstiftning och vilka rättigheter man har, och att myndigheterna i sin tur bättre ska kunna arbeta för mångfald i det svenska samhället. Som bas för projektet har Studiefrämjandet byggt upp ett nätverk som dels består av 13 invandrarföreningar, dels av olika myndigheter och organisationer.[1] Sändningar skall ske på sju olika språk.

En utbildning i radioteknik för de tretton invandrarföreningarna har genomförts liksom ett internat som ett led i nätverksbyggandet och utbyte av erfarenheter mellan invandrarföreningarna samt som ett studietillfälle. Där studerade invandrarföreningarnas representanter ledarskap och kommunikation, lagstiftning för radio och hur man kan göra ett bra radioprogram med fokus på innehåll och uppläggning. En kväll för träff och nätverksbyggande mellan myndigheter och invandrarföreningar planeras också under våren, samt studiebesök på en radiostation. Under hösten 2004 planeras provsändningar i radio och konsolidering av nätverk och arbetsgrupp.

Projektet förväntas på ett senare stadium leda till en gemensam kanal för information på initialt sju olika språk. I radiokanalen ska olika invandrarföreningar ha möjlighet att sända egenproducerade radioprogram. Dessa ska till 50 procent innehålla information från myndigheterna som deltar i projektet. Man hoppas på en gemensam framtida radiokanal, som kan bli en regional röst för Östergötlands invandrarföreningar. Målet är att skapa ett starkt och stabilt nätverk mellan invandrarföreningarna och de svenska myndigheterna och näringslivet.

Göteborgs mångkulturella tv-nyheter på fem språk

Den ideella föreningen *Radio och TV Noor* har under fem år producerat kulturprogram med och av invandrare i första hand på persiska som sänds i Öppna Kanalen i Göteborg. Man söker nu medel, bl.a. hos stadsdelsförvaltningar och länsarbetsnämnden, för en tidigare inte prövad modell för integrations-tv.

TV Noor hoppas kunna direktsända nyheter på slutet av veckan när skolor ungdomar är lediga; på lördagar eller söndagar 15.00-17.00. Det handlar om nyheter på fem språk; arabiska, bosniska, kurdiska, persiska och turkiska som också skall textas på svenska. Material tas fram från Internet och dagstidningar och översätts till fem språk. *Radio och Tv Noor* skall samarbeta med andra föreningar för att producera samhällsinformation på olika språk. Flera av föreningarna har erfarenhet i branschen och har producerat närradioprogram över fem års tid i Göteborg.

[1] Polismyndigheten, Skattemyndigheten, Linköpings resp. Norrköpings kommun, CSN, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Integrationsverket, Studiefrämjandets Riksförbund och Svenska Turistföreningen.

Det övergripande målet med projektet är att sprida lokal och nationell samhällsinformation och nyheter kring integration och förändringar i samhället. I samband med brandkatastrofen 1998 och riksdagsvalet 2002 har föreningen sett ett stort behov av att information når ut till alla medborgare. Genom aktuell information via reportage, intervjuer med politiker och experter i aktuella frågor vill TV Noor öka de andraspråkstalandes möjligheter till delaktigheter och integration i det svenska samhället. Andra frågor som behöver belysas är kulturkrockar mellan generationerna t ex mellan barn/unga och föräldrar, och mellan andra grupperingar i samhället. Att stödja och starka självförtroendet hos barn och unga genom att bl.a. visa på goda förebilder är ett viktigt ämne att fortsätta arbeta med.

Det bör i detta sammanhang nämnas att Öppna Kanalen i Göteborg 1996-2000 i spåren på brandkatastrofen sände fem lokala program på minoritetsspråk (arabiska, somaliska, eritreanska, kurdiska och bosniska) från Blå Stället i stadsdelen Gunnared. Staten stod för utbildning av tv-teamen redaktionellt och tekniskt, sändningsavgifter m.m. med s.k. *Blommanpengar*. Stadsdelsnämnden höll med lokaler och lånade ut sin tv-utrustning i helgerna, men sökte inga nya statliga medel varvid projektet plötsligt lades ned.

Välfärd för alla – via den öppna kanalen
Föreningen *TV Malmö-Öppna Kanalen,* som når 135.000 hushåll i staden, har enligt egen uppgift ett samlat föreningsliv bakom sig genom representation i styrelsen av bl.a. samverkansorganisationer, folkbildningen, högskolan, mediegymnasiet, Köpenhamns Produktions-skole och privata produktionsbolag.

Föreningen har tagit initiativ till *Välfärd för alla* är ett lokalt utbildnings, informations- och integrationsprojekt i samverkan mellan föreningsliv, näringsliv och offentlighet i Malmö. I sin medelsansökan till kommunen skriver föreningen att arbetslösheten är hög i Malmö och ibland vissa invandrargrupper extremt hög. Ibland dessa människor finns mycket kompetens som kan bidra till att bygga det nya Malmö, om de bara hittar någonstans där de ges möjlighet att delta i detta bygge. En avgörande ingrediens i allt förändringsarbete är tillgången till kunskap. Dels för att förstå varför men också för att förstå hur man skall gå tillväga. Därför vill föreningen starta en utbildning, en förändringsutbildning som syftar till att få in arbetslösa invandrare på arbetsmarknaden, men också att få igång processer dels hos enskilda individer utan också i Malmö som helhet.

Projektet är indelat i tre faser; heltidsutbildning av 40 personer första året, anställningar av 26 personer på kanalen andra året och drift av lokal-tv med stöd från fastighetsägarna i Malmö tredje året. Kostnaderna är 2,6 Mkr första året och 7,6 Mkr andra och tredje året. Utbildningarna avses att bli genomfört i samarbete med Österlens Folkhögskola och finansieras via s.k. sagapengar från folkbildningsrådet. Projektet tar avstamp i ett nära samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Malmö Stad, Föreningslivet i Malmö, Fastighetsägarna i Malmö, Företagarföreningar, Malmö Högskola, m.fl. med det gemensamma målet att stimulera tillväxtprocesser skriver *TV Malmö-Öppna Kanalen.*

7.1.5 Europa och minoritetsmedierna

I EU: s medlemsstater finns tusentals mediainitiativ från minoriteternas grupper som involverar tiotusentals människor. Dessa mediagrupper använder huvudsakligen tidskrifter, tidningar, Internetmedia, radio- och TV stationer såväl som program framställda av, för och om immigranter och etniska minoriteter.

Minoritetsgruppernas medier uppstår ofta som lokala, ibland regionala eller nationella

initiativ. De använder publikens språk och förser dem med information om deltagande och utbildning i mottagarlandet. Dessa medier skaffar en plattform för diskussioner och meningsutbyte mellan immigranter och andra etniska minoriteter såväl som mellan minoriteterna och de inhemska majoritetsgrupperna.

Minoritetsgruppernas medier når potentiellt ut till miljontals medborgare i medlemsstaterna, vilket klarlagts i Frankrike och i Storbritannien, i syfte att tillhandahålla väsentlig information för att hjälpa dem att delta som fullvärdiga medborgare i deras vistelseland. Fastän dessa media arbetar under olika nationella och lokala villkor, möter de liknande hinder på både nationell och lokal nivå i utförandet av sina aktiviteter.

För att förbättra situationen har en rad av minoritetsgruppernas media beslutat att samarbeta och förena sina krafter på europeisk nivå och att kräva stöd för att förbättra sin situation. Till detta ändamål har ett europeiskt manifest satts upp. Förslaget har diskuterats nationellt, regionalt och lokalt i hela sedan 2001 av europeiska mediaorganisationer och samordnades av den holländska organisationen *Online/More Colour in the Media* (OL/MCM). EU-kommissionen har finansiellt stött projektet.[1] Manifestet överlämnades till talmannen Pat Cox vid en särskild ceremoni i Europaparlamentet 29 april 2004.

I manifestet krävs att det Europaparlamentet, den EU-kommissionen och medlemsstaternas regeringar skall

> • erkänna den viktiga roll som minoritetsgruppernas media spelar i Europa som aktörer för att genomföra social integrationspolitik
>
> • tillse att minoritetsmedia erkänns som en offentlig service och som sådan skall den inkluderas i all europeisk och nationell medialagstiftning och det ska ges ett "must carry"-status på alla relevanta plattformar med uppgift att sända till allmänheten.
>
> • försäkra att yttrandefriheten, rätten att erhålla information och rätten att kommunicera för alla är grundläggande mänskliga rättigheter för alla medborgare, inklusive rätten för minoriteter att ta emot media på deras eget språk. Dessa rättigheter skall inkluderas som en del i begreppet europeiskt medborgarskap och skall inkluderas i all mediapolitik, lagstiftning och integrationspolitik i EU såväl som i varje enskild medlemsstat.

I manifestet framhålls bl.a. att det är viktigt att medvetandegöra infödda invånare om de fördelar och utmaningar som hör ihop med immigration och att dessa är kärnelement i en *pro-aktiv* integrationspolitik. Det är också viktigt att massmedia har ett stort ansvar ifråga om sin roll som opinionsbildande. Majoritetsmedia har stora svårigheter att dra till sig de etniska minoriteternas auditorium och att göra sina produkter till en verklig spegelbild av det multikulturella samhället.

Minoriteternas media kan, till skillnad från majoritetsmedia, länka samman olika talesmän och etniska experter och på sådant sätt verka som en förmedlare mot majoritetsmedia. Det framhålls också att minoriteternas media, som del av public service kan spela en viktig roll när det gäller att uppmuntra ett jämlikt och fullständigt deltagande av immigranters och etniska minoriteternas grupper och bl.a. genom att erbjuda dem en plattform för diskussioner om viktiga problem inom deras egen gemenskap, såsom att utrusta dem med en plattform för att vara delaktiga med de andra invånarna.

Manifestet påminner vidare om att i de flesta medlemsstater, minoritetsgruppernas media, trots sina nuvarande ansträngningar, inte kan framställa eller ytterliggare utveckla sina egna

[1] *Community Action Programme to Combat Discrimination* (2001-2006).

media. Orsaken är att de i de flesta fall inte har tillgång till frekvenser och sådant som exempelvis regelbunden utbildning och tillgång till fonder. Detta beror i sin tur på att minoritetsgruppernas media inte är en del av strukturen i public service. Dessutom är den nationella mediemiljön på alla nivåer är högst konkurrerande och mycket svår att penetrera för nya grupper såsom immigrant- och etniska minoriteter, vilket beror på (förekomsten av) ett redan väletablerad medianät.[1]

7.2 Samhällsinformation

7.2.1 Kompletterande vägar för samhällsinformation

Samhällsinformation i icke-kommersiell radio och tv kan delas upp i

- Fakta (information om eller av det samhälle vi lever i)
- Nyheter (lokala, nationella och globala - ofta som alternativ)
- Fri politisk arena (parlamentariska sändningar, politikerintervjuer, debatter)

Utanför ett publicistiskt uppdrag finns det behov av att nå många medborgare på deras egna villkor även via radio och television. Det handlar om minoritetsspråken, men också andra grupper har behov av särskild samhällsinformation via egna etermediekanaler. Härvidlag räcker det inte att tillräckligt att sätta sin tillit till public service eller dagspressen. Denna slutsats kunde man bland annat dra efter erfarenheterna vid Göteborgsbranden 1998 (se 7.6.2).

Samhällsinformationen via dessa radio- och tv-kanaler får också den lägsta kontaktkostnaden per hushåll i jämförelse med produktions- och distributionskostnaderna för de pappersmedia som står till förfogande för dessa grupper. Man kan också sätta behovet av samhällsinformation i förhållande till det växande utbudet av kommersiell information d.v.s. reklam och liknande vare sig den är direkt eller indirekt. Det behöver inte vara så att vi behöver betydligt mer samhällsinformation för att kunna hålla demokratin vid liv. Däremot kan samhällsinformationen få bättre förutsättningar att nå medborgarna i konkurrensen.

Utbudet av samhällsinformation är utmärkande i de lokala kabelsändarföretagen skriver Granskningsnämnden i sin rapport 2004. Stora delar består emellertid av sändningar från kommunfullmäktigesammanträden och EU-parlamentet, vilka inte visas varje vecka. Samhällsinformation av annan karaktär som tagits upp av sändarföretagen är information om alkohol och droger, program om valborgsmässofirande med information från polis, fältassistenter m.fl., information från Länkarna, program av Brottsförebyggande rådet om hur man skyddar sig mot brott, program om trygghetslarm och om Försäkringskassans verksamhet, upplysningar från hjälporganisationer m.m. I samband med val kan det vidare förekomma information på andra språk än svenska om ett röstningsförfarande. Samhällsinformation ingår emellanåt i slingorna. Ett sådant exempel är Öppna Kanalen Malmö som sänder viss samhällsinformation från t.ex. Konsumentverket i sina bild- och textslingor.

Föreningen Öppna Kanalen i Göteborg uppskattar att ca 30 procent av deras program utgörs av samhällsinformation. Ett annat sändarföretag med förhållandevis omfattande samhällsinformation är Öppna Kanalen i Stockholm. Enligt Öppna Kanalen i Stockholm ingår det samhällsinformation i produktionerna hos *Presens TV, TV Söder, TV Sydväst, TV*

[1] *Europeiskt Manifest för att stödja och understryka betydelsen av minoriteternas media* (2004-04-29). Hela texten återges i bilaga 7.

Horseed, Fackligt aktiva invandrare, TV Selam och *Rinkeby TV*. Dessa föreningar sänder sammantaget ca åtta timmar per vecka. I Stockholm är dessutom 45 procent av samtliga sändningar på andra språk än svenska och enligt Föreningen Öppna Kanalen i Stockolm är det många av de sändande invandrarföreningarna som har samhällsinformation om både hemländerna och det svenska samhället. I *Södertälje Lokal-TV* dubbas viss samhällsinformation från svenska till finska och syriska.

Vissa lokala kabelsändarföretag har uppgett att de regelbundet sänder faktaprogram. Gränsdragningen mellan vad som får anses utgöra samhällsinformation och vad som faller inom kategorin fakta är inte alltid given. I flera avseenden torde enskilda program kunna höra till båda dessa ämnesfack. I listan nedan har därför ämnena slagits ihop. Studien utvisar att 16 av sändarföretagen har fakta, samhällsinformation eller både och i sitt ordinarie programutbud. Exempel på faktaprogram som sändarföretagen presenterat är program inom den centralproducerade serien *Vetenskap i Väst,* program om ekonomi och konsumentupplysningar.

Nyhetsverksamhet inom lokal-tv är inte särskilt utbredd, Ett exempel finns hos *Södertälje Lokal-TV* där nyhetsprogrammen dessutom är direktsända. *Öppna Kanalen Västerås* har beskrivit ett projekt som startade under hösten 2003 och som handlar om att kunna ge regionala nyheter till alla. TV4 Bergslagen bidrar till projektet med sina huvudnyheter som dubbas till och påannonseras på arabiska. Enligt Öppna Kanalen Västerås är tanken att projektet ska fortsätta med regionala nyheter på teckenspråk. I Uppsala pågår redan sändningar med nyheter och information på teckenspråk inom ramen för programmet *Upptecknat*. Nyheter på andra språk än svenska finns även i Skövde där *Assyria-TV* innehåller bl.a. otextade nyheter på syriska.[1]

Det har också visat sig att de icke-kommersiella kanalerna kan erbjuda vidgade möjligheter till politisk debatt. Utan att förringa betydelsen av den journalistiska yrkesutövningen i public service och kommersiella kanaler kan man inse att det finns ett värde av att det även finns radio- och tv-kanaler, som ger möjlighet för en politiker att få samtala på djupet och få tala till punkt. Dessutom är det inte ovanligt att man i dessa kanaler erbjuder möjlighet till en direkt dialog med lyssnarna och tittarna.

7.2.2 Parlamentariska sändningar

Direktsändningar från kommunfullmäktige sker idag i närradion i ett 40-tal kommuner. Dessutom direktsänds bl.a. landstingsfullmäktige i Stockholms län och regionfullmäktige i Västra Götalands län. Bl.a. i Malmö och på Gotland sänds kommunfullmäktige av Sveriges Radio P4.

För sändningarna av regionfullmäktige i Västra Götaland har det 1999 bildats ett nätverk; en *Västra Götalands Närradiodistrikt (VGN)*, som är en samarbetsorganisation för ett femtontal närradioföreningar i västra Sverige. VGN:s uppgifter ligger inom områdena gemensamma program, teknikutveckling, utbildning och policy. VGN har avtal med Västra Götalandsregionen om att producera och

[1] *Vad sänder lokal-TV? En studie av de förordnade lokala kabelsändarföretagens sändningar 2003* Granskningsnämndens rapportserie - Rapport nr 12 (2004)

direktsända ett tiotal sammanträdesdagar med regionfullmäktige per år. Dessutom produceras ett förhandsprogram med ärendepresentation före varje fullmäktigemöte. Sändningarna sker via internet i ett nätverk där VGN:s medlemsföreningar deltar med sändare i *Alingsås, Borås, Falköping, Göteborg, Kinnekulle/Götene, Mark/Skene, Ale/Kungälv, Lidköping, Mariestad, Mölndal, Partille, Sotenäs, Skövde, Tidaholm, Trollhättan* och *Vara.*

Tv-sändningar från parlamentariska församlingar förekommer i flera demokratiska länder. De första nationella sändningarna startade i Canada 1977 med *CPAC (The Cable Parliamentary Channel)*. I USA sänder access-kanalerna direkt från *city councils* (kommunfullmäktige) och även direktsändningar från facknämnder kan förekomma. Antingen sänds detta i den gemensamma Community access-kanalen eller också finns en särskild kanal vid sidan av *public* respektive *educational access* för *governmental access.*

Det finns också sändningar från motsvarande landstinget (county) liksom i vissa delstater direkta sändningar från delstatsparlamentet t.ex. *California Channel.* Från kongressen sänder *C-Span* direkt. Detta bolag har initierats och stöds av kabel-tv-industrin som en goodwill-satsning gentemot politikerna. C-Spans två kanaler är inte must-carry (obligatoriska) i programpaketen och har generellt en svagare ställning i de lokala näten än public access-kanalerna.

I Sverige var de Öppna Kanalerna i Göteborg, Malmö och Stockholm föregångare med att sända direkt från Riksdagen 1995. Motivet bakom sändningarna var att kanalerna utifrån sin ideologi ville bidra till att vidga den demokratiska arenan. Det gick dock inte att upprätthålla sändningarna på ideell basis utan detta upphörde eftersom det inte längden inte fungerande utan någon ekonomisk ersättning från samhället. SVT sänder numera direkt från Riksdagen, men enbart från utvalda sessioner som budgetdebatten, utrikesdebatten och liknande.

Direktsändningar från kommunfullmäktigesammanträden förekommer idag hos flera lokala kabelsändarföretag. Öppna Kanalerna i Göteborg, Jönköping, Lund, Malmö, Skövde och Västerås direktsänder EU-parlamentets sessioner under en vecka per månad.

Parlamentariska direktsändningar är i allmänhet långa. En direktsändning från parlamentet i Strasbourg kan exempelvis omfatta nio timmars sändning. Sändningarna är alltid simultantolkade till svenska. Utmärkande för dessa tv-kanaler är att de kan hålla en stor flexibilitet i sin programläggning. Man är inte på samma sätt som de stora tv-bolagen beroende av en lång framförhållning vid planeringen av tablån. Det var exempelvis därför lätt för de Öppna Kanalerna att direktsända det *tre timmar* långa utskottsförhöret i parlamentet inför Margot Wallströms tillsättning som kommissionär 2000. I övriga tv-kanaler fick tittarna enbart se enbart korta klipp i nyhetsprogrammen.

Parlamentarisk församling	***Sändning av lokalt kabelsändarföretag i***
EU-parlamentet	Göteborg, Jönköping, Malmö, Skövde, Västerås (tidigare även Stockholm)
Riksdagen	*Göteborg, Malmö, Stockholm 1995-1998 (nu upphört)*
Landstingsfullmäktige	*Stockholm 2002-2003 (nu upphört tills vidare)*
Kommunfullmäktige	Jönköping, Lund, Nacka-Värmdö, Skövde, Sollentuna, Uppsala, Västerås

Frågan om en politikerkanal i etermedierna aktualiserades 1996 när Utbildningsradion ville lansera ett svenskt C-Span; en särskild kanal *UR-Arena,* som skulle vara en medieplattform för ljudradio- och tv-sändningar från politiska arenor. Förslaget fick inget gehör hos regering och riksdag eftersom det var kostsamt (ca 60 Mkr) och dessutom var Utbildningsradions framtida roll under utredning. Men i en riksdagsmotion ville Barbro Westerholm ha frågan vidare utredd och menade att

> Det behövs ett forum för lågmälda och omfattande presentationer och diskussioner, där politiken befrias från journalistiskt sensationsmakeri och överdramatiserad regi.
>
> I Demokratiutvecklingskommitténs betänkande, På medborgarens villkor – en demokratisk infrastruktur (SOU 1996:162) skrev man att många viktiga offentliga politiska debatter förs av förtroendevalda i olika fora men att de endast i enstaka fall förs vidare i direktsändningar i TV och radio. Som regel är medborgarna hänvisade att få innehållet i dessa debatter redovisat genom en mellanhand – journalisten – och då i form av kort referat och försett med journalistens kommentarer. - - -
>
> Förtroendet för politiker har sjunkit alltsedan man började mäta det på 1960-talet. Många medborgare vittnar om ett stort avstånd till förtroendevalda på alla nivåer i samhället och om bristande tillit, vanmakt och förakt. Förtroendevalda å sin sida talar om bristande förankring och dålig kontakt med väljarna. Det här är ett hot mot demokratin.
>
> Jag tycker därför att förslaget om en politikerkanal inte bör avfärdas utan utvecklas. Där skulle politiker kunna få uttala sig utan att bli avbrutna, inte därför att de sitter på en upphöjd pinne i partihierarkin, utan för att de har något viktigt att säga och därför att de kan tala ärligt, passionerat och värdigt. Ana Maria Narti har uttryckt det som så att politikerkanalen kunde bli en ständig och öppen valstuga. Sedan är det upp till väljarna att själva ta ställning till vilka de vill skall ansvara för vårt lands utveckling och väl och ve.[1]

Digitaltekniken kommer att vidga utrymmet för nya specialinriktade radio- och tv-kanaler. Eftersom de tekniska kostnaderna också sjunker för såväl produktion som distribution kan man räkna med att kanaler som sänder från politiska arenor kan komma att öka.

I detta sammanhang måste man fråga sig vilka huvudmän sådana sändningar skall ha. Huvudmannaskapet kan ju skilja sig mellan olika typer av parlamentariska församlingar; stadsdelsnämnd, kommunfullmäktige, landstings/regionfullmäktige, riksdag och EU-parlament. Skall en särskild sändningsorganisation upprättas för ändamålet? Är radio eller tv-distribution rakt upp och ned från parlamentariska församlingar ett *publicistiskt uppdrag*? Frågan om finansiering blir förstås avgörande, men bör ställas i relation till frågan om parlamentarismens effektivitet och demokratins folkliga förankring.

För att stimulera direktsändningar från dessa demokratiska arenor kan åtminstone för de större sändningsområdena - i första hand Göteborg, Malmö och Stockholm - också övervägas om att ett lokalt kabelsändarföretag på en sådan ort får kostnadsfritt utrymme för ytterligare en kanal i såväl kabel som marksänd digital-tv. Denna skulle kunna tilldelas om regelbundna sändningar från minst två olika parlamentariska församlingar sker. Det kan exempelvis handla om kommunfullmäktige och Europarlamentet. En liknande konstruktion skulle också vara tänkbar för närradion ifråga om en digital kanal (DAB).

Demokratin förtjänar att man ordnar folkets sändningsstationer. Det finns hur många vinklingar som helst för att berätta vilken betydelse sådana möjligheter ger. Integrationen behöver dessa medier, skolan behöver dem, äldre människor behöver dem, politikerna behöver dem, föreningslivet över huvud taget behöver dem. Och så glad jag blir när Öppna Kanalen sänder direkt ända ifrån hjärtat av EU.

Solveig Ingemarsson - sedan1993 aktiv i närradio och lokal-tv i Västerås

[1] Motion 1997/98:Kr212 av Barbro Westerholm (fp)

7.2.3 Behovet av journalistiska plattformar

I Sverige finns idag väl utvecklade professionella mediekanaler för nyhets- och faktajournalistik. Det handlar i första hand om SR, SVT, TV4 och dagspressen, som når sin publik via radio, tv och pappersmedia samt via internet. Övriga medier som PLR och närradion erbjuder däremot en mycket begränsad plattform för nyheter och fakta. Ifråga om PLR beror detta på att man framför allt satsar på hårt formaterade musikformat efter amerikansk modell, enbart i formell mening sänder som ”lokalradio” och inte anser sig att finna någon lönsamhet ifråga om nyhetsjournalistik. I de fall nyhetsorienterade sändningar förekommer handlar det om TT-sändningar, väder och trafikinformation. Ifråga om radiojournalistik finns idag i praktiken *ingen konkurrens till SR*. På tv-sidan har SVT en viss konkurrens av TV4, som dock förefaller att försvagats genom att reklamintäkterna har minskat.

Även inom närradion är journalistisk verksamhet sällsynt. Detta torde främst bero på att ”riktiga” radiostationer inte förekommer mer än undantagsvis, utan att alla föreningar, som sänder på en frekvens delar denna och oftast inte har något programsamarbete sinsemellan. Det finns emellertid närradioföreningar som byggt upp en lokalradioliknande verksamhet med relativt stort lyssnarunderlag och bra förankring i sin kommun. Några exempel kan vara *Radio Eskilstuna* (se 4.4.4) och *Radio Örnsköldsvik.* Det handlar här dock inte om anställda journalister utan ideella insatser eller insatser av arbetsmarknadskaraktär. Dessutom är närradion i första hand identifierad som en ”föreningsradio”. Professionella journalister kan inte försörja sig inom denna sektor.

Det kan i sammanhanget vara tänkvärt att notera att antalet lokala redaktioner för pressen minskar år för år. 62 lokalredaktioner har lagts ned under de senaste fem åren och idag har 160 kommuner endast en eller ingen lokalredaktion.[1] Här finns förstås behov som en publicistisk verksamhet via närradio skulle kunna möta. Närradioverksamhet finns i lite mer än hälften av landets kommuner. 139 kommuner saknar dock idag närradioverksamhet. Det handlar mestadels om kommuner med ett litet befolkningsunderlag. Kontaktkostnaderna d.v.s. priset för att nå varje medborgare blir för en lokal radiostation dramatiskt lägre än för pappersmedia.

Det kan dock finnas behov, underlag och möjligheter att genom närradion utveckla de journalistiska plattformarna utan att behöva professionalisera och kommersialisera. Att behovet av *alternativ journalistik* finns visar bland annat framgången för föreningen *Radio Andina* som sänder över Radio Sydväst i Stockholm. Här har man 2003 bedrivit en offensiv journalistik och avslöjat handeln med falska arbetstillstånd bland latinamerikanska invandrare. För detta fick *Radio Andina* och dess chef Cesar Teran två utmärkelser vid utdelandet av Stora Radiopriset 2004. Denna insats behöver inte ses som ett underkännande av de professionella medierna i Stockholm utan hellre ett spirande frö till en stimulerande konkurrens.

En annan viktig aspekt är också behovet av kanaler för alla som går på och har genomgått journalistisk utbildning på skilda nivåer; mediegymnasier, folkhögskolor, folkbildning och högskolor samt privata utbildningar. Det utbildas idag betydligt fler än vad arbetsmarknaden kan svälja (se även 7.4). Inom icke-kommersiell såväl lokal radio som television finns det möjligheter att bygga upp nya publicistiska plattformar som kan vara experimentella, stimulerande, nyskapande och fortbildande. Frågan är dock om samhället ser det som önskvärt att alternativa journalistiska plattformar utvecklas och får utmana de etablerade kanalerna.

[1] Mediemagasinet SVT 2003-12-11

7.2.4 Public journalism

Petter Beckman har skrivit en bok som visar på metoder för medierna att förverkliga en mer medborgarorienterad journalistik. Boken, som argumenterar för en förnyelse av journalistiken, bygger på hans erfarenheter som projektledare för Dagens Nyheters mobila redaktion och så här sammanfattar han det hela:

> Vem ska organisera de gemensamma, medborgerliga samtal som behövs för att hålla demokratin upprätt? Svenska politiker, forskare och debattörer är påfallande ovilliga att tillerkänna massmedierna den rollen.
> Antingen, om man talar med regeringen, därför att man vill slå vakt om de politiska partiernas "centrala roll i den representativa demokratin". Eller, om man talar med mediekritikerna, därför att de illusionslöst räknar bort möjligheten att journalistrollen skulle förändras.
> För radikala debattörer som Maria-Pia Boëthius ligger lösningen snarast i att medborgare organiserar sig, bygger upp egen kunskap och gör sig oberoende av mediernas "fördummande flöde". Aktivistiska nätverk som Adbusters, Reclaim the streets och liknande leder då marschen mot ljuset. Även en mer blygsam mediekritiker som Stig-Björn Ljunggren tänker sig att journalisterna helt enkelt måste rundas: De kommersiella medierna kommer inte (och bör inte) ändra sig, alltså får alla vi andra ta saken i egna händer och lära oss genomskåda halvsanningarna med hjälp av kritiska studiecirklar.
> Över huvud taget knyter vänstern stora förhoppningar till nya och gamla folkrörelser när det gäller att bygga egna offentliga arenor, via bokförlag, tidskrifter seminarier och - inte minst - Internet. Nätet sprider makten över informationen och mångdubblar möjligheterna till nätverksbyggande och kommunikation. Se bara på antiglobaliseringsrörelsen som tar sig fram nästan helt via egna kanaler.

Beckman menar att felet med sådana modeller är att de tänker bort behovet av gemensamma samtal. Om samhället fylls av mediekritiska informationsindividualister, som bara litar på kunskap producerad inom det egna nätverket, slocknar ljuset i det offentliga rummet.

> Informationsrevolutionen har gjort publiken allt mer inställd på att vara delaktig, aktiv och ta egna initiativ. Internet sätter därmed press på den vanliga journalistiken att öppna sig för läsarna/tittarna/medborgarna, en möjlighet som public journalism-rörelsen i USA har varit snabb att ta vara på. Mycket av de senare årens experimenterande har kretsat kring nya användningar av nätet. Internet ökar därmed möjligheterna att förverkliga en samtalsdemokrati. Men tidningarna, tv och radio har fortfarande det avgörande ansvaret att hålla ihop samtalet. Internet kan stimulera det fria samtalandet, men aldrig skapa något offentligt rum på egen hand.
> Men folkrörelserna då? Tanken är knappast att medierna kan eller ska ersätta andra former för medborgerlig kommunikation, problemlösning och opinionsbildning. Medborgarjournalistiken vill stärka det civila samhället, inte konkurrera ut det. Som Jesper Bengtsson (Mäktiga medier, mager demokrati, Bilda 2001) påpekar behövs både små och stora offentligheter i en demokrati - både arenor för masspublik och intimare diskussionsklubbar. Behovet av en mer aktiv journalistik uppstår därför att övriga kanaler har börjat slamma igen. Men om metoden fungerar och intresset för gemensam problemlösning ökar så gynnar det rimligen existerande, medborgerliga grupper - byalag, lokala proteströrelser och föräldranätverk.

Beckman pekar på att här har en medborgarorienterad journalistik en av sina viktigaste uppgifter - att gjuta kraft i vardagssamtalen, att lyfta fram normala människors trevande försök att ta ställning och få ordning på omvärlden. Och att tvinga den förstelnade partipolitiken att se att det är där, i de medborgerliga processerna, som det politiska beslutsfattandet kan hämta sin legitimitet. Politiken ska inte ersättas. Den ska göras mer upplyst, mer ansvarig, mer förankrad och därmed bättre. Men då måste journalisterna göra sitt jobb annorlunda.

Journalister behöver vrida sina fokus bort från eliternas dagordning och intressera sig mer för vanliga människors syn på samhällsproblemen. En sådan förskjutning skulle kunna göra fler människor delaktiga i demokratin. Fler skulle känna ansvar och tillit. De politiska besluten skulle bli mer genuint förankrade, färre skulle känna sig maktlösa och samhället skulle hålla ihop bättre. Den tilltagande segregationen ställer journalisternas ansvar på sin spets. När växande grupper hamnar helt utanför samhällsdiskussionen kan inte medierna fortsätta som förut. De tongivande massmedierna kan, om de vill, organisera ett gemensamt samtal som sammanför tenstabor med innerstadsfolk och som slår broar över de sociala gapen menar Beckman.

> Detta kräver en journalistik som målmedvetet ägnar sig åt att dra in nya grupper i det offentliga samtalet. Som använder all sin fantasi och yrkesskicklighet till att sänka hindren för deltagande. Medierna är en arena där det avgörs vem som räknas och vem som står utanför. Om fler journalister valde ett medborgarperspektiv skulle stängslen runt torget bli mycket lägre.[1]

Andelen av samhällsfakta och dokumentärer i det svenska tv-utbudet har minskat dramatiskt i jämförelse med 60- och 70-talet. Detta även om man här inte räknar med de svensktalande kanaler som sänds till Sverige från utlandet (TV3, Kanal 5 etc.). I takt med detta har utrymmet för granskande journalistik krympt och dessutom har inget genombrott ännu skett ifråga om anställning av journalister med utländsk bakgrund i de etablerade tv-kanalerna. Någon arena för radiojournalister utanför Sveriges Radio finns således inte.

Det ligger nära till hands att fråga sig varför plattformar för en "public journalism" hittills inte utvecklats inom närradion och i lokala kabel-tv-kanaler. Det torde handla om att dessa plattformar idag inte kan erbjuda varken en yrkesmässig karriär eller tillräckligt med professionella resurser. Ej heller en trovärdig organisation som arbetet kan utgå ifrån. Det är inte vanligt inom denna sektor med en "radiostation" eller en "tv-station" utan utgångspunkten är oftast att radio eller tv-kanalen ifråga enbart är en sändande organisation medan det är medlemsorganisationerna som producerar.

I USA har två kända grävande reportrar, som fått sparken av Fox News, föreslagit att man i public access-televisionen bygger upp ett tv-nätverk för program med undersökande journalistik i klass med *60 Minutes*, men utan storbolagens inflytande (den dolda censuren) i den kommersiella televisionen. Ett sådant nätverk i Sverige skulle bestå av motsvarande icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanaler. Fördelen är att yttrandefriheten är vidare i dessa kanaler än i andra etermediekanaler. En journalist skulle kunna sända helt på sina egna villkor utan att behöva ta hänsyn till ägare och reklamköpare.

I Sverige skulle exempelvis engagerade journalister kunna bilda en egen förening för public journalism i radio och tv för att sända i de icke-kommersiella lokala kanalerna. Det går att genomföra inom det nuvarande regelsystemet för dessa kanaler. Detta kommer dock antagligen inte att kunna ske förrän en konsolidering av icke-kommersiell radio och tv sker och resurserna förbättras överlag.

När ett samhällsstöd i någon form diskuteras för dessa icke-kommersiella etermedier bör det ändå vara på sin plats att överväga om inte samhället på ett övergripande sätt bör ange behovet av något slag av publicistiskt uppdrag. Eventuellt med tonvikt på *medieutbildningen* (se 7.4) och *minoritetsspråken.* Detta skulle i allmänhetens ögon öka legitimiteten för systemet samtidigt som radio- och tv-journalistiken i public service och kommersiella kanaler skulle kunna kompletteras, utmanas och stimuleras.

[1] *Riv stängslen* Petter Beckman, Institutet för Mediestudier i samarbete med Sellin & Partner (2003)

.3 Regionala plattformar

7.3.1 Behovet av regionala plattformar

Som framgått i tidigare avsnitt (4.5 och 5.4) kommer sannolikt utvecklingen av bland annat tekniska skäl gå mot en ökad regionalisering av icke-kommersiella etermedier. Detta kommer att bidra till frigöra de latenta behov och möjligheter, som sedan lång tid tillbaks har funnits för en lokalt och regionalt engagemang i radio och television. Det handlar inte enbart om nuvarande engagemang inom föreningslivet utan ett bredare engagemang inom det civila samhället och hos den offentliga sektorn.

Här nedan ges en översikt över verksamheter som kan tänkas vara aktuella *för en regional radio- och tv-verksamhet vid sidan av public service och kommersiella kanaler.* Man kan naturligtvis förutsätta att olika institutioner samverkar i olika programprojekt. Exempelvis kan ett studieförbund samverka med en högskola i regionen. Det måste också vara möjligt för näringslivet i en region att här samverka med offentliga institutioner och folkrörelser för att skapa dynamiska medieprojekt som engagerar tv-tittare i regionen. Det kan emellertid vara av stor vikt att hålla ge *programverksamheten* en icke-kommersiell karaktär (bl.a. av integritets- och trovärdighetsskäl) och säkerställa att *sändningsorganisationen* drivs i icke-vinstutdelande syfte med demokratisk kontroll.

Tab. 8 Möjliga intressenter och verksamhet i en regional sändningsorganisation

Institutioner	Tänkbar verksamhet/organisation
Folkrörelser och föreningsliv	Intresseorganisationer och nätverk Minoritetsradio/tv Studentradio/tv Religiösa samfund Politiska partier, fackliga organisationer Rådslag, festivaler Musikföreningar, körföreningar Filmföreningar Teaterföreningar *(Direktsänd tv-teater)* Nationellt och internationellt programutbyte
Folkbildning	Studiecirklar, mångfaldsprojekt Folkhögskolor med medieutbildning Distribution av UR-program
Universitet & högskolor	Medieutbildning på alla nivåer Gestaltande utbildning Regionspecifik utbildning Föreläsningsserier, seminarier Universitets-tv
Kommuner	Gymnasieskolor & grundskolor AV-centraler/AV-Media Grupper med särskilda behov Direktsändningar från fullmäktige/nämnder Kommunal information Räddningstjänst Lokala näringslivsprojekt Konferenser och utställningar
Landsting & regionstyrelser	Hälso- och sjukvårdsinformation Länsteater, länsmuseer, länsmusik Resurscentra för film och video Direktsändningar från fullmäktige/nämnder Regionala näringslivsprojekt
Länsstyrelser/statliga myndigheter	Beredskapssatsningar Natur- och miljövårdsprogram Väg- och trafiksäkerhetsinformation Sjöfartssäkerhetsinformation

7.3.2 Regional radio

Med undantag för resonemangen om filmens roll för en regional television finns i stora drag liknande behov och möjligheter för en utveckling av regional icke-kommersiell radio. Detta förutsätter dock att sändningsvillkoren för närradion väsentligt förändras bl.a. avskaffande av kommunbegränsningen och det s.k. riksförbudet. Dessutom behövs effektivare lokala organisationsformer, som möjliggör att fler aktörer än enbart ideella föreningar, som oftast saknar alla resurser utom frivilliga krafter, kan medverka bl.a. offentliga institutioner.

Regionala nätverk ger förutsättningar för att utveckla en publicistisk verksamhet som kan inkludera nyheter och reportage (se 7.2.3). Ett större lyssnarunderlag, exempelvis ett län, och programsamverkan mellan många lokala radiostationer gör detta möjligt. Här kan man naturligtvis göra jämförelser med hur lokaltidningar för att överleva blivit en del i regionala tidningsföretag.

Kartläggningen har visat att en del kommuner särskilt i glesbygdsområden kan eller vill samverka om en gemensam lokal radiostation. Skälen är skiftande men det handlar bl.a. om en geografisk och kulturell gemenskap exempelvis för Kramfors och Örnsköldsvik bl.a. för en turistradio på Höga Kusten eller en för Kramfors och Sollefteå i Ådalen. I Västra Götaland har också samarbetet VGN visat hur närradion på 14 orter samverkar om direktsändningar från regionparlamentet (7.2.2). I avsnitt 7.1.3 beskrivs projektet *Mångfaldens röst* som är ett regionalt radioprojekt.

Ny närradioförening vill sammanföra Härjedalen
Efter att Härjedalens närradio till slut tvingades att lägga ner sin verksamhet tar nu Radio Härjedalen över kampen. Stödet från kommunens sida verkar ha ökat, åtminstone har ansökan om 50.000 kronor till en förstudie beviljats. – Förhoppningen är att radiostationen ska bli en länk som enar landskapet och bli en ny arena för näringsliv och entreprenörer, säger PO Persson, ordförande i den nybildade föreningen. Det finns också planer på ett svensk-norskt utbyte; kontakter har redan tagits med norska Nea radio angående ett samarbete. (Östersunds-Posten)

En helhetslösning för det lokala radiolandskapet
Under kartläggningen har det klart framkommit att det behövs en samlas syn på hela radiolandskapet i Sverige. Krav på detta har också framförts genom tidigare remissyttranden och på andra sätt. Skall man göra en översyn och förändring av hela radiolandskapet borde detta således inkludera samtliga tre radioformer; public service, kommersiell radio och lokal icke-kommersiell radio. Detta skulle i sin tur förmodligen också leda till att en frekvensomläggning för hela FM-bandet i Sverige aktualiseras. Om detta inte bedöms vara möjligt att genomföra skulle man istället kunna överväga en förändring av den del av radiolandskapet som ligger utanför public service. Eftersom PLR och närradio har visat sig knutna till varandra på olika sätt är det svårt att undvika att skissera en helhetslösning.

Denna skulle innebära att man överväger att skapa en verklig kommersiell riksradio, en lokalt förankrad kommersiell lokalradio och en icke-kommersiell lokalradio. Den kommersiella riksradion, som inte längre skall vara tvungen föra falsk flagg och kalla sig ”lokalradio”, får nationell täckning i ett par kanaler. De PLR-frekvenser som blir över i större städer avsätts till nya PLR – en privat riksradio (PRR) och en icke-vinstutdelande *öppen lokalradio* (som i detta avsnitt döpt om närradion till). I Stockholm skulle 8-12 frekvenser kunna fördelas på detta sätt vilket skulle kunna innebära en förnyelse av programutbudet med en del specialkanaler exempelvis en studentradio, en latinsk (spansktalande) kanal, en persisk kanal, en

multikulturell kanal och en klassisk/jazz-kanal. Det kan från början då lämnas öppet om en sådan kanal skall vara kommersiell eller ideell föreningsdriven. Man bör dock lägga stor vikt vid att hålla isär vinstdriven och icke-vinstutdelande verksamhet redan vid utformningen av sändningstillstånd.

I sammanhanget bör också kunna övervägas om nya PLR och den öppna lokalradion får gemensam frekvenstilldelning med likvärdig i praktiken regional räckvidd. Detta ger stor flexibilitet i och med att statsmakten inte från början behöver fastslå antal kanaler som skall tilldelas kommersiell respektive icke-kommersiell lokalradio. Istället avsätts *ett visst antal frekvenser för lokalradio oberoende dess syfte och finansieringsform.* En sådan förändring av radiolandskapet kräver förstås ytterligare utredningar liksom förhandlingar med samtliga berörda parter. En schematisk skiss av denna tänka modell finns i bilaga 8.

7.3.3 Behovet av svenska tv-kanaler

Via dagens analoga marksända nät kan man se tre rikstäckande tv-kanaler. En majoritet av befolkningen nås dock av ett stort utbud tv-kanaler via kabel eller satellit. Normalt handlar det om 20-40 kanaler, men man kan få fram cirka 100 kanaler om man så vill. Dessutom kommer den marksända digitala televisionen nu kunna erbjuda minst 22 kanaler (se 7.3.6).

2003 undersöktes på Granskningsnämndens uppdrag det samlade programutbudet i åtta kanaler.[1] Ungefär 75 procent av SVT:s programutbud och knappt hälften av TV4:s programutbud är producerat i Sverige. Det är ungefär samma andel som föregående år. I SVT utgör det amerikanska programutbudet mindre än tio procent och ungefär en tredjedel i TV4. För TV3 och Kanal 5 är tre fjärdedelar resp. två tredjedelar amerikanska program medan andel svenskproducerat är ungefär 15 procent. Sett över tid har TV4 fjärmat sig något från SVT främst genom att TV4:s utbud blivit mer underhållningsinriktat.[2] Om man gick djupare med denna granskning kommer man att finna att program som är *förankrade i den svenska kulturkretsen* är betydligt mindre än vad ovan redovisade andelen kan visa. Produktioner av hårt styrda importerade programformat blir endast svenska i formell mening (man talar svenska!). I en kvalitativt orienterad granskning bör också övervägas hur stor andel *nyheter* som kan sorteras in i begreppet underhållning hellre än fakta. Nyheter, som saknar granskning och analys, tenderar att bli ”infotainment”.

SVT finns på 28 orter runt om i landet och producerar merparten av s.k. allmän-tv utanför Stockholm. Att finnas i och spegla hela landet är viktigt såväl för programmens mångfald som kvalitet. Det är viktigt utifrån demokrati- och kulturuppdragen och nödvändigt utifrån ambitionen att vara tillgänglig och angelägen för alla. Det är därför naturligt för SVT att sträva mot en fortsatt stark regional förankring skriver SVT till public service-utredningen i maj 2004. SVT har för avsikt att även fortsatt prioritera regional produktion. Den omorganisation och effektivisering av företaget som genomförs med utgångspunkt från investeringar i ny teknik stärker SVT:s förmåga att spegla hela landet. Med hjälp av ny digital teknik har redan omfattande regional verksamhet startats inte minst inom ramen för svt.se och SVT24 påpekar SVT. De pågående investeringarna ger nya möjligheter att öppna regionala fönster i SVT2, vilket ska utnyttjas.[3]

Det finns emellertid en tendens att regionalt förankrad tv-produktion steg för steg minskar bl.a. genom SVT:s rationaliseringar i sina distrikt. Framför allt är en *produktion förankrad i*

[1] SVT1, SVT2, TV4, TV3, Kanal 5, ZTV, TV8 och Viasat Nature.
[2] *Svenskt TV-utbud 2003* - Undersökning av Kent Asp - Granskningsnämnden rapport nr 13
[3] *SVT - Uppdraget i en förändrad medievärld.*
Underlag till Kommittén om Radio och TV i allmänhetens tjänst 2004-05-19

den regionala kulturkretsen mycket sällsynt i svensk television. En distriktsenhet, som producerar program för rikssändningar, har ingen nämnvärd förankring i en regional kulturkrets. Man kan här bortse från de regionala nyhetssändningarna i SVT och TV4 som sker under korta tidsperioder (5-20 minuter) ett par gånger per dygn. Intresset för regional tv-produktion i SVT och TV4 synes hittills ha främst baserats på arbetsmarknadsmässiga eller strategiska perspektiv; *inte* på kulturpolitiska. TV-företagen har inget genuint intresse av lokal verksamhet, men vet att riksdagspolitikerna lockas av löften om lokala och region verksamhet.

I den regionala kulturkretsen ingår hela befolkningen vilket innebär att i vissa områden blir inslaget av medborgare med utländsk bakgrund betydande. Det är därför naturligt att den mångkulturella plattformen också speglas i det regionala etermedieutbudet. Regeringen avser att ytterligare intensifiera ansträngningarna för att hela befolkningen skall ges möjlighet att framföra eller uppleva en mångfald av kulturella uttryck. Regionala konsulenter för mångkultur kommer att etableras i syfte att verka som inspiratörer för utvecklingen i kontakt med beslutsfattare, institutioner och organisationer skriver regeringen till Riksdagen.[1]

Televisionen skulle stå sig slätt utan filmen – i synnerhet spelfilmen. Trots detta finns en konstgjord uppdelning mellan film respektive television som kulturbärare. Det finns i grunden en inställning att producera film är ”finare” - d.v.s. kultur - än produktion av television som sorteras som ”media” – mer industri. Ändå är spelfilmen en av de mest kommersialiserade och industrialiserade konstformerna. Kort- och dokumentärfilm å sin sida står på en osäker kommersiell grund och tenderar att hamna mellan ansvarkretsarna.

Bristen i en sådan gränsdragning mellan film och tv-landet är förstås att filmens viktigaste distributionsväg går via television och video liksom i ökad grad om än inte i så omfattande grad via internet. Utveckling av digitala produktionsmedier för film som exempelvis DV-kameran och datorn understryker det förhållandet och det blir allt svårare att hålla isär begreppen. Nya generationer inom såväl produktionen kommer sannolikt inte ens att överväga de traditionella gränsdragningarna; *en film är en film hur den än visas*. En relativt ny faktor, som får växande betydelse, är också den ökade antalet etniska minoriteter och hur hela samhället får en mer multikulturell prägel.

I Cannes festivalyra gjorde lågbudgetfilmen *Tarnation* stor succé. Debutregissören Jonathan Caouette har i Appleprogrammet *iMovie* satt samman foton och filmer från sin egen barndom med intervjuer gjorda av honom själv. Hans budget: pengar till tio dv-filmer samt ett par änglavingar till en scen. Filmen har Caouette egentligen arbetat med sedan han som liten flyttade hem till sina morföräldrar. (The Guardian)

Svensk dokumentärfilm produceras i första hand av fristående producenter som säljer visningsrätter till SVT och UR samt ibland till kommersiella kanaler i första hand TV4. Det är mycket sällsynt att dokumentärfilm visas i lokala eller regionala icke-kommersiella tv-kanaler vilket i första hand beror på att dessa kanaler vanligtvis inte har medel att ersätta filmarna för visning. Orsaken kan också ett administrativt underskott i den lokala organisationen och avsaknad av insikt ifråga om kanalernas respektive filmarnas möjligheter och behov.

Svensk dokumentärfilm visas till största delen i svenska public service-televisionen även om visningar förekommer i skolor o.d. Idag sker institutionella visningar i vanligtvis via video, men fram till och med 80-talet förekom även visningar på 16 mm film. Numera går det också att få tag på dokumentärfilm via köpvideo (VHS eller DVD), men detta är en liten del av

[1] *Integrationspolitik för 2000-talet.* Regeringens skrivelse 2001/02:129

marknaden. Det svenska inslaget är litet i förhållande till dominansen av utländska dokumentärserier främst naturfilm.

SVT är således viktigt för spridning av svensk dokumentärfilm och har därmed också ett utpräglad ansvar för att bidra till att visa bilden av Sverige. En och samma dokumentärfilm visas oftast vid ett fåtal tillfällen (originalsändning plus repris) i nationell television. En sådan visning följs dock sällan upp i övrig programverksamhet exempelvis med anslutande debatt eller analys.

SVT har idag ingen konkurrens ifråga om kvalitetsprogram på områdena svensk drama och kultur liksom ifråga om dokumentär och fakta på svensk botten. Trots detta har en negativ tidsglidning skett ifråga om kvalitet. Detta kan delvis bero på avsaknaden av kreativ konkurrens. Inom kommersiell television finns inga möjligheter att nå lönsamhet på dessa områden. Det är emellertid inte längre en självklarhet att det är *enbart* SVT som kan erbjuda de vidgade arenor som behövs för nyskapande television i Sverige. På den regionala nivån kan alternativt utrymme skapas för experiment och oprövade idéer, som sedan kan även public service till nytta.

Kombinationen av de nya digitala produktionsmedlen och den nya sändningstekniken (se 5.4) gör det möjligt att bygga upp tv-stationer över hela landet. Detta skulle kunna med en lokal och regional förankring erbjuda ett värdefullt utbud som väl kompletterar public service-utbudet.

I SVT:s arkiv finns stora tillgångar av program, som har producerats med hjälp svenska folkets tv-avgifter. Det har framförts idéer om att tillgängliggöra detta för användning i även andra kanaler. Här skulle exempelvis ett nyttjande av icke-kommersiella kanaler utanför public service kunna prövas förutsatt att upphovsrättsliga lösningar kan komma till stånd. Det har tidigare också diskuterats att man i dessa kanaler skulle kunna sända UR-program, som sedan länge distribueras på videokassetter via AV-centralerna.

Tankar att tillgängliggöra programmaterial vars produktion redan har finansierats av tv-tittarna genom tv-avgifterna finns utomlands. BBC har aviserat att man hösten 2004 tänker öppna sitt programarkiv för brittiska Internetanvändare. Man har beslutat att tillåta nedladdning, distribution och modifiering av digitala klipp av BBC:s tv-program genom ett initiativ som kallas *Creative Archive*. Användarna tillåts inte att sälja materialet vidare, men de får ökad tillgänglighet till ett material som de redan betalat för genom tv-avgifterna. En s.k. *Creative Commons licence* tillåter en innehållsägare att bestämma om någon får kopiera och skapa egna verk eller använda för kommersiellt bruk. Detta är försök att skapa en mellannivå som gör att innehållsägare behöver välja enbart mellan att släppa någonting helt och hållet för allmänt bruk eller att upphovsrättsligt till fullo kontrollera det. BBC:s initiativ sägs vara en viktig händelse för att få folk att förstå den digitala kreativitetens potential och inse hur detta kan främja konstnärer och konstnärlig kreativitet.[1]

7.3.4 Regionala programresurser

Det finns stora, men i allmänhet mindre kända programresurser i Sverige ifråga om film och video framför allt av dokumentär art. Efter teknisk och/eller redaktionell bearbetning kan sådant användas i lokala och regional tv-produktioner och även sändas regionalt. Här förutsätts naturligtvis respektive upphovsrättsinnehavares tillstånd och gärna aktiva

[1] ZDNet UK 2004-05-27

medverkan. Nedan beskrivs några möjliga programresurser inom den civila och offentliga sfären.

Regionala resurscentra för film och video

Sedan 1997 har Svenska Filminstitutet disponerat ett anslag för att stödja och utveckla regional filmverksamhet. Sedan år 2000 är det regionala filmstödet en del av filmavtalet. De regionala resurscentra har utvecklats snabbt sedan 1992 och man har på kort tid byggt upp en verksamhet i hela landet. Tio år senare fanns det 20 regionala centra, verksamma i samtliga län, som omsätter tillsammans knappt 150 miljoner kronor. Resurscentra med största omsättning är *Film i Väst och Filmpool Nord.* De statliga bidragen är 18,7 miljoner kronor (2002), men regionala och kommunala huvudmän har satsat betydande summor. Till detta har även kommit stöd från EU:s strukturfonder skriver Kim Forss i en utvärderingsrapport till Filminstitutet 2003. Flera av de regionala aktörerna har också lyckats utnyttja två av EU:s strukturfonder den regionala respektive sociala fonden, för att bygga upp sin verksamhet. EU tillför stödet sammanlagt 94 miljoner kronor under tre år, vilket ger cirka 30 miljoner kronor per år. Det är värt att notera att den regionala motprestationen som regel är mer än dubbelt så stor som det statliga stödet. Det har utan tvekan varit ett syfte att uppmuntra och stimulera till satsningar från andra huvudmän, och på det sättet har det regionala stödet lyckats bra.

Utvecklingen har byggt på lokala initiativ. Det har varit eldsjälar som drivit filmfrågorna och som lyckats få till stånd en finansiering. Det statliga stödet har varit till hjälp för detta. Men utan drivkraften från enstaka personer vid de regionala resurscentrumen hade det inte blivit någon verksamhet. Den något vildvuxna utvecklingen har gagnats av att målen för verksamheten varit öppna. Den öppenheten har möjliggjort lokala lösningar och samverkan med huvudmän som har delvis andra mål. Man har också anpassat styrformer, organisatoriska lösningar och sätt att förankra verksamheten efter tillfälligheterna i varje situation. Det gör att det idag ser olika ut vid varje resurscentrum.

Verksamheten vid regionala resurscentrum kan beskrivas i tre dimensioner*; (1) produktion, (2) mediepedagogik och film i skolan,* samt *(3) visning och biografutveckling.* Det finns betydande överlappningar mellan områdena, och många gånger arbetar man med projekt som filmfestivaler och liknande, där både produktion, pedagogik och visning blandas. Det är en tillgång att det finns många olika sätt att skapa projekt som skär över flera verksamhetsområden.

Det viktigaste i sammanhanget är att allt detta är ny verksamhet som byggts upp. För tio år sedan fanns det inte några utvecklingsmöjligheter för de filmare som ville arbeta med kort- och dokumentärfilm utanför storstadsområdena, skriver man i rapporten. Den svenska filmindustrin utvecklas snabbt, sysselsättning och nyföretagande inom branschen ökar på många platser i landet. Det sker också en kvalitativ utveckling av filmen, där mångfalden av berättelser och konstnärligt skapande är hög. Utbudet av film i alla former ökar, och publikens intresse följer med.

Även om man inte kan uppmäta något direkt samband, finns det en rad argument som talar för att just den regionala satsningen är en starkt bidragande faktor till den här utvecklingen. Utan den regionala dimensionen hade inte filmen tillförts så mycket finansiella resurser som den faktiskt fått. Den hade heller inte fångat upp de miljöer, historier och uttryck som den gör vid inspelningar runt om i landet. Det i sin tur bidrar till att publiken tycker filmen har något att säga som man känner igen och kan relatera till.

Utan den regionala dimensionen hade den svenska filmen varit fattigare både resursmässigt och till innehållet. Dessutom hade effekten av andra filmkulturella satsningar blivit lägre, eftersom man inte på samma sätt kunnat nå ut i landet med t.ex. mediepedagogik, skolbio,

biografstöd, m.m. Sysselsättningseffekten är också hög. Men det är viktigt att även se potentiellt negativa och oönskade effekter. Sådana finns, och skall vägas mot de positiva effekterna, och kan i vissa fall leda till att man diskuterar expansionstakten t.ex. vad gäller yrkesutbildning på mediaområdet.[1]

AV-centralerna

Det finns idag 53 AV- eller läromedelscentraler i landet. De finns nu även under olika andra namn som *AV-Media, Mediacentral, Kommunal mediacentral, Mediecenter, Pedagogisk Mediacentral, IT-pedagogiskt centrum, MediaEnheten* och *Mediapoolen.* Centralerna har en bemanning som varierar mellan en och 20 personer och sysslar med olika saker. Det finns både kommunala centraler som betjänar en eller några kommuner och länscentraler som ger service till hela län. Några som drivs i bolagsform som AV Media i Östersund, som ägs av Kommunförbundet Jämtlands län, med tio anställda och omsätter ca 17 Mkr om året.

De mindre AC-centralerna bandar och lånar ut bara UR-program. Andra sysslar med allt från bandning, inköp av AV-apparatur, reparationer och installationer av AV-materiel, utlåning av AV-apparatur, inköp av läroböcker och förbrukningsmateriel, undervisningsfilm och spelfilm från fria producenter, videoproduktion, kursverksamhet, IT-pedagoger, pedagogisk samlingsplats, rådgivare i pedagogiska och utrustningsfrågor m.m. Centralerna har skapats för att kommunerna skall kunna få en rationell och ekonomisk hantering av läromedlen. Skolorna får lika tillgång till olika läromedel. TV och video spelar således en viktig roll i sammanhanget. Enbart i Helsingborgs kommun betalar man 192.000 kr per år (2002) i tv-avgifter för stadens skolor för tv-apparatinnehav.

Det är dock inte så vanligt att en AV-central har någon närmare koppling till en lokal radio- eller tv-verksamhet. Ett undantag kan vara Västerås där den Öppna Kanalen finns i AV Medias lokaler. I det regionala projektet *By-TV* i marksänd digital-tv i Jämtland (se 5.5.3) ingår som en intressent AV Media i Östersund. Här har man med användare i hela länet mångåriga erfarenheter av bl.a. teknikutveckling, medietekniska uppdrag, videoproduktion, kurser och utbildningar.

Filmarkiv

Svenska Filminstitutet bygger upp ett filmarkiv för att rädda den icke-fiktiva filmen. Dalarna, Norrbotten, Skåne och Värmland har utsetts till pilotlän. Länsmuseerna i dessa län har fått i uppdrag att inventera film i respektive län. Det visar sig att det finns mycket film ute i länen. Omkring hälften består av film på 16 mm. Resten är film på 8 mm. Även en del film på 9,5 mm har påträffats. Den bästa överblicken har man av de 16 mm filmer som finns hos museer, AV-centraler, vissa företag och föreningar. I slutet av 2003 hade mer än *19.000 filmer* har registrerats från dessa fyra län och mer finns. Förutom i pilotlänen pågår inventeringsarbete i Västmanlands, Jönköpings och Hallands län. Under 2003 inkom ca 3.000 filmer till arkivet varav merparten bestod av filmer från privatpersoner. Övriga filmsamlingar har inlämnats av hembygdsföreningar, länsmuseer, företag och kommuner.

Många filmer skildrar resor gjorda i Sverige och utomlands. Några filmare har haft kameran med sig i arbetet. En ”kommunfilmare” har under flera decennier dokumenterat bygden i Bergs kommun (Svenstavik) och tusentals timmar tv-program ligger klara för att sändas hos det lokala kabelsändarföretaget *TV Berg* när detta blir aktivt i marksänd digital-tv (se ovan).

Filmer och tv-program (liksom radioprogram och fonogram) arkiveras även hos *Statens ljud- och bildarkiv,* men detta material är endast tillgängligt för forskare.

[1] *Utvärdering av stöd till regionala resurscentrum för film och video.* Kim Forss. Rapport till Svenska Filminstitutet (2003)

Regionala nätverk
Dala Kanal organiserades i Falun av AV-media under 10 veckor i slutet av år 2002. Detta skedde med högst ordnade former. Seriösa filmare och länets lokala kabelstationer - *Avesta, Hedemora, Borlänge och Falun* - sände in kortfilmer eller reportage som utgjorde ett 60 minuters program liknande SVT:s *Landet runt.* Som mest kunde det bli tio tittarvänliga inslag som fick plats. Med inlagd ortsgrafik kopierades det hela över till DV- eller SVHS-band allt enligt sändande stations önskan. Kostnaden per veckoprogram blev försumbar om insänt DV band återanvändes vid kopieringen. Varje förordnad förening eller medieföretag stod som ansvarig utgivare och för eventuella Stim avgifter. En efterföljare är nu ett i år påbörjat projekt som involverar en del av dessa kanaler samt kanaler i Västmanlands och Örebro län.

Det finns redan idag ännu outnyttjade resurser ifråga om programutbyte mellan tv-kanaler i en region (och förstås även nationellt). För att ett sådant skall kunna utvecklas behövs emellertid administrativa resurser, som kan knyta samman tv-kanalerna i regional nätverk och även kunna inventera behoven och tillgångarna samt upprätta en informationsbank. Sedan våren 2004 sänder nu *Öppna Kanalerna i Västerås* och *Eskilstuna* i samma kabelnät och därmed ses programmen från dessa två lokala kabelsändarföretag alltid i bägge städerna. Ett nära produktions- och distributionssamarbete finns mellan kanalerna i *Lysekil, Trollhättan* och *Uddevalla.* Universitets-tv sänder sina program i Öppna Kanalen i såväl *Göteborg* som *Skövde.*

7.3.5 En samlad syn på regional television

Lokala medier definieras enligt sociolog Knut Lundby vid Oslo Universitet som medier som ges ut i och hämtar sitt innehåll från kulturellt och socialt avgränsade områden och därigenom ingår som en del i kommunikationen inom dessa områden. Ett genuint lokalt medium hämtar sin näring ur sitt områdes traditioner och är kopplat till områdets sociala nätverk. Den s.k. användningsmodellen har som utgångspunkt att mediernas publik är aktiv och medieanvändningen karakteriseras som målmedveten. *Det är alltså användarna och inte medierna som bestämmer mediernas funktioner.*[1]

En viktig roll för en samhällsförankrad television måste vara att synliggöra samtiden och framtiden för befolkningen samt främja intresset för kultur med växande kvalitetskrav. Möjligheterna att knyta an och använda enbart public service-företagen till att främja de kulturpolitiska målen är dock små. Dessa företag är präglade av det publicistiska uppdraget som innebär en tonvikt på journalistiskt integritet och en självständighet gentemot uppdragsgivarna (staten). Detta kan utgöra ett hinder för samverkan med andra aktörer inom kultur- och medieområdet. En regionalt förankrad icke-kommersiell television bör mer direkt knyta an till det civila och offentliga samhället och inte leva sitt eget liv som organisation. Därmed kan ett mer dynamisk programutbud möjliggöras. När man för en diskussion om kvalitet i dessa kanaler kan det vara aktuellt att lyfta fram de kvalitetskriterier för tv-program som 1997 formulerades av utredaren Leif Furhammar:

- För att motverka likriktning bör ett TV-program äga ett rimligt mått av formell och/eller innehållslig *originalitet.*
- För att motverka en ökad kommersialisering bör det ha *integritet*, d.v.s. äga ett rimligt mått av moralisk självständighet.

[1] *Lokal mediestruktur och lokal medieutveckling* Karl-Erik Gustafsson (1990)

- För att motverka förytligande bör det ha ett beräknat överlevnadsvärde utöver dagsaktualitetens.
- För att ha ett bruksvärde skall det ha något att berätta eller förmedla som är av upplevelseintresse för en i sammanhanget rimligt stor publik.
- Det skall ha en fungerande form.
- Det skall inte bidra till att fördomar sprids.
- Det skall inte motverka demokratins grundvärden.[1]

Det är också möjligt att diskutera den hur en lokal och regional television kan vara en produktiv del av den regional utvecklingen. I sin rapport *Kulturen som lokaliseringsfaktor* skriver Lisbeth Lindeborg att meningen är att kulturen inte bara skall tillgodose immateriella anspråk och ett fritidsbehov utan även främja människor kreativitet och deras förmåga att lära. En stad/region med ett rikhaltigt och varierat kulturliv är en förutsättning för den "intelligenta stad" med det slags mångfacetterade innovativa "kapital" som behövs för våra alltmer komplexa samhällen. För ett samhälle med bibehållen *aktiv* demokrati krävs av människorna att de vet mer.

Televisionen kan inte ensidigt nyttjas i informativt eller journalistiskt syfte. Det kulturella skapandet är en förutsättning för en levande tv-produktion. I anslutning till frågan om kreativitet har Wolfgang Benkert, tysk professor i ekonomi, gjort en intressant reflexion. Han menar "att konst/kultur i regel löser människor från deras ekonomiska tänkande. De börjar fundera och handla *icke-ekonomisk*t. Den mekanismen utgör en förutsättning för den kreativitet som samhälle och näringsliv idag behöver; det icke-primära ekonomiska tänkandet och agerandet, sammanfattar Benkert, utgör grundvalen för ett fruktbart samarbete mellan kultur och ekonomi".[2]

Det är inte svårt att inse att i framtiden kommer den hittillsvarande uppdelningen mellan film- och tv-området kännas främmande för såväl de som producerar som de som konsumerar. I en dynamisk kulturpolitisk regional utveckling kommer sannolikt också filmen och televisionen som produktions- respektive distributionsmedel att ingå. *Här kan också behövas en holistiskt syn på hur film och tv kan utgöra en samlad resurs för övrigt kulturliv som teater, musiken och konsten inom en region.*

Dessa aspekter borde kunna uppmärksammas i det samarbete som Filminstitutet bedriver med Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet kring frågor om kulturens roll för regional utveckling och tillväxt. Det finns knappast anledning till att avskärma sig från det medium som tar så pass stort utrymme av medborgarens vardag i anspråk. Här finns möjligheter till produktiva synergier.

En slutsats kan vara att Filminstitutet i framtiden får anledning att närmare överväga sitt förhållande till tv-mediet och då i synnerhet i regionala sammanhang. I sammanhanget är också utvecklingen av e-bio d.v.s. elektroniska biografer värd att uppmärksammas. En annan slutsats kan vara att det i framtiden inte är självklart att det enbart är *ett* mycket stort public service-bolag som sänder tv ”i allmänhetens tjänst”. Film *och* tv i allmänhetens tjänst kan exempelvis istället komma att nå publiken genom en bred och varierande uppsättning medieföretag med public service-liknande uppdrag både på regional och på nationell nivå. Här kan de senaste tio årens utveckling av regionala resurscentra för film och video liksom en del Öppna Kanaler vara början på samlade regionala medieinsatser ”i allmänhetens tjänst”.

[1] Utredningen för stöd till TV-produktion (SOU 1997:172)
[2] Kulturen som lokaliseringsfaktor. Lisbeth Lindeborg (Ds 1991:22)

En betydande del av produktionen av icke-fiktiva tv-program och filmer är idag offentligt finansierad. Detta gäller även projekt som kan vara privat initierade och distribueras i kommersiella kanaler. Man bör således kunna ställa krav på att sådana produktioner inte endast visas vid några enstaka tillfällen i en public service-kanal eller någon vecka på en biograf. Program, som kan ha en god kvalitet, en tidlös karaktär och bedöms hålla för upprepade visningar under långa perioder, kan visas i lokala och regionala kanaler. Sådana distributionskrav bör kunna vara en förutsättning för att erhålla ett offentligt stöd för en produktion. (Ett resonemang kring finansiering av ett regional stöd förs i avsnitt 6.11.4).

Med dagens förutsättningar finns dock ännu inga distributionskanaler inom en region som säkerställer att man kan når så gott som samtliga invånare (eller skattebetalare) med en helt eller delvis offentligt finansierad regional film och tv-produktion. Distribution via biograf, videogram eller kabel-tv är långt ifrån tillfredställande härvidlag. Regionala sändningar i etern via digital-tv (marksänd tv) kommer sannolikt att väsentligt förbättra möjligheterna.

7.3.6 Den ökande ensidigheten

År 2008 skall enligt nu gällande planering det nuvarande analoga marknätet för tv vara ersatt av det digitala nätet (DTT). Med utgångspunkt i *nuvarande fördelning* av sändningstillstånd är det tankeväckande att övergången från tre analoga kanaler till 22 digitala i marknätet innebär att det paradoxala förhållandet inträffar *att samtidigt som programutbudets mångfald ökar så ökar ensidigheten.* Andelen program förankrade i den svenska kulturkretsen och program utanför den angloamerikanska kultur- och språkkretsen *minskar dramatiskt.* Mångfalden blir betydligt sämre än exempelvis det digitala kanalutbudet i det största kabelbolaget (com hem) eller i satellitbolagens utbud. Det marksända nätet kan exempelvis inte, som UPC, det största kabelbolaget i Stockholm, inte erbjuda kanaler på arabiska, danska, finska, franska, italienska, norska, ryska, serbiska, spanska, turkiska och tyska. Vid sidan av SVT och TV4 erbjuder Boxer *enbart angloamerikanska kanaler.*[1]

Kanaler i respektive frekvenskanal/ MUX 2004-09-01
(**Fet** stil = Ingen abonnemangskostnad, övriga månadsavgift i olika programpaket)

MUX 1	*MUX 2*	*MUX 3*	*MUX 4*	*MUX 5*
SVT 1	**TV4**	Kanal 5	Eurosport	BBC World
SVT 2	TV4 Plus	TV3	Discovery channel	Discovery Travel & Adventure
SVT24	TV4 Film	Canal+	ZTV VH1 / Nickelodeon	TV8
SVT Extra/ Barnkanalen/ Kunskaps-kanalen	Mediteve CNN	Canal + Film 1 Canal + Film 2	Animal Planet MTV Nordic	TCM
	Regionalt: NollEttan (Östergötland, Skåne)	Disney channel	Star	

I sammanhanget måste man också begrunda det faktum att även en betydande andel av den svenskbaserade kanalen TV4 är beroende av den angloamerikanska produktionen och att även SVT har en inte alldeles obetydlig andel sådan produktion. Vad man än kan tycka om amerikansk tv-produktion hotar en *ensidighet* i det digitala marknätet att kunna bli en

[1] undantaget är ett begränsat utbud av regionala program i Östergötland.

belastning. Även om Teracom/Boxer[1] är vinstdrivande företag kan man ta i beaktande att staten som ägare torde ha ett kulturpolitiskt ansvar.

En sådan konkurrens med eventuellt fler operatörer på detta område riskerar också leda till att minskat utrymme för ”smala” kanaler som verkar med en kvalitetsmålsättning och eventuellt med något slags samhällsuppdrag. Det kan vara nischkanaler, som bedöms som kommersiellt olönsamma exempelvis kanaler som involverar invandrargrupper, ungdomar, pensionärer, funktionshindrade, folkrörelser och folkbildning samt parlamentariska sändningar. Om man inte vill begränsa det stora antalet angloamerikanska kanaler i det marksända digitala nätet kan man istället satsa att tillföra helt nya alternativ. Fler public service-kanaler kan vara en lösning, men det är tveksamt om det går att få ett politiskt stöd för ett SVT med exempelvis tio kanaler.

7.3.7 Plattform för tv-distribution

Ett tydligt formulerat samhällelig uppdrag för *en regionalt förankrad radio och television*, som vid sidan av public service drivs i icke-vinstutdelande syften, kunde vara en möjlighet. En sådan verksamhet skulle kunna drivas med tydliga kulturpolitiska och även integrationspolitiska syften, men utan ett *uttalat* publicistiskt uppdrag. Det skulle vara en typ av öppen kanal för organisationslivet, högskolor, kommuner (skol- och kultursektorn) och regional kort- och dokumentärfilmsproduktion. Utgångspunkten är att en modell *baserad på kommersiell finansiering* lokalt eller regionalt kan bedömas som omöjlig p.g.a. den begränsade räckvidden (= för få hushåll). Kommersiella aktörer kan medverka i verksamheten exempelvis genom produktionsuppdrag utan att samtidigt få inflytande och kontroll. Det finns mediaföretag som drivs av invandrare och som kan engageras. Ett exempel på ett sådant är produktionsbolaget *Miniatyr-TV* i Täby. som var involverad i den minoritetsspråksorienterade kanalen *DTU7* som tidigare fanns i det marksända digitalnätet.

Ett avtal skulle kunna upprättas mellan staten och för ändamålet särskilt upprättade regionala organisationer alternativt redan befintliga institutioner. Dessa bör ha en stark demokratisk förankring i sina respektive sändningsområden. En modell skulle kunna vara att vidareutveckla modellen med *Öppna Kanaler*. Inledningsvis skulle detta kunna ske som försöksverksamhet i några regioner t.ex. Västra Götaland, Västerås-Eskilstuna och Skåne i nära samverkan med Boxer och Teracom.

Man bör dock sträva efter att finna en modell som har en nationell utformning, men som kan appliceras lokalt och regionalt. Detta underlättar ett engagemang från offentliga sektorn liksom att det blir enklare att bygga upp ett inter-regionalt samarbete och nätverk. Ett sådant kan omfatta exempelvis programutbyte, konferenser, utbildning och information/marknadsföring.

Avsikten skulle således kunna vara att för varje region etablera en icke-vinstutdelande sändarorganisation för regional och lokal produktion på svenska och andra språk som talas inom berört område. Den lokala-regionala räckvidden för *en* sändare kan exemplifieras med Hörbysändaren för Skåne respektive Sollefteå-sändaren för Ådalen/Höga kusten (Bilaga 9).

En modell av en tänkt sändningsorganisation (se nedan) skall ha utrymme och inflytande av lokala och regionala intressenter. Visserligen kan modellen syfta på att vara ”i allmänhetens tjänst”, men också av och med allmänheten. Det måste således framhållas att modellen inte är tänkt som en regional *public service*-organisation. I arbetet med en ny modell kan man sätta

[1] Teracom ägs till 100 % av staten. Boxer ägs av Teracom (70 %) och av Skandia (30 %).

en sådan i relation till de regionala avsnitten i det nya filmavtalet mellan filmbranschen och staten som skall gälla fr.o.m. 2006.

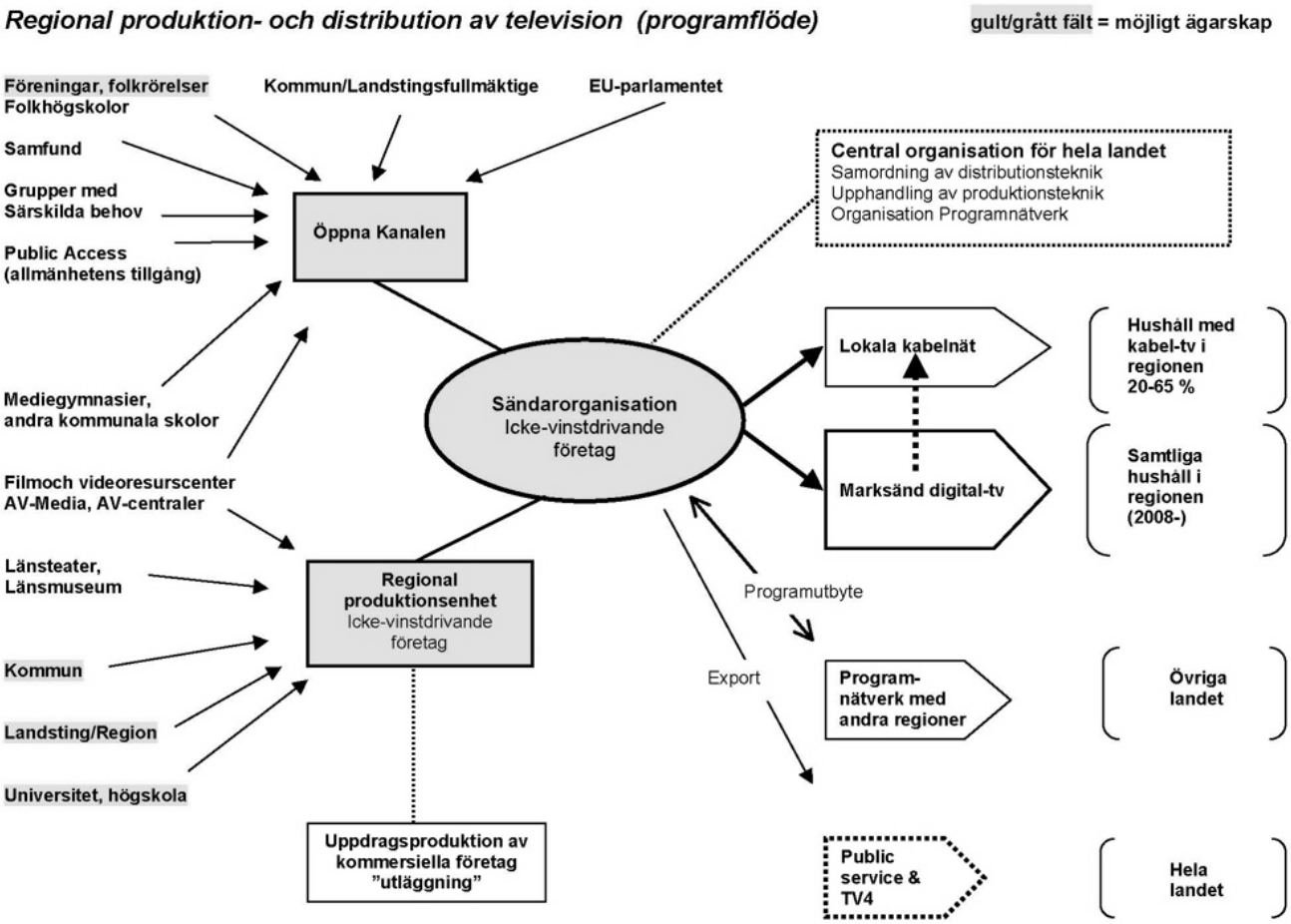

Modellen bygger också på de erfarenheter som visar att flertalet sändningsområden i Sverige är för begränsade befolkningsmässigt för att en kommersiellt finansierad medieverksamhet någonsin kan blir lönsam. Modellen är dock öppen för att även kommersiella produktionsbolag skall kunna medverka i produktionsprocessen. Detta kan också bidra till positiva arbetsmarknadseffekter inom respektive region. Man bör dock i anslutning till en diskussion om lokala och regionala mediesatsningar försöka undvika fällan att från början sträva efter publikmaximering. Detta kan medföra att en satsning snabbt åstadkommer ett utbud som liknar andra tv-kanaler, som kan tas emot inom det berörda sändningsområdet. Målsättningen bör istället vara att bygga upp alternativ och tillgänglighet för alla – som såväl producenter som publik.

7.4 Utbildningssfären

7.4.1 Medieutbildningen

Under jordbrukssamhället var det präster som hade maktens uppdrag att förmedla utbildning och information. Under industrisamhället togs rollen över av lärarna och i det informationssamhälle vi nu lever i är det journalisten som har rollen som kommunikationsombud.

Gymnasieelever vittnar idag om att de har lärt sig mer om världen genom televisionen – i bästa fall kanske Discovery Channel – än i skolan. Medieanvändningen tar en betydande del av vårt vakna liv efter skola eller arbete. 5 timmar och 51 minuter är den tid var och en av oss använder varje dag för att titta på TV, lyssna på radio, läsa en bok eller en dagstidning och/eller surfa på Internet.[1] Denna medievärld möter ungdomar i allmänhet utan deltagande av vuxna annat än som aktörer i rutan.

I och med genom brottet för videotekniken under senare delen av 70-talet uppmärksammades de nya möjligheterna som erbjöds ifråga om bl.a. vidgad yttrandefrihet, medvetandegörande och medieutbildning. Videogramutredningen 1981 lyfte fram behovet av bl.a. inrättande av *medieverkstäder*. Dessa skulle kunna tillhandahålla såväl pedagogiska som tekniska resurser för produktion och distribution av video. I anslutning till detta föreslogs utbildningsinsatser i studieförbundens och om möjligt någon näraliggande folkhögskolas regi.[2]

Utbildningssamhället har numera mött medieutvecklingen genom andra satsningar för att förbereda elever genom ett ge kunskaper och färdigheter om medievärlden. Den under senare år kraftigt vidgade medieutbildningen i gymnasieskolan och i högskolan har i många delar ersatt de former man försökte skapa under 1980-talet bl.a. nämnda medieverkstäder. Behovet av att tillhandahålla produktionsteknik finns fortfarande, men har minskat betydligt i och med datoriseringen och den nya digitala tekniken som bl.a. gjort avancerade videokameror och redigeringsprogram kostnadsmässigt tillgängligt för alla. *Däremot har behovet av mediepedagogik och liknande ökat.*

> Ytterst sett är det dock medborgarna själva som måste bära ansvaret för att pröva rimlighet, relevans, sanningshalt m.m. i mediernas rapportering från politiken. Våra studier visar att medborgarna utför den granskningen. De har förnuft och kompetens att genomskåda medialiseringens avigsidor. Men vi vill understryka hur viktig medborgarnas skolning i kritiskt tänkande är. Universitet och högskolor fristående från medieföretagen har också en uppgift inte bara som utbildare och kunskapsproducenter på medieområdet utan också som kritiska granskare av den roll och de villkor som gäller för medierna i samhället.
>
> Skolan har här en viktig uppgift. Den bör fostra till ett kritiskt förhållningssätt till mediernas utbud i den breda medborgarfostran som ingår i skolans uppdrag. Den bör förmedla baskunskaper som ger förutsättningar för enskilda att värdera informationssamhällets väldiga utbud och att sätta in enskilda händelser i ett sammanhang och den bör fostra till kritiskt tänkande. Med den brusande flod av information som medierna öppnat slussarna för har det blivit än viktigare att också familj och civilsamhälle bidrar till att skapa ett livslångt bildningsintresse.[3]

Det finns en bred utbildning inom gymnasieskolan och högskolan liksom vid en del folkhögskolor som ger grundläggande kunskaper inom medieområdet (medieproduktion, journalistik och kommunikation). Utbildningen inom gymnasieskolans *medieprogram* skall ge eleverna grundläggande yrkes-utbildning inom medieområdet, innefattande information och reklam samt tryckmedier, d.v.s. en förberedelse för yrkesverksamhet med inriktning mot områden där man arbetar med text, bild och ljud. Genom specialisering skall eleverna få den kompetens som motsvarar de grundläggande yrkeskraven eller en förberedande yrkesutbildning inom något av dessa områden.

[1] Nordicoms Mediebarometer 2002
[2] *Video* – Videogramutredningens slutbetänkande SOU 1981:55
[3] *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet.* Demokratiutredningens slutbetänkande SOU 2000:1

Det fanns vårterminen 2004 medieutbildning i form av medieprogrammet vid 86 gymnasier runt om i landet. Vårterminen 2003 lämnade 3.607 elever medieprogrammet sista termin med betyg. Sammanlagt cirka 10.000 elever uppskattas f.n. finnas på medieprogrammet.

Höstterminen 2003 fanns registrerat 10.319 personer vid ämnesområdena Journalistik/Medie- och kommunikation på 29 universitet och högskolor. Det finns inom dessa områden numera en klar övervikt av kvinnliga studeranden. Detta gäller dock ej ämnesområdet Medieteknik med totalt 1.395 registrerade. Vårterminen 2004 fanns radiokurser på åtta, film/tv/video på 19 och journalistik på 13 folkhögskolor.

Med tanke på den relativt begränsade svenska arbetsmarknaden för dessa yrkesinriktningar i synnerhet ifråga om journalistik och medieproduktion finns det anledning att fundera över var alla dessa utbildningar skall leda. Om antalet radio- och tv-kanaler inom public service och inom den kommersiella sektorn ökar ger detta i bästa fall fler jobb till administratörer och marknadsförare, men ett mycket litet tillskott i övrigt av arbetsplatser i Sverige. Det gäller exempelvis den privata lokalradion som drivs centralt inom några rikstäckande koncerner som SBS Radio och MTG. Antalet anställda inom såväl public service-företagen som de kommersiella företagen bl.a. TV4 kommer med stor sannolikhet att fortsätta minska bl.a. genom datorisering och effektivare digital teknik. Dessutom kommer sannolikt lönsamheten för reklamfinansierade radio- och tv-kanaler att fortsätta minska.

Det är omvittnat mycket svårt för medieutbildare på alla stadier att hitta det som ingår som en naturlig del i varje program nämligen *praktikplatser*. Medieföretagen, som sålunda lever under hård ekonomisk press för att rationalisera eller leverera vinst, har helt enkelt inte resurser att ta emot praktikanter. Utbildarna får lägga ner ett hårt arbete på att finna platser för sina elever. Det är särskilt svårt utanför de större städerna, men det kan vara svårt även i Stockholm där medieorganisationerna är många men konkurrensen är hårdare. Cirka 15 procent av mediegymnasierna finns i Stockholms län. Mediegymnasiet i Sollentuna har bl.a. hittat praktikplatser utomlands. Under sex veckor per läsår finns sex av eleverna på de Öppna Kanalerna i den tyska delstaten Hessen liksom tidigare även i Schleswig-Holstein.

En erfaren medieutbildare berättar att medieorganisationerna tenderar att hellre ta emot äldre studenter från högskolan och folkhögskolan än gymnasieelever som praktikanter. Då kan man få in personer som kan bidra genom tidigare förvärvade egna kunskaper och erfarenheter. För de som idag arbetar aktivt med närradio och lokal kabel-tv erbjuds idag inga särskilda utbildningsresurser. Det finns behov av inte enbart kunskaper i mediepedagogik och medieteknik utan även sådant som marknadsföring och juridik (programrättsliga resp. upphovsrättsliga frågor). De tre intresseorganisationerna (se 6.10) saknar resurser för att organisera någon utbildning med undantag för enstaka seminarier.

På en amerikansk public access är det vanligt att de som frivilligt engagerar sig erbjuds utbildning av olika slag. I Tyskland finns det åtskilliga satsningar på medieutbildning som anknyter till de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna. Ett exempel är en bred centralt organiserad radio- och tv-utbildning på hög nivå, *Bildungszentrum BürgerMedien,* i Ludwigshafen som är ett samarbete mellan fem tyska delstater[1]. Ett 60-tal kurser för radio och television bedrivs för närvarande och riktar sig till aktiva i de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna (se 8.3.5). Finansieringen sker via en andel av den tv-avgift som i övrigt går till public service-kanalerna.

Visioner har länge funnit om kopplingar mellan en aktiv medieutbildning och en lokal

[1] Baden-Württemberg, Hessen, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz och Saarland samt tysktalande delen av Belgien.

produktions- och sändningsverksamhet för radio och tv. Fältet har dock varit splittrat och intressenterna många och skiftande. Några övergripande utredningar om de möjligheter de lokala kanalerna kan erbjuda har aldrig gjorts. Det kan finnas anledning att pröva en helhetssyn i frågan som kan innebära att man på ett bättre sätt för in skolan, folkbildningen och högskolan. För högskolans del bör särskilt lärarutbildningen uppmärksammas i sammanhanget. Detta behöver inte innebära att det ideella föreningslivets behov av mediakanaler åsidosätts. En samverkan med institutionella användare kan stärka basen för de icke-kommersiella etermedierna.

Medieprogrammet i Torsby
har i över 10 år sänt lokal-tv via bostadsbolaget Torsby Bostäders kabel. Vi har haft möjlighet att koppla upp oss direkt via egen modulator till TB:s info-slinga som går hela tiden. Vi har haft en hel del kul inslag att visa, ofta i magasinsform, men även rena nyhetssändningar. Nu är denna modulator flyttad till TB;s egna lokaler och vi får köra dit med en DV bandare och koppla upp oss till kabeln. Onödigt krångligt och svårorganiserat.
Jag upplever att det finns ett behov av lokal-TV och i denna digitala tidsålder borde tekniken att sända lokal-TV inte vara så svår att uppnå. Problemet för oss är att eleverna på MP inte hinner med någon kontinuitet vad gäller TV sändningar.

Man kan tänka sig en lokalTV förening som tar hand om en del av byråkratin och en del av sändningarna samt att eleverna tar en annan del. När det började talas om det digitala nätet, så hörde man rykten om att 1 kanal skulle kunna stå öppen för lokalTV på samma sätt som de regionala sändningarna sköts och det är väl en tanke eller ett hopp.

Ett annat problem är ekonomin. Skolan har teknik som man kan använda, men det är ju mycket annat som kostar. Vi har försökt med reklam för lokala företag, men det har fungerat dåligt. Vi har försökt med sponsorer för en del program och det har fungerat bättre, men är svårare rent organisatoriskt. De smalaste programmen får dålig hjälp på det sättet. Vi har sänt kommunfullmäktige under ett antal år och det gav en inkomst på ca 70.000:-/ år, men sen skulle kommunen spara pengar och då försvann stödet därifrån. Möjligen skulle det kunna finnas ett statligt stöd på samma sätt som man ger stöd till konstnärer.

På de orter där det finns ett MP skulle en del av de ekonomiska problemen kring dyr teknik kunna lösas. Skolorna köper ju in teknik och hade man ett samarbete så skulle tekniken kunna bli likvärdig för att använda till lokalTV. När nu det analoga marknätet försvinner inom ett par år, så måste det ju gå, rent tekniskt, att reservera en kanal till landets lokal-TV stationer. [1]

7.4.2 Radio- och tv-verksamhet i skolor

För att en medieutbildning skall bli meningsfull behövs en nära koppling till praktiska möjligheter att öva och sätta sina förvärvade kunskaper på prov i en miljö som ligger så nära verkligheten som möjligt. En medieutbildning, som inte låter eleverna möta en publik kan betraktas som ofullständig. Därför blir en utbildning, som också ger möjlighet att det man producerar också sänds i en radio eller tv-kanal, särskilt intressant och uppskattad. Produktioner kan läggas ut på Internet, men den nära kontakten med en publik får man först vid lokala sändningar över närradio och kabel-tv.

Ett av de första etablerade sådana projekt för grundskoleelever var *Elevisionen* som sände i Öppna Kanalen under dess första år direkt från sin studio i TBV:s utbildningslokaler i Stockholm. Nyligen fanns ett samarbete i Stockholm mellan Oxhagsskolan och TV Kista inom ramen för ett skol-/språkutvecklingsprojekt. Man samarbetade kring sändningar och användande av gemensam utrustning. Tv-studion används fortfarande i undervisningen på skolan och är mycket uppskattad av såväl lärare och elever. Planerna att utveckla och sprida kunskaperna och användandet av utrustning och studio till andra skolor i Kista har dock avstannat sedan finansieringen genom storstadsmedlen tagit slut.

I Stockholm har länge Telemuseet - numera *Tekniska Museet* - låtit skolungdomar producera och sända radio och tv-program. Detta görs i studios som bl.a. Telia, SVT och SR medverkat till att bygga upp. Radioprojektet är *3 minuter Stockholm.* Med hjälp av en minidisc-spelare och en mikrofon dokumenterar elever (åk 6-9 och gymnasieskolan) det de ser och upplever

[1] Roger Agne programansvarig medieprogrammet vid Stjerneskolan Torsby 2004-05-24

under en dag i Stockholm. De får en introduktion i mikrofon och berättarteknik samt handledning i ljudredigering. I tv-studion arbetar gymnasieelever som en professionell nyhetsredaktion. Eleverna ansvarar för innehållet i programmet och sköter själva all teknik. Det praktiska arbetet runt ”T-nytt” ger en grund för diskussion kring nyhetsutbud och urval, källkritik och integritet. Sändningarna sker under skolterminerna två dagar i veckan över Stockholm Närradio 88 MHz via radiolänk och fem dagar i veckan via videokassett som levereras direkt efter produktion för sändning i Öppna Kanalen.

Studentradion i har stora mängder eget producerat material eftersom målet är en radio som är relevant för studenterna och att bevaka studentlivet och det lokala skriver Studentradion i Uppsala. Ambitionen och viljan att göra något bra är stor och musik utgör endast en del av sändningarna. För många blir också studentradion en möjlighet att lära sig journalistyrket och studentradion blir allt mer en plantskola för SR. Här får man fritt testa sina gränser, lära sig det tekniska hantverket, experimentera med former och ljud och lära sig om allt genom intervjuer och reportage.[1] Öppna Kanalen i Lund/Student-tv, medverkar vid utbildningen av journalister vid Lunds universitet och som tar emot praktikanter från gymnasiala medieprogram.

Med radio som sommarjobb

Luleå närradio fortsätter med sin turistradio under sommaren. Precis som förra året sysselsätts ungdomar med verksamheten där i år totalt 15 förmågor från gymnasiets mediaprogram sommarjobbar.
Nio veckors sändningar stundar och ungdomarna radierar i treveckorsperioder. Projektet är ett samarbete mellan gymnasieskolan, Radio Luleå, kommunala sysselsättningsavdelningens sommarjobbskontor, kulturnämnden som tillskjutit pengar så att Turistradion ska kunna spela musik i sina program, en nyhet för året samt arbetsförmedlingen.

Det här höjer inte bara Luleå kommuns status som turistort. Turistradion är även ett pedagogiskt projekt, säger Jan-Ivar Johansson, ordförande för Luleå närradio. Gymnasiebyn är ju inriktad på att utveckla metodik och pedagogik i skolan och göra skolan mer intressant och lärande. Kan man sysselsätta ungdomar med sommararbete i de ämnen som de ändå läser i skolan höjer man ju kvalitén på lärandet enormt mycket.

Maria Lundgren är inne på sina första dagar på Luleå närradio. Hon är speciellt inriktad på film. Från början jublade hon därför inte högt åt detta radiojobb utan bilder. - Jag trodde att sommaren skulle bli tråkig. Radio är som tvärt emot film. Men när jag nu varit ett par dagar är jag väldigt positiv. Det är kul eftersom vi har väldigt mycket fritt och får välja vilka reportage vi vill göra. Jobbigt med tekniken? Nej, jag har hållit på med det här förut. Och en del reportage har jag redan planerat. Jag ska på drakbåtsfestivalen och det är sång och musik i Stadsparken. Jag ska också skriva en novell som jag ska läsa i radio.[2]

Inte heller de icke-kommersiella lokala etermedierna kan utan ekonomisk ersättning från respektive kommun erbjuda praktikplatser. Dessutom drivs flertalet av dessa radio- och tv-kanaler med frivilliga insatser och utan anställd personal. Den nuvarande organisationsstrukturen inom närradion innebär för övrigt att det är till sändande föreningar, som delar en frekvens, som man måste vända sig till inte organisationen som ansvarar för frekvensen oftast en närradioförening. Dessa ideella föreningar har inga resurser att ta hand om praktikanter.

I det *Europeiska Manifestet* för minoritetsmedier som överlämnades till EU-parlamentet 2004 (7.1.5) framhålls bl.a. att speciell uppmärksamhet skall riktas mot medieutbildning för immigranter och etniska minoriteter i de europeiska och nationella allmänna och yrkesutbildningsprogrammen.

7.4.3 Etermedierna och folkbildningen

[1] stationschefen Cecilia Cedervall, Studentradion 98,9 Uppsala
[2] Norrbottens-Kuriren 2004-06-17

När lokal kabel-tv och närradio växte fram under 80-talet fanns det förhoppningar att detta skulle kunna bli en resurs för folkbildningen. Det fanns bland annat förväntningar att engagemang i dessa kanaler bidra till mobiliserande och rekryterande effekter. Det visade sig dock att kostnaderna blev för höga för studieförbunden. Fram till mitten av 90-talet var såväl investerings- och driftkostnader för den analoga tekniken höga. Dessutom krävdes arbetsinsatser i handhavande och för utbildning. När den digitala utvecklingen bl.a. med digital video och datorer tog ordentligt fart under andra hälften av 90-talet sjönk teknik- och handhavandekostnaderna dramatiskt. Det paradoxala var nu att den ekonomiska situationen för studieförbunden hade hunnit bli betydligt sämre och intresset för vad man fortfarande såg som kostsamma engagemang på medieområdet hade svalnat betydligt. Under 90-talet hade studieförbunden videoutbildning i sitt kursutbud idag är det sällsynt. Den omfattande satsningen på medieutbildning i skolan och i högskolan har sannolikt också spelat en roll här.

I Sverige har folkrörelserna, som studieförbunden är en del av, av tradition haft ett stort engagemang i tryckta medier som tidningar, tidskrifter och böcker. Även inom detta område har engagemanget minskat betydligt om man jämför med 60-talet och tidigare; innan televisionen övertog en stor del av medborgarens vakna tid. Det handlar i praktisk mening om att nå ut, etablera kommunikation mellan medborgarna och organisationerna. Studieförbundens uppgift är att skapa mötesplatser där olika människor kan mötas och diskutera olika sociala frågor fastslår Statens utredning av folkbildningen 2003.[1] Folkbildningens betydelse för demokratin har uppmärksammats i en annan utredning 2004.

> Medborgaren ska vid behov kunna träda fram och göra sig hörd. Detta är vad som också förväntas inom folkbildningen; i folkhögskolekurser och studiecirklar ska olika uppfattningar kunna formuleras och diskuteras. Inom folkbildningen finns ett stort utbud av verksamheter att välja bland. Vilket utbud som finns är beroende av beslut inom organisationen, beslut som den potentielle deltagaren inte har något inflytande över. Å andra sidan finns inom studieförbunden möjligheter att genom egna initiativ få cirklar till stånd utanför det vanliga utbudet. Inom folkbildningen finns ett utrymme där människor har en möjlighet att förverkliga sina egna projekt.[2]

Som närmare utvecklats i tidigare avsnitt (3.2) har inte folkrörelserna och folkbildningen ännu inte tagit vara på de möjligheter som funnits att utveckla och nyttja medierna inom sin egen sektor; inom den sociala ekonomin. I detta sammanhang kan man fråga sig om det finns möjlighet att dessa medier å andra sidan blir en del av det nätverksbyggande utanför de traditionella folkrörelserna, som också är en del av det civila samhället. En närradioförening eller en Öppen Kanal blir en folkrörelse i sig.

7.4.4 Utbildningsradion

Utbildningsradions uppdrag

Sveriges Utbildningsradio AB (UR) är unikt genom sin multimediala verksamhet, med tv, radio, webb, böcker och andra förlagsprodukter. Under 2003 sände UR 808 timmar över SVT:s två kanaler, samt 583 timmar över Sveriges Radios fyra kanaler. Cirka 9.000 radio eller tv-program finns till utlåning på AV-Mediacentraler och på 400 bibliotek. Sändningstillståndet föreskriver att UR ska producera och sända utbildningsprogram inom samtliga utbildningsområden. För år 2003 fick UR drygt 292 miljoner kronor för sin verksamhet, vilket motsvarar 4,7 procent av tv-avgiften. UR har 300 anställda som huvudsakligen arbetar i Stockholm.

[1] *Folkbildning och integration*, Statens utredning av folkbildningen - SUFO 2 (SOU 2003:108)
[2] *Folkbildning i brytningstid* – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor (SOU 2004:30)

Verksamheten ska, liksom de övriga public servicebolagen bedrivas "självständigt i förhållande till staten, olika intresseorganisationer och andra maktgrupper i samhället". UR ska i sin programverksamhet också göra program för, om och med funktionshindrade samt språkliga och etniska minoriteter, liksom spegla det mångkulturella Sverige.

UR har även regional verksamhet i sex distrikt med kontor i Luleå, Sundsvall, Örebro, Göteborg, Växjö och Malmö. Huvuddelen av radioutbudet produceras i de olika distrikten och programmen sänds regelbundet i radiokanalerna P1 och P4. Varje distrikt har ett bevaknings- och kontaktansvar i sin respektive region. I varje region arbetar dessutom en mediepedagog, som har ett ansvar för UR:s kontakter och samarbeten med olika utbildningsanordnare. UR samarbetar bl.a. med AV/mediecentraler och länens regionala resurscentra. Ifråga om produktion och sändning av tv, webb och trycksaker utförs detta i Stockholm.

Det nya tillståndet innebär att UR ska renodla och koncentrera verksamheten ännu mera mot utbildningsprogram. Programverksamheten skall bedrivas inom utbildningsområdena förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning och inriktas på att förstärka, bredda och komplettera de insatser som görs av andra inom dessa områden.

Programmen skall utformas så att de genom tillgänglighet och mångsidighet i skälig omfattning tillgodoser olika utbildningsbehov och intressen hos landets befolkning samt som helhet präglas av folkbildningsambitioner. UR skall beakta programverksamhetens betydelse för den fria åsiktsbildningen och utrymme skall ges åt en mångfald av åsikter och meningsriktningar. UR har ett särskilt ansvar för det svenska språket och dess ställning i samhället. Språkvårdsfrågor skall beaktas i programverksamheten. Även UR skall tillhandahålla ett mångsidigt utbud som speglar de olika kulturer som finns i Sverige och innehålla program från olika delar av världen.

UR och de ickekommersiella lokala kanalerna

UR:s historia[1] och uppdrag gör att det ligger nära till hands att fråga sig om det är möjligt att upprätta en samverkan mellan företaget och den icke-kommersiella etermediesektorn. Detta har bland annat aktualiserats i Riksdagen. 1994 las en motion som bl.a. föreslog ett direkt engagemang av UR:

> En annan förändring som väsentligt skulle förbättra de förordnade TV-stationernas villkor är att öppna möjligheten för dem att sända sina program via etern. Detta bör kunna ske efter hand och i takt med att verksamheten successivt byggs upp och får en fast grund. För att få utsändningen av program att fungera professionellt kunde ett samarbete med Utbildningsradion övervägas i denna del. Ett antal nya konsulenttjänster inom Utbildningsradion skulle med fördel kunna inriktas mot den lokala TV-verksamheten. Studiolokaler och teknik för programavveckling, dvs. basresurserna, för den lokala TV-verksamheten kan därvid ägas och administreras av Utbildningsradion. [2]

Sedan länge har också diskuterats inom föreningslivet att kunna använda UR-program i anslutning till egna projekt i lokal radio eller tv. Det rör sig ofta om invandrarföreningar, som vill sända programmen versionerade vilket skulle öppna för helt nya möjligheter för UR att nå nya målgrupper. Det kan också visa sig att det finns intresse att använda ett UR-program i anslutning till ett projekt med lokal anknytning. Det kan givetvis förväntas intressanta

[1] Föregångaren till UR var TRU-kommittén som bl.a. drev det första lokala kabel-tv-projeket Kabelvision i Kiruna (se 5.2). UR drev också 1977-79 *Allemansradion* i Gimo som lät lyssnare själva vara med och producera radioprogram.

[2] motion 1994/95:K434 av Georg Andersson m.fl. (s)

synergieffekter om exempelvis av UR:s programserie om demokrati kan sändas i en öppen kanal anslutning till parlamentariska direktsändningar eller andra politiska debatter.

1999 fanns ett förslag om en försöksverksamhet med lokal radio, tv och Internet i form av ett *Allemansmediacentrum* (AMC) i anslutning till lediga lokaler, som UR förfogade över. Här skulle två tv-föreningar i Öppna Kanalen – *TV City* och *Television Latinoamericana* – och *Stockholm Närradio* bygga upp en ministudio för radio och tv samt datorredigeringar, kontor och sändningskontroll för närradio. I anslutning till produktions- och sändningsverksamheten skulle en medieutbildning ske med UR:s medverkan. AMC skulle ha kunnat utvecklas till en experimentverkstad, som skulle ligga helt utanför UR:s egen verksamhet. Däremot skulle UR kunna vara huvudsponsor för verksamheten genom att tillhanda lokal och medieutbildning. Projektet genomfördes dock aldrig.

Som tidigare framhållits behövs idag en stark institution som en stödpunkt för de public access-medier, som idag bedrivs i nästan helt ideella former av föreningslivet. Det är svårt att finna några andra alternativ till UR bland annat med tanke på att UR söker en stark förankring i folkrörelserna.

Utan att göra avkall på sitt grundläggande public service-uppdrag bör UR kunna samverka med public access-medierna. Däremot kan man överväga att i vissa detaljer ändra sändningstillståndet för UR. Exempelvis måste UR:s program fritt kunna sändas i andra radio- och tv-kanaler än att enbart få utrymme SVT:s och SR:s kanaler. Ett uppdrag för en samverkan mellan UR och dessa kanaler skulle kunna motiveras med en öppen radio- och tv-verksamhet som

- ger medborgarna fri tillgång till mediet på egna villkor *(yttrandefrihet)*
- engagerar invandrargrupper, ungdomar, pensionärer m.fl. på sina egna villkor *(identifikation och integration)*
- ger medborgarna insyn i den parlamentariska processen på sina egna
- villkor (d.v.s. utan journalistiska filter) *(demokratifrämjande)*
- ger medieutbildningen en chans att nå en publik och verka praktiskt i enkla former *(avdramatisering och yrkesutveckling)*
- skapar utrymme för experiment ifråga om radio- och tv-mediet till form och innehåll *(kulturskapande)*

Man kan i detta sammanhang också fråga sig om den publicistiska prägel, som kopplingen till public service-sfären har inneburit för UR, är till fördel eller nackdel. En betydande andel av de anställda är nämligen journalister.

I kommande överväganden bör också beaktas de latenta spänningar som idag råder ifråga om UR:s framtida roll. 1997 ville en utredning dela upp UR i tre delar; ett företag för att sända utbildningsprogram, ett för produktion och en övrig betydande del skulle övergå till SVT och SR.[1] Förslaget fick dock inte politiskt gehör, men det finns fortfarande en ganska utbredd uppfattning om att UR bör inlemmas i de två andra public service-företagen. En sådan utveckling kan ses som rationell, men kan innebära en stor misshushållning med UR:s unika kompetens och de kontaktytor med utbildningssystemet och folkbildningen som man under många år har byggt upp. Det finns också ett stort värde i att radio och television finns inom ett och samma företag.

Det finns många nya särskilda uppgifter i det framtida mediesamhället som UR kan vara bättre skickat att tackla än SVT och SR. En sådan kan vara en närmare knytning till det civila

[1] *Utbildningskanalen* Distansutbildningskommittén (SOU 1997:148)

samhället genom ett aktivare engagemang i icke-kommersiell lokal radio och television. Detta kan särskilt uppmärksammas om regionala plattformar kommer att utvecklas (se 7.3.7).

7.5 Grupper med särskilda behov

7.5.1 Media som ett instrument för ökad livskvalitet

Det finns många grupper i det svenska samhället som ännu inte deltar i någon nämnvärd omfattning i föreningsbaserad radio- eller tv-verksamhet. Orsaken kan vara att resurser inte finns i alla kommuner liksom att information om möjligheterna att själv producera radio och tv saknas. Kostnaderna, som vanligtvis felaktigt förmodas vara höga, kan skrämma många.

Den nya digitala tekniken har dock medfört att det är lättare än någonsin att lära sig använda bl.a. de små kamerorna och datorredigeringen. Resultaten visar sig ibland vara överraskande goda. Många radioprogram och filmer som producerats kan möta en uppskattande publik utanför den respektive grupps livssfär. Här skall några grupper som börjat synliggöra sig via radio och tv nämnas:

Pensionärer
Det finns mycket som talar för att pensionärer kommer att engagera sig i ökad grad. Inte minst den ökande andelen pensionärer av totalbefolkningen talar för detta liksom högre utbildningsnivåer hos pensionärerna. I USA är det inte är ovanligt med frivilliga tv-producenter i åldern 60-80 år, men i Sverige är det inte så ofta pensionärer ännu tagit till sig möjligheterna. Man kan dock nämna att PRO Stockholm under några år var medlem och varje vecka sände ett egenproducerat program i Öppna Kanalen.

ERFARENHETEN VISAR att ett stort behov av meningsfulla aktiviteter för pensionärer är viktiga. I föreningslivet saknas ofta många. Ett sätt att nå dessa ofta ensamma och som saknar sysselsättning skulle en aktiv pensionärsradio med bred förankring i Boden vara en stor tillgång. I detta medium skulle många tillsammans skapa intressanta program.
För att skapa en bra närradio behövs mångas deltagande bland andra personal i äldreboenden, anhöriga och andra intresserade med att hjälpa till med inställning av radioapparater på närradiokanalen i Boden, 98,2 MHz, alltså marknadsföring.
En stor och viktig nödvändighet är tillgång till radiostudio, finansierad av kommunen och god inredd teknik samt tekniker. Allt detta för att ge möjlighet för alla att delta och utforma sitt program samt att höra det i radion. Här skulle bland annat bygdemål och andra kulturaktiviteter få plats. Bygdemålet är en så viktig kunskap och kan på ett utmärkt sätt bevaras för framtiden genom inspelningar i radio. Att få lyssna till sin egen röst ökar livskvaliteten och stimulerar därmed radiolyssnandet samt förstärker den gemensamma historien om vår bygd. Allt som kan bidraga till att öka människornas livskvalitet kanske skulle minska konsumtion av läkemedel och därmed besparingar för samhället.
Den information man därmed skulle ge kanske kom att intressera många fler för samhällsfrågor genom diskussioner och deltagande av amatörskrivare.
Detta är program för framtiden och värdefullt instrument i demokratin samt att få den enskilda människans självkänsla att öka genom att betyda någonting. För att förverkliga detta behövs en effektiv insamlingsverksamhet.[1]

Närradio engagerar pensionärer mer än lokal kabel-tv. Många har börjat engagera sig ideellt i närradion under sitt yrkesverksamma liv och fortsätter nu efter pensioneringen. Det visar sig vid kontakter med nyckelpersoner i föreningsstyrelserna att personer som är pensionerade eller inom kort pensionerar sig innehar främst ordförande- eller kassörsposterna. Men en del sänder själva. Pensionärerna blir ofta bortglömda i ordinarie radiosändningar tyckte några av Gävles PRO-medlemmar när de startade Seniorradion i Gävle 2001. Bland annat ville man pressa makthavare på frågor som berör de äldre men planerade även intervjuer med intressanta människor, kultur, fritid och musik. Redaktionsmedlemmarna tyckte att tempot

[1] *Närradio kan öka livskvalitet* Helge Söderström, Boden, ordförande i Närradions Vänner, Norrbottens-Kuriren 2004-03-18

ofta kan vara för högt i ordinarie sändningar. Därför skulle gästerna få tala till punkt och sända musik som de själva kan känna igen.[1]

PRO har bara närradiosändningar på ett par håll i landet trots att organisationen har 380.000 medlemmar. Det finns således en stor potential för att utveckla en Seniorradio på många platser.

Hemlösa
De hemlösa i Malmö som säljer tidningen Aluma har också börjat sända närradio genom *Radio Boulevard* via Malmö Närradioförening. - *Vi ska göra vår röst hörd, så att folk ser att vi inte bara sitter på en bänk och dricker utan att vi vill göra något med våra liv,* säger Pelle Jönsson, ordförande i Alumaförsäljarnas egen förening, som bildades i hösten 2003. Premiärprogrammet innehöll samtal om bland annat missbruk och hemlöshet och förhoppningen är att kunna intervjua politiker.

Funktionshindrade
Runt om i världen finns projekt för olika funktionshindrade, som arbetar med media av skilda slag. Det har visat sig att producera och sända radio och tv är en verksamhet som med relativt låga kostnader effektivt kan engagera och utveckla främst intellektuellt funktionshindrades identitetsskapande och socialisering.

Exempel på projekt, som också fått statsbidrag, är *Projektet Ung Dialog – En väg in i samhällsdebatten.* Föreningen Pannhuset i Göteborg lät unga och underrepresenterade grupper som funktionshindrade göra sin röst hörd genom att använda tv, tidning och radiomediet som verktyg. Avsikten var att ge ungdomarna möjlighet till produktion och sändning från ax till limpa, under egen programtid/egna programblock – för att bygga upp en kompetens i produktion, distribution och organisation, för att få möjlighet att visa goda exempel på TV/radio mediets möjligheter och för att den vägen stimulera andra ungdomar att ta aktiv del i samhällsdebatten. Man sände tv och radioproduktioner en gång i veckan via Öppna Kanalen och närradio fr.o.m. april fram till Bok & biblioteksmässan i september 2002.

Enligt den statliga handlingsplanen ska det handikappolitiska arbetet särskilt inriktas på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder, att förebygga och bekämpa diskriminering samt att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande. Fram till 2010 är tre arbetsområden prioriterade. Regeringen ska arbeta för att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligt samhälle och att förbättra bemötandet av funktionshindrade.[2]

Det som hitintills uppmärksammats i det politiken ifråga om handikappgrupper och medier handlar nästan helt om tillgängligheten för funktionshindrade *som publik* för radio och tv eller *bilden av* funktionshindrare i medierna. Däremot har man inte uppmärksammat de behov och möjligheter som finns för dessa grupper att få *en egen och aktiv roll* i lokal radio och tv-verksamhet. Det har bland annat visat sig att synskadade är aktiva i närradion på ett naturligt sätt.

7.5.2 Medier med intellektuellt funktionshindrade
Här beskrivs tre framgångsrika projekt med intellektuellt funktionshindrade som har utvecklats och drivs på helt skilda sätt. Det är dock intressant att se hur man i dessa projekt

[1] Gefle Dagblad augusti 2001
[2] *Nationell handlingsplan för handikappolitiken.* Socialutskottets betänkande1999/2000:SoU14

arbetar med flera medier samtidigt och även när det är möjligt samutnyttjar resurserna för radio, tv, film och musik etc. Alla projekten har skapat ”mediehus”, som väl skulle kunna vara förebild även för andra grupper som vill sända radio och tv (och kanske även publicera tidning).

Grunden Media i Göteborg

Grunden är en förening för intellektuellt funktionshindrade i Göteborg med cirka 500 medlemmar. Föreningen är uppdelad i tio delar, varav *Grunden Media* är en av verksamheterna. Man har i många år arbetat med att göra information lättförståelig, både via öppna kanalen, via närradio och via samhällsinformation.

Grunden Media har bl.a. producerat film. Man direktsänder varje vecka över Göteborgs Närradioförening och sänder ett par gånger om året tv-program via Öppna Kanalen. Man har även gjort en spelfilm som visades på Göteborgs Filmfestival 2004.

> Klockan är tio och det är morgonmöte på Grunden media. Precis som på vilken tidning eller tv-station som helst diskuteras reportageidéer och vem som ska göra vad.
> Men det finns en avgörande skillnad. Medlemmarna i Grunden media har under året även producerat en spelfilm och en dokumentär om inspelningen. Därför diskuterar man också filmfestivalen, som kommer att visa filmerna. Ska det vara affischer på plats under seminariet? Hur många videoomslag behövs? Hur ska filmfestivalen bevakas av reportrarna?
> Det finns en skillnad till. Filmmakarna har de flesta någon form av intellektuellt handikapp och har tillsammans övervunnit flera hinder som inte ens etablerade filmare alltid klarar av. Med professionell hjälp, av bland andra regissören Jonas Myrstrand, har de på samma gång skrivit sina egna berättelser om sex och kärlek, fixat scenografi, skrivit filmmusik, skådespelat och till och med fixat catering.
> *- Jag är glad att det överhuvudtaget blev en film och ännu gladare att den kom ända till filmfestivalen, det hade jag inte trott,* säger Jane Gharbi som både är huvudrollsinnehavare och jobbade som produktionsledare under de fyra inspelningsdagarna i somras.
> - - -
>
> *- Det var så kul att spela in film. Allt var kul, men speciellt härligt hade vi det när bandet skulle spela vid dansbanan på Brännö,* berättar Kristin Svensson som har varit med och skrivit den sambadoftande filmmusiken.
> Förutom att projektet har gett medlemmarna en personlig upplevelse, tror även Grunden medias verksamchef Peter Mattsson att filmerna kan bli ett bevis för institutioner som Svenska Filminstitutet och Journalistförbundet att även intellektuellt funktionshindrade både kan arbeta som journalister och som filmare, om än med speciella arbetsuppgifter.
> *- Det har gett oss legitimitet, ett gott självförtroende och en känsla av att vi faktiskt kan vara med på samma villkor som alla andra. Bara det att vi får vara med på filmfestivalen och inte behöver ordna en egen festival är skönt,* säger han.[1]

Radio DV i Malmö

Antennen är en kommunalt driven Daglig Verksamhet, som administreras av Hyllie Stadsdelsförvaltning i Malmö enligt LSS (lagen om stöd och service) med inriktning på media. Verksamheten består idag av *Radio DV, Film & TV* och *Musik & Manusgruppen.* Antennens främsta syfte är att genom olika medier ge enkel och begriplig information för personer med funktionshinder och samhället i stort. Antennen vill medvetet verka för jämlikhet och förändra samhällets syn på personer med funktionshinder. Genom att diskutera handikappfrågor vill man bidra till ett ökat handikappsmedvetande hos personer med funktionshinder och en ökad förståelse från allmänheten.

Radio DV gjorde sin första sändning hösten 2000. Som pedagogisk arbetsmetod valdes ”learning by doing”, d.v.s. medarbetarna sände radio samtidigt som man fördjupade sina

[1] ur ett reportage i Göteborgs-Posten

kunskaper i journalistik och radioteknik. Från 2001 har Radio DV haft regelbundna sändningar en timme på närradiofrekvensen 89,2 MHz varje måndag 13.00-14.00. Målet med Radio DV är att producera en informationsrik, svängig och rolig radio för alla malmöbor, men med fokus på handikappades villkor och tankar. I *Radio DV:s* redaktion arbetar idag ett tiotal medarbetare, bestående av reportrar, tekniker och handledare. Förebilden hämtades från Danmark, där *Radio Raatstof* i Köpenhamn sedan 1999 har sänt radio producerad av intellektuellt funktionshindrade.

För att få material till sändningar i Radio DV gör deltagarna intervjuer regelbundet med personer i samhället. Under Malmöfestivalen 2003 kom radiogruppens verkliga eldprov. I en hel vecka sände Radio DV mer än 30 timmar direktsänd radio, i samarbete med *Föreningen Idrott för Handikappade, Mediagymnasiet i Malmö och* TV Glad *i Köpenhamn.*

En tv-grupp startades hösten 2002. Även här hämtades inspirationen från *TV-Glad* (se nedan). I tv-redaktionen arbetar fem medarbetare, bestående av reportrar, tekniker och handledare. Tv-gruppen har producerat ett flertal dokumentära och fiktiva kortfilmer som lagts ut på Antennens hemsida. Samtal pågår med Öppna kanalen i Malmö om sändningar inom en snar framtid. Musik & Manus gruppen arbetar med att förse Radio DV med teater, underhållning och musik.

TV Glad i Köpenhamn

TV Glad är ett projekt som utmärker sig internationellt. Tv-kanalen har i fyra år fungerat som en väl fungerande och modern arbetsplats numera för ca 100 anställda flertalet intellektuellt handikappade. Dessutom finns ett 40-tal frivilliga. Man arbetar med förutom tv med musikproduktion, en tidning och en webbplats. TV-Glad erbjuder intellektuellt handikappade arbete och utbildning som leder till att den enskilde kan få självständiga arbetsfunktioner och fast ställning på arbetsmarknaden. Så här formuleras målsättningen bl.a.:

> En grundlæggende forudsætning for, at det lykkes så godt for vores medarbejdere skyldes den professionelle ramme vi sætter for arbejdspladsen TV-Glad: TV-produktion kræver effektivt samarbejde, hvor alle involverede yder deres bedste! Vi skal afvikle vores udsendelser hver dag. Vores programmer skal holde professionelle standarder, og seerne holder hele tiden øje med os. Vi er synlige – og det kan vi li´ !
> TV-Glad benytter digitale medier som et fagligt-pædagogisk redskab, der understøtter den enkeltes selvstændiggørelse, personlighed og nysgerrighed og sikrer en reel kvalifikations- og kompetenceudvikling gennem kommunikation med omverdenen.[1]

TV Glad sänder regelbundet måndagar-torsdagar och lördagar såväl i kabel som i etern via Kanal København - den öppna kanalen i Köpenhamn. TV Glad sänder även i Esbjerg och Århus, på Fyn och på Bornholm samt har även inlett ett internationellt samarbete. TV-Glad vill bl.a. via satellit kunna nå även globalt och har planer på att etablera sig i Sverige och flera andra länder även utanför Europa.

Till skillnad mot annat statligt stöd till icke-kommersiella etermedier finansieras TV Glad inte genom kulturbudgeten utan genom socialbudgeten med två miljoner danska kronor per år. I början av 2004 beviljade regeringen TV Glad ytterligare *nio miljoner* kr för att under *en treårsperiod* bedriva en daglig arbetsmarknadsrelaterad grundutbildning för såväl unga som vuxna utvecklingshandikappade. Det handlar om allt som får en liten tv-station att fungera och mer därtill; tv- och videoproduktion, grafisk produktion inklusive en tidskrift, webbplats, musikproduktion, information och PR, animation, administration, kök och matsal. Danska staten satsar således *fem miljoner kronor om året* på TV-Glad under perioden 2004-2006.

[1] *Arbejdspladsen TV-Glad* Information från TV-Glad (2004)

7.5.3 Barn- och ungdomsprojekt

Med skolans medverkan ges möjligheter för barn och ungdomar att själva producera och sända program i de icke-kommersiella lokala kanalerna (se 7.4.2). Det finns också projekt som på andra sätt sätter barn och ungdomar i fokus på annat sätt. Det finns några aktuella exempel, som också fått statsbidrag (se 6.11.4).

Projektet *Barnens rättigheter och familjen - Children First* - är en internationell frivillig oberoende organisation grundad för att försvara barnens mänskliga och civila rättigheter. Föreningen har funnits i Sverige i drygt två år och har idag lokala föreningar i bl.a. där *Barnen Först* gav information om barnens situation på persiska och kurdiska genom bland annat närradiosändningar.

Bosna Idrottsförening vill låta en projektgrupp med ungdomar höja kunskapen om konsumentfrågor bland bosnier, ungdomar och vuxna med projektet *Unga konsumenter.* Syftet var att skapa aktiva och kritiska konsumenter, men också att få ungdomar och vuxna att mötas kring konsumentfrågor. Ungdomarna har förutsättningar att bidra med språket och vuxna med sina livserfarenheter. Resultatet av projektet skulle spridas både i tryckt form, via hemsidan och även i de närradiosändningar som föreningen arbetar med i sin ordinarie verksamhet.

Nacka-Värmdö Lokal-TV förening lanserade projektet *Till-it för ungdomsråd,* som syftade till att utveckla möjligheterna för ungdomars delaktighet i lokaldemokratin genom användande av modern teknologi. Eleverna på högstadie- och gymnasieskolor i Nacka att utsåg en ungdomsredaktion för produktion av bland annat en webbsida för Nacka ungdomsråd och inslag om och för ungdomar aktuella frågor i lokal-tv.

På Gotland har man planer på att inom kort starta en ungdomsradio som skall sända dygnet runt. Detta är möjligt eftersom den enda närradiofrekvensen nu stått vakant ett par år efter att närradioföreningen liksom *Right On Radio* upphört.

Bakom *Just Radio* en ”drogfri ungdoms-närradio” står *föreningen GUFF (Gotlands Ungdom För Framtiden)* som skall verka i det kommunalt drivna Ungdomens Hus i Visby. Syftet med närradiosändningarna är att erbjuda ett drogfritt icke-kommersiellt alternativ i etern med bland annat musik från inhemska rockband, som annars aldrig har en chans att få höras i media, samt alternativ drogfri sysselsättning för ett antal gotlandsungdomar. För den intresserade fungerar detta att arbeta med radiosändningar som en form av mycket givande praktisk utbildning, som man har nytta av i fortsatt yrkesliv. Runt radiostationen bedrivs också gratis kursverksamhet i ljudteknik, redaktionellt arbete, kreativt idéarbete, marknadsföring, grafisk formgivning av loggor, flyers, t-shirts med mera. Konserter med lokala rockband kan sändas live. Syftet är naturligtvis att visa upp drogfrihet i praktiken som ett genomförbart, positivt, alternativ, vilket ytterligare förstärks av de positiva drogfria budskap som sänds (istället för kommersiell reklam) ut i etern.

Istället om storstadens problem med frekvensbrist handlar det här om finansiering. GUFF hoppas på stöd från Allmänna arvsfonden och något gotländskt EU-Equal-projekt. Man ser också samarbete med närliggande baltiska radiostationer som en möjlighet.

I Linköping sänder gymnasieskolans närradio *Radio Sinus* med en slags public access-målsättning; att enskilda personer som vill sända radio ska få plats liksom olika typer av utbildningar, föreningar och grupper. *Vi vill samla alla ungdomar och ge alla något att både*

lyssna på och vara med och påverka genom att vara med och sända eller ge möjligheter att på andra sätt påverka innehållet säger föreningen. Under hösten 2004 blir man *Linköpings Ungdomsradio* med ambitionen att hålla en studio inne i city, tillgänglig för alla. Målet är att skapa en radiostation för alla Linköpings ungdomar mellan 15-25 år.

7.6 Krisberedskap

7.6.1 Sändningsstrukturen

Public service-företagen sänder radio- och tv-signaler som distribueras ut i landet genom Teracoms stamnät, där ingår rikstäckande nät för tv samt fyra rikstäckande FM-nät för SR och UR. Teracoms nät av markbundna sändare når ut till 99,8 procent av Sveriges befolkning. Kaknästornet i Stockholm fungerar som huvudknutpunkt för Teracoms olika nät. Vid Kaknästornet övervakas alla rikstäckande tv- och radiosändningar och där sker den operativa styrningen av näten. De färdiga riksprogrammen kommer till Kaknäs från programbolagen. Från Kaknäs distribueras de ut via länknätet till sändarstationer ute i landet. Länknätet används också för att förmedla programinslag till programbolagen (s.k. kontribution) samt till tele och datatrafik för programbolag och övriga kunder.

I Sverige finns 54 större sändarstationer som sänder ut radio och tv till merparten av Sveriges befolkning genom Teracoms analoga marknät. Stationerna är anläggningar som innehåller programförbindelser, sändarutrustningar, reservkraftaggregat samt antennsystem mm. Större sändarstationer har oftast en cirka 300 m hög mast försedd med sändarantenner för i första hand radio och tv men även för mobiltelefoni, kommunikationsradio mm. Distributionen mellan sändarstationerna kan ske genom det markbundna analoga nätet på tre olika sätt vidare ut i landet, antingen via radiolänk, i kabel med fiberoptik eller genom relämatning. I dagsläget sker distributionen från programbolagen i regel via radiolänknätet till sändarna. Signalerna utgår från sändarstationers paraboler och beskriver radiolänklinjer där avståndet mellan sändare och mottagare är cirka 50 km. Radiolänklinjerna kombineras därför i flera led av radiolänkstationer för att täcka merparten av Sverige. Teracoms radiolänknät har på vissa sträckor ersatts med hyrd bandbredd i fiberoptisk kabel.

Möjlighet finns även att distribuera signaler via relämatning. Detta är enbart en reservåtgärd som kopplas in automatiskt om den ordinarie distributionen inte fungerar. Relämatningen innebär att en station tar emot sändningarna från en grannstation med en vanlig radio- eller tv-mottagare och återutsänder dessa på sin egen frekvens. Sveriges kuperade terräng gör att de större sändarstationerna inte når ut till samtliga hushåll. Teracom har därför mindre obemannade stationer som genom relämatning kompletterar utsändningen för att avhjälpa täckningsbrister. Dessa slavsändare saknar egna programförbindelser; de tar endast emot signaler från större stationer och återutsänder dem lokalt på andra frekvenser. Sista ledet i distributionen av radio och tv är normalt att signalerna sänds till abonnenterna från Teracoms rundstrålande radio- och tv-sändare.[1]

Distribution och utsändning kan också ske via satellit. Satellitsändningar kan tas emot på ett flertal sätt. Sändarstationerna kan ta emot satellitsändningar och återutsända dem via marknätet, hushållen kan ta in satellitsändningar direkt med egna paraboler eller så kan satellitsändningar tas emot av någon kabel-tv-anläggning som sänder signalen vidare i kabel till hushållen. Kabel-tv-näten fungerar som ett alternativt sista distributionsled mellan de markbundna sändningsnäten respektive satellitsändningarna och konsumenterna.

[1] *Robusta elektroniska kommunikationer* Post- & telestyrelsen (Rapport PTS-ER-2003:13)

De cirka 200 närradiosändarna ingår inte i denna infrastruktur. En del av dessa sändare finns i Teracoms master och en annan del finns i andra master på hyrd, lånad eller egen plats.

Med digital teknik kan överföringskapaciteten ökas fyra till fem gånger i jämförelse med dagens analoga distributionssätt. De analoga tv-sändningarna skall avvecklas och släckas senast 2008, för att ersättas av marksänd digital-tv. De analoga FM-sändningarna blir dock kvar betydligt längre även om DAB-radio har börjat tas i bruk. Detta kan på sikt leda till en ökning av radio- och tv-kanaler som sänds i etern från stationer baserade i Sverige även om det begränsade publikunderlaget delvis kan motverka en sådan utveckling.

7.6.2 Nuvarande krisberedskap

Informationssystemet VMA (Viktigt meddelande till allmänheten) används för att nå ut till berörda människor med information och varningar i allvarliga akuta situationer. *Statens räddningsverk* har överenskommelser gällande utsändningen av varningsmeddelandet med SR, SVT, TV4 samt Radioutgivarföreningen som företräder de privata lokalradiostationerna. Överenskommelsen innebär att programbolagen är skyldiga att sända myndighetsmeddelanden kostnadsfritt i nödsituationer[1]

Målet är att medieföretagen har en sådan planering att verksamheten kan fortgå under höjd beredskap samt vid svår påfrestning på samhället i fred. I sändningstillstånden för public service-företagen SVT och SR anges villkor för verksamheten under höjd beredskap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred. I tillstånden anges att en hög säkerhet och uthållighet i distributionen av radio och TV skall eftersträvas. SR skall,

> efter samråd med Teracom AB, Styrelsen för psykologiskt försvar (SPF) och andra berörda myndigheter, utarbeta beredskapsplaner för verksamheten under höjd beredskap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred. Beredskapsplanerna skall årligen före den 1 mars lämnas till regeringen (Kulturdepartementet) och till SPF för kännedom.
> Om högsta beredskap råder i landet skall SR utgöra en självständig organisation med totalförsvarsuppgifter och lyda direkt under regeringen. UR:s resurser skall i en sådan situation tillföras SVT och SR. Om höjd beredskap råder i landet får regeringen förordna att vad som sägs i första meningen i detta stycke skall gälla.
> De bestämmelser om bolagets programverksamhet som intagits i tillståndsvillkor och anslagsvillkor för bolaget skall vara vägledande också för den verksamhet som bedrivs under höjd beredskap och vid svåra påfrestningar på samhället i fred[2].

SR har det operativa ansvaret för VMA som begärs av räddningsledning eller annan behörig och förmedlas till SR via SOS-centralerna. SR förmedlar sedan informationen vidare till SVT, TV4 samt kommersiella radiokanaler. [3]

I dagens samhälle är massmedierna en av de starkaste psykologiska krafterna *skriver Styrelsen för Psykologisk Försvar* (SPF). I arbetet med att utveckla en god krishantering måste berörda aktörer på alla nivåer beakta massmediernas betydelse som nyhetsförmedlare, opinionsbildare och inte minst som i vidaste mening både ledande, drivande och sammanhållande kraft av samhällets kommunikationsströmmar.

SPF:s arbete inom ämnet medieberedskap syftar till att förebygga och minska sårbarheten i

[1] Regeringens skrivelse 2000/2001:52 Beredskapen mot svåra påfrestningar mot samhället i fred
[2] Sändningstillstånd för Sveriges Radio AB (i stort sett likalydande för SVT)
[3] *Robusta elektroniska kommunikationer* Post- & telestyrelsen (Rapport PTS-ER-2003:13)

viktiga mediers produktion och distribution samt att skapa en sådan säkerhet och krishanteringsförmåga att samhällets behov av information och fri opinionsbildning kan tillgodoses. SPF följer bland annat frågor som rör mångfalden i mediesystemet - vilket är en av förutsättningarna för att säkerhets- och beredskapsmålen ska kunna uppnås.

7.6.3 Beredskapen och minoritetskanalerna

I samhällets beredskapspolicy rörande medier saknas på ett påtagligt sätt överväganden kring hur man effektivt skall kunna nå medborgare med utländsk bakgrund. Det är särskilt viktigt med tanke på olika etniska grupper i Sverige är betydligt mer beroende av sina ”egna” kanaler än en infödd svensk. Utredningen om informationen vid göteborgsbranden konstaterar bl.a. att.

> närradio och lokal-TV har ett uttalat integrativt syfte och spelar stor roll både för personer som inte kan svenska och för andra människor i etniska grupper som får informationen i ett välkänt kulturellt sammanhang. Utredningens slutsatser är att det ökande behovet av information på icke svenska delvis måste tillgodoses av statliga myndigheter för att svara mot kraven på att alla invånare skall få den information som gör att de kan förstå och medverka i samhällslivet. Integrationsverket bör ta ett särskilt ansvar för att behövlig information framställs och därvid ta tillvara IT-teknik.
>
> Också public serviceföretagen bör ta sitt avtalade ansvar för information till etniska och språkliga minoriteter vilket innebär sändningar på icke svenska språk. En särskild satsning bör göras på etnisk närradio och lokal-TV. De utgör f n outnyttjade resurser i informationen till de etniska grupperna.[1]

Public service-utredningen konstaterar 2000 å sin sida att också

> närradio och lokal-TV har stor betydelse för information på andra språk än svenska. Det ingår inte i mitt uppdrag att uttala mig om dessa sändningar, men jag bedömer att frågor som rör t.ex. Öppna kanalen i Sverige kan behöva behandlas i ett mer samlat sammanhang i en framtida översyn av statliga stödformer på medieområdet.[2]

Enligt en undersökning som RU gjort får man en klar indikation om att minoritetsgrupper lyssnar betydligt mindre på SR och PLR än befolkningen i övrigt. Det kan handla om nära en tredjedel som i stort sett aldrig lyssnar på dessa kanaler. Istället lyssnar de på program på eget språk på närradiokanaler eller också radio från sina hemländer via satellit, kortvåg eller internet. Som framgår i avsnitt 7.1 uppskattas tidsutrymmet för program på främmande språk i närradion ha ökat betydligt under senare år. Det är sannolikt att en del kanaler i större städer med fler än en närradiofrekvens inom snar framtid kommer att sända i huvudsak på andra språk än svenska.

Vid ett krisläge kan således medborgare med utländsk bakgrund riskera att få sin information från myndigheterna senare än övriga. Inga meddelande bryter således sändningarna på persiska, spanska, somaliska, eritreanska etc. utan byten till lokalradions kanaler kanske sker först efter rykten nått denna del av befolkningen. För televisionens del är inte frågan lika aktuell som för radio eftersom lokala sändningar fortfarande är trådbundna genom kabelnät. Men som synes av det resonemang som PTS för (se ovan) finns det anledning att se närmare även på detta. Detta aktualiseras också när lokala och regionala aktörer nu etablerar sig ifråga marksända digitala tv-sändningar när det analoga nätet släcks ned 2006-2008.

[1] *Brandkatastrofen i Göteborg – Drabbade – Medier – Myndigheter* Kent Asp (SOU 1999:68)
[2] *Radio och TV i allmänhetens tjänst – ett beredningsunderlag.* (SOU 2000:55)

Vid olika sammanhang har redan en del lokala kabelsändarföretag varit iblandade i krissammanhang. Det mest kända exemplet är brandkatastrofen i Göteborg 1998 då Öppna Kanalen spelade en betydelsefull informationsroll för berörda etniska grupper i staden.

> Den huvudsakliga informationen till stadsdelsförvaltningen under de första dygnen kom från katastrofsamordningen i Gårda. Informationen från stadsdelsförvaltningen gick främst till de boende i stadsdelen samt till den egna personalen. För att försöka stävja de stämningar av missnöje bland de boende som man upplevde uppstod initierades tv-program om branden i lokalkanalen Öppna kanalen där bl.a. polis och räddningstjänst medverkade. Beslutet om att sända dessa fattades av Göteborgs stad. Programmen producerades av personer med utländsk härkomst som arbetat med tv-produktion på kulturhuset Blå Stället i Angered.[1]

Öppna Kanalen var även en del av den samhällsinformation som sändes ut i anslutning till ”det stora snökaoset” 1997. Öppna Kanalen i Stockholm fick under kriget i forna Jugoslavien spela en viktig roll för debatt och information för de berörda etniska grupperna i staden. Kanalen direktsände också under icke-programtid radionyheter från BBC (med tillstånd från företaget) på engelska och serbiska.

7.6.4 Lokala kanaler utanför beredskapen

Det finns idag inga beredskapsplaner för radio och television som involverar de icke-kommersiella lokala etermedierna. Utredningen *Lokalt ledd närradio* föreslog 1990 att SR:s lokala och rikstäckande sändningar av VMA utan fördröjning och med automatik skulle gå ut över närradiosändarna. Utgångspunkten vid en allvarlig fredsolycka bör vara att kunna nå så många som möjligt med varning och information. VMA-sändningarna skulle med hjälp av RDS-teknik bryta pågående närradiosändning. Samma system skulle gälla under beredskap och i krig. Utredaren menade också att en stor del av den aktuella informationen kommer att finnas på lokal ledningsnivå. En lokal sändarorganisation med ett nära samarbete och en eventuell samlokalisering med kommunledningen bör inrättas för att skapa snabba och effektiva informationsvägar. Utredaren föreslog att lokala programgrupper bildas, som kan ingå i SR:s beredskapsorganisation på lokal kommunal nivå.

Utredaren skriver att de tekniska och andra krav som måste ställas kan fördyra en sändningsutrustning. Den eventuella utrustning som kan krävas för att anpassa närradiosändarna bör bekostas av staten. Om SR i ett eventuellt avtal skulle bli beredskapsansvarig för närradion bör ökade kostnader för bl.a. planering, utbildning och övning beaktas[2].

Utredningen om *Radio och TV i krig och kris* 1996 betonar att den fredstida strukturen för radio och tv bör bevaras i händelse av krig. Det är viktigt att lokal- och närradions sändningar får fortsätta att informera befolkningen i närområdet. För beredskapshöjande åtgärder bör enligt utredningen selektiva stödinsatser kunna övervägas exempelvis stöd till sändningar på minoritetsspråk. Länsstyrelsen i Stockholm har i enkätsvar till utredningen bestämt avrått från att sändningar utanför public service skall stoppas vid krisläge bland annat p.g.a. minoritetsspråkssändningar i närradio.

Utredningen konstaterar att kommunerna har fått ökade uppgifter inom det civila försvaret och har funnit att många kommuner intresserade engagera sig aktivt. *Kommunal beredskapsradio* är ett uttryck som myntats av Statens Räddningsverk, men som också har många tillskyndare bland kommunalt verksamma inom beredskapsområdet. Utredningen gav

[1] *Göteborgsbranden 1998 –en studie om kommunikation, rykten och förtroende* Styrelsen för Psykologiskt Försvar Rapport 179
[2] *Lokalt ledd närradio* (SOU 1990:70)

kommunalt avgränsade radiosändningar hög prioritet. Förutsättningarna skiftar emellertid från kommun till kommun beroende på frekvensplaneringen, och om det redan finns närradio/ lokalradio med räckvidd över hela kommunen. Kommunerna bör enligt utredningen få möjlighet att vid krig eller förhöjd beredskap bedriva ljudradioverksamhet i samarbete med den eller de som har tillstånd att sända närradio eller lokalradio i kommunen.[1]

Några åtgärder föranledda av utredningsförslagen har dock inte tagits ifråga om närradioverksamhet liksom lokal kabel-tv-verksamhet. Det förekommer även att man, som på Falköping kommuns webbplats, uppmanar befolkningen att vid kris *inte* lyssna på närradion:

> Viktigt meddelande till allmänheten - VMA - Sveriges Radio P4 100,3 mhz
> Vid svåra olyckor som hotar att skada människor eller miljö, måste allmänheten varnas. Räddningsledaren använder varnings- och informationssystemet "Viktigt meddelande till allmänheten" - VMA, för att snabbt nå många människor. Systemet består dels av signalen "Viktigt meddelande", dels av meddelande i radio P4 (lokalradio) och TV (ej Falköpings Närradio).

De icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanalerna står således hittills så gott som helt utanför beredskapssystemen. I vår kartläggning har vi inte funnit mer än undantagsvis exempel på aktiva samband mellan krisberedskap och närradion.

Ett undantag är Sollefteå där Junsele Närradioförening i samarbete med kommunen och *Frivilliga Radioorganisationen* (FRO) 2003 har byggt upp ett närradionät, som idag täcker in hela den vidsträckta kommunen med tre sändare (samtliga med 250 watts uteffekt och med RDS[2] och stereokapacitet). För att tillfredställa beredskapssäkerhet krävde länsstyrelsen att kommunen köpte in sändarna. Detta gjordes med medel från ett EU-projekt (se 6.11), som kom till vid regementsnedläggningarna och man använder master som kommunen hyr eller äger. Sju frivilliga från FRO har lagt ned minst 350 timmar på montage och driftsättning.

De tre sändarna kommer att nås från studios i Sollefteå respektive Junsele. Förutom att systemet kommer att användas för sedvanlig föreningsradio och direktsändningar från kommunfullmäktige ingår således detta i kommunens krisberedskap. I sammanhanget kan nämnas i närmsta lokalradiostation är P4 Radio Västernorrland med studio och redaktion i Sundsvall 30 mil från Sollefteå. Sändare finns dock inom kommunen. Någon PLR-station är inte verksam i Ådalen d.v.s. i Kramfors respektive Sollefteå kommun.

Det kan vara tankeväckande att samtliga sändare för SR kunde tystna i Stockholm i juni 2004 (se ruta nedan). Det kan i detta sammanhang ifrågasättas om det nuvarande systemet, som innebär SR kan ta kontrollen över PLR-sändarna med en knapptryckning ger en tillräckligt god beredskap. När sändartekniken i Nackamasten havererade dog även åtta av Stockholms PLR-sändare. Endast stationer som hade egen sändarutrustning och som inte sände från Nackamasten fanns kvar i etern. Det var två PLR-stationer, som sänder från Nacka Forum och samtliga närradiostationer som finns i länet. Med koncentrationen av sändare i Nacka utgör således närradiostationerna i länet således en väl spridd och användbar alternativ dock outnyttjad resurs för krisberedskapen. Men man bör kanske av detta skäl avstå från att överväga ett inlemmande av dessa stationer i samma system som styrs genom SR.

[1] *Viktigt meddelande. Radio och TV i krig och kris.* Betänkande av Utredningen om radion och televisionen i krig och krigsfara (SOU 1996:80)
[2] RDS = Radio Data System. Kan bl.a. användas för att fjärrstyra sändningsutrustningen.

SVERIGES RADIO TYSTNADE
Det blev tyst i Sveriges Radios samtliga kanaler i Stockholm vid kvart över fem på fredagseftermiddagen.

Avbrottet varade i ca 30 minuter och kvart i sex vart det ljud i etern igen. Enligt Sveriges Radio rörde det sig om ett antennfel på Nackamasten. Även ett tekniskt fel på vislandasändaren i Kronobergs län orsakade avbrott på samtliga SR-stationer, trolig orsak här var ett åsknedslag.

Felet uppstod vi 16:30 och vid 18.15 hördes det fortfarande inget.
Emmabodasändaren i Kronobergs län fungerar däremot som vanligt.[1]

7.6.5 Beredskapshöjande åtgärder

Mediesektorn blir för varje år alltmer fragmentiserad d.v.s. allt fler kanaler som medborgaren kan ta del uppstår såväl i form av nya medier främst Internet och mobiltelefonins SMS som sedan länge etablerade medier som radio och televisionssändningar i etern och i kabel. Radio och tv som sänds via markburna sändare inom respektive målområde är dock fortfarande det effektivaste sättet att nå en kommunen eller ett läns *samtliga* medborgare.

Omkopplingar via RDS är en lösning som är lätt att implementera, men det är mycket känslig för störningar i nätet. Det betyder alltså att de "stora" sändarna måste fungera för att närradiosändarna skall kunna slå om till VMA. Man bör i det fortsatta arbetet med frågan överväga lösningar som gör att fristående närradiosändare kan nyttjas i krisläge utan beroende av centrala sändare. Om centrala system slås ut är det viktigt att andra kanaler kan vidarebefordra meddelanden. Detta synsätt förutsätter att central manövrering kan övertrumfas av lokal manövrering. Även här beror det på de lokala förutsättningarna hur en sådan plan skall kunna fungera.

För ett storstadsområde kan följande modell för en *kommunal beredskapsradio* via Stockholm Närradio på 88 och 95,3 MHz vara tänkbar: I Stockholm går programmen från studios till närradiosändarna via teletråd. Redan i dag har både kommunen och Landstinget trådar från sina lokaler. Dessa används för utsändning av fullmäktige. Genom anpassning av den tekniska utrustningen borde man kunna ge dessa studios möjlighet att själva "knappa ut sig" med högre prioritet än andra studios och på så sätt få ta över sändarna med omedelbar verkan. Denna teknik skall användas regelbundet för att sända kommunfullmäktige och man får då en regelbunden test av "prioriteringssystemet". Prioriteringssignalen skall dessutom spridas till omkringliggande närradiostationer vilka reläar vidare sändningarna från Landstinget redan i dag. Tekniken för att sprida denna prioriteringssignal för kommunal beredskapsradio kan se olika ut beroende på förutsättningarna. Att här tillgripa RDS-systemet kan vara ett sätt.

Givetvis kan man tänka sig att dra ledningar även från andra ställen som skall vara operativa vid en krissituation. Ett allvarligt krisläge som kan inträffa är bortfall av elektrisk försörjning i ett område. Här är radion överlägsen televisionen eftersom lyssnarna förväntas ha batteridrivna radiomottagare. Radiosändarna kan dessutom försörjas med reservkraft till enklare sätt än exempelvis television. Resonemanget bygger på att beredskapsmeddelandena opereras från en enda punkt för en viss närradiosändare. I fallet med kommunal beredskapsradio, skall alltså de olika informationerna på de olika språken sändas från en viss studio som är beredskapsstudio. I Stockholms fall kan den alltså ligga i stadshuset. Eftersom kunskapen om språken finns inom de sändande föreningarna, bör en beredskapsplan innefatta att medlemmar från dessa beger sig till beredskapsstudion.

[1] www.onair.nu 2004-06-11

Alternativet att sända från den vanliga studion är givetvis också möjlig. Men det är alltså alltid beredskapsstudion som har prioritet att komma åt sändaren. Det kan för Stockholms del vara landstinget för den ena sändaren och kommunen för den andra. Man kan också tänka sig en studio hos *SOS Alarm*.

Det torde vara av särskilt värde att lokala och regionala aktörer snabbt och flexibelt skall kunna agera vid i synnerhet vid lokala eller regionala kris- eller nödlägen. Härvidlag torde just effektiva lokala och regionala medier vara prioriterade framför nationellt distribuerade medier. Dessutom är de satellitburna kanalerna, som har sina huvudsakliga användargrupper bland just minoriteter, villaområden och i glesbygdsområden, ingen resurs att räkna med i sådana lägen.

Kartläggningen visar att det inte finns några formulerade strategier kring hur de icke-kommersiella lokala etermedierna skall kunna vara en del av samhällets medieberedskap. Med undantag för ovan nämnda utredningar kan noteras att en bredare diskussion kring den särskilda rollen främst minoritetsmedierna bör ha och kan ha i detta sammanhang.

Det blir nödvändigt att överväga dessa behov vid eventuella förändringar av de icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanalernas framtida teknik, organisation och finansiering. Med tanke på att den digitala utvecklingen är det troligt att de icke-kommersiella lokala radio- och tv-stationerna kommer att börja sända med regional räckvidd (se 7.3). I och med detta kan man ta itu med kris- och beredskapsfrågorna på ett mer kvalificerat sätt. Bland annat kan en medverkan av länsstyrelser förutses liksom att Räddningstjänsten i flera kommuner kan samverka om medieberedskapen.

Vid överväganden kring dessa mediers roll i sammanhanget bör Krigsberedskapsmyndighetens förslag om en nationell webbportal för krisinformation uppmärksammas. Portalen föreslås bl.a. innehålla ett stort antal länkar till aktörer inom krishanteringsområdet och vara tillgänglig på svenska och engelska. Krav på anpassning till synskadade och till andra språkgrupper bör också övervägas.[1] Här skulle även länkar till lokala medier inklusive icke-kommersiell lokal radio och tv kunna finnas.

Man kan också uppmärksamma på behovet av att denna etermediesektor också blir företrädd i de nationella samtalen i medieberedskapsfrågor. Styrelsen för Psykologiskt förvar (SPF) har exempelvis ett särskilt *medieråd*, som syftar till att för den privata och offentliga sektorn skapa en gemensam syn på behov av säkerhet, beredskap och krishanteringsförmåga inom massmedier samt på behovet av samverkan. Rådet ska etablera gemensamma mål för arbetet med mediers säkerhet och beredskap.[2]

7.7 Radio och television i samverkan

Det kan konstateras att behoven av och möjligheterna att sammanföra eller samordna icke-kommersiell radio- och tv-verksamhet hittills inte tagits till vara mer än undantagsvis. Det som nu skyndar på en sådan utveckling är bland annat digitaliseringen som gör att såväl radio

[1] Regeringsuppdrag *System för samordnad krisinformation* (Fö2003/653/CIV) Yttrande 0290/2003 2003-04-24
[2] I Medierådet finns för närvarande representanter från: Krisberedskapsmyndigheten, Post- och telestyrelsen, Radioutgivarföreningen, Räddningsverket, SR, SVT, Teracom, Tidningarnas Telegrambyrå, Tidningsutgivarna och TV4.

som television i framtiden sannolikt kommer att sändas med i princip samma teknik; i marksänd digital-tv och digitalradio, med regional räckvidd. Dessutom lägger man ut såväl radioprogram som tv-program på Internet. Det finns mycket att vinna på att sådana här verksamheter radio och tv drivs under ett och samma paraply. Synergieffekterna har tagits till vara utomlands bland annat hos de Öppna Kanaler i Tyskland som sänder både radio och tv i kabel-tv respektive på FM. I USA har alltfler public access-kanaler nu förutom att sända tv nu också sökt de nya tillstånden för icke-kommersiell low-power FM-radio (se 8.3.6).

Det förefaller som den hittillsvarande gränsdragningen mellan radio och tv-verksamhet i ökad grad är prestigemässigt betingad och bygger på en ömsesidig misstänksamhet (att den ena sidan skall ta över den andra). Nu bör istället rationella ekonomiska och tekniska skäl vägas in på allvar. Naturligtvis finns det stora administrativa fördelar med en gemensam lokal organisation. Det handlar inte enbart om ekonomi. Det finns fördelar att om man har råd att hålla en eller ett par personer anställda så kan dessa nyttjas effektivare om de har ansvar för båda verksamhetsgrenarna radio respektive television.

Det finns också goda möjligheter att driva en effektivare marknadsföring av kanalerna om man arbetar med radio och tv samtidigt. Aktiva i båda medierna kan nämligen göra reklam för sina radioprogram i tv-kanalen och vice versa. Denna effekt kallas ibland ”1+1=3”. Tillsammans med en väl utformad webbplats blir detta ett dynamiskt informationssystem.

I Sverige är det mest kända exemplet på samordnad verksamhet Utbildningsradion (se 7.4.4), ett multimediaföretag, som sänder både radio och tv (liksom på internet). Bland de icke-kommersiella lokala kanalerna finns redan idag en del exempel på samordnad eller samverkande verksamhet. Det kan handla om att en förening är verksam i både lokal kabel-tv och närradio. Kanske man också delar lokaler.

Ett sådant exempel är Skövde Närradio och Öppna Kanalen Skövde, som finns vägg i vägg i Västerhöjdsskolan. Flera personer finns i båda föreningarnas styrelser. En sammanslagning, som innebär att 20 medlemsföreningar i närradion och 23 i Öppna Kanalen kommer tillsammans i en förening är en naturlig process. I Svenstavik i Jämtland är det lokala kabelsändarföretag TV-Berg som sänder närradio. I Kramfors diskuterar närradioföreningen att starta en lokal tv-kanal; en Öppen Kanal. Bland medlemsföreningar förekommer det också att man är aktiv i såväl en närradiokanal som en tv-kanal. Exempelvis är de aktiva i närradioföreningen *Mundo Latino* i Stockholm också aktiva i Öppna Kanalen. Detsamma gäller Pingstkyrkan i Stockholm.

Man kan sannolikt räkna med att en del lokala sändarorganisationer kommer att gå samman för att överhuvudtaget kunna överleva och få en chans att utvecklas. Ett hinder idag är emellertid att närradion och de lokala kabelsändarföretagen utifrån samhällets regelsystemet för närvarande är organiserade på skilda sätt (se 6.9). Finner staten anledning att stödja en konsolidering den icke-kommersiella sfären för lokal radio och tv kan man överväga att finna *incitament som kan bidra till att lokal och regional radio- och tv-verksamhet samordnas.*

7.8 Lokala etermedier i politiken

7.8.1 Statlig mediepolitik

De ursprungliga motiven för närradion gäller fortfarande; att låta föreningslivet komma till tals i etern. För de lokala kabelsändarföretagen handlar det *om en juridisk person som har*

bildats för att bedriva lokala kabelsändningar och som kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet. Några andra motiv, som sätter dessa medier in i ett bredare mediepolitisk sammanhang saknas.

Riksdagen har trots välvillig behandling avslagit motioner om statligt stöd och liknande med hänvisning till att, som man har bedömt det, dessa medier är *lokala* och därför skall söka stöd av kommuner och landsting. Sammanfattningsvis har de politiska partierna överlag dock ställt sig positiva till dessa medier även om frågorna inte engagerat på samma sätt som de kanaler som har ett uttalat samhällsuppdrag (public service-företagen och i viss mån TV4).

I detta avsnitt beskrivs hur riksdagspartierna har ställt sig ifråga om icke-kommersiella lokala etermedier under en tidsperiod(1994-2003), som kan anses vara relevant för fortsatta överväganden. Partierna redovisas sorterade i alfabetisk ordning.

7.8.2 Partierna och närradion

Centerpartiet
anser 1997 i sin motion om närradio m.m. att ett grundläggande villkor är att lagstiftaren försöker finna så stor frihet som möjligt för närradion att utvecklas och finna former som gör sändningarna attraktiva att lyssna på. De organisationer som sänder närradio har också, med få undantag, visat sig vara värdiga den frihet och det ansvar som åligger dem. Det finns därför anledning att gå vidare och ytterligare underlätta för föreningslivet att sända närradio.

Då sändningsområden för digital radio kommer att bli större än dagens sändningsområden för närradion och omfatta regioner i stället för kommuner finns det anledning att se över vad en övergång till digital teknik kommer att innebära för närradion. Regelverket för närradion får inte försvåra introduktionen av digital teknik även för närradion, eller innebära att närradion hotas genom en allmän övergång till digital teknik för radiosändningar. Liksom andra partier lyfter partiet fram behovet av förändringar av de s.k. riksförbudet. Det finns ett behov för många föreningar att distribuera material som är av allmänt intresse i regionen eller centralt material av särskilt intresse för lyssnarna. Centerpartiet nämnde som exempel Kunskapsradion i Värmland och sändningarna från regionfullmäktige i Västra Götalands län (Se 4.6.3).

Centerpartiet gav således sitt stöd till det undantag från riksförbudet som föreslogs i propositionen. Man vill dock att det i lagen bör finnas möjlighet att bevilja ytterligare undantag för sändningar av särskilt lokalt eller regionalt intresse.[1]

Kristdemokraterna
I sin mediepolitiska motion såväl 2001 och 2002 framförde Kristdemokraterna farhågor över närradions kommersialisering. Denna utveckling har två negativa konsekvenser. För det första ger det de kommersiella aktörerna inom närradion en kostnadsmässig konkurrensfördel i jämförelse med den kommersiella lokalradion, som i vissa fall betalar mycket höga belopp för sina sändningsrättigheter. För det andra riskerar de ideella föreningarna att successivt trängas undan när professionella aktörer konkurrerar om utrymmet. Närradion fyller då inte längre den funktion som den var ämnad för.

Trots att Radio- och tv-verket har konstaterat att kommersialiseringen ännu inte utgör något stort problem för närradion anser Kristdemokraterna ändå att för att komma till rätta med detta problem bör en skärpning ske av vem som kan få tillstånd att sända närradio. Även det så kallade riksförbudets nuvarande utformning är olyckligt, där lagen anger att tio timmar per

[1] motion 1997/98:K32 av Ingbritt Irhammar, Görel Thurdin, Agne Hansson m.fl.(c)

månad får sändas utan att vara lokalt producerat. Kristdemokraterna anser att lagen bör utformas så att den anger att en viss andel måste vara lokalt producerad, vilket i realiteten skulle innebära att lokal produktion alltid förekommer. Om andelen anges till exempelvis 60 procent innebär det att oavsett hur många timmar en sändare sänder radio kommer alltid merparten vara lokalt producerad, samtidigt som det ger möjlighet till nätverkssamarbete och samutnyttjande av visst material. Kristdemokraterna uppfattar inte nätverksändningar som ett hot, tvärtom går mycket i samhällsutvecklingen idag mot nätverkstänkande och samarbete över tidigare gränser. Och närradio behöver inte alltid handla om geografisk närhet, det kan även handla om ideologisk närhet. Invandrarföreningar kan till exempel finnas på olika platser och ha gemensamma intressen att göra program om. I motionerna understryker partiet att

> Genom att höja kraven på vilka föreningar som sänder närradio och på så sätt försvåra för rent kommersiella aktörer, samtidigt som utrymmet för ökad samverkan ges åt föreningarna, ges bättre förutsättningar för att utveckla närradions styrka och särart. Annars riskerar närradion på sikt att dö ut, vilket skulle innebära en demokratisk förlust, något som skulle gynna etablerade aktörer med gott om resurser, som redan idag får genomslag på andra sätt.[1]

Socialdemokraterna

I en omfattande riksdagsmotion 1995 föreslogs bland annat åtgärder för utveckling av icke-kommersiell lokal radio och tv. Motionärerna skriver att

> föreningsradion inte går att känna igen. Dess utbud har allt mer kommit att likna den kommersiella radions. Den ursprungliga idén om en radio för vidgad yttrandefrihet och demokrati har, tillspetsat uttryckt, blivit en radio där föreningstillstånd missbrukas av bulvaner för ekonomisk fördel. För oss är den lokala radion alltför viktig för att fuskas bort. Vi anser att det är nödvändigt att finna en ny form för sändningarna, som tillgodoser föreningslivets behov men även allmänhetens tillgång till radiomediet.[2]

Sändningsrätt (tillstånd) för lokala radiosändningar skall kunna sökas av föreningar alternativt stiftelser med lokal förankring bildade just för att sända radio. I föreningarna kan ingå kyrkor, företag, organisationer, myndigheter, institutioner, tidningar, kommunala förvaltningar och verksamheter, olika typer av boendeföreningar, studieförbund m.fl. Föreningarna skall ha en bred bas av intressenter som representerar olika meningsriktningar på orten. De skall vara öppna sammanslutningar som kan förväntas verka för vidast möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet och genom sina stadgar kunna garantera ett demokratiskt beslutsfattande.

Motionärerna ansåg vidare att lokala radiosändningar utgör en del av kulturlivet och såg ett värde i att människor, inte minst unga, lär sig att använda medierna aktivt och skaffar sig erfarenhet av att producera radio. Studieförbunden och skolorna utgör här naturliga samarbetspartners. Man ville också ha ett särskilt kulturstöd till radioföreningarna kunna utgå. Stödets inriktning skulle vara att höja kvaliteten på sändningarna.

[1] motioner 2002/03:Kr334, 2003/04:Kr386 av Dan Kihlström (kd)
[2] motion 1994/95:K434 Georg Andersson m.fl. (s)

Vänsterpartiet
anser 1996 att det är nödvändigt att finna en ny form för lokala radiosändningar, som tillgodoser föreningslivets behov men även allmänhetens tillgång till radiomediet. Föreningarna skall ha en bred bas av intressenter som representerar olika meningsriktningar på orten. De skall vara öppna sammanslutningar som kan förväntas verka för yttrandefrihet och informationsfrihet. Tillstånd skall ges av mediemyndigheten. I varje kommun bör det finnas en lokalradio.

Den lokala radioverksamheten skall i princip vara självfinansierad. Reklam bör inte få förekomma i sändningarna. Lokala radiosändningar utgör enligt partiets syn en del av kulturlivet. För att radioföreningarna på ett livskraftigt sätt skall kunna verka bör ett särskilt kulturstöd kunna utgå. Vänsterpartiet föreslår att den parlamentariska utredningen med uppgift att föreslå ett brett mediestöd, också ser på möjligheten att detta kulturstöd fördelas till lokala radio- och tv-sändningar.[1]

Övriga partier
Folkpartiet och Moderaterna ställde sig bakom de andra partiernas krav om möjligheterna till liberalisering av riksförbudet för att möjliggöra regionala sändningar. Dessutom ifrågasattes tillstånd som möjliggör sändningar av rasistiska organisationer.

7.8.3 Partierna och lokal-tv

I förhållande till närradioorganisationerna har Riksförbundet Öppna kanaler i Sverige under hela 90-talet haft en mer aktiv kommunikation med riksdagspartierna. 1998 skrev Riksförbundet till partiledarna i alla riksdagspartier för att utröna vilka partier, som inför valet, har kunskaper om och en konstruktiv inställning till en utveckling av public access televisionen. Samtliga partier besvarade skrivelsen. Sammanfattningsvis tillfrågades respektive partiledare om dess parti

> vill och kommer att aktivt verka för ett samhällsstöd till svenska public access tv-kanaler inom eller utom ramarna för finansieringen av public service
>
> kommer att verka för att samtliga medborgare skall beredas möjlighet att ta emot public access-TV, vilket förutsätter att
>
> a) kabellagstiftningen förändras så att samtliga kabelhushåll inom en och samma kommun kostnadsfritt kan att ta emot det lokala kabelsändarföretagets sändningar och att
>
> b) kabelsändningarna av public access, vid behov och om lediga frekvenser finns, får kompletteras med trådlösa sändningar såväl med analog som digital teknik.

Riksförbundet återkom till partiledarna med frågorna 2001. Svaren 1998 och 2001 liksom motioner i Riksdagen gav vid handen att flertalet partier är allmänt positiva till public access. Oberoende i vilken grad man stöder public access fanns då hos en del partier såg man *digital-tv* som en lösning för public access. Svaren indikerar att *public access*, till skillnad mot 1994, nu av politikerna blivit identifierat som en del av det svenska medielandskapet.

[1] motion 1996/97:v221 Charlotta L Bjälkebring m.fl.(v)

Partiernas hållning till public access-televisionen har i stort sett förefaller att ha baserats på en ganska homogen syn på yttrandefrihetsaspekterna. Några markerade partiideologiska skiljelinjer har inte kunnat skönjas.

Centerpartiet
såg det 1998 som viktigt att medieutvecklingen också innebär ökade möjligheter för *icke-kommersiella intressen* att göra sin röst hörd och att det finns *oberoende röster i etern.* Visserligen ökar möjligheterna att synas genom t.ex. Internet, men ännu kan knappast information där konkurrera med den genomslagskraft som levande bilder och direktsänd radio har. Det är ett viktigt demokratiskt och kulturpolitiskt mål för centern att se till att public access kan fortsätta sin verksamhet med goda villkor. Dåvarande partiledaren Lennart Daléus aviserade att han skulle verka för någon form av samhällsstöd till public access. Hans föregångare Olof Johansson hade också en positiv syn på en icke-kommersiell lokal television. *Vad gäller den svenska public access-televisonens framtid så menar vi att det är viktigt att utveckla och ta tillvara de möjligheter som den faktiskt ger* menar centern.

Redan 1994 ansåg centern i en motion att icke-kommersiella lokala tv-producenter ska har rätt till kostnadsfri distribution i kabelnäten. Man ansåg att det skäl att överväga de nuvarande bestämmelserna och villkoren för svensk, s.k. public accesstelevision. Erfarenheterna av de 'öppna kanalerna" i flera av Tysklands delstater skulle kunna vara av stort värde i samband med dessa överväganden. Centern vill ha en översyn av reglerna och villkoren för svensk s.k. public access-television.[1] 2001 återkom centern med en motion i vilken man framförde att

> Ökad mångfald handlar inte bara om frågan om att motverka koncentration, utan också om att stimulera nya aktörer att producera och förmedla information. Riksförbundet Öppna kanaler, dvs. oberoende och icke-kommersiella lokala stationer som sänder i huvudsak samhällsinformation, utbildning och kultur, är bra exempel på vad man kan uppnå även med ganska små resurser. Politiken bör inriktas på att ta till vara den tekniska utvecklingen för att förbättra villkoren.[2]

Folkpartiet Liberalerna
tyckte 1998 det är bra med must carry-skyldigheten för SVT och Öppna Kanaler i de stora näten och att är rimligt att public access nu söker om *digitala sändningstillstånd* och även får utnyttja *lediga analoga frekvenser.* Folkpartiet Liberalerna föreslog 2001 i en riksdagsmotion ett statligt stöd till Riksförbundet Öppna Kanaler om *fem miljoner kr* per år. I motionen säger man bl.a. att

> de Öppna kanalerna inte får statligt stöd och kan inte heller söka kulturstöd genom Statens kulturråd eller motsvarande. De står också utanför EU:s stödsystem för mediesektorn. I stället finansieras de genom medlemsavgifter från det lokala föreningslivet, ideella insatser och sporadiskt av kommuner. Det finns dock begränsningar för hur långt man kan komma med nuvarande villkor. Om de öppna kanalerna fick statligt stöd skulle det kunna etableras öppna kanaler på ytterligare orter. De öppna kanalerna är att betrakta som medborgar-TV, där vanliga människor och föreningar kan komma till tals. Inte minst viktigt är det att ungdomar och minoritetsgrupper får synliggöras på sina egna villkor.[3]

Inför valet 2002 var det endast Folkpartiet Liberalerna som nämnde i sitt valprogram att man ville satsa på Öppna Kanaler.

---

[1] motion 1994/95:K417 av Olof Johansson m.fl. Helena Nilsson, Per-Ola Eriksson, Andreas Carlgren och Agne Hansson (c)
[2] motion 2000/01:Kr343 Birgitta Selén (c)
[3] motion 2001/02:Kr419 av Ana Maria Narti (fp)

Kristdemokraterna

Inför valet 1994 skrev Alf Svensson att det i ett demokratiskt samhälle är ”*nödvändigt att lokala förhållanden och intressen får ett utrymme i tv-media. På så sätt säkras tanken om subsidaritet, d.v.s. rätten för den lilla gemenskapen att ta ansvar och fatta beslut i de frågor som direkt berör”*. I sitt svar till Riksförbundet 1998 hänvisade han till partiprogrammet som anger att folkrörelserna skall ges möjlighet att bedriva idéburen programverksamhet genom allemans-TV. Alf Svensson ställde sig positiv till vidareutveckling och vill utreda hur finansieringen skall ske och hur medborgarnas tillgänglighet av dessa kanaler kan öka. 2002 stöder kd fortfarande Öppna Kanaler, men betonar dock att stödet i första hand skall vara lokalt d.v.s. kommunalt eftersom det handlar om lokala initiativ och verksamhet.

> Det krävs ansenliga resurser för att producera och sända TV, vilket i realiteten har inneburit att det är ett fåtal aktörer, statliga och privata, som står bakom hela kanal- och programutbudet. Ur ett demokratiskt perspektiv är detta ett problem, eftersom risken är att mindre och resurssvaga grupper och organisationer utestängs från debatten.
> Via kabel-TV finns flera "Public Access"-kanaler, eller "Öppna kanalen" som den ofta heter. I dessa kanaler har föreningar och organisationer möjlighet att till en låg kostnad göra TV. I Stockholms Öppna kanalen sänder bland annat flera invandrarföreningar och Miljöpartiet de gröna. Vi uppfattar dessa kanaler som en måhända liten men dock ur ett demokratiskt perspektiv viktig plattform. I olika länder finns olika regler för den här typen av verksamhet. I USA har till exempel kommuner rätt att ta upp till fem procent av kabelbolagens intäkter för satsningar på PEG (public, educational, governmental) access-TV. I andra länder, som till exempel Tyskland, går staten in och finansierar viss del av verksamheten. De här kanalerna är viktiga även ur ett integrationsperspektiv. Under de senaste tjugo åren har en miljon människor kommit till Sverige som flyktingar och invandrare. Hela tjugo procent av barnen i grundskolan har utländskt påbrå. Samtidigt är den här gruppen underrepresenterad i media, något som konstaterats nyligen i flera tidningsartiklar. Lokal-TV och närradion är idag två kanaler där det faktiskt finns en stor andel invandrare som driver egna kanaler. Detta är mycket viktigt, inte minst ur ett demokratiskt perspektiv. Kristdemokraterna anser att lokal-TV behöver utvecklas, inte avvecklas.[1]

Miljöpartiet

har stött idén om icke-kommersiell lokal tv sedan sin första mandatperiod i Riksdagen. 1998 skrev partiet att man i riksdagen kommer att driva frågan som en demokratisk grundbult. Det är mer än nödvändigt än någonsin att ge statligt stöd till icke-kommersiell, fri och lokalt förankrad tv-media; andra länder bl.a. Danmark gör det. Partiet såg det som pinsamt att statsbidraget uteblivit. Samtliga hushåll skall ha möjlighet att kostnadsfritt ta del av sändningarna. Partiet noterade att det är tack vare de öppna kanalerna vi har tillgång till direktsända ocensurerade debatter från riksdagen[2] och EU-parlamentet. Man motionerade även år 2000:

> Den enda icke kommersiella tv-produktionen, nämligen verksamheten som Riksförbundet Öppna kanaler bedriver, får inte statligt stöd. Drygt en miljon människor har i dag tillgång till dessa lokala kanaler och kan bl.a. se direktsända debatter från EU-parlamentet. I dag är det i första hand de större kommunerna som ger verksamheten bidrag, vilket medför regionala skillnader. Detta är inte acceptabelt. Det är viktigt att alla människor, oavsett var de bor, får tillgång till fria medier. Regeringen bör därför undersöka möjligheten att för framtiden bidra med statligt stöd till Riksförbundet Öppna kanaler.[3]

Miljöpartiet ville att det statliga årliga stödet skulle vara 5 miljoner kr.

[1] motion 2003/04:Kr386 av Dan Kihlström (kd)
[2] dessa sändningar har numera upphört (se 7.7)
[3] motion 2000/01:Kr701 av Ewa Larsson (mp)

Moderaterna
har endast berört frågan vid ett tillfälle. 1998 påpekade partikansliet i skrivelse till Riksförbundet bl.a. att man inte ville ändra kabellagstiftningen i en riktning som skulle öka det politiska inflytandet, om än indirekt, över vilket innehåll som distribueras i kabelnäten. Moderaterna menar att en fortsatt utbyggnad av infrastrukturen för olika typer av media bör i första hand ske på marknadsmässiga villkor.[1]

Socialdemokraterna
Inför valet 1994 skrev Ingvar Carlsson: *Principiellt anser vi socialdemokrater att ideell lokal-tv, liksom närradion är viktiga delar av medieutbudet och därför också för yttrandefriheten. - Vi är alltså positiva till den verksamhet som bedrivs av de lokala kabelsändarföretagen, och vill därför se till att villkoren för dessa är goda.*[2]

1995 lades en omfattande motion om åtgärder för utveckling av icke-kommersiell lokal radio och TV. Man skrev bl.a. att

> Vi anser att staten nu måste ta ett ansvar för att idén om lokal-TV och närradio utan reklam kan förverkligas. Vi anser att de resonemang som en gång fördes av massmediekommittén i betänkandet ”Via satellit och kabel” fortfarande är giltiga. Där skissas den lokala televisionen som ett viktigt komplement till de utländska satellitkanalerna. Angelägen för den kulturella identiteten i en tid av ökat utbyte av program mellan olika nationer och kulturkretsar.
> I exempelvis Tyskland inrättas s.k. öppna kanaler efter beslut på delstatsnivå. Handledare -- närmast motsvarande våra mediaverkstäder -- hjälper föreningar och enskilda med programproduktionen. Det ligger ett värde i att människor, i synnerhet unga, lär sig hantera medierna aktivt och skaffar sig erfarenhet av tv-produktion.
>
> Studieförbunden och skolorna är därvid naturliga samarbetspartners. För att förbättra de förordnade tv-stationernas villkor föreslår vi att en mindre avgift per abonnent och år skall tas ut av nätinnehavarna till lokal programverksamhet. Därutöver bör det statliga stöd som tidigare fanns öronmärkt för tv-projekt med barn och ungdom återinföras.
>
> En annan förändring som väsentligt skulle förbättra de förordnade tv-stationernas villkor är att öppna möjligheten för dem att sända sina program via etern.[3]

I motionen föreslogs också en närmare engagemang av *Utbildningsradion* (se vidare 7.4.4). *Must carry*-skyldighet för nätinnehavare kan enligt motionärernas uppfattning *motiveras endast om sändningar är väsentliga ur ett yttrandefrihetsperspektiv.* Must carry-skyldigheten visavi de förordnade tv-stationerna bör vara densamma som i dag gäller för SVT.

Medvetenheten om att den offentliga tv-avgiften kan nyttjas även till alternativ till public service fanns redan 1996 i en motion av två stockholmspolitiker, som bl.a. skriver att *det bör övervägas om en andel av licensmedel som tillförs SR och SVT kan användas för att finansiera ett infrastrukturellt stöd i enlighet med tysk modell.*[4] En liknande motion med krav på licensfinansiering av "öppna kanaler" lades fram året efter. *Det behövs en ny struktur för en svensk medborgarradio och medborgar- tv. En strukturreform som kommer att stimulera demokratin*.[5]

Göran Persson pekade 1998 på att det för socialdemokraterna är principiellt viktigt att värna och stödja de grupper som vill producera och sända radio- och tv-program på icke-

[1] brev från Gunnar Högmark till Riksförbundet Öppna Kanaler
[2] brev till Riksförbundet Öppna Kanaler 1994-
[3] motion 1994/95:K434 av Georg Andersson m.fl. (s)
[4] motion 1996/97:K715 av Nikos Papadopoulos och Anders Ygeman (s)
[5] motion 1997/98:K616 av Juan Fonseca (s)

kommersiell grund. De verksamma inom Öppna Kanalen bidrar betydelsefullt sätt till en verksamhet i enlighet med yttrandefrihetens grundläggande idéer. 2001 upprepar statsministern detta. *Att regeringen och socialdemokraterna nu som då ser public access som en viktig verksamhet är utan tvekan.* Öppna Kanalen skulle kunna vara intressant alternativ i det framtida lokala digitala utbudet menar han.[1] Möjligheten att sända i det digitala nätet har även utvecklats av Sven Hulterström i en motion 2001:

> De öppna kanaler som hittills har grundats runt om i Sverige visar på ett nytt, icke kommersiellt men publikt sätt att göra television. Man låter olika intressen och enskilda personer komma till tals, vilka annars har svårt att göra sig sedda och hörda. Man låter debatter föras som annars inte skulle höras. Man sänder från fullmäktigeförsamlingar och från torgmöten. Man ägnar själen åt att fördjupa det demokratiska samtalet i landet.
> Man begagnar ny, lätt och förhållandevis billig teknisk utrustning. Man stöds av skilda ideella och institutionella intressen. Man utvecklar lokala reportage och fångar lokala samtal. Man gör helt enkelt ett enormt pionjärsarbete för att folkförankra tv-mediet.
>
> Därför är det också viktigt att statsmakten i sin ansträngning att nå ut till hela svenska folket med ett brett och varierat utbud över det digitaliserade markbundna nätet skapar utrymme för de lokala och regionala öppna kanaler som startas. En frekvens måste tillförsäkras de öppna kanalerna över landet. Och regeringen måste finna ett samhälleligt eller icke kommersiellt strukturstöd för att den icke kommersiella public access-televisionen skall ha en möjlighet att producera och sända.[2]

I anslutning till rapporten om informationen vid brandkatastrofen i Göteborg 1999 har kulturminister Marita Ulvskog i tv-intervju i Öppna Kanalen i Göteborg uttalat sin synpunkt att frågan om stöd till ”etniska medier” i första hand är en nationell fråga.

Vänsterpartiet
skrev 1998 att man arbetar för *en särskild folkbildningskanal i Utbildningsradions regi* och den skulle kunna utgöra en moderkanal också för public access-verksamheten. Förordnad lokal-TV skall kunna sända sina program via etern. ”För att få detta att fungera professionellt bör här ett samarbete med UR prövas. Vänsterpartiet vill inte ge upp ambitionen att utveckla den icke-kommersiella lokal-tv:n - *en allemans-TV öppen för breda medborgargrupper.* Det ligger ett värde i att människor lär sig hantera medierna aktivt och skaffa sig erfarenhet av TV-produktion”. Som exempel pekade man på Tyskland där öppna kanaler inrättas efter beslut på delstatsnivå. En lokal tv-produktion skall självfinansieras. Statens positiva intresse av verksamheten bör samtidigt markeras. En mindre avgift per abonnent och år bör tas ut av nätinnehavarna som ett etableringsstöd. Det statliga stöd som tidigare fanns öronmärkt för *tv-projekt med barn och ungdom* bör återinföras tyckte partiet 1998. I sitt svar till Riksförbundet 2001 säger sig partiordföranden Gudrun Schyman också vara

> klart positiv till den verksamhet som bedrivs i form av Öppna Kanaler - och som förhoppningsvis kommer att bedrivas i större omfattning och med bättre resurser framöver. Jag ser det som positivt såväl från ett kulturellt som ett demokratiskt perspektiv. När det gäller mediapolitiken menar jag att det är dags för ett helhetsgrepp på frågan om de olika stödformer som idag finns - respektive inte finns. Här kommer demokrati- och yttrandefrihetsaspekten givetvis att vara helt grundläggande och därmed lämpar det sig väl att ta upp frågan om statligt stöd till Public Access i det sammanhanget.

I en motion menar partiet, som utverka ett statligt stöd, att i en tid av ökat utbyte av program mellan olika nationer och kulturkretsar behöver vi lokala tv- och radiosändningar för att

[1] brev till Riksförbundet Öppna Kanaler 1998-06-12
[2] motion 2001/02:Kr325 av Sven Hulterström (s)

stärka den kulturella identiteten. En allemansradio och allemans-tv, eller, eftersom den beteckningen redan är inarbetad, öppna kanalen

> skall produceras lokalt och ge möjligheter för breda medborgargrupper - ungdomar, föreningar, kulturgrupper osv. - att komma till tals. Det ligger ett värde i att människor lär sig hantera medierna aktivt och skaffar sig erfarenhet av radio- och TV-produktion. Studieförbund och skolor bör vara naturliga samarbetspartner för de öppna kanalerna. Den lokala förankringen, möjligheten för alla att delta samt viljan att verka för vidast möjliga yttrandefrihet och informationsfrihet bör vara förutsättningar för sändningstillstånd. Det bör också ställas krav på att det finns en ansvarig utgivare. Reklam bör vara förbjuden, sponsring däremot möjlig. Denna verksamhet bör kunna få statligt kulturstöd som ett komplement till det ideella arbete som läggs ner och de eventuella sponsringsintäkter verksamheten kan få från lokala sponsorer och bidragsgivare.[1]

[1] motion 2001/02:Kr338 av Charlotta L Bjälkebring (v)

8 INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

8.1 Översikt

Radio- och tv-kanaler vid sidan av statligt ägda eller statligt organiserade (public service) kanaler och privata kommersiella kanaler finns i de flesta länder. Hur dessa kanaler är organiserade, finansierade och förankrade i sitt respektive lokalsamhälle varierar i betydligt högre grad än inom nämnda statliga eller privata sektor.

Även om teknikutvecklingen bidrar till att allt fler på ett allt enklare sätt kan såväl producera och sända både radio och tv finns det andra hinder som håller tillbaks en utveckling av kanaler som helt eller delvis kontrolleras av medborgarna själva. Det främsta hindret är latenta d.v.s. outtalade hinder. En bristande demokratisyn leder också till brist på intresse för utveckling av demokratiska medieinstitutioner (Se även 3.1). I många demokratiska länder anses det räcka med att det finns avtal mellan dessa företag, offentliga företrädare i public service-företagen och staten och offentliga granskningsorgan. De sistnämnda kan vara statliga eller korporativa d.v.s. staten och de centrala medieaktörerna i förening. En betydande faktor är också motståndet från privatägda medieföretag att släppa ifrån sig såväl eterutrymme som publik. Inom journalistkåren kan man också oroas över att en satsning på medborgardrivna icke-publicistiska radio- och tv-kanaler kan hota jobben eller håller tillbaks löneutvecklingen.

I en del stora nationer som Kina är medier på även den lokala nivå hårt statskontrollerade även om det finns tecken på att en viss privatisering på lokal nivå. Detta leder till ökad näringsfrihet, men betyder inte att yttrandefriheten automatiskt ökar i Kina. I demokratiskt uppbyggda länder som Indien har länge radio- och tv-medierna varit i statens händer eftersom man varit orolig för att extremistiska grupper och liknande skulle kunna nyttja dessa medier för att ställa till oreda i nationen. Först för några år sedan släppte man fram kommersiell lokal FM-radio, som inledningsvis inte tilläts ha egna nyhetssändningar. Senare har man också tillåtit en *community radio*[1] med en mycket begränsad lokal räckvidd i föreningsregi eller på universitetscampus. Denna radio får inte heller sända nyheter.

I Indonesien har först nu några år efter Suhartos fall privata lokala radiostationer tillåtits och det sägs redan finnas ett tusental stationer med community radio i detta vidsträckta örike. För Östra Timor var just community radio det medium som hade störst betydelse för övergången till fri nation.

Fortfarande gäller dock att i många utvecklingsländer begränsas möjligheterna att sända, om inte av ekonomiska skäl, mycket av att makteliterna är motvilliga att släppa ifrån sig den ekonomiska och politiska kontrollen vari ingår de primära mediekanalerna (de största radio- och tv-bolagen liksom tidningarna). Det kan också vara kulturellt betingat. Man kan vilja hålla en befolkningsminoritet, som kurder, under kontroll genom att inte låta språket utveckla sig via medierna. Den auktoritära kontrollen över etablerade medier som tidningar, radio och tv blir dock allt svårare att bibehålla vilket i hög grad globaliseringen och kanske främst Internet bidrar till. Digitaliseringen av traditionella internationella radiosändningar på kort- och mellanvåg med stor räckvidd sägs ha en nyuppväckt potential genom att den analoga tekniken (AM) ersätts av digital (DRM) (se 4.5.3).

[1] Community radio motsvarar närmast närradio i Sverige, men är svårt att direktöversätta till svenska. Eftersom begreppet närradio kan upplevas främmande för att beskriva en sådan här verksamhet utomlands har vi valt att inte översätta *community radio* i texten.

I auktoritära stater kan såväl privata kommersiella kanaler som ideellt drivna närradiostationer underkastas sträng kontroll och även repression. I länder som Colombia och Guatemala utmanar de som sänder icke-kommersiell radio eller tv en korrumperad maktelit och riskerar dagligen livet. Mord har förekommit. I Brasilien har den spontana radioverksamhet, som satts upp i slumområden bl.a. Rio de Janeiros *favelor* bidragit mycket för invånarnas sociala liv och utbildning. Paradoxalt har den icke-kommersiella lokala kabeltelevisionen i första hand engagerat en välutbildad medelklass i storstäderna. De många fattiga i storstäderna har inte råd med kabel-tv, men alla kan lyssna på FM-radion.

I Sydkorea har organisationslivet med demokratirörelsen och fackliga intressen i täten under två decennier kämpat för att alternativa kanaler skall få etableras i landet. *Citizens' Broadcast Foundation* har nu startat RTV - en public access-kanal, som når hela den koreanska halvön via satellit. Men fortfarande har denna numera demokratiska stat svårt att släppa till utrymme och ge stöd till motsvarande lokala kanaler.

Även i Storbritannien har det länge varit svårt att få till stånd en medborgarkontrollerad radio eller tv. Först efter 20 år lagstiftas i år om en permanent *community radio*. Detta har skett samtidigt som labourregeringen nu tillåtit en omfattande privatisering och kommersialisering av radio och tv. För första gången tillåts utländskt ägande (läs: amerikanska mediekoncerner).

Det finns också en mycket omfattande sektor med *clandestine radio* d.v.s. piratradio eller motståndsradio, som sänder på kortvåg, mellanvåg och FM liksom förstås på Internet. Dessa radiostationer *finns i* eller *sänder till* diktaturstater. Det kan vara en gerillaliknande medieverksamhet eller en av internationella samfundet organiserad motståndradio. Exempelvis sänder *Radio Free Burma* på kortvåg helt lagligt från Norge. Metoderna från totalitärt styrda regimer att stoppa sådan här verksamhet varierar från traditionella störsändare eller våldsåtgärder till att med hjälp av kommersiella globala medieaktörer se till att den nationella eterutrymmet med sin propaganda kompletteras av en mångfald av oförarglig underhållning som inte bidrar till att hota den politiska stabiliteten.

I unga nationer som öriket Fiji i Stilla Havet drar den icke-kommersiella lokala tv-stationen CTV - *Community Television* - en tung börda för att socialt och kulturellt motverka det ensidiga utbudet av kommersiella tv-program från Australien och USA. CTV är uppbyggd genom frivilliga insatser och bidrag från internationella och utländska hjälporganisationer.

Illegal eller ”semi-legal” television förekommer också som ett vapen mot medieövermakten. I ett reportage i Dagens Nyheter berättas att *Telestreet* tar upp kampen mot Silvio Berlusconi. Med videokameror, enkla antenner och sändare utmanar de lagen och premiärministerns de facto tv-monopol. Denna andra tv-revolution förmodas lyckas bättre i Italien än första gången. Det var nämligen ungefär så här nya kanaler en gång i tiden utmanade det statliga tv-monopolet. De lokala kanalerna förvandlades sedan till kommersiella nätverk - som nästan alla numera ägs av Berlusconi[1].

Den första telestreet kanalen var *Orfeo TV* i Bologna 2002 som endast kostade 1.000 euro att sätta upp. Frivilliga reportrar och kameramän möter dagligen på stadens gator de 5.000 medborgare som kan se kanalen. Man tar upp brännande lokala problem liksom även nationella och internationella frågor. Nu finns ett hundratal liknande kanaler runt om i landet och nätverk för gatu-tv har bildats. Den första av dessa tv-stationer som regeringen stängde var paradoxalt en station som sände för handikappade *Disco Volante*.

[1] *Gatuteve utmanar Berlusconi* Dagens Nyheter 2003-04-18

Liknande gatu-tv kanaler börjar dyka upp i Holland, Schweiz (Proxyvision) och i Argentina (Televisione Piquetera). Dessa kanaler kan inte avfärdas som ”piratsändare för aktivister” utan de säger sig verka med politisk målsättning och den socialiserande kraften hos televisionen. Man vill komman utanför mediernas gettoisering. Det har beskrivits som framväxande nätverk för *inframakt.*

Utvecklingen av radio- och tv-kanaler inom det civila samhället – utanför stat och privat kapital – är således på många håll betingad av behovet av en medborgerlig kamp för rättigheter och frihet. Att utvecklingen kan sägas accelerera det senaste decenniet beror i hög grad på teknikutvecklingen med såväl bättre som billigare produktionsresurser som datorer och digitala kameror liksom konvergensen med Internet som bidrar till att knyta såväl öppna som hemliga nätverk över nationsgränser. I de länder, som är formella demokratier men saknar en offentlig sanktionerad infrastruktur för medborgarförankrade radio- och tv-kanaler, tar enskilda och organisationer saken i egna händer även om detta kan ske utanför lagen.

Utomlands ligger tonvikten hur alternativa radio och tv-kanaler motiveras mer på begrepp som yttrandefrihet, demokrati och lokalt *engagemang* än i Sverige. Här har de lokala icke-kommersiella etermedierna under många år betraktats som en resurs för föreningslivet och samfunden samt möjligen att även spegla det lokala samhället. I och med den ökande andelen medborgare födda utomlands kommer nu andra aspekter in som integration, mångfald och demokrati.

> Recognising that community radio is an ideal means of fostering freedom of expression and information the development of culture, the freedom of form and confront opinions and active participation in local life; noting that different cultures and traditions lead to diversity of forms of community radio.[1]

En sammanfattande bild är att *community radio* idag finns i de flesta demokratiska länder, men i auktoritärt styrda länder antingen överlever i en hotfull miljö eller helt enkelt är förbjuden. Dessa tusentals radiostationers betydelse för demokratiutvecklingen kan inte överskattas i synnerhet i länder med en hög andel analfabetism. Motsvarande lokal television i mer ordnande former finns idag i stort sett i ett 20-tal länder i första hand i Västeuropa, Nordamerika och Australien.

Kartläggningen har begränsats till att beskriva förhållandena i tio länder som står nära den svenska kultur- och mediesfären nämligen *tre nordiska grannländer, Australien, Irland, Nederländerna, Storbritannien, Tyskland, USA* och *Österrike.*

8.2 Nordiska grannländerna

8.2.1 Nordisk översikt

Stora skillnader ifråga om den icke-kommersiella lokala etermediesektorn råder mellan de nordiska länderna.[2] Det är anmärkningsvärt med tanke på det internordiska samarbetet inom public service-området. System för statligt stöd förekommer i Danmark och om än i begränsad form i Norge. I Finland och Sverige enbart sporadiskt. *Närradio* har som begrepp i stort sett försvunnit helt i alla länderna utom Sverige. I Danmark och Sverige hålls begreppen

[1] *The Community Radio Charter for Europe* Adopted on 18 September 1994 in Ljubljana, Slovenia at the first AMARC Pan-European Conference of Community Radio Broadcaster. (se även bilaga 1)

[2] Island har ett public service-företag och några privata radio- och tv-företag, men saknar enligt uppgift från svenska ambassaden i Reykjavik icke-kommersiell lokal radio och tv. Behoven och möjligheterna torde vara begränsade i ett land som endast har 290.000 invånare. Island berörs därför inte närmare i denna rapport.

kommersiell respektive icke-kommersiell radio och tv isär, medan i Finland och Norge gör inga åtskillnader i lagstiftningen om man sänder reklam eller inte. Lokala icke-kommersiella tv-sändningar i etern via traditionella markstationer (UHF analogt) förekommer eller kan förekomma i de tre grannländerna, men inte i Sverige

I utredningsarbetet har inte kunnat spåras något gemensamt synsätt eller institutionaliserat samarbete i jämförelse med exempelvis public service-sektorn. Kontakterna mellan verksamheterna sker i spontana former genom konferenser och studiebesök och utan organisatoriska plattformar. Utvecklingen av sektorn har i stort skett utan man övervägt övriga nordiska länders förhållanden och eventuella visioner. Icke att förringa är dock ett det samarbete som skett mellan lokala organisationer, i första hand på tv-området, på olika sidor av gränserna. Bland annat finns ett växande samarbete mellan student-tv-kanaler i Danmark, Norge och Sverige. Det nationella projektet Åpen Kanal i Norge har dragits igång av såväl eldsjälar som tjänstemän och politiker som bl.a. gjort studiebesök hos Öppna Kanalen i Göteborg. Det har också förekommit ett visst samarbete mellan kanaler i Danmark, Sverige och Tyskland ifråga om ungdomsinriktade projekt och invandrarprojekt.

Av de nordiska länder är det Danmark som har haft den mest dynamiska utvecklingen ifråga om lokal radio och tv. Utifrån dagens situation är emellertid de framtida förutsättningarna för icke kommersiell lokal radio och tv inte bättre i Danmark än i de andra länderna. Däremot har de erfarenheter och kunskaper som inhämtats från Danmark ett mycket stort värde vid utformning av en svensk modell och beskrivs därför ganska ingående i följande avsnitt.

8.2.2 Danmark

Radio- och tv-området i Danmark kan delas in i tre delar:

1. *Rikstäckande,* som består av public serviceföretaget Danmarks Radios (DR) riksradio- och tv-program samt statligt ägda reklamfinansierade Tv 2/Danmark, som bolagiserades 2003 i syfte att privatiseras. Dessutom en femte radiokanal, som är utlandsägd och 80 procent rikstäckande. Det finns även satellitsänd respektive kabelburen radio och tv (t.ex. TV3)

2. Åtta *regionala* TV 2-områden och DR:s nio regionala radioområdet. Dessutom en sjätte radiokanal, som är utlandsägd och täcker 37 procent av befolkningen.

3. Det *lokala,* som består av cirka 50 lokal-tv-stationer och cirka 300 lokalradiostationer. Här finns ett brett spektrum från kommersiella stationer, som i praktiken mest sänder rikstäckande program, till mycket små icke-kommersiella lokal radio och tv-stationer som ofta även benämns *idéburen radio/tv* eller *gräsrotsradio/tv.*

Dansk lokalradio- och tv har haft en omtumlande tillvaro sedan de första försökssändningarna i slutet av 70-talet. Sedan dess har flera olika försöksverksamheter bedrivits. Redan 1983 var frågan om offentligt stöd till stationerna och programverksamheten central i den mediepolitiska diskussionen. Medieforskarna Per Jauert och Ole Prehn skriver i sin utvärdering av stödsystemen:

> Debattens huvudkombattanter placerade sig utifrån den historiska traditionen i skilda läger, Vänstersidan i Folketinget inklusive *Det Radikale Venstre* betraktade de lokala stationerna som ett kulturellt fenomen, som i likhet med andra kulturformer (t.ex. teater, idrottsföreningar, muséer) som skulle komma ifråga när man skulle prioritera mellan olika former av stöd till lokala kulturinitiativ. Högersidan i Folketinget, som i årtionden hade kämpat för att bryta

> Danmarks Radios etermonopol, betraktade först och främst de nya lokala medierna som en spjutspets i kampen för ett marknadsbaserat alternativ till public service-institutionen. Därför var det upplagt för den positionerna i den mediepolitiska debatten; att avvisa varje form av offentligt stöd och istället peka på att dessa privatägda och -drivna medier måste klara sig på egna villkor, d.v.s. marknadens, i första hand genom reklam- och sponsorsintäkter. [1]

Debattpositionerna har således i allmänhet följt de traditionella politiska skiljelinjerna, men i den praktiska politiken har det dock varit betydligt mer komplicerat än så. Försöksordningen har administrerats av inte mindre än 15 olika kulturministrar såväl borgerliga som socialdemokratiska.

I en rapport 1995 skrev Jauert och Prehn att

> Tillgången att på icke-kommersiella villkor få sända sina program kan därför ses som ett *utvidgat public service-begrepp* där det offentliga tillhandahåller ett tjänsteutbud till medborgarna på samma nivå som andra helt eller delvis offentligt finansierade aktiviteter.
> Betydelsen av att kunna erbjuda medborgarna utbud, som man tillägna sig kunskap, underhållning t.ex. (teater, bibliotek m.m.) genom, men också ge möjlighet själv producera och förmedla kan knappast undervärderas, därtill kommer att de programtyper och det innehåll, som är typiskt för en icke-kommersiell kanal, knappast kan finna avsättning i andra delar av mediesystemet.
>
> Det är absolut viktigt att den icke-kommersiella delen finns som ett växthus för programmässiga experiment och förnyelse samt för en utbildningsmässig första plattform för en eventuell senare professionell karriär inom medierna. Utifrån en samlad allsidighets- och demokratiperspektiv torde upprätthållandet av den icke-kommersiella nivån att vara en viktig angelägenhet.[2]

Efter en längre period utan statsbidrag infördes ett nytt system 1994. Stödsystemet - *tilskudsordningen* - som varade till 1996 och bestod av en fond finansierad av tipsmedel. Fonden var på 7,5 Milj Dkr och gällde endast icke-kommersiell lokal radio. 1997 infördes istället en fond på cirka 50 Milj Dkr finansierad genom tv-avgiftsmedel för såväl radio och tv. 2003 hade totalbeloppet minskat till 34 Milj Dkr.

375 *sändare* fanns 2002 för lokal radio, men antalet sändningstillstånd är cirka 300. Någon klar siffra över hur stor andel av stationerna (tillstånden) som är icke-kommersiella finns inte, men det uppskattas att antalet ”gräsrotsstationer” är fler än de kommersiella. Bilden av lokal tv är mer svårgripbar. I princip finns det sex olika typer av lokal-tv. *45* lokala nämnder har gett sändningstillstånd till 223 tv-kanaler antingen som etersändande (113 stationer) eller på kabel (110). Det är olika typer som kan fördelas enligt följande:

> 1) 13 networking-stationer i det kommersiella *TV Danmark 2*-nätet, som helt disponerar sina frekvenser med undantag från “fönster” (se nedan). Dessa stationer sänder i stort mest angloamerikanskt utbud liknande Kanal 5 i Sverige och ingår i samma amerikanska mediekoncern (SBS).
>
> 2) 30 gräsrotsstationer som sänder i “fönster” på networking-stationernas kanaler, men på sekundär tid d.v.s. förmiddagar och mycket sen kvällstid. Flertalet finns i Århus och Odense.
>
> 3) Självständiga lokal-tv-stationer är å ena sidan den särskilda frekvens som *Kanal København* disponerar och som ger utrymme åt 45 av 70 sändningstillstånd för självständig programverksamhet. Denna kanal liknar närmast Öppna Kanalen i Stockholm utom att den sänds i etern (och därmed kan ses även i exempelvis Malmö). Å andra sidan finns också

[1] *Mangfaldighet og kvalitet* (2002)
[2] *Lokalradio og -tv - nu og i fremtiden* (Kulturministeriet 1995)

självständiga stationer i sju andra städer varav i två delas frekvensen av flera nämligen Esbjerg (11) och Helsingør (7).

4) Kabelstationer kan vara egentliga tv-stationer som producerar egna program, men större delen är rena infokanaler med en begränsad andel rörlig bild i programutbudet.

Tab. 9 Sändningstillstånd för lokal-tv fördelat januari 2003

Antal tv-stationer	Etersändning			Kabel		
Nämndområde	*Net-working*	*Fönster*	*Själv-ständiga*	*Med bidrag*	*Utan bidrag*	*Ren Infokanal*
København	1	-	45	1	4	24
Århus	1	14	2			2
Odense	1	11			1	
Ålborg	1	2		3	2	8
Kolding	1	1		1		3
Nykøbing F	1	0	1	2		1
Vordingborg	1	0			2	5
Svendborg	1*	0				
Aabenraa	1*	0		1		1
Esbjerg			11		1	
Helsingør			7			1
Roskilde			1		1	4
Övriga 33 områden	3	2	3	8	5	30
Totalt	13	30	70	15	16	79

Till skillnad mot i övriga nordiska länder har Danmark en decentraliserad ordning där kommunerna genom *lokala radio- och tv-nämnder* ger sändningstillstånden. En sådan nämnd kan själv bestämma sändningsrättens geografisk räckvidd och om begränsningar av rätten till "networking". Idag får kommuner gå samman om en lokal nämnd om de tillsammans har högst 300.000 invånare. Inom medieavtalet 2002-2006 mellan regeringen och *Dansk Folkeparti* har man i juni 2004 beslutat att lägga ner dessa lokala nämnder senast 31 december 2006. Alla sändningstillstånd utfärdas därefter enbart av den centrala Radio- och tv-nämnden.

Sedan 2003 är det endast krav på organisationer, föreningar och liknande som söker sändningstillstånd att de har lokal radio- och tv-verksamhet som huvudsaklig verksamhet. Tidigare skulle sökande ha sådan verksamhet som enda verksamhet. Tidigare geografiska och organisatoriska begränsningar har också avskaffats. 2003 liberaliserades reklamreglerna och det är idag endast icke-kommersiella tv-stationer som sänder i s.k. "fönster" som inte får sända reklam. Totalförbudet mot networking avskaffades 1997.

Den centrala *Radio- och tv-nämnden* (RTVN), som består av kulturministern utsedda sju ledamöter som representerar juridisk, ekonomisk/administrativ, företagsmässig och medie/kulturell sakkunskap. Nämnden, som administreras av Mediesekretariatet, utdelar bl.a. bidrag till icke-kommersiell lokala radio och tv liksom för anknutna utbildningsaktiviteter och till medieskoleverksamhet. I övrigt har RTVN uppgifter som i stort sett liknar de uppgifter som de två svenska mediemyndigheterna Radio- och tv-verket resp. Granskningsnämnden. RTVN övervakar att lagreglerna för reklam och sponsring följs. Beslut i lokala nämnder kan också överklagas i den centrala nämnden.

RTVN fördelar basbidrag och programbidrag. Basstödet för lokalradio utgör 100 Dkr per sändningstimme för maximalt 15 timmar per vecka. Basstödet till lokal tv utgjorde första

halvåret 2003 500 kr per sänd timme och sedan 1.000 kr/tim för maximalt tre timmar per vecka. Vid beräkningen ingår endast självständig utsändningsverksamhet (ej vidaresändning). En förutsättning för att få basstöd är att man är en icke-kommersiell lokal radio- eller tv-station d.v.s. att man inte har reklamintäkter. I praktiken får man dock stöd om reklam- och sponsringsintäkterna inte utgör mer än 10 procent av basstödet och som kan betraktas som ickevinstdrivande.

Programbidrag delas ut till enskilda program eller programserier, som innehållsmässigt tar sin utgångspunkt i det lokala området och berör det lokala området historia, kultur, vardagsliv, samhällsliv etc. Bidraget med hänsyn tagen till den lokala nämndens prioriteringar och ges endast till stationer som är berättigade till basbidrag. Det ges enbart till egenproduktion d.v.s. program som produceras av radio- eller tv-stationen själv samt till samproduktioner. Maximalt utdelas per år 400.000 kr till en och samma radiostation respektive 800.000 till en och samma tv-station. Fr.o.m. 2006 förenklas stödsystemet på så sätt att ett samlat driftsstöd ges enbart till stationer som har ”en bred kontakt med lokalsamhället”. Detta syftar till att försöka undvika att extremistiska kanaler som den nazistiska Radio Oasen fortsättningsvis kan erhålla statligt stöd (se även 6.5.2).

RTVN delar vidare ut bidrag för utbildningsaktiviteter, som primärt skall användas för utbildning av frivilliga medarbetare på lokala radio- och tv-stationer. Dessutom kan bidrag ges till aktiviteter som arrangeras av organisationer för icke-kommersiell radio och tv, högskolor m.m. RTVN fördelar även bidrag till medieskolverksamhet.

Några danska projekt av särskilt intresse
TV Glad är förståndshandikappades egen tv-station som sänder i etern via den öppna kanalen i Köpenhamn *Kanal København.* TV Glad sänder även i Esbjerg och Århus, på Fyn och på Bornholm. Till skillnad mot övrigt statligt stöd till icke-kommersiella etermedier finansieras TV Glad genom socialbudgeten (TV Glad beskrivs närmare i avsnitt 7.5.2)

En Öppen Kanal har prövats inom public service. 1994-1999 fanns en avdelning inom *Danmarks Radio (DR)* för utbildningsprogram, *TV-Åben*, som sände i DR:s båda kanaler (DR1 och DR2) ca 250 tim/år. Verksamheten finansierades genom licensmedel (ca 12 miljoner danska kronor 1996) och viss sponsring (ca 1,5 Milj Dkr 1996). Programtablån innehöll vuxenutbildning, vidareutbildning, folkbildning och ”Öppna kanalen”; tittarnas egna program (t.ex. föreningsverksamhet) samt program från lokala tv-stationer. TV-Åben hade, i jämförelse med svenska UR, en mycket liten fast budget och tvingades därför att söka bidrag till olika projekt. En viktig bidragsgivare var Undervisningsministeriet som direkt kunde styra delar av programverksamheten. Andra bidragsgivare var Miljöstyrelsen, Lärarhögskolan och Centrum för teknikstöd för utbildning. Några planer på att återuppta verksamheten finns inte.

8.2.3 Finland

Liksom i Norge skiljer man i lagstiftningen inte på huruvida lokal radio eller television är kommersiell eller inte. En radiostation som drivs i icke-kommersiellt syfte kan utan myndigheternas inblandning sända reklam. Det finns ett fåtal lokala radiostationer, som i sin verksamhetsform liknar den föreningsdrivna närradion i Sverige. Mest känd är den alternativa kanalen *Radio Robin Hood* i Åbo. *Radio Moreeni,* som har stor räckvidd i Tampere i en radie av 50 km, drivs i huvudsak av universitetet, men är även studentradio och organisationsradio. I övrigt finns det ett 60-tal kommersiellt drivna lokala radiostationer (som även kan sända nationellt).

I Finland finns cirka en miljon kabel-tv-hushåll varav kabelnätet Helsinki Televisio Oy är störst med 245.000 hushåll. Nio sändningstillstånd för regionala/lokala sändningar i digitala marknätet har beviljats, men dessa kommersiella kanaler har ännu ej kommit igång. Det finns ett 20-tal lokalstationer, både finsk- och svenskspråkiga, i enbart kabelnät. Flertalet är kommersiella, men man kan t.ex. köpa programtid för att få sända. Det finns dessutom tre lokala marksända analoga, varav två - *KRS TV* i Kristinestad och *Närpes När-TV* - liknar public access-kanaler och är en del av den svenskspråkiga lokala televisionen, som inte drivs i kommersiella syften.

Den svenskspråkiga lokala televisionen har i förhållande till sin storlek en markerad position i Finland. Programmen kan ses av hälften av finlandssvenskarna; 150.000 potentiella tittare. Den första lokal-tv sändningen gjordes 1972 i Nykarleby; *NY-TV*. Idag fungerar 24 lokal-tv stationer i Svenskfinland, sju i södra Finland och resten i Österbotten. Av dessa är ca 18 aktiva med regelbundna sändningar. De flesta lokal-tv-stationer har startat under 80-talet. Arbetet på dessa lokal-tv-stationer har genom tiderna varit och är än idag av frivillig karaktär. I övrigt finansieras verksamheten av frivilliga tittaravgifter, kommunala bidrag, ersättning för kommunfullmäktigesändningar, försäljning av programtid och sponsring. Reklam är tillåten, men förekommer sällan. I dagsläget är det fyra lokal-tv-stationer, som har anställda verksamhetsledare. Lokal-tv-arbetet kan karaktäriseras som att entusiastiska och intresserade medarbetare har startat upp egen lokal-tv-station och producerat program och lärt vidare åt de som kommit med i verksamheten.

Svenska kulturfonden beviljade i januari 2004 ett stipendium för ungdomars aktiva deltagande i lokal-tv produktion med sammanlagt 92.000 euro. Stödet ges inom ramen för projektet Generationsväxling. Projektets mål är att under tre år få tusen ungdomar att delta i lokal-tv produktion inom ramen för mediekunnande i skolan eller på frivillig basis. För att locka ungdomar att delta får varje elev som genomfört kursen ett stipendium på 80 euro. Kulturfonden stöder också utvecklandet av ett programutbyte mellan finlandssvenska lokal-tv stationer och att skapa ett digitalt programarkiv vid *Förbundet för finlandssvensk lokal-tv.*

8.2.4 Norge

Antalet lokalradiotillstånd är idag 274 vilket innebär en markant minskning från 424 år 1992. Minskningen beror främst på att samma koncessionsområde för lokalradio kan ha fler än ett sändarnät med upp till tio olika frekvenser för att få god täckning inom området. Dessutom har senaste åren kommersiella *riks*radiokanaler utvecklats vid sidan av public service-kanalerna NRK.

I Norge har begreppet *närradio* i stort sett försvunnit. Numera finns enbart *lokalradio* som alternativ till *riksradio*. Någon åtskillnad mellan stationer baserat på finansieringsform finns inte i Norge. Av de 274 lokalradiostationerna 2002 *uppskattas* att ungefär hälften drevs i icke-kommersiellt syfte i likhet svensk föreningsradio. En betydande del utgörs här av samfund och invandrarorganisationer, som i hög grad finansierar verksamheten med *radiobingo.* Lokalradiokoncessioner ges av regeringen för en period om fem år, som i särskilda fall kan förlängas. Även korttidstillstånd kan ges för lokala arrangemang i begränsade områden. I koncessionsområden med mer än ett sändarnät för lokalradio avgör *Statens medieforvaltning* vilka tillståndshavare som skall sända på de olika näten. Statens medieforvaltning fastställer respektive koncessionsområde för lokalradio.

Det finns 24 tillstånd (koncessioner) för lokal-tv i Norge. Dessa tv-stationer drivs kommersiellt och sänder i etern (VHF eller UHF) vid sidan av de rikstäckande kanalerna.

Koncessionsperioden är sju år. Till skillnad mot lokalradion har tillståndshavarna för lokal-tv ensamrätt i sina respektive områden. Dock kan det i samma sändarnät ges koncession till universitet, högskolor och folkhögskolor för utbildnings-tv. Även koncessioner ges för lokal-tv i kabelnät inklusive korttidskoncessioner för lokala arrangemang liksom i lokalradio (se ovan). En kommun eller ett kommunal institution kan ges koncession för en informationskanal i ett lokalt kabelnät i berörd kommun.

Det finns dessutom möjligheter för samfund och ideella organisationer att disponera public service-kanalen NRK2:s analoga marksändare (UHF) när dessa inte används för NRK:s egen verksamhet. Sändningarna får ej innehålla reklam. Vid årskiftet 2003/04 fanns 14 sådana sändningstillstånd (koncessioner) varav hälften fanns i Oslo. Det handlar om övervägande del om frikyrkliga samfund eller invandrarorganisationer. Nuvarande koncessionsperiod utgår 31 december 2005. Det bedöms som detta kan bli den sista perioden eftersom NRK skall gå över till digitala sändningar.

Statens medieforvaltning förvaltar *tilskotsordninga for lokalkringkasting* vars syfte är att stimulera till en kvalitetsorienterad och livskraftigt lokalradio- och tv-miljö som når en stor publik genom att stödja programproduktion, kompetenshöjande åtgärder och utvecklingsprojekt. 2002 sökte 337 varav 239 för radio och 98 för tv om tillsammans 27 miljoner kronor. Totalt utdelades 12,9 Mkr.[1] Av detta delades 3.4 Mkr på vardera *Norsk Lokalradioforbund* respektive *Norsk Forbund for Lokal-tv* i driftsstöd.

Lokalradiosektorn fick totalt 4,85 Mkr år 2002. Av detta fördelades för programproduktion 1,7 Mkr, kompetenshöjande åtgärder 1,94, utvecklingsprojekt 380.440 och driftsstöd till etniskspråkliga minoritetsradio 830.450 kronor. *Lokal-tv-sektorn fick* 4,7 Mkr (programproduktion 3.426.500, kompetenshöjande åtgärder 425.884 och utvecklingsprojekt 804.500 Nkr).

En norsk modell av en Öppen Kanal

Stortinget tog 2002 ett radikalt beslut när man föreslog att regeringen skulle förbereda för public access tv i Norge. Detta baseras på en demokratisk modell av Åpen Kanal som ger alla tillgång till tv-mediet på samma villkor förutsatt att det inte görs i affärsdrivande syfte. Med en liten egeninsats är det meningen att alla skall kunna nå alla. Förutom önskemål om att tillvarata intressen för ungdomar, studenter, ideella organisationer, livsåskådnings-tv m.fl., var yttrandefrihetsperspektivet avgörande för Stortingets ställningstagande.

> Ytringsfrihet er en grunnleggende forutsetning for en demokratisk styreform og en vesentlig basis for kulturell utvikling i samfunnet. Et fungerende demokrati krever en befolkning som kan delta fritt i meningsutveksling om politikk og andre samfunnsspørsmål. Forutsetningen for aktiv og informert deltakelse i samfunnsdebatten er fri tilgang på et mangfold av informasjon og synspunkter fra ulike politiske partier, interessegrupper og lignende. - - -
> Kringkastingstilbudet skal dessuten være til en rimelig pris og med en så enkel teknologi at alle kan ta den i bruk. Disse kravene vil bidra til å legge til rette for ytrings- og informasjonsfrihet, og sikre kulturelt mangfold for alle i Norge.[2]

En majoritet, med Fremskrittspartiet som enda undantag, pekade på utifrån behovet av en bred offentlig debatt måste man se på den faktiska tillgängligheten allmänheten har till tv-mediet. Man menar att detta är ett intressant område sett ur ett yttrandefrihetsperspektiv och vill därför att staten underlättar för detta när man inför nya distributionskanaler och ger sändningstillstånd. En *Public Acess*-tv-kanal i Norge (Åpen kanal) bör vara rikstäckande, ha

[1] Kan jämföras med presstödet 2002 på 295 miljoner norska kronor.
[2] Innst.S.nr.142 (2001-2002) Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om i ytringsfrihetens tjeneste. Mål og virkemidler i mediepolitikken.

förmedlingsplikt (must-carry status) och baseras på icke-kommersiella inslag d.v.s. ingen reklam eller sponsring.

> Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil peke på lokalradio, lokal-TV og åpen kanal som viktige instanser der ungdom kan få muligheten til å prøve seg på mediearbeid. Ikke minst er dette et aspekt ved åpen kanal som i vesentlig grad vil være rettet inn mot studentkanaler og formidling av ideelle organisasjoners arbeid. [1]

I koncessionen för det digitala marknätet - *bakkenettet* - ges utrymme för en sådan öppen kanal. Den som får ta hand om nätet får disponera frekvenser som motsvarar 15-18 digitala tv-kanaler med dagens teknik. De som idag sänder i det analoga nätet d.v.s. NRK, TV2 och lokal-tv-bolagen får reserverad plats i nätet. Koncessionären måste också ge utrymme åt en ”Åpen kanal” för ideella organisationer och liknande.

Provsändningar för "Åpen Kanal" har hittills gjort via internet (ip-tv) och satellit-tv som blir huvudsaklig distributionsmetod tills de digital marksändarna kan tas i bruk 2007. Åpen kanal är inget tv-bolag utan en intresseförening för Norges icke-kommersiella videoproducenter, som skall säkra en rättvis fördelning av programtider och medverka till att det finns en infrastruktur för rikstäckande videoproduktion och sändning. Instrument för att ladda upp program finns klara och redaktörsansvar är fastställt, liksom regler för fördelning av programtid. Man kan få sända genom att bli medlem och utse en ansvarig redaktör för sina respektive sändningar.

Det som nu återstår är det begärda grundläggande årliga driftsstödet från staten om 3,5 miljoner norska kr. Anledningen till att det går att hålla denna kostnad så låg för en rikstäckande kanal beror på ett nära samarbete mellan Åpen kanal, högskolornas Uninett och forsknings- och universitetsområdet i övrigt. Åpen kanals medlemmar kommer från filmbranschen, högskolor, student-tv, medieverkstäder, Amnesty och en rad religiösa och kulturella organisationer.

8.3 Länder utanför Norden

Av de länder som presenteras i detta avsnitt kan förmodligen Holland, Tyskland och USA ge oss i Sverige de intressantaste erfarenheterna. Förutom de sju länder som behandlas här kan också nämnas att icke-kommersiella tv-kanaler typ *community/public access* förekommer i bl.a. *Brasilien, Fiji, Frankrike, Guatemala, Israel, Kanada, Spanien,* och *Uruguay*. I *Sydkorea* sänder man nationellt över den koreanska halvön via satellit public access-kanalen RTV.[2] Icke-kommersiell lokal radio, *community radio*, som är fristående från såväl privat som statligt ägande har uppskattats förekomma i minst 120 nationer. Enbart i Brasilien beräknas det finnas uppemot 10.000 sådana lokala radiostationer, men myndigheterna har bara gett tillstånd till 2.620 och 1.270 väntar på tillstånd. Övriga är illegala.

8.3.1 Australien

Australien har två public service-företag – och kommersiella radio och tv-kanaler. Tre kommersiella tv-bolag sänder i nätverk över det analoga marknätet liknande TV4 i Sverige.

[1] B.innst.S.nr.2 (2002-2003), avsn. 6.14

[2] As of September 2004, airing time has expanded to 15 hours during weekdays and 16 hours on weekends. Citizen production education is managed by the CNC, which now includes three major programs: the 'Indy Journalist Academy', 'RTV Women's Broadcast Academy', and 'RTV Youth Broadcast Academy'. Some 2,000,000 households can now view RTV either via satellite or through cable.

Vid sidan av - *Australian Broadcasting Corporation (ABC)* finns ytterligare ett public service-företag, det internationellt unika *Special Broadcasting Service* (SBS) som har ett särskilt uppdrag att genom radio och tv återspegla det multikulturella Australien. SBS sänder i radio på 68 språk och 60 i televisionen. Detta finansieras till 90 procent genom statsanslag och i övrigt genom reklam och sponsring.

Det finns cirka 300 *community broadcasters* i Australien. Av dessa sänder sex television över etern (UHF) och övriga community radio (närradio) på FM och i viss mån på mellanvåg (AM). Community radio startade i Australien för 32 år sedan och community television 1994.

70 procent av radiostationerna ligger utanför storstadsområdena. Radion anses ha särskilt betydelse för etniska minoriteter och som basutbildning för hela radioområdet. Mer än 18.000 frivilliga i denna radiosektor beräknas lägga ner ett ideellt arbete som värderas till *15 miljoner kronor per vecka.* Förutom insatsen av ideellt arbete finansieras radion genom medlemsavgifter, sponsring och tävlingar. Reklam är tillåten, men intäkterna måste helt tillföras verksamheten d.v.s. stationerna organiseras således som icke-vinstutdelande (non-profit).

Fem av *community tv*-stationerna ligger i de större städerna *Adelaide, Brisbane, Melbourne, Perth* och *Sydney*. De största finns i Melbourne och Sydney. Tv-stationerna i dessa städer liknar i sin programutbud och organisation Öppna Kanalen i Stockholm, men man når samtliga hushåll i staden eftersom man sänder i etern och inte i kabel. C31 i Melbourne sände 2003 18 timmar per dygn varav 63 timmar i veckan var lokal nyproduktion. C31:s medlemsorganisationer är bl.a. 22 skilda språkliga/kulturella grupper och särskilda intresseområden som student-tv, homosexuella och döva samt grupper med intresse för lokal stadsdels-tv och ideologisk orienterade mot ”public access”. Förutom insatsen av ideellt arbete finansieras community tv genom medlemsavgifter, sponsring och försäljning av anknytande produkter.

En federal domstol har i år avvisat överklagande av innehavaren som i tio år innehaft en provisorisk licens att sända över kanal 31 i Sydney *Community Television Sydney (CTS)*. 2005 tar en ny aktör *Television Sydney (TVS) Ltd* över kanalen och får därmed den första permanenta licensen enligt ett tidigare beslut av Australian Broadcasting Authority. TVS är ett icke-vinstdrivande företag som består av en paraplyorganisation för enskilda och organisationer som vill sända tv *SLICE TV* (Sydney Local Information Community Educational Television) och utbildningsfonden ETC TV som domineras av *University of Western Sydney*. Kanalen når hela Sydney i etern på UHF kanal 31.

Det som låg den hittillsvarande CTS i fatet var bl.a. att man under vardagar även fyllde programtablån med upp till åtta timmar program som även finns i kommersiell tv bl.a. repriser av brittiska och amerikanska tv-serier som Coronation Street och The Dick Van Dyke Show. Dessutom var de föreningar och andra icke-kommersiella producenter tvingade att betala CTS för sändningstid. SLICE TV kommer att sända programmen gratis, men avgör om ett program håller för kravet att vara ”a good community program” och avgör placeringen av programmet ifråga i tablån. Principen är det inte är pengarna som avgör om man får sända.[1]

8.3.2 Irland

Det var inte så länge sedan det statliga radio- och tv-monopolet på Irland upphörde. Först 1994 satsade samhället om inte stora pengar ändock seriöst på ett pilotprojekt för community

[1] http://www.slicetv.org.au

radio. Tillstånd gavs till elva lokalsamhällen och gruppgemenskaper över hela landet.

> A community radio station is characterised by its ownership and programming and the community it is authorised to serve. It is owned and controlled by a not-for profit organisation whose structure provides for membership, management, operation and programming primarily by members of the community at large. Its programming should be based on community access and should reflect the special interests and needs of the listenership it is licensed to serve[1]

Statligt stöd gick till olika delar av projektet bl.a. till organisationen *Community Media Forum,* som fortfarande får stöd. Idag sänder 14 community radio stationer i Irländska republiken.

På Irland har under flera år gjorts försök att få till stånd en icke-kommersiell ”community television”. I lagstiftningen från 2001 fastslogs för första gången en must carry-princip, som innebär att kabelbolag och operatörer av ”trådlös kabel” MMD (rundstrålande mikrovågssändningar) skall distribuera ”community broadcasters” utan avgifter. Samtidigt har också den viktiga markeringen gjorts att kabel och MMD inte längre har ansvaret för det innehåll man distribuerar. Den särskilda rollen för den icke-kommersiella lokala televisionen har erkänts på Irland.

> Community broadcasting has a character distinct from both public service and commercial broadcasting and should be recognised as a third strand in Irish broadcasting by the Dept. of Communications… and the Broadcasting Authority of Ireland [2].

Regeringen har beslutat om ett system för finansiering av särskilda program och projekt inom radio och tv. Detta skall finansieras av *fem procent* av nettointäkterna på tv-licensen och går även till kanaler utanför den statliga public service-televisionen bl.a. *community radio /television.* Avsikten med detta är att främst att utveckla program av hög kvalitet baserat på irländsk kultur, kulturarv och erfarenhet. En uttalad målsättning i beslutet är också att utveckla “local and community broadcasting”[3].

Det är i första hand Dublin som det primära intresset finns, men liknande aktiviteter rapporteras även i fyra andra mindre orter. En dubbel struktur för en Community Television i Dublin föreslås:

Dublin Community TV Channel - En lokal kooperativt ägd kanal för sändning, utrustning, träning och grundläggande tillgång för medborgarna (access)
Dublin Community TV Production - En lokal samhällsägd produktionsfond för att säkerställa hög kvalitet på innehåller för att svara mot lokalsamhällets behov och

> We need to ensure that Dublin City has its own vibrant, independent and sustainable Community Media sector… as an important democratic counter balance to the growth of commercial media and the influence of media empires… A strategic objective is to develop and resource an independent not-for-profit Community TV Channel.[4]

Kanalen behöver cirka 1 miljoner euro för att kunna dra igång. Finansiering skulle ske på olika sätt. En föreslagen andel om tre euro av tv-licensen för sändningsområdet Dublin skulle ge en intäkt på 925.000 euro per år. Dessutom en viss sponsring av samhällstjänster, särskilda

[1] The definition of community radio by the Independent Radio and Television Commission (IRTC), 1995 Government Green Paper on Broadcasting
[2] Forum on Broadcasting, August 2002
[3] Broadcasting (Funding) Bill 2003 [Seanad] *December* 23, 2003
[4] Dublin City Development Board Strategy 2002-2012, July 2002

fonder knutna till utbildnings- och samhällsprogram samt medlemsavgifter, stipendier och donationer.[1]

Det saknas dock fortfarande en grundläggande strukturell finansiering. All verksamhet bedrivs helt med ideella insatser. Intresseorganisationen *Community Media Association* (CMA) driver en kampanj för 2-3 procent av tv-licensen skall avsättas för sådan här verksamhet. CMA beskriver ideologin bakom en fristående *community television* i förhållande till *mainstream media* d.v.s. kommersiell respektive public service television i följande schema:

Media in Context

Media Feature	Commercial TV	Public Service TV	Independent Community TV
Ownership	Private, move to global concentration	Public, centralised	People and community, dispersed
Scope	Global, with local variations	National, regional	Links communities globally; Enables global community
Philosophy: People as …	Consumers	All citizens, equal rights	Creative actors, in communities
Goals	Profits	General public well-being	Participation, Empowerment, Diveristy

8.3.3 Nederländerna

Här finns liksom i andra västeuropeiska länder finns såväl public service-bolag som privata radio och tv-kanaler som sänder nationellt. Trots landets litenhet finns även en rik flora av lokala och regionala kanaler.

I Holland betraktas numera de lokala radio och tv-kanaler som en del av *etermedia i allmänhetens tjänst* även om man inte har något definierat public service-uppdrag. Nuvarande regler för denna verksamhet härrör från *Media Act 1988* även om lokala sändningar hade gjorts redan under 70-talet. Från början fick radio endast sändas per kabel, men numera sänder man även på FM i etern.

En lokal station måste i formell mening vara ett bolag vars huvudsakliga syfte skall vara att göra och sända program för och på uppdrag av lokalsamhället. Ett program, som sänds, skall utgöra ett bidrag till det samhälle man betjänar. Detta syfte liksom redaktionell självständighet måste vara inskrivet i bolagets stadgar. Styrelsen måste också återspegla det lokala samhället ifråga och spegla de kulturella och sociala organisationerna i samhället

Minst 424 av 489 kommuner betjänas idag av lokal radio och/eller tv. Det finns idag 302 lokala sändningstillstånd varav de flesta för radio. Cirka 100 sänder både radio och tv. Räckvidden är för radio mer än 14 miljoner lyssnare och för tv sju miljoner tittare (Holland

[1] Broadcasting Conference, September 27th 2002, Seán Ó Siochrú, Community Media Network

har 16 miljoner invånare). Tv-stationerna finns i första hand i de större kommunerna d.v.s. de som har fler än 80.000 invånare. En av de större organisationerna är SALTO - öppna kanalen - i Amsterdam som driver sex radiokanaler och två tv-kanaler.

Finansieringsbasen för lokal radio och tv är ideellt arbete. Totalt beräknas mer än 20.000 personer – de flesta frivilliga - vara engagerade i lokal radio och tv i Holland; från ett tjugotal personer i mindre samhällen till 200 i större städer. En fjärdedel beräknas arbeta med administrativa uppgifter exempelvis styrelsearbete och tre fjärdedelar ca 15.000 med programproduktion. Man beräknar att det dessutom finns 500 anställda främst i verksamhetsledande positioner.

Lokal radio och tv får finansieras med reklam, men erfarenheterna visar att detta fungerar enbart som en kompletterande finansieringsform, eftersom marknaden är alldeles för liten inom respektive sändningsområde. Dessutom ser man det som mindre lämpligt att bli beroende av reklamintäkter. Tidigare hade kommuner lagstadgad rätt att ta ut en slags lokal radio- och tv-avgift som läggs ovanpå den nationella licensen (motsvarande 1 euro för lokala sändningar och 5 för regionala). 60 kommuner hade hunnit införd denna lokala radio- och tv-licens innan detta system upphörde 2000. Då avskaffades nämligen radio- och tv-licensen helt. Idag finansieras public service istället via skattsedeln. Många kommuner fortsätter att stödja lokal radio och tv genom en skattefinansierad gemensam fond för kommunerna. Några *direkta* statsbidrag till lokala kanaler fördelas inte. Däremot ger staten sitt stöd till denna mediesfär genom den offentligt erkända riksorganisationen för lokal radio och tv OLON *Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland.*[1]

8.3.4 Storbritannien

Under flera decennier har det förekommit perioder av experimenterande med lokala radio och tv-projekt. Under 90-talet har man även prövat med en lokal ”community television” även via etern som också man gjort försök att definiera som en slags *lokal public service* (vid sidan av BBC). I skuggan av en snabbt framväxande reklamradio vid sidan av BBC har inte en icke-kommersiell lokal radio utvecklats än i begränsade och provisoriska former. Sedan kommersialiseringen av lokalradion blivit mer påträngande, har den politiska opinionen för icke-kommersiella lokala kanaler, som sänder vid sidan av BBC, ökat.

En försöksverksamhet med RSL (restricted services license) eller ”access radio” har pågått i två år med 14 radiostationer väl utspridda i riket. Mediemyndigheten Ofcom föreslog i februari 2004 en *community radio* som avses bli en helt ny sektor i mellan public service (BBC) och privat radio i Storbritannien. Man vill skapa en radiosfär som skiljer sig från och komplementerar nuvarande lokalradion. Man menar att fördelarna med ”community radio” är att den kan bidra till social gemenskap, lokal utbildning, träning och erfarenheter. Små radiostationer kan bli en grogrund för nästa generations radiofolk och även tillfredställa behovet för skilda lokala, etniska och kulturella grupperingar.

Flertalet städer och andra lokalområden kommer att få tillgång till minst en eller två FM-frekvenser (analogt). Man kan också få sända AM även om antalet mellanvågsfrekvenser är begränsat. Ofcom ser heller inga formella hinder för att community radio skall börja sända digitalt (DAB). Sändningstillstånd kommer att delas ut varje år och gälla högst fem år. Tillståndshavaren måste årligen rapportera verksamheten till Ofcom. Tillstånd ges endast till organisationer och inte till enskilda. Kommuner, politiska och religiösa organisationer kan

[1] Mer information om OLON i avsnitt 8.4

inte heller få tillstånd. Man uppskattar att till att börja med kommer ”ett par hundra” radiostationer få tillstånd.[1]

Vid tillståndsgivningen måste Ofcom ta hänsyn till vilken påverkan en sådan här radiostation kan ha på kommersiella radiostationer inom berört område. Myndigheten kan därför sätta begränsningar på de inkomster en lokal community radio får ha från reklam och sponsring. En community radio måste drivas som ”non-profit” d.v.s. icke-vinstutdelande. Alla eventuella inkomster måste enligt lagförslaget bli kvar inom verksamheten. Innan tillstånd ges måste Ofcom även bedöma vilket sociala fördelar den sökta verksamheten kommer innebära för berört lokalsamhälle liksom att det finns ett ansvartagande gentemot detta samhälle. Dessutom måste det finnas tillgång (access) till radiostationens lokaler och utrustning samt utbildning för samhällsmedlemmarna.

Kulturminister Tessa Jowell menar att *community radio* kommer att bli det viktigaste som hänt inom den kulturella utvecklingen i Storbritannien på många år. Lagen om community radio har juli 2004 tagits av parlamentet.[2]

Det finns f.n. inga konkreta planer på en motsvarande lagstiftning för televisionen. Regeringen har dock ställt sig positiv. Redan 2001 uttalade sig kulturministern:

> In public policy terms, we want to support the development of community radio, and subject to the availability of spectrum in principle we would also favour RSLs in relation to television. Very local radio and very local television has the potential for representing otherwise excluded interests, particularly those of ethnic minorities, and has a role in developing a sense of community identity[3].

Eterutrymmet för analog television är mer begränsat i Storbritannien än i Sverige. Det finns fem väl etablerade rikskanaler (BBC1, BBC2, ITV, Channel 4 och Channel Five[4]), men endast ett tiotal självständiga etersända lokala tv-stationer som har en bräcklig ekonomisk bas. Kabelbolagen har inga andra must-carry skyldigheter än att vidaresända de fem nationella kanalerna; “public broadcasters”.

En verksamhet med en slags public access television via satellit har bedrivits från London under ett par år på en kanal via satellitbolaget BskyB. Här har organisationer erbjudits gratis sändningsutrymme. Verksamheten har dock upphört. Först när marksänd digital-tv etableras på bred front räknar man att något slag av *community television* kommer att kunna växa fram.

8.3.5 Tyskland

Den tyska icke-kommersiella lokala radio och televisionen sägs vara den för närvarande bäst organiserade och finansierade i världen. Tyskland är tillsammans med USA på många sätt främsta förebilder för andra länder.

Det finns 203 icke-kommersiella lokala kanaler som sänder radio och/eller television varav 84 är ”Öppna Kanaler” (2004).

[1] Rachel Stratton; Department for Culture, Media and Sport
[2] *Community Radio Order 1944.* July 20th 2004.
[3] Tessa Jowell MP, Secretary of State, till Culture, Media And Sport Select Committee, March 12th 2001
[4] Den minskande lönsamheten för reklam-tv har våren 2004 lett till fusionssamtal mellan Channel 4 och Channel Five.

Icke-kommersiell lokal radio och television[1] Antal kanaler	
NKR Nichtkommerzielle lokalradio, Bürgerrundfunk Hörfunk *(närradio)*	45
Hochschulrundfunk, Campusradio *(studentradio)*	50
Hochschulrundfunk Fernsehen *(student-tv)*	1
Offener Kanal Hörfunk *(närradio)*	10
Offener Kanal Radio+TV	16
Offener Kanal TV, Bürgerrundfunk Fernsehen	58
Aus- und fortbildungskanal (radio och/eller tv)	23

NKR (Nichtkommerzielle lokalradios) eller ”Freie Radios”, som närmast motsvarar svensk närradio. Dessa samverkar med tyskspråkiga motsvarigheter i Schweiz och Österrike. Student-tv förekommer på fler ställen, men finns då som en del i andra kanaler oftast i en Öppen Kanal.

I förbundsstaten Nordrhein-Westfalen har i förhållande till övriga förbundsstater de flesta Öppna Kanaler för television (14). För icke-kommersiell lokalradio – NKR – har man ett för Tyskland unikt system. 15 procent av sändningstiden på de 46 lokala kommersiella radiostationerna är reserverad för produktioner som görs vid de 150 ”radioverkstäderna” runt om i förbundsstaten (Dessa 46 kanaler är inte inräknade i översikten ovan).

Ett i internationellt hänseende unikt förhållande är att Öppna Kanaler och liknande drivs av mediemyndigheten i respektive förbundsstat*; Landesmedienanstalt*. Detta innebär att *den offentliga sektorn tillhandahåller lokaler, teknik och personal* för att allmänheten *utan kostnad* skall kunna producera och sända egna radio- eller tv-program.

I fem förbundsstater Baden-Würtemberg, Saarland, Sachsen och Hamburg saknas f.n. öppna kanaler. I Hamburg lyckades ett populistiskt vågmästarparti sommaren 2003 driva igenom ett stopp för stödet till Öppna Kanalen, som hade en betydande andel program på minoritetsspråk både i radio och tv. Inslaget av medverkande med muslimsk bakgrund var påtaglig. I förbundsstater utan Öppna Kanaler satsar man istället på utbildnings- och fortbildningskanaler. Medieutbildning är också en uppgift för de delstatliga mediemyndigheterna.

I Tyskland finansieras icke-kommersiell radio och tv-verksamhet såväl inom som utom public service-systemet (ARD och ZRD) till övervägande del genom tv-avgiften som i Tyskland är 16.15 euro per månad (ca 1750 kr per år vilket är ungefär av samma storlek som motsvarande avgift i Sverige). 2003 blev samhällets kostnader – genom tv-avgiften - för de 101 icke-kommersiella kanalerna vid sidan av public service *ca 20 miljoner euro* (ca 180 Milj Skr) vilket motsvarar 22.50 euro per invånare och år.

Genom ett särskild avtal 1991 mellan de 16 förbundsstaterna - *Rundfunkstaatvertrag* – kan upp till två procent av tv-avgiften användas för att bedriva medieprojekt inklusive medieutbildning och drift av Offener Kanäle (radio + tv). I en del förbundsstater används dessa medel även för stöd till ”freie radios”, som i huvudsak drivs av ideella organisationer. Uttaget från tv-avgiften används i många förbundsstater även för medieutveckling och medieutbildning.

Den tyska återföreningen speglas bl.a. i att de Öppna kanalerna i östra delen av landet (forna DDR) är de tv-stationer, som är utrustade med uteslutande modern produktionsteknik, som

[1] *Privater Rundfunk in Deutschland 2003* Jahrbuch der Landesmedienanstalten

hårddiskredigering/sändning och digitalkameror. Dessutom förefaller ideologin bakom dessa kanalerna möta större intresse och engagemang här än i västra Tyskland. Detta beror enligt en talesman i Magdeburg att man i DDR länge levde med en hårt statskontrollerad och censurerad radio och tv. Kanske tydligare än i väst ser man på en *Offener kanal* som ett välkommet alternativ till den kommersialism som inte bara präglar privata kanaler utan delvis även public service.

Kanalen med den största räckvidden av enskilda kanaler är Offener Kanal i Berlin (OKB), som når 1,6 miljoner hushåll via kabel-tv och ännu fler via FM-radio. OKB, som funnits i 20 år, har 2003 en årsbudget om 1,8 Milj euro varav 603.000 används för investeringar. OKB har 12 anställda varav nio på heltid. Varken enskilda eller organisationer behöver betala några avgifter för att använda studios, teknik och att sända samt att få utbildning.

OKB är ett bra exempel på hur en väl etablerad kanal kan hotas av nedläggning och ändå överleva utan att ge vika från sin grundläggande ideologi. Ideologin för Öppna Kanaler är public access – allmänhetens fria tillgång till produktions- och distributionsmedel – vilket innebär en helt ocensurerad programverksamhet. Detta har förstås lett till att delar av programutbudet kan provocera såväl den breda allmänheten som mäktiga intressen.

OKB har senaste tiden strukturerat om sin programtablå som numera innehåller *Ereignfersehen* (Evenemangs-tv) varje kväll kl 22.00 då man sänder politiska och kulturella evenemang som konferenser, konserter m.m. i sin helhet tills avslut även om programmet varar många timmar. Programmet repriseras senare i veckan i såväl radio som tv. Detta är kostnadsfritt för samtliga arrangörer inklusive de politiska partierna, som alla har uttalat sin uppskattning av kanalen. Dessutom görs inspelningarna av ett sexmannateam varav fyra är elever i någon av stadens medieutbildningar. Till sitt förfogande har man en modern mobil produktionsenhet (OB-buss).

Kanalen nyttjas också mer effektivt med hjälp av datorstyrd reprisering som möjliggör att man nu kan sända 24 timmar om dygnet. Man har också delvis strukturerat tablån efter innehåll genom att bl.a. placera alla religiösa program i block kl 13-17 lördagar och söndagar. Trots omvärldsanpassningen säger sig kanalen ha lyckats slå vakt om den grundläggande principen om *public access* d.v.s. alla medborgares möjligheter att nyttja mediet.

En diskussion som nu förs kring de lokala icke-kommersiella radio och tv-kanalerna i Tyskland handlar om att det kan bli nödvändigt med *ett förändrat nyttoperspektiv;* att gå från ”användarmedia” till ”medborgarmedia”. Medborgarna får inte enbart rätten att producera och sända, utan skall också som tittare eller lyssnare ha nytta av programutbudet. Detta innebär en kvalitetshöjning av programutbudet ”inte att byta från en cykel till en Porsche, men till en Polo” som en föreläsare uttryckte det vid en konferens i om ”Bürgernmedien” i Magdeburg oktober 2003. Här diskuterades också möjligheterna till ett särskilt publicistiskt uppdrag inom ramen för de ”fria medierna” exempelvis public journalism. Dock utanför ett regelstyrt public service-uppdrag.

8.3.6 U. S. A.

Radio- och tv-landskapet

Det amerikanska medielandskapet är till övervägande del präglat av kommersiell reklamfinansierad och i viss mån abonnemangsfinansierad radio- och tv. Amerikansk radio och tv har emellertid en mer komplicerad struktur än vad som brukar beskrivas i svenska medier. Icke-kommersiell radio och tv som verkar inom den offentliga och civila sektorn,

d.v.s. public service och public access, uppmärksammas sällan i Sverige. Det finns en mångfald av sådana kanaler som verkar i skuggan av en ökande mediekoncentration inom radio och tv.

Fem mediekonglomerat *General Electric, Viacom, News Corp, Time Warner* och *Disney* kontrollerar cirka 75 procent av det programutbud som får tv-tittandet på bästa sändningstid (kvällar). Denna koncentration ökar när GE-ägda NBC i år tagit över mediekoncernen Vivendi/Universal. Av de 91 större kabel tv-nätverken, som är tillgängliga för mer än 16 miljon hushåll är 80 procent ägda av dessa fem mediekonglomerat plus *Liberty Media.* De fem producerar och kontrollerar större delen av programmen på de fyra stora nätverken ABC, CBS, NBC och Fox. På tv-sidan har främst tidningskungen Rupert Murdoch med sitt globala ägande fått ett betydande inflytande med sitt nätverk FOX och satellit-tv. Det lokala radiolandskapet blir allt mer centralstyrt och kontrollerat av den texasbaserade koncernen Clear Channel, som nu äger 1.200 radiostationer i USA.[1]

Mediekoncentrationen har dock mött motstånd från allmänheten och många intresseorganisationer på hela den politiska skalan. Hösten 2003 stoppade kongressen, där flera republikaner sällade sig till oppositionen, regeringens förslag om ytterligare liberalisering av ägarbegränsningar av bl.a. lokala tv-kanaler. Frågan om ”localism” för media har blivit en het politisk fråga och finns nu även med i demokraternas valplattform 2004.[2]

Det finns ca 100 miljoner tv-hushåll i USA som nås av etersänd television. Från att 1950 funnits i endast 70 orter finns idag kabelnätsystem i mer än 32.000 orter i USA. Dessa når cirka 70 procent av tv-hushållen. Ett typiskt kabelsystem erbjuder idag mer än 54 olika kanaler ibland ända uppemot 100 kanaler.

Det fanns juni 2003 i USA 13.418 radiostationer och 4.447 tv-stationer licensierade av telekommunikationsmyndigheten Federal Communications Commission (FCC). 4.803 radiostationer sänder på mellanvåg (AM) och övriga på FM-bandet. Alla radiostationer är kommersiella utom 2.426 st FM Educational – som används i hög grad av *National Public Radio (NPR)*. Dessutom tillkommer ett antal icke-kommersiella nya s.k. low-power FM som närmast motsvarar svensk närradio. Av de 4.447 tv-stationerna är 381 Educational som i första hand används av *Public Broadcasting Service (PBS*).

Dessutom finns 2.121 lågeffekts tv-stationer på 1.000 orter (varav en fjärdedel i Alaska). *Low Power Television Service* (LPTV) startade 1982 och syftar till att på med ett enkelt regelsystem tillgängliggöra lokal tv-verksamhet mer anpassade till tittarnas krav och behov av att uttrycka sig än de stora lokala kommersiella och nätverksägda tv-stationerna. LPTV drivs av skilda intressen som gymnasieskolor och högskolor, religiösa grupper, kommuner och mindre företag samt enskilda. Det finns numera inga gränser för inslag av externt producerat programinnehåll och nätverksbyggande d.v.s. att *en och samma operatör kan äga hur många stationer som helst.* Detta har inneburit att det lokala ägandet av LPTV dramatisk minskat de senaste åren till förmån för större medieföretag. Vid sidan av allt detta finns dessutom med nationell räckvidd satellit-tv som direktsänds till hushållen (DTH) och satellitradio.

Icke-kommersiell radio och television

Inslaget av icke-kommersiell radio och tv i USA är således inte obetydligt. De centrala *public broadcasting*-organisationerna NPR och PBS har 770 medlemsstationer för radio respektive

[1] I Sverige tar Fox News större delen av sändningsutrymmet i TV8. Clear Channel är en dominerande aktör i Sverige ifråga om utomhusreklam och finns ännu inte på den svenska radiomarknaden, men dock i Norge.

[2] *Because our democracy thrives on public access to diverse sources of information from multiple sources, we support measures to ensure diversity, competition, and localism in media ownership.* (*The 2004 Democratic Platform*. Report to the Platform Committee. July10, 2004)

347 för tv. Denna sektor kan sägas närmast motsvara europeisk public service även om finansieringsformen inte är en tv-avgift utan ett årligt statsbidrag liksom en avgörande andel sponsorskap och medlemsavgifter/publikbidrag. Medel anslås i varierande grad av kongressen varje år och kanaliseras genom *Corporation for Public Broadcasting* (CPB) som bl.a. stödjer de lokala stationerna med program och strukturell utveckling. Stationerna drivs främst av särskilda lokala organisationer, högskolor eller delstatsmyndigheter.

Public broadcasting har fått det allt kärvare och det finns idag inte längre resurser för lokal nyhetsverksamhet mer än på 16 av 347 tv-stationer. Detta har i sin tur försvagat stationernas lokala förankring som är nödvändig för medlemsvärvning och lokala sponsorer. Samtidigt har inslagen av regelrätt reklam ökat i dessa radio och tv-kanaler. Kritiker menar att verksamheten kommersialiseras och därmed håller på att förlora sin själ.

Någon *community radio* motsvarande svenska närradion har tidigare inte funnit i legal form i USA. Under 90-talet tog medborgare saken i egna händer och sände utan tillstånd från myndigheterna s.k. Micro Radio på FM. Detta blev något av en folklig rörelse och detta drev fram behovet av en legalisering av den lokala mikroradion. År 2000 lanserade FCC Low Power FM (LPFM) radio service som avsåg icke-kommersiell lokal radio med sändare med en maximal uteffekt om 100 watt (ERP) som kan nå ungefär i radie 5,6 km. Efter hårda politiska strider i såväl Vita huset och i kongressen efter hårt motstånd från kommersiella radiokoncerner kunde LPFM komma igång på efter ha delvis belagts med begränsningar i det antal nya licenser som kan utfärdas per år. Dessutom måste LPFM försäkra sig om att inte störa etablerade kommersiella radiostationer på ett sätt som inte är ömsesidigt eftersom de större stationerna inte behöver ta hänsyn till LPFM.

Även om räckvidden är liten så är intresset för LPFM är stort. 3.000 ansökningar om sändningstillstånd inkom till FCC innan myndigheten satte streck. Oktober 2003 hade 767 tillstånd beviljats. Av dessa var cirka hälften kyrkor och liknande, 30 procent lokala organisationer, 7,7 procent skolor eller högskolor samt 17 procent kommuner. En politisk bedömning i USA är att ett regimskifte i Vita Huset kan leda till att LPFM får återuppta den tillväxttakt som fanns i de ursprungliga planerna under Bill Clintons presidenttid.

Ovan redovisat är de radio- och tv-stationer som kräver sändningstillstånd av staten genom FCC och också måste följa det federala regelsystemet. *Vid sidan av detta* finns på uppskattningsvis 1.500 orter sammanlagt 2.200 tv-kanaler med (community) access television eller vad allmänt kallas *public access.* Flertalet sänds i kabelnät även om etersändningar kan förekomma. Vid en del amerikanska universitet finns också en *egen* tv-verksamhet, som antingen är professionellt inriktad på utbildningen och/eller på studenternas egna aktiviteter (motsvarande student-tv eller campus-tv i Europa). Dessa kanaler når ut antingen via public television (PBS) eller via kabel på public eller educational access.

De tidigaste och mest framträdande pionjärsinsatser ifråga om utvecklingen av alternativa tv-kanaler gjordes i Kanada redan på 70-talet ”Challenge for Change” och i USA. Den amerikanska modellen med ”public access” skapades under 1970-talet i och med kabel-tv utvecklades som en fristående mediekanal efter att sedan slutet av 1940-talet enbart ha varit ett slags vidaresändningssystem för att de reguljära tv-bolagen skulle kunna nå ut till områden med svåra mottagningsförhållanden för etersänd television. *Sloan Commission on Cable Communication* rekommenderade 1971 bl.a. att kabelstationerna skulle innehålla en kanal för ”public access” d.v.s. i princip vem som helst skulle få säga vad som helst över nätet utan nämnvärd kostnad och med hjälp av kabelstationens personal och teknik. I Kanada rekommenderade radio- och tv-myndigheten CRTC provinsregeringarna att öppna en eller

flera kabelkanaler för utbildning och ”community channels” i vilka reklam inte skulle vara tillåten liksom att myndigheter och tidningar inte skulle få inflytande över verksamheten.[1]

Public Access: The availability of television or radio broadcast facilities, as provided by law, for use by the public for presentation of programs, as those of community interest.[2]

Public Access idag

Amerikansk public access har således funnits i cirka 30 år även om det var först 1984 ett tillägg gjordes i 1934 års kommunikationslag som fastslog hur kabelkanaler skulle användas för ”Public, Educational or Governmental use” eller det som allmänt kallas PEG Access.[3]

- ***P****ublic* access = för allmänhetens (medborgarens) tillgång till tv-mediet,
- ***E****ducational* access = för skolor och universitet och
- ***G****overnmental* access = för kommunala sändningar liksom för ”county”.[4]

I större städer drivs var och en av dessa funktioner sändningar i egna kanaler och ofta i skilda organisationer. I mindre städer finns alla tre funktionerna samlade i en organisation och oftast i en gemensam kanal, som också kan benämnas ”community television”. I en del städer finns ingen public access-kanal utan endast en kanal i kommunal regi (governmental och eller educational). I en del andra enbart en public access-kanal som då drivs av en fristående organisation ibland kallad *access corporation* (stiftelse eller icke-vinstutdelande företag). Kabeloperatören kan också få kommunens uppdrag att administrera en sådan organisation.

PEG access tv betjänar så vitt skilda intressegrupper som Lions, Rotary, Rörelsen för Kvinnliga Väljare, antirasistiska NAACP, kommunala skolor, lokala handelskamrar, religiösa institutioner, högskolor, lokala teatern, fackföreningar, veteranorganisationer, språkliga minoritetsgrupper, handikappsgrupper, politiker och politiska organisationer. PEG-kanalerna kan också sända program från så skilda producenter som amerikanska rymdstyrelsen NASA, utbildningsdepartementet, OAS, kongressledamöter, flygvapnet, armén, katastrofmyndigheten, bostadsdepartementet och skilda kulturorganisationer som Annenberg/CPB and Classic Arts Showcase. Tusentals lokala organisationer och över en miljon frivilliga producenter, verksamhetsledare, programledare och tekniker producerar mer än 20.000 timmar lokal produktion *i veckan.* Detta är mer all produktion som görs av nätverken NBC, CBS, ABC, FOX and PBS *tillsammans.* Många PEG-stationer tillhandahåller numera också datorer och internet för enskilda och grupper, som inte annars har tillgång till denna teknik. Det finns också PEG access centers som även arbetar med lokal radio (low power FM). Medieutbildning är ett viktig inslag hos dessa centra.

TELEVISION PRODUCTION CLASS: 7 to 9 p.m. at the Calaveras County Public Access Television Studio at 429 E. St. Charles St. in San Andreas, Ed Lark, studio manager will present a series of 12 free classes teaching the public how to produce programs for Comcast Cable Television Channel 7. Attending the classes allows residents of the county to check out video production equipment from the studio. Class sizes are limited. Call 754-4021 to make reservations

[1] Kabelvision i Kiruna. DsU 1975:8
[2] American Heritage Dictionary
[3] I lagstiftningen finns också *leased access* (hyrd kanal) som kabeloperatörer, som har 36 eller fler kanaler i sitt nät, måste tillhandahålla på begäran av vem som helst, enskild person eller organisation, som vill sända i kommersiellt syfte.
[4] Ett county motsvarar närmast svenska landsting.

Programutbytet mellan kanalerna har ökat bl.a. genom satellitnätverk antingen via det etablerade systemet *Deep Dish TV Network* eller genom spontana satellitsamarbeten (Inför ett evenemang går ett antal kanaler går samman och hyr in sig på en satellit).

Att PEG intar en betydande roll i lokalsamhällets dagliga liv kan utläsas av att sådana här tv-stationers verksamhet uppmärksammas regelmässigt i lokapressen. Ledare, artiklar, tv-krönikor och insändare om public access förekommer dagligen i amerikansk lokalpress. Det kan handla om själva verksamheten och mediets roll i lokalsamhället eller olika händelser förekommer i anslutning till PEG-kanalen.

Här är ett axplock ur en bevakning av amerikansk lokalpress, som gjorts under en sexmånadersperiod (september 2003 – februari 2004):

- Stationschefens roll som mediepedagog.
- Kommunfullmäktigesändningarna, på gott eller ont.
- Referat av borgmästarens framträdande i kanalen.
- Brini Maxell Show – *a cult sensation on public access television in Manhattan.*
- Debatt om kommunens användning av koncessionsavgifterna.
- Debatt om att etablera en ny public access-station.
- Skolpolitiker med eget program i kanalen.
- 77-åriga Elenor Foreman producent för ett public access-program.
- Politiska kandidater presenterade i fullsatt rådhus även direkt i public access.
- Information om registrerade sexualförbrytare med bild presenteras i kanalen.
- Flyttning av PEG studion från skola till stadshuset.
- Hur föreningslivet effektivt marknadsför sig genom public access.
- Citizens In Action: bevakning av lokalpolitiken i East Chicago.
- Borgmästarens försvar för finansieringen av WYOU Community Television.
- Focus on Education – Ric Teagarden har varit värd för 130 timmar folkbildnings-tv.
- Waterloo Neighborhood Coalition i tv – grannskapssamverkan för en bättre stad.
- URTV Inc – en public access-kanal som en del av ett nytt kreativt mediecenter i Ashville (North Carolina).
- Clay Tiffany, värd i public access-tv, misshandlad av polis.
- 2003 års julparad i Woodlands inspelad och sänd av public access. Finns nu på video i stadshuset.
- Council Conversations – informella samtal med kommunpolitiker i Seattles public access-tv.
- Teen Talk – skolelever får möjlighet att diskutera självförtroende, föräldratryck och annat.
- Kommunfullmäktigeledamöter ”tvättar byken” i ett direktsänt gräl i Kanal 8.
- Hearing om ett föreslaget flygplatsbygge direktsänds i public access tv.
- AIDS-smittat man berättar sin historia för Hibbings Public Access tv-publik.
- Polischefen planerar public access-program för säkerhet och brottsförebyggande.
- Folkomröstning om upprustning av polisen i Newington. Projektet presenterat i flera public access program.
- Kommunen beslutar bygga hus för gemensamt nyttjande av biblioteket, utbildningscenter och public access tv.
- Studenter samlar in pengar åt TVTV i Boise genom maratondanstävling (Idaho).
- Studenter samlar betygspoäng genom att arbeta i team som direktsänder kommunfullmäktige i DeKalb (Illinois).
- Insamlingdrive via public access program räddar Ink People Center for the Arts (Eureka)
- ”the Better Part” producerad av och för pensionärer Cupertino Community TV
- Reportage om hur studenter avslutar sin sexveckors produktionskurs hos Plymouth Area Community TV med en egen sändning
- Kandidater i kommunfullmäktige valet presenterar sig och sina ståndpunkter i Easthampton Community Access TV

- Med hjälp av insamling, marknadsföringsprogram och kurser räddar supportrar Wheaton Community TV när kommun av besparingsskäl drar in sitt årliga bidrag om $200.000

Public access är i många kommuner en viktig plattform för politiker i valrörelser. Förutom att man direktsänder debatter mellan politiker förekommer det även att politiker även på nationell nivå har egna tv-program för att komma närmare sina väljare i sin hemtrakt. Kongressledamöterna Danny David, Jesse Jackson Jr och Bobby Rush producerar egna program. Även senator Ted Kennedy planerar ett eget program i sin hemstat Massachusetts.[1]

PEG-stationer finns tack vare att kabeloperatörerna och andra telekomföretag måste hålla lokalbefolkningen med gratis kanalkapacitet, tjänster och studioutrustning som en delkompensation till kommunerna för nyttjandet av allmänhetens utrymme ”public rights-of-way” (gator, vägar, parker och annat kommunal ägd egendom). Ersättningen till kommunen erläggs förutom de fria kanalutrymmet kontant som en "franchise fee” och/eller i natura i form av utrustning och tjänster t.ex. en studio och utbildning. Antalet kanaler kan variera från en till uppåt åtta för access. Antalet liksom utrustning, utbildning och andra tjänster är beroende av vilket behov som finns och vilka villkor kommunen kan förhandla fram med kabelbolaget.

Även om denna organisations- och finansieringsform kan förefalla utvecklingsbefrämjande för accessmedierna har ännu endast cirka 12-15 procent av de amerikanska städerna sådana här tv-stationer. Detta menar riksorganisationen *Alliance for Community Media* bero på att det inte finns någon federal lagstiftning som tvingar kommunerna att finansiera accesskanaler för sina medborgare trots att allmän egendom nyttjas för privata vinstintressen. Lagstiftningen ger enbart kommunerna *rätt* att ta ut avgifter av kabeloperatörerna.

Dessa kabelkanaler ligger utanför FCC:s jurisdiktion. Den berörda kommunala myndigheten eller kabeloperatören har dock enligt regelsystemet rätt att sätta upp vissa egna sändningsregler. Det kan röra sig om

- regler om tidsfördelning som baseras på i första hand rättvisekriterier mer än programinnehåll.
- minimumkrav på produktionsteknisk standard
- utbildningskrav på användarna

Kabeloperatören har dock inte rätt att lägga sig i programinnehållet i dessa kanaler annat än att vägra sända public access-program som innehåller ”obscenity, indeceny or nudity”. Inte oväntat har rätten för en operatör att stoppa ett program som denne *tror sannolikt* innehåller oanständigheter och nakenhet blivit kontroversiell.

Så här kan en typisk kanal presenteras:

> Welcome to Citizens Television, Inc., the community access provider of cable television programming for New Haven, Hamden and West Haven, Connecticut. A private, independent, tax-exempt, not-for-profit corporation since 1992, Citizens Television, Inc. is a PEG (Public, Educational, and Governmental) access station, refranchised through June, 2011 by the Connecticut. Department of Public Utility Control (DPUC) to provide community television access. Funding for primary and basic community access services and programming is provided by Comcast Cablevision of New Haven via order of the DPUC.

Förutom den federala lagstiftningen regleras access-kanalerna genom policy och beslut i *State Public Utility Commissions* på delstatsnivå och på lokal nivå genom kommunstyrelser eller av kommuner tillsatta lokala kabelkommissioner. Lokala politiska majoriteter har det yttersta

[1] Contra Costa Times 2004-07-06

beslutet för om en public access-kanal skall finnas eller inte. Därför ligger också resurserna på vitt skilda nivåer i olika amerikanska städer från ingen verksamhet alls till breda satsningar med många kanaler, studios och medieutbildning.

I de kommuner som man har satsat stort och långsiktigt på PEG kan man tydligt konstatera att det handlar om en sett ur ett europeiskt perspektiv *lokal public service*-verksamhet. Ofta har också dessa kanaler en starkt stöd och lokal identitet. En undersökning 2000 i Santa Monica i Kalifornien visade exempelvis att 29 procent av kommunens invånare fick all eller del av sin information om staden genom *City TV*. 38 procent fick detta genom kommunens eget nyhetsbrev, 20 genom den lokala dagstidningen, två genom att komma till kommunfullmäktige och två procent genom kommunens webbplats.

Finansieringen av dessa kabelkanaler sker genom att den myndighet som beviljar lokala koncessioner – vanligtvis respektive kommun – har genom den ovan nämna federala lagen rätt att ställa krav på kabeloperatören att ett visst utrymme ställs till förfogande för nyttjande av kommunen och dess medborgare. I första hand handlar det om kanaler, som ovan beskrivits, kostnadsfritt ställs till förfogande. Kommunen kan dessutom ta ut upp till *fem procent av operatörens bruttointäkter* för driften av tv-verksamheten. I vissa kommuner har man även förhandlat till sig att kabeloperatören inom denna ram måste tillhandahålla andra anknytande verksamheter som en studio och medieutbildning/instruktion. Det har visat sig att de bästa förmånerna tenderar att utverkas i kommuner där kabelnäten når en stor andel av befolkningen.

Även om public access-verksamhet till stor del baseras på frivilligt arbete har flertalet stationer även anställd personal. En liten station kanske har en enda person anställd, som också har ansvaret för det mesta ifråga om administration och teknik samt utbildning. I större nät kan det finnas en relativt professionell stab på uppemot tio personer även om produktionsarbetet fortfarande ligger i huvudsak hos ideella krafter. Särskilt när det gäller *governmental* eller *educational access* kan kommunen ställa krav på professionalism.

Kraven på en verksamhetschef – *Manager* – är bl.a. förmåga att arbetsleda, samla ekonomiskt stöd och marknadsföra stationen liksom kunskaper i videoproduktion och pedagogisk förmåga. Lönenivån är inom mediesektorn låg, men lokalt kan den betraktas som god eller hög. En chef för en station med ett par anställda kan ha en årslön på ca $40-50.000. Tv-stationerna har också befattningar som är unika inom mediasektorn exempelvis *Outreach Manager*, som skall ”nå ut” d.v.s. få in och få med enskilda och föreningar i verksamheten såväl i produktionen som i annan verksamhet i kanalen. En annan befattning kan vara *Education Access Coordinator* som håller kontakt med kommunens skolor. Tv-stationerna är dock sällan större än att verksamhetschefen själv deltar även i det dagliga praktiska arbetet med produktionen och distributionen. Ett exempel på arbetsbeskrivning för en programchef vid en sådan här tv-station är en platsannons för Reading Community TV ges i bilaga 10.

Med tanke på den stora resursbredd som finns i USA är det svårt att beskriva en typisk access-kanal. Några exempel kan dock ges här. En undersökning av 356 accesskanaler 2000 visar att driftskostnaderna kan variera mellan 30 cent och 68 dollar per timme och kabelhushåll. En PEG-station kan sända program mellan 1 och 370 timmar per vecka.

- *Access Tuscon* i Arizona sänder 50 tim/vecka till 90.000 hushåll och har en årsbudget på 1,2 Milj dollar.
- *Manhattan Neighborhood Television* sänder 370 tim/vecka i tre kanaler till 550.000 hushåll och har en budget på 2,5 Milj dollar.

- *Houston Media Source* i Texas får ut åtskilligt av sin årsbudget på 800.000 dollar. Man sänder 125 tim/vecka och når 1.150.000 hushåll.
- *Community Media Center* i Grand Rapids Michigan har en bred verksamhet med även FM-radio och direktsändning av tv på internet. CMC sänder 90 tim/vecka och når 135.000 hushåll med en budget om 1.380.000 dollar.
- Största budget har det icke-vinstutdelande företaget *Olelo – Corporation for Community TV* – i Honolulu; 4,3 Milj dollar.
- Det finns åtskilliga kanaler som har betydligt mindre budget och som sänder ganska begränsat. Exempelvis *Salem Community Television* i New Hampshire som sänder 8 tim/vecka och kostar 60.000 dollar per år.

Cutting affordable housing, cutting social services, having public access television taken off there are all things the vast majority of my collegues will oppose (kommunfullmäktiges ordförande Mike Verveer i Madison City, Wisconsin, efter en sju timmars budgetdebatt som ledde till en 67 dollars skattehöjning)

Ett hot mot public access televisionen i USA är förslaget om ett lagtillägg i *Internet Tax Freedom Act* som förbjuder skatter på Internettjänster. Kabelbolagen liksom telekommunikationsföretag måste betala koncessionsavgifter på upp till fem procent av sin bruttoinkomst till kommunerna för att få installera kablar och fiberoptiska system. Samma företag kan nu övergå till att istället vara internetleverantörer och därmed helt komma undan sådana avgifter. Kommunerna riskerar därmed att förlora viktiga intäkter som bl.a. används för att finansiera PEG-kanaler.[1]

I de kommuner som har public access finns oftast ett brett medborgerligt stöd. Detta illustreras bl.a. av att systemet överlevde försöken att stoppa det genom 1996 års Telecommunications Act. *It showed itself to have broad support, and it showed itself – surprisingly – to have pretty deep support. People who are using it are really quite passionate about it* säger Hans Klein biträdande professor i public policy vid Georgia Tech-universitetet. Han pekar på att public access har ett stöd som sträcker sig over det politiska spekrat *conservative-liberal* d.v.s. från vänster till höger. Klein tror också att populariteten kan bero på att sådana här kanaler så tydligt skiljer ut sig från övrigt utbud i kabelnäten.

Kanalerna har senaste åren ökat sitt nationella samarbete bl.a. genom organisationen *Alliance for Community Media* (se 8.4.1) som driver på PEG-frågorna i Washington.

8.3.7 Österrike

Liksom i Tyskland benämns den icke-kommersiella radion ”Freies Radio”. Finansieringen sker på många sätt bl.a. kommunala bidrag och EU-projekt, men också det mer okonventionella ”abo” d.v.s. radioabonnemang som innebär att lyssnare bidrar med egna pengar. Det finns elva ”freies radio” i Österrike. Bl.a. kan nämnas i *Wien Orange 94.0*, som sedan 1998 sänder på FM och i kabel. Man har cirka 500 frivilliga medarbetare. I övrigt kan nämnas *Radio Helsinki* i Graz liksom *Radio FRO - Freier Rundfunk Oberösterreich GmbH* - i Linz.

Radio FRO ist ein Medium für Menschen und Meinungen. Kritisch und offen. Gesellschaftspolitisch und engagiert. Informativ und abwechslungsreich.
Radio FRO ist Dein Entwicklungsraum für persönliche Experimente und neue Kommunikationsformen. Hier kannst Du Deine Vision von einem Radioprogramm in Worte und Musik fassen.[2]

[1] Chicago Daily Herald 2003-10-28
[2] http://www.fro.at/

På tv-området har det förekommit mindre omfattande projekt med lokal-tv i kabelnät. Men först nu startas en ”öppen kanal”. Efter en uppgörelse mellan de styrande partierna i den österrikiska huvudstaden – socialdemokraterna och de gröna - gav kommunen november 2003 klartecken för den finansiering som behövs för att *Offener Kanal Wien* skall kunna börja sända ett år senare. Under de kommande tre år skall 980.000 euro (8,2 Milj kr) ställas till förfogande för projektet. En förening för den publicistiska delen bildas av renommerade personligheter inom konst, medier och vetenskap liksom andra relevanta yrkesområden. Även ett bolag för produktionstekniken bildas. Sändarutrymme kan inledningsvis komma att delas med en annan etablerad tv-kanal som den kommersiella *plus tv* eller lokala public service-kanalen ORT.[1]

8.4 Intresseorganisationer

8.4.1 Nationella organisationer

I de redovisade länderna finns varierande modeller för intresseorganisationer för hur icke-kommersiell lokal radio och tv organiseras. Organisationsformen kan vara direkt avhängig av finansieringsmodellen som i Nederländerna där finansieringen är lagstadgad. I flertalet länder finns en gemensam organisation för radio och tv samt i några både en gemensam och en kompletterande radioorganisation (Tyskland och USA) medan man i Finland enbart har en tv-organisation. Sverige ger här den mest splittrade bilden med tre organisationer; två för radio och en för tv. Organisationsformerna är i vissa fall nära sammankopplade med statliga stödsystem för denna mediesektor (se 8.5).

Tab. 10 Intresseorganisationer för lokal radio och tv i elva länder (2004)

	Radio + TV	Radio	TV	Statligt organisations-stöd/projektstöd
Danmark	SLRTV	-	-	projekt
Finland	-	-	FSLTV	projekt
Norge	-	NLRF[2]	NLTVF[1]	organisation
Sverige	-	NRO + SNF	RÖK	projekt tv[3]
Australien	CBAA	-	-	
Holland	OLON	-	-	organisation
Irland	CMN	CMF	-	organisation radio
Storbritannien	CMA	-	-	projekt
Tyskland	BOK	BFR	-	indirekt[4]
USA	ACM	NFCB	-	
Österrike		VFRÖ	-	

Danmark
Sammenslutningen af Lokale Radio- og TV-stationer (SLRTV) är den största rikstäckande intresseorganisationen för lokale icke-kommersiella elektroniska medier och organiserar 97 radio- och tv-stationer (2003). Förbundet har förhandlingsrätt gentemot statliga myndigheter och upphovsrättsorganisationen KODA. Man har också varit representerat i flertalet statliga utredningar och arbetsgrupper som involverat dessa medier.

[1] http://www.offener-kanal.at
[2] Kommersiell och icke-kommersiell radio blandat
[3] Regeringens uppdrag till Riksförbundet Öppna Kanaler 2 Mkr 2003-2004
[4] Öppna Kanaler är medlemmar i *Bundesverband Offener Kanäle*

Finland
Finlandssvenska Lokal-TV förbundets syfte är att främja lokal-tv verksamhet i Finland. Någon uttalad medieideologisk inriktning finns inte annat än just utveckla ”lokal tv”. Som medlemmar i förbundet kan antas lokal-tv sammanslutningar, kommuner, samkommuner, ideella registrerade organisationer och företag. Förbundets verksamhet bygger i huvudsak på ideella krafter. Under åren har bl.a. *Svenska Kulturfonden, Nygrenska Stiftelsen* och *Trafikministeriet* har understött verksamheten med bidrag. Förbundet grundades 1993 och har idag 18 medlemskanaler. Sedan 2001 har förbundet en anställd verksamhetsledare. Någon motsvarande organisation för finsktalande kanaler finns inte.

Irland
När irländska staten lanserade ett försöksprojekt med elva community radio stationer 1995 inkluderade detta även olika stödformer. Ett sådant stöd gick till *Community Radio Forum (CMF)*. Främsta syftet med CMF var att främja kommunikation mellan radiostationerna. CMF lade senare fram en rapport som också blev en av grundstenarna när community radio fick sin permanenta form 2003. Mediemyndigheten IRTC gav också stöd till fem konferenser som arrangerades av CMF. En annan organisation är *Community Media Network (CMN),* som involverar såväl radio som tv.

Nederländerna
Några direkta statsbidrag till lokala kanaler fördelas inte. Däremot ger staten sitt stöd till denna mediesfär genom den offentligt erkända riksorganisationen för lokal radio och tv *Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland (OLON)*, som bildades 1981 och har 297 medlemskanaler vilket är så gott som samtliga i landet.[1]

Syftet med OLON är att främja lokal radio och tv via etern och kabel liksom att stimulera samarbete mellan lokala sändarorganisationer. OLON kan ses som ett slags fackförbund för icke-kommersiell lokal radio och tv. OLON har en halvofficiell ställning och finansieras till hälften genom ett årligt statsbidrag vilket också är fastställt i medialagen 1988[2]. För 2003 erhöll OLON 475.000 euro (4,2 Milj kr). Övriga intäkter kommer från medlemsavgifter och service åt medlemmar liksom till andra intressenter med kopplingar till dessa kanaler (projekt).

OLON bevakar de lokala kanalernas intressen på många sätt. Först och främst förhandlar man med nationella och regionala myndigheter och andra relevanta organisationer om sådant som upphovsrätt, kabellicenser, reklam, dagstidningar, distributionsteknik, tillgång till nya infrastrukturer, digitalisering m.m. Man biträder upprättandet av nya radio- eller tv-stationer ifråga om regelverk, teknik, ekonomi och utbildning av frivilliga. OLON har även internationellt samarbete. OLON gör publikundersökningar och hjälper till att utveckla kvaliteten i lokal programverksamhet genom att tillhandahålla utbildningsmaterial, kurser och seminarier samt en årlig tävling ”RTV Festival”. Man publicerar också ett månadstidning ”OlonNieuws”.

En bidragande faktor till att OLON kunnat få en relativt stark position kan vara att lokala icke-kommersiella radio- och tv-kanaler i Nederländerna betraktas vara ”i allmänhetens tjänst” vid sidan av public service-kanalerna.

[1] Mer information om OLON i avsnitt 2.4
[2] Media Act 1988 art. 28 m

Norge
I Norge finns *Norsk Lokalradioforbund* och *Norsk Forbund for Lokal-tv* som i år har fått 1,7 Milj Nkr vardera i statligt driftsstöd. Dessa förbund organiseras såväl kommersiella som icke-kommersiella radio resp. tv-stationer. Detta gör det svårt att göra några närmare jämförelser med motsvarande organisationer i de andra länder.

Storbritannien
The Community Media Association (CMA) är en icke-vinstdrivande organisation för *community radio/tv* och Internet-projekt som startades 1983. Målsättningen är to *enable people to establish and develop community based communications media for community development and empowerment, cultural expression, information and entertainment.*

CMA representerar den tredje etermediesektorn - *community media* - vid sidan av BBC och kommersiella kanaler gentemot regeringen, myndigheter och andra intresseorganisationer inom media. Man håller regelbundet konferenser och andra evenemang, informerar, har rådgivning, organiserar utbildning och forskning samt ger ut kvartalstidskriften *Airflash.* CMA finansieras bl.a. genom *European Social Fund inom Equal Community Initiative Programme, European Social Fund Objective One* och *New Opportunities Fund.*

Tyskland
Bundesverband Offene Kanäle e.V. (BOK) organiserar de för närvarande 77 öppna kanalerna (radio och/eller television), som finns i tio av 16 förbundsstater. BOK finansieras indirekt av offentliga medel (tv-avgiften) eftersom de öppna kanalerna ingår som en del av mediemyndigheten i respektive förbundsstat *(Landesmedienanstalt).* BOK har bedriver bl.a. kurs- och seminarieverksamhet med stöd av olika folkbildande organisationer inklusive sådana som har partianknytning (samtliga partier). BOK, som i år fyller 20 år, står också värd för internationella konferenser som Berlin European Media Literacy Conference som hösten 2004 hålls för tredje gången 2004. BOK medverkar även i europeiska projekt bl.a. *EU-Leonardo-Projekt "Mediatrainer"*

Bundesverband Freies Radio (BFR) har 33 icke-kommersiella radiostationer som medlemmar. Dessa ingår inte i den offentligt finansierade Öppna kanalen-sfären. Man samarbetar nära med motsvarande organisationer i tysktalande grannländer; i Schweiz och Österrike. BFR organiserar numera också webbradiokanaler. Det finns också mer löst sammansatt nätverk för studentradio/tv Campus Radio eller Campus Fernsehen.

U.S.A.
The Alliance for Community Media (ACM) är en *non-profit* organisation som startades 1976 och har idag cirka 1.000 medlemskanaler över hela landet. Som andra organisationer är ACM beroende av en lobbyverksamhet och har sitt kontor nära kongressen i Washington DC. ACM representerar ett mycket brett intressefält; Tusentals grupper och organisationer från frivilliga sektorn, religiösa grupper, kommunala skolor, högskolor till offentliga institutioner som NASA, utbildningsdepartementet och US Army är på skilda sätt involverade i PEG *(public, educational, governmental)* access eller *community media.* ACM:s medlemorganisationer är till övervägande del tv-stationer, men man är också involverad i radio och Internet.

Varje sommar håller ACM ett nationellt konvent i någon stad. Sådana *conventions* brukar samla 600-700 deltagare inklusive internationella gäster under fyra dagar. Här brukar utställningar, seminarier och pristutdelningar på programmet. Mellan de årliga konventen håller man regionala möten i fem olika regioner i USA. ACM ger ut kvartalstidskriften *Community Media Review.*

Det finns även en intresseorganisation för community radio. *National Federation of Community Broadcasters* har 200 radiostationer (LPFM) som medlemmar.

8.4.2 Internationella organisationer

AMARC
World Association of Community Radio Broadcasters, är den mest etablerade och spridda internationella NGO:n för främjande, stöd och utveckling av *community radio*. Den första AMARC World Conference of Community Radio Broadcasters hölls 1983 och fem år senare bildades AMARC med huvudkontor i Montreal, Kanada. *Public education and mobilisation, Lobbying and advocacy, Women's International Network* och *Community Media Fund* är några av de många globala projekt och program som AMARC för närvarande driver.

Verksamheten är nu så omfattande att man bildat regionala avläggare. AMARC-Europe, som har huvudkontoret i Sheffield, Storbritannien, samlar 1.500 radiostationer i 40 europeiska länders. AMARC-Europe bildades vid AMARC Pan-European Conference of Community Radio Broadcasters i Ljubljana, 1994 när också Community Radio Charter for Europe togs fram (se bilaga 1).

AMARC-Europe finansieras i första hand genom medlemsavgifter, men man får också stöd från *Europarådet* liksom statliga och privata stiftelser. Man har också stöd som ett europeiskt kulturnätverk från DGX inom EU-kommissionen som en del i *Kaleidoscope*-programmet. AMARC har konsultativ status hos *UNESCO* och har observatörspost vid *International Telecommunications Union (ITU)* genom sin medverkan i plattformen *Democratisation of Communication.*[1]

Online/More Colour in the Media
OL/MCM är ett icke-vinstutdelande nätverk för radio- och tv-stationer, utbildningsinstitutioner och multikulturella organisationer som har bildats för att befrämja att etniska minoriteter blir bättre representerade inom radio- och tv-verksamhet. OL/MCM har initierat projekt inom områden som fattigdomsbekämpning, arbetsmarknad, utbildning, produktion och forskning.
På internet har man bl.a. webbplatsen The Multicultural Skyscraper[2]

Organisationen, som har huvudkontoret i Utrecht, Nederländerna, håller i projektet *Europeiska Manifestet för Minoritetsmedierna* (beskrivs närmare i avsnitt 7.1.5). Detta projekt stöds ekonomiskt av EU-*kommissionens Community Action Program to Combat Discrimination.*

WACC
World Association for Christian Communication med säte i London bildades 1968. Organisationen ser *genuine communication as the basis of understanding and co-operation between peoples of different faiths and cultures. It promotes freedom of expression and information and the democratisation of communication.* Många medlemmar återfinns bland kristna organisationer som sänder community radio och motsvarande television runt om i världen.[3]

[1] http://amarc.org/
[2] http://www.multicultural.net/
[3] http://www.wacconline.org.uk/

WACC finansieras till övervägande del av protestantiska kyrkor i Europa och Nordamerika, men bedriver en ekumenisk verksamhet och samarbetar närmast med romersk-katolska och ortodoxa kyrkor. Man verkar också för samarbete mellan människor med olika tro och ideologi. WACC har 2004 undertecknat det Europeiska Manifestet för Minoritetsmedierna (se 7.1.5)

UNESCO

En betydande aktörer ifråga om community radio/television är FN-organet *UNESCO*, som återfinns som medarrangör i internationella konferenser och som finansiär i olika projekt. Man kan nämna det i maj 2004 invigda projektet i Moçambique som innebär att 42 community radio-stationer knyts samman i ett nationellt nätverk. Tidigare i år höll UNESCO i samarbete med *Asia-Pacific Institute for Broadcasting Development (AIBD), World Radio and Television Council (WRTVC)* och *South Asia Free Media Association* en regional konferens i Malaysia; *Promoting Citizens' Participation in Broadcasting* - om medborgarnas möjlighet till deltagande i radio- och tv-verksamhet. Detta var bara några exempel.

Open Channels for Europe

En intermistisk organisation för en pan-europeiskt nätverk av Öppna Kanaler bildades vid den internationella konferensen *Building Bridges* i Lund 1998. Året innan hade i Berlin vid konferensen *Open Channels for Europe* den s.k. *Berlindeklarationen*[1] fastställts med bland annat svensk medverkan. Den europeiska organisationen har dock ännu inte kommit till stånd i praktisk mening, men skall hösten 2004 inrättas med en tysk organisationsbas. Ett samarbete mellan enskilda lokala tv-kanaler i nordiska länder, Holland och Tyskland förekommer oftast som delar i olika EU-projekt.

Sverige utanför internationellt samarbete

Det är svårt att hitta något samarbete eller kommunikation överhuvudtaget mellan dessa internationella organisationer och den icke-kommersiella etermediesektorn i Sverige. Det går överhuvudtaget inte att hitta någon svensk närradiostation som är medlem i internationella nätverk. Den ur internationellt perspektiv helt avvikande lokala organisationsformen för närradio i Sverige kan vara ett hinder. Främsta orsaken torde dock vara att det inte finns tillräckliga resurser att lokalt, om ens nationellt, samla sig kring ett internationellt samarbete.

Man kan notera att *Sveriges Radio* ibland brukar finnas med i dessa sammanhang. 1996 bildades *SR Media Development Office (SR MDO)* som en självständig enhet inom SR med uppgift att delta i mediaprojekt i utvecklingsländer. Arbetet bedrivs inom internationellt biståndsorganisationer som Sida, olika FN-organ och EU liksom NGO:s. Verksamheten bekostas inte av tv-avgiftsmedel utan av respektive projekt. För närvarande är SR MDO verksamt i Vietnam, Indonesien, Etiopien, Tanzania. Radioprojekt i utvecklingsländer handlar oftast om just *community radio* eftersom detta brukar vara ett inledande stadium innan *public service* bildas som alternativ till statligt ägd och kontrollerad radio och television. Något samarbete med närradio i Sverige bedriver dock varken SR eller UR.

Ingen av de tre svenska intresseorganisationerna (se 6.10.1) har redovisat något internationellt samarbete annat än vid enstaka tillfällen. Det handlar om ett fåtal personer verksamma inom en riksorganisation som, ibland på eget initiativ, medverkat i konferenser i bl.a. Finland, Tyskland, Spanien, Sydafrika och USA.

[1] http://www.openchannel.se/euro/berlin97.htm

8.5 Finansiering

Finansieringen av icke-kommersiell lokal radio och tv sker långt ifrån på något enhetligt sätt. Det som man har gemensamt världen över är ett stort inslag *av frivilligt och ideellt arbete* vilket också är en naturlig ekonomisk bas i det civila samhället.

Reklamfinansiering av *community radio* är tillåten i de flesta länder, men utnyttjas mindre än man kanske föreställer sig. Detta kan bero på att det saknas tillräcklig professionalitet för att arbeta med ackvisition och produktion av reklaminslag. Konkurrensen från privata kanaler är övermäktig. Dessutom reklamfinansieras delvis public service eller statliga kanaler i vissa länder. *Tydligt sponsrings- och reklamförbud* för den icke-kommersiella lokala televisionen råder i länder med skarpa *must-carry* regler som i Tyskland och USA. I Tyskland motiveras också reklamförbudet med att det finns en stabil finansiering genom tv-avgiften. I USA har man motiverat reklamförbudet med integritetsskäl. Programverksamheten skall kunna vara oberoende av kommersiella intressenter.

Tab. 11 Översikt icke-kommersiell radio och tv i elva länder

Land	Radio		Television			Statligt stöd
	FM	reklam tillåten	kabel	trådlöst UHF analogt	reklam tillåten	2004
Danmark	x	nej	ja	ja	nej	30 MDkr[1]
Finland	*	*	ja	nej	ja	projekt
Norge	ja	ja	ja	ja	ja	13 MNkr
Sverige	x	ja	ja	nej	nej[2]	(projekt tv)
Australien	x[3]	ja	-	ja	ja	nej
Irland	x		-[4]	-	-	(projekt radio)
Nederländerna	x	ja	ja	nej	ja	485.000 euro[5]
Storbritannien	x[6]	ja	ja	ja	ja	nej[7]
Tyskland	x	nej	ja	nej	nej	20 Milj euro[1]
USA	x	nej	ja	(ja)	nej	nej
Österrike	x		-[2]	-		nej

Av de elva länder som behandlas i denna kartläggning är det tre som har en grundläggande statlig finansiering av i en omfattning av betydelse för en kontinuerlig och långsiktig verksamhet. Det är Danmark, Nederländerna och Tyskland. Vid en närmare granskning visar sig de nordiska finansieringsmodellerna ha uppenbara svagheter. Den danska stödordningen är administrativt tungrodd och dessutom känslig för politiska konjunkturer. Detta visar sig tydligt i och med att det danska stödet i år är hälften så stort som för fyra år sedan (60 miljoner Dkr år 2000).

I Norge går driftsstödet till såväl lokal radio och för lokal television oberoende om detta bedrivs kommersiellt eller icke-kommersiellt. Därmed kan stödet till en del i praktiken bli ett näringspolitiskt stöd och möjligen överflygla kulturpolitiska och yttrandefrihetsmässiga motiv.

[1] finansiering genom tv-avgift/licens
[2] sponsring tillåten
[3] även mellanvåg (AM)
[4] projekterat
[5] via riksorganisationen OLON
[6] även digital radio (DAB) och mellanvåg (AM) kan användas
[7] £500.000 i startstöd för community radio 2004-2005

Den tyska modellen ger en stabil finansieringsgrund eftersom två procent av tv-avgiften räcker till mycket i berörda förbundsstater. Den ena hälften går oftast till Öppna Kanaler radio+tv och den andra till annan verksamhet som medieutbildning. Även om systemet verkat i tio år har förslag kommit upp om att renodla tv-avgiften för public servicekanalerna. Förslag om alternativa finansieringslösningar har ännu inte lagts fram.

Den holländska modellen, som är grundlagd redan i 1988 års medielag, är indirekt. Den innebär att staten varje år avsätter en del ur mediebudgeten för lokala radio och tv-kanaler till den centrala intresseorganisationen OLON (se 8.4), som i stort sett samtliga 300 lokala radio och/eller tv-kanaler är medlemmar i. Tidigare finansierades detta genom tv-avgiften, men denna ersattes 2000 med skattefinansiering av public service-verksamheten.

Till skillnad mot *public broadcasting* (NPR och PBS) får community/public access televisionen (och delvis också radion) inget statligt stöd i USA. Förutom de frivilliga insatserna är kanalerna nästan helt beroende av kommunerna, som till skillnad mot i Sverige, utfärdar koncessionerna för kabelbolagen och också kan finansiera den lokala tv-verksamheten med avgifter som man har laglig rätt att ta ut av kabelbolagen för detta ändamål (se 8.3.6).

Sammanfattningsvis kan man säga att trots många intressanta lösningar i en del länder så finns det ingen modell som kan sägas vara helt fulländad. Däremot ger kunskaperna om och erfarenheterna av de olika lösningarna ett bra underlag för överväganden om en svensk modell. En översikt av regel- och stödsystem ges på följande sida.

Tab. 12 Jämförelse av regel- och stödsystem för icke-kommersiell radio och tv i åtta länder (2004). För svensk del särskilt intressanta aspekter markerade med fet stil.

Land	*Område*	*Fördelar*	*Nackdelar*
Danmark	radio-tv	- **statligt stöd 30 Milj Dkr** (finansierad av licensmedel) - **även etersändning för tv**	- avhängig kortsiktig politisk konjunktur - **svåradministrerat** - oklar måluppfyllelse - public access-begrepp saknas
Norge	tv	- statligt stöd - möjlighet för föreningar att sända i etern (NRK2) - **lagstadgat utrymme för Öppen Kanal i marksända digitalnätet**	- stödet är obetydligt
	radio	- statligt stöd	- stödet är obetydligt - **ingen gränsdragning mellan kommersiell och icke-kommersiell för lokalradio**
Australien	tv	- **etersändning (UHF)**	- inget statligt stöd
	radio	- reklam tillåten i *non-profit organisation*	- inget statligt stöd
Holland	radio-tv	- **lagfäst statligt stöd till riksorganisation** - reklam tillåten i *non-profit organisation*	- endast kabel för tv
Irland	radio	- **statligt projektstöd till riksorganisation** - reklam tillåten i *non-profit organisation*	- stödet är obetydligt
Stor-britannien	radio	- reklam tillåten i *non-profit organisation* - **startstöd under två år**- (totalt £500.000)	- långsiktigt stöd saknas
Tyskland	radio-tv	- **öppna kanaler drivs av delstatliga institutioner** (finansiering av tv-avgiftsmedel) - **öppet för alla medborgare utan avgifter**	- endast kabel-tv (men radio i FM)
USA	tv	- väl förankrad funktion i samhället (30 år) - **väl definierade funktioner för public access i lagstiftning och regelsystem** - **logisk finansieringsform** (kabelbolagen betalar, kommunerna bestämmer) – räcker till mycket - **öppet för alla medborgare** *för ingen eller låg avgift*	- **avhängig lokal politisk konjunktur** och risk för beroende av kommunens välvilja - **ingen lagstiftning *garanterar* medborgarna en egen kanal i sin kommuns kabelnät** - enbart kabeldistribution
	radio	-	- svaga sändare (LPFM och AM)

9 ANALYS OCH ÖVERVÄGANDEN

9.1 Inledning

- *De tekniska förutsättningarna för att ge medborgarna direkt tillgång till produktions- och distributionsresurser för radio och television är större än någonsin tidigare*
- *Nuvarande regelsystem är föråldrade och motverkar en utveckling av lokala etermedier*
- *Ett samhällsstöd som kan möta behoven och främja möjligheterna saknas*
- *En genomgripande förändring baserad på en helhetssyn på en framtida lokal radio och lokal television är nödvändig*

Det grundläggande motivet för att ge medborgarna direkt tillgång till egna lokala produktions- och distributionsresurser för radio och television är att genom ytterligare vidga yttrandefriheten slå vakt om och utveckla demokratin. Det finns dessutom många behov och möjligheter som den nuvarande närradion och systemet med lokala kabelsändarföretag ännu inte kunnat tillgodose. Främst har föråldrade regelsystem och misshushållning med lokala frekvenser och kanaler förhindrat ett bredare engagemang av enskilda och organisationer.

Genom övergången till de billigare och mer lätthanterliga digitala produktionsmedlen får allt fler befolkningsgrupper tillgång till verktyg för att uttrycka sig själva i tv-mediet. Kvalitativ tv-produktion är inte längre förbehållen en professionell elit, och bör inte heller betraktas som om den var det. Bra tv kan det bli bara om man har något att berätta. Mångfald i tv-mediet förutsätter inte längre tunga teknikinvesteringar, utan att man skapar utrymme för verksamhet, vana att hantera mediet, övning i uttryck och dialog - och att man har en kanal för att kommunicera, där man har rätt att berätta sin egen historia. I det mångkulturella Sverige finns det många historier som måste få berättas, både av tidigare generationer och av nya grupper. Det finns många som vill få chansen att berätta dessa historier, och bli sedda och hörda. Att ungdomar kan få synliggöra sig på egna villkor även genom tv-medier kan bidra starkt till en framgångsrik integrationsprocess.

Radion har alltid varit en mer lättillgänglig teknik än televisionen, men dess möjligheter har de senaste åren kommit i skuggan av tv-mediet. Dess snabbt växande betydelse för det mångkulturella samhället har dock inte uppmärksammas mer än undantagsvis i massmedia och i utredningar.

Den mediesfär som kartlagts utgör en liten del av det svenska medielandskapet när det kommer till ekonomi och antalet verksamma. Sektorn är dock betydelsefull när det gäller det breda deltagandet av frivilliga insatser och har en särskild position i det civila samhället till skillnad mot andra etermedier. Räckvidden är också betydande; man kan nå ett par miljoner av befolkningen via radio och tv. Denna räckvidd kan dessutom komma att öka kraftigt om

- ett föråldrat regelsystem ses över och förnyas
- samhället inrättar ett infrastrukturellt stöd till lokala radio och tv-stationer och
- när även dessa ges tillgång att sända digitalt i etern via de marksända näten.

Förutom de nya distributionsformerna för digital radio och television bör man uppmärksamma konvergensen mellan radio/tv och Internet. I Sverige rör det sig här i första hand om ideellt verksamma aktörer som nyttjar en kompletterande, inte ersättande, teknik.

Det är svårt att betrakta ett samhälle, som inte ger förutsättningar för att dess medborgare skall få komma till tals *på egna villkor* i radio och television, som fullt demokratiskt. Sverige är ett rikt land. Ett omfattande statligt kultur- och mediestöd ges till såväl offentliga som kommersiella aktörer. Det handlar inte enbart om finansiellt stöd, utan även infrastrukturella lösningar för distribution. Etermedierna i det civila samhället får däremot inget stöd och har dessutom begränsade förutsättningar att utvecklas och nå ut. Räckvidden för radion är begränsad till kommungränsen, liksom att frekvensbrist och organisatorisk anarki får råda. Television kan endast sändas via lokal kabelnät. Detta brukar statsvetare kalla *repressiv tolerans.* Man får finnas till, men helst inte höras och synas.

Kartläggningen har visat att det sannolikt saknas förutsättningar för att den nuvarande närradion och icke-kommersiell lokal kabel-tv skall kunna överleva om inte genomgripande förändringar nu görs. Utan sådana insatser från samhällets sida kommer en fristående *öppen* medieverksamhet inom civila samhället om ett par år avvecklas. Med tanke på den tilltagande mediekoncentrationen och kommersialiseringen behöver istället denna sektor stärkas och utvecklas för att upprätthålla något av en balans i det svenska radio- och tv-landskapet. Dessutom finns tillkommande behov som en ökad regional tv-produktion förankrad i den svenska kulturkretsen och vidgade resurser för den växande andelen medborgare med utländsk bakgrund.

I ett land som Sverige med *ett mycket begränsat publikunderlag* kan en mångfald av etermediekanaler, *med stor variation* i såväl programutbud som finansierings- och ägarform samt förankring i det lokala samhället, bli en allmännyttig tillgång.

För detta behövs ett tydligare uttalad *samhällsuppdrag* och ett *offentligt stöd*. Det behövs även en klar gränsdragning mot, men även ett samspel med, andra mediesektorer; public service och den privata sektorn. Ett viktigt instrument för en effektivisering är en *samlad syn* på radio- respektive tv-mediet såväl lokalt som centralt. Statens roll blir här främst att åstadkomma en transparent och kongruent lagstiftning, främja uppbyggnaden av en nationell intresseorganisation och skapa incitament samt utforma en effektiv och målinriktad stödordning.

Härvidlag är den granskning som gjorts av förhållandena i tio andra länder värdefull. Den ger vid handen den smått förbluffande insikten om att utformningen av de svenska systemen för icke-kommersiell radio respektive television under ett par decennier präglats av ”endast Sverige svenska krusbär har”. Under 20-25 år har helt enkelt inte utländska kunskaper och erfarenheter på området tagits till vara i de överväganden som lett till utformningen det nuvarande regelsystemen.

Sverige har därför idag en närradio, som inte har sin motsvarighet utomlands vare sig som organisation eller begrepp. På tv-området kan nämnas ”lokalt kabelsändarföretag” är ett begrepp och en funktion, som är också svårt att beskriva utomlands. Visserligen utformas svenska modeller för användning i Sverige. En avgörande hämsko blir här att de hittillsvarande systemen är svåra att förstå sig på och hantera för såväl beslutsfattare som användare liksom för allmänheten i övrigt – i Sverige. Man bör nu även ta särskild hänsyn till att Sverige idag har blivit det mångkulturella samhälle, som man förmodligen inte ens kunde föreställa sig när närradion konstruerades för 30 år sedan. Dessutom är förutsättningarna, användandet och regelsystemen för dessa två mycket närliggande medieformer idag sinsemellan mycket särskiljande.

Det måste också understrykas att man vid utformning av nya regelsystem håller isär kommersiella och icke-kommersiella intressen på ett tydligt sätt. De frivilliga insatserna är en grundläggande finansieringsform för de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna. Skapar

man blandformer med exempelvis delade kanaler ökar riskerna att ideella organisationer dras med i kommersiella konkurser. Dessutom försvåras även möjligheterna till ett offentlig engagemang bland annat från kommunerna.

Det finns således starka skäl för att staten tar ansvar för en *genomgripande förändring* av såväl radio- som tv-området inom det civila samhället. Det räcker här inte med, som hittills, enstaka justeringar i gällande lagstiftning eller tillfälliga projektbidrag. En förutsättning för att denna förändring skall kunna genomföras är att alla aktiva inom detta område själva bidrar genom att verka för en samverkan eller samgående mellan riksorganisationerna och även organisera lokal samverkan.

De förändringarna av nuvarande närradio och lokala kabelsändarföretag, som är nödvändiga, leder i praktiken till att en helt ny icke-kommersiell lokalradio och en icke-kommersiell lokal television etableras. Detta kommer att kräva att förändringar i flera delar av radio- och tv-lagen.

I följande avsnitt redovisas en analys med en del överväganden inför det fortsatta arbetet med denna mediesektor. Först redovisas frågor som är specifika för radion, för televisionen och sist gemensamma frågor.

9.2 Lokal radio

9.2.1 Strukturförändring

- *En livskraftig lokalt förankrad lokalradio saknas på de flesta orter*
- *En icke-kommersiell öppen lokalradio bör ersätta närradion*

Regelsystemet kring närradion har i stort sett varit oförändrat i ett kvarts sekel. Undantagen är att reklamförbudet tagits bort och att sändningstillstånd numera även kan ges till förening som enbart har som syfte att sända radio. Den justering av radio- och tv-lagen (4 kap. 4§) som gäller fr.o.m. 2005 fyller sitt syfte så till vida att den *försvårar, men inte förhindrar* en fortsatt kommersialisering. Regelsystemet har under resans gång ”lappats och lagats”. Frågan är om det längre är möjligt att göra förbättringar utifrån nuvarande regelsystem och begränsningar. Det kan vara konstruktivt att avveckla närradion helt och ersätta denna med en *ny* form av icke-kommersiell lokal radio. Detta kan naturligtvis ske med stegvis ut- respektive infasning.

Såväl innan utredningen som under dess arbete har det framförts önskemål om att *hela* radioområdet utanför public service utreds. Som också framgått av detta arbete påverkar de tre formella systemen (två PLR och ett för närradio) på olika sätt varandra ofta på ett negativt sätt. Det finns mycket starka skäl för en grundlig reformering av och även ett helt nytt tänkande även inom den sektorn. Det svenska radiolandskapet har under alla år byggts upp i första hand utifrån ett centralistiskt perspektiv och utan att de olika delarna har satts i relation till varandra. PLR-området ligger dock utanför uppdraget för denna kartläggning.

Samhället har misslyckats med att få tillstånd en verklig *lokal* radio d.v.s. med lokal organisation, förankring, identitet och innehåll. *En sådan lokalradio förekommer enbart på ett fåtal orter.* Här har inte public service, kommersiell lokalradio och närradion i praktiken mycket att erbjuda. Vill man behålla en närradio utifrån de ursprungliga syftena med en föreningsradio måste en grundläggande förändring av lagstiftningen göras. Annars riskerar man en fortsatt privatisering av närradion och att den med tiden försvinner från den ideella och idéburna arenan, något som också skett i Finland och Norge.

Det finns ingen anledning att tona ner betydelsen av att en ny lokalradio också skall vara en resurs för och av föreningslivet. Men resursen bör vidgas så att även verksamhet som *public access* d.v.s. allmänhetens direkta tillgång till mediet möjliggörs. Medborgaren skall kunna välja att producera och sända radio utan att tvingas behöva vara medlem i en förening. Man skall kunna vända sig direkt till sin lokala radiostation. Radion bör också vara öppen för andra icke-vinstutdelande organisationer som skolor, folkhögskolor och högskolor.

Det bör framhållas att flertalet av de förändringar som måste göras hänger ihop i varierande grad. *Möjligheten att sända reklam kan inte bibehållas och det s.k. riksförbudet tas bort om inte organisationsformerna i grunden förändras.* Det handlar således om en helhetslösning, en strukturförändring, för närradion. Den skall istället för att existera som en alltmer marginaliserad företeelse, få förutsättningar att bli en livskraftig del av det svenska radiolandskapet vid sidan av public service och reklamradion.

Målsättningen bör vara att det i framtiden skall finnas en lokalt förankrad radiostation inte enbart i nuvarande 160 kommuner utan i landets samtliga 290 kommuner.

9.2.2 En samlad sändningsorganisation

- *Demokrati- och yttrandefrihetsskäl samt rättvisekrav talar emot nuvarande tillståndssystem*
- *Endast radiostationer (sändningsorganisationer) bör få sändningstillstånd d.v.s. ett sändningstillstånd per frekvens*
- *Föreningar och andra bör sända via en lagreglerad lokal sändningsorganisation*
- *En sändningsorganisation skall kunna få flera frekvenstillstånd inom samma kommun*

Radiofrekvenserna är en allmän egendom och rätten att få disponera en FM-frekvens måste förvaltas med ansvar och kompetens. Den mycket ovanliga svenska modellen med att ge sändningsrätt till en ideell förening, vilket i praktiken är programproducenten, bör avskaffas. Det finns såväl demokratiskäl som yttrandefrihetsskäl likväl praktiska skäl för detta. Det nuvarande systemet har möjliggjort för vissa aktörer att kunna dominera eller helt ta en frekvens i besittning och därmed utestänga andra. Detta står i motsats till utredningsslutsatsen 1996 om att en paraplyorganisation inte ger samma garanti för att alla får tillgång till mediet. Orättvisan och skevheten i det nuvarande systemet är dock uppenbar. Dessutom minskar i allmänhetens ögon legitimiteten för närradion i och med kanaler tas över av eller bli dominerade av enskilda eller organiserade särintressen.

Genom att skapa en demokratisk styrd och väl administrerad sändarorganisation ökar möjligheterna för ett brett deltagande i radioverksamheten. Samtidigt skall denna nya sändningsorganisation möjliggöra en betydligt större frihet ifråga om programverksamhetens innehåll. Sändningsorganisationen bör få tillräckliga resurser att så mycket som möjligt själv ombesörja den programrättsliga övervakningen och därmed avlasta myndigheterna denna börda, som kommer att växa i och med att den totala sändningstiden på utländska språk ökar liksom antalet skilda språk. Det måste däremot finnas rimliga möjligheter för den tillståndsgivande respektive granskande myndigheten att kunna registrera och övervaka att frekvenserna nyttjas på ett effektivt och av samhället avsett sätt.

Liksom vad som är gängse i omvärlden *inklusive övrig radio- och tv-verksamhet i Sverige* nämligen bör sändningsrätt ges till en organisation som ansvarar för respektive sändare och frekvens. Därmed blir tillståndssystemet även kongruent med tillståndsgivningen för PLR. Man ”rättvänder” hittillsvarande system och ger i praktiken vad som idag är en

närradioförening sändningsrätten per utpekad frekvens. Närradioföreningen blir *radiostationen.*

Tillståndsgivaren - *Radio- och tv-verket* – kommer att få göra en mycket noggrann bedömning av tillståndssökande, men endast behöva ägna arbete åt 200-300 sändningstillstånd istället för som nu cirka 1.200 formella tillståndshavare. Verkets tillståndsgivning kommer att kunna präglas mer av kvalitet än kvantitet. Förutsättningen är dock att lagstiftarens intentioner uttrycks betydligt tydligare i ett förändrat regelsystem eftersom denna statliga myndighet är författningsstyrd. Ett begränsat antal sändningstillstånd kommer sannolikt även att förenkla arbetet för andra berörda myndigheter som *Granskningsnämnden för radio och tv, Post- och Telestyrelsen* och *Statens ljud- och bildarkiv*. Förutsättningarna ökar också för att kommunala organ får förbättrad möjlighet att identifiera verksamheten vid bl.a. bidragsgivning.

Radiostationen, som en samlad lokal organisation, får också möjlighet att skapa sig en administrativ och teknisk struktur som kommer alla medlemmar och andra användare tillgodo exempelvis vid ansökan om projektstöd från stat, kommun eller EU. Det finns också behov av en samlad kompetens för utbildning av användarna. Till detta kommer de krav av ekonomisk, juridisk och teknisk art som kommer att ställas på dessa radiostationer i anslutning till övergång till *digital radio*. Förutsättningarna för en bättre kommunikation mellan de som ansvarar för verksamheten och medlemsorganisationer, myndigheter och andra kommer att förbättras. Resurser för marknadsföring och information kan bli möjliga.

Det torde innebära ytterligare fördelar om endast *en* sändningsorganisation finns inom en och samma kommun även om det finns två eller fler frekvenser. Man bör därför överväga att tillåta att flera sändningstillstånd utfärdas till en och samma sändningsorganisation. Bildandet av flera sändningsorganisationer på sådana orter skapar mycket problem som inte uppvägs av några fördelar. En gemensam sändningsorganisation för flera frekvenser ger uppenbara samordningsfördelar och leder sannolikt till att frekvenser kommer att utnyttjas betydligt effektivare. Det finns inga fördelar med en konkurrens mellan ideellt drivna och finansiella svaga organisationer. En skarpare alternativ skulle vara att generellt utfärda *sändningstillstånd endast till en sändningsorganisation per kommun.*

Det kan även prövas om en undantagsbestämmelse kan införas ifråga om studentradio som drivs av studentkårerna på högskoleorterna. En frekvens bör kunna upplåtas för en *studentradiostation* förutsatt att sändningar av program, som riktar sig till studenter, sker minst 12 timmar per dygn och att det finns minst en annan frekvens tillgänglig för övriga föreningslivet inom sändningsområdet. Möjlighet att dela en frekvens mellan två eller flera sändarorganisationer bör *inte* finnas. Som har framgått i denna rapport kan ett sådant system leda till stora problem för föreningar och enskilda inom ett sändningsområde. Lokala konflikter belastar även tillståndsmyndighetens arbete.

Organisationsformen syftar också till att omöjliggöra att ett enskilt intresse genom en eller flera bulvanföreningar lägger i praktisk mening lägger beslag på en frekvens. Det blir tillståndshavaren d.v.s. radiostationens ansvar att ansvara för att medlemsbasen inte består av bulvanföreningar utan av reella organisationer. Det finns likheter här med den modell som gäller för ”lokala kabelsändarföretag” som får sitt förordnande utifrån kriterier som bred lokal förankring. Det blir även för radion sändarorganisationen – radiostationen – som inom en demokratisk organisation får fördela programtider. Detta kan även leda till ett mer genomtänkt och sammanhållet programutbud till fördel för *lyssnarna.*

Modellen kommer att göra en lokal radioverksamhet mer begriplig för såväl aktiva som andra. En viktig aspekt är att om radiostationen har sändningsrätten kommer detta att underlätta för svenskar med utländsk bakgrund med, bl.a. erfarenheter från sina hemländer, att bättre förstå

och kunna respektera regelsystem och liknande. Särskilt i detta sammanhang blir det också fördelaktigt med ett regelsystem, som är mer kongruent med televisionen eftersom invandrarorganisationer inte sällan sänder både radio och tv lokalt. Möjligheterna till lokal samverkan mellan radio och television för gemensamt resursnyttjande underlättas.

Minoritetsspråkens kraftiga expansion inom närradion kommer också att leda till krav ställs på mer sändningstider. En gemensam sändarorganisation, som utformas i tydliga och strikta former med god lokal förankring, har förutsättningar att fördela sändningstider på ett kompetent, demokratiskt och rättvist sätt. En fortsatt möjlighet att överklaga till myndighet kan dock övervägas. En förutsättning för att kunna kanalisera det föreslagna stödet till en publicistisk verksamhet inom minoritetsmedierna är också att det finns en samlad organisation för den lokala eller regionala radioverksamheten.

En radiostation får sändningsrätt förslagsvis i perioder om tre år. För att få sändningsrätten skall organisationen bedriva *en icke vinstutdelande* verksamhet och ha *en bred medlemsbas* av enskilda och organisationer inom sitt sändningsområde. Begrepp bred förutsätter att sändarorganisationen kan visa att den står öppen för alla medborgare *(public access)* och drivs i demokratiska former.

Erfarenheterna under flera år visar att en ideell förening, som saknar av tillståndsgivaren reglerade villkor för sin organisation, *inte* är en lämplig juridisk person för att inneha sändningstillstånd. I de krav som bör ställas på en sändarorganisation bör vara att den har en reglerad organisationsform. Den nyligen föreslagna modellen med *aktiebolag utan vinstutdelning* torde, utifrån bland annat amerikanska erfarenheter, vara en bra lösning annars kan man tänka sig *stiftelse* eller *ekonomisk förening*. Om en ideell förening fortsättningsvis används som organisationsform för en sådan här radiostation, bör det genom lagstiftningen och i tillståndsgivarens regelverk finnas tydliga krav på en sådan förening att den skall vara *allmännyttig* och bedriva en *icke-vinstutdelande verksamhet* samt ha *ett brett ägarskap/medlemskap* inom sändningsområdet. Ett krav på auktoriserade eller godkända *revisorer* blir naturligt.

Det bör finnas krav på att organisationen, som får sändningstillståndet för respektive frekvens, också är *religiös och partipolitisk obunden* liksom *att verksamheten bedrivs i demokratiska former med god insyn av det allmänna*.[1] Det kan också övervägas om man kan kräva att sändningsverksamheten skall bedrivas med särskild hänsyn till *alla människors lika värde och rättigheter.*

Eftersom sändningstillstånd enligt detta förslag endast tilldelas radiostationer bör deltagarkretsen i närradioverksamheten kunna vidgas. Liksom ifråga om lokala kabelkanalerna kan här nu också bl.a. kommunala institutioner som skolor, högskolor och företag kunna vara medlemmar.

Vid tillståndsgivningen vart tredje år får avgöras att kravet om den avsedda bredden i deltagandet kan mötas genom i de uppgifter som lämnas ifråga om stadgar, styrelse och medlemsorganisationer. Att sändningsorganisationen lever upp till ovan nämnda krav bör kunna följas upp fortlöpande av tillståndsgivande myndighet och sedan ligga till grund för överväganden i anslutning till en ansökan om en förnyad tillståndsperiod. Ifråga om

[1] I demokratiska former bör avse att man i folkstyrelsedemokratisk tradition och med ett solidariskt perspektiv upprätthåller sändningsorganisationens verksamhet. Detta innebär att man gemensamt kan motverka att enskilda intressen via en deltagardemokratisk plattform tar kontrollen över en sändarorganisation/radiofrekvens exempelvis genom bulvanföreningar och röstkupper.

utgivaransvar kan samma ordning som gäller för ”lokala kabelsändarföretag” användas. En utgivare utses av styrelsen för radiostationen.

Samtidigt som ett nytt regelsystem tas i bruk måste även lagändringar göras för att möjliggöra en avveckling av nuvarande regelsystem, som garanterar en idag sändande medlemsorganisation fortsatt sändningsmöjlighet över radiostationen tills föreningens ursprungliga sändningstillstånd upphör. Flertalet nuvarande sändningstillstånd löper på tre år och dessa förväntas kunna få löpa ut innan man fortsätter sända program utifrån radiostationens tillstånd. Det finns emellertid kvar från tidigare år cirka 300 *tillstånd som aldrig löper ut*. En betydande del av dessa är inaktiva och kan helt enkelt ha upphört. Det torde därför vara nödvändigt att genom lagstiftning ”rensa bordet” och sätta ett definitivt slutdatum för samtliga dessa tillstånd. Inte minst behövs detta för åstadkomma ett *rättvisande och användbart* offentligt register över sändningstillstånd.

Sammanfattningsvis är skälen för att i grunden förändra tillståndssystemet på ovan skisserat sätt är att förhindra ett fortsatt och förmodat ökat missbruk av såväl sändningstillstånd som offentliga resurser. Samtidigt effektiviserar man den lokala plattformen och skapar förutsättningar för att en icke-kommersiell lokal radio kan utvecklas med ett brett deltagande av enskilda, föreningar och andra lokala institutioner. Denna verksamhet får också förutsättningar att kunna utvecklas med fortsatt allmän legitimitet och få ett stöd från kommuner och andra lokala icke-kommersiella intressen.

9.2.3 Stopp för kommersialisering

- *Fortsatt kommersialisering kan leda till maktmonopol och minskat ideellt engagemang*
- *Kommersialisering och privatisering bör stoppas med ett nytt tydligt regelsystem*
- *Reklamfinansiering kan bibehållas med ny organisationsform*

Kommersialisering handlar i första hand om att enskilda och företag tar över närradiofrekvenser *i vinstsyfte,* inte om radiostationen sänder reklam eller inte. Naturligtvis är det en effektiv metod att stoppa kommersialiseringen genom att återinföra reklamförbudet. Även om reklam inte är någon avgörande del av finansieringen för de föreningsdrivna radiostationerna finns det skäl att bibehålla rätten att sända reklam. Det kan också ses som en demokrati- och integrationsfråga att göra det möjligt för producenter av program på minoritetsspråk att få sända reklam från och av företagare med motsvarande kulturella och språkliga bakgrund. Dessa företagare kan av kulturella och ekonomiska skäl inte nyttja andra annonskanaler.

Man kan dock i sammanhanget överväga att endast tillåta en sändningsorganisation eller en närradioförening att bedriva försäljning av radioreklam för att skapa garantier att intäkterna går direkt till sändningsverksamheten (sändarhyra o.d.) och inte hamnar i fel fickor. Dessutom behövs här ett system, som förhindrar att medlemsföreningarna konkurrerar sinsemellan om reklamköpare på samma frekvens. Marknadsunderlaget på samma ort räcker inte för detta.

Ett avgörande krav för att reklamen skall kunna bibehållas är att regelsystemet och organisationsformerna förändras i grunden med tonvikt på icke-vinstutdelande verksamhet.

9.2.4 Ökad räckvidd

- *Det finns inga hållbara motiv för att bibehålla räckviddsbegränsningar*
- *Kommunbegränsning och riksförbud bör avskaffas*
- *Icke-kommersiell lokalradio bör tilldelas fler frekvenser där behov finns*

- *Frekvensavgifterna bör ses över*

Räckvidden har stor betydelse även för icke-kommersiell verksamhet. Föreningslivet och andra som behöver stöd för sin verksamhet behöver också kunna visa upp ett så stort publikunderlag som möjligt.

Det har under kartläggningen inte kommit fram några hållbara motiv för ursprungliga modellen med en närradio som inte skulle få nå längre än till kommungränsen. Regelverket har idag ingen relevant förankring i verkligheten utan kan upplevas som en byråkratisk kvarleva. Under senare år kan bibehållandet av kommunbegränsningen ha motiverats med att man ville förhindra en ökad risk för att kommersiella aktörer skulle kunna ta över.

Kartläggningen har också visat att förekomsten av programverksamhet med ett lokalt relaterat innehåll är sällsynt i närradion i synnerhet i sändningar på minoritetsspråk och från samfunden. *Liksom inom alla andra medier i landet behöver närradion en räckvidd som möjliggör ett tillräckligt stort publikunderlag som blir intressant för de medverkande organisationerna.* Det finns också behov av att knyta ihop nätverk inom regioner eller län. Den framtida övergången till DAB-radio kommer också att medföra att kommungränsöverskridande räckvidd blir nödvändig. Detsamma gäller DRM (digital mellanvåg) som detta också kan bli intressant för närradion.

Genom att den organisationsförändring, som föreslås med radiostationer som tillståndshavare och *ett strikt tillämpat regelsystem* bl.a. ifråga om icke-vinstutdelande verksamhet, möjliggörs ett avskaffande av det s.k. *riksförbudet*. Syftet med detta är att främja organisationslivets nätverkssändningar direkt via tråd, satellit eller Internet över hela landet eller mellan specifika orter. Samma program, på bland annat minoritetsspråk, bör utan lagliga hinder kunna utväxlas i programnätverk och sändas i olika delar av landet.

Genom att avskaffa kommunbegränsningen och riksförbudet ges möjligheter till möjligheter till *flerkommunsamverkan* vilket kan underlätta satsningar framför allt i och med glesbygdskommuner. Det blir också möjligt att knyta samman radiosatsningar med andra regionala projekt bl.a. på utbildningsområdet.

Det är rimligt att icke-kommersiella radiokanaler *garanteras* frekvenser vare sig det handlar om SR eller lokala kanaler. Först därefter kan samhället mot avgift tillgängliggöra övrigt frekvensutrymme för näringsverksamhet. Så fungerar inte fördelningen av landets frekvensspektrum idag. Vid en framtida omdisponering av de lokala radiofrekvenserna kan man således överväga att *prioritera lokala och regionala radioprojekt*, som bedöms fylla för samhället sociala och kulturella behov samt syftar till att främja demokrati och yttrandefrihet för medborgarna i sändningsområdet.

Man bör också uppmärksamma att även i de kommuner, som inte har en aktiv närradioverksamhet, finns det en planfrekvens internationellt tilldelad för närradioändamål. Detta innebär att en sådan frekvens kan stå oanvänd samtidigt som man i en grannkommun har behov av ytterligare en frekvens. Där bör utredas huruvida man kan införa ett system med ”utbytesrätter” eller att man helt enkelt flyttar dessa frekvenser dit behoven finns efter att ha gett berörd kommun möjlighet att yttra sig.

I sammanhanget är det viktigt att peka på den orättvist höga avgiftsbördan glesbygdskommuner måste bära ifråga om statliga frekvensavgifter. En geografisk vidsträckt glesbygdskommun måste ha flera radiosändare för att kunna nå ett litet antal invånare. En stor kommun når kanske alla invånare med en sändare. Post- och telestyrelsen skulle kunna pröva om högst en sändningsavgift bör tas ut exempelvis *per tillståndshavare* istället för varje

sändare inom samma sändningsområde eller att avgiften baseras på lyssnarräckvidd (befolkningsunderlag).

9.2.5 Digital radio

- *Om närradio eller motsvarande skall bibehållas måste digitala sändningar inledas*
- *Särskilt utrymme bör garanteras i DAB-nätet*
- *Lagändring krävs för att sändningar kan göras samtidigt i DAB och på FM*
- *En försöksverksamhet bör genomföras i samverkan med Teracom*
- *Ett statligt stöd för investeringar i DAB-teknik kan övervägas*

Liksom övrigt radiomedia kommer närradion att framledes bygga på flera olika distributionsplattformar som nuvarande FM-tekniken och det komplementerande Internet. Det torde även bli aktuellt med DAB-radio och kanske mellanvåg i digital form (DRM) som för närvarande etableras runt om i världen. Digitalradiokommittén framhåller att närradion skall finnas med i det framtida digitala radiolandskapet. Kommittén kunde i detta skede inte ta fram några lösningar som involverade närradion i den modell för utbyggnad som föreslås för SR och PLR bl.a. av kostnadsskäl. Erfarenheterna utomlands pekar dock på att DAB-radion kan komma att utvecklas snabbare än väntat. Tekniken gör att ju fler som börjar dela på frekvenspaket (multiplexar) ju billigare blir kostnaden per kanal. Det torde dock ta många år innan det analoga FM-nätet tas ur bruk i Sverige, men när detta sker måste närradion eller motsvarande redan ha inlett digitala sändningar.

Tekniken kräver att sändningsverksamheten måste drivas i nära samverkan med andra användare av en s.k. multiplex (mux). En modell är att närradioorganisationerna inom ett regionalt sändningsområde för DAB tillsammans disponerar en del av mux tillsammans med SR och PLR. Så länge man i Sverige inte nyttjar DAB i L-bandet finns det ingen möjlighet att bryta ner räckvidden till ett mindre område än det som är avsatt för regional frekvens.

Det är därför av största vikt att närradion redan idag kan börja arbeta med att stegvis utveckla och pröva sig fram med digitala sändningar. Närradions deltagande tillsammans med SR och PLR kan också kunna bidra till en positiv utveckling för den digitala tekniken i Sverige. Detta kan ske genom att lokala icke-kommersiella radiostationer tilldelas förslagsvis *en sjättedels utrymme* på andra multiplexen i varje sändarområde d.v.s. 256 kB/s vilket ger utrymme för exempelvis en kanal i stereo och två i mono. Eftersom en försöksverksamhet måste bedrivas i nära samverkan med Teracom, SR och PLR-bolag kan det vara lämpligt att försöksverksamheten bedrivs i Stockholm. Sändningsområdet blir då i stort *Stockholms län*. Närradiostationerna i området, som är intresserade att delta, kan bilda en gemensam organisation för att fördela sina program på dessa 2-3 DAB-kanaler. Med tanke på den ideellt drivna närradions begränsade resurser förutsätts att man sänder samma program som man sänder i FM, även i DAB. Samma programbas måste kunna användas annars bli kostnaderna oöverstigliga för den ideella sektorn. I försöket kan man också bereda plats för en eller flera nationella intresseorganisationer att medverka. Totala sändningskostnaderna för ett regionalt försök med en kanal om 128 Mb/s kan uppskattas till cirka 500.000 kr per år.

Men vare sig det sker som försök eller i permanentad form måste lagstiftningen ändras. *Ett tillstånd att sända närradio får idag inte ges till någon som har tillstånd att sända lokalradio eller digital ljudradio.*

För att stimulera utvecklingen av DAB-radio bör övervägas om *ett särskilt statligt bidrag bör utgå för investeringar i DAB-teknik* till icke-kommersiella lokala radiostationer. Det ter sig

naturligt att pröva om en del av statens koncessionsavgifterna för PLR skulle kunna användas för detta ändamål.

Kabelbolagen använder ofta ett utrymme motsvarande en tv-kanal för ett paket med cirka 20-30 radiokanaler, som bolagen själva väljer ut. Närradiokanaler finns i många av de stora näten. Det kan dock inför framtiden övervägas om vissa lokala radiokanaler med någon form av samhällsuppdrag, exempelvis fullmäktigesändningar, bör *få must carry-status i kabel-tv-nät.*

9.2.6 Ett nytt begrepp

- *Närradio är ett föråldrat begrepp som också är utvecklingsbegränsande*
- *Ett nytt för framtiden relevant begrepp för en icke-kommersiell lokalradio behövs*

Det mycket svenska begreppet ”närradio” efter 25 år förstås har etablerat sig i de flestas medvetande. När man studerar fenomenet närmare visar det sig dock att beteckningen numera är föga populär och även missvisande. Ordet närradio implicerar ju en liten räckvidd (=”ointressant!”) och hobbybetoning. Runt om i landet, särskilt på platser där en ”riktig” lokalradio saknas använder närradiostationer själva hellre begrepp som *lokalradio.*

Utomlands är ”community radio” ett vanligt begrepp. Det hade förstås varit bra att hitta ett liknande och ett mer innehållsrelaterat begrepp för att kunna ersätta det geografiskt begränsade begreppet närradio. *Icke kommersiell lokal radio* är sig en tydlig, men en tungrodd negation. Det handlar här även om att kunna marknadsföra verksamheten och rekrytera nya användare och lyssnare. Det behövs ett tydligt och mer positivt begrepp. Detta begrepp bör även bli en benämning som kan användas i lagtexten.

Det har kommit in förslag som *fri radio, allemansradio, öppen kanal, medborgarradio* och *public access radio* samt *öppen lokalradio.* Detta sistnämnda begrepp ligger *närmast privat lokalradio* och *öppen kanal* (för television).

9.2.7 En helhetslösning för det lokala radiolandskapet

- *En lokalt förankrad lokalradio saknas överlag i Sverige*
- *En kongruent modell kan vara till fördel för såväl kommersiell som icke-kommersiell verksamhet*

Under kartläggningen har det framkommit att det behövs en förändring av hela den del av radiolandskapet som ligger utanför public service. Det ligger egentligen utanför detta uppdrag att skissera en helhetslösning, men eftersom PLR och närradio har visat sig knutna till varandra på olika sätt är det svårt att undvika detta. Det finns nämligen inte många ”äkta” lokalradiostationer i Sverige (se även 9.2.1).

En helhetslösning (enligt skissen i bilaga 8) skulle innebära att man överväger att skapa en verklig kommersiell riksradio, *en lokalt förankrad* kommersiell lokalradio och en icke-kommersiell lokalradio. I sammanhanget bör också kunna övervägas om sådan lokalradio får gemensam frekvenstilldelning med likvärdig räckvidd. Detta ger stor flexibilitet i och med att statsmakten inte från början behöver fastslå antal kanaler som skall tilldelas kommersiell respektive icke-kommersiell lokalradio. Istället avsätts ett visst antal frekvenser för lokalradio oberoende dess syfte och finansieringsform. Man kan därmed anpassa sig till de lokala behoven och möjligheterna.

En sådan pass stor förändring av radiolandskapet kräver förstås ytterligare utredningar liksom förhandlingar med samtliga berörda parter. Kan man presentera lösningar som de flesta intressenter kan få fördelar av går detta också att genomföra.

9.3 Lokal television

9.3.1 Strukturförändring

- *Det finns idag totalt 100 lokala tv-kanaler, men av dessa har hittills endast 30 lokala kabelsändarföretag uppmärksammats*
- *En eventuellt stödordning bör inrymma samtliga icke-kommersiella lokala tv-kanaler*
- *Digitalisering innebär regionalisering*

Det finns 30 s.k. lokala kabelsändarföretag, som har fått statliga förordnanden för att erhålla kostnadsfri distribution i kabelnät inom respektive kommun. Detta är vad vi vanligtvis ser som de icke-kommersiella lokala tv-kanalerna bl.a. Öppna Kanaler. Under kartläggningen visade det sig att de övriga cirka 70 aktiva lokala tv-kanaler i kabelnäten, som drivs utan förordnanden men icke-kommersiellt, är en dold resurs. Även dessa förtjänar uppmärksamhet och stöd.

Det finns ingen anledning att ifråga om lagstiftningen för lokala kabelsändarföretag beakta dessa tv-kanaler. Däremot finns det skäl att ett stöd till en rikstäckande verksamhet för organisation, teknik, utbildning och programnätverk även skall inkludera dessa kanalers behov och möjligheter.

Inför en digitalisering av televisionen i Sverige bör staten överväga åtgärder som garanterar dessa sammanlagt cirka 100 lokala tv-kanaler en fortsatt fullgod distribution i digital form i kabelnäten. Dessutom bör beaktas de möjligheter som den marksända digitala televisionen (DTT) nu erbjuder dessa kanaler liksom den grundläggande resurs dessa kanaler å sin sida utgör för att bidra till utveckling av en lokal/regional DTT.

För att kunna utveckla dessa lokala tv-kanaler behövs ett mer samlat grepp som kan innebära att ett mer preciserat samhällsuppdrag anges liksom att den lokala sändningsorganisationen får en tydligare form.

Målsättningen bör vara att samtliga hushåll i landet, inte enbart en del, i framtiden skall kunna nås av en lokal eller regional tv-verksamhet förankrat i egna kommunen eller i länet.

9.3.2 Renodlad icke-kommersiell verksamhet

- *Erfarenheterna av att blanda kommersiella och ideella intressen talar för att hålla isär detta redan vid tillståndsgivning (förordnande)*
- *Möjlighet till delad kanal avskaffas*
- *Icke-vinsutdelande syfte bli avgörande*

Liksom inom närradion förekommer problem med kommersialisering/privatisering, om än inte i samma omfattning. Problemen kan dock komma att öka när dessa tv-kanaler kommer att sända via marksänd digital-tv och därmed på sikt kunna nå samtliga hushåll inom sitt vidgade sändningsområde.

Sedan 1998 har Radio- och tv-verket tillåtit att privata intressen kunna få dela en kanal med ett lokala kabelsändarföretag. Privata intressen även här kunnat kontrollera en sådan kanal genom att ta kontrollen över den ideella föreningen som innehar förordnandet. Det har också varit svårt att hitta metoder att för tittarna att skilja på den kommersiella och den icke-kommersiella verksamheten i en delad kanal.

Det bör därför övervägas att i radio- och tv-lagen precisera ett ”särskilt bestämt utrymme för sändningar av tv-program” som avsätts för ett lokalt kabelsändarföretag är *en särskild avsedd kanal* i berört kabelnät. Samtidigt bör också krav ställas på att sändarorganisationen ifråga också måste sända *tv-program* ett minimum antal timmar per dag exempelvis 12 timmar för att undvika att utrymmet inte nyttjas effektivt eller att man enbart sänder en informationsslinga.

Sändningsverksamhetens icke-kommersiella karaktär bör tydliggöras. Ett lokal kabelsändarföretag bör vara en sådan juridisk person som har bildats för att bedriva lokala kabelsändningar *i icke-vinstutdelande syfte* och som kan antas låta olika intressen och meningsriktningar komma till tals i sin verksamhet.

Den framtida sändningsverksamheten för lokal eller regional television kan inte bygga på en kommersiellt finansierad plattform eftersom befolkningsunderlaget är för litet. Det måste bygga på en kombination av frivilliga insatser av enskilda och organisationer och ett samhällsstöd. Även om lokala kommersiellt drivna film- och videoproduktionsbolag kommer att sakna inflytande över en *sändnings*organisation finns inget som hindrar att sådana bolag kan dra mycket nytta av verksamheten genom produktionsutläggningar och även medverka på annat sätt i *program*verksamheten.

9.3.3 Ökad räckvidd

- *Lokala kabel-tv når inte tillräckligt många inom respektive sändningsområde*
- *Utökad sändningsrätt länsvis bör vara möjlig*
- *Samtliga kabelnät i en kommun vidaresända ett lokalt kabelsändarföretag*
- *Take away-skyldighet bör prövas för kabelbolag*
- *Must carry i kabel för icke-kommersiell marksänd digital television*
- *Garanterat regionalt utrymme i marksänd television för icke-vinstutdelande sändarorganisation*

Programverksamheten i ett lokalt kabelsändarföretag består till stor del ett utbud utan innehållsligt lokal förankring, som lika väl kan sändas regionalt och även nationellt.

Ett lokalt kabelsändarföretag har normalt endast rätt till kostnadsfri distribution i den kommun man har förordnandet i. I många fall har en och samma kabelnätsägare ett nät som går över kommungränser och kan nå flera kommuner samtidigt. Ett lokalt kabelsändarföretag kan sända i grannkommuner om berörda kabelnätsägarna tillåter detta och om det inte redan finns ett lokalt kabelsändarföretag förordnat i kommunen. Det bör övervägas att genom lagstiftningen ge Radio- och tv-verket befogenhet att samtidigt kunna förordna ett lokalt kabelsändarföretag för samtliga kommuner *inom ett län* förutsatt berörda kommuner inte har ett annat lokalt kabelsändarföretag redan förordnat.

Ett lokalt kabelsändarföretag når endast hushåll i de kabelnät som ett sådant sändarföretag själv kan leverera sin signal till. I kommuner med flera olika kabeloperatörer blir kostnaderna för radiolänkar eller kabelhyra/köp för höga för en ideellt driven verksamhet. Förhållandet i en ort med en enda kabelnätsägare och ett som har ett flertal sådana blir således skev och

orättvis. Det kan övervägas att genom lagstiftningen sätta högre krav på kabelnätsägarna genom att införa en *take away*-skyldighet d.v.s. det åligger *samtliga* kabelnätsägare inom kommunen/kommunerna att hämta signalen från den centrala avvecklingsenheten för det lokala kabelsändarföretaget.

Om man ger garanterat utrymme åt en icke-kommersiell lokal/regional organisation i marksänd digital-tv (se nedan 9.3.7) är det naturligt att en sådan kanal får must carry-status i kabelnäten på samma vis som ett lokalt kabelsändarföretag. Man bör dock sträva efter att finna en modell som innebär att det blir *en och samma icke-kommersiella sändningsorganisation som verkar i såväl kabel som i marksänd digital-tv.*

9.3.4 Ökade krav på teknisk kvalitet och kapacitet

- *Undermålig bild- och/eller ljudkvalitet i distributionen kan förekomma*
- *Regler för minimumstandard för bild- och ljudkvalitet behövs*
- *Samma regler bör gälla för såväl analog som digital distribution*
- *Krav bör ställas på såväl sändarorganisation som kabelbolag*
- *Ytterligare upplåten kanal i digitala kabelnät vid behov*

Under senaste åren har bristfällig signalkvalitet med exempelvis dålig ljudöverföring rapporteras i kabelnät på flera platser i landet trots att den signal, som det lokala kabelsändarföretaget lämnar ifrån sig sägs vara av fullgod kvalitet. Det kan vara svårt att avgöra var felet kan ligga och vilken part som bär ansvaret. Det torde dock vara en överlevnadsfaktor för ett lokalt kabelsändarföretag att den bild- och ljudkvalitet som når tittaren är bra och inte märkbart avviker från övriga kanaler.

Genom den ovan nämnda *take-away*-skyldigheten skulle problemet möjligen minska eftersom respektive kabelbolag får ansvar även för förbindelsen mellan avvecklingspunkt (studio) och inmatningspunkt i kabelnätet. Digitaliseringen bör kunna leda till ökad kvalitet och lägre driftskostnader. Det bör dock uppmärksammas att det i lagstiftningen kan finnas behov av ett tydliggörande, som anger *att det utrymme (kanal) som bereds ett lokalt kabelsändarföretag i kabelnätet skall finnas även i digital form om sådant är tillgängligt* liksom att den bild- och ljudkvaliteten inte får försämras efter signalen levererats vid avvecklingspunkten.

Det kan också ställas krav på sändarorganisationen ifråga om signalkvalitet. Man kan också överväga att som villkor för att få tillgång till ett kostnadsfritt utrymme i ett kabelnät måste även det lokala kabelsändarföretaget/sändarorganisationen leverera en kvalitativ fullgod och stabil signal till kabelnätsägaren. Detta skulle kunna innebära en gränsdragning mellan analog och digital video (VHS kontra DV).

Det har visat sig att Öppna kanalen i Stockholm, som når 360.000 hushåll, inte längre kan tillfredställa efterfrågan på sändningstid från föreningslivet. Det kan också finnas behov att upprätta icke-kommersiella specialkanaler för exempelvis parlamentariska sändningar, utbildningsverksamhet och evenemang. Därför bör man pröva möjligheten att Radio- och tv-verket skall kunna besluta om att *en förordnad sändarorganisation får ytterligare en kanal i kabelnäten.* När en digitalisering av näten genomförs bör inte detta innebära någon större belastning för respektive kabelnätsägare eftersom utrymmeskapaciteten ökas sex gånger.

9.3.5 En ny benämning

- *Lokalt kabelsändarföretag är en missvisande benämning*
- *En ny benämning måste vara rättvisande och även användbar för alla distributionsformer*

Som framgått i kartläggningen finns det ingen anledning att behålla en missvisande benämning, som inte heller har sin motsvarighet i något annat land, nämligen *lokalt kabelsändarföretag*. I likhet med *community radio* är det vanligt utomlands med begreppet *community television.* Begreppet *öppen kanal* har dock fått ett ökat genomslag även i USA där annars *public access* och *community television* är vanliga begrepp. Det finns skäl som talar för att man liksom för *public service* hittar ett *gemensamt* samlingsbegrepp, som även ger mer konstruktiva signaler.

Det finns skäl för att hitta ett relevant begrepp i syfte att tillhandahålla sådan tv-verksamhet såväl för lokal, regionala och nationella aktörer liksom att anpassa regelverken till nya tekniska förhållanden. Väsentligt är att benämningen inte ”låser in” verksamheten i någon distributionsteknisk plattform eller geografisk begränsning (som ”lokal”). *Öppen kanal, öppen tv-kanal* eller *öppen television* kan vara en tänkbar framtidssäkrad benämning på svenska språket som därmed bör gå att använda även i lagtext och använda för regelverk som gäller såväl kabel som trådlösa sändningar. Radio- och tv-lagsutredningen har regeringens uppdrag att innan årets slut (2004) föreslå en ny benämning.

9.3.6 Marksänd digital-tv

- *Det behövs fler tv-kanaler förankrade i den svenska kulturkretsen och ett mångsidigare utbud i marksänd digital-tv*
- *Icke-kommersiella lokala/regionala kanaler kan bli en ny svensk tv-plattform*

Prognosen är att regional närvaro av public service och TV4 kommer att minska. Den regionala verksamhet som har förekommit eller fortfarande finns kvar handlar uteslutande om nyhetsproduktion med kort sändningstid eller utlokaliserad produktion för nationell distribution. För att undvika att lokala/regionala kanaler får ett grundutbud, som består av amerikanska serier (som i Danmark), kan ett grundläggande villkor för ett regionalt sändningstillstånd vara att en betydande andel av programutbudet skall vara producerat i Sverige och i sin tur en andel av detta i berörd region.

Förutom inom föreningslivet finns det åtskilliga institutionella behov av en regional tv-distribution. Det rör sig om regionala resurscentra för film och video, universitet och högskolor, kommuner och landsting, läns-AVC m.m.

I det svenska tv-landskapet finns behov av fler *kanaler förankrade i den svenska kulturkretsen* vilket också inkluderar alla medborgare med utländsk bakgrund. I marksänd digital-tv, där angloamerikanska program för närvarande dominerar, är behovet särskilt stort. Det behövs en organisationsmodell som möjliggör för lokala och regionala intressenter från lokala föreningar och kommunala institutioner till högskolor, regionstyrelser och landsting att få ett direkt beslutande inflytande över den lokala och regionala sändningsverksamheten. För att spetsa till det: Vad man vill sända i Jämtland och hur skall inte avgöras i Stockholm.

Det behövs ett klart formulerat samhällelig uppdrag för *en regionalt förankrad radio och television*, som vid sidan av public service måste drivas i icke-kommersiella syften. En sådan verksamhet skulle kunna drivas med tydliga kulturpolitiska och även integrationspolitiska syften, utan ett uttalat publicistiskt uppdrag.

Det finns inga erfarenheter eller framtidsprognoser som idag talar för att lokala eller regionala tv-kanaler kan drivas i kommersiellt syfte. För att kunna klara konkurrensen från en mångfald av rikstäckande kanaler måste man till en mycket litet befolkningsunderlag erbjuda ett utbud

som av tittare kan identifieras som lokalt eller regionalt. Det finns heller inga möjligheter att blanda kommersiella och icke-kommersiella resurser utan det behövs en transparent organisation som de regionala intressenter kan knyta sig till och identifiera sig med. Sändningsorganisationen bör dock även vara öppen för att sända kunna uppdragsproduktion från kommersiella film- och videoföretag. På detta sätt kan intressanta synergier skapas på den regionala arbetsmarknaden. *En regional sändningsorganisation har skisseras i avsnitt 7.3 och kan utgöra ett underlag för fortsatt diskussion.*

Ett avtal skulle kunna upprättas mellan staten och för ändamålet särskilt upprättade regionala organisationer alternativt redan befintliga institutioner. Dessa bör ha en stark demokratisk förankring i sina respektive sändningsområden. En modell skulle kunna vara att anknyta till eller vidareutveckla modellen med *Öppna Kanaler*. Detta skulle kunna påbörjas som pilotprojekt i några regioner där intresse visats under denna kartläggning exempelvis i Västra Götaland, Jönköping, Västerås-Eskilstuna, Jämtland och Skåne i samverkan med Teracom.

När marksänd digital-tv lanserades i Sverige 1996 gavs en bild av ett omfattande utrymme för lokal och regionala sändningar. Idag finns endast ett sådant utrymme avsatt vid sidan av SVT av totalt 22 kanaler. Detta utrymme får idag icke-kommersiella och kommersiella aktörer tävla om. Det är rimligt att det svenska samhället kan avsätta ett särskilt utrymme för icke-kommersiella regionala intressen i det marksända nätet. Här kan man även se närmare på det norska regelverket beträffande en *Åpen kanal* i det digitala marknätet. I varje sändningsområde för marksänd digital-tv bör det således finnas ett garanterat utrymme för *lokal eller regional* television, som drivs i *icke-vinstutdelande* syfte. Sändningsutrymmet bör således *inte* delas med kommersiella företag.

Radio- och tv-lagstiftningen behöver härvidlag ändras. Detta utrymme bör finnas i samma multiplex (frekvenskanal) som public service d.v.s. MUX1, som har den mest heltäckande regionala räckvidden. SVT sänder för närvarande med fyra kanaler här. I den andra tre MUX-arna finns 6-7 kanaler vardera, men bandbredden bör kunna minskas för nischkanalerna i MUX1 utan att det är till men *för tittarna.*

Närmast till hands kan vara ett regelverk som innebär att utrymmet ges enbart *en kanal som drivs i icke-vinstutdelande allmännyttigt syfte med ett mångsidigt regionalt programutbud som kompletterar public service-kanalerna med program som kan bidra till en demokratisk samhällsutveckling med integration och yttrandefrihet.*

9.4 Gemensamma frågor

9.4.1 Samhällsuppdraget och lagstiftningen

- *Ett samhällsuppdrag för de icke-kommersiella lokala etermedierna saknas i grunden*
- *Ett uttalat samhällsuppdrag med ett tydligare regelsystem ger rättvisa, ökad mångfald och frihet i programverksamheten samtidigt som medierna kan utvecklas*

Det finns behov av en klart uttalad mediepolitisk inriktning ifråga om de icke-kommersiella lokala medierna. Här kan övervägas att utforma ett samhällsuppdrag för denna sektor. Staten kan sätta de *yttre ramarna* utan att för den delen behöva reglera den inre verksamheten. Det finns också ett stort värde i att så vitt skilda intressen och verksamheter som möjligt kan utveckla sig fritt. Men utan de yttre ramarna, som samhället ställer krav på och samtidigt ger sitt stöd till, kommer en dynamisk utveckling att bromsas. Aktörer med en privat agenda får

möjlighet att på bekostnad av de ideellt verksamma och föreningslivet ta över kontrollen av kanalerna.

Samhällsuppdraget bör vara inriktat på att utrymme skall ges för lokala och regionala intressenter att sända lokal och regional radio och television i icke-vinstutdelande syfte. Radio- och tv-sändningarna bör kunna ske i såväl analoga former genom FM-radio respektive kabel som digitalt via etern samt kabel och Internet. Skälet för ett tydliggörande av ett samhällsuppdrag är också att det skall finnas motiv när man ålägger en aktör inom radio- eller tv-distribution en must carry/take away-skyldighet. Exempelvis bör en närradiostation, som har beredskapsuppgifter eller sänder kommunfullmäktige, få must carry-status i kabelnät.

Sverige är ett alltför litet land för att de icke-kommersiella lokala etermedierna skall fortsätta leva i skilda världar. Ansträngningar bör göras för att såväl lokalt som centralt samordna radio och tv-intressena. Utifrån ett samlat uppdrag bör lagstiftningen ses över och ändras så att radio och tv-verksamhet även här får möjlighet att sammanföras eller samspela så långt det går på ett lokalt och regionalt plan. Detta kommer att verksamt bidra till bättre kunskap och förståelse för verksamheten. Det handlar även om *att legitimera verksamheten som en viktig funktion i samhället.*

9.4.2 Infrastrukturellt stöd

- *De icke-kommersiella etermedierna måste i huvudsak finansieras genom frivilliga insatser, men måste även ha ett offentligt stöd*
- *Det finns inga avgörande skäl varför enbart en ideell mediesektor skall stå utanför statligt kultur- och mediestöd*

Ett statligt infrastrukturellt stöd till sektorn innebär
- *att staten avsätter ett årligt stöd till icke-kommersiella radio och tv-stationer*
- *stödet kanaliseras genom en samlad riksorganisation, som också får ett organisationsstöd*

Finansiering av den framtida icke-kommersiella etermediesektorn måste vila på två grundpelare; direkt eller indirekt *offentligt stöd* (kommun, stat och EU) och *frivilliga insatser* av enskilda och organisationer. Övriga finansieringsformer som medlemsavgifter, reklam, sponsring, produktionsuppdrag och lotterier kan endast fungera som *kompletterande* intäktskällor.

Det handlar om mycket mer än en mediefråga. Ett stöd till den icke-kommersiella lokala radio och tv-sektorn blir också ett stöd till sådant som demokratiutveckling, integration och mångfald, ungdomssatsningar, medieutbildning, grupper med särskilda behov, kommunal information, regional samverkan, folkbildning m.m. Detta bör vägas in i en helhetsbedömning när man värderar denna sektors samhälleliga betydelse.

Till skillnad mot övriga kultur- och medieområdet har inte de icke-kommersiella lokala etermedierna under 20-25 års tid sedan de etablerades fått något statligt stöd av betydelse. De senaste fem åren handlar det om totalt cirka 2 miljoner kronor per år i direkt projektstöd. I förhållande till övriga kultur- och medieområdet har dessa medier ett ovanligt stort underläge. Förutom att public service finansieras med över sex miljarder kr genom tv-avgifter ger staten bl.a. ett presstöd om en halv miljard (till i huvudsak privatägda tidningar), tidskriftsstöd m.m.

Ett statligt stöd till icke-kommersiella etermedier bör kunna till stånd. Det är utan vidare utredning svårt att fastställa hur stort stöd som behövs. Man kan kalkylera med ett belopp om 100 miljoner svenska kronor per år. Ett sådant belopp kan förefalla högt med tanke på

hittillsvarande insatser, men motsvarar cirka 18 procent av det direkta presstödet eller endast 1,6 procent av tv-avgiften. Ett stöd på lägre nivå skulle också kunna bli verksamt, men skulle verka med en långsammare takt. Det handlar nämligen om att princip börja från början – på noll.

För optimera stödet måste detta kanaliseras genom en kvalificerad och transparent institution. Det kan vara en statlig myndighet eller kanske lämpligare en riksorganisation, som samlar samtliga intressen bland de icke-kommersiella aktörer utanför public service-sfären. Detta omfattar samtliga lokala och regionala icke-vinstutdelande sändarorganisationer, som distribuerar radio och television på alla analoga eller digitala plattformar inklusive Internet. Avgörande för ett samhällsstöd är att mottagarna har kompetens att kunna projektera, söka och hantera ett stöd. Därför måste krav ställas på respektive mottagare d.v.s. sändarorganisations uppbyggnad (verksamhetsmål, administration, styrelse etc.). Detta gäller vare sig ett statligt stöd kanaliseras via en riksorganisation eller inte.

Stödet skulle inledningsvis beröra uppskattningsvis cirka 100 lokala tv-stationer och 150 lokala radiostationer, som idag är aktiva. Ett stöd bör också kunna ges till icke-vinstutdelande radiostationer, idag cirka 25, som sänder *enbart på Internet s.k. webbradio*. De viktigaste användningsområden för ett statligt stöd (direkt eller via riksorganisation) är ett årligt organisationsstöd för gemensam riksorganisation, teknikstöd för digitalisering av ny sändarteknik och för radiosändare med befintlig teknik (FM) samt publicistisk utveckling för minoritetsmedierna (teknikstöd och utbildning). Dessutom tillkommer olika projektstöd (engångsstöd) bl.a. för bildandet av gemensamma *lokala* sändarorganisationer för radio och tv, insatser för särskilda grupper m.m.

Det ligger inte inom uppdraget att föreslå finansieringsformer, men man kan notera att i Danmark och Tyskland finansieras stödet genom tv-avgiften, i Holland via statsbudgeten och i USA av kabelbolagen via kommunerna. Det går förstås att diskutera en omprioritering inom det nuvarande statliga kultur- och mediestödet inklusive tv-avgiften. Fler än ett departement berörs av en sådan här satsning. Förutom kultur- och mediefrågor berörs i hög grad frågor som *demokratiutveckling, mångfald och integration* samt *beredskapsfrågor, handikappfrågor, folkrörelse-* och *utbildningsfrågor*.

9.4.3 Central organisation

- *Det finns för många och för resurssvaga intresseorganisationer*
- *Det finns ett brådskande behov av en konsolidering, som innebär bildande av en gemensam riksorganisation för icke-kommersiella etermedier utanför public service*
- *Staten bör prioritera ett främjande av en sådan effektivisering och skapa incitament*

En utmärkande svaghet i denna mediesektor är uppsplittringen i tre olika organisationer liksom att det finns många lokala sändarorganisationer som inte är organiserade nationellt. Bortsett från ett frivillig och personligt engagemang är resurserna i det stora hela obefintliga. Behovet av en konsolidering i området är uppenbar. *En samlad riksorganisation* kan bedömas vara en av de mest avgörande faktorerna för att dessa medier skall kunna överleva och utvecklas i Sverige. En bedömning, baserad på holländska erfarenheter, är att en samlad riksorganisation inom ett par år efter sin start kommer att kunna samla så gott som samtliga lokala radio- respektive tv-stationer.

Det är dock inte statens uppgift att besluta i denna fråga utan den ligger hos de nuvarande intressenterna d.v.s. de *formellt aktiva* radiostationerna (närradioföreningarna), kabeltv-kanalerna och webbradiostationerna liksom hos de tre nuvarande intresseorganisationerna.

Däremot kan staten ta initiativ att utforma ett strukturellt stöd, som kan kanaliseras genom en *samlad* riksorganisation. Härvidlag bör man ta intryck av organisationsformer i andra länder. Den holländska modellen förefaller härvidlag som bäst lämpad även för svenska förhållanden. Riksorganisationen för lokal radio och tv - *OLON* - har fått de uppgifter som de lokala verksamheterna med sina ytterst begränsade resurser inte själva kan hantera. OLON finansieras till hälften av den holländska staten.

Lämpliga organisatoriska förebilder i Sverige finns inom idrottsrörelsen. Sedan 1995 har *Riksidrottsförbundet* genom riksdagsbeslut fått i uppdrag att samordna och fördela statliga medel till idrottsrörelsens alla delar. Det här finns således ingen statlig myndighet som fördelar medel. Erfarenheterna av *Folkbildningsrådet* och *Forum Syd* är också värdefulla. I sammanhanget kan det också underlätta att regeringskansliet nu har utfärdat utförliga riktlinjer för sitt arbete med bildandet av aktiebolag och ideella föreningar när staten samverkar med annan part.

Om beslut tas om en bildandet av en gemensam riksorganisation kommer en sådan sannolikt inte kunna vara formellt verksam förrän tidigast 1 januari 2006. Därför kan man överväga ett särskilt projektstöd som kan användas av de tre nuvarande riksorganisationerna för att planera och bygga upp en ny organisation under 2005. Staten skulle kunna ta ansvar för ett intermistiskt organisationsstöd och biträda upprättandet av en genomförandeorganisation.

9.4.4 Upphovsrättsproblematiken

- *Upphovsrättssystemet i sin nuvarande form är en belastning för närradions utveckling*
- *Förutsättningarna är goda för att finna nya och för alla berörda parter bättre lösningar, men statlig medverkan kan behövas*

Det problemområde, som står i centrum för de flesta som är verksamma inom närradion är upphovsrättsersättningarna. Dessa upplevs av en del som mycket svåra att bära ekonomiskt, men andra ser inte just detta som det största problemet. Förståelse för upphovsmännen rättmätiga krav på ersättning finns i allmänhet, men *uppbördssystemet* förefaller att inom närradion upplevas tungrott och orättvist. Särskilt bland dem som driver verksamheten utan kommersiell syfte, vilket är flertalet. Om upphovsrättsorganisationerna finner smidigare metoder för att samla in ersättningen från den icke-kommersiella etermediesektorn kan också avgifternas legitimitet bland användarna stärkas. Dessutom skulle upphovsrättsorganisationerna kunna medverka till att i samarbete med närradiostationerna skapa en mer dynamisk arena för bland svensk musik.

Lokal radio- och tv-verksamhet som bedrivs i icke-vinstutdelande syfte bör betraktas på ett annat sätt än verksamhet som innebär att de som sänder musik också tjänar pengar på densamma. Resonemangen kan komma att underlättas om denna icke-kommersiella mediesektor tydliggörs. Det behövs nya lösningar och så länge det inte finns någon samlad intresseorganisation kan en insats från statens sida behövas. Det kan handla om att utse en särskild förhandlare.

9.4.5 Minoritetsmedierna

- *Det saknas fortfarande en samlad bild av minoritetsmediernas utveckling i Sverige och de kommande behoven*
- *Särskilt mediestöd för demokrati, integration och mångfald behövs*
- *Särskilt stöd för publicistisk verksamhet behövs*
- *Staten bör samordna insatser för minoritetsmedierna*

Det har under utredningens gång visat sig att området minoritetsradio/tv är betydligt mer mångfacetterat och omfattande än vad som tidigare kunde bedömas. Vill man bearbeta material från tidigare genomförda utredningar eller kartläggningar finns det emellertid inget stöd för arbetet utan man måste börja i stort sett från noll. Det är en något överraskande att ingen genomgripande undersökning ännu genomförts. Frågorna är mycket viktiga och ”står ut” på ett sätt som gör att man måste överväga tillkommande arbetsinsatser eller samverkan med andra institutioner.

Bland övervägande som kan göras är att skapa organisationsformer för dessa medier, med syfte att göra tillstånds- och regelsystemet tydligt och transparent för alla medborgare inklusive de med utländsk bakgrund. Dessutom behövs särskilda informationsinsatser visavi kommunernas berörda förvaltningarna (kultur- och fritidsnämnd, integrationsnämnd etc.). Här kan närmare diskussioner med Svenska Kommunförbundet vara lämpliga. De paneuropeiska försöken att organisera ett stöd för minoritetsmedier bland annat det *Europeiska Manifestet för att stödja och understryka betydelsen av minoriteternas media 2004* kan uppmärksammas i detta arbete.

Dessutom kan övervägas ett särskilt *statligt mediestöd för demokrati, integration och mångfald,* som skulle kunna ses som en samlad fortsättning på de skilda insatser som gjorts på området (Justitiedepartementet). I detta skulle ett riktat mediestöd för *publicistiska ändamål* på minoritetsspråk kunna vara en del. Behovet bedöms vara mycket stort vilket också framkom efter brandkatastrofen i Göteborg. Här kan man konstatera att i stort sett ännu inget gjorts på den statliga sidan trots de föreslag som utredaren Ken Asp lade fram 1999.

Det kan vara svårt att förvänta sig att public service-sektorn kan tillfredsställa dessa behov utan man bör förlita sig på att detta i huvudsak kommer att ske i det civila samhället. Det behövs även bland annat stöd för versionering (textning) av tv-program på andra språk än svenska och kompletterande medieutbildning (bl.a. medierätt). Organisation för programutbyte (nätverk) behövs för produktioner på invandrarspråken.

På grund av den begränsade tidsramen har någon närmare granskning av minoritetsmedierna inte kunnat genomföras i denna kartläggning. Under hösten 2004 lägger *dock Styrelsen för Psykologisk Försvar* fram en egen kartläggning av minoritetsmedier. Den bör komma till god användning för fortsatta överväganden. Frågan om de ovan nämnda särskilda mediestöden bedöms dock vara av stor betydelse för samhället och därför bör bli föremål för samordning, en särskild delegation eller utredning i regeringskansliet.

9.4.6 Demokrati- och folkrörelsearbetet

- *Stat och kommun har ännu inte än undantagsvis tagit till vara möjligheterna att använda de icke-kommersiella lokala radio- och tv-kanalerna som en demokratisk arena*
- *De icke-kommersiella etermediernas roll i folkrörelsepolitiken och för demokratiutveckling bör uppmärksammas i ett mer långsiktigt perspektiv*
- *De icke-kommersiella etermedierna som en resurs för information inför parlamentariska val bör uppmärksammas*

De icke-kommersiella etermedierna är en del av folkrörelse-Sverige såväl som en resurs för folkrörelserna som en folkrörelse i sig. Detta har uppmärksammats i regeringskansliet genom uppdraget 2003-2004 till Riksförbundet Öppna Kanaler. Sektorn bör nu uppmärksammas i vidare mening vid den kommande

- *översynen av den statliga folkrörelsepolitiken,*
- *kartläggningen av ideella föreningars rättsliga villkor* och
- *undersökningen om ideella insatser.*

Man bör också uppmärksamma betydelsen för demokratiutvecklingen med ideellt drivna kanaler, som direktsänder från politiska arenor som kommunfullmäktige och Europarlamentet. Här kan man överväga om ett särskilt statligt stöd bör kunna utgå för de kanaler som regelmässigt fullständiga sessioner från olika parlamentariska församlingar. Man bör, exempelvis från EU2004-kommitténs sida, uppmärksamma partiernas möjligheter att nyttja dessa radio- och tv-kanaler inför skilda EU-val. Detsamma gäller naturligtvis för riksdagsval och folkomröstningar.

9.4.7 Medieutbildningen

- *Medieutbildningen behöver de lokala kanalerna och vice versa*
- *Medieutbildning på alla nivåer kan knytas till lokal radio och tv*
- *Myndigheten för skolutveckling kan involveras*
- *Utbildningsradion bör kunna ha en roll för samverkan regionalt*

Medieutbildningen behöver en publikkanal. Kanalerna behöver medieutbildningen. Högskolor, folkhögskolor och gymnasieskolor förbättrar kvaliteten i sin medieutbildning om man har en aktiv mediekanal som kan nå många. Här finns dessutom ett *mediepedagogiskt* kunnande och en hel del tekniska resurser och lokaler som kan användas.

Det kan finnas anledning att pröva en helhetssyn i frågan som kan innebära att man på ett bättre sätt för in skolan, folkbildningen och högskolan i synnerhet lärarutbildningen i sammanhanget. Detta behöver inte betyda att det ideella föreningslivets behov av mediakanaler åsidosätts. Tvärtom kan en samverkan med institutionella användare stärka basen för de icke-kommersiella etermedierna.

Man bör finna vägar för att underlätta och stimulera en samverkan lokalt och regionalt mellan å ena sidan de icke-kommersiella radio- och tv-kanalerna och å andra sidan AV-centraler, skolor och högskolor. Studieförbundens och folkhögskolornas roll kan också vara viktig i detta sammanhang. Det kan övervägas om det går att finna utrymme i det kommande public service-avtalet för *Utbildningsradions* direkta medverkan regionalt. Dessutom kan *Myndigheten för skolutvecklings Multimediabyrå* ges ett särskilt uppdrag att knyta samman intressenter bl.a. inom mediepedagogiska området för lokala och regionala radio och tv-projekt i skolan. Man kan också överväga att involvera mediepedagogisk verksamhet vid Lärarhögskolorna.

9.4.8 Förhållandet till public service

- *En dialog eller en samverkan mellan icke-kommersiella etermedierna och public service saknas idag*
- *Behovet av gränsdragning mellan icke-kommersiella lokala etermedier och public service bör uppmärksammas*
- *Möjligheterna att samverka med public service-företagen bör utvecklas*

För att sektorn skall kunna utvecklas uppstår en uppförsbacke om verksamheter som länge ”tillhört” den ideella sektorn tas över av public service-företagen. Utvecklingen av närradion bromsas exempelvis indirekt i de kommuner där SR kostnadsfritt sänder direkt från

kommunfullmäktige. Den kommunala ersättningen till närradion för sådana sändningar är nämligen också ett indirekt stöd till verksamheten. Här finns nämligen unika möjligheter att knyta sändningsverksamheten till ett praktiskt demokrati- och folkrörelsearbete exempelvis med studiecirklar. Det kan också upplevas oroande att SVT i år aviserat att man kan tänka sig börja sända SVT24 regionalt liksom att sända från Europaparlamentet. De icke-kommersiella medierna har inga som helst förutsättningar att börja konkurrera med public service-företagen.

Såväl SR som SVT har startat en mångfald av nya radio- respektive tv-kanaler vid sidan av det utbud som kan tas emot av hela befolkningen. Flera sådana tv-avgiftsfinansierade kanaler kan komma att verka inom samma intressesektor som övriga icke-kommersiella radio- och tv-kanaler. Härvidlag torde det vara en naturligare väg att låta en del av tv-avgiften tillfalla de ideella organisationer, som för mycket små kostnader, ombesörjer sändningar från parlamentariska församlingar lokalt, regionalt eller från Strasbourg.

Det finns å andra sidan ingen anledning att hävda att de icke-kommersiella lokala medierna skulle kunna ta över några av de uppgifter som public service-företagen idag har. Det finns emellertid inom denna sektor behov och möjligheter som kan *komplettera* public service – och för den delen också den kommersiella radion. Tidigare har UR nämnts, men man kan även tänka sig projekt ifråga om teknikutveckling och utbildning som berör SVR och SR. Public service-företagen kan också bidra till att enskilda och organisationer inom denna sektor kan medverka eller indirekt ta del av ett internationellt arbete. SR kommer bl.a. i kontakt med närradions motsvarighet – *community radio* – runt om i världen. Man kan också tänka sig ett samarbete ifråga om beredskapsfrågor.

Om det i framtiden utvecklas en publicistisk inriktad verksamhet i de icke-kommersiella lokala kanalerna kan detta vara av värde för public service-verksamheten som exempelvis skulle förses med nyhetsmaterial från alla de mindre orter man inte har egen verksamhet i. Lokalredaktioner inom närradion skulle kunna förse såväl SR:s länsradio som riksradio med material. En framtida gemensam riksorganisation för de icke-kommersiella etermedierna bör komma att underlätta olika former av samarbete med *public service*-företagen.

Frågorna om gränsdragning och samverkan kan med fördel uppmärksammas av den pågående utredningen om Radio- och tv i allmänhetens tjänst.

9.4.9 Stöd för utveckling av mediaprojekt med funktionshindrade

- *Möjligheterna för funktionshindrade att i organiserad form nyttja de lokala kanalerna har ännu inte tagits till vara än undantagsvis*
- *Staten kan verka för att danska och svenska erfarenheter tas till vara och att liknande etermedieprojekt kan utvecklas på fler orter*
- *En särskild stödordning mediaprojekt med funktionshindrade kan övervägas*

Regeringen skall enligt den statliga handlingsplanen för det handikappolitiska arbetet se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer, att skapa ett tillgängligt samhälle och att förbättra bemötandet av funktionshindrade. Hittills har man inte uppmärksammat de behov och möjligheter som finns för dessa grupper att få en egen och aktiv roll i lokal radio och tv-verksamhet.

Olika grupper av funktionshindrade har särskilda möjligheter att kunna verka inom de icke-kommersiella medierna eftersom man även kan få arbete med helhetslösningar ”från ax till

limpa" i produktionen. Inte heller ställs krav på snabbhet och lönsamhet, men viktigaste faktorn kan vara identitetsskapandet och ökade arbetsmarknadsmöjligheter.

TV Glad i Köpenhamn*, Grunden Media* i Göteborg och *Radio DV* i Malmö, som uppmärksammats under kartläggningen har alla gett värdefulla erfarenheter för intellektuellt funktionshindrade. För de aktuella svenska projekten behövs mer stöd så de kan utvecklas vidare med bl.a. fler deltagare och ökad produktion av radio och tv. Att danska staten satsar stora belopp på TV Glad är naturligtvis imponerande. Vad man främst kan behöva göra i Sverige är att medverka till sådan här verksamhet utvecklas på många fler orter än Göteborg och Malmö.

Staten bör utreda frågorna närmare och överväga huruvida en särskild stödordning för medieverksamhet för funktionshindrade, eventuellt inledningsvis med tonvikt på intellektuellt funktionshindrade, kan stimuleras och stödjas.

9.4.10 Krisberedskapsfrågor

- *Trots att frågan uppmärksammats av två tidigare utredningar saknas ännu åtgärder för att inlemma de icke-kommersiella lokala etermedierna i beredskapssystemet*
- *De lokala etermedierna bör ingå i samhällets beredskapsplanering*
- *Särskild uppmärksamhet bör ges minoritetsspråkens betydelse i detta sammanhang*

Trots att närradions roll under beredskap och i krig uppmärksammats av två utredningar har ännu inget gjorts på detta område. Under kartläggningen har endast ett konkret projekt med beredskapsambitioner visat sig nämligen satsningen av Sollefteå kommun. Det finns emellertid på flera håll i landet funderingar kring frågorna såväl bland närradioaktiva och frivilligorganisationer som hos kommunerna.

I och med att minoritetsspråken tagit en allt större andel av sändningstiden, främst i de större städerna, har frågan fått ökad betydelse. Möjligheter bör även ges de kommuner som vill upprätta beredskapssamverkan med grannkommuner med hjälp av bl.a. gemensam lokal radioverksamhet. För detta behöver man för närradion slopa bestämmelsen om kommunbegränsning i radio- och tv-lagen.

Man skall också uppmärksamma värdet av att det finns åtskilliga FM-sändare lokaliserade utanför huvudnäten med sändare som drivs av Teracom för public service och en del kommersiella kanaler. Väljer samhället att främja en utveckling av denna mediesektor bl.a. genom ett infrastrukturellt stöd kan behovet samtidigt öka på standardiserade tekniska lösningar som vid krisberedskap ansluter sändare till gemensamma system liksom information och utbildning. Staten bör närmare utreda hur denna sektor skall ingå i samhällets beredskapsplanering. Härvidlag bör främst *Krisberedskapskapsmyndigheten, Styrelsen för Psykologisk försvar* och *Räddningsverket* kunna överväga frågorna.

REFERENSER

Litteratur på svenska

Offentligt tryck

Betänkande 1995/96:KU29 *Radio- och tv-frågor*
Betänkande 1997/98:KU28
Betänkande 1992/93:KrU26
Betänkande 1999/2000:SoU14 *Nationell handlingsplan för handikappolitiken*

DsU 1975:8 *Kabelvision Kiruna – försök med en ny kanal*
Ds 1991:22 *Kulturen som lokaliseringsfaktor* (Lisbeth Lindeborg)
Ds 1998:48 *Social ekonomi i EU-landet Sverige – tradition och förnyelse i samma begrepp*
Ds 2003:10 *Ett sammanhållet bidragssystem för etniska organisationer*

Proposition 1977/78:24
Proposition 1977/78:91
Proposition 1984/85:199 *Om Radio- och tv-sändningar i kabelnät*
Proposition 1998/99:107 *En idrottspolitik för 2000-talet - folkhälsa, folkrörelse och underhållning*
Proposition 1992/93:160
Proposition 1997/98:77
Proposition 2001/02:80
Proposition 2003/04:182 *Närradio m.m.*

SOU 1965:20 1960 års radioutredning
SOU 1981:13 Närradio
SOU 1981:19 Översyn av Radiolagen
SOU 1981:55 Video
SOU 1984:53 Föreningarnas radio
SOU 1984:65 Via satellit och kabel
SOU 1989:73 TV-politiken
SOU 1990:70 Lokalt ledd närradio
SOU 1992:36 Radio och TV i ett
SOU 1996:25 Från Massmedia till Multimedia – att digitalisera svensk television
SOU 1996:80 Viktigt meddelande – Radio och TV i krig och kris
SOU 1996:176 Den lokala radion
SOU 1997:148 Utbildningskanalen
SOU 1997:172 Bidrag till fri svensk TV-produktion
SOU 1998:55 Demokratins räckvidd
SOU 1999:14 Den framtida kommersiella lokalradion
SOU 1999:30 Yttrandefriheten och konkurrensen
SOU 1999:68 Brandkatastrofen i Göteborg. Drabbade – medier – myndigheter
SOU 1999:84 Civilsamhället
SOU 1999:126 Politikens medialisering
SOU 2000:1 En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet.
SOU 2000:55 Radio och TV i allmänhetens tjänst – ett beredningsunderlag
SOU 2001:90 Digital TV – modernisering av marknätet
SOU 2002:38 Digital Radio – kartläggning och analys
SOU 2003:98 Aktiebolag med begränsad vinstutdelning
SOU 2003:108 Folkbildning och integration
SOU 2003:109 Must carry

SOU 2004:16 Digital Radio
SOU 2004:30 Folkbildning i brytningstid – en utvärdering av studieförbund och folkhögskolor
SOU 2004:39 Nytt regelverk för marksänd digital-tv

Regeringens skrivelse 2000/2001:52 *Beredskapen mot svåra påfrestningar mot samhället i fred.*
Regeringens skrivelse 2001/02:129 *Integrationspolitik för 2000-talet.*

Statens samverkan med annan part i aktiebolag och ideell förening – Riktlinjer för Regeringskansliets arbete med bildandet av aktiebolag och ideella föreningar (2003)

Övrigt

Granskningsnämnden *Vad sänder lokal-TV?* Rapport nr 12 (2004)
Granskningsnämnden *Svenskt TV-utbud 2003* - Undersökning av Kent Asp - Rapport nr 13 (2004)
Kabelnämnden *TV i egen sak* (1994)
Post- & telestyrelsen *Robusta elektroniska kommunikationer* Rapport (2003)
Pressens samarbetsnämnd *Spelregler för press radio tv* (1997)
Presstödsnämnden *Minoriteternas medier* (Kartläggning och analys) (2002)
Radio och TV-verket *Närradion i förändring* (2003)
Radio och TV-verket *Närradion – igår, idag och imorgon* (2002)
Radio och TV-verket *Bakgrundmaterial och redovisning av lokal-TV hearingen* (2002)
Radio och TV-verket *Medieutveckling 2004* (2004)
Statistiska Centralbyrån *Föreningslivet i Sverige* (1998)
Statskontoret *Folkbildningsrådets myndighetsroll - ett vägval* (2003)
Statskontoret *Bidrag till ideella organisationer. Kartläggning, analys och rekommendationer* (2004)
Svenska Kommunförbundet & Sekretariatet för framtidsstudier *Kommunerna inför de nya medierna* (1984)
Svenska Kommunförbundet *Lokal TV-kanal i Norden* (1987)
Uppsala Universitet *Arbetsgruppen för utvärdering av studentradion*. Rapport (2003)
Våldsskildringsrådet *Om medieverkstäder, Lokal-TV och annat…* (1993)

Beckman, Petter *Riv stängslen - Medierna som demokratisk mötesplats* (Institutet för Mediestudier/Sellin & Partner 2003)
Bergvall, Gunnar *IPTV — Disruptive Technology in the Television Industry* (Xyber AB 2004)
Björkemarken, Marianne *Öppna Kanalen i Göteborg – utvecklingen av en lokal tv-verksamhet* (2000)
Eriksson, Sofia; Händel, Karl; Magnusson Ulf *Närradion – En studie om dess funktion i ett mångkulturellt samhälle* (Institutionen för samhällsvetenskap Växjö Universitet 2003)
Forss, Kim *Utvärdering av stöd till regionala resurscentrum för film och video*. Rapport till Svenska Filminstitutet (2003)
Gustafsson, Karl-Erik *Lokal mediestruktur och lokal medieutveckling* (1990)
Hederström, Christer *Öppna kanaler 1993 – Lokal television för alla* (1993)
Ingelstam, Lars *Ekonomi för en ny tid* (Carlssons 1995)

Karlsson, Caroline *Öppna Kanalen – Ett demokratiskt alternativ för medborgarna* (Högskolan i Dalarna 2003)
Lindblad, Anders *Lokal radio och tv – en analys av publikstruktur och deltagande* (Umeå Universitet 1983)
Lindell, Jan Erik & Olsson, Peder *Demokrati-TV – En kvalitativ studie av sändarna i Öppna Kanalen i Göteborg* (Göteborgs Universitet 1998)
Wikström, Filip och Larsson, Tommy *Den Ideella Sektorn. Organisationerna i det civila samhället* (2002)

Utländska skrifter

Jauert, Per & Prehn, Ole *Mangfaldighet og kvalitet - Evaluering af tilskudsordningen for lokalradio og –tv* (Kulturministeriet 2002)
Jauert, Per & Prehn, Ole *Lokalradio og lokal-tv - nu og i fremtiden* (Kulturministeriet 1995)

Arbeitsgemeinschaft der Landesmedianansталten: *Privater Rundfunk in Deutschland 2003 – Jahrbuch der Landesmedienanstalten* (2003)
Democratic Party (U.S.) Report to the Platform Committee. July10, 2004 *The 2004 Democratic Platform.*
European Parliament. Committee on Culture, Youth, Education and the Media: Report on the Green paper *Strategy options to strengthen the European programme industry in the contaxt to the audiovisual policy of the European Union*. A4-0140/95 (1995)
Independent Radio and Television Commission (IRTC), Government Green Paper on Broadcasting *The definition of community radio* (1995)
Journalism Monographs *The Origins of Public Access Cable Telelevision 1966-1972* (1990)
Mediesekretariatet, Köpenhamn *Rapport fra arbejdsgruppen vedrorende den fremtidige lokalradio- og tv-ordning* (2003)
Medie- og tillskudssekretariatet, Köpenhamn *Statusrapport- Den eksisterende tilstand på lokalradio- og -tv-området* (2003)
Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland: *EUREKA! – A Solution for Small Scale Digital Radio*(2002)
Stortinget (Oslo): *Mål og virkemidler i mediepolitikken.* Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om i ytringsfrihetens tjeneste. Innst.S.nr.142 (2001-2002)

Internet webbplatser av särskilt intresse:

Icke-kommersiell lokal radio och tv

Global Village CAT	www.openchannel.se/cat
Grunden Media, Göteborg	www.grunden.se/webmedia/index.html
Göteborgs Närradioförening	www.gnf.nu
Kanal Lysekil	www.kanallysekil.se
Kristna Radionätverket	www.krn.se
Kunskapsradion, Karlstad	www.kunskapsradion.nu
Närradions Riksorganisation	www.nro.nu
Radio Eskilstuna	www.radiokfum.d.se
Radio Sydväst, Stockholm	www.radiosydvast.se

Riksförbundet Öppna Kanaler	www.oppnakanalen.se
Stockholms Närradioförening	www.narradio.se
Studentradion i Sverige (nätverk)	studentradion.se
TV Glad, Köpenhamn	www.tv-glad.dk
Universitets-TV, Göteborg	www.gu.se/universitetstv
Västra Götalands Närradiodistrikt	www.vgn.nu
Öppna Kanalen i Västerås	www.vasteras-ltv.com

Statliga myndigheter

Granskningsnämnden för radio och tv	www.grn.se
Krisberedskapsmyndigheten	www.krisberedskapmyndigheten.se
Post- och telestyrelsen	www.pts.se
Radio- och tv-verket	www.rtvv.se
Statens ljud- och bildarkiv	www.slba.se
Styrelsen för Psykologiskt Försvar	www.spf.se

Övriga

Boxer AB	www.boxer.se
Com hem AB	www.comhem.se
Darub AB	www.darub.se
Radioakademin	www.radioakademin.org
Radioutgivareföreningen	www.radioutgivareforeningen.org
Radiofakta	www.radiofakta.se
Svenska Filminstitutet	www.sfi.se
Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå	www.stim.se
Sveriges Radio AB	www.sr.se
Sveriges Television AB	svt.se
Teracom AB	www.teracom.se
UPC Sverige AB	www.upc.se
Utbildningsradion AB	www.ur.se

Kontakter i Sverige[1]

Adelsson-Liljeroth, Lena	Sveriges Riksdag
Adolfsson, Josefine	LAVA Kulturhuset Stockholm
Agne, Roger	Medieprogrammet, Stjerneskolan, Torsby
Ahlbeck, Anders	UPC Sverige AB
Akhavan, Sharareh	Radio Hambastegi, Stockholm
Albhin, Erik	Radio Burlöv
Allerstrand, Sven	Statens ljud- och bildarkiv
Andersson Edwall, Cecilia	Universitets-TV, Göteborg
Andersson Stefan	STIM
Andersson, Henry	Radio Skövde
Andersson, Leif	Haninge
Andersson, Leif	Metallavd/Radio Oxelösund
Andersson, Sören	Teknomedia/Norrköpings Tidningar
Andreasson, Lennart	Högskolan Halmstad
Arvedahl, Göran	Teracom
Arvidsson, Ulla	Kultur- och fritidsnämndens stab, Västerås stad
Askensten, Åke	Öppna Kanalen Stockholm
Asp, Gunnar	com hem AB
Aspengren, Henrik	Utbildningsradion
Backström, Lars-Erik	Närradions Riksorganisation
Bagler, Rune	Radio Norrköping
Berg, Hans	Folkrörelsernas Medieförening, Västerås
Berg, Roger	Radio Örnsköldsvik
Bergenstein, Roden	Göteborgs Närradioförening
Berggren, Katrin	Styrelsen för Psykologiskt Försvar
Bergh, Håkan	AV Media, Östersund
Berglund, Nils	FRO, Sollefteå
Bergvall, Gunnar	Xyber AB
Bidebo, Claes-Gunnar	Eskilstuna kommun
Bjurling, Laila	Sveriges Riksdag
Bjurström, Christer	Uddevalla
Björk, Christina	Utbildningsradion
Björkstrand, Peter	Malmö Närradioförening
Bodin, Dag	Radio Kramfors, Swedish Connection AB
Boström, Micke	Sveriges Närradioförbund, Luleå Närradio
Bremberg, Helena	SR Radio Gotland, Visby
Burman, Åke	Darub AB
Bäckman, Daniel	CTV Karlskoga
Börjesson, Jan-Inge	Radio Mark
Börjesson, Kristina	Södertälje Lokal-TV-Förening
Camauër, Leonor	Örebro Universitet
Carlsson, Sören	Oxelösunds kommun
Cederroth, Hans	Radio- och tv-verket
Cedervall, Cecilia	Studentradion i Uppsala
Da Silva, Rosa	PIKO – Portugistalande kvinnors förening, Göteborg
Dahlstedt, Ann-Charlotte	Länsstyrelsen Västra Götaland
Dahlström, Lena	Stockholms Arbetarekommun
Darrell, Birgitta	Krisberedskapsmyndigheten
Deravian, Mohammad	Eskilstuna kommun
Dinamarca, Rossana	Sveriges Riksdag
Edler, Tord	Radio Krokom
Ekdahl, Mats	Styrelsen för Psykologiskt Försvar
Eklund, Åke	Radio Oxelösund

[1] Kontaktpersoner inom Regeringskansliet är inte förtecknade

Ekstedt, Göran	Västra Götalandsregionen
Elmborg, Magnus	Södertälje Lokal-TV-Förening
Engblom, Lars-Åke	Högskolan i Jönköping
Engdahl, Jan	Sveriges Radio
Eriksson, Bertil	Radio Edsbyn
Eriksson, Björn	Radio Hola, Hola folkhögskola (Kramfors)
Eriksson, Kristina	Eskilstuna kommun
Facht, Ulrika	Nordicom, Göteborgs Universitet
Fagerberg, Ulf	Uddevalla Lokal-TV-förening
Falk, Bertil	Trelleborg Sjöormen Rotaryklubb
Falk, Per	Gävle Närradioförening
Fransson, Kenth	Kenbi Media/TV Gotland
Fredriksson, Gunnar	Stockholm
Fridolin, Gustav	Sveriges Riksdag
Friman, Carl	Bergs Lokal-TV-förening, Svenstavik
Fritzon, Crister	Boxer AB
Gonzalez, Jorge	Mundo Latino/Radio Sydväst
Granquist, Rolf	Junsele Närradioförening
Grännö, Henrik	Jönköpings Lokal-TV
Gunnarsson, Robert	Linköping
Gustafsson, Göran	Radio Lidingö
Gustavsson, Jared	Katrineholms Närradioförening
Gustavsson, Kjell	Cymbal TV, Göteborg
Haglund, Christer	Stadskansliet, Västerås stad
Haglund, Magnus	Digitalradiokommittén
Hansson, Rolf	Höganäs Närradioförening
Hansson-Böe, Susanne	Öppna Kanalen, Västerås
Haraldsson, Mikael	Radio Hola, Hola folkhögskola (Kramfors)
Hardesköld, Thérèse	Högskolan Skövde
Henriksson, Peter	TV-Berg, Svenstavik
Hirschi, Hans	Göteborgs Närradioförening
Hjorth, Ann Marie	Nätverket Närradion i Sverige
Hjorth, Jan	Stockholm
Holm, Ingemar	TV Malmö/Öppna Kanalen
Holmén, Pierre	Digital-tv-kommissionen
Holmström, Gösta	ABF, Visby
Högberg, Bengt	TV Fyrstad, Uddevalla
Högström, Kenth	Sveriges Riksdag
Höijer, Birgitta	Örebro Universitet
Ilshammar, Lars	Örebro Universitet
Ingemarsson, Solveig	Västerås
Iselow, Mikael	Myndigheten för skolutveckling/Multimediabyrån
Islami, Avdi	Hyresbostäder i Växjö/Öppna Kanalen Växjö
Ivarsson, Birgitta	Radio- och tv-verket
Jacobsson, Robert	Radio Umeå
Jaksic, Dejan	Post- och telestyrelsen
Jansson, Tomas	MediaTeknik AB, Kramfors
Jarl, Jon	STIM
Jensen, Michael	FM Österlen, Simrishamn
Jering, Dan	Kronofogdemyndigheten Göteborg
Joanson, Ove	Sveriges Radio
Jonsson, Kjell	Radio Krokom
Jonsvik, Peter	Kanal Lysekil
Josefsson, Anders	Radio Sinus, Linköping
Jungeryd, Christer	Radioutgivareföreningen
Jutterström, Christina	Sveriges Television
Jönsson Per	STIM
Jönsson, Alve	Burlöv-Lomma Närradioförening

Karlsson de la Rosa, Maja	Student-tv Uppsala
Karlsson, Caroline	Falun
Kihlström, Dan	Sveriges Riksdag
Kjellin, Per	Post & Telestyrelsen
Kummelbäck,Lennart	KRN Kristna radionätet
Källström, Ulf	Göteborgs stad/Stadskansliet
Kölfors, Katarina	Radio- och tv-lagsutredningen (Malmö)
Köster, Therese	Radio- och tv-verket
Larsén, Lena	Radio Oxelösund
Larsson, Bo Per	Svenska Kommunförbundet
Larsson, Linda AP	Radio Boulevard, Malmö
Larsson, Torgny	Örebro kommun
Larsson, Ulf	Finansiering m.m. av radio och TV i allmänhetens tjänst
Lassen, Elizabeth	Sollefteå kommun
Lennström, Jan	FRO Frivilliga Radioorganisationen
Liljenrud, Andreas	Hyresbostäder i Växjö
Lindberg, Erik	Öppna Kanalen i Västerås
Lindqvist, Patrik	Radio A, Malmö
Lindwall, Tommy	Folkrörelsernas Medieförening, Västerås
Littborn, Tore	Sveriges Närradioförbund
Littorin, Nina	Fight-On Radio/Ungdomens Hus, Visby
Ljungberg, Helin	Studiefrämjandet Östergötland
Ljunggren, Anders	Digitalradiokommittén, Föreningen Norden
Lopez, Lope	Södertälje Närradioförening/Radio Futuro
Lundgren, Lars	Post & Telestyrelsen
Lundin, Christer L	Teracom
Lundmark, Anders	NollEttan Television AB, Linköping
Magnusson, Bo	Höganäs Närradioförening
Magnusson, Stig	AV-Centralen, Helsingborg
Markovits, Nikos	Inetmedia
Mattsson, Peter	Grunden Media, Göteborg
Mikaelsson, Per-Åke	Dorotea TV
Miljkovich, Gagarin	Nätverket Närradion i Sverige
Moberg, Sigvard	Gagnef Närradioförening
Moubis, Johannes	Öppna Kanalen Göteborg
Narséll, Andreas	Radio Active, Ystad
Nathanson, Calle	Stockholm stad/Skol- och kulturroteln
Nielsen, Jörgen	Radio Mariestad
Nilsson, Agne	Doroteahus AB
Nilsson, Agneta	Radio Berg, Svenstavik
Nilsson, Annika	Sveriges Riksdag
Nilsson, Freddy	Malmö Närradioförening
Nilsson, Fredrik	Intinor Technology Luleå
Nilsson, Sam	Akademiskt Mediecentrum, Piteå
Nordström, Rune	Landstingsförbundet
Nyström, Lena	Antennen/Daglig Verksamhet enligt LSS, Malmö
Näslund, Pernilla	Studentradion, Göteborg
Olofsson, Magnus	Radio Ragunda-projekt
Olsson, Hans	Folkrörelsernas Medieförening, Västerås
Olsson, Stig	Radio Krokom
Oskarsson, Bo	Radio Krokom
Oskarsson, Roland	Dorotea TV
Paglia, Eric	KTH studentradio/Rocket Radio
Palmén, Ronnie	Örebro Närradio
Pehrsson, Nils Åke	Öppna Kanalen Skövde
Pentell, Anita	Öppna Kanalen Eskilstuna
Persson Holm, Mats	AV Media Västmanland
Persson, Jan-Åke	Dorotea TV

Persson, Mathias	Riksförbundet Öppna Kanaler i Sverige
Persson, Tony	Kompetenshuset Källan Osby kommun
Pettersson, Eine	Radio Skövde/Öppna Kanalen
Pettersson, Göran	Teracom
Pettersson, Sten-Åke	Utbildningsradion
Printz, Ingrid	Film i Jämtland/Landstinget
Påhle, Henrik	Nya närradion i Halmstad
Rabiey, Farh	TV Noor, Göteborg
Raneke, Susanne	Idrotts- och kulturförvaltningen, Göteborgs stad
Redford, Mike	Bergs Lokal-TV-förening, Svenstavik
Renfors, Cecilia	Granskningsnämnden för radio och tv
Rexhangen, Ingrid	CMR 105.5 Svalöv Närradioförening
Rolén, Anna	Teracom
Rosén, Björn	Radio- och tv-verket
Rosenberg, Magnus	Teracom
Rozpedek, Leszek	Stockholms Närradioförening
Salehi, Bijan	ISB MovieProduction AB/Miniatyr tv
Saleryd, Gunilla	Öppna Kanalen Skövde
Sandgren, Roy	Malmö
Sandström, Anne-Maj	Göteborgs Närradioförening
Savicic, Zoran	Statens ljud- och bildarkiv
Schierbeck, Peter	Radio- och tv-verket
Sebghati, Vahid	Mångkulturella radio- och tv-föreningen, Göteborg
Selén, Birgitta	Sveriges Riksdag
Selin, Henrik	Utredningen om radio och television i allm.tjänst
Seviery, Stefan	com hem AB
Silversten, Yvonne	Bålsta-Enköping Lokal-TV AB
Sjöberg, Stig	Askersund
Sjödin, Kurt	Studio Pingst, Kramfors Närradioförening
Skog, Kurt	AV Media, Östersund
Smittberg, Ragnar	Radio Eskilstuna. KFUM-KFUK
Solberg, Britt	Riksförbundet Öppna Kanaler, Göteborgs stad
Stensdotter Jönsson, Linda	Osby Kanal, Osby kommun
Stigbrand, Karin	Södertörns Högskola
Stockfelt, Eva	Idrotts- och kulturförvaltningen, Göteborgs stad
Stockfelt, Ola	Inst. musik- & filmvetenskap Göteborgs Universitet/ Inst. Kommunikation & information, Högskolan i Skövde
Ström, Gunnar	Radio Hola, Hola folkhögskola (Kramfors)
Ståldahl, Bosse	Folkets Hus, Orminge
Sundgren, Roland	Folkrörelsernas Medieförening, Västerås
Sundin, Anita	Svenska Kommunförbundet
Sundström, Åke	Sundsvalls Närradioförening
Svanberg, Lasse	Svenska Filminstitutet
Svanqvist, Pia	Öppna Kanalen i Göteborg
Svenér, Ulf	Svenska Ambassaden, Reyjkavik
Svensson, Bengt G.	PROs samorg. i Gävle /Seniorradion
Svensson, Cecilia	Svenska Falun Gong
Svensson, Christina	Film i Västmanland/Landstinget
Svensson, Gilbert,	Öppna Kanalen i Göteborg
Svensson. Sven-Erik	Kunskapsradion Karlstad
Söderlund, Göran	Hällefors Närradioförening
Söderman, Helena	Granskningsnämnden för radio och tv
Söderström, Helge	Närradions Vänner, Boden
Teran, Cesar	Radio Andina /Radio Sydväst
Thorngren, Susann	Radio Lidingö/Lidingö Tidning
Tobias, Krantz	Sveriges Riksdag
Utterström, Ingela	Statens ljud- och bildarkiv
Wasserman, Nic	Sollentuna TV

Weisberg, Ted	Mediegymnasiet Sollentuna
Wengström, Elisabeth	Svenska Filminstitutet
Wessinger, Brita	Sollefteå kommun
Westergren, Gert	Teracom
Westerlund, Mats Erik	Dorotea kommunfullmäktige
Widholm, Urban	Radio Åredalen, Åre
Viirman, Ants	Svenska Kommunförbundet
Winerdahl, Arne	TV-Inter
Wärff, Andreas	Kanal Norrköping
Ydhag, Simon	Öppna Kanalen Västerås
Åslund, Robert	Dorotea TV
Öholm, Siewert	Göteborg

Kontakter utomlands

Balle, Preben	Fredriksbergs Lokal TV, Köpenhamn
Bastiaansen, Toos	OLON, Nijmegen, Nederländerna
Fievé, Jytte	Medie- og tilskudssekretariatet, Köpenhamn
Gear, Lisa	Office of Communications, London
Gellner, Winand Prof.Dr	Universität Passau (Tyskland)
Haimerl, Kathrin	Universität Passau (Tyskland)
Hansen, Leo	Hamburg
Hartvig Nielsen, Stig	Hartvig Media Aps, Randers
Holmbäck, Mikkel	TV Glad, Köpenhamn
Hornecker, Bård	Sammenslutningen af Lokale Radio- og TV-stationer i Danmark
Jauert, Per	Universitetet i Aarhus
Jensen, Pia	TV Stop, Köpenhamn
Lindboe, Arve	Statens Medieforvaltning, Norge
Linke, Jürgen	Offener Kanal Berlin
Lundström, Palle	Kanal København
Meistrup, Erik	Mediehuset Aarhus
Monteiro, Rui	Invandrer TV, Århus
Nordahl Svensen, Erik	Medie- og tilskudssekretariatet, Köpenhamn
Normo, Elina	Trafikministeriet, Helsingfors
Pansell, Tore	Copenhagen Media Facility
Rehak, Jimmy	Mediehuset København
Riedel, Bunny	Alliance for Community Media, Washington DC
Schrader, Holger	Universitetet i Passau (Berlin)
Schurig, Christian	Medienanstalt Sachsen-Anhalt, Halle (Tyskland)
Siochru, Sean O.	Community Media Network Ireland, Dublin
Stratton, Rachel	Department for Culture Media and Sport, London
Sundqvist, Jan	Finlandssvenska Lokal-TV-Förbundet
Wiengarn, Bettina	Offener Kanal, Magdeburg
Wenzel, Kennath	UTV student-tv, Köpenhamn
Videbæk, Mogens F.	Kulturcenterets ServiceCenter, Köpenhamn

Bilaga 1

The Community Radio Charter for Europe

Recognising that community radio is an ideal means of fostering freedom of expression and information the development of culture, the freedom of form and confront opinions and active participation in local life; noting that different cultures and traditions lead to diversity of forms of community radio; this Charter identifies objectives which community radio stations share and should strive to achieve.

Community radio stations:

1. promote the right to communicate, assist the free flow of information and opinions, encourage creative expression and contribute to the democratic process and a pluralist society;

2. provide access to training, production and distribution facilities; encourage local creative talent and foster local traditions; and provide programmes for the benefit, entertainment, education and development of their listeners;

3. seek to have their ownership representative of local geographically recognisable communities or of communities of common interest;

4. are editorially independent of government, commercial and religious institutions and political parties in determining their programme policy;

5. provide a right of access to minority and marginalised groups and promote and protect cultural and linguistic diversity;

6. seek to honestly inform their listeners on the basis of information drawn from a diversity of sources and provide a right of reply to any person or organisation subject to serious misrepresentation;

7. are established as organisations which are not run with a view to profit and ensure their independence by being financed from a variety of sources;

8. recognise and respect the contribution of volunteers, recognise the right of paid workers to join trade unions and provide satisfactory working conditions for both;

9. operate management, programming and employment practices which oppose discriminations and which are open and accountable to all supporters, staff and volunteers;

10. foster exchange between community radio broadcasters using communications to develop greater understanding in support of peace, tolerance, democracy and development.

Adopted on 18 September 1994 in Ljubljana, Slovenia at the first AMARC Pan-European Conference of Community Radio Broadcaster

KUNSKAPSRADION FM 92,2

Sven-Erik Svensson i Karlstad har arbetat med radio sedan 1962. Först som freelance-medarbetare vid Sveriges Radio och sedan 1979 också engagerad i Radio Solsta´ som ordförande i Karlstads Närradioförening. Var också med och startade Sveriges Närradioförbund och var under en tid vice ordförande i förbundet. Svensson har varit lärare i hela mitt yrkesverksamma liv och de sista 28 åren som adjunkt vid Sundstagymnasiet i Karlstad i historia och samhällskunskap. Så här beskriver han själv Kunskapsradion:

Start
Flera år innan jag gick i pension 1995 tänkte jag ofta på att startade en egen radio för att producera radioprogram som hade ett informativt innehåll. 1996 i februari startade jag Kunskapsradion FM 92,2 och har sedan dess sänt program 4 tim per dag måndag till fredag under c:a 40 veckor per år. Vi börjar sändningarna 1 september och slutar 31 maj. Detta beroende på att under sommaren är utbudet av konferenser mycket begränsat.

Programproduktion
Programmen produceras genom att spela in föredrag och debatter och sedan redigera materialet mycket varsamt. Vi sänder sedan programmen över FM 92,2 med en sändare på 250 Watts effekt. Sändaren hyr vi av Teracom som har sin mast på Sörmon strax söder om Karlstad. Enligt våra beräkningar når sändaren c:a 120 000 presumtiva lyssnare. Hur många procent som lyssnar på oss vet vi inte, men sannolikt har vi samma procenttal som för närradion i övrigt.

Målsättning
Målsättningen med våra sändningar är att ”öppna upp samhället” så att så många som möjligt får tillfälle att ta del av samhällsutvecklingen. Vi vill att även de människor som inte har tillfälle eller råd att komma till olika evenemang också skall få ta del av kulturlivet i Värmland.

Vi har redan en webbsida och har för avsikt att börja sända webbradio. Det innebär att var man än bor och har tillgång till bredband och dator, kan lyssna på våra program live.För att få en större exponering av våra program kommer vi, när tekniken kommer att var fullt utbyggd, att sända radioprogrammen i repris samma dag. Det är många lyssnare som tycker att nuvarande sändningstid 08.00-12.00 passar inte så bra. Med hjälp av automatiken som vi håller på att utveckla och blir färdig under sommaren, är det inget merarbeta att sända programmen två gånger per dag.

Stort intresse för våra program
Låt mig nämna några exempel på intresset för våra program. För något år sedan ringde en man från en av Karlstads verkstäder som skötte en automatsvarv. Han ville beställa en kopia på ett föredrag som vi sänt och han berättade att han lyssnade varje dag på våra program. Det kunde han göra därför att han hade hörselskydd med inbyggd radio. Han tackade oss för att vi spelade in och sände föredrag så att han fick höra intressanta föreläsningar inspelade på Karlstads universitetet

Samma sak sa en lastbilschaufför, som var hemmahörande i Örebro och hade resor till Karl-stad. Han tackade för programmet och frågade om det fanns liknande program att lyssna till i Örebro. Vi får också många beställningar på kopior av program från Norra Värmland.

Var hittar vi bra föredrag?
Karlstads universitet. har c:a 10.000 studenter och en livlig konferensverksamhet. Förutom att universitet självt anordnar kurser och öppna föreläsningar så söker sig även organisationer till universitetet och arrangerar olika typer av sammankomster. Det ger oss tillfälle att få träffa många kända föreläsare.

Core Curriculum – universitetets öppna föreläsningar- arrangeras varje höst- och vårtermin. Förläsningarna brukar vara indelade i tre serier med åtta föreläsningar i varje serie. Det ger oss möjlighet att spela in 24 st bra föreläsningar varje termin. Föreläsarna är informerade från kursanordnaren att Kunskapsradion FM 92,2 kommer och spelar in föredraget och har för avsikt att sända föredragen som radioprogram. De är också underrättade om att förläsningarna kommer att finnas på Kunskapsradions webbsida /www. kunskapsradion. nu /.
Övriga konferenslokaler är Värmlands museum, Carlstads Conference Centre, Bibliotekshusets sessionssal och bibliotek, Arkivcentrum, Karolinen, hotell och konferensanläggningar.

Vad tycker föreläsarna?
Föreläsarna verkar närmast vara smickrade över denna uppmärksamhet. En del vill också ha en kopia av föredraget för att kunna lyssna till det i efterhand. Många frågar oss ofta om det finns något liknande vid något annat universitet i landet. På den punkten måste vi svara nej. Vi har heller inte hittat någon annan radiostation i Europa som arbetar på samma sätt som Kunskapsradion trots våra undersökningar på webben.

Universitetsstuderande och Kunskapsradion
Studenterna tycker det är bra att Core Curriculum- föreläsningarna spelas in och läggs ut på nätet. Då kan studenterna gå in på vår hemsida och lyssna om man missat en föreläsning. Oftast kan man tentera för 5 poäng på dessa kurser.

Många som bor i norra Värmland ringer och beställer kopior på kassettband eller CD-skivor för att kunna följa serierna. Ett populärt ämne hösten 2003 var serien: *Islam inifrån.*
En äldre dam från norra Värmland beställde kassetter från den serien eftersom hon hade en kassettbandspelare på sitt nattduksbord och kunde ligga och lyssna på programmet på kvällen när hon gått och lagt sig.

Vi tar alla tillfällen i akt för att få goda föredrag till våra program. Därför spelar vi också in disputationer, diskussioner, hela konferenser. Numera sänder vi längre program som konferenser på lördagar för att man skall kunna uppleva hela sammankomsten med alla inläggen i ett sammanhang.

Kommunerna och Kunskapsradion
Ända sedan 1980 har Karlstads kommuns kommunfullmäktigesändningar sänds över Radio Solsta. Numera har Kunskapsradion FM 92,2 tagit hand om sändningarna. Vi lägger också in fullmäktigesammanträdena på vår hemsida. Detsamma gäller också Hammarö kommunfullmäktige och Landstingsfullmäktige.

Framtiden
Vi som arbetar med Kunskapsradion har som mål att ”öppna upp samhället”. Med det menar vi att alla medborgare inom en region skall ha möjlighet att följa med i utvecklingen. Det kan vara kultur, ekonomi, politik m.m.

Kunskapsradion har försökt att förverkliga detta mål under de 8,5 år vi varit verksamma och

många har frågat oss varför vi inte kan sända regelbundet över andra närradiostationer i Värmland. Men det har varit omöjligt att ge ett tillfredsställande svar på detta. Resultatet av det s k riksförbudet har också lett till att i Värmland finns det för närvarande bara tre närradiostationer och det är en tidsfråga när det finns bara en kvar. Det är en inte möjligt att förse en närradiostation med intressanta program om man inte får hjälp av någon annan.

Om man applicerar paragrafen ”central producerat material” på ett regionalt förhållande så verkar det lite underligt. Egentligen är ju detta en semantisk fråga och det kan inte vara en riktig tolkning av ”centralt producerat” att stationerna inte får sända föreläsningar från Karlstads universitet eller Värmlands museum etc.

Om man skall kunna skapa en icke-kommersiell radio som ska kunna överleva och ha ett intressant innehåll så måste riksförbudet bort. Vår dröm är att man får ha ett nätverk som servar de olika närradiostationerna i regionen med informativa program. Då kan radiostationen verka folkbildande. Vi har redan haft samtal med ett av studieförbunden om att vi ska samarbeta. Vi kommer den närmaste tiden att bli inbjuden till en överläggning där samtliga studieförbund är representerade. Genom att samverka med olika studieförbund och få spela in deras föreläsningar kan vi skapa en folkbildning som kan komma hela regionen tillgodo.

Slutsats
Det här måste bli den väg som den kommande icke - kommersiella radion bör gå. Att tro att man skall kunna producera lokala program, som är av allmänt intresse genom att spela populärmusik är omöjligt. Finns det förresten något mer centralt producerat än musik. Istället borde lyssnarna få höra intressanta föreläsningar i skilda ämnen.

Det är vår förhoppning att vi skall kunna utveckla glesbygden med hjälp av den nya icke-kommersiella radion och inte påskynda urbaniseringsprocessen.

Programtablå
för v. 22 24/5 –28/5 2004

Måndag 24/5

08.00 – 08.30	**Andra världskriget, kommunismen och den rumänska minneskulturen** Adrian Velicu
08.30 – 09.30	**E-learning i tredje världen** Margareta Hellström
09.30 – 11.00	**Fostret eller flaskan?** Christina Ottenblad

Tisdag 25/5

08.00 – 09.30	**Modern biomedicinsk forskning** Stefan Thor
09.30 – 10.00	**Hur skyddar du ditt patent** Per Ljungqvist
10.00 – 11.30	**Svenska vägar till St.Petersburg** Bengt Jangfeldt

Onsdag 26/5

08.00 – 10.00	**Karlstad i framtiden** Magnus Kempe, Ingrid Ivars
10.00 – 10.40	**Varför tror jag på Karlstad** Håkan Loob
10.40 – 11.30	**Trädgård under 2000 år** Bertil Svensson
14.00 -	**Hammarö kommunfullmäktige**

Torsdag 27/5

08.00 – 10.00	**FN:s milleniemål** Alexander Gabelic, Sara Bertilsson, Lasse Berg
10.00 – 11.00	**Så roade man sig i Karlstad på 50- och 60-talet** Lennart Edberg

Fredag 28/5

08.00 – 10.30	**Harry Martinson – kväll** Kjell Fredriksson, Arne Vannevik m.fl.
10.30 – 11.15	**Från träplog till mobiltelefon på 10 år** Kristina Lejonhud
11.15 – 11.35	**Dungen där göken gol** Bo Strömstedt

kunskapsradion FM2,2

Bilaga 3

Göteborg Närradioförening medlemmar 2004

I dag har över 100 föreningar och organisationer tillstånd att sända närradio över Göteborg Närradioförenings fyra närradiofrekvenser. Av dessa är c:a 60 medlemmar i GNF, som därmed är en av landets största närradioföreningar. Medlemmar är skolor, universitet, kyrkor, invandrarföreningar samt diverse andra ideellt arbetande föreningar i Göteborgsområdet. Femtio procent av medlemmarna har invandrarbakgrund och runt 30 procent är församlingar och trossamfund. Detta speglas också i sammansättningen av styrelsen, där 60 procent av ledamöterna har invandrarbakgrund.

Alfabetisk förteckning över medlemsföreningarna:

Afghanska föreningen i Göteborg
Armound Föreningen
Azerbajdzjanska Kulturföreningen
Behnama
Bergsjöns närradioförening
Betlehemskyrkans missionsförsamling
Bosna och Hercegovina IF
Brobyggarna kristen församling
Ekbatan IKF
Filadelfiaförsamlingen i VF
Finska föreningen Souvarit
Fria Teatern
Frälsningsarméns 1:a kårs närradio
Full Gospel i Gbg Ekumenisk förening
Föreningen Iranzamins Vänner
Grekiska föreningen
Grunden Media/FUB i Gbg
Göteborgs Adventkyrka
Göteborgs Integrationscenter (GIC)
Göteborgs Kyrkoförvaltning
Göteborgs Patientförening
Göteborgs studentradio
Göteborgs turist-och samhällsradio "GTS"
Iransk Konstcenter, IKC
Iranska flyktingrådet, IFR
Iranska Radio- och TV-föreningen Göteborg
Jone Iran
Journalisthögskolans närradio
Judiska församlingen i Gbg
KFKI
Kommitté för stöd kvinnors rättigheter i Iran
Kulturföreningen Pazineh
Kulturföreningen Xérionv
Kurder och det svenska samhället
Kurdiska föreningen för de sköna konsterna
Kurdiska Ungdomsföreningen
Kurdiska Unionen
Kyrkliga Förbundet i Göteborg
Maranatagruppen
Meeths Mediaförening
Musikradio Bosnia & Herzegovina
Nord. intresseföreningen Falun Xiulian Dafa
Oscar Fredriks församling
Otto Förening
PIKO (portugisiska kvinnoföreningen)
Pingstkyrkan Gilead
Radio M Göteborg
S:t Pauli församling
Saronförsamlingen i Gbg
Smyrnakyrkan
Svensk-Isländska föreningen

Veckotablå för Öppna Kanalen i Stockholm fr.o.m. 1 september 2004

Tider	*Måndag*	*Tisdag*	*Onsdag*	*Torsdag*	*Fredag*	*Lördag*	*Söndag*
07.00			Clara Kyrka				
08.00	Iglesia Mission	Iglesia Mission	Iglesia Mission	Iglesia Mission	Iglesia Mission	Centrum-kyrkan	
08.30							
09.00							
09.30						TV Selam	Clara Kyrka
10.00						Heavenly Impact	Sveriges Kvinnolobby
11.00						Full Gospel	Kwanza
11.30							Kongo-Kinshasa
12.00						Iglesia Mission	Jerusalem Church
13.00	Mision Evangelica		Mision Evangelica		Mision Evangelica	Zion Kongo	TV Adal
13.30						TV Kongo	
14.00		Sv.Banka-Kongoför.			Sv.Banka-Kongo-föreningen	TV City Samhälle, kultur	Arken bibel-centrum JHL
14.30		TV Continen-te				Fackligtaktiv Invandrare	TV Zete
15.00	Ihlamul Islam		Forum Chretienne	Ihlamul Islam		TV Somaliland	
15.30	AVC TV		Kongo Kinshasa TV	AVC TV			Tripoli TV
16.00	Somali Star TV	Anjuman	Anjuman	Forum Chretienne	Eudoras	TV Sudan	Europa Latina
16.30		Evangeliska Missionen	Igreja Videira	Zion Kongo			
17.00	Info Stockholm	Media Klubb 7	Polarön Barnprogram	TV Kongo	Polarön Barnprogram	TV	Frecuencia
17.40	T-Nytt	T-Nytt	T-Nytt	T-Nytt	T-Nytt	Haben	Latina TV
18.00	Mormonerna	S:t Paulus	THK	ARKEN Bibelcentrum	S:t Paulus	TV	Fackligt Aktiva Invandrare
18.30	Miljöpartiet	Miljöpartiet			Miljöpartiet	Horseed	Miljöpartiet
19.00	Schackklubb Akrobaten	TV Söder	TV Sydväst: *med Stadsdels-TV*	Psyko-	TV Sydväst	TV	Prostata-bröderna
19.30	Rinkeby TV	Clara Kyrka		analytikerna	Magasinet	Selam	Förena-tv
20.00	TV City Samhälle, kultur	TV City Samhälle, kultur		Presens TV Samhälle, kultur	Presens TV Samhälle, kultur	TV	Presens TV Samhälle, kultur
20.30	TV Söder Samhälls-frågor	Förena TV	Tripoli TV	Prostata-bröderna	Falun Gong	Dejen	Rinkeby TV
21.00	Sveriges Kvinno-lobby	IOGT-NTO	Filadelfia	MHF	Arken bibel-centrum JHU	TV Rahwa	Info Stockholm
21.30		MHF	IOGT-NTO	Filadelfia	TV City	Mormonerna	TV Rahwana
22.00	Television Latino-americana	Centrum-kyrkan	TBV	Kultur-centrum	TV Continente	TV Dimtzi	Media Klubb 7
22.30			Schackklubb Akrobaten				Falun Gong
23.00	TV Rahwana	Hamsafar	Iglesia	Al Burhanyia	Hamsafar TV	Jerusalem Evangelic	Hamsafar TV

23.30-24.00		**HRTV**	**Mission**			**Church**	**2300-0100**

Jönköpings lokal-tv
Programtablå vecka 23

Måndag

14.00	EU-parlamentet. Direktsändning från månadens sammanträde i Strasbourg.
21.00	Student-TV (R)

Tisdag

09.00	EU-parlamentet. Direktsändning från månadens sammanträde i Strasbourg.
17.30	Njudungsgymnasiet.Elevprogram med namnet "Byt kanal", humoristiska inslag om tvångstankar i kursen Videoproduktionsteknik.
20.00	Café Jönköping. Studioprogram med Henric Grännö som värd. Dagens gäst är Stig Svensson som spelar och sjunger. Resekvarten samt veckans reportage och bibelkorsordet.
21.30	Cymbal-TV. Programmet Ny Glädje med Kjell Gustavsson som värd. Reportage från Israel (del 4) och Madeleine Wallgren undervisar.

Onsdag

07.30	Café Jönköping (R)
09.00	EU-parlamentet. Direktsändning från månadens sammanträde i Strasbourg.
20.00	FA-TV. Studioprogram med Anchi och Bengt Hultqvist. De gästas av Göran Nell som berättar om gamla Jönköping och Robert Engdahl-Hallström som talar om de "Rosa Bussarna".
21.00	Student-TV (R)

Torsdag

09.00	EU-parlamentet. Direktsändning från månadens sammanträde i Strasbourg.

Fredag

17.30	Njudungsgymnasiet. Direktsänt studioprogram med elever från kursen Rörlig bild som ger programmet "Myteri Vetlanda".
21.00	Student-TV (R)

Lördag

17.00	FA-TV Onsdagsreprisen.

Söndag

11.00	FA-TV Gudstjänst
19.00	Student-TV (R)
21.00	Jönköpings Kommun. Nationaldagen firande i Jönköpings Rådhuspark.

Bilaga 6

Sända program i *Kanal Lysekil under ett år från 11 juni 2003*

- TV-konferens på Tjörn 12-13 juni 2003 om digital-TV i Fyrstad.
- Ukuleleklubben, Eva Oliva Samuelson och Nimrod de Broen, presenterar föreningens nya CD med över 30 musikanter.
- EU debatt på Gullmarsgymnasiet mellan två förbundsordföranden: Tove Fraurud från Ung Vänster och Christofer Fjellner Moderata Ungdoms Förbundet. Debattledare Peter Jonsvik. Programmet är inspelat på Gullmarsgymnasiet i Lysekil den 25/5.
- Agnes & Elisabeth talar med Anna Andersson om hennes musikvideo och med Daniel Fredriksson & Patrik Granlund om radioplanerna i Lysekil.
- Ungdomar intervjuar politiker, inför fullmäktigemötet den 29 april. Repris veckan efter.
- Kommunfullmäktige 29:e april.
- Alexandersson på Kungs Livs i Lysekil. Mot ljusare tider
- Denna vecka en Konsert från Lysekils Konsthallmed Bengt Andersson på munspel och Sten Lövman på piano.
- Samtal med Carl Villy Jonssson
- Herbert Holmgren, 100 år
- Bror "Brollan" Larsson som konstnär
- Einar Larsson, stenhuggare från Kungshamn
- "Vernissage och konsert i Lysekils konsthall", med Bengt Andersson och Sten Löfman
- Gillbergs skomakeri
- "Lotsutkiken" med Mårten Smith. Av Terje Fredh och Hans Lipkin.
- "Agnes och Elisabeth" - intervju med rapartist #1 Admal och med deras musikvideo. På kafe Kungsgatan sitter tjejerna tillsammans med Admal och Davis och deras kompisar. Davis och Admal har gjort en video tillsammans.
- "Att döda ett barn" - efter Stig Dagermans novell. En kortfilm av Alexander Börjesson. Inspelad i Lysekil.
- "Lysekil i bilder 2003" Ett bildspel med bilder på året som gått. Av Fredrik Eriksson och Jenny Olofsson.
- "Luciafilm"
- "Fest i byn" Fest i byn 7 dec: Foto Carina Gotlén.
- ”Minnenas jul”. En intervju som Terje Fredh har gjort med Ruth Andersson i Bokenäs.
- ”Spegel i en spegel”. Producerad av Hans Lipkin i samband med en videoproduktions-kurs (2000) och filmen har filmats av Irene Björcke och Eva Almgren som är lärare på Gullmarsgymnasiet i Lysekil.
- "Lysekil - En stad full av liv". Staden på sommaren.
- Gjord av Olof Andersson, Alxander Börjesson, Lars Hindrum i en kurs av Lysekils TV-förening.
- Lysekilsfilmen ”Där sillen och badgästerna stimmar”.13 minuter lång journalfilm om Lyse-kil från 1952. Med berättarröst av Åke Falck. Filmad Göran Strindberg för Sandrews.
- Carina Gotléns bildspel till musik av Öbarna ”Ännu en dag" (Lysekil) (2003).
- "I krigets skugga" - Dykningarna på Amasis och Antares. Gjord av Terje Fredh och Hans Lipkin.
- Ätstörningar.
- Premiärsändning. Om Brollan Larsson
- ”Vi sänder varje vecka” påannons.

Bilaga 6

Mikro-tv-station - Kostnadskalkyl för en ny öppen kanal 2004
Public access-modellen. Årskostnad (tkr SEK) inom tre års startperiod. Moms tillkommer.

Personal 5 befattningar		1.250
1 Verksamhetsledare/Stationschef	400	
1 Programläggare/Outreach Manager-Informatör	350	
2 Tekniker (halvtid - på schema)	320	
1 Kanslist/sekr (även styrelsen) halvtid	180	
Lokaler och drift		525
Lokalhyra (kontor, kompaktstudio, förråd)	200	
Reparation, service, försäkringar	100	
Förbrukningsmaterial (band, skivor etc)	75	
Upphovsrättskostnader	50	
Övrig drift	100	
Summa		1.775
Teknikavskrivningar (3 år)		220
Totalsumma per år		**1.995**

Teknikinvesteringar (totalkostnad)

Sändningsteknik		180
a) 2 st DVCPRO/DVCAM/DV bandmaskin	70	
b) 2 st S-VHS bandmaskin	10	
c) 2 st DVD-spelare	5	
c) Monitorer, switchar, TBC etc	50	
d) Modulator (kabelsändare)	15	
e) Sändningsdator (Mac G5)	30	
Produktionsteknik		475
a) Två redigeringsblock (Mac G4 + DV-bandare)	100	
b) Kameror (tre studio och tre DV-kameror mobilt)	250	
c) DV/SVHS-maskin (för konvertering)	15	
d) Studioutrustning, mikrofoner, satellitmottagare mm	110	
Kontorsteknik		
(PC 2 st, telefoner, Internet, fax etc)		70
Summa		**725**

Distributionskostnader per år

a) kabel-tv (förordnad kanal)	0
b) marksänd digital-tv (en sändare inkl förbindelselänk)	800

Bilaga 7

Europeiska Manifestet
European Manifesto on Minority Community Media

Manifestet är initiativ av minoritetsgruppernas media och organisationer i medlemsstater i den Europeiska Unionen är engagerade i att bidra till ett fullständigt deltagande av immigranter och etniska minoriteter i deras vistelseland är medvetna om den potential som de utgör för att nå ut och stödja sin målgrupp, som består av immigrant- och etniska minoriteter, är beslutade att utveckla sina media som ett effektivt kommunikationsmedel inom sin grupp och som en plattform för att informera majoritetssamhället, har diskuterat och godkänt följande text vid sina lokala, nationella och transnationella möten:

Med hänsyn tagen till:

- att den nya Europeiska Unionen avser att utgöra ett område av frihet, trygghet och rättighet där de gemensamma värdena utvecklas och den kulturella mångfalden respekteras.
- att den Europeiska Unionens medlemsstater omfattar ett stort antal medborgare tillhörande immigrant- och etniska minoriteter av vilka ett ökande antal har sitt ursprung i länder utanför den Europeiska Unionen och som bidrar väsentligt till en mångfaldig kulturell rikedom och till den nya Europeiska Unionens ekonomi.
- att den Europeiska Kommissionen har infört ett begrepp av civilt medborgarskap som garanterar immigranter vissa kärnrättigheter och förpliktelser för att de skall bli behandlade på samma sätt som landsmän i de länder där de bor - att immigranterna har gjort stora ansträngningar för att engagera sig i samhällsliv och i andra sociala, kulturella och politiska aktiviteter för att kunna bidra som jämlika medborgare till sina vistelseländers ytterliggare utveckling.

Medvetna om:

- att det är viktigt att medvetandegöra infödda invånare om de fördelar och utmaningar som hör ihop med immigration och att dessa är kärnelement i en proaktiv integrationspolitik. Det är också viktigt att massmedia har ett stort ansvar vad gäller sin roll som opinionsbildande.
- att för ett framgångsrikt genomförande av europeiskt medborgarskap behövs ett samtal mellan nyckelpersoner och synlig, tydlig och jämlik involvering av immigranter och etniska minoriteter i den offentliga debatten.
- att majoritetsmedia har stora svårigheter att dra till sig de etniska minoriteternas auditorium och att göra sina produkter till en verklig spegelbild av det multikulturella samhället.
- att, till skillnad från majoritetsmedia, kan minoriteternas media länka samman olika talesmän och etniska experter och på sådant sätt verka som en förmedlare mot majoritetsmedia.
- att minoriteternas media, som del av public service, bevisligen i Frankrike och Storbritannien, kan spela en viktig roll när det gäller att uppmuntra ett jämlikt och fullständigt deltagande av immigranters och etniska minoriteternas grupper, genom att belysa viktiga problem till immigranters och etniska minoriteters åhörare och genom att erbjuda dem en plattform för diskussioner om viktiga problem inom deras egen gemenskap, såsom att utrusta dem med en plattform för att vara delaktiga med de andra invånarna.
- att i de flesta medlemsstater, minoritetsgruppernas media, trots sina nuvarande ansträngningar, inte kan framställa eller ytterliggare utveckla sina egna media, därför att de i de flesta fall inte har tillgång till frekvenser och andra sändningsanordningar, som till exempel regelbunden utbildning och tillgång till fonder, detta beroende på det faktum att minoritetsgruppernas media inte är en del av strukturen i public service och att den nationella mediemiljön på alla nivåer är högst konkurrerande och mycket svår att penetrera för nya grupper såsom immigrant- och etniska minoriteter, vilket beror på ett redan väletablerad medianätverk bland de infödda grupperna.

Övertygade om:

- att yttrandefriheten, rätten att få information och rätten att kommunicera är grundläggande mänskliga rättigheter för alla medborgare som del av det civila medborgarskapsbegreppet i en utvidgad Europeisk Union, för att säkerställa jämlikt deltagande av alla medborgare inom medlemsstaterna, vilket måsteinbegripas i all social och integrationspolitisk lagstiftning i EU såväl som i varje enskild medlemsstat.
- att minoritetsmedia kan bidra oerhört mycket till deltagande- och emancipationsprocessen hos immigranter och etniska minoritetsgrupper inom begreppet europeiskt medborgarskap, genom förbättring av interkulturell kommunikation, gemensam förståelse och samtal.
- att genom att använda sina målgruppers språk minoritetsmedia kan nå ut till åhörare tillhörande immigrant- och etniska minoritetsgrupper, vilka vanligtvis inte kan nås av annan nationell och lokal media.
- att minoritetsmedia kan ha en viktig stödjande roll gentemot majoritetens massmedia, som förmedlare mellan minoritetsgrupper och resten av samhället, genom att ge tillgång till minoriteters nätverk och till alternativa informationskällor.
- att minoritetsmedia är en grundläggande public service och att den därigenom skulle vara en strukturell del av den nationella och europeiska mediemiljön.
- att minoritetsmedia behöver meningsfullt och relevant stöd för att den skall uppfylla sin viktiga roll.

Hänvisande:

- till den Europeiska Konventionen om mänskliga rättigheter, 1953 artikel 10, som säger att alla har rätt till opinions- och yttrandefrihet; detta inkluderar friheten att ha egen opinion utan inblandning och att söka, få och meddela information och idéer genom alla media och oberoende av landgränser.
- till det slutliga dokumentet om säkerhet och samarbete i Europa i Helsinki 1975, som innefattade rätten för minoriteter att få media på deras eget språk.
- till EU-stadgan om grundläggande rättigheter, artikel 11, yttrande- och informationsfrihet: Alla har rätten till yttrandefrihet. Denna rätt innebär friheten att ha egen opinion och att få och dela information och idéer utan inblandning från myndigheter och oberoende av landgränser.
- till Förklaringen om Rättigheter av Personer Tillhörande Nationella eller Etniska, Religiösa och Språkliga Minoriteter, antagen av FN:s Generalförsamling (resolution 47/153, 18 december 1992).
- till Amsterdamfördraget 1999, som inbegriper i artikel 13 om likvärdig behandling och frihet från diskriminering på grund av nationalitet så väl som på grund av sex, ras eller etniskt ursprung, religion eller misstro, handikapp, ålder eller sexuell läggning, som en av kärnprinciperna i all policy inom EU.
- till kommunikén från Kommissionen om immigration, integration och sysselsättning (COM 2003, 336 final) till Ministerrådet, EU-parlamentet, den Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén.
- till otaliga europeiska och nationella konferenser, såsom Europarådets konferens om "Migranter, Media och kulturell diversitet" ("Migrants, Media and Cultural diversity") i Noordwijkerhout 1988, vilken manade europeiska regeringar att erkänna immigranters och andra etniska gruppers rätt att genom media motta adekvat i nformation, lämplig för deras behov och att ha rätt att uttrycka sig själva i media och att säkerställa att dessa rättigheter inbegrips i lagstiftningen för media och i texter som föreskriver skyldigheterna för offentliga media.

Ber EU-parlamentet, Europeiska Kommissionen och medlemsstaternas regeringar att tillförsäkra:

- att yttrandefriheten, rätten att motta information och rätten att kommunicera för alla, inklusive rätten för minoriteter att erhålla media på deras eget språk erkänns som grundläggande mänskliga rättigheter för alla medborgare såsom del av konceptet om civilt medborgarskap, och att dessa kommer att inbegripas i alla mediapolicies, lagstiftning och social integrationspolitik i alla EU:s medlemsstater
- att minoritetsmedia erkänns som en grundläggande offentlig samhällsservice och att den som sådan kommer att upptas i all europeisk och nationell medialagstiftning och att den erhåller en "must carry"-status på alla relevanta plattformar.

- att minoritetsmedia erkänns som viktig aktör för integrationspolitiken.
- att den europeiska kommissionen öronmärker medel för mediaprogrammet för att uppmuntra fortbildningsprogram inom media för immigranter och etniska minoriteter, transnationellt samarbete mellan minoritetsmedier och utbyte av program och produktioner.
- att speciell uppmärksamhet riktas mot medieutbildning för immigranter och etniska minoriteter i de europeiska och nationella allmänna och yrkesutbildningsprogrammen.
- att nationella regeringar skapar en mediefond som tillhandahåller startkapital och fortsatt finansiering på strukturell basis.

Mer än 740 multikulturella och media organisationer, representanter för etniska minoriteter, politiker och enskilda i 49 olika länder står bakom Manifestet som överlämnades till Europaparlamentet 29 april 2004.

Skiss av ett förändrad radiosystem utanför public service

<table>
<tr><th>Nuvarande beteck-ningar</th><th></th><th>Nuvarande lokala radion</th><th>Ny modell</th><th>Ny räckvidd</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Privat lokalradio</td><td rowspan="2">Kommersiell</td><td>PLR enligt första systemet (hög koncessionsavgift, inget krav på innehåll), begränsat lokalt innehåll</td><td>Privat riksradio
1-2 kanaler (PRR)</td><td>Rikstäckande</td></tr>
<tr><td>PLR enligt andra systemet (låg koncessionsavgift, särskilda krav på innehåll lokalt producerad andel),</td><td rowspan="2">Privat lokalradio
(PLR)
- vinstutdelande</td><td rowspan="3">Regionalt</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Närradio</td><td>privat kommersiell närradio, föreningsanknytningen är enbart formell,</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Icke-kommersiell</td><td>närradio för föreningslivet i praktiken icke-vinstutdelande:

föreningsradio, studentradio, minoritetsradio, bygderadio</td><td rowspan="2">Öppen lokalradio
(ÖLR)
- icke-vinstutdelande</td></tr>
<tr><td>tillfälliga sändningar – evenemangsradio, militärövningar m.m.[1]</td></tr>
</table>

[1] Här nyttjas antingen aktiva närradiofrekvenser eller för ändamålet av PTS tilldelade särskilda frekvenser lokalt, regionalt eller nationellt i perioder om högst två veckor.

Bilaga 9

Räckvidd marksänd digital-tv Skåne och Höga kusten/Ådalen
(Källa: Teracom)

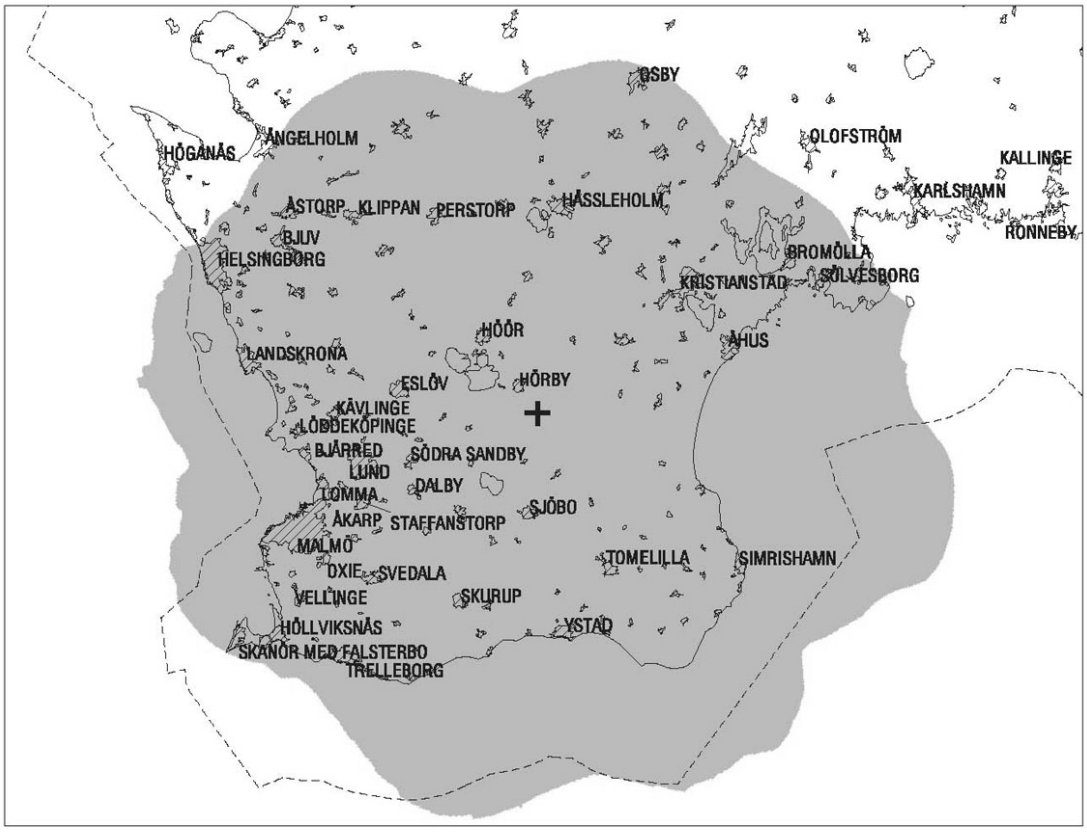

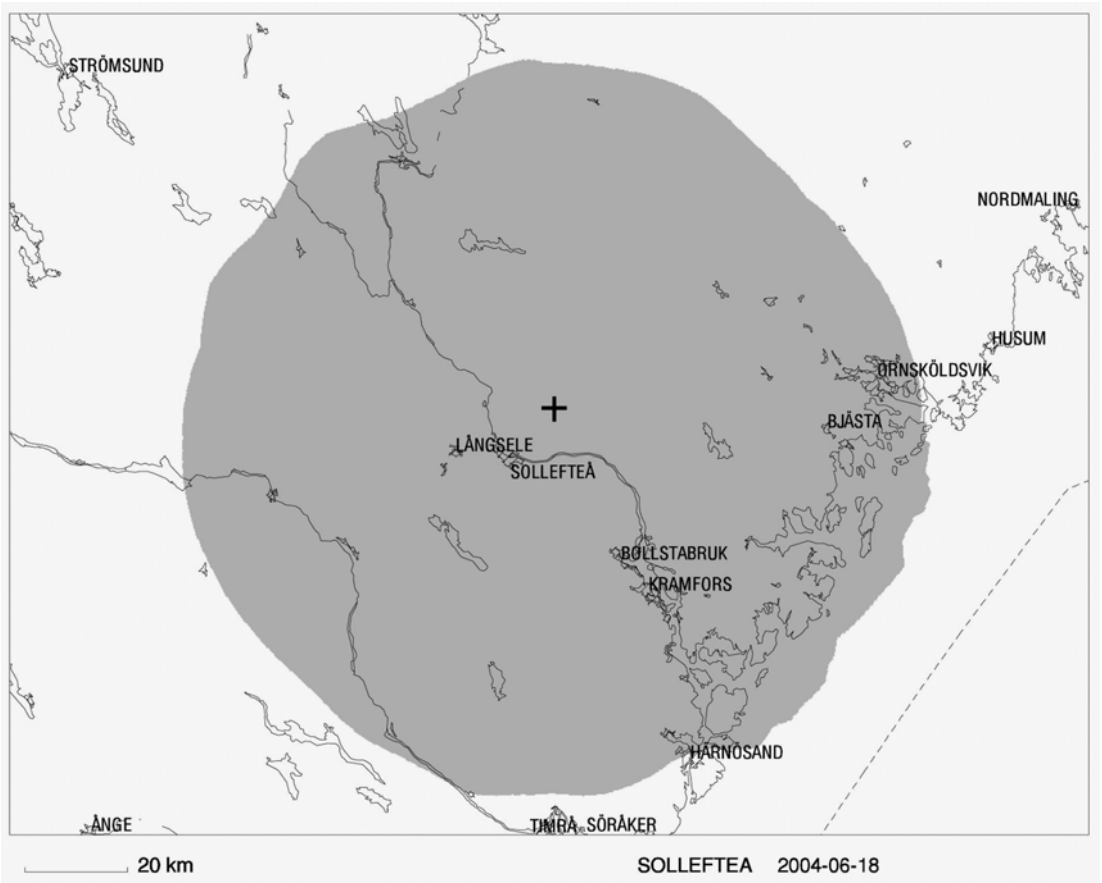

Bilaga 10

platsannons för en programchef för

Reading Community Television Inc.

Job Description
Program Director

Responsibilities:
- Oversee and implement P.E.G. Channels, program schedule and playback
- Manage other production staff, interns, and students
- Conduct television production courses for local citizens
- Provide production guidance and technical assistance to community producers.
- Instruct Reading High School television production course
- Act as a liaison between the school department, the schools, and RCTV
- Develop and maintain the high school internship program, encouraging students to learn and improve skills
- Other responsibilities as assigned

Requirements:
- Bachelors Degree in Communications/Media
- Good oral and written communication skills
- Strong computer skills a must, PC and Mac for digital editing
- An understanding of public access a must
- A demonstrated ability to work with diverse groups of people

Terms:
- Full time position
- Position requiring willingness to work flexible hours that will include days, evenings, and some weekend days.
- Demands a person who can handle a great deal of responsibility and who can work independently as well as be a team player
- Benefits include paid holidays, paid sick time, paid vacation, and access to a 403B retirement plan
- Position reports to the Executive Director
- Salary based on experience

RCTV is an independent, non profit PEG access center founded in 1998. The staff manages 3 access channels and runs programming approximately 40 hours per day on the 3 channels combined. RCTV is a busy center, serving over 200 individual members and 30 organizational members. There is an active youth program, and a daily high school class.
Reading is a community of 23,000 residents (8,000 cable subscribers) approximately 15 miles north of Boston.

Applications must be received by March 1st 2004
Send cover letter and resume to:

Philip Rushworth
Executive Director
Reading Community TV
224 Ash St.
Reading, MA 01867
Phone: 781-944-8888